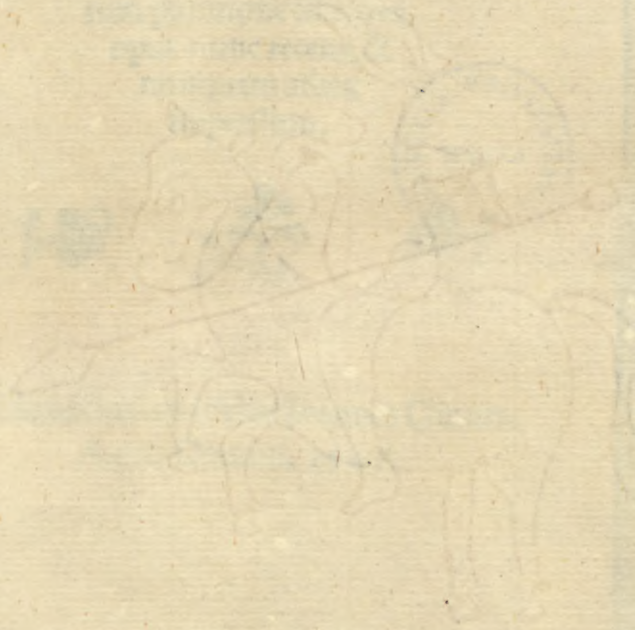

FRATRIS ALFONSI A CASTRO, ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM, REgularis Obseruantiæ prouinciæ sancti Iacobi: De iusta hæreticorum punitione libri tres,

opus nunc recens, & nunquam antea impressum.

Salmanticæ excudebat Ioannes Giunta.
Anno Domini. 1547.

LECTORI. S.

OBSECRO TE, CANDIDE LECTOR, vt nolis de opere hoc ex sola illius superscriptione censere, putans res solas vulgares, & forenses in illo tractari, quales sæpe ab aliis de eadem re differentibus tractari solent. Multo enim plura habet hoc opus in recessu, quam in fronte promittat. Quoniam non soli Iurisperiti: sed etiam Theologi multis in locis ex eo proficere possunt, prout Autor in operis Præfatione admonet. Si periculum feceris, non dubito, quin opus ipsum probes, & maioribus, quam ego laudibus, extollas. Lege ergo fœliciter, & nostris laboribus faueto.

INVICTISSIMO ATQVE CHRISTIANISSIMO CAROLO HVius nominis Quinto Cæsari semper Augusto, Hispaniarumq; Regi Catholico eiusdē nominis primo, Frater Alfonsus a Castro, Zamorensis, ordinis minorū æternā optat fœlicitatem, perpetuamq; de hostibus victoriam.

CVM MECVM IPSE COGITO, CHRIstianissime Cæsar, & ad hoc miserabile seculum mentem, atq; animum refero: non possum non ingemiscere, & a gemitu cordis rugire, videns tot, talesq; hæreticos hoc seculo prodisse, qui plurimum negocij viris doctis, atq; adeo toti Ecclesiæ facessunt, vt nunquam tam multos, aut tam truculentos Ecclesia perpessa fuerit hostes. Tanta enim est istorum nocendi cupiditas, vt nihil sit a summo vsq; deorsum, cui detrahere non conentur. Neq; enim Deo, nec Virgini eius matri, nec Apostolis, aut Euangelistis, nec reliquis sanctis, nec toti deniq; militanti Ecclesiæ, quæ Christi est vnica sponsa, parcere volunt: sed contra eorum quemq; impudenti temeritate oblatrant, & dente canino illum mordere nituntur. Hoc autē non leui animo, aut negligenti, et ignauo sunt facere aggressi: sed tanq̄ rabidi, & famelici canes omnia tentarunt, nullumq; non mouerunt lapidem, vt quod mente conceperant scelus, opere perpetrarent. Vix enim vllum est tam turpe, aut execrandum, aut pestiferum, abominabileq; dogma ab antiquis hæreticis probatum, quod, & si longissima obliuione sepultū, isti hæretici non sint suscitare conati, si inde telum aliquod se capturos sperarunt, quo Ecclesiæ Catholicæ, aut summo illius præsidi vtcunq; incommodare possent. Primatum Petri negant, omnibus Christianis sacerdotia sine discrimine tribuunt. Sacerdotes omnes pares Episcopis faciunt. Antiquas omnes Ecclesiæ ceremonias ab ipsis Apostolis traditas, & ad hoc vsq; seculum seruatas tollunt: & nouas quasdam ab illis excogitatas inuehunt. Sacramēta Ecclesiæ minuunt, quo pauciora peccatorū antidota illa retineat. Vt autē nihil vtile se Ecclesiæ detraxisse persuaderēt, sacramentorū virtutem, atq; potentiā negantes venenū veneno addiderunt. Totius cleri cœlibatum tollunt. Vota omnia Deo facta violare docent. Omnem monachatus religionem ab Ecclesia reiiciunt. Omnes laudes, quas voce, aut musicis instrumentis Ecclesia in tēplis Deo dicatis, statis horis Deo cātare solebat, a suis templis procul relegarunt. Hic deniq; vnus eorū omnium scopus fuit, vt totū Ecclesiæ ordinē a Christo ipso saluatore nostro institutū, & ab eius Apostolis ad hoc vsq; seculum obseruatum euertere possent, & nouam quandā nobis fingerent Ecclesiam, talem, ac tam male institutam, tamq; deformem, vt tu Christianissime Imperator pro tua prudentia, & bonitate, non patereris talem esse

✠ ij vllam

vllam quamlibet rempublicam tibi subiectam. Quod autem tam anxie optauerunt, Deo permittente, & dæmone illorum patre improbe solicitante, magna ex parte (proh dolor) assequuti sunt. Nam virulentum eorum dogma, quod, Paulo teste, vt cancer serpit, tam sæue, atque potenter grassatum est, vt vix vlla sit iam Christiani nominis prouincia, cuius pars aliqua nō sit hac peste infecta. Vt autem his tam truculētis, & mortis auidis hostibus occurreretur, multi viri Catholici, & docti ex toto orbe Christiano se opposuerunt pro muro Ecclesiæ, qui verbo, & scripto contra mortiferas eorum doctrinas acerrime pugnarunt. Scripsit primus omnium vir doctissimus Ioannes Echius multa contra illos volumina, qui etiam cum ipso huius factionis principe Luthero primus etiā publice disputauit. Scripsere deinde Ioannes Faber Viennensis Episcopus, Gaspar Sagerus ordinis minorum, Ioannes Cochleus, Conradus Kolin Vlmensis, Ioannes Deitembergius, Conradus Vuimpinensis Hieronymus Enser, Ioannes Mensingus, aliique multi Germani scripsisse feruntur, quos nec nomine noui. Neque soli Germani, apud quos primum hæc pestis est orta, contra hos hæreticos scripserunt. Sed ex omni natione, quæ Christum agnoscens ab illo nomen accepit, multi viri doctissimi cateruatim contra hos perniciosissimos Ecclesiæ hostes plurima, & varia volumina æditerūt, quibus multa dexteritate ab huiusmodi perduellionū impetu furioso Ecclesiam Catholicā propugnare, defendere, atque dilatare conati sunt. In Germania siquidem inferiori, quæ superiori proxima est, Iacobus Latomus, Albertus Pighius, Iacobus Hochstratensis ordinis prædicatorū, & alij multi scripsere, quorū omnium catalogum texere, fastidiosum esset. In Anglia scripsit primus ipse Rex Henricus huius nominis octauus, qui si recte sibi consuluisset, a recta, quā tunc agnoscebat, fide nunquam defecisset. Post Regem scripsit Ioannes Fischerus tunc Roffensis Episcopus, & postea. S. R. E. presbyter Cardinalis: vir sanctitate perinde ac doctrina clarissimus, dignus certe, qui inter sanctos martyres recēseatur, quem senio confectum scimus pro fide Catholica libenti, & alacri animo ceruicem gladio supposuisse. In Gallia, quāuis ipse non Gallus, Iodocus Clithoneus Neoportuensis multa volumina contra recentes hæreticos scripsit. Post illum Hieronymus ab Hangest, Nicholaus Grandis ordinis minorū in commentariis, quæ ædidit super epistolā ad Roma. & super epistolā ad Hebr. aliique multi scripsere. In Italia primus, quem sciam, scripsit Siluester de Prierio Magister sacri Palatij. Post istum Ambrosius Catharinus Senensis, ambo ex ordine prædicatorum, Albertus Pius olim Carporum comes. Ex Hispanis, eo quod nationi huic satis bene alioqui prospectum erat, & cautum, pauci hactenus, doctissimi tamen, contra hos hæreticos scripserunt. Dominicus Soto ex ordine prædicatorū, qui cathedrā Theologiæ in insigni Salmanticensi gymnasio, ante multos annos perpetuo regendā suscepit, in Tridentino concilio, quo ex mandato tuæ Cæsareæ maiestatis nunc agit, opus insigne de natura, & gratia contra hos recētes hæreticos ædidit. Andreas de Vega ordinis minorū, vir trium linguarum peritus, in hoc etiam concilio Tridentino ad quod ex mandato Serenissimi Philippi tuæ Cæsareæ Maiestatis primogeniti simul mecū fuit destinatus, librū de fide iustificāte multa doctrina refertū aduersus Lutheranos ædidit. Ego denique istorū omniū minimus magnū quoddā opus ante aliquot annos

minat author a ... ptores q̄ hære... ...s

annos ædidi, in quo omnes hæreses, quæ a Christi saluatoris nostri in cœlos ascensione adhoc vsq; seculum Ecclesiam inuaserunt, congessi contra illas omnes singulatim disputans, illarumq; omnium primos Duces, atq; parentes prodens: vt vel sic omnibus palá facerē, recētes hæreticos a fecibus olim ab Ecclesia reiectis suas hæreses hausisse. Verum & si ab his omnibus, aliisq; multis doctissimis viris tá dextre pugnatū sit, vt plane, & aperte de his Ecclesiæ hostibus triumphauerint, nunq̄ tamen hi resipuerūt, aut insanire desierunt. Qm̄ tanta est illorū obstinata impudentia, & impudēs obstinatio, vt q̄uis aperte victi nunq̄ tamē cedere voluerint, imo potius duriores inde effecti, & in sua sentētia pertinaciores insaniam suá indies auxerunt, tam nouas, tamq; diuersas quotidie inducendo doctrinas, vt nihil aliud illos excogitare merito credamus, q̄ quomodo eorum quilibet plus possit Ecclesiæ nocere. Nam & si inter illos sæpe (vt solenne semper fuit hæreticis) de doctrina non coueniat, adeo vt plus alter eorum ab altero distet, q̄ vterq; illorum ab ecclesia; de hac tamen re inter eos omnes conuenit, & hæc amicitiæ inter eos ineūdæ potissima causa, & partæ amicitiæ fortissimum vinculum, si summo Ecclesiæ præsidi simul omnes detrahant, illius potestatem eneruent, illius mandatis reluctentur. Isti sunt vere serpentes illi, quos Deus per Hieremiam prophetam minatus est se nobis missurum, quibus (vt ille ait) non est incantatio. Nam furor istis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantis, & venefici incantantis sapienter. Cum itaq; re ipsa mihi iam bene compertū esset, nihil istis blanda prodesse fomenta, necessarium esse censui acerbioribus vti medicaminibus, vt iam non verbis: sed fustibus, & flagellis, & gladiis contra illos agerem, vt pœna illos faceret sapientiores, qui benignitate illis exhibita abutentes in sua hactenus perstitere insipientia, & vexatio daret illis intellectum, quem nimia mansuetudo præstare non potuit. Hanc tamen vexationem hæretici formidantes, vt se ab illa eripere valerent astutia serpentina docuerunt illicitam esse hæreticorum punitionem, tyrannosq; potius quá Reges esse dixerunt eos, qui hæreticos puniunt, aut pœnis, & cruciatibus illos ad fidem tenendam cogunt. Hac enim via putarunt Christianorū Principum animos ab ipsorum punitione deterrere, & prorsus reuocare: vt vel sic impetrata, aut potius extorta impunitate liberius quotquot vellent, possent verbis, & scripturis hæreses docere. Hac igitur causa ego motus de pœnis, quæ hæreticis merito debentur longo tractatu in hoc opere differere statui, vt Principes Christiani de hæreticorū punitione bene persuasi, nullam illarum pœnarum, quas iura contra hæreticos decernunt prætermitti patiantur, quin illam pertinacibus quibuscunq; hæreticis, & obstinatis infligere iubeant: vt pœnarum metu illi coerceantur ne similes nouitates, & insanias effutire audeát, & sic tandem a suis erroribus resipiscant. Et si forte illi (quod Deus pro sua clemētia auertere dignetur) Pharaonem imitantes tanq̄ malleatoris incus indurati fuerint: alij tamen (vt credere par est) alieno periculo sapientiores erunt. Hoc autem opus, qd' iam, Deo autore, ad vmbilicum vsq; perduxi, tibi soli, Christianissime Cæsar, merito dicandū esse censui, qui tam feruētem habes fidei Catholicæ zelum a maioribus tuis veluti hæreditario iure deriuatum: vt pro fide tuenda, aut propaganda nullos vnquam recusaueris quamlibet duros, & immensos subire labores. Nam ab eo tempore

Hiere. 8

Hæretici non conveniunt de doctrina, in una tamen re omnes conveniunt

✠ iij quo

quo primum Imperatorũ celſitũdo Chriſti ſe ſubdidit hũmilitati, & ab illo nomẽ accepit, nullus vnq̃ fuit Imperator (abſit precor verbo adulationis ſuſpitio) qui pro Chriſtianæ religionis tutela, & dilatatione tot, tátiſq; ſe obiecerit laboribus: etiam ſi Carolus ille vere Magnus, cui tu & ſanguine, & patrimonio, & dignitate, & nomine ſuccedis, inter eos recenſeatur. Plures enim, quam ille prouincias pro religione tuẽda penetraſti, multo pluries maris pericula ob eandem cauſam nõ ſolum tẽtaſti, ſed ſubiiſti. Hoſtibus Chriſtianæ religionis multo fortioribus occurriſti, quam ille vnquá fecit. Per tot varios caſus, & per tot rerũ diſcrimina pro Chriſtianæ religionis tutela intrepidus peruagaſti, vt Herculem illum, quem poetæ monſtrorum domitorem finxerunt multis paraſangis antecedere mihi videaris: præſertim quũ tu ad domáda ea monſtra, quæ animas trucidare ſolent, illos pertuleris labores, quos pro domandis illis, quæ ſolis corporibus nocere poterant, Herculem toleraſſe Gentiles falſo dixerunt.

Hoc ſolum in te, & tuis meritis deſyderari poſſe conſydero, vt geſtorum tuorum parem ſcriptorem haberes, qui digna factis tuis referre valeret, & illorum gloriam poſteris ſuauiſsime decantaret. Talem, inquam, qualem immerito habuerunt Achilles, & Vliſſes: aut talem certe ſcriptorem, qualem Alexander ille cognomento magnus ad ſui corporis imaginem exprimendam elegit pictorem. Iuſtum quippe eſſet, vt tantorum geſtorum tuorum imago non niſi ab eloquentiſsimo poeta, aut oratore depingeretur. Omitto hic Turcam potentiſsimum, atq; ferociſsimum Chriſtiani nominis hoſtem a te apud Viennam glorioſe fugatum, & Tunetum a te ſub feruentiſsimis ſolis ardoribus expugnatum, & a manibus Barbaroſſæ potẽtiſsimi tyranni ereptum, aliaſq; multas de Turcis, & Sarracenis terra, & mari per Duces tuos habitas victorias.

Ea ſolum, quæ pro hæreticorum reductione, vt eos ad reſipiſcentiam, aut alliceres, aut cogeres, patientiſsime toleraſti, tot, ac tanta ſunt, vt immortalem per illa ſis iam apud poſteros gloriam aſſecutus, & perpetuam a Deo ſis tandem accepturus coronam. Sæpe enim relicta Chriſtianiſsima Imperatrice coniuge tua, quæ tibi chariſsima erat, relicto etiam Hiſpaniarum potentiſsimo regno, quod ipſa coniuge, & filiis multo charius eſſe oportebat, per horrendas maris tempeſtates, & aſperrima montium itinera Germaniam adiiſti, vt magnam illius partem, quæ ab Eccleſiæ vnitate ſe ſubtraxerat, eidem reconciliares. Qua in re illum verum paſtorẽ optime expreſsiſti, atq; effigiaſti, qui nonaginta nouem oues, quas paſcendas ſuſceperat, in deſerto reliquit, vt centeſimam, quæ perierat, inueniret. Sæpiſsime pro diſsidiis religionis componendis, quæ plurima vbiq; in Germania ſcatebant, Comitia, quæ nunc Dietam vocant, ex tota illa inclyta natione celebraſti: bis, aut ter Vuormatiæ, bis etiam Auguſtæ, totidem Ratiſponæ, & neſcio an pluries Spiræ. In his omnibus vere Chriſtianũ agens imperatorem, aliquando illos arguiſti: ſæpe, iuxta Pauli cõſilium, obſecraſti, aliqñ cum maxima modeſtia corripuiſti, ſperans, vt aliquando Deus illis pœnitentiam daret, & ſic illi reſipiſcerent a laqueis diaboli, a quo captiui tenebantur. Tam modeſtum quidem te illis tribuiſti, vt multis viſus fueris nonnihil tuæ Imperiali celſitudini pro illis recuperandis detraxiſſe. Sed qui hoc tibi, Chriſtianiſsime Cæſar, exprobrabant, non attendebant quãta ſint toleranda, vt errabunda ouis inueniatur, & ad gregem, vnde neſcia diſceſſerat, reducatur

catur. Verùm hi, pro quibus tu illorum saluti consulere optans tot, tantaq; perpessus es, vt nihil, quod Christianum Principem deceret, omisisse videaris, beneficium non agnouerunt: sed benignitate tua abutentes in peius quotidie profecerunt. Nam qui antea solam Ecclesiæ potestatem negabant, & solum illius iugum, quod diu antea portauerant, a se excusserant, postmodum ad tantam rebellionem proruperunt, vt tibi ipsi de illis optime merito, & cui se firmissimo sacramento ad obedientiã obstrinxerant, tam impudenter pro multis aliis rebus, & pro Christiana potissimum religione multi ex illis rebellarũt, vt non sint veriti aduersus tuam Imperialem Maiestatem exercitum cogere, & te ad publicum certamen prouocare. Hanc autem tantam ferocissimæ gentis rebellionem, tanta prudentia, & fortitudine repressisti, vt gloriosum de illis omnibus sis assequutus sine sanguine Triumphum. Illa enim semper apud omnes fuit gloriosior, & celebrior habita victoria, quæ fuit minus cruenta. Optimam igitur perpetuaq; laude dignam, inuictissime Cæsar, adeptus es nunc de hostibus victoriam, qui primis huius rebellionis Ducibus vi, & armis captis, reliquos omnes, vt præteritæ cõiurationis veniam supplices peterent, & iussioni tuæ humiles parerent, sine sanguinis effusione coegisti. Reliquum est, vt illos omnes ad gregem Dominicum vnde discesserant, redire: & iugum Ecclesiasticę obedientiæ, quod diu ante reiecerant, subire cogas: & pœnis vrgẽtibus illos in suscepta semel fide perpetuo contineas, prout Hispanos gentẽ non minus liberam, atq; ferocem in tua obedientia, & vera fide Catholica hactenus seruasti. Precor tamen Cæsaream Maiestatem tuam, vt hæc nõ ideo a me dicta esse putes, vt meis adhortationibus te quasi nolentem trahere velim: sed vt vltro currenti calcaria addam. Vt autem hoc, quod optamus, facile præstare possis, nobis omnibus incũbit Deum precibus solicitare, vt te diu incolumem seruet, tuisq; sanctis conatibus, vt hactenus fecit, semper faueat. Vale Christianissime Cæsar, &, vt meum hunc laborem boni consulas, oro. Ex tua Salmantica, decima octaua die Octobris. Anno Domini. 1547.

TESTIMONIVM EXAMINATIONIS, ET APPROBATIONIS huius operis factæ per Ordinarium Salmanticensem.

CVM HVIVS LIBRI, DE IVSTA HAERETICORUM punitione inscripti, censuram, admodum Reuerendus Doctor Quodorniga, huius Salmantinæ diœcesis Vicarius, & Officialis ordinarius, meæ concrediderit Fidei, ac proinde eundem Librum viderim, perlegerim, ac plene excusserim, affirmo, testimonioq; meo declaro omnia in eo tradita pia esse, orthodoxam Fidem stabilientia, atq; cōtrarias hæreses stirpantia, mores insuper synceros instituentia: oppositos vero radicitus euellentia. Quæ omnia ad hunc maxime scopum miro sunt ingenio perfecta, atq; diligenti industria elaborata. Vnde tantum abest quidquam in eo esse Catholicæ fidei, Christianæue religionis pietati, aut sanctis moribus, vel repugnans, vel dissonum: vt ab omnibus probandus sit iure optimo liber iste, & accipiendus: quippequi & in fide constantes, & firmos teneat, & firmiores reddere valeat, vacillantes vero, ac deuios confirmat, ad rectumq; iter reducit, maxime tamen eis, quibus veræ Fidei est demandata inquisitio, vtilis est, ac plane necessarius. Nempe eosdem instruit, necnon qua ratione officium suum iuxta diuinas regulas peragendum sit, singulari quadam dexteritate, & perspicuitate eis indicat, & velut digito demonstrat. Ecclesiasticos etiam Principes, pariter & omnes animarum curam agentes, instituit, insuper & eorum graue, & maximum onus ob oculos ponit, modum deinde, quo plene suo possint satisfacere officio, aperte docet. His adde, q; & concionatores verbi Dei grauiter, & sapienter admonet, quo pacto officio prædicationis illis commisso (prout iuxta sacras regulas tenentur) respondere possint, vt animarum saluti, quam potissimum optare debent, Deo adiutore prospicere possint. Quod sane testimonium, quoniam verum est, subscriptione manus meæ confirmare decreui. Datum Salmanticæ tertia die mensis Iunij. Anno Domini. 1547.

Magister Franciscus Sancho, Cathedraticus Salmanticensis.

TESTIMONIVM EXAMINATIONIS ET approbationis huius operis factæ per Ministrum Generalem Ordinis Minorum

IN CHRISTO SIBI CHARISSIMO, VEnerando Patri Fratri Alfonso de Castro, ordinis minorum, Obseruātiæ regularis, prouinciæ diui Iacobi, prædicatori, ac lectori eruditissimo, Patriq; probatissimo, Frater Ioannes Caluus totius eiusdem ordinis generalis Minister, ac seruus, Salutem in salutis ipsius Autore, Domino Iesu Christo.

Tanta est ingenij tui facunditas, & vbertas, vt continuis lucubrationibus

cubrationibus, studiis, ac compositionibus vacans, noui indies aliquid in lucē ædere studeas. Cum igitur volumē quoddam, tres libros complectēs, quos de iusta hæreticorum punitione inscripsisti, insuper compilaueris, ipsumq; ad Dei optimi maximi honorē, Christianæ totius reipublicæ, ac nostræ Franciscanæ religionis decus, ac communē legētium vtilitatem, typis excusum in lucem prodire cupias, Nos, qui præfatū volumen venerando Patri Fratri Andreæ de Vega, prælectori Salmanticensi doctissimo, examinādum dedimus, ipsumq; (vt ipse nobis retulit) in omnibus, & per omnia Catholicæ, ac orthodoxæ patrū doctrinæ consonum ac conforme comperimus, tantum thesaurum hactenus absconditum, diutius latere nolētes, vt nobis ipsis ac tibi morem geramus, harum serie literarū, cū salutaris obedientiæ merito, copiá tibi facimus vt memoratum volumen impressioni tradere queas. Vale in Domino, ac ipsum pro nobis deprecare. Datis Tridenti, Die. 27. Iulij. Anno. 1546.

Frater Ioannes, qui supra manu propria.

F. FRANCISCVS MENESIVS FRATRI ALFONSO A CASTRO Patri perquam Reuerendo ac eruditissimo. S. P. D.

CVM VIDISSEM IAMPRIDEM NEQVE INDILIgēter euoluissem opus illud tuum mirabile aduersus oēs hæreses toto iam orbe celebratū, variisq; typis excusum, Alfonse Pater longe doctissime, cœpi nunc legere recētiorem hunc librum quem de iusta hæreticorum punitione inscripsisti, mecumq; mirari cum laboris assidui pertinacem constantiam, tum fidelis animi piam destinationem, deinde ordinis sibi non dissonam congruentiam, postremo velut cæterorum condimentum festiuissimæ phraseos cultum atq; politiem. Idcirco autem cœpisse me dixerim, quod hisce delitiis forinsec⁹ oblectatus, operis adyta atq; profanda penetrare ausus nō fuerim. Quippe quæ præter theologicam maiestatem, insignem quēdam vtriusq; iurisperitū, atq; in disciplinis aliis non segniter exercitatum vehementer efflagitant. Cuiusmodi viro, vbicunq; tādem is inueniri possit, reliqua omnia & expendenda & ebuccinanda relinquo. Nam, vt de vna solummodo particula, hoc est præfatione non nihil attingam, quomodo ego dicam, quam decenter in fronte ipsa Cæsaream magestatem compellas? Quam acute hæreticorum omniū mentes denudas ac detegis? Quá diligenter, e diuersis mundi partibus veritatis defensores colligis, suis dotibus, atq; titulis singulis distributis? Quam honorifice atq; reuerenter Imperatoria gesta commemoras? Quam pie atq; prudenter eiusdem maiestatis præcedentem processum vel excusas vel interpretaris, vel quod tibi & ipsi veritati magis arridet, libenter collaudas? Quam efficaciter tandem ad futuram executionē incitas atq; hortaris? Non immerito ergo sapientius trutinanti cætera missa facimus. Verum, vt partes meas intactas non prætermittam, omnino te o Franciscanæ militiæ adiura

ratissime

tissime cataphracte, macte, rerum ingentium præstantissime autor, orthodoxæ fidei propugnator inuicte, perfidiæ sacrilegę vniuersalis destructor, impietatum cunctarum acerrime confutator, te inquam Dominicæ vineæ operosissime cultor, monere, hortari, obtestariq́ non desinam, vt præclaris istiusmodi facinoribus semper incumbas: quo & polorum celsa tibi fœliciter comparare, & religioni nostræ sanctissimæ splendorem non vulgarem cumulare iugiter queas. Vale.

INDEX CAPITULORUM OMNIUM RERUM, QUAE IN TRIbus huius operis libris pertractantur.

Capitula primi libri.

Capitula secundi libri.

illam

Capitula tertij libri.

INDEX OMNIVM RERVM PRAECIPVARVM QVAE IN HIS TRIBVS libris, de iusta hæreticorum punitione, pertractantur, ordine alphabetico digestus: in quo folia solum & columnæ distinguuntur.

A

B

uis

E

quam

F.

Fides

G

H

✠✠ ij Lamiæ

Mesiam

R

S

T

Tabulæ Finis.

CALCOGRAPHVS LECTORI, S.

DVM HVIVS operis Indicem, candide Lector, per paginas distribuo, vt debitá sibi illius partem earum quæq; recipiat typis excusam comperi me nō posse effugere, quin, quocūq; me verterē, duæ codicis paginæ superfluerent omni prorsus litera carentes. Quæ res non leui me tædio affecit propterea quod quisquis quale calcographi mun⁹ sit, animaduerterit, facile agnoscet, quam alienum sit ab illius instituto, papyrum albam, & cartas vacuas ex illi⁹ officina prodire, quæ tanquá plenæ populo venditentur. Consyderanti igitur mihi quanam via ab huiusmodi nota me liberare possem visum est aliquid hic inserere, quod licet ab huius operis autore minime æditum esset, parergon tamen merito censeri non posset. Dum itaq; id anxius quæro, occurrit mihi quædam decretalis, ex earum numero, quas Iurisperiti vsitato vocabulo extrauagantes vocant, a Pio Secundo huius nominis summo Pontifice ædita, qua districtissime ille prohibet ne quis a Papa ad futurū Concilium appellare audeat. Hanc cum perlegissem, comperi optime conuenire ad fulcimentum eorum, quæ Libro primo huius operis, capite decimo autor docet. Quam cum certo sciam inter communes extrauagātes minime haberi, & raro alibi reperiri, ne has paginas vacuas haberes, tibi nunc prout sequenti verborū serie continetur, tradere curaui.

BVLLA PII SECVNDI Pontificis maximi, qua sub grauissimis pœnis cauetur, ne quis a Papa ad futurū concilium appellet.

PIVS EPISCOPUS, seruus seruorū Dei: ad futuram rei memoriam. Execrabilis, & pristinis temporibus inauditus tēpestate nostra inoleuit abusus, vt a Romano Pontifice Iesu Christi vicario, cui dictum est in persona beati Petri: Pasce oues meas, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum, & in cœlo, nonnulli spiritu rebellionis imbuti, non sanioris cupiditate iudicij, commissi euasione peccati: ad futurum Concilium prouocare præsumant. Quod quátum sacris Canonibus aduersetur, quantūq; reipublicæ Christianæ noxiū sit, quiuis non ignarus iurium intelligere potest. Namq; vt alia prætereamus, quæ huic corruptelæ manifestissimæ refragantur, quis non illud ridiculum iudicauerit, qđ ad id appellatur, quod nusquam est, neq; scitur, quando futurū sit, pauperes a potentioribus multipliciter opprimuntur, remanent impunita scelera, nutritur aduersus primam sedē rebellio, libertas delinquendi conceditur, & omnis ecclesiastica disciplina, & hierarchicus ordo confunditur. Volentes igitur hoc pestiferum virus a Christi Ecclesia procul pellere, & ouium nobis cōmissarum saluti consulere, omnemq; materiam scádali ab ouili nostri Saluatoris arcere, de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanę Ecclesiæ Cardinalium, cunctorumq; prælatorum, ac diuini, & humani iuris interpræturm curiam

curiam sequentium Consilio, & assensu, ac ex certa nostra scientia huiusmodi prouocationis introductiões damnamus, & tanquam erroneas, ac detestabiles reprobamus, cassantes, & penitus annullantes, si qua hactenus taliter interposita reperiantur, easq; tanquá inanes, ac pestiferas, nullius momenti esse decernim9, ac declaramus, præcipientes, vt deinceps nemo audeat quouis quæsito colore, abordinationibus, sentétiis, siue mandatis quibuscunq; nostris, ac successorum nostrorum talem appellationem interponere, aut interpositæ per alium adhærere, seu ea quomodolibet vti. Si quis autem contrafecerit, a die publicationis præsentium in cancellaria Apostolica, post duos menses, cuiuscunq; status gradus, ordinis, vel conditionis fuerit, etiam si Imperiali, Regali, vel Pótificali præfulgeat dignitate, ipso facto sententiá execrationis incurrat: a qua nisi per Romanum Pótificem & in mortis articulo absolui non possit, vniuersitas vero, siue collegium ecclesiastico subiaceat interdicto. Et nihilomin9 tá collegia, et vniuersitates, q̃ prædictæ, & aliæ quæcunq; personæ, eas pœnas, ac censuras incurrant, q̃s rei lesæ Maiestatis, & hæreticæ prauitatis fautores incurrere dinoscunt̃, tabelliones insuper, ac testes, qui huiusmodi actibus interfuerint, & generaliter, qui scienter consiliũ, auxilium dederint, vel fauoré taliter appellantibus, pari pœna plectantur. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostrorum voluntatis, damnationis, reprobationis, cassationis, annullationis, decreti, declarationis, & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Mantuæ, Anno incarnotionis Dominicæ, Millesimo, quadringentesimo quinquagesimo nono, quintodecimo kalendas Februarij, Pontificatus nostri, Anno Secundo.

Finis Bullæ

F. ALFONSVS A CASTRO LECTORI. S.

QVVM opus hoc typis excudebatur, candide Lector, tot, ac tam varia mihi occurrerunt negocia, vt a correctione huius operis, quã optabam fore exactiſsimam, me auocauerint, & nolentem retraxerint. Ob hanc cauſam coactus fui alteri, cui iuſte committi poſſe credebam, hanc operam delegare. Dum itaq; alterius vicaria opera ad correctionem vtor, errores aliqui admiſsi ſunt, quos hic recenſere curaui, & veriorem pro illis tibi oſtendere lectionem, vt ad hoc exemplar codicem totum tu ipſe corrigas, ante quam ad illius lectionem accedas, ne forte lectio peruerſa negocium tibi poſtea faceſſat. Vale.

ERRATA.

Fol.3.co.3.lin.6.punctus, qui ponitˀ poſt hoc verbum, credere, nõ debet ibi poni: ſed ante illlud verbum quoniã omnino peruertit ſententiam. Fol.eodem.col.4.linea.34. dicunt, pro dicit. linea vltima iterũ, dicunt, pro dicit. Fol.7.colũ.2.linea.25.fides pro hæreſis. Fol.8.lin.7.poſt hæc verba: Si autẽ, deeſt iuxta. Fol.10.col.2.linea.6.pro in, lege per. Fol.12.col.1.linea.7.deleatur hæc cõiunctio, &. Fol.15.co.1.lin.24.pro quam, lege quum. Fo.20.col.2.lin.11.pro credendũ, lege creditũ. Fol.23.col.3.linea.19.pro capite.17.lege.18. Fol.37.col.3.lin.8.pro reſerã, lege referã. Fol.39.col.1.lin.26.pro ſiue, lege ſine. Fol.45.col.3.linea.10.pro vnam lege vanã. Fol.46.col.2.lin.2.pro cõparauerunt, lege cõparuerunt. Fol.eodẽ:col.4.lin.32.pro & lege vt. Fol.47.col.1.linea.8.deleatur, ſunt. Fol.48.col.2.linea.18.pro maleficio, lege malefico. Fol.50.col.1.lin.33.pro ſanctorũ, lege ſanctum. Fol.eodẽ col.3.lin.16.pro ſacrilegio, lege ſacrilego. Fol.54.col.3.linea.18.pro intempeſtate, lege intempeſtæ. Fol.56.col.3.linea.28.pro tertio, lege ſecundo. Fol.58.col.1.linea.6.pro nec, lege ne. Fol.60.col.3.linea.8.a fine, pro vobis, lege nobis. Fol.61.col.2.linea.39.pro decimo octauo, lege decem & octo. Fol.76.colũ.1.linea.6.pro aliud, lege illud. Eadem colum.linea.13.pro &, lege vt. Fol.78.colũ.4.linea:15.pro recipi ſane, lege reſipiſcere. Fol.81.colum.2.linea.10.pro inferre, lege inſerere. Fol.eodem:colum.3.linea.5.pro hic, lege hinc. Fol.82.colũ.2.linea.4.a fine, pro contricte, lege contracte. Fol.86.colum.2.linea.28.pro ſolis, lege ſolos. Fol.89.colũ.1.linea.33.pro abire, lege obire. Fol.90.colũ.3.linea.1.pro ſonari, lege ſanari. Fol.92.colum.3.linea.1.pro gratiæ, lege Græciæ. Fol.93.col.4.linea.30.pro ſenſum, lege ſenium. Fol.103.col.1.linea.22.pro & iam, lege etiã. Fol.105.colum.2.linea tertia a fine, pro alio, lege ipſo. Fol.eodem:colum.4.linea.15.pro totus, lege ſolus. Fol.112.colum.1.linea.31.pro preſentium, lege præſciunt. Fol.126.colum.1.linea.35.pro paſcit, lege poſcit. Fol.eodem:colum.4.linea.7.a fine, pro reddere, lege recedere. Fol.127.colũ.3.linea penultima: pro ſacietatis, lege ſocietatis. Fol.139.colum.4.linea.4.pro libro.2.cap.1.lege libro primo, capite ſeptimo. Fol.140.colum.1.linea.16.pro vt, lege aut. Fol.145.colum.1.linea.33.pro principio, lege præcipio. Fol.147.colum.3.linea.17.pro poſſumus, lege non poſſumus. Fol.152.col.3.linea.24.pro confeſsionem, lege conceſsionem. Fol.159.colum.1.linea.12.poſt iſta verba, Papa poteſt, oportet addere hoc verbum, tollere. Folio.163.colum.1.linea.11.pro vt, lege &. Fol.164.colum.2.linea.6.a fine, pro prædatus, lege prælatus. Fol.187.col.2.linea.33.ante hoc nomen, peccatum, oportet ponere hanc vocem, vt. Fol.192.col.4.linea.22.pro et, lege vt. Fol.195.col.1.linea.21.pro ſtitulum, lege ſtylum. Fol.212.col.2.linea.12.pro audiat, lege audeat. Fol.217.colũ.2.linea.28.pro præſumat, lege præſumebat. Fol.218.col.3.linea.3.a fine: pro gentibus, lege gentes. Fol.219.col.2.linea.26.pro moueret, lege moneret.

SI QVA FORTE ALIA PRAEter iſta tibi occurrerint errata, talia ea fore non dubito, vt tu ſine monitore facile perpendere poſsis.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM DE OBSERVANTIA, IN TRES LIBROS, QVOS de iusta hæreticorum punitione ædidit Præfatio.

VARIAE, sunt & ex diametro pugnātes de hæreticorum punitione ab aliquib9 datæ cēsuræ, quibus & si extremę illę sint & longissime ab æquitate recedentes, patroni tamē non desunt, qui nunc illarum vltro suscipiant tutelam, & illis pertinacissime fauere conentur. Sunt enim aliqui multum de Pharisæorū supercilio habentes, adeo morosi, & intractabiles, vt hæreticos omnes irrecōciliabili odio, & sine vlla punitionis lenitate persequendos esse censeant. Cum aliquem in hęresim lapsum esse cœperint mirū in modum lætantur, sicut exultant victores capta præda quando diuidunt spolia, & illico impotenti quodam furore agitati, mille in illum coniiciunt conuitia mille illi in faciem dicūt contumelias, & tandem citissime illum igni tradendum esse decernunt. Hoc enim hæreticorū odio quasi quodam certissimo, & indubitato Symbolo se fidei Catholicæ ardentissimos zelatores, propugnatoresq; constātissimos aliis ostendere conātur: tanquā si fides Christiana secū necessario connexum haberet furorem, & omnem prorsus a se reiiceret mansuetudinem, & correctionis lenitatem. Vt tamen hos, qui non vsquequaq; a vera iustitiæ regula aberrant, aliqua ex parte consolari possim, fateor quidem illos zelum fidei Catholicę habere: verūtamen non secundum scientiam illum moderantur, atq; temperant. Quia volentes iustitiam suam statuere, iustitiæ Dei obliuiscuntur. Nam iustitia Dei, quā Paulus docet, est vt cum modestia corripiantur ij, qui resistunt veritati, nequando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscēdum veritatem, & resipiscant a Diaboli laqueis, a quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Bonum quidē rectorem decet, vt ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensans, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum studeat errantes ab erroris laqueo eripere, quam per austeritatem in foueā perditionis propellere. Sæuus quidem, & plus satis acerbus merito censebitur chyrurgus, qui nulla prorsus adhibita fomentorum lenitate, nullisque aliis tentatis remediis omnia vulnera adustionibus curare niteretur. Nam prius blanda oportet adhibere vulneri medicamenta, & experiri an vllis possit vulnus lenibus sanari fomētis, quæ cum nihil proficere posse ex re ipsa intellexerit: tunc bonū erit acerbioribus vti medicamētis, & partem illā infectā, si res desperata fuerit, resecare, ne virus ipsū in reliquas corporis partes grassetur, & sic totum corpus inficiat, & perdat. Hoc exemplū imitātes ij, penes quos est ius, & potestas de hæreticorum punitione cēsendi, deberēt prius eorum, qui in hæresim lapsi sunt læsas sanare cōscientias, serpētia auferre vlcera, adurere aliqua nō abscindere: tandē quod

2. Tim. 2

A sanari

sanari nō posset cum dolore resecare. Qui hæreticos primo cōgressu contumeliis afficiūt, & nullis prius tentatis remediis, quib9 illos ad Catholicæ ecclesiæ gremiū reducere posśint, statim e uita tollendos esse decernunt non sanare: sed occidere optant. Hos enim redarguit Deus per Ebechielem prophetam dicēs. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis: quod confractū est, non alligastis, et quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quęsistis. Sunt rursus alij prorsus contrariam docentes sententiam, qui nequaquam pati possunt, vt hæretici quamlibet pertinaces pœna aliqua puniantur: & ob eam causam Catholicam ecclesiam nigro carbone notant, quod varia pœnarū genera huiusmodi hæreticis contra ius, fasq́ (vt aiunt) decretis æditis illa statuerit. Reges, ac cæteros Christiani orbis Principes, propterea quod hæreticos puniunt, & verberibus illos ad fidem, quam in baptismo susceperunt, tuendam cogunt, tyrannos vocant. Qui ita sentiunt, si aliquis in hac parte permittitur coniecturis, aut suspitionibus locus, non aliorum: sed suā causam mihi tueri videntur. Nā ideo illos ita docere suspicor, vt impunitate hæresibus concessa, liberius quas voluerint, posśint hæreses, aut verbo prędicare, aut scripto docere. Optant quidē illi eas, quas contra ecclesiæ Catholicæ fidē mente conceperunt sentētias in publicum effundere: sed metu pœnæ coerciti mutire non audent. Et ob hanc causam male illos habet hæreticorū punitio, quæ illorum effrenatam compescit dicēdi, scribendiq́ libidinem. Hæreticos igitur ideo impunitos esse relinquendos aliqui contendunt, & vt vel hac via sibi ipsis impunitatem acquirant, qua adepta libere posśint, quicquid libuerit docere. Harum duarum tam diuersarum, secumq́ pugnantium sententiarum: altera propter acerbisśimam illius austeritatem: altera ob nimiam remisśionem, pernitiosamq́ indulgentiam deserēda mihi videtur. Inter has igitur mediā in hoc opere docere statui, quę ab vtraq́ longe discedat, neq́ ad dexteram, neq́ ad sinistram declinans. Potisśimus tamen huius nostri operis scopus est: contra eos, qui hæreticorum impunitatem docēt, pro Catholica ecclesia, veluti fili9 pro matris honore pugnare, causamq́ illius pinguiori, qua potuero Mynerua agere, vt ostendam nihil illam iniustum, nihilq́, quod veram matrem dedeceat illam statuisse. De qua re nullus vnquam (quod sciam) ante me disseruit. Nam & si aduersus eos, qui hæreticorum impunitatem docent multi theologi Catholici, & docti hoc nostro sæculo scripserunt, qui hæreticorum punitionem multis, euidentisśimisq́ rationibus iustisśimā esse persuaserunt, quod tamen iustæ sint omnes illæ pœnæ, quæ iure canonico & ciuili aduersus hæreticos decretæ sunt: nullus eorum, quos hactenus videre licuit, probauit: nec de illa re vllus vnquam illorum disseruit. Quæ res certe non erat prætereunda, præsertim quum multi sint hoc nostro sæculo, qui illas iniustas esse ptinacisśime cōtendant. Scio plerosque iuris peritos de huiusmodi pœnis satis superq́ disseruisse, nullus tamen eorum, quos nouerim, vel aliquam suæ disputationis partē ad hūc scopum direxit, vt omnes illas pœnas iuste hæreticis irrogatas esse probaret. Suspicor hac occasione ab illis omnibus hanc disputationem fuisse omissam, quod impium illi autumant, de legum bonitate, & iustitia disputare, quas

Eze. 34.

quas omnes sanctas esse censent, & perinde ac diuina oracula venerandas. Sint licet illæ sanctissimæ, non desunt tamen, qui nigrum illis præfigere thita non verentur. Harum igitur legum: quę hæreticis pœnas aliquas decernunt, tutelam ab omnibus desertam ego hac intentione in præsentiarum suscipio, vt illas omnes iustissime inflictas esse non solum pro viribus tuear: sed aliis etiam vt in eandem transeant sententiam vrgentissime Deo fauente persuadeam. Vt autem rem hanc pie, & plene absoluere possim, tribus libris opus hoc partiri decreui, quib⁹ quicquid ad hanc rem spectat, comprehendi posse sum arbitratus. Primo libro de ipsis hæreticis disseram, & ostendam, qui sunt illi, & quomodo sint de suis hæresibus legitime admonendi, vt si forte suo agnito errore ad viam voluerint veritatis redire, doceamus qua benignitate, & misericordia sint ab ecclesia recipiendi. Altero mox libro de illis hæreticis, qui suas tam mordicus hereses tenēt: vt ab illis nequaquam aueili possint, pertractabo: & pœnas, quæ sunt illis a iure decretæ sigillatim recensebo, quibus ad amussim declaratis, eas omnes iustissime inflictas esse multis euidentissimisq; rationibus Deo adiutore cōuincam. Tertio deniq; libro vias aliquas ostendā, quibus mea sententia obuiari potest hæresibus, ne vlli deinceps inter Christianos oriantur hæretici, quos ecclesię præsules, et mūdi Principes citra remissionis, & ignauiæ notam non possint relinquere impunitos. Ante omnia tamen theologos, & iuris peritos, quibus omnibus opus hoc profuturum spero, exoratos esse vellem, vt si illorū alteruter in hoc opere legens aliquando circa notissima suæ facultatis principia ampliorē forte, quam ille vellet sermonem messe cisse viderit, non ideo succēseat mihi, aut opus hoc contemnat: sed illa non sibi, sed alterius facultatis hominibus me scripsisse intelligat. Sunt enim aliqua iuris peritis notissima, circa quæ parum versantur theologi. Sunt rursus alia theologis apertissima, etiam ex his, quæ ad hæreticos spectāt, quæ non sunt ita iuris peritis manifesta. De quibus omnibus cum sim in hoc opere disputaturus ne forte in eā, quā aliis parare intendo incidam foueam, illud imprimis testor me nolle quicq̄ aduersus Catholicæ ecclesiæ doctrinā sentire: sed eiusdem ecclesię iudicio, & censurę opus hoc, & me ipsum totum subiicio. Quod si forte, prout sunt intellectus humani fallaces, ab illa sentētia, quam Catholica docet, & tenet ecclesia aliquādo in hoc opere me deuiare cōtigerit, vt id non ex industria: sed per ignorantiā, aut negligentiam me dixisse arbitrentur, omnes exoro. Et illud ex nunc pro recantato haberi peto: quoniam in verba ecclesiæ Catholicæ iuraui, & in obsequium Christi illius sponsi, qui illam iugiter docet, intellectum meum iamdudum in captiuitatem redegi. Ob quam causam omnibus ecclesię Catholicæ definitionib⁹ veluti diuinis oraculis fateor me esse obedire paratum.

F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS minorum de iusta hæreticorum punitione Liber primus.

Quid sit hæresis. Caput primum.

DE HAERETIcorũ punitione tractaturus ab hæretici definitione exordiri debuissem, vt inde omnibus pateret qd sit id, de quo præsentem suscipimus disputatiõẽ. Verum quia oẽs, qui vocis etymologiã, vel mediocriter agnoscũt, optime norunt hanc vocẽ, hereticus ab hæresi deduci: ideo præsentẽ disputationẽ lõgius petendã esse censui, vt ab hæresis definitiõe illã auspicarer: & inde ad hæretici definitionẽ manifestandã facilius proficiscerer. De hac re & si in opere illo, qđ aduersus oẽs hæreses ædidi abunde ꝑtractauerim, nunc tñ fusius, & exactius dicere statui, ꝓpterea ꝙ q̃ nunc agimus, eo tendũt: vt his, qui de hæreticis iudicare, & illos punire habent, notum esse possit, quali nota oẽs circa fidem errantes inurere debeant. Quæ omnia scire huiusmodi iudicibus est valde necessarium, ob id solum, quod non omnes errores etiã si illi de rebus fidei tractent, sunt æqua lance pensandi. Prius igitur nudã nominis significationem explicemus, & inde veram hæresis definitionem melius inuestigare poterimus. Hæresis cũ non Latina, sed Græca vox sit illius etymologia, & significatio a Græcis petenda est, non autem a Latinis, prout quidam parum in sermone aut Græco, aut Latino eruditi de hæresi disserentes faciunt, qui hæresim ab hærendo deducunt, atque ob id aliquam assertionem hæresim dictam esse putant, quod quis suo tantum innitens iudicio, illi pertinaciter adhæreat. Hanc vocis bellam etymologiam reddit Petrus de Palude in quarto sententiarũ distinctione. 13. Hostiensis vero in sua summa deducit hanc vocem hæresis ab erciscor, quod prisco vocabulo significat diuidere. Sed ista multo magis ridẽda est etymologia, quam præcedens: quod facile intellexisset, si considerasset, qđ huius vocis hæresis prima syllaba scribitur per diphtongum, æ, & cum aspiratione. At hæc vox, erciscor, nec diphtongum habet in principio nec aspirationẽ. Abbas in cap. firmissime de hæreticis, triplicẽ assignat deriuationẽ huius vocis hęresis. Dicit enim eam deduci ab hoc verbo adhæreo, vl' ab hoc verbo erciscor, vl' ab hoc verbo erro. Non quidẽ miror, ꝙ hæc ignorẽt, quæ suæ ꝓfessionis non erãt: sed miror, ꝙ quę ignorabãt, non sunt veriti tanta cũ autoritate docere. Iustũ quidem fuisset, vt de hac re, quã prorsus ignorabant, viros doctos consuluissent, a quib9 edocti potuissent postea sine rubore alios docere. His igitur, & aliis eiusdem farinæ huius vocis etymologiis reiectis: dicimus hæresim Græce idem esse, quod electionem Latine. Nam hæresis ab verbo Græco deducitur, quod Latine versum sonat idem quod eligo. Et ob hanc causam philosophorum sententiæ, aut opiniones hæreses quandoque dicuntur: quia eam, quæ sibi magis placebat, illorum quisque eligebat sententiam. Sic enim Cicero in paradoxis ait, Cato in ea est hæresi, quæ nullum sequitur orationis florem. Hæresim dixit pro electione, quia talem dicendi stylum sibi elegerat Cato, qui nullum prorsus orationis florem haberet. Quia igitur hæresis electio est, fit, vt Christianorum

Cicero.

stianorum

stianorum fides nunquam hæresis vere dici posit. Hæc enim non ex hominis arbitrio pendet, neq; ingenio humano inuenta est: sed Deo inspirante & reuelante est hominibus manifestata.
1. Cor. 2. Sermo me⁹, & prædicatio mea (inquit Paulus) nō in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis: sed in ostensione spiritus, & virtutis dei. Et iterum
Ephe. 2. alibi: Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis. Quibus verbis Paulus aperte satis docuit Catholicam fidem non esse humana ratione inuentam, neque ex hominum electione pendere: sed ex dei vocatione, & donatione. Quo fit, vt iuxta veram huius vocis significationem, hæresis minime dici posit. Inuenimus autem fidem Catholicam sectam fuisse aliquando nominatam: sed hoc a viris impiis, & incredulis, aut ab iis, qui & si Christiani sunt, parum tamen fidei Catholicæ dignitaté intelligunt. Nam Iudæi habitátes Romam Paulo
Act. 28. illuc aduentanti dixerunt. Rogamus a te audire, quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis: quia vbiq; ei contradicitur. Secta dicta est ab infidelibus: nunquam tamen fideles Catholici: nisi forte parum eruditi, hoc passi sunt, vt Christiana religio a Deo inspirata, & non per hominem inuenta: hæresis, aut secta diceretur. Vnde Theophilactus exponens illud Pauli.
Colo. 2. Videte, ne quis vos seducat per philosophiam, & inanem fallaciam, sic ait:
theoph. Vides quemadmodum per varia, humana quædam, hominum sensus, & cogitatus, captiones eiusmodi emanarint, eoq; hæreses dicuntur, quod hominum sint varie sentientium opiniones. Sed Christianorū hæc fides nequaq̄ humano aliquo sensu, vel iudicio constat, & ideo neq; nomen aliqd' sortita est huiusmodi, vt hæresis diceretur. Hæc Theophilactus, & Tertul-
Tertulli. lianus in libro de prescriptionibus hæreticorum circa principium ait. Hæresis dicta est Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad suscipiendas eas vtit̄. Ideo & sibi damnatū dixit hæreticum
Tit. 3. quia & in quo damnatur sibi elegit. Nobis vero nihil ex nostro arbitrio indulgere licet: sed neq; eligere, quod aliquis de suo arbitrio induxerit. Apostolos domini habemus autores, qui nec ipsi quicquá ex suo arbitrio, quod inducerét, elegerūt: sed acceptá a Christo disciplinā fideliter nationib⁹ adsignauerunt. Hec ille. Omnis igit̄, & sola assertio, q̄ ex hominū arbitrio pendet: siue vera illa sit, siue falsa hæresis dici potest, iuxta nudá huius vocis etymologiá. Theologi vero, & ceteri fideles Catholici huius vocis significationé ad fidei dogmata contrahentes solá illam hæresim esse dixerunt, que aperte fidé Catholicá oppugnare dignoscit̄, quia in istarū asseueratione ꝓpria sententia sacris literis, aut ecclesiæ definitioni præfert̄, cum tñ oporteret (iuxta Pauli consiliū) captiuare intellectū in
2. Co. 10 obsequiū Christi. Nobis igit̄ hæreseos nomé infame est: q̄uis Ethnicis sit promiscuū veræ, falsæq; assertioni cóueniens. Ethnici siquidé liberū sibi esse putát, vt pro suo quisq; iudicio sentiat. Nos auté, qui in verba sacræ scripture, & ecclesiæ Catholice iurauim⁹, nefas esse censemus, vel latū pilum ab illarū sententia recedere. Sed fortasse
Obiectio. hic quispiá obiiciet, ꝙ hæresis non sit electio, quia electio est opus voluntatis: hæresis vero opus est intellectus. Huic auté obiectioni nos ita respondemus: quod licet sit operatio intellectus, procedit tñ ab electione voluntatis, a cuius imperio intellectus mouet̄ ad assentiédum: quemadmodū fides

augustinus

etiam ex propria affectione procedit. Vnde Augustinus tractatu vigesimo sexto super Ioannem ait: Intrare quisq̃ ecclesiam potest nolens, accedere ad altare põt nolẽs, accipere sacramẽtum potest nolens, credere non potest. nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus, sed non corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem: Corde creditur ad iustitiam. Et quid sequitur? Ore autem confessio fit ad salutem. Hæc Augustitus. Et quod ille dixit de vera fide, per quam id quod credere oportet, quis credit, idem prorsus de hæresi, per quã non veritatem Catholicẽ, sed errorem illi cõtrarium quis credit. dicere oportet, ita vt errori aut hæresi nullus adhærere posit: nisi volens. Hæresis igitur non est electio: sed procedit ab electione volũtatis. Declarata iam vocis etymologia, opus est, vt rei definitiõem ostendamus. Hæresis est enunciatio, siue propositio falsa fidei Catholicæ ita repugnans, vt cum illa simul esse non posit. Sunt, qui in hac defitione plura reponant: sed an merito id fiat, mox discutiemus. Cum diximus hæresim esse enunciationem, siue propositionẽ falsam, aperte satis ostendimus factũ aliqđ, aut quãlibet rem gestam nõ esse hæresim: qm̃ hæresis non respicit opus exterius, neq; ex illo pendet, vt hæresis dici posit: sed ex intellectu. Non est em̃ hæresis in opere: sed in errore intellectus, hoc aut illud iudicãtis. Qui furat̃. nisi hoc sibi licere putet, nullo pacto est hæresis reus. Qui fornicatur, aut occidit, aut aliud simile crimẽ cõmittit, nunq̃ in hæresim ob hanc cãm lapsum fuisse dicet̃, nisi hoc impune fieri posse crediderit. Et iuxta hunc modum intelligenda venit sententia illa, quæ docuerit opus aliquod esse hæresim, ita vt hæresis non ad opus: sed ad iudicium de opere datum referatur. Ita enim intelligendus est Gregorius Nazianzenus cum symoniam appellauit hæresim, nõ quidem quod opus ipsum symoniacum puta rerum spiritualium emptio, aut venditio, sit hæresis: sed quia ipsa opinio, qua censet hoc sine peccato fieri posse, sit hæresis. Nam qui spiritualia vẽdit aut emit, quamuis grauissime peccet, crimine tamen hæresis non erit infectus: nisi hoc sibi licere putet. Verum hic forte quispiã nobis obiiciet, quod sæpe Inquisitores hæresum puniunt, velut hæreticos, illos, qui in aliqua ceremonia Iudaica, aut in aliquo ritu Saracenorum deprehensi sunt. Si res gesta sine errore intellectus non est dicenda hæresis: cur isti velut hæretici puniuntur? Si dicis ex facto ipso suspicionem iustam oriri, vt illa facientes sic faciendum esse censeant: cur non eadem suspicio iuste etiam ex furto, aut homicidio, aut adulterio nascetur, ita vt illa exequentes credantur sentire illa sine peccato fieri posse? Huic obiectioni quidam vir doctus in quadam repetitione, seu mauis, relectione quã de ꝓpositione hæretica habuit, respondet, dicens: tunc ex facto oriri suspitionem hæresis, quando opus ipsum fuit ab aliqua hæresi laudatum, aut saltem permissum, tunc enim de sic facientes suspicari licet (vt dicunt) illum tali hæresi fauere, quæ probat factum illud. Verbi gratia: Si quis circuncidatur, aut Sabbatum religiose obseruet, hic talis in suspitionem Iudaicæ perfidiæ merito incidit, aut quod credit veteris legis ceremonias etiam a Christianis esse obseruandas, quoniam Ebionitæ hæretice sic olim senserũt. Si autem opus illud non fuit vnquam ab aliqua hæresi laudatum, ex tali opere quamuis sit graue peccatum dicunt

Rom. 10.

definitio hæresis

cunt suspicionē hęresis iuste oriri non posse. Sed hoc non posse defendi manifestissime cōuincitur per hoc, quod nullum fere crimen posset committi, ex quo iuxta hanc opinionem, non oporteret suspicari illum sic facientem male sentire de fide: quoniam adeo hominum malitia praeualuit, vt vix vllum sit peccatum, quod aliquem non habuerit patronum. Nam si de coitu carnis loqui velis, nulla est illius tam pestilens species, aut nefanda soboles, quae non sit ab aliquo laudata. Promiscuū foeminarum vsum licitum esse dixerunt. Nicolaitae, Floriani, Adamitae. Simplicem fornicationem Graeci a peccato defendunt. Omnis deniq; carnalis cōmixtio quaecunq; illa sit, siue inter viros, siue inter foeminas, si carnalis libido nimium vrat, a Valdensibus iudicata est licita. Restitutionem rei furto sublatae esse necessariam ad salutē animae assequēdam, omnes fideles Christiani sentiunt. Graeci tamē (vt de illis refert Guido Carmelita) hoc non esse necessariū docent. Sui ipsius occisio adeo damnata est ab oīmibus fidelibus, vt veniae locū apud Deum nullū habere dicāt. Circūcelliōes tñ illā vsq; adeo laudauerunt, vt martyrium esse dicerent. Nec sola occisio: sed cuiusq; principalis mēbri abscisio, nisi pro tuēda corporis bona valetudine fiat, ab oīmibus etiā fidelibus est dānata. Valesij tñ haeretici (vt beatus Augusti refert) dixerūt esse necessariā virilis mēbri abscisionē ad deo bene seruiendū. Inobedientiā subditorum Beguinę, & Begardi laudarūt, et illis subscripsit in hac parte Lutherus dicēs obedientiā, quā inferiores superioribus reddūt esse miserā seruitutē. Votorum violationē licitā esse docuerūt Lāpariani, pseudo apostoli, Vuitcleuitae Luterani, deniq; si fides adsit nullū opus dānandū esse docuit Eunomius. Cum ergo haec ita se habeāt: illi, qui dicūt ex quolibet facto, quod ab aliqua haeresi probatū esse constiterit merito suspicionē haeresis oriri, necessario concedere habēt omnē talem qui in aliquod horū criminum lapsus fuerit, quae nūc proxime enarrauimus a varijs haereticis fuisse laudata, merito suspicionē haeresis incurrere, & ob illā posse capi, & puniri. Oportet igitur omnē fornicatorē, et ablata restituere nolentē, seipsū castrantē, omnē subditum inobedientē, oēm voti cuiuscūq; violatorem, omnem mendacem, periurum, omnē deniq; scelestum hominem de hęresi suspectum esse, propterea quod hęreses fuerunt olim quę singula haec licita esse dixerunt. Absit tamen a viro Christiano tanta seueritas & tam iniusta. Nam si ita fieri oporteret, necessariū esset dicere, nullum crimen esse ex pura malitia, aut ex infirmitate: sed omne ex ignorātia. At multa sunt peccata ex pura malitia, quę homines scientes se male agere, committunt. Vt patet in illis de qbus ait Iob, Iob. 37.
quod de industria recesserunt a Deo, & in illis, qui cum proposito poenitendi peccant, qui nisi se male agere crederent, nunquam in posterum poenitere proponerent. Cum igitur multos tales esse constet, non est aequum, vt de omnibus suspicemur, illos cum crimen aliquod committunt sentire sic esse faciēdum. Cur autem de vno plus quam de alio hoc suspicari liceat, ego ex natura ipsius criminis oriri puto. Sunt enim aliqua opera, ad quae sumus oēs proni, & natura procliues, & in illa etiam contradicente conscientia pręcipites saepe labimur: vt sunt carnis voluptates, diuitiarum cupiditas, honoris appetitus. Et in his nisi aliud addatur, quod merito suspitionem

A iiij nem

nem augere valeat, ex solo facto non credo, quod possit iusta suspicio oriri. Vt si quis fornicetur, aut furetur, aut mentiatur, aut honores ambiat, aut suo superiori obedire recuset, aut aliquod aliud similis farinæ scelus committat: quamuis circa qualitatem delicti peccet, non tamen ob hoc solum erit de hæresi suspect9, vt ille credat hoc sibi licere, quod facit. Nam cum ad peccata illa a carne nostra solicitemur, fit vt quamuis illa esse mala sciamus committere tamen non formidemus. Posset tamen talis circunstantia in huiusmodi peccatis esse, propter quam ex opere ipso vehemens hæresis suspicio iuste oriatur. Vt si quis sacerdos, aut religiosus non sacerdos, publice matrimoniũ contraheret, is certe licet ex simplici coitu, nõ posset merito credi hæreticus, tamen propter matrimonium adiunctum digne præsumitur hæreticus, præsertim si publice contraxit, aut publice nuptias celebrauit, quoniam talis merito credendus est male sentire de sacramentis ecclesiæ. Non tamen credo æque vehementem suspicionem esse habendam de illo si clam hoc fecisset, quoniam de illo merito suspicari posset dolo fecisse, vt hac videlicet via muliere frueretur, quam alias assequi non poterat. Et idem censeo dicendum de illo, qui viuente vxore aliam sciens duxit. Sunt alia opera ab his, quæ diximus longe diuersissima, quæ voluntas naturaliter refugit, & ad illa appetẽda: nisi ab alio puta, a passione vehementi, vel ab errore intellectus vehemẽter impellatur, nunquam ipsa ex se mouebitur. Verbi gratia, sui ipsius occisionem, principalis membri abscisionem, voluntas hominis propter insitum, quem habet carnis suæ amorem naturaliter refugit, quoniam (vt ait Apostolus) nemo vnquam carnem suam odio habuit. Et in his (mea quidem sententia) ne temere quicquam suspicemur, prius inquirendum est: an passio aliqua vehemẽs præcesserit, quæ illum ad tam horrendum scelus perpetrãdum impulerit. Nam impotenti, & effrenato odio libidinis euenire poterit, vt quis virile membrum abscindat, tædio tentationis victus. Sæpe etiam contingere scimus aliquos tædio angustiæ, aut doloris alicuius, quem pati nõ possunt, mortem sibi ipsis inferre, vt saltem hac via, doloris & angustiæ finem inueniant. Et certe qui hæc, & similia committunt, credendi sunt ex infirmitate, aut ex passione victos tam horrendũ scelus cõmisisse. Si vero aliunde constiterit, nõ ex pusillanimitate spiritus, aut ex vehementi passione, in tale crimen fuisse lapsos, necessarium erit tũc suspicari illos tali hæresi fuisse infectos. vt crediderint hoc sibi licuisse, quod fecerunt. Quoniam cum voluntas ex se ad illa non fuerit mota, nec ex passione, vel infirmitate (vt supponimus) oportet necessario, vt ex errore intellectus ad id faciendum motam esse credamus. Sunt rursus alia opera, ad quæ voluntas non ex se mouetur, nec etiam ex se illa refugit: quoniam nihil illa habent, quo possint voluntatem allicere, vel a se repellere: sed voluntas est dubia & anceps ad illa, cum sint illi per intellectum nude ostensa.

Talia sunt ceremoniæ Iudaicæ, aut Sarracenorum ritus: vt sunt, religiosa Sabbati obseruatio abstinentia a suffocato, & sanguine, aut aliis cibis, lege Mosaica prohibitis, nisi forte salutis corporalis causa, talẽ abstinentiam factam esse constiterit. Ieiunium die Dominico, esus agni Paschalis iuxta ritum Iudaicum, aut quoduis aliud simile. Baptizare imagines, aut corpora

mortuorum

mortuorum, imagines sanctorũ confringere, sacramentum altaris conculcare. Cum hæc homo facit, certum est illius voluntatem ab intellectu moueri ad illorum appetitum. Non enim mouetur ab obiectis: quoniá (vt diximus obiectum tale nó est, vt possit allicere voluntaté. Nec mouetur a se, aut a carne sua: quoniá nec voluntas, nec caro habet ad illa opera aliquá inclinationem. Consequens est igitur vt ab intellectu motá esse voluntatem credamus, ita, vt voluntas tale opus nó voluisset, nisi intellectus illi bonũ esse persuasisset. In his ergo vehementissima hæresis suspicio ex opere exterius facto iuste oriri potest, ita vt qui talia facit merito præsumatur credere hoc bonũ esse, quod facit. Nam Aristoteles Ethicorum tertio ait: Qualis est vnusquisq; talia dicit, & operatur. Deinde additũ est in definitione hæresis, quod oportet talem propositionem falsam esse fidei Chatolicæ repugnantem, vt hæresis dici posit. Nam multæ sunt propositiones falsæ, quæ nullo modo hæreses dici merẽtur: qa nullo modo fidem oppugnant. Sicut enim non omnis veritas ad fidem pertinet: ita nec omnis falsitas, aut error hæresis dici meret. Potest enim quis multis propositionibus falsis cum errore, & sine peccato assentire. Hæresi autem sine peccato, & quidem graui nullus obstinato animo adhærere potest. Non ergo omnis assertio falsa, aut omnis error est hæresis dicendus. Hæc omnia testimonio Augustini probantur, qui in Enchiridio ad Laurentium capite. 21. Postquam dixerat nullum esse peccatum in quibusdam rebus errare, hæc, quæ sequũtur, subiunxit. Postremo qualecunq; illud, & quantuncunq; sit, ad illá viam non ptinet, qua imus ad Deum, quæ via fides est Christi, quæ per dilectionem operatur. Neq; enim ab hac via deuiabat in geminis filiis gratus ille parentibus error, aut ab hac via deuiabat Apostolus Petrus, quando se existimans visum videre: aliud pro alio sic putabat, vt a corporum imaginibus, in quibus se esse arbitrabatur, vera in quibus erat corpora non dignosceret, nisi cũ ab illo angelus per quem fuerat, liberatus, abscessit. Aut ab hac via deuiabat Iacob Patriarcha quando viuentem filium a bestia credebat occisum. In his, atq; huiusmodi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam si peccata nó sunt, tamen in malis huius vitæ deputãdi sunt, quæ ita subiecta est vanitati, vt approbentur hic falsa pro veris, respuantur vera pro falsis, teneant in certa pro certis. Quáuis enim hæc ab ea fide absint, per quá ad veram, certamq;, atq; æternam beatitudinem tendimus, ab ea tamen miseria nó absunt, in qua adhuc sumus. Nullo modo quippe falleremur in aliquo: vel animi, vel corporis sensu, si iam vera illa, atq; perfecta fœlicitate frueremur. Hacten⁹ Augustinus. Ex his satis clare patet non omnem assertionem falsam esse hæresim dicendam. Si tamen illa fidei Catholicæ repugnauerit, nos omnem talem dicimus esse de hæresi notandam. Scio tamẽ esse aliquos, qui plura esse necessaria dicunt, vt assertio aliqua hæresis dici mereatur. Sunt enim aliqui docentes omnia illa ad hæresim requiri, quæ requiruntur ad hominem hæreticum efficiendũ. Et certe qui hæc asserunt, tota errant via: quoniam vnum ab altero facillime separat. Possibile est enim vt aliquis propositioné hæreticam asserat, qui tamen non sit hæreticus

Aristot.

August.

Gen. 27.

Act. 12.

Gen. 37.

hæreticus dicendus. Hoc ita esse manifeste apparet in illo, qui nõ obstinato animo talem propositionem asseruerit, & in illo, qui asserit, qđ ignorat præsertim si illud scire non tenebatur. Hunc enim ignorantia excusabit, vt hæreticus non dicatur. Propositio autẽ ab illo asserta, non video qua via posit ab hæresis nota liberari si illã fidei Catholicæ repugnare constiterit. Nam quod aliqui dicunt nullam assertionem esse de hæresi notandam, nisi illa sit cõtra propositionem Catholicam, quam omnes fideles scire tenentur, ridiculum videtur, & audaci temeritate dictum, quoniam hac sola ratione impetũt omnes egregios doctores, & sanctos viros, qui de hæresib9 scripserunt, vt fuerũt. Irenęus, Augustinus, Philaster. Hi enim multos errores hæreseos nota infamarũt, qui iuxta istorum opinionẽ nihil minus dici merebantur, cum non essent cõtra propositiones Catholicas, quas omnes scire tenentur. Præterea, licet sint multæ propositiones ad fidẽ Catholicam pertinentes, quas non omnes scire tenentur, si tamen illas præter obligationem, quis sciat esse Catholicas, & sciens illis dissentiat, & contrarias aut cõtradictorias asserat: nullus dubitat quin tales contradictorię sint hæreses dicendæ, & tñ illæ non sunt cõtra propositiones Catholicas, quas omnes scire tenentur. Et si quis Christianus sciens, & doctus illas tales contradictorias pertinaciter assereret merito hæreticus diceretur. Idiota vero illis assentiens, & si erraret, non tamen hæreticus dicereť, imo nec peccaret, si pertinatia deesset, quia in his, quæ scire non tenebatur erraret. Vt gratia exempli, si quis doctus vir Christianus sciens contrarium in sacris libris contineri pertinaciter assereret Esau non fuisse filium Isaac, aut Danidem non genuisse Salomonem, absq; dubio hæreticus diceretur, & non ob aliam causam: nisi quia hæresim obstinato animo asserit. Si vero homo simplex, & idiota aliquam istarum assereret, quãuis ille ob hoc non dicetur hæreticus, imo nec peccasse censebitur, tamen ab illo asserta propositio semper diceť hæretica. Alioqui oporteret cõcedere eandem propositionẽ ab aliquo assertam esse dicendam hæresim, quæ si ab alio assereret, hæresis dici nõ mereret. Hoc autem concedere, quam sit erroneum, vel mediocriter docto erit manifestũ, si consideret, quod propositio non dependet ab assertore, vt talis, aut talis dicatur. Propter nostrum affirmare, aut negare (inquit Aristoteles) nihil mutatur in re. Si propositio est vera a quocunq; dicatur etiam si mendacissim9 ille sit, semper erit vera. Si propositio est falsa, a quocunq; dicatur, etiam si alias ille semper fuisset verax inuentus, erit falsa. Oportet ergo, vt si propositio est hæretica, a quocunq; asseratur, sit etiam semper hæretica. Deinde, propositio Catholica non pẽdet ab assertore, vt talis dici mereať: ergo nec ꝓpositio hæretica ab assertore pendebit, vt hæresis dicatur. Hæc propositio: Deus est trinus, & vnus: siue illam asserat Iudæus, siue Sarracenus, siue Paganus, siue Christianus, semper dicetur Catholica: ergo sua contradictoria videlicet: Deus non est trinus, & vnus, a quocunq; dicať, semper erit hæretica quamuis non omnis, qui illam asserit, sit necessario dicendus hæreticus: quoniam (vt postea docebimus) non satis est, vt quis dici hæreticus mereatur, quod propositionẽ asserat hæreticam. Rursum hæresis non deducitur ab hæretico: sed hæreticus versa vice ab hæresi deriuatur: nõ igitur

tur oportet, vt propositio, quæ hæresis est dicenda, sit ab hæretico asserta, sed bene contra oportet, vt qui hæreticus est dicendus, propositionem asserat hæreticam. Ex his igitur constat errare illos, qui dicunt, ad hoc, vt propositio aliqua dicatur hæresis, esse summe necessarium, vt a viro Christiano sit asserta. Bene tamẽ nos fatemur hoc esse necessarium ad hoc, vt quis hæreticus dici mereatur, quod fidem in baptismo susceperit: quia hæreticus (vt diximus) ab hæresi deriuatur: non autem hæresis ab hæretico: & homo ab assertione, & confessione sua nomen suscipit, vt fidelis, vel hæreticus dicatur. Propositio autẽ nullo modo ab assertore depẽdet, vt illa hæretica, vel Catholica merito dici possit. Et propter hanc causam a multis doctis viris erratum est in hac parte, quia hoc considerare neglexerunt. Nam quæ pertinent ad hæresim, & quæ hæretico conueniũt, simul in vnum confuderunt, tanquã eadem esset vtriusq; definitio, & eadem habenda esset de vtraq; re disputatio. Nos tamen rem (vt decebat) magis scrutantes, & inuestigantes, cũ res esse prorsus diuersas cognouerimus, diuersas de illis disputationes facimus. Nunc de hæresi diximus postea autem de hæretico, tractabimus, vt quis tali nomine appellãdus sit, ostendamus. Vt igitur ea, quæ de hæresi diximus in compendium colligamus, dicimus hæresim esse propositionem falsam fidei Catholicæ repugnãtem.

DE MALITIA HAERESEOS quanta sit. Caput. II.

QVANTA SIT HAEREeos malitia ex eo facile quisq; intelligere potest, si consideret quãta sit fidei bonitas, & virtus. Rectũm enim (vt ait Aristoteles) est iudex sui & obliqui. Aristot. Fidei autẽ virtus tanta est, vt sine ipsa nil Deo gratũ esse possit, nec sine ipsa aliquid a nobis vere bonũ effici possit: quoniam illa est, quæ cæteris virtutibus viam parat, & illis scopum, ad quem suos actus dirigant, ostendit. Sicut enim inter cæteras virtutes, quę vsitato, & iam recepto vocabulo Cardinales dicuntur, prudentia est prima quia reliquas dirigit, & viam, qua incedere debent, ostendit: sic etiam inter illas, quæ theologales appellantur, fides est prima: qa reliqs quid agere debeant, docet. Nemo sine fide, quid sperare aut quid diligere debeat agnoscit. Fide destitutus Deum nunquam (vt decet) amabit: quia nunquam illum remuneratorem, aut vere bonum intelliget. Credere oportet accedentem ad Deum (ait Paulus) quia est: & Hebr. II. quod inquirentibus se remunerator sit. Fides est, quæ nobis pręmium nostrorum laborum ostendit, & per hoc vires nobis ad laborãdum ministrat, & in ipsis laboribus constãtes reddit. Hæc est, quæ nos temporalia omnia contemnere, & Deum plus quam omnia creata diligere, admonet. Nã qui veram de Deo fidem habet, non cupit in miseriis huius sæculi diues fieri quoniam dum æterna cõsiderat, temporalia sibi vilescunt. Et ideo, Paulus omnia huius mũdi arbitratus est stercora, vt Christũ lucri faceret. Philip. 3. Per hanc Moyses honores delitias, & diuitias cõtempsit. Nam (vt de illo refert Paulus) Fide grandis factus negauit se esse filiũ filię Pharaonis, magis eligens Heb. II. affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimãs thesauro Aegyptiorũ in properium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Cum negauit

ganit se esse filium filiæ Pharaonis, re giam dignitatem cótempsit, ac pro inde honores huius seculi se vili pendere declarauit. Eligens affligi cũ populo Dei, qui in luto & latere seruiebat, magis quam temporalis peccati habere iucũditatem, aperte ostendit nobis quãtum huius mundi delitias æstimauerit. Cum vero improperium Cristi, hoc est, iniurias vel pro Christo vel ad Christi similitudinem patienter toleratas maiores æstimauit thesauro Aegyptiorũ, satis aperte declarauit quid de huius seculi diuitiis senserit. Causam autem a qua hic omnium rerum temporalium cótemptus processerit, Paulus expressit dicens. Aspiciebat enim in remunerationem. Nam idcirco elegit esse pauper, & despectus, quia credidit alia multo maiora bona in posterum manere, quæ forent per paupertatẽ, & contumelias adipiscenda. Fides
Gal. 3. est quæ nos Dei filios efficit, sicut Paulus ad Galatas scribens ait. Omnes filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. Hæc est vita iustorũ quoniã
Abac. 2. ex fide (vt Abacuc proheta testatur) iustus viuit. Hæc est deniq; Basis & fundamentum totius Christianæ structura, cui, quicquid ad veram pietatem &
Mat. 16. religionem spectat, innititur. Hæc siquidem est illa firmissima petra supra quam Deus fundauit ecclesiam suam, supra quam nos omnes fundari præcepit Paulus, vt stabiles & immobiles si
Colos. 1. mus a spe Euãgelij quod audiuimus. Hinc iam (vt opinor) aperte conuincitur hæresim pessimũ esse vitium, quoniam hæc fidem destruit, quæ fundamẽtum est totius religionis, sine qua nihil sunt reliqua omnia profutura. Vbi enim fundamentum deest, nihil super ædificari potest, & si quid superædificatũ fuerat necesse est vt corruat. Fide sublata, omni vitio quãlibet prauo et magno, porta latissima aperitur. Sicut eñ fides cæteris virtutibus, ita ecõtrario hæresis omĩbus vitiis viam parat & aperit. Hinc fideles catholici de hæreticorum vexationibus cõqueruntur, apud Iob dicentes. Quasi ru-
pto muro & aperta ianua irruerunt su- Iob. 30.
per me. Quæ verba Beatus Gregorius interpretãs ait Quasi murus rum
pitur, cum prauorum persuasionibus Gregor.
fides quæ de redẽptore nr̃o est in quorundam corde dissipatur. Cumq; peruersis in hac vita potestas tribuitur, quid aliud quam ianua erroris aperitur? Quasi rupto ergo muro & aperta ianua super bonos irruũt mali, cum accepta temporaliter potestate, peruersi ipsa quoq; in quorũdam corde destruere munimina fidei conãtur. Hæc Gregorius. Ob hanc causam de hæreseos malitia mystice Salomon in prouerbiis loquens dixit: Mulier stulta,
& clamosa, plenaq; illecebris, & nihil Prou. 9.
omnino sciẽs, sedet in foribus dom⁹ suæ super sellam, in excelso vrbis loco. Hæc enim verba beatus Hieronym⁹ de hæresi intelligenda esse censet, ita
inquiens: Mulier hæc hæresis est, con- Hieron.
traria nimirum sapientiæ, quæ sua superius sacramẽta cecinit, stulta scilicet per fatuum intellectũ, & clamosa per garrulitatem, plenaq; illecebris vitiorum: & nihil omnino sciens, sicut ait
Apostolus: Qui se existimat esse ali- Gal. 6.
quid, cum nihil sit, ipse se seducit. Sedet autem & ipsa in foribus domus suæ, id est, in doctorib⁹ falsitatis, qui in penetralia perfidiæ miseros fallẽdo perducunt. Hactenus Hieronymus.

Admonere tamen hic decreui lectorem: ne ex his dictis meis occasionem suspitionis accipiat me sentire, omnia infideliũ opera esse peccata, prout Gregorius Ariminensis docet: quoniam ab illius opinione, & sententia ego

manibus

manibus (vt dicitur) & pedibus recedo. Fateor quidem sine fide nullum opus esse meritorium, & vita æterna dignum: non tamen ideo consequens est, vt omne tale sit peccatum, qm̄ hæc duo, videlicet peccatum, & meritum: non tam proxime diuiduntur, aut ab inuicem separantur, vt qui ab vno recedit, statim ad alterum transeat. Est enim inter illa mediū aliquod, quod ab vtroq; extremorum separatur: ita vt aliquod sit opus humanū, hoc est, per considerationem intellectus, & voluntatis libertatem factum, quod nec est præmio dignū, nec pœna. Verum & si non omnia infidelium opera sint peccata dicenda: infidelitas tamen portam aperit latissimam ad omnia vitia introducenda. Vnde euenit, vt qui infidelis est, omni vitio perpetrādo aptissimus sit. Sicut enim, qui corporales oculos amisit, male se ab hostibus tuetur, quoniā illorū iacula, a quibus cauere illum oporteret, videre nō potest, ita qui fidem Catholicam, quæ oculus est mentis nostræ, dereliquit a dæmonis tentationibus liberari non potest: quoniam sine fide hostes inuisibiles, illorumq; iacula non videntur, & ideo non cauentur. Hac de causa dæmones impense laborant, a fidelibus Catholicis hos oculos eruere, vt eo facilius illorū animabus nocere possint, quominus ipsi cogniti fuerint. Samsonē post erutos oculos, Philisthiim vinctum catenis duxerūt, & clausum in carcere molere fecerunt, sic dæmones postquam oculos mentis, hoc est, fidem ab aliquo abstulerunt, vinctum illum detinent, & per omnium peccatorum circuitū illum deuolui cogunt. Nam fide ablata, mutua inter proximos charitas euanescit: vinculum pacis dissoluitur: concordia scinditur, vilia hæc, & caduca supra illorum meri-

Iudic. 17

tum æstimantur. Deus vilescit, & non (vt decet) colitur: om̄is deniq; religio prophanatur, omnnisq; pietas perit. Vnde Felix Papa, & martyr in epistola ad Paternum Episcopū ita ait. Hæresis quippe est nimis impia, & Euangelicæ veritatis inimica, quæ non portionem aliquam lædere: sed ipsa Christianæ relionis conatur fundamenta conuellere. Quoscunq; enim rapit ad se, non solū in hoc vitium: sed in multa alia vitia ruere facit, & ipso suadente antiquo hoste non solum persecutores ecclesiæ: sed etiam sacerdotum eius fiunt. Hæc ille. Verum hic aliquis fortasse dubitabit, & merito: an hæresis sit grauius schismate peccatum: dubitandi autem causa hæc est quod schisma multo grauius adeo fuisse punitum legimus. Sed hoc non obstante nos dicimus hæresim multo peiorē esse, quam schisma: quoniam iuxta rēgulam beati Augustini, tāto aliquod malum est peius, quāto maiori bono opponitur. At fides est contra primā veritatem, quæ Deus est. Schisma vero & si dicatur esse contra charitatem, non tamen contra illam charitatis partem, quæ Deum respicit: sed contra illam, quæ circa proximū versatur. Est enim schisma contra bonum fraternæ charitatis, & vnionis. Licet autē charitas maior sit fide, sola tamen ea parte censetur maior, qua respicit Deum: & contra hanc nō est schisma: sed contra illam, quæ respicit proximū, & hęc minor est, quā fides. Vnde colligim9 hæresim esse ex genere suo graui9 schismate peccatū: quia hæresis diuinam veritatē, cui fides innitit̄, oppugnat. Schisma autem fraternam oppugnat charitatem, & ecclesiæ vnitatem scindit. Fatemur tamen aliquas posse contingere circunstantias, propter quas schismaticus grauioris culpæ fiat reus quam

Felix Papa.

quam hæreticus, vt puta si maior adef-
set conte͂ptus: vel quia magis per schi-
sma, quam per hæresim noceret. Sed
hæc, aut alia similia contingunt schi-
smati: nec illi a natura insunt, ac pro-
inde genus schismatis non est ex illis
æstimandum. Nam grauitas pecca-
ti ex genere suo, ex illis, quæ sunt illi in
sita & naturalia, capienda est, & non
ex circunstantiis, quæ contingere pos-
sunt. Quod aute͂ obiicitur, schisma es-
se grauius punitu͂, fatemur quidem:
quoniam hoc apertissime docet liber
Num. 16 Numerorum refere͂s Dathan, & Abi
ron ob hoc scelus fuisse viuos absor-
ptos a terra: sed hoc non obstat quin
hæresis grauius sit peccatum. Quoni
am licet vltimæ pœnæ, quæ videlicet
post mortem peccatoribus infligun-
tur, iuxta me͂suram delicti (vt legitur
in Deuteronomio) imponantur, quæ
Deut. 25 tamen in hac vita infligunt̃, non sem
per iuxta hanc mensura͂ dantur. Nam
pœnæ, & cruciatus in hac vita non so-
lum dantur in punitionem: sed ad me
dicinam, vt scilicet per eas cure͂tur pec-
cata, & ipsi peccatores a similibus in
posterum caueant, & alij illorum peri
culo sibi ipsis co͂sulant, & ab illis, abs-
tinere procurent. Ob ha͂c causam mi-
nus, & leuius peccatum: quia tamen
sæpius commissum, aut quia ad il-
lud maior est pronitas, aliqua͂do gra-
uius punitur, vt timore pœnæ illi aut
alij ab illorum commissione arceãtur.
Populus aute͂ Iudæorum ad seditio-
nem, et schismata fuit semp procliuis,
vt ex discursu sacrarum historiaru͂ faci
le est cognoscere. Et apertum etia͂ de
hac re habetur testimonium apud Es-
I. Esd. 4. dram sic dicentem. Ciuitas illa a die-
bus antiquis aduersum Reges rebel-
lat, & seditiones, & prælia concitantur
in ea. Iustum ergo fuit duras inflige-
re pœnas: vt illis veluti acerbissimis q-
busdam adustionibus tam late gras-
santi morbo obuiaretur.

DE DIFFERENTIA INTER propositionem hæreticam, & erroneam, & temerariam, & scandalosam, & alias similis notæ propositiones

Cap. III.

QVIA DIXI ALI-
quas esse propositio
nes, quæ & si hære-
ticæ merito censeri
no͂ possint, propter
varias tame͂ illarum
propositionum in-
fames notas, vt puta q͂a erroneæ, aut
scandalosæ, aut temerariæ sunt, inhi-
beri possunt ab his, quib9 hoc incum-
bit, ne prædicentur populo, aut quo-
modolibet doceantur: ideo necessari-
um esse existimaui de istarum proposi
tionu͂ differentia tractare, vt inde con
stet, quali nota sit quælibet falsa propo
sitio inurenda. De propositione hæ-
retica cum satis in primo huius operis
capite tractauerim, no͂ est opus in præ
sentiarum quicquam aut repetere, aut
superaddere. Propositio erronea si abs
que vlla nominis restrictione diffinia
tur, dicetur absolute, quod est propo-
sitio falsa. Et falsam propositionem
nunc dico esse non solu͂ illam, qua ali-
quid enunciatur aliter esse, quam est:
sed etiam illam propositione͂, cui quis
aliter quam deberet, assentit: vt puta
quia firmius, aut certius qua͂ deberet.
Nam beatus Augustinus errore͂ dif-
finiens in Enchiridio ad Laure͂tium August.
capite. 17. sic ait: Errare est approbare
falsa pro veris, aut improbare vera pro
falsis, aut habere incerta pro certis, aut
certa pro incertis, hæc ille. Ex quibus
aperte

aperte constat omnē illum errare, qui propositioni dubiæ, aut opinabili assentit cum certitudine fidei, & omnē talem assensum esse erroneum: quia et si verum forte sit, quod asserit: aliter tamen quá deberet, asserit: cum incerta ꝓ certis teneat. Si aūt hūc modū, de ꝓpositione erronea loqmur, nulla prorsus est difficultas distinguere inter hæresim, & propositionem erroneá, cum constet alterum esse genus, alterum vero illius speciem. Nam propositio erronea genus est, quod sub se continet hæresim táquam suam speciem: quia omnis hæresis est propositio erronea, non tamen vice versa omnis propositio erronea est hæresis dicenda. Sed difficultas est non parua agnoscere, quo pacto inter se differant, hæresis, & error in fide: quoniam si est propositio erronea, consequés est, vt falsa sit, & si est erronea in fide, oportet, vt falsitas illius sit contra veritaté fidei. At falsum, quod veram fidé oppugnat: nescio qua via eximi posſit, ne hæresis dicatur. Quo fit, vt nullum sit inter illa duo discrimen: & certe si aliquod est, tam occultum est illud, vt omnes, qui de hac re scripserunt, latuerit: qm̄ nullus eorum, qui de varietate propotionum damnabilium scripsit, quicq̄ docuit: vnde hæc diuersitas posset agnosci. Ioannes de Turre Cremata in summa ecclesiæ, libro quarto, parte secunda, capite. 11. diffinit propositionem erroneam, absolute: sed non diffinit propositionem erroneá in fide.

Quidam Martinus Garsia olim in regno Aragonum Inquisitor, & postea Barchinonensis Episcopus, in quodam libello, quem aduersus aliquas Pici Mirandulani conclusiones ædidit, de diuersitate harū ꝓpositionum in principio libri tractans, eadé, & sub eisdé verbis, & fere nullo mutato verbo, dicit, quæ apud Ioannem de Turre Cremata, habebantur. De Guidone Carmelita pudet loqui: quoniá de hæresibus differens, cum nihil absolutum, & consummatum scribat, nullá etiá prorsus de diuersitate istarū propositionum mentionem facit. Ex aliquibus tamen variarum vniuersitatum, & diuersorum conciliorum censuris: videt aliquod esse inter illa duo discrimen: quoniam de variis assertionibus illi definientes aliquas censent esse hæreticas, aliquas in fide erroneas. Quod autem ita res habeat ex his quæ in concilio Constantiensi definita sunt, conuinci potest: quoniá cum in sessione octaua eiusdé concilij multæ Ioannis Vuiclefi assertiones damnentur: non tamen omnes eadem notantur: sed earum aliquæ censentur hæreticæ, aliquæ erroneæ, aliquæ scandalosæ. Si quis ab his angustiis liberari cupiens, dixerit solam esse vocum differétiam, & non rerum, ita vt idem prorsus sit propositio hæretica, & propositio erronea in fide, ego illius sententiæ libentisſime consentiré, dicens vniuersitates illas in suis censuris ad solum orationis ornatū tali vocum varietate esse vsas, ita vt propositiones eiusdem notæ, nūc hereticas, nunc in fide erroneas appellauerint. Et huius sententiæ videtur fuisse Ioannes de Turre Cremata: quoniam in libro, & parte supra citatis, hæc, quæ sequuntur ait, Error circa quæcunq; contenta in sacra scriptura, siue pertineant ad historias, siue ad articulos fidei, siue ad mores, dicet hæresis. Hæc ille. Si tamen cogor fateri aliquod esse inter propositionem erroneam in fide, & propositionem hæreticá discrimen, dicam, quod sentio: paratus tamen meliora docenti obedire. Vt autem quod dixerim, apertius fiat, admonere

monere prius oportuit diuersa esse credibilium genera. Quędam enim sunt talia, quod superant virtutem nostri intellectus, ita vt ad illa intelligenda non posit pertingere noster intellect⁹ nisi prius crediderit, de quibus Esaias iuxta translationem. L X X. ait. Nisi crediderilis, non intelligetis. Et ista
Esa.7. sunt, circa quæ proprie versatur fides. Assertio auté, quæ hæc credibilia oppugnat, hæresis proprie dicitur. Alia sunt credibilia, quæ non omnem virtutem intellectus superát, & sunt illa, quæ intellectus ex virtute sua (non excludo hic vniuersalé Dei concursum) attingere potest: sed peccatis obscuratus intellectus cognoscere non potest, & propter hoc Deus nostri miseratus illa per scripturam sacram nobis innotescere voluit, vt si per nos ipsos malitia nostra obstáte illa cognoscere non valeremus, saltem Deo docente intelligeremus. Tales sunt istæ propositiones. Deus est. Deus est vnus. Deus est intelligés. Deus est omnipotens. Istæ omnes propositiones naturali lumine intellectus possunt sciri: quod autem a multis gentibus fuerint ignoratæ, malitia fuit causa, quæ illorũ excæcauit intellectus. Nam de istis, & aliis similibus propositionibus Paulus loquebatur, cum Gentiliũ philosophorum insipientiam, & cæcitatem arguens, dixit. Qui veritatem Dei in iniu-
Roma.I. stitia detinent: quia quod notum est
Anselm. Dei manifestum est in illis. Quæ verba exponens beatus Anselmus ait: Veritatem Dei, id est, quod ipse est verus Deus, detinent in iniustitia, quia cum vere sciant vni creatori Deo debere cultum summæ veneratiõis exhiberi, eũ iniuste exhibent creaturæ. Et post pauca subdit. Nam illi nouerunt veritaté, quam cæteris abscondunt: quia quod notum est Dei, id est, quod naturali ingenio sciri põt de Deo manifestum est illis. Multa enim sunt, quæ de Deo per naturam sciri nõ possunt: sicut est mysterium incarnationis, & passionis, quod latuit sapiétes mundi. Sed hoc de Deo naturaliter sciri potest: qđ ipse sit Deus: quia oñis creatura ostendit se non esse Deum: sed esse alium, qui eam fecerit, cui⁹ seruitio parere necesse sit. Ita quod notum est de Deo manifestum est illis. Hæc ille. Et istæ tales propositiones non sunt proprie obiectum fidei: cum naturali ratione comprehenduntur. Nam (vt beatus Gregorius ait) fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Assertio ergo talis, quæ est contra credibilia, quæ naturali ratione probari possunt, erronea in fide dicetur. Vt gratia exempli, quod Deus non est vnus: quod Deus non est omnipotés: quod Christus fuerit homo in triduo: quod anima hominis producatur ex semine humano, sicut anima bruti: qđ charitas, qua nos Deum diligimus, est Spiritussanctus. Vita actiua est excellentior, quam contemplatiua. Omnes istæ propositiones dicendæ sunt erroneæ in fide: quia ratione naturali confutari possunt. Hoc igitur inter propositionem hęreticam & propositionem erroneam in fide esse censeo: quod hæresis proprie dicta est contra credibilia, quæ superát omnem virtutem intellectus. Error vero in fide est contra credibilia, quæ ratione naturali probari possunt. Si autem credibile aliquod huiusmodi fuerit, vt præter rationem naturalem posit etiam probari per sacram scripturam, aut ecclesiæ determinationem, aut per alias vias, quibus ea, quæ credere tenemur probari possunt, assertio, quæ illud credibile oppugnat, dicetur hæretica simul, & erronea in fide. Talis est hæc

Gregor.

hæc propositio: Deus non est vnus. Nam, quia ratione naturali illius falsitas conuinci potest, dicetur propositio erronea in fide: quia vero idem per sacram scripturam potest probari, dicetur propositio hæretica, & pertinax illius, aut alterius similis propositionis assertor censebitur hæreticus, & velut talis erit merito puniendus. Potest adhuc aliud inter hæc duo dari discrimen, per hoc, quod hæresis semper est cõtra id, quod credere tenemur. Error autem in fide non semper est cõtra id, quod credere tenemur. Sũt enim multæ propositiones theologicæ, quæ in sola opinione consistunt, quarũ neutram contradictionis partem homo credere tenetur: sed quamlibet citra fidei dispendiũ tueri potest. Tales sunt istæ propositiones. In sacramento nouæ legis est aliqua qualitas supernaturalis causans gratiam. Beatus, Deo ita operante, potest videre vnam personam diuinam sine alia. Beatitudo consistit magis in visione, quã in dilectione. Qui has propositiones, aut illarum cõtradictorias assereret, non esset hæreticus, si quis tamen alteram illarum sic assereret tanquam fidei articulum, ita vt oppositã assertionem censeret hæreticam, talis erraret in fide, & (vt infra capite octauo huius libri dicemus) esset hæreticus: quia firmius illi adhæret, quã deberet. Nam errat iuxta Augustini sententiã: quia habet incerta pro certis: sicut erraret, qui certa haberet pro incertis. Si cui hæ distinctiões inter propositionem hæreticam, & erroneam in fide, non placent, ego aduersus illum contendere nolo: sed rogo illum, vt offerat meliorem: quoniã (vt dixi) paratus sum meliora docentẽ audire. Audiui ego ex quorundam relatu, virum quendã doctissimum in Cõplutẽsi gymnasio publice theologiã profitentẽ, qui, vt inter hæc duo aliquod præberet discrimen, prius de errore distinguebat sic in publica lectione, dicens. Dupliciter aliqua propositio dici potest erronea. Potest enim esse erronea errore logico, & omnis falsa propositio est hoc errore erronea. Quo fit, vt omnis propositio erronea in fide errore logico, sit etiã hæresis dicenda: quia omnis talis dicit falsum in fide. Alio modo potest dici aliqua propositio erronea in fide errore theologico, & est illa, quæ est contra communem opinionem theologorum. Ex quibus multæ sunt, quæ nullo modo hæreses dici merentur. Dictumq; est mihi illum quum hæc doceret, hoc dedisse exemplum. Hæc propositio: Virgo Maria cõcepta est in peccato originali, est erronea in fide errore theologico, quia est contra cõmunem præsentium theologorum opinionem, non tamen est hæresis dicenda: quia illius contradictoria non pertinet ad fidem Catholicam, nec illã pro fide Catholica tenendam esse ecclesia vnquam decreuit. Quantum veritatis hæc erroneæ propositiõis distinctio habeat, lectori iudicandũ relinquo, admonens solum, vt cõsideret, quomodo possit dici propositio erronea in fide, quæ nec ex parte suæ enuntiationis, nec ex parte illius, qui illam firmius, quam deberet, asserit, fidem oppugnat. Nam & si demus omnem illum, qui asserit aliquid contra communem theologorum opinionem, errare theologico errore: non tamen oportet dicere omnem talem errare in fide: quia durum est, vt quis dicatur errare in fide, quando propositio, quã asserit, non est contra fidem, nec modus asserendi est contra fidem: quia non maiorem, quam debet, illi adhibet fidem.

Propositio hæresim sapiens quid sit.

Propositio hæresim sapiēs, aut male circa ea, q̃ ad fidē ptinēt sonās est illa, quę in prima significatiōe, q̃ verba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quamuis pie intellecta sensum aliquem habeat verum. Vt sunt istæ propositiones. Pater est maior filio. Christus est creatura. Tres sunt Dij. Vesci carnibus, vel non vesci impertinens est Christianæ perfectioni. Philosophi Gentiles in sola lege naturæ saluari potuerunt. Hæc vltima pro eo hæresim sapit: quia si fidem excludat, est hæretica: si fidem de Deo non excludit, vera est, & ideo sic nude prolata hæresim sapere videtur, & expositione indiget. Istæ propositiones licet pie intellectæ aliquem verum sensum habeát, tamen iuxta facialem verborum significationem, hæresim sonant. Cum igitur hæ propositiones, aut aliæ similis notæ prædicátur, aut docentur, duo consideranda sunt ab illis, quibus de hęreticis inquirere, & iudicare incumbit. Primum est de persona asserente, an sit alias de hæresi suspecta. Alterum est, an aliquis ex auditoribus verba illa iuxta sensum hæreticum intellexerit, ac proinde scandalizatus fuerit. Et si hoc vltimum contigerit, vocandus est illius propositionis assertor, & cogēdus, vt publice ea, quæ dixit iuxta verum illorum verborum sensum interpretet̃, vt omne scandalum ab auditoribus tollatur. Si vero persona est suspecta: sed nullum auditores ex illius verbis concepere scandalum, tunc vocādus est secreto, & de verborum suorum intelligentia interrogandus, & si iuxta Catholicum sensum verba illum dixisse constet, liber absq; vlla punitione dimittendus est, neq; (vt ego existimo) opus est illum ad publicam verborum suorum declaclarationem cogere, ne forte ex noua verborum declaratione aliquis scandalizetur, qui ante non fuerat scandalizatus. Iustum tamen esse censeo, vt Inquisitores admoneant prædicatorem, aut doctoré talem, ne similia iterum sine manifesta verborum declaratione prædicare, aut docere audeat.

Propositio scādalosa quid sit.

Propositio scandalosa, aut piarum aurium offensiua est propositio, quæ auditoribus piis occasiōnē ruinæ præbet. De hac re aliqua exempla proponam, vt ad istarum imitationem possit lector prudens de aliis iudicare.

Hæretici sunt tolerandi, & non occidendi.

Maioris meriti est eleemosynā pauperi elargiri, quam eleemosynam pro Missæ sacrificio offerre.

Ineptum est pro oratione offerre salutationem Virginis.

Tyrannum potest quilibet illius subditus occidere.

Ieiunare impertinens est Christianæ perfectioni.

Nullum est præceptū de baptismo suscipiendo.

Omnes istæ propositiōes sunt scandalosæ: quia omnes auditoribus occasionem ruinæ præbent. Prima quidem viam latissimam aperit ad hæreses, quascunq; inducendas: qm̃ facilitas veniæ incentiuum præbet delinquendi. Secunda propositio auertit a sacrificio Missæ, & deuotione illius: quia si popul⁹ credat minoris meriti esse Missæ sacrificium, quam eleemosynam, tunc populus minus reuerebitur illud sacrificium, quam oportet, nec toties illud celebrare faciet, vt nunc facit. Sed vnicam Missam (vt Lutherus docet) vni populo satis esse dicet. Tertia propositio tollit deuotionem, quam populus erga piam Dei matrē habet, quam Deus mediatricem esse voluit inter nos, & illum.

Quarta

Quarta propositio animum, & vires populo præbet, vt prohibito dominũ suum occidat: quoniam semper causabitur dominũ suum esse tyrannum. Quinta propositio quodámodo homines a ieiunio auertit. Sexta propositio tepidos reddit homines ad baptismum suscipiendum.

Propositio temeraria qd sit?

Propositio temeraria est illa, quæ omni prorsus caret autoritate, aut ratione, quæ alicuius sit momenti, per quam illa probari possit. Illa enim temere fieri dicuntur (vt beatus Thomas in Secunda Secundæ. quæstione. 53. ait) quæ nulla ratione reguntur, quo fit, vt illud merito temerarie assertum dicatur, quod nulla autoritate, aut ratione probari potest. Illa igitur propositio dicetur temeraria in fide, quę de rebus ad fidem spectantibus aliquid enunciat, quod nulla ratione, nullaq; autoritate probari potest. Tales sunt hæ propositiones, quę sequuntur.

Dies iudicij erit infra annum.

Christus redemptor noster mansit per 40. dies, qui fluxerunt a resurrectione vsq; ad ascentionem in arca fœderis.

Discipuli Ioannis Baptistæ fuerunt illi, qui in Christi redéptoris nostri passione, dixerũt: Tolle, tolle, crucifige eũ.

Ioannes Euangelista fuit sanctificatus in vtero matris.

Omnes Romæ viuentes sunt in peccato mortali.

Omnes Episcopi damnantur.

Plures saluant' ex coniugatis, q̃ ex monachis.

Plures fœminę saluantur, quam uiri.

Omnes istæ propositiones sunt de temeritate notandæ, & illarum assertor, merito temerarius censebitur. Ab hac tamẽ nota liberabitur propositio, & illius assertor, si aliquam verisimilitudinẽ habeat id, quod asseritur, quáuis & autoritate, & ratione careat, præsertim si aliqua vtilitas ex illa assertione oriri potest. Vt sunt multa, quæ viri cótemplatiui gesta fuisse verisimiliter imaginantur, & populo narrata optimos in illa suscitare possunt affectus. Talia sunt quędam iniuriosa verba, quæ a pessimis satellitibus, & aliis militibus, & crucifixorib⁹ Christo redemptori nostro in faciem dicta fuisse viri contemplatiui, verisimiliter imaginantur, & concionatores verbi Dei vtiliter illa populo referunt. Quæ & si nulla autoritate, aut valida ratione probari queant, non tamen ideo sunt temeraria dicenda, quia magna verisimilitudine roborantur, & non sine vtilitate referuntur. Si tamen omni careat verisimilitudine, quantumlibet illa proficere sperent, temeraria merito censebũtur, & velut talia prohiberi debét ab his, ad quos hoc facere spectat: quia non sunt facienda mala, vt inde veniant bona: neq; Deus indiget mendacio nostro.

Propositio schismatica quid sit.

Propositio schismatica, & seditiosa est, quæ vnionem mébrorum ecclesię, aut vniuersalit', aut particulariter quomodolibet tollit, cuiusmodi sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.

Episcopus non est simplici sacerdote superior.

Papa nó est supior cæteris Episcopis.

Malo prælato non est obediendum.

Per peccatum mortale omĩs potestas amittitur.

Subditi possunt dominos suos cum aliquod crimen commiserint, pro libito suo corrigere, & punire.

Propositio iniuriosa qd sit?

Propositio iniuriosa est, quæ alicui fidelium statui, vel alicui illustri personæ detrahit. Tales sunt multæ assertiones Ioannis Vuiclefi. & Ioannis Huss. quæ in concilio Constantiensi sessione octaua, & quinta decima

 damnatæ

damnatæ sunt. E quibus sunt istæ, quæ sequuntur.

Siquis ingreditur religionem priuatam qualencunq; tam possessionatorum, quam mendicantium redditur ineptior, & inabilior ad obseruantiam mandatorum Dei.

Religiosi viuētes in religionib⁹ priuatis, nō sunt de religiōe Christiana.

Omnes de ordine mendicantium sunt hæretici, & dantes eis eleemosynas sunt excommunicati.

Ecclesia Romana est synagoga Sathanæ.

Papa est Antichristus.

Cardinales sūt ministri Antichristi.

Omnes istæ propositiones, sunt iniuriosæ dicendæ, eo q̄ apertissimas, statibus, aut illustribus personis inferunt iniurias. Cum iam de omni genere propositionū damnabilium disseruerim, operę precium fore existimaui admonere lectorem, ne ista propositionum genera sic putet esse ab inuicem distincta, & separata, vt vni & eidem assertioni cōuenire non possint. Potest siquidē eadem assertio multis ex his, quas modo explicuimus notis maculari. Nam hæc propositio, q̄ vna est ex pestiferis Ioannis Vuiclefi assertionibus. Religiosi viuētes in religionibus priuatis non sunt de Reliione Christiana, est hæretica, scandalosa, temeraria, schismatica, & iniuriosa. Hæretica est: quia contra vniuersalis ecclesię definitionē sentit. Scādalosa, quia homines ab ingressu religionū auertit, & professis, vt vota, quæ dn̄o vouerunt non reddant, suadet. Temeraria dicetur, quia nulla prorsus ratione, aut autoritate fulcitur: sed omniū sanctorum virorum turbæ contradicit. Schismatica ideo merito censenda est quia ecclesiæ vnitatem diuidit, cum religiosos ab illa separat. Quod autem omnibus religionibus, & illarum religiosis sit iniuriosa adeo est apertū, vt null⁹ merito dubitare possit.

DE MVLTIPLICI VIA PER quam conuinci potest aliquam propositionē esse hæreticā. Caput. 4.

QVAMVIS DE hæretica propositione satis, vt existimo, disseruerim, vt tamen rem plene absoluerem, necessarium fore iudicaui, vias ostendere, per quas propositio aliqua possit apertissime de hæresi conuinci, ne forte in dānatione ꝓpositionis alicuius, iudices, quibus hoc agere incūbit, sententiā peruertant propositionem aliquā velut hæreticā dānantes, quæ talis merito dici non posset, aut Catholicam dicētes, quæ velut hæretica damnanda erat. A multis enim non solum idiotis, & ignorantibus: sed viris etiā alioqui doctis, hac in parte erratum est, cum multas propositiones in suis scriptis velut hæreticas diffamauerunt, quæ nihil minus q̄ hæreticæ dici merebātur. Nam (vt de aliis taceam) multas assertiones hæreseos nota maculauit in suo illo opere de hęresibus, Philaster Brisiensis Episcopus, de quo Augustinus mentionē facit in lib. de hæresibus, ad quod vult Deum, quæ tn̄ pro Catholicis nūc ab omnibus defendunt. Multas etiam illic tanq̄ Catholicas nobis proponit assertiones, quas nos in eo opere, quod aduersus omnes hæreses ædidimus, inter hęreses nō immerito recēsuimus. Ne igit̄ simile quid aliis cōtingat, plures vias, easq; certas, & indubitatas, nūc oñdere decreui, per quas ꝓpositio aliqua

aliqua de hæresi conuinci posſit. Ex quibus apertiſsime constabit propositionem illam non eſſe hæreticam dicendam, quæ aliquo iſtorum modorum, quos ſtatim explicabimus, non potuerit de falſitate conuinci.

PRIMA via, & omnium potiſsima eſt ſacra ſcriptura: quoniã omnis, qui ſe Chriſtianum fatetur, tenetur firmiſsime credere vera eſſe oĩa, quę nos ſacra ſcriptura docet, & nefas eſt de illis quomodolibet dubitare. Quoniam alias Deus, qui illarum oĩum primus creditur auctor, ſuſpectus de mendacio haberetur, quod Chriſtianæ aures audire horrent. Vnde Auguſtinus in epiſtola ad Hieronymũ, quæ eſt decima nona in ordine ſuarum epiſtolarũ, ita ait: Ego enim fateor charitati tuę, ſolis eis ſcripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremq́ꝫ deferre, vt nullum eorum autorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſsime credam, ac ſi aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quam vel mẽdoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſequutum eſſe, quod dictum eſt, vel me minime intellexiſſe non ambigam. Hæc Auguſtinus. Et habentur hæc verba in volumine Decretorum. in capit. Ego ſolis. Diſt. 9. Quamquam illic mendoſe Auguſtini verba citãtur, propter quod moneo lectorẽ, vt quæ in Decreto ibidem citantur ad hoc exemplar corrigat. Cum ergo omnia, quæ nobis ſacra ſcriptura credẽda proponit, firmiſsime credere teneamur, conſequens eſt, vt quidquid illis repugnauerit, hæreticum ſit merito cenſendum. Neq́ꝫ curandum eſt, an aperte contradicat, an latenter: quoniam quocunq́ꝫ modo repugnare conſtiterit, propoſitio illa ſic cum ſcriptura ſacra pugnans, erit merito de hæreſi notanda. Sunt enim aliquæ hæreſes quarum contrariæ, aut contradictoriæ ſunt expreſſæ in ſacra ſcriptura, & huiuſmodi propoſitiones ſunt, quæ aperte contra ſacram ſcripturam pugnant. Vt (gratia exempli) quod Chriſtus non eſt Deus. Quod tres perſonæ nõ ſunt vna eſſentia, illarum contradictoriæ ſunt expreſſæ in ſacra ſcriptura. Sunt etiam aliæ hæreſes quarum contrariæ, aut contradictoriæ, licet non ſic exprimuntur in ſacris literis, vt ſub illo verborum tenore ibidem habentur, tamen ex illis, quæ ſacra ſcriptura docet, euidentiſsima conſequentia inferuntur tales contrariæ, aut cõtradictotiæ: & tales aſſertiones latenter pugnant cõtra ſacram ſcripturã: qa ſcriptura repugnat cõtra illa, q̃ ab illis neceſſario deriuãtur. Et tales propoſitiones ſunt etiam hæreticæ cẽſendæ perinde ac primæ: quoniã ea, quæ ex contentis in ſacra ſcriptura, neceſſaria conſequentia inferuntur, tantam habent veritatis firmitatẽ, & fidei neceſſitatem quantam illa, ex quibus colliguntur. Verbi gratia, iſtæ propoſitiones: Deitas eſt mortua in paſsione Chriſti. Chriſtus non eſt ſimul Deus & homo. Hæreticę dicunt, & ſunt: quia licet illarum oppoſitę ſub illo verborum tenore in ſacris literis non inueniantur. Ex illis tamen, quæ in ſacris literis continentur, euidenti conſequentia deducuntur. Hic tamen ſumme aduertere oportebit, vt quiſq́ꝫ ĩ huiuſmodi deductionib⁹, optime, & euidenter colligat: quoniam ſi cõſequentia non ſit euidens, ſed dubia, non erit etiam euidens propoſitionẽ, quę cum ſacra ſcriptura in faciem pugnare videtur, eſſe hæreticam. Erit tamen de hæreſi ſuſpectã, quouſque de conſequentia conſtet, neceſſaria ſit an non.

August.

Prima igitur via, & (vt diximus) omnium potissima, qua propositionem aliquam de hæresi conuincere possumus, sacra est scriptura. Hæc est enim
Cant. 4. turris illa Dauid, ex qua mille clypei pendent, & omnis armatura fortium: quoniam ex ea sumenda sunt arma, quibus contra hostes fidei Catholicæ pugnare debemus. Hæc est etiam torrens ille vnde
1. Reg. 17 de Dauid lapides sumpsit, quibus superbum Goliath acerbissimum Israelis hostem prostrauit. Vnde Paulus in posteriore epistola ad Timotheum ait. Omnis
2. Tim. 3. scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Hic tamen admonendus est lector, ne putet sacræ scripturæ verba iuxta omnem illorum sensum esse efficacia ad hæreses confutandas, quoniam nisi in sensu literali sumantur, parum roboris habent ad disputationem. Sensus mysticus non est validus ad hæreticos conuincendos, sed solus literalis.

SECVNDA via, per quam propositio aliqua potest de hæresi conuinci est concilij generalis recte (vt decet) congregati definitio. Concilia siquidem generalia errare non possunt: cum a Spiritu sancto, qui illis semper assistit, regantur. Quo fit, vt illis, quæ a generali concilio recte congregato decreta sunt, & quæ ex huiusmodi decretis consequentia necessaria deducuntur, plenam teneamur præstare fidem, etiam si apertis scripturæ sacræ testimoniis illa probari non possint. Omnis igitur propositio asserens aliquid contra alicuius probati concilij definitionem, aut contra illud, quod euidenti, & necessaria consequentia ex concilij decreto colligitur, erit merito hæreseos nota maculanda, & ad illius redargutionem satis est probati concilij definitio, etiam si apertum sacræ scripturæ testimonium contra illam desit. Per hanc viam multæ propositiones de hæresi conuincuntur, quæ subtractis conciliorum definitionibus, minime, aut difficillime possent hæreticæ demonstrari. Ne autem quis mihi in hac parte ob exemplorum defectum fidem deroget, aliquas propositiones subiungam, quæ nisi conciliorum autoritate vix possent a gremio fidei Catholicæ reiici.

Substantia panis materialis, & substantia vini materialis sunt realiter in sacramento altaris.

Populares possunt ad arbitrium suum dominos delinquentes corrigere.

Omnes sunt symoniaci, qui se obligant orare pro illis in temporalibus subuenientibus.

Oratio priuati hominis nulli prodest.

Anima rationalis non est vere, & per se forma corporis humani.

Epistola ad Hebreos non est Pauli.

Epistola prima ex septem canonicis non est Iacobi.

Omnes istæ propositiones sunt hæreticæ, illarum tamen error vix aliunde posset demonstrari, quam ex conciliorum autoritate. Quatuor primæ damnatæ sunt in concilio Constantiensi sessione octaua. Quinta damnata est in concilio Viennensi sub Clemente huius nominis quinto summo Pontifice, cuius decretum habetur in Clementina de summa Trinitate, & fide Catholica. Duæ vltimæ per multa concilia damnatæ sunt.

TERTIA via per quam possumus assertionem aliquam de hæresi conuincere, est vniuersalis ecclesiæ consensus sine alicuius scripturæ sacræ testimonio, & sine alicuius generalis concilij definitione. Multa enim sunt, quæ & si in scriptura sacra non contineantur: quia tamen antiquissima ecclesiæ consuetudine seruata

uata sunt, vim habēt non paruam ad hæreses confutandas: quoniam credi par est, illa ab ipso Christo saluatore nostro fuisse deriuata, et inde ex ore in os ad nostra sæcula peruenisse. Nam idem de Archippo, & Lysiade Pythagoricis philosophis fertur, qui & Thebis in Græcia scholas habētes Pythagorica dogmata solo verbo tradebant, quæ discipuli memoriter retinentes, ingenio, & memoria pro libris vtebantur. Christum nihil scripsisse, quod permanserit legimus: sed solo verbo docuisse, cuius verba, & præcepta non omnia Euangelistæ scripserunt: sed eorum aliqua memoriter conseruata sunt, & ex ore in os transfusa ad nos peruenerunt. Quæ autem sic seruata sunt, firmissimam habent veritatis certitudinem perinde ac si per scripturam fuissent traditæ. Nam sicut Deus Spiritu suo diuino adflauit Euangelistas, aut alios sacros scriptores, cum aliquid scripserunt, ita adflat ecclesiam eodem Spiritu, cum aliquid illa nobis loquitur. Christus siquidem Apostolis suis ait.

Mat. 10. Non estis vos, qui loquimini: sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Non est enim credendum Deum ecclesiā suam destituisse iam Spiritu suo, vt iam per os illius loqui dedignetur, prout ante faciebat: præsertim cum ipse dicat. Ego vobiscum

Mat. 28. sum vsque ad consummationem sæculi. Sicut ergo credimus scripturæ diuinæ per manus Apostolorum, & Euangelistarum scriptæ, ita etiam credere tenemur voci diuinæ per os ecclesiæ prolatæ. Nam sicut non omnia,

Ioan. 20. quæ Christus fecit (vt Ioannes Euangelista testatur) scripta sunt, ita neq; omnia, quæ dixit. Istorum autem siue factorum, siue dictorum Christi, quæ scripta non sunt, multa credendum est Apostolos aliis verbo narrasse, atque ita ex ore in os, & ex pectore in pectus transfusa ad nos vsque peruenisse sine alio quouis scripturæ testimonio. Talia sunt ferme omnia, quæ ad ritum sacramentorum exercendorum Catholica seruat ecclesia: qui ritus quāvis in sacra scriptura non sint expressi, illos tamen reiicere non licet: quoniam aut omnes illi aut maior illorum pars ab ipso Christo illorum institutore processit, & ex ore in os prodiens ad nos vsque peruenit. Quo fit, vt si quid contra hæc, quæ vsque ad hæc tempora sic seruauit, & docuit ecclesia, aliquid doceatur, illud sit merito hæreticum censendum. Vnde Origenes Homilia quinta super librum Numerorum, ait: In ecclesiasticis obseruationibus, sunt nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse est nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quod (verbi gratia) genua flectimus orātes, & quod ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis partem conuersi orationem fundimus, non facile puto cuiquam ratione compertum. Sed & Eucharistiæ, siue percipiēdæ, siue eo ritu, quo geritur explicandæ, vel eorum, quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumq;, & ordinum, atq; interrogationum, ac responsionum quis facile explicet rationē? Et tamen omnia hæc operta, & velata portam⁹ super humeros nostros, quum ita implem⁹ ea, & exequimur, vt a magno Pontifice, & eius filiis tradita, & commendata suscepimus. Hactenus Origenes. Origen. Præterea ille verborum contextus, & ordo, quo Catholica vtitur ecclesia in consecratione corporis, & sanguinis Christi, apud nullum Euangelistarum plene reperitur, nephas tamen esset credere aliis verbis sacramentum

illud esse conficiẽdum, quam quibus nunc conficit Ecclesia: quoniam talia verba, quibus nunc vtitur ecclesia, ab ipso Christo (vt credimus) processerunt. Hoc enim Innocẽtius Papa huius nominis Tertius fatetur sic inquiens. Credimus igitur, quod formam verborum: sicut in canone reperitur, & a Christo apostoli, & ab ipsis eorũ acceperint successores. Hæc Innocentius, & habentur hęc verba in volumine decretalium, titulo de celebratione missarum. cap. Cum Marthæ. Certissima igitur via, & validissimum argumentum ad conuincendum aliquam propositionem esse hæreticam, est ecclesiæ vniuersalis consensus, ita vt illa propositio dicatur hæretica, quæ est contra vniuersalẽ ecclesiæ consensum, quamuis nullum sit scripturæ testimonium, quo possit talis propositio conuinci. Vnde Sapiẽs in prouerbiis ait. Ne dimittas legem matris tuæ. Prou. 6.

QVARTA via est iudicium sedis Apostolicæ: quoniam hæc circa illa, quæ fidem spectant, errare non potest. Sed circa hoc admonere decreui lectorem, quid per nomen sedis Apostolicæ intelligere debeat: quoniá hoc nomine non ipsa sola Papæ persona intelligitur: quoniá illa errare potest, vt homo, male sentiendo, & male opinando: sicut de multis summis Pontificibus historiæ referunt illos errasse. Nam (vt de cæteris taceam) Honorius Primus damnatus est in sexta synodo, eo quod Monothelitarum hæresi faueret. Nomen sedis Apostolicę significat ipsum summum Pontificem, non vt facit aliquid tanquam priuata persona: sed vt facit ea, quæ ad cathedram spectant, non ex suo tantum consilio procedens: sed ex consilio bonorum virorum, & doctorum. Hoc modo capitur nomen sedis Apostolicæ quotiescunq; in decretis, aut alibi legitur Apostolicam sedem non posse errare in fide. Vnde Agatho Papa ait. Sic omnes Apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt tanq̃ ipsius diuina voce Petri firmatæ. Hæc ille. & habentur in cap. Sic. dis. 19. Quæ verba exponens Archidiaconus super decreto ita ait. Caute dicit Apostolicæ sedis, & non dicit Apostolici. Hæc ille. Agatho Papa.

Sedis ergo Apostolicæ sanctiones, siue sententia in iudicio prolata a Romano Pontifice, intelligitur non, quæ occulte, malitiose, inconsulte per solum Romanum Pontificẽ, aut etiam quæ per ipsum cum paucis sibi fauentibus, aliis in fraudem contemptis, siue non vocatis profertur: sed quæ a Romano Pontifice, ex consilio plurimorum virorum sapiẽtum præsertim Dominorum Cardinalium, plene prius examinata profertur. Quali autem examine Apostolicæ sedis sententia sit discutienda, anteq̃ proferatur. Beatus Gregorius declarat sic inquiens. Apostolicæ sedis sentẽtia, tanta semper consilij moderatione concipitur, tanta potentia, & maturitate decoquitur, tantaq; deliberationis grauitate profertur, vt nec immutari necessarium ducat nisi forte sic prolata sit, vt retractari possit, vel immutari, si secundum tenorem premissæ conditionis existat. Hæc Gregorius. Et habentur hæc verba in decreto. 35. q. 9. cap. Apostolicæ. Sic igitur accipiẽdo nomen sedis Apostolicæ, credo illam in fide errare non posse, & illius sanctiones esse prorsus indeuiabiles, non quidem ratione personæ, a qua procedunt: quoniam cum homo sit, consequens erat, vt errare posset: sed ratiõe cathedræ, quam regit, & moderatur. Nam personæ alioqui indignæ Deus dona gratiarũ impartiri solet propter officiũ, quod administrat Gregor.

administrat. Nam (vt de aliis taceam)
Ioan. 11. Cayphæ propter pontificiam dignitatem, qua honestat⁹ erat, datum est de humani generis redéptione per Christi mortem facienda prophetare. Multo ergo magis dignũ erat, vt illi, qui totius ecclesiæ est pastor, & rector, Deus veritatis indeuiabilis priuilegium concederet. Sic enim Christus se facturum promisit, dicens: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Quomodo autem deficiet Petri, hoc est, Apostolicæ sedis fides, illo pro ea rogante, qui semper exauditur. Aut quomodo oues errantes reducere posset, aut vacillantes confirmare, si illarum pastor, & rector erraret perinde ac illæ. Ideo beatus Leo in sermone secundo suæ ordinationis, hanc Christi promissionem pertractans, ait: Specialis cura a Domino, Petri suscipitur, & pro fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus si mens Principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & diuinæ gratiæ ita roboratur auxiliũ, vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur. Hæc beatissimus Leo Papa. Si quando forte aliquis Romanus Pontifex in definitione fidei errauit, inde euenire potuit, quod non tãtam quantam debebat, adhibuit diligentiam, antequam sententiam proferret, quoniam vel rem non plene (vt decebat) examinauit, vł nõ eos, quos oportebat, consuluit. Eo enim euentu errauit, vt particularis persona, non vt Cathedræ moderator, & rector. Errauit tunc homo, qui in sede Apostolica erat: sed non errauit sedes Apostolica, quoniã sedes Apostolica (vt supra ex beato Gregorio ostendimus) nihil sine maturo examine iudicat. Cum autem sic iudicat, errare illa non potest, quia Deus in medio illius existit, ne a vera fide moueatur. Cum igitur hoc priuilegio Deus Apostolicam sedem donauit, vt errare illa non possit, consequens est, vt iis, quæ ab illa maturo examine præhabito in rebus fidei definita, & iudicata sunt: omnes credere teneantur, & si quid contra illa pertinaciter asseratur, hæreticũ fit necessario iudicandum. Vnde beatus Hieronymus Damaso Papæ scribens, ait: Hæc est fides Papa beatissime, quã in Catholica didicimus ecclesia, quãq; semper tenuimus, in qua si minus perite, aut parũ caute forte aliquid positum est, a te emendari cupimus, qui Petri, & sedem, & fidem tenes. Si autem hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunq; me inculpare voluerit, se imperitũ, & maleuolum, vel non etiam Catholicũ: sed hæreticum comprobauit. Hæc Hieronymus. Per hanc viam conuincimus has propositiones esse hæreticas.

Luc. 22. · Leo Papa. · Hieron.

Confessio sacramentalis est solum de iure humano.

Animæ iustorum in gratia decedentium non vident clare essentiam diuinam ante diem iudicij.

Hæ duæ propositiones tanquã hæreticas Catholica reiicit ecclesia: illarũ tamen error non tam facile aliũde posset euidenter demõstrari, sicut ex Romanorum Pontificum determinationibus. Nam primam damnauit Syxtus Quartus, cuius decretum ego inserui in eo opere, quod aduersus omnes hæreses ædidi, titulo de confessione. Secundam damnauit Benedictus Vndecimus, & illius decretũ positum est in eodem opere, titulo de Beatitudine hæresi sexta.

QVARTA via per quam possumus

mus

mus conuincere assertionem aliquam esse hereticam, est omnium sacrorum doctorum, qui de re illa scripserũt contra illam propositionem concors sententia. Nam id, quod contra omnium talium sentẽtiam assertum fuerit, hæreticum esse constabit. Si tamen vni tantũ, aut alteri sacro doctori contradixerit aliqua propositio, non proinde talis propositio censenda est hæretica, quoniá talium hominum scripta, quamlibet illi sint sancti, & docti: non sunt velut oracula diuina recipienda: quia non constat illa a Deo processisse: sed ab homine, q falli potuit. Nihil autem obstat, vt eum, qui falli potuit, falsum fuisse dicamus. Neq; etiam est æquum, aut rationi consentaneum: vt ei, qui & falli, & fallere potest, qualis est quisquis purus homo sub gehennæ comminatione credere teneamur: quoniam hac ratione euenire oporteret, vt sæpissime falsa pro veris, & vera pro falsis recipere teneremur: quod nefas est dicere. Verum & si singulorũ sanctorum scripta non sint sic pro lege tenenda: vt impium sit ab illis discedere: omniũ tamen sacrorum doctorum de rebus fidei concors sentẽtia, cui t nunquam ab ecclesia, aut ab aliis viris Catholicis impune cõtradictum est, pro vera ecclesiæ definitione tenenda erit. Nam (vt beatus Paulus ait) ad hoc nobis dedit Deus, quosdá Apostolos, alios prophetas, alios doctores: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Si ergo ad hoc dati sunt, vt nõ erremus, non est possibile, vt omnes simul errauerint, qui, vt nos non erraremus missi sunt. Præterea sacræ literæ ad veteres doctores nos mittũt, vt ab illis doceamur, quo fit, vt eadem lege nos illis credere teneamur. Frustra siquidẽ ad illos accedere iuberent: nisi illorum doctrinam suscipere teneremur. Sic enim Moyses ait: Meméto dierum antiquorum, cogita generationes singulas, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicẽt tibi. Rursum omnium sacrorũ doctorum concors sententia, cui nunquá impune aliquis contradixit apertissime conuincit illam esse etiá totius ecclesiæ sententiam: quoniam si illi sacri doctores omnes errassent, illorum errorem per tot sæcula protractum ecclesia non dissimulasset. Quo fit, vt ecclesia ad illorum omnium sententiam semper tacens, illis consentisse videatur: quoniam si non cõsensisset, nec etiam tacuisset. Nunquam enim verius dici potest, vt qui tacet consentire videatur, quam cum res est adeo seria, vt tacere sit pernitiosum, loqui vero & vtile, & necessarium. Error enim, cui non resistitur (vt Innocentius Papa ait) approbatur, & veritas cũ minime defensatur, opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quam fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius, & habentur hæc verba. 83. distinct. ca. Error. Sed quoniam de hac re satis prolixe disputaui in libro primo contra omnes hæreses capite septimo: ideo superfluũ iudicaui longius de hac re hic disputare. Hoc tamen solum colligamus omniũ sacrorum doctorum tam præsentium, quam præteritorum concordẽ de aliqua re sententiam æquæ efficax esse argumentum ad hæresim reuincendam, sicut esset ecclesiæ vniuersalis definitio: quoniam ea, quæ ab omnibus sine ecclesiæ contradictiõe de rebus fidei tradita est sententia, ab eadem ecclesia videtur fuisse appro

Ephe. 4 — Deut. 32 — Innocentius primus.

ſe approbata dum tacuit, quia niſi pro baſſet contradicere tenebatur, ne cum propheta Eſaia diceret: Væ mihi: quia tacui. Hac via pugnauit Hieronymus contra Eluidium. Nam vt perpetuam Dei genitricis Mariæ virginitatem contra illum oſtéderet, cum expreſſa ſacræ ſcripturæ teſtimonia pro hac re deeſſent, potiſsimum vſus eſt teſtimonio ſacrorum virorum, qui illum præceſſerunt. Deinde quinta ſynodus contra Machariũ Antiochenũ Epiſcopum cógregata, plurimum roboris tribuit teſtimoniis ſanctorum patrum. Sic enim ait. Sequimur per omnia ſanctos patres, & doctores eccleſiæ. Athanaſium, Hilarium, Baſilium, Gregorium theologum, & Gregorium Niſſenum, Ambroſium, Auguſtinũ, Theophilum, Ioanné Conſtantinopolitanum, Cyrillum, Leonem Portium: & ſuſcipimus omnia, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum expoſuerunt. Hæc ex quinta ſynodo. Ex quibus apertiſsime conſtat magnam autoritatem ad hæreſes reuincendas habere omnium ſanctorum virorum, qui nos præceſſerunt, concordem ſine contradictione ſententiam. Quinqʒ igitur ſunt viæ, per quas propoſitionem aliquam conuincere poſſumus eſſe hæreticá: extra quas credo nullam aliam eſſe. Quo fit, vt aſſertio, quæ nulla iſtarum viarum, quas nunc pertractauimus, poteſt de hæreſi conuinci, talis quamuis debeat alia nota maculari merito hæretica dici non poſsit. Et aſſertor, quamuis pertinax illius propoſitionis quæ non poteſt aliquo iſtorum modorum de hæreſi conuinci, non poterit hæreticus cenſeri, & velut talis merito puniri.

Eſa.6.

Quinta Synod9.

QVIS POSSIT DE HAEreſi iudicare, & ſententiam cui omnes obedire teneantur, ferre. Caput. 5.

QVAMVIS HAEreſis definitionem ſtatuimus, per quá cognoſci poſſet, q̃ propoſitiones ſint hæreticæ dicendæ, & quæ non, ſæpe tamen circa multas propoſitióes diſſenſiones oriuntur inter viros doctos in iudicio de illis ferédo, quibuſdam dicentibus illas merito eſſe hæreſeos nota maculandas, quibuſdam contra aſſerentibus illas eſſe Catholicas, aut ſaltem non poſſe citra iniuriam hæreticas appellari. Nec iſta contentio contingit, fidelibus contra ſolos hæreticos: ſed ipſi fideles Catholici, et docti, ab inuicem diſſentiunt, & de hac re ſæpe contra ſe inuicem pugnant. Neceſſarium ergo eſt iudicem verum in hac controuerſia agnoſcere, penes quem ſit poteſtas ſententiam dicédi, vt lites omnes, & diſſenſiones tollãtur. Alioqui ſi nullus de hac re ſit iudex, cuius definitioni omnes obtéperare cogantur: ſed liberum ſit cuiqʒ pro arbitrio ſentire, nullus erit, qui haſtam in certamine abiicere velit. Fieret igitur hoc pacto, vt in multis rebus ad fidem ſpectantibus, nihil certum haberemus: ſed anceps ſemper, & dubia eſſet ſententia, propterea quod inter omnes viros fideles & doctos, de illa ſententia non conueniret. De hac re & ſi in illo opere, quod aduerſus omnes hæreſes ædidi abunde me dixiſſe credam: hic tamen aliqua inde repetere. plura etiá addere decreui, propterea quod, quæ in hoc opere agimus, omnia ad iudiciale

Lib.I. capi.8.

ciale

ciale forum diriguntur. Ac proinde necessariũ fore existimaui rem istam plenius absoluere, vt ante omnia plenam, atq; firmissimá iudicis potestatem omnibus declaremus. Admonere tamen imprimis lectorem decreui, ne putet me in hoc capitu. differere de iudice hæreticorum, quoniam de hac re valde diuersa est disputatio. Multi enim sunt, qui hæreticos iudicare, & punire possunt, qui tamen de hæresi (vt mox dicemus) sententiam dicere non valent. Omnis tamen, qui de hæresi iudicare potest, hæreticum iudicare, & punire potest. Postquam enim is, cui interest, censuit assertionem aliquam esse hæreticá, ipsemet, vel alius, cui hoc commissum est, potest assertorem illius propositionis pertinacem, hæreticum iudicare, & velut talem punire. Iudicem hæreseos Lutherus dicit esse solá sacrá scripturam, ad quam solam omnis prouocatio, vel appellatio facienda est: quoniam per solam illam (vt ait) omnes lites circa fidem ortæ sunt dirimendæ. Perspexit quidem callidus homo sibilo serpentino afflatus, tam apertam esse iudicis necessitatem, vt nulla posset verborum astutia celari, ac proinde talem decreuit iudicem eligere, qui sentẽtiá proferre non posset. Nam & si scriptura ipsa recte intellecta (vt præcedenti capitulo diximus) validissima sit ad hæreses reuincendas, cum tamen de illius intelligentia est contentio, ipsamet non poterit esse iudex: præsertim cum alius scripturæ locus apertissimus deest, per quem posset is, de quo dubitatur elucidari. Præterea si de scriptura ipsa est quæstio, an sit sacra dicenda, non poterit ipsamet esse iudex: quia tunc erit abire in infinitum. In propria causa nullius testimoniũ est validum dicente Christo saluatore nostro: Si ego testimo- Ioan. 5

nium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum. Si dicas vnam scripturam per aliam probari esse sacram, tunc erit hac ratione abeundum in immẽsum sine fine, aut oportebit necessario aliquam cõtentionem carere iudice: vt puta, si de prima scriptura ex cuius testimonio cæteræ omnes pendent, vt sacræ dicantur, fieret contentio. Accedit ad hæc, quod multa sunt, ad quæ credẽda compellimur, quæ tamẽ scripturæ sacræ testimonio probari non possunt: quoniam (vt dicit beatus Ioannes) multa alia fecit dominus Iesus, de quibus Euangelistæ nullam prorsus fecere mentionẽ, quæ tamen ecclesia Catholica firmissima fide tenet, & docet. Sed opus est, vt illis, quæ pro se adducit Lutherus, respondeamus. Obiicit enim nobis illud, quod Christus apud Ioannẽ ait: Scrutamini scripturas: quoniam illæ testimonium perhibẽt de me. Et certe si bene aduerteret Lutherus, intelligeret se suo gladio transfigi: quoniá ex illo loco solũ colligitur scripturas esse testes, non iudices. Non enim dixit: Scrutamini scripturas: quoniam illæ ferunt iudicium de me. sed dixit: Scrutamini scripturas: quoniam illæ testimonium perhibent de me. Testium autem officium non est sentẽtiam dicere: sed solum testimonium. Ad iudicem vero spectat testium dicta audire, & scrutari, quibus auditis iuxta illorum testimonium sententiam dicet. Quapropter nos fatemur, iuxta scripturæ sacræ testimonium sententiam esse dicẽdam quoniam (vt præcedenti capitulo diximus) illa efficacissimus est testis ad hæreseos condemnationem: sed opus est iudice, qui huius testis dicta scrutetur, & examinet: quoniá hoc sublato ipsius testis dicta quilibet peruertet, cum quilibet præsumat

Ioan. 20 (margin, beside "cit beatus Ioannes")

Ioan. 5. (margin, beside "lud, quod Christus apud Ioannẽ ait")

sacram

sacram scripturam pro suo arbitratu interpretari. Hac igitur insana Lutheri sententia reiecta, ego verum, & indubitatum in causa fidei iudicem censeo esse concilium generale recte, vt decet, congregatum. Ad huius auté sententiæ confirmationem multæ, & vrgentissimæ suppetunt rationes. Prima est, quod conciliũ tale vniuersam repræsentat ecclesiam, de qua omnes viri Catholici censuerunt illam tantæ esse potestatis, vt illius iudicia, & decreta velut oracula diuina dixerint esse recipienda. Augustinus siquidé in Epistola ad Casulanum presbyterũ, contemptores ecclesiasticarum consuetudinum, velut præuaricatores, diuinarum legum coercendos putat. Et (vt alios vitandæ prolixitatis causa omittam) Beatus Irenæus martyr, libro tertio aduersus hæreses capi. 4. ait: Tantæ igitur ostensionis quum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, quam Apostoli quasi in depositoriũ diues plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicunq; velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quę auté sunt ecclesiæ, cum magna diligétia diligere, & apprehédere veritatis traditionem. Quid enim, & si quando de aliqua modica quæstióe disceptatio esset, nóne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsenti quęstione sumere, quod certum, & rei liquidum est? Quid autem si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt iis, quibus committebant ecclesias? Hæc Irenæus martyr. Cuius autoritas tanto cæteris omnibus præstat, quanto ille fuit Apostolis propinquior. Nam Polycarpi martyris fuit auditor, quem Ioannis Euangelistæ discipulum fuisse multorum historiæ commemorát. Cum ergo ex horum, & aliorum multorum testimonio constet ecclesiæ autoritaté tantam esse, vt illius iudiciis, & decretis, omnes fideles teneant per omnia obedire, cósequens est, vt hæc eadem autoritas sit in generalibus cóciliis recte (vt decet) congregatis. Concilia siquidem generalia vniuersalem repræsentát ecclesiam propterea quod omnes illi, ad quos spectat de fide, & moribus definire ad illa cóuocantur, & omnibus talibus loquendi facultas conceditur. Non enim spectat ad omnes docere, & de lege iudicare: sed ad solos sacerdotes. Hoc enim Malachias propheta testatur sic inquiens: Labia sacerdotis custodiunt sciétiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus Domini exercituũ est. In corpore humano non omnia membra eundem actum habent, ita (vt Paulus ait) multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mébra habentes donationes secũdum gratiam, quæ data est nobis, differétes: siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina. Vides qualiter iuxta Pauli sententiam officia in ecclesia sunt diuersa, quæ non omnia omnibus competunt, quemadmodum actus corporis sunt diuersi iuxta membrorum diuersitatem. At cum membrum quodlibet actum sibi cópetentem exercet, totum corpus illud agere dicitur, quamuis nó omnia membra illud agant. Vt (gratia exempli) homo dicitur videre, quamuis nec manus, nec pes videat: sed solus oculus: homo dici-

August. Irenæus Mala. 2. Rom. 12.

mo dicitur audire, quáuis sola auris audiat. Idem igitur de corpore mystico, quod est ecclesia, dicẽdum erit, ita vt quæ a cõcilio generali recte congregato ordinata sunt, a tota ecclesia fuisse decreta, & difinita dicamus, propterea quod omnes illi, ad quos in ecclesia spectat de fide tractare in illo conuenerunt, aut saltem, vt venirent, vocati sunt. Sic enim cum Apostoli, & seniores cõuenerũt Hierosolymis pro decidenda illa magnifica quæstione de legalium cessatione, conuentus ille Apostolorum, & seniorum vocatus est omnis ecclesia, quáuis multi tunc erant alibi Christiani, qui ibidem congregati non erant. Nam postq̃ retulit illius quæstionis definitionem, liber Actuum Apostolorum hæc, quæ sequunt̃, subiungit. Tunc placuit Apostolis, & senioribꝰ cum omni ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Anthiochiam. In quibus verbis satis aperte conuentus ille Hierosolymis congregatus, vocatus est oĩs ecclesia. Cum ergo concilium recte congregatũ vniuersam representet ecclesiam, oportet, vt omnem illam potestatem in concilio recte congregato esse credamus, quam in vniuersali ecclesia residere, fideles Catholici credunt. Est adhuc alia, & non minus vrgens ratio, quæ nos mouet, vt credamus potestatem de hæresibus iudicãdi esse in toto concilio firmissimam: quia videlicet concilium legitime adunatum, nullo modo errare potest in fide. Dignũ quippe est, vt fides, quæ supremæ, & infal libili innititur veritati, talem etiam habeat iudicem, qui errare non possit. Concilium autem generale legitime coactum, nullo modo in fide, aut moribus decipere, aut decipi potest, propterea quod a Spiritu sancto, qui illi semper adstat, regit̃ in omnibus, quæ definit, & iudicat. Nam & hoc ipsum Christus saluator noster promisit ecclesiæ, dicens: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum. Quæ verba non ad solos Apostolos referenda sunt: sed ad vniuersalem ecclesiam, cui promittit Spiritus sancti præsentiam ad finem vsq; sæculi. Apostoli enim non erant vsq; ad finem sęculi duraturi. Deinde apud Matthæum iterum ait: Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quacunq; petierint, fiet illis a patre meo, qui in cælis est. Vbi enim sunt duo, vel tres cõgregati in nomĩe meo: ibi sum in medio eorum. Et si hoc Christus promisit se facturũ, cum duo, aut tres fuerint in nomine illius congregati, multo liberalius hoc faciet cum totum generale concilium fuerit legitime congregatum. Hæc autem potestas iudicandi de fide non est in prouincialibus conciliis: quoniam cõcilia talia errare possunt in fide: sicut de multis verissima historiarũ relatione, errasse scimꝰ. Nã (vt alia omittam) concilium Carthaginense, in quo cum beato Cypriano martyre octoginta conuenere Episcopi, decreuit hæreticos, & ab hæreticis baptizatos, cum ad ecclesiæ communionem redirent, debere iterum baptizari. In hac tamen sententia conciliũ illud errasse, nullus est fidelis Catholicus, qui dubitet. Cum igitur prouincialia concilia errare cõtingit, illorum errores autoritate generalium conciliorum corriguntur. Vnde Augustinus libro secundo contra Donatistas ait: Et ipsa concilia, quæ per singulas regiones, vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere cum experimento eorum aperitur. Hæc ille. Si quis

Marginalia: Act. 15. — Ioan. 14 — Mat. 18. — August.

quis vero a me petat qualem habeant autoritatem, definitiones, aut decreta fidei, quæ concilia prouincialia dederunt, de quibus non constat legatum sedis Apostolicæ habuisse, aut Papæ autoritate confirmata fuisse, vt sunt multa Galliæ, & Hispaniæ concilia. Respódeo, quod si illorum definitionibus nunquam postea ecclesia cótradixit, sunt ab omnibus pro vera, & indubitata fide tenenda. Quia & si illorum expressa confirmatio non patet, tacito tamen totius ecclesię consensu sunt confirmata, cum nunquá fuerint per alia concilia correcta. Nam si illa concilia errassent in fide, nunquá ecclesia dissimulasset: sed (vt moris suæ est) statim illorum errori per contraria decreta occurrisset. Et idem per omnia dicendum est de vniuersitatibus, aut studiorum academiis: vt penes nullam earum sit potestas de fide iudicandi: ita vt illius iudicio omnes obtemperare cogãtur: quoniam talis academia, sicut prouinciale cócilium errare potest in fide. Nó est enim conuentus ille, pro quo Deus rogauit, vt eius fides non deficeret. Ac proinde illas errare contigit sæpe. Nam (vt de aliis taceam) manifestum est multas academias errasse hoc nostro sæculo in causa matrimonij, quod contractũ est inter Henricum Octauum huius nominis Angliæ Regem, & Catherinam relictam a fratre eiusdem Henrici defuncto. De hoc siquidem matrimonio aliquæ academiæ quarũ vna fuit Parisiensis, censuerunt, esse prorsus nullũ, propterea quod leges, apud leuiticum datas, quæ huic matrimonio contradicere videbant̃, nunc post datum Euangelium obligatorias esse contendebant. Contrarium tamen verum esse constitit: quoniam maturo de hac re (vt decebat) prius habito fratrũ consilio, & omnibus orbis academiis cósultis, & multis de hac re inter viros doctos habitis disputationibus, tandem Clemés huius nominis Septimus Pontifex, qui tunc vniuersæ præsidebat ecclesiæ, censuit præfatum matrimonium fuisse validũ, & leges Mosaycas, quæ huic matrimonio repugnare videbantur: esse inter iudicialia pręcepta commemorandas & per consequés per Christi mortem abrogatas. Verum & si aliqua propositio non sit dicenda hæretica: quia definitioni alicuius prouincialis cócilij, aut alicuius academię contradicit, erit tamen de hæresi suspecta dicenda, & illius doctrina, & prædicatio poterit merito ab his, quibus hæc incumbit, interdici: nisi alia forte illi faueret academia, aut aliqué haberet doctorem vere Catholicum, qui illam docuerit. In hoc enim euentu dicimus illá, nec suspectam de hæresi dicendá, ob hoc solum, quod talis, aut talis academia césuit esse hæreticam, præsertim si doctor, qui illam defendit, non leuibus rationib9 fuerit adductus ad illius assertionem. Post concilia generalia supremum locum in definitionibus fidei tenet summus Pontifex: quoniá is totam ecclesiá representat, eo quod sit totius corporis caput. Sic enim dicit Augustinus super Ioannem. Petrus quando claues accepit, ecclesiam sanctam significauit. Hæc Augustinus. & habentur. 24. q. 1. cap. Quodcunq;. Et ob hanc causam prælatus, qui alicuius ecclesiæ curam gerit, vocatur ecclesia, vt patet. 7. q. 1. cap. Scire debes. & expressius habetur in Euágelio eo loco, vbi, qui duas fratris monitiones audire noluit, ecclesiæ reuelari iubetur. Prælatus siquidem, illo loco ecclesia appellatur, & quæ illi velut iudici dicuntur, ecclesiæ dicta esse censentur.

August. — Mat. 18.

sentur. Ad eundem modum ego nũc faciendum esse censeo, vt si de fide aliqua subsit dubitatio: Romanus Pontifex de illa interrogetur & (quoniam ille locum Beati Petri tenet, & toti praeest ecclesiae quae ille responderit, totius ecclesiae fidem esse credam⁹. Nam qui omnib⁹ praepositus est, omniũ causas iudicare poterit, praesertim illas quae totam concernunt multitudinem, qualis est res ad fidem spectans. De hac re plurima sunt virorum sanctorum testimonia.

Hieron. Beatus Hieronimus in epistola ad Damasum Papam, ait. Haec est fides Papa beatissime quam in Catholica didicimus ecclesia, quãq; semper tenem⁹, in qua si minus perite aut parũ caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri sedẽ & fidem, tenes. Si aũt haec nostra cõfessio, Apostolatus tui iudicio cõprobatur, quicũq; me inculpare voluerit, se imperitũ, vel maleuolum, vel etiam nõ Catholicum, sed haereticũ comprobabit. Haec Hieronimus, & habẽtur haec verba. 24. q. 1. cap. Haec est fides.

Innocẽtius primus. Innocentius Papa huius nominis primus vir sanctitate perinde ac doctrina clar⁹ in epistola ad Mileuitanum concilium ait. Quoties ratio fidei, ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros nõ nisi ad Petrum, idest, nominis & honoris autoritatem referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit ecclesiis omnibus in cõmune prodesse. Haec Innocentius, quae verba etiam citãtur a Gratiano in decreto, eadẽ causa & q̃stione supra ꝓxime expꝰsis.

Iulius Papa. Iulius Papa huius nõis prim⁹ in epistola contra orientales pro Athanasio, sic ait. Scripsi vobis, & omnibus qui in Antiochiam contra Apostolicam, canonicamq; regulam nobis inconsultis fueratis cõgregati, arguens vos primum de iniuriis literarum, deinde cũr Athanasium suosq; consectatores, ad vestrum concilium conuocassetis, canonibus scilicet praecipiẽtibus nihil extra Romanũ decerni Pontificem, cui haec & maiora ecclesiarũ negocia tam ab ipso dño, quã ab omnibus vniuersorum conciliorum fratribus, speciali (vt iam dictum est) priuilegio contradita sunt. Haec Iuli⁹ Papa.

Innocẽtius tertius. Deniq; Innocentius Papa huius nominis Tertius, ait. Maiores ecclesiae causas praesertim articulos fidei contingentes: ad Petri sedem referendas intellexit, qui cum quaerẽti domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabat: Tu es Christus filius Dei viui, & pro eo dominum exorasse ne deficiat fides eius. Mat. 16. Haec Innocentius Tertius. Quae verba habentur extra de baptismo, & eius effectu, in capit. Maiores. Per haec, quae citauimus testimonia, aperte cõuincitur hanc de rebus fidei decernendi potestatem, non esse apud aliquem inferiorem Epispopum. Et quod ita, vt factum est, fieri oportuit, ratio ipsa suadet, quoniam, quod omnes tangit (vt regula iuris decernit) ab omnib⁹ approbari debet. De regulis iuris. libro. 6. Non est autem res aliqua, quae magis spectet ad omnes, quam fides: quoniam ob hãc causam fides vera appellatur Catholica, hoc est vniuersalis: quia illam omnes Christiani amplecti tenẽtur. Vna siquidem est totius ecclesiae fides: sicut Paulus ait. Vna fides, vnũ baptisma. Ephe. 4. Cum ergo causa, quae de fide tractatur, res sit talis, quae vniuersam concernat ecclesiam, colligitur, vt sententia, quae lites de fide orientes iure dirimere possit ab omnibus approbetur, vel ab illo, qui omnibus praeest, qui (vt diximus) pro omnibus loqui potest, & cuius dictum, ab omnibus dictum esse, merito censeri debet. Nullus ergo

inferior

inferior Episcop9 aut totū collegium cui præest potest in causa fidei sententiā dicere, cū hæc talis sit, quæ ad totā spectet ecclesiā. Nam quod de fide esse semel cōstiterit, omnes illud sub intere minatione gehēnę credere tenebūtur. Si quis vero nobis obiiciat id quod dicitur in capitulo, Ad abolēdam, extra de hæreticis, excomunicatos videlicet esse oēs hæreticos, quos Romana ecclesia aut Episcopi in suis ecclesiis declarauerint hæreticos. Ex quibus verbis forte alicui videbitur datā esse Episcopis potestatē de hæresi iudicādi, sed non ita est. Datur quidē potestas iudicādi de persona illius qui in apertā & manifestā heresim lapsus est, vt illum declarare posśit hæreticū nisi resipiscere voluerit. Non tamē per illa verba cōcessa est vllo modo potestas iudicādi de cōtētione sup fidē orta, p̄sertim cū res est dubia: qm̄ hæc potestas (vt ex prefatis testimoniis patuit) soli sedi apostolicę reseruata est. Et huic nostræ sentētiæ fauit glossa in Cap. Quotiēs 24. q. 1. in verbo, nisi ad Petrū. Sic em̄ ait. Videtur contrariū, extra de hæreticis. Ad abolendā. §. ad hoc de Episcopali. nā ibi innuitur q̄ illi sunt vitādi, tanquā hæretici quos Episcopi vitandos dixerūt. Sed dic q̄ illud intelligēdum est, quando aliquid tale dicunt quod certū est esse hæresim. Hic vero, vbi dubiū est, Hæc glossa. Ex quibus satis aperte cōstat, penes Episcopū inferiorē Romano Pontifice nō esse potestatem decernendi, & definiēdi in re dubia circa materiā fidei. Caueant ergo hæreticorū inquisitores ne temere hanc sibi potestatem arrogent: inquisitores se esse intelligant, non iudices. Et si iudices sunt, hæreticorū iudices se esse agnoscant, nō hæresum. Prius quidē incumbit illis vt omni diligentia adhibita, viros doctos de illa re cōsulant, non vnū aut alterū tantum sed plures. Si his recte peractis, de propositione asserta cōstiterit esse hæreticam ipsi iudices sunt qui contra illius assertorē procedere possunt & si ille resipiscere cōtēpserit, potestatē habent illum iuxta sanctiones ecclesiasticas puniendi. Si vero de propositione asserta nō constat an sit merito hæretica dicēda, an non? propterea quod inter doctos & fideles viros de re illa non cōuenit, aliis hereticam, asserētibus, aliis velut Catholicā eam defendētibus, tūc male facerēt inquisitores si de propositione illa sententiam dicerent: quoniā eo euentu debent rem illā ad iudicium sedis apostolicæ deferre, ad quā spectat de maioribus causis præsertim articulos fidei concernentibus, iudicare. De hac re ita præcepit Pelagius Papa, & habentur eius verba in decreto. dis. 17. cap. Multis. Si vero (inquit ille) in qualibet prouincia ortæ fuerint quæstiones, & inter ipsos prouinciæ Episcopos discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidētes non conueniat, ad maiorem tunc sedem referātur, & si illic quidem facile & iuste non discernūtur, vbi fuerit synodus regulariter congregata, & canonice, & iuste iudicentur. Maiores vero & difficiliores quæstiones (vt sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur apostolicam. Hæc ibi. Et lex diuina per Mosem data hoc idem in Deuteronomio præcepit sic inquiens. Si difficile & ambiguum apud te iudiciū esse prospexeris, inter sanguinē & sanguinē, causam, & cām, leprā & non lepram, & iudicū intra portas tuas, videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit dominus deus tuus, veniesq; ad sacerdotes Leuitici generis, et ad iudicem qui fuerit illo tempore queresq;

Pelagi9 Papa.

Deu. 17.

C ab eis,

ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritaté. Et facies quodcũq; dixerint qui præsunt loco quem elegerit domin9, & docuerint te iuxta legem eius sequerisq; sentétiam eorum, nec declinabis ad dexterá, neq; ad sinistram. Hactenus in Deuteronomio. Sicut tunc in lege Mosayca dubiũ lepræ iudicium ad sacerdotes, & iudicẽ, qui tunc præerat, deuoluebat̃ ita nũc in lege Euangelica, dubium de fide iudicium per solum summũ Pontificẽ definiendũ est. Alioqui non satis Deus suæ prouidisset ecclesiæ, si illi non reliquisset iudicem, qui lites circa fidem ortas dirimeret: & quẽ in rebus dubiis consuleret. An autem in definitionibus fidei Papa errare possit, an non? res est inter theologos controuersa, de qua re quid ego sentiam, capi. proxime sequenti paucis verbis declarabo. Hoc tñ dico, & firmissime teneo, qđ licet Papa errare possit in fide, & re vera erraret: oẽs tamẽ illius definitionem amplecti deberent, quousq; ecclesia illam dãnaret, vt erroneam, aut per aperta scripturæ sacræ testimonia constaret de illius errore. Sic autẽ errãtibus, & definitioni Papæ obtẽperantibus nõ imputaretur error ad peccatum: quia obedientia illos excusaret. Dominus enim dixit: Facies quodcũq; dixerint, qui prẹsunt loco, quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legẽ eius, sequerisq; sententiá eorũ. Hic tñ admonere oportuit lectorẽ, q; licet Epi, aut Inquisitores hæreticorũ non possint de hæresi, præsertim cũ res est dubia, cẽsere, & definire: possũt tñ aut ꝓpter solá dubitationẽ, quæ de tali propositione habetur, aut ꝓpter vitandũ scandalũ, qđ ex illius doctrina, aut p̃dicatione oriri posset, aut ꝓpter aliá cám inhibere doctorib9, & ꝑdicatoribus, & oĩbus aliis, ne quõlibet illá docere audeãt, aut publice ꝑdicare. Si quis vero cõtra huiusmodi prohibitionem egerit, merito ab illis puniri poterit, nõ tamẽ vt hæretic9, sed vt inobediẽs & rebellis, quia cũ talis propositio sit dubia & nondũ constet illá esse hẹreticá, illi9 doctor aut prædicator aut quicunq; alius illi9 assertor, quáuis fuisset ab inquisitoribus ne illá assereret prohibitus, nõ poterit iuste vt hæretic9 puniri. Non potest enim quis tanquá hẹretic9 puniri si nõ constat illũ aut propositionẽ hæreticam asseruisse, aut illi quomodo libet fauisse. Ná ex hoc solũ q; cõtra inquisitorũ inhibitionẽ aliquid fecit aut dixit, nullus debet hæreticus censeri. Potest tamẽ hic talis propter talẽ inhibitionis contemptũ merito puniri, & quidem grauiter, pensata prius sua rebellionis grauitate.

An Papa possit alicui cõmittere potestatẽ cẽsendi de fide, ita vt ea, quæ a legato Papæ fuerint circa fidẽ definita, sint ab omnibus pro vera fide necessario tenenda Cap. 6.

Circa ea quæ in proxime præcedẽti capitulo definita sũt, dubitatio quẹdá non parui momẽti oriri potest, cui respõdere decreui, vt rẽ hanc plene, vt decet, absolutá relinquerẽ. In præcedẽti siquidẽ capitulo dixi, penes summum Pontificẽ sitam esse potestatẽ definiendi de fide, neminiq; licere iis, q̃ a summo Pontifice circa fidẽ definita sunt, contradicere. Dubitari merito potest, an Papa possit hanc definiendi potestatem alicui alteri committere, ita vt omnes fideles æqua lege teneãtur suscipere eas fidei definitiones quas derit legat9 sedis apostolicæ cui negociũ fidei fuerit cõmissum, ac si ab ipso summo Põtifice fuissent datæ, & qui huiusmodi legati definitionibus pertinaciter

tinaciter contradixerit, sit perinde censendus hæreticus ac si definitionibus & decretis circa fidem a summo Pontifice datis aperte & obstinate repugnasset? Et quod Papa hanc definiédi potestatem in quenquam alium transferre valeat, persuaderi potest per hoc ꝙ multa alia sunt quæ Papa agit per cómissarios, quibus censendi potestaté tribuit, & quæ ab illis decreta sunt, idem habent robur eandemq́ firmitatem ac si ab ipsius summi Pontificis ore prodiissent. Lites namq́ per auditores rotæ dirimit. Votorum dispensationes & alia eiusdem classis multa, summo quem vocant, pœnitentiario cómittit Papa, vt ab illo diuersis personis condonétur Quæ omnes cócessiones et indulgentiæ, etiá si a summo pœnitentiario prodierint, a Papa tamen datę cései tur, & tantá vim & potestaté apud omnes habét, quantá haberét, si eas Papa ꝓpiro ore dedisset. Quoniam quod per alios agimus, per nos ipsos agere videmur. Sicut ergo hæc omnia, quæ maximi sunt momenti, Papa aliis dispensanda cómittit, videt̃, vt simili etiá modo possit fidei negociũ in aliqué alium, vt ab illo definiatur, transferre. Prętereа ex longa, & antiqua ecclesiæ consuetudine obseruatũ est, Papá hanc definiendi potestaté aliis sæpe cómisisse. Quádo enim in aliqua prouincia oriuntur de fide dissidia, Papa consueuit legatũ mittere, & negociũ illud alicui ex eadem prouincia mádare, qui re (vt decet) plene cognita, & discussa, sententiá ferat, cui oẽs obedire teneantur. In omnibus generalibus, & recte cógregatis conciliis, quibus Papa fuit absens, semper affuerũt legati sedis apostolicæ, qui nomine summi Pontificis fidei definitiones darét, quorũ sententia, ac si ipsius summi Pótificis voce fuisset prolata, semper fuit ab omnibus suscepta. In Nicæna siquidé synodo quæ omniũ generalium prima clarissima ꝙ cései ur, legati sedis Apostolicæ fuere, Osius cordubensis Episcopus, Victor et Vicentius ꝑsbyteri Romani. In cócilio Ephesino primo legatus summi Pótificis fuit sanctus Cyrillus Alexádrinus Episcopus. Aimari⁹ in libro de synodis dicit Archadiũ quédam ex Italia Episcopũ fuisse etiá in eodé concilio simul cũ Cyrillo Papæ Legatũ, sed hoc ex gestis eiusdem cócilij non cóstat. In concilio Chalcedonési legati Leonis Papæ huius nominis primi fuerũt Iulian⁹ Episcopus et Renat⁹ Presbyter, et post istos missi sunt alij videlicet Paschasin⁹ Lilibetanus Episcopus, & Lucétius Episcopus Esculan⁹, & Bonifacius Prebyter Romanus, vt ex gestis eiusdé concilij patet. Et in aliis omnibus quæ in posterũ absente Papa sunt recte congregata concilia, perpetua et inuiolata cósuetudine hoc obseruatũ est, vt legati Papę adessent qui illi⁹ nomine fidei regulá certissimá designarét. Ex quib⁹ omnibus videtur Papá hanc potestaté de fide definiendi legatis suis cómisisse. Hæc sunt quę pro huius senté tiæ confirmatione forti⁹ pugnare mihi vidét̃ur. Verũ si ré bene (vt decet) introspiciam⁹ omnia illa quæ adduximus, parũ certe pręfatá stabiliunt sententiá & fortiora multoq́ magis vrgétia sunt quę cótra istá pro cótraria possunt adduci senté tia. Qua propter ego libétissime ab hac opinione discedo, firmissime tenés Papá non posse in quéquam aliũ trásferre potestaté definiédi in negocio fidei, talem qualé ipse habet: sic vt definita ab illo cui hæc potestas fuerit cómissa, sint táto robore firmata ac si ipsius summi Pótificis ore fuissent prolata. Et vt ré istá apertioré faciam

prius perscrutari oportet, vnde Papa habet hoc priuilegium vt ipse in causa fidei censere valeat, & in dubiis circa fidē ortis definitiuā proferre sententiam, cuius definitioni sub interminatione gehennæ omnes obedire tenētur? Et vnde est quod nulla alia particularis persona, præter Papam, sed sola vniuersalis ecclesia aut concilium generale illam perfecte repræsentans, hoc tanto gaudet priuilegio, vt regulam fidei Catholicæ omnibus præscribere valeat? Causa certa & indubitata huius tam excellentis prærogatiuæ est multiplex sedis apostolicæ dignitas. Prima quidem summi Pontificis dignitas est, ꝙ Deus illum totius
Ioan. 21 ouilis fecit pastorē, dicens, pasce oues meas. Omnes enim, qui baptismo suscepto fidem Christianam professi sunt, oues sunt Christi, quarum omnium curam Deus Petro & successoribus eius commisit, illiq; mādauit, vt eas omnes pasceret. Neque corporali pastu pascendæ erant oues omnes ab illo, qui relictis omnibus rebus pro Christo, tam pauper effectus fuerat, vt nec sibi ipsi satis ad similem pastum haberet, quanto magis pro tam multis reliquis omnibus. Spirituali ergo pabulo oues dominicas pascere iubetur Petrus doctrina scilicet verbi Dei. Petrꝰ ergo quia generalis pastor omnes Christianos fidem Catholicam docere debet, & omnes Christiani si quid de fide dubitant & scire optant, a Petro ne errēt discere debent, & non ab alio: quia nullus alius est omnium dominicarum ouium pastor. Secunda Petri dignitas est certitudo & infallibilitas doctrinæ suæ, ita vt docendo oues sibi cōmissas, errare non possit, & hoc non a se sed ex donatione Dei qui illi ratione dignitatis semper adsistit, ne in definitionibꝰ fidei erret. Ego rogaui pro te (inquit dominus ad Petrum) vt non deficiat fides tua. Luc. 22.
Et quia ista certitudo & infallibilitas fidei, non rationi ipsius Petri, sed ob causam ouium illi commissarum concedebatur Petro, statim subdit. Et tu aliquādo conuersus confirma fratres tuos. Ac si apertiꝰ dixisset. Ideo pro te rogaui vt non deficiat fides tua, quia tu reliquos omnes in fide confirmare debes. Vt igitur rem hanc tibi commissam plene exercere valeas, opus est te semper firmum in fide esse. Nam alioqui si Petrus aliquid definiēs errasset, necessarium foret, vt oues quæ illum tanquam pastorem sequi debebant, illo errante omnes errarent, aut saltem erroris occasionem nō paruam susciperent. Hoc est priuilegium, sedi apostolicæ, propter vniuersalem ecclesiam quam regendam suscepit, concessum, vt quando ipsam ecclesiam docet fidem, errare nō possit. Nolo quidem negare Papam errare posse in fide & posse esse hæreticum, quoniam de aliquibus fertur ipsos in fide errasse, hoc tamen contigit illis quādo loquebantur, aut scribebāt, aut forte docebant, vt singulares personę & priuatæ. Si tamen loquerentur aut docerēt, aut scriberēt tanquam personæ publicæ & officio prælationis fungētes, tunc credo quod Deus illos errare non permitteret, ne ecclesiam sponsam suam quam sibi spetiosam acquisiuit, illi suo errore inficerent. Nullus dubitat longe aliam consyderationem habendam esse de summo Pontifice quatenus priuatam gerit personam, & quatenus gerit publicam. Cum loquitur aut scribit aliquid tanquam persona priuata, non vult omnes ad illa recipienda aut credenda obligari. Cum vero loquitur aut scribit vt persona publica & quatenus summus est Poncifex,

tunc verbis suis aut suis scriptis omnes ad illa vtcunque obligare intendit. Non tamen semper sic illi loquuntur aut scribunt, si quãdo illos aliquid scribere contingit. Multa enim summi Pontifices scripserũt, quæ non eo animo scripserunt vt pro decretis et definitionibus haberentur. Nam (vt de cæteris taceam) vulgatissimum est responsum Innocentij quarti, viri in iure canonico peritissimi, qui cum quereretur an ea quę in iure canonico, scripserat, vellet ab omnib⁹ pro lege et tanquam firma decreta teneri? respondit se minime id velle, sed liberum cuicunq; relinquere iudicium, vt pro libito suo quisq; sentiret. Dixit enim se non vt summum Pontificem sed vt quempiam aliquem ex priuatis doctoribus, id scripsisse. Quo fit vt si forte aliquid in fide erroneum in huiusmodi Innocentij scriptis inueniretur, nõ sit inde colligendum Papam in fide errasse, quoniam non vt Papa sed vt priuata persona id scripserat. Potest itaq;, vt ego sentio, Papa aliquid contra fidem Catholicam sentire, Deus tamen nunquam permittet, vt Papa id quod male sentit toti eccesię credendum præcipiat. Sicut non permisit Balaam maledicere Israel. (num, 24) His omnibus prefatis, & bene consyderatis facile est colligere, Papam non posse hãc potestatem definiendi in rebus fidei alicui alteri committere quoniam non potest certitudinem & infallibitatem quam ipse circa definitiones dandas habet, in quenquam alium transferre Nullus vnquam (quod sciam) adeo hucusque desipuit, vt dixerit legatos Papæ aut comissarios eius errare non posse. Possunt enim illi errare, cum nõ sint tãto priuilegio a deo donati vt sint infallibiles in definitionibus suis. Non enim rogauit Deus pro legatis aut comissariis Petri, vt non deficiat fides eorum, sicut rogauit pro ipso Petro. Hæc autem infallibilitas est summe necessaria in illo qui de fide censere debet, vt omnes fideles possit ad suam definitionem suscipiẽdam obligare. Alioqui oporteret fidem ecclesię non esse aliquando certam, si regulæ incertæ & fallibili inniteretur. Ob hanc causam conciliis prouincialibus quia errare possunt, nunquã fuit commissa potestas dandi decreta fidei. Ad hos tantum limites conciliorum prouincialium autoritas extenditur, vt videlicet ibidem simultates amputẽtur querimoniæ audiantur, mores corrigantur, non tamen vt de fidẽ aliquid ibidẽ decernatur. Conciliũ siquidem Nicęnũ, hoc solum illis permisit. Præterea, illa quæ sunt alicui certo ordini aut statui cõnexa & ab illo dependentia, nullus potest alteri extra illum ordinẽ aut statum constituto committere. Eucharistiam cõficere, pœnitentes peccatores a peccatis absoluere, nullus etiam si Papa sit, potest alteri non sacerdoti cõmittere: quia hæc sunt ordini sacerdotali annexa, & necessario exigunt ordinem sacerdotalem, in illo qui aliquod horũ exercere debet. Ad eundẽ modũ Papa non potest cõmittere alicui non Episcopo, vt ordinationes faciat, id est, vt sacramentũ ordinis alicui cõferat: quia vt aliquis sacramẽtũ ordinis possit cõferre, oportet necessario illũ esse Episcopũ. Ex quibus aperte colligim⁹ vt Papa non possit alicui alteri cõmittere ptãtẽ definiẽdi de fide, sic vt illius definitiõi oẽs fideles teneãtur obedire, quia (vt dixim⁹) certitudo et infallibilitas quę ad talem supremã potestatẽ requiritur est annexa dignitati Papali, et ab illa nullaten⁹ separabilis: quia (vt dixim⁹) pro sola illa rogauit De⁹ & non pro alia, vt nõ deficiat

ciat fides eius. Rursum, si papa posset potestaté definiendi de fide in quenq̃ alium transferre, ad eundem modum posset etiá canonizationẽ sanctorũ alicui cómittere, qa sáctorũ canonizatio (vt Beatus Tho. docet) res est quodámodo ad fidem expectans. Cui Beati Thomæ sentétiæ quodámodo fauent verba quæ summus Pontifex dicit in canonizatione alicuius sancti quę posita sunt in libro sacrarũ ecclesiæ ceremoniarum, & sunt quæ sequuntur. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ trinitatis, & exaltationem fidei Catholicæ, ac christianæ religióis augmétũ, autoritate eiusdem Dei optis, patris, & filij, & spiritus sancti, & Beatorum Apostolorũ Petri & Pauli & nostra, de fratrum nostrorum consilio decernimus & definimus bonæ memoriæ. N. sanctum esse & sanctorum cathalogo ascribendũ, ipsumq; cathalogo huiusmodi ascribimus. Hæc verba dicit Papa cũ aliquem canonizat: in quibus id est aduertédum quod ait, talé canonizationẽ fieri ad exaltationem fidei Catholicę. Si cui vero hæc Beati Thomæ sententia non placet, & prorsus negare contédit, sanctorum canonizationem spectare ad fidem, tanto impensius nostræ fauebit argumentationi, quanto canonizationẽ ipsam minoris póderis fecerit ipsa fide. Nam si id quod maius est, videlicet fidei definitionem Papa potest commitere alteri, multo melius poterit cómittere id quod minus est, videlicet canonizationem sanctorum. Hoc autẽ nullus sanæ mẽtis concedet, cũ sit perpetua consuetudine ecclesiæ dánatum. Nam & si multa ad canonizationem preuia et exacta Papa aliis cómittat per illos exequenda, vt puta vitæ inquisitionẽ testiũ examinationem, ipse tamen solus summus Pontifex sentenciá profert, illum declarans fuisse sanctum, & velut talem cathalogo sanctorum illum ascribens. Nec vnquam ab ipsis ecclesiæ primordiis ad hoc vsq; sæculum, fuit auditum, vt Papa alicuius sancti canonizationem legato suo cómitteret. Demũ quod sententiam certissimam & indubitabilẽ mihi facit, est perpetua & inuiolata cósuetudo ecclesiæ quæ nunquá pro certis & indubitatis habuit ante sedis apostolicæ definitionẽ, ea quæ de fide a legatis eiusdẽ sedis fuerát definita. Nec ipsi summi Pontifices illa pro tá certis vnquá ab ecclesia haberi voluerũt, quod ipse rerum præteritarũ ordo & processus clarissime docet. Nam multæ fuerũt lites de fide in variis mundi partibus exortæ; ad quas dirimendas Pontifices summi legatos miserũt, qui postquá suis sententiis finem litibus imposuerũt, ipsorum legatorum sentẽtiæ fuere per summorũ Pontificũ sententias confirmatæ vel iterum fuerũt ab ipsis Pontificibus iudicatæ. Quæ res non contigisset, nisi summi Pontifices censuissent sententiá suá fuisse necessariá. Huius rei tam multa sunt apud diuersas nationes exẽpla vt enarrare pigeat ne tamen testimonio carere videar, ac proinde rem suspectá dimittá, vnum & alterum exẽplum proferá. Cum Berẽgarius ecclesiæ Andegauẽsis diaconus cótra admirabile Eucharistiæ sacramẽtũ pestiferá per totas Gallias disfunderet hæresim, Hildebrandus sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis legatus victoris secundi qui tũc vniuersali præerat ecclesiæ, illius hæresim dánauit. Eam tamẽ Nicolaus Pontifex huius nominis secundus qui Victori in Pótificatu successit, Concilio centũ et tredecim Episcoporũ Romæ coacto, postea dánauit. Quá sententiá a Pótifice dari nó fuisset opus si satis omnibus

Verba q̃bus Papa sanctum aliquem canonizat.

bus

bus facere posset, Hildebrandi legati definitio. Post Berengariũ aliquot elapsis sæculis surrexit in Anglia Ioãnes Vuiclef, qui plurima impia, & pestifera dogmata, verbo, & libris æditis docuit. Huius causæ cognitio Archiepiscopo Cantuariẽsi Apostolicæ sedis legato cõmissa est: qui re (vt decebat) plene examinata, ipsum Ioannẽ Vuiclef, & oẽs illius hæreses publice dãnauit. Post Ioannem Vuiclef paucis aliquot elapsis annis successit in Bohemia Ioannes Hus, qui omnes Ioannis Vuiclef hæreses pertinacissime tutat⁹ est. Quo per summũ Põtificẽ audito huius rei cognitionẽ Archiepiscopo Pragensi cõmisit, q omnibus diligẽter examinatis, oẽs illius hæreses dãnauit. Sed vtriusq; Ioannis hæreses postea Romæ summus Põtifex, & tandẽ cõciliũ Constantiẽse dãnauit. Quæ oĩa constãt ex decreto sessiõis octauæ eiusdem cõcilij. Cum olim Petrus quidã Osmensis, noua quædã in Hispania doceret, quæ multorũ iudicio hæretica videbant̃, Syxtus quartus hui⁹ nominis Papa, qui tũc vniuersæ præerat ecclesiæ huius causæ cognitionẽ cum plenitudĩe potestatis demãdauit dño Alphonso Carrillo Archiepiscopo Toletano, & Hispaniarum Primati. Hic re plene (vt decebat) cum multorũ virorũ doctorũ cõsilio examinata, multas illi⁹ Petri Osmẽs. assertiões erroneas & hereticas esse iudicauit. Post hãc tñ sentẽtiã, res ipsa ad eundẽ Syxtũ deuoluta est, qui omnibus plene circunspectis sententiã præfati Archiepiscopi per bullam publicam confirmauit. Quam sententiæ confirmationẽ nos in eo opere, quod aduersus oẽs hæreses ædidimus, in titulo de cõfessione inserere decreuimus, vt omnibus esset nota, q̃ in tenebris latebat. Si ea, quæ a præfatis, atq; aliis huiusmodi legatis sedis Apostolicæ fuerunt circa fidẽ definita, fuissent firmo robore firmata, ita vt necessario ab omnibus fidelibus debuissent pro certa, & indubitata fide teneri, nõ erat opus Papã suam superaddere sententiã: quia esset rem actam agere. Verum quia ea, quæ a legatis Apostolicis sunt circa fidẽ definita, pleno robore carẽt, propterea qđ illos in fide errare posse semper ab omnibus credẽdum est, ideo semper hoc obseruatum est, vt post legatorũ definitionẽ Papa sentẽtiam expressam adderet, quæ ex ore illius ꝓcedens, doceret omnes quid circa fidem tenendum esset. Ipsa ergo rerum experientia apertissime docet ipsosmet summos Pontifices nunq̃ existimasse ea, quę a legatis suis circa fidẽ definita erant, debere teneri ꝓ certis, et indubitatis ante ipsorummet Pontificũ definitiones. Forte hic mihi aliquis obiiciet, sic inquiens. Si ea, quæ a legatis Apostolicæ sedis circa fidem definiunt̃, non sunt necessario pro certis habẽda, ad quid Papa eos mittit cum superflua, & inanis sit illorum legatio? Respondeo, q non frustra mittunt̃: quia possunt inqrere, & examinare rẽ, vt postea summo Pontifici referant, sicut fit in canonizatione sanctorum. Deinde & si illi non possint certam, & indubitabilem de fide proferre sententiam, possunt tamen ob aliquã vrgentem causam (vt capite precedenti diximus de Inquisitoribus) ꝓhibere alicuius propositionis assertionẽ, cuius definitioni, qui cõtradixerit, merito punietur, non tamen si res est dubia, vt hæreticus ante Papæ definitionem, præsertim si illam se expectare ostendit: sed vt rebellis, & inobediens. Nec solum hoc obseruatum est in definitionibus priuatim datis per legatos sedis Apostolicæ: sed etiam in conciliorum

ibi. credendum
editum.

definitionib⁹, qbus legati sedis Apostolicæ interfuerunt. Nam post definitionem de fide datam ab eisdem legatis cum toto concilio, semper ecclesia petiuit sententiam summi Pontificis, nec ante ipsius summi Pontificis confirmationem unq̃ certum habere voluit, & firmum, quod a legatis eiusdem sedis fuerat definitũ. De qua re aliqua volo ꝓferre testimonia, ex quibus verũ esse, quod dicimus plenissime constare potest, In illa siquidem celeberrima synodo Nicęna legatus Siluestri tunc summi Põtificis fuit Osius Cordubensis Episcopus: eorum tamen, quæ ibidẽ definita fuerant, confirmationem petierunt a sede Apostolica, vt constat ex epistola a toto concilio ad summum Pontificem directa, quam placuit hic inserere, vt emendatam redderem, quę in multis libris habetur vitiata, & multis mendis plena.

Epistola a Synodo Nicæna directa Siluestro Papæ Primo.

BEatissimo Papæ vrbis Romæ cum omni reuerẽtia colẽdo Siluestro, Osius Episcopus prouinciæ Hispaniæ ciuitatis Cordubensis, & Macharius Episcopus ecclesiæ Constantinopolitanę, & Victor, & Vincentius presbyteri vrbis Romæ ordinati ex tua directione, & cæteri. Episcopi trecẽti, & decẽ & octo, in Domino salutem.

Quoniam omnia corroborata de diuinis mysteriis ecclesiasticæ vtilitatis, quæ ad robur pertinent sanctæ ecclesiæ Catholicæ, & Apostolicæ, ad sedẽ tuam Romanã explanata, & de Græco in Latinum redacta, scribere confitemur: nunc itaq; ad vestræ sedis augmentum accurrimus roborantes. Itaq; censeat vestra Apostolica doctrina Episcopos totius vestræ vrbis in vnum cõuenire, vestrumq; habere concilium: sicut docet mystica veritas, vt firmeť nostra sanctimonia, gradusq; fixos, vel textus ordinationis tuæ sanctimoniæ, nostra possit habere regula: quoniam decet numerũ dictorum tuorum coepiscoporũ a te discere gradus, vel ordines constituere vrbis. Quidquid autem constituimus concilio Nicæno, præcamur, vt vestri oris consortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro vniuerso concilio. Data. 8. kalendas Iulias. accepta. 13. kalendas Decembris, Paulino, & Iuliano summis Consulibus.

Rescriptum Siluestri Episcopi ad synodum Nicænam.

SIluester Eṗs sedis Apostolicæ, & sãctæ ecclesiæ Catholicæ reuerẽdæ religionis vrbis Romæ, fratribus, & coepiscopis, qui in Nicænum cõcilium conuenerũt in dño salutem. Gaudeo vos promptã benignitatem seruare. Nam & confirmo, figoq; ad doctrinam vestrã reclamãtes de mysterio, vel vnitate Trinitatis, chrysmatis vos secundum dicta, & doctrinam Euãgelicã, sanctam accepisse gratiã, de quo examine probo vera fuisse, & esse mãsura, quæ in vestrum, nostrumq; manauere mysterium. Meum chyrographum, & discipulorũ meorum offero in vestro sancto cõcilio quidquid constituistis, vna parem dare consensum, atq; in gremio vestræ synodi, parua propter disciplinam ecclesiæ alligabo precepta, propter Victorinum, qui arbitrio suo quidqd vellet affirmabat, & cyclos Paschę pronũciabat fallaces, vt cũ Episcopis totius orbis Italiæ examinatã vniuersitas vestri sancti concilij dis- Alias: victorem.

lij digneť accipere veritatem. Et alia manu. Oret pro nobis beatitudo vestra sancti cõcilij trecentorũ decem & octo, vt charitatis, quæ vobis data est Domini nostri Iesu Christi, seruetur augmentum. Data quinto kalendas Nouembris accepta quarto Idus Februarij, Constantino septies, & Constantino Cæsare, quater Consulibus.

Deinde concilio Chalcedonensi interfuerunt legati Leonis tũc summi pontificis, Paschasinus Lilibetanus Episcopus, & Lucentius Episcopꝰ Esculanus & Bonifaciꝰ Presbyter Romanus vt cõstat ex actis eiusdẽ cõcilij actione prima et vltima, et ex episto. 41. et. 42. ad Martianum imperatorem missis a Leone Papa. et ex epistola eiusdẽ Papæ Leonis ad totum concilium Chalcedonense directa: quæ est in ordine epistolarum quadragesima quinta. Ea tamen quæ in illo concilio difinita sunt, non fuerũt rata & firma ab ipso concilio existimata, quousq; fuissent ab ipso summo Pontifice confirmata. Propter quod patres in concilio congregati summo Pontifici Leoni scripserunt, deprecãtes vt illic facta decreta cõfirmare dignaretur. In qua epistola postquam fecerũt relationem eorum quæ in concilio fuerant ab eis definita, hæc quæ sequũtur adiungunt. Hæc sunt propria & amica, & ad decorem conuenientissima, dignare complecti sanctissime & beatissime pater. Qui enim locum vestræ sanctitatis obtinent sanctissimi Episcopi Paschasinus & Lucentius, & qui cum eis est reuerendissimus Presbyter Bonifacius, his ita constitutis vehementer insistere tentauerunt, proculdubio a vr̃a prouidẽtia inchoari & hoc bonum volentes, vt sicut fidei, sic bonę ordinationis vobis deputetur effectꝰ. Nos enim curãtes tam piissimos & Christi amicos imperatores, qui super hoc delectãtur, quã clarissimũ senatũ & totã: sicut dicere conuenit. Imperij ciuitatẽ, oportunum credidimus esse, honoris eius cõfirmationẽ ab vniuersali concilio celebrari, & velut hęc a tua sanctitate fuerint inchoata (eo ꝙ fouere semper studeas) roborauimus præsumẽtes, dum nouerimus: quia quidq̃d rectitudinis a filiis fit, ad patres recurret facientes hoc proprium sibi: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos cupidi in bonis adiecimus consonãtiam, sic & summitas tua (quod decet) adimpleat. Hactenꝰ in epistola concilij Chalcedonensis ad Leonem Papam, quæ habetur in fine tertiæ actionis eiusdem cõcilij. Huic autem petitioni idem Beatus Leo respondit, per epistolam ad totum concilium directa, confirmãs decreta eiusdem concilij, & sic inquiens,

LEo Episcopus sanctæ synodo apud Chalcedonam habitæ. Omnem quidẽ fraternitatem vestram nosse non ambigo, definitionem sanctæ synodi quæ ob confirmationẽ fidei, in Chalcedonẽsi ciuitate celebrata est, toto corde me fuisse complexum. Quia nulla sinebat ratio, vt qui vnitatem Catholicæ fidei dolebã ab hæreticis fuisse turbatam, non exultanter in integrum redijsse gauderem. Hoc autem non solum ab ipso beatissimæ consensionis affectu, sed etiã ex epistolis meis, quas post reditum meorum ad Cõstantinopolitanæ vrbis antistitem dedi, potuissetis agnoscere, si vobis responsionem sedis apostolicę manifestare voluisset. Ne ergo per malignos interpretes dubitabile videatur, vtrum quæ in synodo Chalcedonensi per vnanimitatem vestrã de fide statuta sunt approbem, hæc ad omnes fratres & coepiscopos nostros

nostros qui prædicto cõcilio inter fuerunt, scripta direxi. Quæ gloriosissimus & clementissimus princeps (sicut poposci) in noticiã vestrã mittere pro Catholicæ fidei amore dignabitur, vt & fraterna vniuersitas, & omnium fidelium corda cognoscant, me non solum per fratres, qui vocem meam executi sunt, sed etiã per approbationem gestorum synodalium propriam vobiscum iniisse sententiam, in sola videlicet fidei causa (quod sæpe dicendum est) propter quam generale concilium, & ex præcepto Christianorum Principum, et ex consensu Apostolicæ sedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui si corrigi voluissent, nulla penitus resideret de vera domini nostri Iesu Christi incarnatione dubitatio. Vnde si quis vnquã ausus fuerit, vel Nestorij perfidiam tueri, vel Eutychetis ac Dioscori impium dogma defendere, & a Catholicorum communione resecetur, nec habeat eius corporis participationẽ, cuius abnegat veritatem. Hactenus Leo sanctissimus in epistola ad concilium Chalcedonẽse missa, quę est in ordine epistolarum suarum quinquagesima nona. Et in epistola quinquagesima septia, scribit ad Martianũ Augustum rogãs vt hanc suam concilij Chalcedonensis confirmatiotionem per omnes ecclesias publicari mãdaret, vt omnibus innotesceret Apostolicę sedi placuisse ea, quæ de fide in concilio Chalcedonensi fuerant definita. Præterea, sexta synodus quæ tertia est habita Cõstantinopoli, vna est ex præcipuis & primi ordinis cõciliis generalibus, quæ Catholica suscepit ecclesia, in qua legati Agathonis tunc summi Pontificis fuerũt Theodorus & Georgius Presbyteri et Ioãnes Diaconus. Quæ autem in illo concilio definita sunt, confirmata fuere per Leonem Papam, qui Agathoni prope finem cõcilij defuncto successit. Cuius rei apertissimum & integerrimum testimoniũ reddit epistola eiusdem Beati Leonis Papæ huius nominis tertij ad prę fatum Impetatorem missa. quæ sic incipit.

Regi Regum in cuius potestate sunt regna mũdi pusilli, & cętera. Quam epistolam nolui per omnia referre, ne magna illius prolixitate grauarem lectorem. Solum citabo aliquam illius partem per quam sexta synodus ab eo confirmatur, his verbis. Sancta igitur (inquit Leo Papa) vniuersalis & magna sexta synodus, quã nutu dei vestra clementia et sedule conuocauit, & cui pro dei ministerio pfuit, apostolicam in omnibus regulam et probabilium patrum doctrinam secuta est. Et quia difinitionẽ rectæ fidei (vt dictũ est) plenissime prædicauit, quam & apostolica sedes beati Petri apostoli (cuius licet impares ministerio fungimur) veneranter suscipit, idcirco & nos & per nostrum officium hæc veneranda sedes apostolica concorditer ac vnanimiter, his quæ definita sunt ab ea, cõsentit, et Beati Petri autoritate confirmat: sicut supra solidatam petram, qui Christus est ab ipso domino adeptus firmitatẽ. Propterea sicut suscepimus atque firmiter predicamus sancta quinque vniuersalia concilia, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, Chalcedonense, & Constantinopolitanum, quæ & omnis Christi ecclesia approbat & sequitur: ita & quod nuper in regia vrbe pro vestrę serenitatis adnisu celebratum est sanctum sextum concilium, vt eorum pedissequi interpretes, pari veneratione atque cẽsura suscipimus & hoc cum eis digne connumerari, tanquam vna &

æquali Dei gratia congregatum, decernim9: & q in eo fideliter cóuenerût Christi ecclesiæ sacerdotes, inter sanctos ecclesię patres atq; doctores adscribendos æquæ censemus. Hactenus Leo Tertius in epistola illa, quæ locata est in fine gestorum eiusdem concilij. His igitur clarissimis tistimoniis apertissime conuincitur, ea, quæ a legatis sedis Apostolicæ cum reliquo Episcoporum concilio fuerant circa fidem decreta, non fuisse ab omnibus fidelibus pro certis, & indubitatis recepta, ante quam Papa suum dedisset decretum. Ex his omnibus aperte colligimus Papam non posse in quenq̃ alium transferre potestatem definiendi de fide talem, qualé ipse habet, ita vt sua definitione, aut sententia possit ille omnes Christianos ad aliquid credendum obligare: sicut ipsemet Papa potest. Sed hic mihi occurrit non parua dubitatio, cui respondere decreui, ne scrupulus maneat, qui alicuius conscientiam lædere possit. Nam propter ista, quæ de conciliorû confirmationibus a summis Pontificibus petitis, & concessis, diximus, dubitare merito aliquis poterit, an concilia ex toto terrarum orbe autoritate Papæ cógregata, in quibus Papa non adest: sed solum illius legati, possint in definitionē fidei errare? Si talia concilia errare posse dicatur, consequés est, vt etiam concedatur, talia concilia sine præsentia Papæ non esse dicenda generalia, aut quod generalia concilia autoritate Papæ congregata possunt errare: quorum vtrunq; est absurdum. Nam quod generalia cócilia autoritate summi Pontificis congregata, errare possint, hæresis est multorû hereticorum ab omnibus Catholicis dânata. Qd' autem sine præsentia Papæ possit generale concilium celebrari, re ipsa constat: quia in nullo illorum quatuor celebratissimorum conciliorû, videlicet, Nicæno, Constátinopolitano, Ephesino, Chalcedonensi, Papa fuit præsens. Illa tamen fuisse generalia concilia nullus vnquam negauit. Si vero talia concilia sine præsentia Papæ: sed cû legatis eius, & autoritate illius congregata errare non possunt, quare eorum, quæ a toto illo concilio definita sunt, expectatur Papæ confirmatio? quia si concilium illud errare non potest, non est opus conciliorum definitiones a Papa confirmari. De hac re (vt ingenue loquar) malluissem aliorum audire sententiam, quam dicere meam: sed quia neminem hucusq; vidi, qui hanc dubitationem mouisset, aut de illa aliquid disseruisset, cogor dicere saluo meliori aliorum iudicio, quid de hac re sentiam. Ego quidem firmissime teneo, nec aliud sentiendû censeo, talia cócilia, quæ ex toto terrarum orbe autoritate Papæ congregata sunt, in quib9, & si Papa sit absens, ipsius tamen legati præsentes sunt, esse dicenda generalia cócilia, & per consequens non posse in fide errare. Non quidem propterea quod legati sedis Apostolicæ sint infallibiles in diffinitionibus fidei, cum illi per se soli errasse potuissent: sed quia totus ille cœtus in quo adsunt, errare non potest propter assistentiam Spiritus sancti. Verum & si illa concilia errare non possint in fide, non tamen frustra, & sine causa: sed ob multas, easq; iustissimas causas illa petierunt semp ab ipso summo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quæ a toto concilio definita fuerunt. Prima quidem causa est, vt omnibus constet Papam idem cum concilio sentire, & legatos suos veram ipsius Papæ mentem expressisse. Nam quia dubitare

aliquis

aliquis posset an legati sedis Apostolicæ fideliter suo functi fuissent officio, rem iuxta voluntatem, & sententiam delegātis exequentes: opus est, vt Papa suam exprimat aperte, ore suo prolatam, aut manu sua subscriptam sententiam. Hoc enim in aliis forensibus negotiis fieri iure præcipitur. Si quis per procuratorem matrimonium contraxerit: quamuis illud legitimum esse matrimonium, & indissolubile iura decernāt, vt habetur. 32.q.2.§. cum dicitur. &.l. generali. ff. de ritu. nupt. quia tamen potuit subesse fraus in huiusmodi contractu, procuratione videlicet existente falsa, ideo sic contrahentes consueuere iterum in præsentia talem contractum propriis verbis repetere. Vt igitur omnibus constet caput esse membris conforme, hoc est, Papā idem cum concilio sensisse oportet vt non solum per legatos suos: sed per se ipsum suā exprimat sententiam. Et hoc aperte expressit idem beatissimus Leo in illa pfata epistola ad concilium Chalcedonense missa, in qua rationē suæ confirmationis reddens, sic ait. Vt fraterna vniuersitas, & omnium fidelium corda cognoscant me non solum per fratres, qui vicem meam exequuti sunt: sed etiam per approbationem gestorum synodalium, propriam vobiscum iniisse sententiam. Hæc ille. Ex quibus clare constat definitionis confirmationem non esse a Papa cōcessam, vt per illam Papa maius robur adderet definitioni: sed vt per illam clarius omibus constaret de Papæ voluntate, & sententia: quā per legatos suos expresserat. Et sic fieri oportere aperte conuincitur per hoc, qđ aliquando compertū est legatos summi Pontificis infideliter, & contra ea, quæ illis Papa cōmiserat, legationem suam egisse. Nam Nicolaus Papa

Leo Papa.

huius nominis primus in epistola ad Episcopos per Asiam, & Libyam constitutos, dicit legatos suos, quos ille Constantinopolim ad cuiusdam grauis causæ cognitionem miserat, cōtra expressa mandata sua rem totam egisse, & dixisse, illa ita ex mandato Papæ agere. Ne igitur in definitionibus cōciliorum aliquē legatum tale aliquid egisse, quis possit suspicari, necessariū est, vt quæ legati sedis Apostolicæ in concilio dixerunt, Papa proprio ore, & ppria manu confirmet. Altera causa potest id fieri pter ipsum Papam, ne si forte in posterū a definitione concilij deficeret, causaretur se nunquam tali definitioni consensisse, legatosq; suos minime suam expressisse voluntatem. Ne igitur id in posterum eueniat, opus est, vt propria manu subscribens dicat se id simul cum toto concilio sentire, eamq; amplecti fidem, quę a toto concilio Spiritu sancto suggerente data est. Et si Papa Deo permittente postea concilij definitionem deserere tentaret, suā ipsius subscriptione damnaretur. Tertia, & potissima causa est, quia licet cōcilium in definitionibus, & decretis suis circa fidem non possit errare, in aliis tamen, quæ ad fidem non pertinēt, quod errare possit nullus vere doctꝰ dubitat. Nam concilium Chalcedonense, quod vnum est ex illis quatuor celebratissimis conciliis, quæ beatus Gregorius dicit se velut sancta quatuor Euangelia venerari, errauit pręferendo Patriarcham Constantinopolitanum Patriarchæ Alexandrino, qui ex antiqua ecclesiæ consuetudine per Nicænū concilium confirmata, secundum locum semper post Romanum Pontificem habuerat. Propter quod Leo Papa licet confirmauit ea, quæ in concilio Chalcedonensi definita fuerant circa fidem,

eam tamen definitionem, per quá Pa
triarcham Conſtantinopolitanũ præ
tulit Alexandrino, reprobauit, & per
apertam ſententiam damnauit, prout
conſtat ex epiſtola quinquageſima ſe
ptima eiuſdẽ Leonis: quæ eſt ad Mar
tianum Auguſtũ, & ex epiſtola quin
quageſima nona eiuſdem, quæ eſt ad
totum concilium Chalcedonẽſe. Mi=
ſerunt ergo præfata concilia rationem
geſtorum ſuorum ad ſummum Pon=
tificem, & petierunt ab eo cõfirmatio=
nem, non quidem pro his ſolum, quę
ad fidem ſpectabant: quoniam illa cer
ta erant, & infallibilia, & firmo robo=
re firmata, cum in illis errare nõ potuiſ
ſent cõcilia: ſed ratione aliorum nego=
ciorum, in quibus illa cum errare po=
tuiſſent, certitudinem, ac proinde con
firmationẽ definitionis a ſummo Põ
tifice tanquam ſupremo eccleſiæ iudi=
ce petebant. Et certe ſi bene aduertan=
tur verba epiſtolæ a concilio Chalce=
donenſi ad Leonem miſſæ, ſolum in
ea epiſtola conciliũ petit confirmatio=
nem illius definitionis, quam de præ=
latione Patriarchæ Conſtantinopoli=
tani dederat, nec de rebus fidei vlla fit
mentio. Et Leo eidẽ concilio reſpon=
dens, dicit conciliũ ad hoc ſolum con
gregatum fuiſſe, vt de fide, & non de
aliis iudiciis tractaret. Hæc ſunt quæ
mihi de hac re certiora vident̃, ſi quis
meliora obtulerit, extenſis (vt aiunt)
vlnis recipiam, & gratias illi pro mer=
cede oblata referam ingentes, tantum
abeſt, vt ſim confutare paratus. Non
enim tam tenaciter meæ adhæreo ſen
tentiæ, vt illam ſemper meliorem eſſe
putem, ac proinde alienã recipere con=
temnam. Argumenta, quæ a princi=
pio cap. poſuimus, & quæ in faciẽ op=
poſitæ videntur fauere ſententiæ, fa=
cillime ſoluuntur. Ad primum qui=
dem reſpondeo concedens multa eſſe,
quæ iuſte, imo aliquando neceſſario
per alios diſpenſat Papa: quia omni=
bus peragẽdis ipſe ſolus non ſufficit,
res tamen ad fidẽ ſpectantes eo, quod
ſint reliquis omnibus forenſibus ne=
gociis multo præſtantiores, non eſt
æquum, vt per alios decernat. Nam
& ſi quę per alios facimus, p nos ipſos
facere videamur, non tamẽ re vera per
nos ipſos facimus. Deinde multum
intereſt, ppriis, an alienis oculis inſpi=
cias: quoniã (vt optime Manlius Tor=
quatus apud Liuium ait) vix vnquã
bene ſuccedent, quæ oculis egeris alie
nis. Fatemur rei ad fidem ſpectantis
inquiſitionem Papam poſſe alicui de
legare, vt videlicet doctorum diſsidẽ=
tium rationes, & argumenta audiat,
& ſcrutetur, hac tamen conditione, vt
quæ ab illis intellexerit, ſummo Pon=
tifici referre teneatur, vt ille omnibus
examinatis ſententiam dicat. Alias ſi
Papæ legatus ſententiam de fide dixe
rit, non ſic ligabit contradicentem, vt
non liceat illi ad Papam appellare. An
te cuius definitionem quãuis contra=
dicat legato, non cẽſebitur hæreticus.
Alterius argumẽti ſolutio ex his, quæ
ante diximus, eſt manifeſta.

QVIS SIT DICENDVS hæreticus. Cap. 7.

HACTENVS DE
hæreſi per multa ca=
pitula diſputauim⁹.
Nunc vero ratio ip=
ſa ſuadet, vt de ipſi⁹
hereſis aſſertore qui
hæretic⁹ appellari ſo
let, diſſeramus, & quis merito talis
cenſeri debeat, doceamus. De hac re
(prout ego exiſtimo) non oportet fa=
cile pronunciare: ſed grauẽ, & diligen
tem debet iudex adhibere examinatio
nem

nem antequam aliquem hæreticum esse censeat. Cum enim nullũ sit acerbius crimen, quod viro Christiano quis posśit obiicere, quam si illum appellet hæreticum, anxie prius rem examinare conuenit, & lapidem (vt dicitur) ad filum referre antequã iudex de hac re sententiam dicat. Lex Mosayca longam, & diligẽtem iubebat præcedere examinationem antequam sacerdos aliquem pronunciasset leprosum. Multo ergo maiorem decet adhibere Inquisitionẽ antequam aliquis pronuncietur hæreticus: quoniã magis deferendum est veritati, quam figuræ: magis corpori, quam vmbræ. Leprosus siquidem hæretici hominis figuram gerebat, vt infra libro secundo capit. 17. ostendemus. Ne igitur in hæreticorum censura quisquam erret, certisśimam regulam hic statuam per quam debeat quilibet examinari, hæreticus sit an non? Ante omnia tamen admonere lectorem decreui, hæretici nomen varium esse, & multiplex in sacris canonibus. Nam aliquando extensa nimis eius significatione, hæreticus dicitur, quisquis quomodolibet in hæresim lapsus est, aut qui apertam, & vehementem de hæresi suspitionem dedit. Et iuxta hanc vocis latisśimam significationẽ fautores hæreticorum, & illorum receptores hæretici appellantur, etiã si illos erroribus eorum, quos tuentur, aut domi recipiunt, ex animo fauere non constet. Leui,13.

Hæretici etiam dicuntur, iuxta hanc largisśimam vocis significationem, schismatici, & symoniaci: quoniã qui tales sunt, non modicam præbent hæreseos suspicionem. Iuxta hanc tam latam hæretici appellationem, non vsurpatur hæc vox hæreticus, in illis titulis qui in libro decretaliũ, & libro sexto, & in clementinis, de hæreticis inscribuntur: quoniam non illis omnibus, qui sub tam larga illius significatione comprehendi possent: pœnæ illæ, & mulctæ conueniunt, quæ hæreticis a summis Pontificibus per decretales sub illis titulis contentas, infligi mandantur. Omissa igitur hac tam larga vocis significatione, ad propriã, & legitimam eiusdem vocis significationem accedentes ostendamus, quis vere, & merito sit hæreticus cẽsendus, vt pœnæ a iure decretæ iustæ illi posśint infligi. Multa quidem exiguntur, vt quis merito debeat hæreticus dici. Primo ante omnia opus est, vt fidem Catholicam semel in baptismo susceperit. Nam qui nunquam Christũ in baptismo induit, is Paganus, aut Iudæus, aut Sarracenus, aut Mahomethicus, aut alio quouis censebitur nomine, nunquam tamen hæreticus dicetur, vt pœnæ, quas aduersus hæreticos ecclesia decreuit, merito possint in illum infligi. Ecclesia siquidẽ de illis, qui foris sunt, nõ iudicat, dicente Paulo: Quid mihi de iis, qui foris sunt iudicare? Atqui non est indutus Christum in baptismo, sic est extra ecclesiam, vt nunquam illius domum intrauerit: quoniam ad baptismũ, quæ huius domus est ianua, non dum accesśit. De his ergo, qui baptismum non susceperunt: non iudicat ecclesia, & per consequens hi non sunt, quos nomine hæreticorum punit. Secundum quod post baptismum susceptum exigitur, vt quis dicatur hæreticus, est error in fide. Opus solum exterius sine errore intellectus (vt superius cap. 1. diximus) non est hæresis, eadem etiam ratione opus ipsum solum absq; errore intellectus quãuis de hæresi suspectum reddere valeat, hæreticum tamẽ facere non potest. Qui igitur hæreticus est dicendus, oportet, vt I.Cor.5.

aliquem

aliquem errorem circa fidem teneat. Errat autem non solum, qui contrarium veritati asserit, aut credit, sed etiã qui de ipsa fidei certissima, & firmissima veritate dubitat. Vnde Augustinus in Enchiridio ad laurentium cap. 17. errorem definiẽs, sic ait: Errare est verum putare qđ falsum est, falsumq́ꝫ qđ verũ est, vel certũ habere ꝓ incerto, incertũ vero pro certo, siue falsũ, siue sit verum. Hæc Augustinus. Ex his verbis apertissime colligitur non solum illum dicendum esse hæreticum, qui contra veritatem fidei Catholicæ sentit: sed qui de veritate fidei dubitat, si cætera habeat, quæ ad hereticum exacta esse, infra dicemus. Nam qui de fide dubitat, ita etiam errat, sicut qui aliquid contra fidẽ asserit, quoniam ipsa sua dubitatione testatur se credere sacram scripturam posse fallere, & ecclesiam posse falli. Alioqui si hoc de illis non crederet, nunquam de illarũ dictis dubitasset. Præterea is, qui dubitat, fidem amittit: quoniam firmitate caret, quæ fidei est añexa: ob quam causam dubitatio vehemens (nam de leuissima dubitatione non est nunc sermo) & fides simul in vnũ coire nõ possunt. Hoc manifeste probatur testimonio beati Bernardi ita dicentis: Fides ambiguum non habet, & si habet, fides non est. Et beatus Athanasius post datam fidei regulam in symbolo, ita ait: Hæc est fides Catholica quam nisi quisq́ꝫ fideliter, firmiterq́ꝫ crediderit, saluus esse non poterit. Et Deus postquam per Abacuc prophetam filij sui aduẽtum promiserat, hæc subdit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius ĩ semetipso. Quæ verba interpretãs Hieronymus ita ait: Si autem dubitauerit fides tua, & putaueris non venire, quod spondeo, habebis pro grandi pœna, quod meæ animæ displicebis. Iustus autem, qui credit verbis meis, & de his non ambigit, quæ polliceor, habebit præmiũ vitam sempiternam. Hæc Hieronymus. Et Theophilactus super illud ad Romanos. 1. Iustitia Dei in eo reuelabitur ex fide sic ait. Cum enim ea quĩbus a Deo donati sumus, mortales nẽ queãt cogitatione complecti, merito nobis est fides hęc necessaria, quam si scrutari hæsitando cœperimus omniũ proculdubio patiemur iacturã. Hæc ille. Ex his omnibus apertissime colligitur dubitationẽ velut ex diametro pugnare cum fide, & per consequens eum qui dubitat, non esse fidelẽ: sed hæreticum censendum. Hæc autem quæ de dubitante diximus, de illo solo intelligenda esse volumus, qui animo deliberato in dubitatione tali persistit, quæ illum inter vtranq́ꝫ dubitationis partem medium, & nutantem tenet. Alioqui si taliter dubitaret, qđ magis ad veritatem fidei, quã ad oppositam partem declinaret, non esset dicendus hæreticus, præsertim si ex infirmitate quãdã dubitauit, velut contingit in primis motib⁹, & in illis, qui natura hoc habent vt sint in qualibet re ancipites, & dubij, & assiduis conscientiæ scrupulis vrgeantur. Hic tamen admonẽdus est lector, vt non putet omnem dubitationem etiam deliberatam, & constantem, quæ quomodolibet circa fidem versatur, satis esse, vt hominem illa affectum hæreticum reddere valeat. Multum siquidem interest quid, aut quomodo quisq́ꝫ dubitet. Sunt aliqui, qui de verbis, aut de scripturis dubitant. Sunt rursum allij, qui & si verbis, aut scripturis integram fidem præbeant, de verborum tamen, aut scripturam intelligẽtia dubitant. Credunt, inquam, verba esse vera, & omni prorsus falsitate carentia,

August. Bernar. Abac. 2 Hieron. Ro. 1. Theop.

tia, quid tamen per illa verba significetur, dubitant. Primum dubitationis genus circa ea, quæ ad fidem attinét, est prorsus interdictum: quia de veritate eorum, quæ Catholica fides credenda proponit, dubitare non licet. Secúdum dubitationis genus etiam circa illa, quæ firma, & constanti fide credere tenemur, absq; heresis, et cuiusnis alterius criminis nota, haberi potest. Primo dubitationis genere hæsitauit Nicodemus de verbis Christi
Ioan. 3. dicentis: Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Dubitauit quidem: quia non credidit verba illa vllomodo posse fieri vera, atq; ideo dixit: Quomodo potest homo nasci denuo, cum sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ iterato intrare, & renasci? Ad eundé prorsus modum dubitauerunt Iudæi discipuli, qui erant in Capharnaum, de verbis Christi dicentis: Panis, quem
Ioan. 6. ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Dicebant enim: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dubitabant quidé: quia non credebant dictis ab illo. Cuius apertum est testimoniun: quia verbis Christi auditis dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Et tandem abierunt retrorsum, & ob hanc causam Christi discipulatum reliquerunt. Secundo dubitationis genere dubitauit virgo Deipara cú Gabrieli archangelo Deum ab illa in vtero concipiendum, annúcianti respondit: Quomodo fiet istud: quoniá vi-
Lucæ. 1. rum non cognosco? Percontatur quidem non quasi verbis angeli diffidés: sed verbis firmiter credés, & modum, quo verba adimpleri possent, non perpendens, & de modo edoceri cupiens. Itaq; non de re ipsa: sed de modo, quo res exequi posset, dubitauit. Sic enim verba illa Deiparę virginis interpretat Theophilactus, dicens. Non quasi discredens Virgo dixit: Quomodo erit mihi istud? sed vt prudens, & intelligens, vt discat, modum inquirit. Non enim prius tale quiddá factum est, neq; post hac fiet. Ideo & ignoscit ei angelus, & non condemnat, vt Zachariam: sed magis modum docet. Nam Zacharias merito condénatur, habuit enim exempla multa, quando quidem, & multæ steriles fuerunt, virgini autem nullum exemplum erat. Hæc Theophilactus. Et beatus Bernardus homilia quarta sup Euangelium, Missus est: eodé modo illa gloriosissimæ Virginis verba interpretatur, sic inquiés, Non dubitat de facto sed modum requirit, & ordinem. Nec enim quærit, an fiet istud? sed quomodo? Quasi dicat: Cum sciat Dominus meus testis conscientiæ meæ votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat istud? Si oportuerit me frangere votum, vt pariam talem filium, & gaudeo de filio, & doleo de proposito. Fiat tamen voluntas eius. Hæc Bernardus. Iuxta hunc modum sancti doctores, quorum doctrina fulget ecclesia, vt sol, & luna, verbis sacrę scripturæ plenissimam adhibétes fidem de illorum intelligentia sæpissime dubitauerút, prout eorú scripta apertissime testantur. Iuxta hunc etiá modum scholastici theologi faciunt, cum plurimas quæstiones ad discutiendú proponút, non quod de re ipsa, quæ proponitur, dubitent: sed de modo, & illius intelligentia. Absit enim, vt credamus illos, toties dubitare, quoties aliquid in modum, & facié quæstionis proponunt. Sæpissime enim quæstiones proponút, non quia dubitent ipsi: sed quia dubitationibus, quæ forte in

Theoph. Bernar.

te in aliis oriri possent, obuiare volũt, & illis oportune mederi. Hoc autem sine vllo peccato, & cum magno meri to fit, tantum abest, vt quis ob eam causam illis digne improperare pos sit. Tertium, quod (iuxta quorun dam opinionem) requiritur, vt quis hæreticus dicatur, est, vt non totam fidem Catholicam deserat: sed solum aliquam illius partem. Dicunt enim illum, qui a fide Catholica prorsus re cessit, esse dicendum apostatam, & non hæreticum, & ita hæreticum, ab apostata discernunt, hac ratione, qđ hæreticus alicui particulari fidei arti culo contradicit. Apostata vero om nem prorsus fidem Christianam, re pellit. Ita docet Guido Carmelita nus in sua summa de hæresibus. Eidẽ subscribit Ioannes de Turre Cremata in opere illo, quod appellaẽ: Summa ecclesiæ, libro quarto, parte secunda, cap. 15. Verum in hac parte ego illis non consentio: quoniam hac ratione oporteret concedere, vt hæreticus ho mo per augmentum, & multiplicatio nem hæresum desinat esse hæreticus. Nam qui vnam, aut duas hæreses per tinaciter asserit, iuxta istorum senten tiam, dicitur hæreticus, & si hic talis quotidie in aliam, & aliam hæresim labitur, quousq; totam prorsus fidem Catholicam deserat, iam iuxta eorun dem sentẽtiam, Apostata, & non hæ reticus dicetur: ergo hæreses addendo desinit esse hæreticus. Hoc autem fa teri, quam sit absurdum, nullus est sa næ mẽtis, qui non intelligat: quia nõ est rationi consonum, vt id, quod ab aliqua forma nomenclaturá aliquam suscipit, per eiusdem formæ multipli cationem, nomẽclaturá eandem amit tat. Vt gratia exempli, si homo ratio ne albedinis dicitur albus, quantum libet illi albedo addatur, nunq̃ desinet dici, & esse albus: ergo eodem modo, cum hæreticus ab hæresi dicaẽ, nunq̃ per quamlibet hæresum multitudinẽ, desinet esse hæreticus. Apostata, & hæreticus non sunt duo aliqua dispa rata, quę eidem cõuenire nõ possunt, vt sunt homo, & equus: sed sunt tan quam genus, & species, vt animal, & homo. Hæreticus est nomen gene ris, quod sub se tot continet species, quot sunt hæresum species, quas ho mines pertinaciter tueri possunt. Apo stata est nomen speciei, ita vt omnis apostata censeri debeat hæreticus, nõ tamen econtrario omnis hæreticus sit censendus apostata. Et huic meæ sen tentiæ fauet beatus Thomas, qui in Secunda Secundæ, quæstione deci ma, articulo quinto, dicit solas tres esse species infidelitatis, videlicet: Pa ganos, Iudæos, & Hæreticos: & sub nomine hæreticorum cõtineri censet quotquot a fide Catholica, quá semel susceperunt, quomodolibet recedunt. Et expresius. q. 12. art. 1. in respõsione ad tertium dicit, ꝙ apostasia non im portat aliquam speciem infidelitatis: sed quãdam circũstantiam aggrauan tem iuxta illud. 2. Pet. 2. Melius erat eis veritatẽ non agnoscere, quam post cognitam retro ire. Si apostasia non est species distincta ab hæresi conse quens est, vt nec etiam apostata sit spe cies distincta ab hæretico. Eidem sen tentię subscribit Guillelmus Ocham prima parte suorũ Dialogorum lib. 4. cap. 12. Præterea omnis pœna, quá iu ra aduersus hæreticos decernũt, etiam huiusmodi apostatis est infligẽda: er go huiusmodi apostatæ sub nomine hæreticorũ sunt cõprehendendi quan do iura de hæreticis loquunẽ: quoni am alioq nulla esset canonica lex p quá huiusmodi apostatæ puniri possent. Nam titulus ille, qui in quinto libro

Decretalium inſcribitur: De apoſtatis & reiterantibus baptiſma, non hos apoſtatas concernit, qui a fide Catholica receſſerunt: ſed illos ſolum, qui ordinem clericatus, aut religionis quam ſemel fuerant profeſsi, reliquerunt.

Et hoc ibidem annotauit gloſſa in capitulo. 1. eiuſdem tituli. & confirmatur hoc plenius per capitulum, contra Chriſtianos, de hæreticis, libro ſexto. illic enim præcipitur eos, qui fide Catholica deſerta ad ritus Iudæorum redierint, eſſe velut hæreticos puniendos. His igitur efficaciſsimis rationibus motus dico apoſtatam etiam eſſe cenſendum hæreticum: ſicut ille, qui in vnam ſolam hæreſim lapſus eſt. In illo tamen opere, quod aduerſus omnes hæreſes ædidi libro primo, capite nono, aliorum ſequutus ſum ſententiam, eo quod rem non bene tunc (vt decebat) conſideraui. Priorem igitur illam ſententiam nunc recanto, & præſentem amplector tanquá veriorem.

Quartum, & vltimum, quod abſolutum, & conſummatum facit hæreticum, eſt pertinacia: quam ſi ſubtraxeris, etiam ſi errorem fidei contrarium quis teneat, aut doceat, non eſt cenſendus hæreticus. Vnde Auguſtinus in Epiſtola ad Glorium, & Eleuſium, quæ eſt in ordine epiſtolarum eius. 162. ſic ait: Auguſt. Qui ſententiam quamuis falſam, atq; peruerſam, nulla pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis pepererint: ſed a ſeductis, atque in errorem lapſis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta ſolicitudine, veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos reputandi. Hæc Auguſtinus. Et habentur hæc verba in capit. Dixit Apoſtolus. 24. quæſtione. 3. Contra hæc forte quis obiiciet Innocentium Tertium huius nominis ſummum Pontificem, qui quæſitus a Comite Toloſano, quos oporteat dicere máifeſtos hæreticos, per hæc verba illi reſpódet.

Super quo tibi duximus reſpondendum illos intelligendos eſſe manifeſtos hæreticos, qui contra fidem Catholicam publice prædicant, aut profitentur, ſeu defendunt eorum errorem, vel qui coram prælatis ſuis conuicti ſunt, vel confeſsi, vel ab eis ſententialiter condemnati ſuper hæretica prauitate. Hæc Innocentius, & habentur in cap. Super quibuſdam, extra de verború ſignificatione. Ex iſtis Innocentii verbis aliquis forte contra ea, quæ de pertinacia diximus argumentum ſumet, ſic inquiens. Innocentius declarans, qui ſint dicendi manifeſti hæretici nunquam de pertinacia fecit mentionem: ergo pertinacia non eſt neceſſaria. Verum non ita res ſe habet, vt obiicit, neq; bene in eadem obiectione colligitur. Nam Innocentius tunc nó tractabat de hæreticis in generali: ſed ſolum de hæreticis manifeſtis. Ille enim tunc ſolum ad quæſita reſpódet, fuit autem quæſitus non de pertinacia: ſed de euidentia, & manifeſtatione delicti. Dubium quidem non erat, qui eſſent pertinaces, aut hæretici dicẽdi: ſed dubium erat, qui hæretici eſſent pro manifeſtis habendi.

Et ob hanc cauſam de pertinacia tacuit illam ſubintelligens, & ſolum de manifeſtatione, & euidentia, de qua ſolum fuerat interrogatus, reſpondit: Ex his igitur omnibus, quę diximus eſſe neceſſario requiſita, vt quis hæreticus ſit cenſendus, talem colligo hæretici definitionem. Hæreticus eſt, qui poſtquam verum baptiſmum ſuſcepit, & fuit in fide Catholica ſufficienter inſtructus, pertinaciter errat contra id, quod ſcit ab eccleſia Catholica pro fide

pro fide teneri, siue oppositum veritatis asserens, siue de ipsa veritate dubitans. Hanc definitionem non est opus amplius declarare: quia ex his, quæ diximus, est satis manifesta.

His ergo omnibus bene consideratis cuilibet erit satis euidens quantum errauit Bernardus de Luthzemburgo, qui hæreticorum cathalogum texens, multos in illo posuit, qui nihil minus, quam hæretici dici deberent. Nam quosdam illic inseruit, qui nunquam fidem Catholicam in baptismo fuerunt professi, quales sunt Auerrois, & Auicena, qui iuxta ea, quæ diximus nullo pacto hæretici dici possunt. Quosdam etiam ibidem miscuit, qui & si sanctum baptismum susceperunt, in nullam tamen lapsi sunt hæresim, vt sunt Marrani, Mopsarabes. Et certe (vt ego existimo) ille non intellexit, qui & ob quam causam dicantur Marrani, aut Mopsarabes: ideo operæprecium duxi horum vocabulorum significationes explicare, vt inde manifestum sit, quam immerito illos inter hæreticos recensuit. Marrani ab Hispanis vocãtur illi, qui præsentium memoria, aut relatu aliorum præcedentium noscuntur a Iudæis traxisse originem. Filius igitur Iudæorum, aut nepos, aut pronepos, quamuis ipse iam sit verus Christianus, & fidelis Catholicus, semper ab Hispanis vocatur Marranus. Quo fit, vt non ob culpam aliquam suam: sed ob solam parentum suorum maculam, ille vocetur Marranus. Nulla igitur est causa, propter quam Marranos inter hæreticos quis merito recensere debeat cum optime possit aliquis esse Marranus, & vere Catholicus, & fidelis.

Fateor tamen Marrani nomen esse infame, & iniuriosum, tum propter parentes, a quibus descendunt, tum etiam propter Iudaismi suspicionem, quam semper contra se portant, propterea, quod experientia cognitum est, multos eorum ad Iudæorum ritus, & ceremonias redijsse. Mopsarabes, nec hæretici, nec de hæresi suspecti sunt. Nullum enim errorem contra fidem Catholicam tenent: neque alicui hæresi fauent, neque ab obedientia ecclesiæ Romanæ sunt separati: sed solis ceremoniis, quas in diuini officij ordine, & Missæ celebratione tenent, a communi Latinorum vsu differentes. Quæ ceremoniæ, & si ab illis, quibus Romana vtitur ecclesia differant, non tamen sunt ab eadem ecclesia Romana, vnquam reprobatæ. Nam morem illum Mopsarabum, Romana ecclesia approbante, olim tota seruabat Hispania tempore sancti Isidori Archiepiscopi Hispalensis, & sancti Ildefonsi Archiepiscopi Toletani, qui ante noningentos annos illis ecclesiis præfuerunt. Qui celebrandi mos a tempore illo adusque presentem diem in Toleto ciuitate Hispaniæ opulentissima, in quibusdam illius parrhochiis perpetuo tenore seruatus est, & obseruatur adhuc. Extat etiam hodie in magnificentissima illa eiusdem ciuitatis ecclesia cathedrali insignis quædam, & valde opulenta capella, in qua iuxta Mopsarabum ordinem, & ritus, & ceremonias, missa quotidie celebratur, & statutis septem diei horis reliquum totum diurnum simul, & nocturnum Deo offertur laudis sacrificium. Quo autem tempore, & ob quam causam desierit hic modus seruari in aliis Hispaniæ partibus, qui voluerit scire, legat generalem Hispaniæ historiam, quam illustrissimus, atque doctissimus Castellæ, & Legionis Rex Alfonsus huius nominis Decimus composuit.

de mopsarab[illegible]

composuit. Hic enim in quarta parte præfatæ historiæ cap. tertio lōgam & scitu dignissimā de hac re texit narrationem. Verum quia apud alias nationes hæc historia difficilime inueniri posset, ideo quæ Rex ille doctissimus multis verbis descripsit, breuibus ego perstringere decreui, vt rem scitu dignissimam omnibus notam facerem. Tota Hispania, inquit ille, olim missæ sacrificium faciebat iuxta morem Gotthicum a beato Isidoro, & beato Leandro, institutum, longe a consuetudine, & ritu ecclesiæ Romanæ diuersissimum. Hoc itaque more, & ritu vbiq; Hispaniarum seruato, Alfonsus Hispaniæ Rex huius nominis sextus, qui Toletum a Saracenis recepit, Constantiam Gallorum Regis filiam duxit vxorem. Quæ cum vidisset sacrum Missæ officium longe alio more, & ritu in Hispania, quam in Fräcia celebrari, quæ mores, & ritus ecclesiæ Romanæ in illo officio seruabat, orauit maritū Regem, vt morem illum, & Missæ ceremonias ex vniuersa prorsus Hispania tolleret, & loco illius Gallum substitueret qui Romanæ ecclesiæ erat conformis. De qua re nihil voluit Rex definire: nisi prius (vt par erat) consuleret Gregorium septimum huius nominis summum Pontificem, qui tunc vniuersæ præerat ecclesiæ. Pontifex vero re (vt decebat) plene examinata, legatis respondit, antiquum Hispaniæ morem, qui bonus & sanctus erat, & a sanctis patribus institutus, non esse deserendum, quinimo potius per omnia seruandum.

Regina vero iterum Regem pro abrogando illo officio instantissime precatur, cuius votis Rex satisfacere cupiens, conuentum generalem tam ex ecclesiasticis, quam ex secularibus congregatum celebrat. Huic congregationi Rex, Reginæ votum prodit, petitq;, vt illi satisfacere vellent, cui Reginæ petitioni cum omnes contradicerent, tandem ex illorum omnium, & Regis concordi sentētia decretum est, vt res hæc armorum conflictu definiretur, datis duob9, qui duello pugnarent, alter pro officio Gotthico, aut Mopsarabico a toto regno eligendus, alter pro officio Gallico, aut Romano a Regina, & Rege signandus. Ventum est ad pugnam, & qui pro officio Mopsarabum decertabat victor euasit. Sed nec his visis Regina quiescere voluit: sed, vt sunt importunæ, & pertinaces fœminæ, quousque satis suis votis fiat. Regem iterum acrius, & vehementius solicitat, qui, vt Reginæ placeret totum regni conuentum, iterum hortatur, vt Gotthicum officium deserere, & Gallicum, seu Romanum recipere vellent. Illis autem omnino contradicentibus ex communi omnium consensu decretum est, vt magno aliquo, atq; vasto igne accenso duo libri in illum proiicerentur, quorum vnus Missæ officium contineret iuxta ritum Gallicum, alter iuxta antiquum Hispaniæ morem. Et illo die, quo hæc facienda erant, indictum est a Bernardo Archiepiscopo Toletano generale ieiunium (res enim hæc Toleti agebatur) vt per ieiunij meritum Deus exoratus reuelare vellet per miraculi ostensionem, quid esset agendum. Proiiciuntur duo illi libri in medio ignis, & liber, qui Gallicum, siue Romanum tenebat officium, cœpit ex igne stridorem quendam facere, & statim saltu quodam ab igne resiliit. Liber autē qui officium Gotthicū siue

Mopsarabum

Mossarabum continebat, perseuerauit absq; vlla læsione in medio ignis quousq; ille fuit prorsus extinctus. Sed nec tanto miraculo viso Regina cedere voluit, ob quam causam Rex deinceps noluit regnum (vt ante fecerat) hortari: sed præcipere, & varijs minis cogere, vt officio antiquo relicto Gallicum, siue Romanum reciperent. Quod non sine lachrymis fecere coacti, quamuis in aliquibus Toletanis templis mos ille, & ritus antiquus remansit qui inibi vsque in hodiernum diem seruatus est. Et inde ortum est vulgare prouerbium apud Hispanos: Alla van leyes, do quieren Reyes. Quod in Latinam linguam versum idem est, ac si diceretur. Ad arbitrium Regum leges dispensantur, Hanc tam largam historiam hic retexere voluimus, vt aperte inde ostéderemus, q̃ sine causa Bernardus de Luthzemburgo in suo Cathalogo hæreticorum, Mosarabes inseruit.

pverbium Hispanum.

DE SOLVTIONE QVOrundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur. Caput. 8.

EX HIS, QVAE in ꝓxime præcedenti capit. diseruimus, aliqua nō paruæ difficultatis dubia occurrere possunt, quibus omnibus hic respondere decreui, vt omnem dubitationis causam tollam, & sic rem absolutam relinquam.

Primum dubium est de Cathecumino, qui nondum Baptismum suscepit: sed solum habuit firmum propositum suscipiendi baptismum, si ante quam baptismatis vnda tingatur in aliquam hæresim laberetur, an hæreticus dici debeat? Et forte alicui videbitur talem non esse hæreticum dicendum, nec velut talem puniẽdum, propterea quod nondum baptismum suscepit, atq; ideo ecclesiæ domum non intrauit, & per consequens ecclesiæ iudicio nōdum fuit subiectus. Sed qui sic sentit, maxime fallitur, & toto (vt dicitur) errat cœlo. Nam Cathecuminus, qui firmo animo statuit baptismatis vnda mundari, si in hoc proposito perseuerans ab hac luce necessitate coactus sine aquę aspersione decedat, proculdubio saluabitur: quoniam & si baptismo aquæ non sit baptizatus, est tamen baptismo flaminis, qui per secretam Sancti Spiritus infusionem fit, baptizatus: de quo baptismo Christus in cœlos ascendens, sanctumq; Apostolis suis promittens Spiritum, ait: Vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. Actu. I.

Spiritu baptizandos dixit propter gratiam, quam in aduentu Spiritus sancti recepturi erant, & per quam ab omni peccatorũ inquinamento erant mundandi. Baptismus igitur, qui a theologis scholasticis flaminis dicitur: sicut animas a peccatis mundare valet, ita etiam saluare. At extra ecclesiam non est salus. Est enim ecclesia (vt beatus Petrus interpretatur, figurata per arcam Noe, extra quam quot quot inuenti sunt, periere, & soli, qui in illam intrauerunt, saluati sunt. Ex his aperte cōsequitur eum, qui firmo animo baptismum aquæ suscipere statuit, iam tunc ecclesiam intrasse cum sit in statu salutis, quæ extra ecclesiam (vt diximus) haberi non potest: & si hoc animæ suæ firmum esse propositum ecclesiæ palam ostendit, I. Pet. 3.

ab illa baptiſmum Publicitus petens hoc ipſo eccleſiæ ſe ſubdidit quamuis ab illa baptiſmum, quem petit non ſuſceperit. Et confirmatur per capitulum. Veniens, de presbytero non baptizato. vbi hæc habentur verba. Non ſolum per ſacramentum fidei: ſed per fidem etiam ſacramenti, quis efficitur proculdubio membrum Chriſti. Hæc ibi. Si per ſolam fidem ſine ſacramento baptiſmi efficitur homo membrum Chriſti, ergo etiam membrum eccleſiæ, quæ eſt corpus illius, ergo ab illa poterit iudicari, & puniri tanquam pars, & membrum illius. Quo fit, vt Cathecuminus, qui firmo, & conſtanti animo baptiſmum ab eccleſia petiit, ſi poſtquã fuerat de recta fide edoctus, in hæreſim aliquam antequam baptiſmum aquæ ſuſcipiat, labatur, & illam pertinaciter tueatur, ſit cenſendus hæreticus, et velut talis: niſi reſipuerit puniendus, non tamen (vt exiſtimo) ita acriter, ac ſi baptiſmum aquæ ſuſcepiſſet.

Hæc tamen de illo ſolo intelligenda eſſe volo, qui poſt firmum de ſuſcipiendo baptiſmate propoſitum, fuit ſufficienter de recta fide edoctus, & poſt huiuſmodi doctrinam receptam propoſiti pœnitens in hæreſim lapſus eſt. Alioqui ſi in hæreſim laberetur antequam fuiſſet plene de Catholica fide inſtructus (vt infra proxime dicemus) talis non eſſet hæreticus cenſendus.

Secunda dubitatio eſt de paruulo baptizato, qui ante vſum rationis ab infidelibus captus, & poſtea cum ad a nnos diſcretionis peruenit, fidem Catholicam noluit ſuſcipere: ſed Mahometicam legem, de qua fuit inſtructus, eſt amplexatus, an hic talis ſit hæreticus, & apoſtata cenſendus, & velut talis ſi a Chriſtianis caperetur, puniendus? Et quod talis ſit hæreticus dicendus, videtur conuinci: quia omnia, quæ in vulgari hæretici definitione deſcribũtur, illi aptiſsime conueniunt. Nam hæreſim pertinaciter tuetur, aut fidem prorſus deſeruit, poſtquam Chriſtum per baptiſmum induerat. Verum ego aliter dicendum eſſe ſentio: quoniam vt quis hæreticus merito dicatur (mea quidem ſententia) non ſatis eſt illum hæreſim poſt ſuſceptum baptiſmum pertinaciter tueri, niſi poſt eiuſdem baptiſmi ſuſceptionem fuerit de vera fide edoctus. Sola ſiquidem fides infuſa, quæ per baptiſmum datur, ſine aliqua viua voce doctoris exterius docentis, iuxta conſonam omnium theologorum ſententiam, minime ſufficit ad credendum. Quomodo credent (ait Paulus) ei, quem non audierũt? Quo modo autem audient ſine prædicante? ſicut ſcriptum eſt. Quam ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona. Sed non omnes obediunt Euangelio. Iſaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui noſtro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Quibus verbis Paulus Apoſtolus apertiſſime docet veram fidem ſine verbi Dei prædicatione nullum hominem per ſe aſſequi poſſe. Oportet igitur, vt hæreticus non dicatur, qui ſine verbi Dei prædicatione fidẽ plenam non eſt aſſequutus, quam (vt diximus) aſſequi non poterat. Indignum quippe eſt, vt quis damnetur: quia non fecit id, quod nullo modo facere poterat. Idẽ etiam dicendum cenſeo de Iudæis, & Sarracenis, & aliis infidelibus, qui adulta ætate baptiſma ſuſcipiũt, nõ eſſe illos ſtatim dicẽdos hæreticos, ſi poſt baptiſma

Ro. 10.
Naum. 1
Iſai. 53.

baptisma susceptum, & antequam de fide fuerint plene edocti, in hæresim aliquã lapsi fuerint. De his enim merito suspicandum est illos tunc ex ignorantia errasse, ac propterea cum tales fuerint deprehensi, sunt docẽdi, & cum misericordia admonendi, & si post admonitionem & charitatiuam correctionem in eundem labantur errorem, iam nõ ex ignorãtia sed ex malitia illos errasse merito credetur. Ille igitur qui baptismo suscepto ante annos discretionis captus a Sarracenis, & cum illis nutritus, illorũ sectam colit, si postea a Christianis capi contingat vt ego sentio, erit admonendus & de vera fide docendus, non tamen est hæreticus cẽsendus neq; vt talis puniendus.

Tertia dubitatio est de illo qui baptizatus est nõ in vera & necessaria forma, qui & si verum baptismum non suscepit, tamen propter baptismum, se Christianũ dicit & prædicat & pro tali ab omnibus existimari contendit, si hic hæresim aliquam pertinaciter tueatur, an sit dicendus hæreticus? Guilelmus Ocam parte prima suorũ dialogorum, libro tertio, cap. secundo & tertio, dicit talem esse dicendum hæreticũ. Ego tamen ab illo in hac parte longissime discedo, & merito: quia omnis hæreticus ab ecclesiæ Catholicæ domo quam semel per baptismum intrauerat, exit. Nam beatus Ioannes de hæreticis in sua prima Canonica
1. Ioã. 2. epistola loquens postquam illos Antichristos esse dixerat, hæc ait: Ex nobis exierunt: sed non erant ex nobis.
Didym9. Didymus Alexandrinus in expositione huius epistolæ declarat quo pacto hæretici sint dicendi Antichristi, sic inquiens. Consequẽs est enim quod qui semetipsos collegio fideliũ segregarunt, Antichristi sunt. Quomodo non sunt Antichristi, qui contraria sapiunt, quam Christi confitetur ecclesia? Hæc, Didymus. Hi Antichristi ex nobis exeunt, quia ab ecclesiæ vnitate cui se in Baptismo inseruerunt, separantur, sed ex nobis non erant, quia inter illos qui ad gloriã æternam sunt prædestinati, nõ sunt numerati. Hoc autem sic probat Beatus Ioãnes. Nam si fuissent (inquit ille) ex nobis permã sissent vtiq; nobiscum. Omnis igitur hæreticus ab ecclesiæ domo recedit. At qui ecclesiæ domum nunquam intrauit ab illa recedere non potest, eadem igitur ratione consequitur vt qui ecclesiam nondum intrauit, hereticus esse non possit. Ille autẽ qui non iuxta veram & necessariam Baptismi formam est baptizatus, sicut non suscepit verum Baptismum, ita nec etiam intra ecclesiæ domum intrauit. Ille ergo quamuis in hæresim aliquam labatur eamq; pertinaciter tueatur, hæreticus dici non debet. Hoc autem tunc verum esse credo, quando ille scit se vera Baptismi forma qua omnes Christiani vtuntur non esse baptizatum, et vult sic permanere. Tunc enim nec baptizatus esset Baptismo, fluminis, nec Baptismo flaminis. Alioqui si ipso nesciente sic baptizatus est, putans se bene baptizatum, tunc si vsum rationis habet quamuis non sit baptizatus Baptismo aquæ, est tamen baptizatus interiore Baptismo, & hoc (vt supra diximus) satis est, vt hæreticus merito dici possit.

Quarta dubitatio est. An ille sit dicendus hæreticus qui alicuius hominis opinionẽ tam firmiter tenet & docet, ac si esset verus articulus fidei: & ita pro illius opinionis defensione est mori paratus, sicut faceret pro illis quę ad fidem pertinere sunt nota? Et certe de hac re libentius vellem aliorum au-

dire sententiam quam dicere meam. Dicam tamē quod sentio ne gratis videar mouisse quæstionem. Ego quidem non dubitarem talē dicere hæreticum, propterea ꝙ ille talis errat in fide, & pertinaciter. Omnis autem qui post susceptum Baptismum, pertinaciter circa fidē errat, cōcordi omnium recte sapiētium sententia censetur hæreticus, ergo iste de quo præsens agitur sermo cēsendus est hæreticus. At, quod iste talis erret in fide, quia forte aliquis dubitabit, dubitationis causam tollā testimonio Augustini qui errorē definiēs in Enchiridio ad Laurentium. cap. 17. sic ait. Nihil aliud est errare, quam verum putare quod falsum est, falsumq; quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertumue pro certo, siue falsum sit, siue verū. Hæc ille. Iste qui alicuius opinionem putat esse Catholicam fidem, & tam firmo animo illam opinionem ac fidem Catholicam tuetur, incerta tenet pro certis, ergo iuxta Augustini sententiam, errat. Præterea iste sic sentiens, eo ipso ecclesiæ Catholicæ contumeliam facit, & illam in fide errare putat, quia illa quæ iuxta istius sententiam sunt certissima, ecclesia tenet pro incertis. Errat ergo, iudicio istius ecclesia: quia (vt Augustinus dixit) errare est certū habere pro incerto. Hæc autem de ecclesia quæ diuino semper illustratur spiritu quisquis putauerit, hæreticus ab omībus Catholicis censebitur. Merito igitur, ille dicetur hæreticus qui alicuius hominis opinionem tam obstinato animo ac fidē Catholicam tuetur. Vt autē quod dicimus clarius ostendamus, exemplum aliquod ob oculos proponere decreui. Ecclesia nihil de cōceptione deiparæ virginis hactenus definiuit, an fuerit cum peccato originali aut sine illo concepta: sed liberum cuiq; dimittit, vt quam voluerit, de hac re teneat opinionem, Sic enī definiuit. Syxtus Pontifex huius nominis quartus, in extrauagāti quæ incipit, Graue nimis, quā decretalem extrauagātem concilium Tridētinum sessione quarta confirmauit. Si quis stante hac ecclesiæ definitione, alterutram opinionē tam firmo animo tueretur, vt illā putaret esse fidem Catholicā, & admonitus de hac re, in eadem nihilominus sententia tam pertinaciter perseueret vt pro illa sit mortem subire paratus, hic talis absq; vlla dubitatione erit cēsendus hæreticus. Quia ecclesiæ definitioni sic parere refugit, vt illam errare pertinaciter credat, cū ea quæ isti⁹ iudicio sunt certa, illa pro incertis teneat. Ego quidē virginem deiparam sinē peccato originali conceptā fuisse credo. Quia hoc magis piū est, et magis dignitati Matris Dei conueniens, & filij eius totius generis humani redemptoris, dignitati, & excellentiæ, nec pilum detrahēs. Attamen non tam firmo animo hanc teneo sententiam, vt illam putem esse fidem Catholicam, atq; ideo pro huius sententiæ tutela, non libenter ceruicem gladio opponerē. Et iuxta hunc modum de aliis iudicandum esse arbitror; ita vt quisquis opinionē aliquā de rebus fidei differentē tam firmo animo & tam certo tuetur, vt tueretur fidē Catholicā, sit hæretic⁹ censendus. Nam fidē Catholicam tam cōstanti animo quisq; tueri tenetur, vt si Papa, aut concilium vniuersale recte congregatū deus contrariū docere permisisset, imo nec si angelus de cœlo (vt ait Paulus) oppositū annūciasset, illi credere non deberet. Tam constantē autē animum circa illa, quæ de rebus fidei sub controuersia tractantur, nemini citra hæresis notam licet habere. Nam qui tam

August. Gal. I.

tam firmo animo huiusmodi sententias controuersas tueretur, vt ecclesiæ aliud dicēti nō esset obedire paratus, eo ipso putaret ecclesiam in fidei definitione errare posse, quod est apertissima hæresis. Si quis vero aliquā opinionem de rebus fidei differentem, quantumlibet firmo animo teneat: & putet illam esse fidem Catholicam paratus tamē ecclesiæ aliud docenti obedire, etiam si erret, nunquam ob hoc dicetur hæreticus.

QVID SIT PERTINACIA, & quis sit pertinax dicendus, vt per hoc merito hæreticus possit cēseri. Cap. 9.

QVAMVIS longā, & (vt arbitror) satis exactam de hæretici definitione disputationē fecerim, propter id tamen quod de ptinacia ibidem dictum est, quisquā forte hæsitare poterat nesciens quid esset pertinacia: & quis esset pertinax cēsendus: vt (si alia adsint) posset merito hæreticus appellari. Vt igitur rem vndiq; absolutam relinquerem: visum fuit mihi necessarium, hunc nodum, in quo non modica videtur esse perplexitas explicare. Pertinacia a pertendendo dicitur. Nam (vt dixit Marcus Varro) In quo non debet pertendi, & quis pertendit, pertinacia est. In quo vero oporteat manere, si in eo perstet, perseuerantia vocatur. Aliquando tamen in bonam partem sumitur pro perseuerantia. Seneca libro. 7. de beneficiis. Vincit malos pertinax bonitas, & Liuius ait: Vincit oīa pertinax virtus. Vterq; pertinacem dixit pro perseuerante, propter nimiam illorum inter se vicinitatem. Nam (vt ait Cicero in officiis) pertinacia finitima est perseuerantiæ, quia vtraq; in rebus cœptis persistit. Separantur tamen per id, circa quod versātur: quia perseuerātia occupatur in bono, pertinacia in malo. Hac igitur vocis significatione præmissa, rei definitionem statuere oportet, iuxta quam sit quilibet de pertinacia examinandus. Pertinax est, qui persistit in errore, quem sub reatu culpæ deserere tenetur. Ex prima huius definitionis parte colligitur non solum illum esse pertinacem dicēdum, qui falsum asserit: sed qui de veritate dubitat. Quoniam (vt supra septimo huius libri capite diximus) ita errat, qui de certa veritate dubitat: sicut qui aliquid illi contrarium asserit. Quo fit, vt ita etiam quis possit esse pertinax dubitādo id, de quo dubitare non licet: sicut esset pertinax asserendo aliquid contra id, quod credere tenetur. Et ob hanc causam loco proxime citato docuim9, dubium in fide esse dicendū hæreticum, si cum pertinacia dubitauerit. Tunc autem aliquem in errore persistere dicimus, quando admonitus, errorem suum reuocare contemnit. Deinde additum est in definitione pertinacis, ꝙ teneatur deserere errorem in quo persistit: quoniam licet quis erret, si errorem suum relinquere non tenetur, nequaquam erit pertinax dicēdus. Multi quidem sunt errore aliquo decepti, qui sic errātes, non peccant propterea quod veritatem illi errori oppositam scire non tenetur. Potest enim quis citra omnem culpam errare circa numerum, & vim elementorū, motum cœlorum, effectus siderum, naturas animaliū, & cætera huiusmodi, ad quæ scienda, fides Catholica non cogit. Nam Augustinus de huiusmodi erroribus loquēs in Enchiridio cap. 21. August.

ita

ita ait: In his atque huiusmodi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam si peccata non sunt, tamē in malis huius vitæ deputandi sunt, quæ ita subiecta est vanitati, vt approbentur hic falsa pro veris, respuātur vera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Hæc Augustinus. Nec in his solum: sed etiam in his, quæ sunt in sacra scriptura expressa, possunt multi sine omni labe peccati errare: quia cum non omnes teneantur scire omnia ibidem contenta, oportet, vt qui per ignorantiā alicuius illorū errauerit, sit (vt supra docuimus) excusatus a culpa. At errans qui non peccat, pertinax non est censendus: quoniam pertinax sine peccato esse non potest. Ex quibus colligimus illum, qui in errore aliquo persistit, non esse dicendum hæreticum, nisi errorem suum sub reatu culpæ deserere teneatur. Videndum est igitur quis teneatur renūciare errori, quem asserit, aut tuetur, & inde luce clarius euadet, quis sit pertinax censendus. De hac re hanc in primis statuo certissimam regulam. Quisquis scit assertionem suam esse contra sacram scripturam, aut alicuius concilij generalis decretum, aut Papæ legitimam definitionem, aut cōtra communem omnium Catholicorum doctorum sententiam, aut contra tacitum totius ecclesiæ consensum, errat, & peccat, & si a peccato liberari cupit, tenetur statim errorem suum reuocare. Is igitur, qui sic sciens errat, statim sine vlla vlteriori monitione est pertinax censendus. Quoniam sacra scriptura, aut ecclesiæ definitio, quam optime nouit, plusq̄ pro centum, nedum pro duabus, aut tribus monitionibus valet. Nam sicut qui agit contra præceptū cuius transgressioni est a iure adiuncta excōmunicatio, censetur contumax: quia quāuis nulla præcesserit hominis admonitio, præcessit tamen iuris cautio, quæ pluris est extimanda, quam tres hominis monitiones, ita etiam qui contra scripturam sacram, aut ecclesiæ diffinitionem sciens errat, etiam si nulla illi fuerit adhibita admonitio, pertinaciter errare dicetur. Cæterum si quis contra apertam Catholicæ ecclesię sentētiam aliquid asserat, propterea: quia ignorat id, quod asserit esse contra fidem Catholicam, non est pertinax, & per consequens, neque hæreticus censendus. Neque ad id dicendum gratis moueor: sed plurimis sanctorum doctorum autoritatibus, & vrgentissima ratione motus id assero. Potest quidem fieri, vt quis in vniuersali fidem Catholicam habeat credēs omnia in scriptura sacra contenta, & omnia, quæ ecclesia tenet, & docet, esse vera, & nihilominus erret circa aliquod particulare: quia ignorat illud esse cōtra scripturam sacram, aut contra ecclesiæ determinationem, imo potius credit ecclesiam ita sentire: sicut ipse sentit, & propterea credit, quia putat ecclesiam ita credere, non crediturus, si constaret sibi ecclesiam aliter sentire. Nullus sanæ mentis dicet hunc talem peccare: quia ignorantia illum excusat, si res est talis, vt ille eam scire non teneatur. Nam Christus pharisæis loquēs ait: Si cæci essetis, nō haberetis peccatū. Ioan. 9. Quæ verba exponēs Theophilactus Theop. super Ioannem ait: Vos quidē de corporali cæcitate interrogatis, ego autē de animi cæcitate dico, quod si essetis cæci, hoc est, imperiti scripturarū, non haberetis tale peccatum: quia per ignorantiam peccaretis. Hæc ille. Certum est enim non omnes eadem lege teneri circa fidem: quoniam plus exigitur

prima regula

gitur, a viro docto, quam ab idiota, plus a viro Ecclesiastico & sacris dedito, quam a laico, & prophano, plura oportet scire prælatũ quam subditum.
Mala. 2. Labia sacerdotis (ait Deus per Malachiam prophetam) custodient scientiam & legem requirent ex ore eius, quia Angelus domini exercituũ est. Prælatos & prædicatores licet ignorãtia sæpe excuset ab hæresi, non tamen ita excusat a peccato: quia tenentur scire omnia, quæ ad officium suum exequẽdum sunt necessaria. Nihil debet prædicator coram populo effundere, quod non sit illi perfecte exploratum, & de quo non sit certus verum esse, quod prædicat, & si per ignorantiam errauit, ignorantia non excusabit illũ a peccato: quia tenebatur scire. Si tamen re vera paratus est corrigi cum ecclesia aliud docuerit, quamuis peccauit: quia quod ignorauit, docere tentauit, non tamen est hæreticus censendus, & per consequens non tanquam hæreticus: sed tanquã temerarius erit puniendus. Alij viri docti possunt per ignorantiam excusari aliquando etiam in his, quæ sunt explicite damnata: quia videlicet nesciebant esse dãnata. Non enim tenentur viri eruditi scire omnes hæreses, quæ sunt aperte damnatæ: quia non omnia conciliorum decreta scire tenẽtur, et ideo si per ignorantiam aliquid dixerint, parati corrigi non sunt hæretici censendi.

Plæbs indocta, & promiscuũ vulgus non tenetur scire plusquam eos fidei articulos qui in apostolorum symbolo explicantur, neq; ad subtilem illorum intelligẽtiam obligatur, sed satis est illi si grosso modo intelligat, dum modo hãc habeat animi promptitudinem, vt paratum sit credere quicquid aliud ecclesia docuerit. Si rusticus homo quidquam aliud præter hos fidei articulos ignorauerit, non peccabit, quia ignorantia illum excusabit. Ex quibus apertissime consequitur, vt talis ob hanc causam hæreticus non sit dicẽdus, quia error cui non est adiuncta malitia, non valet hominem efficere hæreticum. Nullus enim homo qui est sine peccato, est hæreticus censendus, quoniam qui est sine peccato, est in statu salutis, hæreticus autem non est in statu salutis, quia sine fide (vt ait Paulus) impossibile est placere deo. At vulgaris homo qui errauit per ignorantiam eorum quæ scire non tenebatur, est sine peccato, ergo ille talis non est hæreticus cẽsendus. Heb. 11. Præterea Beatus Augustinus in libro de Baptismo contra donatũ hoc idem confirmat sic inquiens. Si aliquis hoc idem sentiat de Christo quod Fotinus opinat9 est, & in ecclesia Catholica baptizatur, & hoc credit esse fidem Catholicam, nondum dico esse hæreticum, nisi manifesta doctrina Catholicæ fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit. Hæc Augustinus. August. Et beatus Hieronymus in epistola quadam ad Damasum, huic fauet sententiæ, sic inquiens. Si autem hæc nostra confessio apostolat9 tui iudicio comprobatur, quicunq; me culpare voluerit se imperitum, vel maleuolum, vel etiam non Catholicũ, sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Hieron. Et habentur hæc verba in cap. Hæc est fides. 24. q. 1. In quibus verbis Hieronymus innuit non omnẽ qui contra Papæ iudicium & determinationem sentit, esse dicendum hereticum, quia possibile fore censuit vt talis per imperitiã & ignorantiã sic sentiret. Quod si contigisset, non putauit illum dicendum esse hæreticum, sed imperitum: atq; ideo non dixit absolute illum talem esse dicendum hæreticum sed sub

disiunctione

disiunctione posuit imperitū vel maleuolum, vel hæreticum. Ex his omnibus colligim9 nullum hominē etiam si quamlibet pestilentem errorē teneat & doceat, dicendum esse hæreticum si absente malitia ex sola id dixerit ignorantia. Qualiter autē possit quis a pertinacia per allegationem ignorantiæ excusari, hoc iura positiua docēt, quibus inter alia dicitur. Allegans ignorantiam probare debet illam. Tradunt etiam iura quibus argumentis, testibus & iudiciis possunt & debent iudices ecclesiastici præsentem vel præteritam ignorantiam in errante conuincere. De hoc solo hæreticorum inquisitores admonere decreui, vt cum aliquem in fide errantem comprehenderint, diligenter considerēt personæ & erroris qualitatem, & his bene circunspectis facile intelligent quis & in quo errore possit per ignorantiam ab hæretici nota excusari. Quia si res quā asserit est ex illis quas non omnes scire tenentur inuestigandum est primo an possit per testes aut alio modo conuinci illum scire assertionē suam esse contra fidem Catholicam? & tunc merito pertinax & perconsequens hæreticus merito censebitur. Si autem illum sic scire, aperte probari nō possit, tunc examinandus est an sit paratus eam fidem suscipere quam Catholica tenet ecclesia? & si se vere paratum ostenderit, tunc per ignorātiam illum errasse credendum est, & ob id pertinax non dicetur. Si autem non sit paratus eam fidem suscipere quā Catholica tenet ecclesia, ob eam solā causam pertinax & hæreticus dicet. Et quod de ignorantia diximus, hoc idem de obliuione dicendum esse censeo, quia qui rei alicuius est prorsus oblitus, tūc censeri debet ignarus. Et certe hic talis quāuis in fide erret etiā circa illa quæ eum olim sciuisse constat, si se oblitū iam fuisse quouis modo persuadere poterit, est a pertinacia & hæresi excusandus. Persuadebit autem se fuisse oblitum si eum reuocatū fuerit ad memoriam id cui cōtradicit, statim sine vlla repugnantia illud complectitur, & errorem suum reuocat. Nam hoc modo aliquos sanctos doctores ab heresi excusam9, qui nullo modo excusari possent, nisi illos cum aliqua dixerūt, aliorum quæ illos legisse certum est, oblitos esse crederemus. Hieronymus siquidē exponens illud, saluatoris apud Mathæum, Quem dicunt homines esse filium hominis? hęc ait: Nō dicit quem me dicunt esse homines? ne iactanter de se quærere videretur. Hæc Hieronymus, Quæ Hieronymi interpretatio apertissime cōtradicit Lucæ Euangelistæ qui eandem narrans historiam, refert Christum dixisse, Quem me dicunt esse turbæ? Credendum est tamen Hieronymū cum illa scripsit, oblitum fuisse huiusmodi verborum Lucę. Idem beatus Hieronymus in cōmentariis super Matthæum interpretās illud ex Matthęi nono, Ascendens Iesus in nauiculam, trāsfretauit, & venit in ciuitatē suam dicit. Ciuitatem eius non aliam intelligimus quam, Nazareth: vnde Nazaræus appellatus est. Hęc ille. Hęc tamen interpretatio, apertissime contradicit Marco Euangelistæ, qui capite secundo eandem narrans historiam, dicit ciuitatem illam in quam tunc Christus intrauit esse Capharnaum. Beatus Ambrosius interpretans nonum Lucæ caput, dicit Iacobū illum qui Christum in monte transfiguratum simul cum Petro & Ioanne vidit, fuisse primum Hierosolymitanū episcopum. Hæc tamen sententia velut ex diametro pugnat cum Matthęo, qui trāsfigurationem

Marginal notes: Mat. 16. — Hieron. — Luc. 19. — Ambro. — Mat. 17.

nem Christi describens, dicit Iacobũ illum fuisse fratrem Ioannis, qui (vt ex historia Actuum Apostolorũ conuincitur) non fuit Hierosolymorum Episcopus. Multa alia similia apud sacros, & sanctos doctores, inueniuntur, nec tamen per hæc, eorum sanctæ vitæ, aut doctrinæ, vel tantillum detractum est. Pie siquidẽ credendum est illos hæc tunc scripsisse nõ recolentes nec attendentes quid de illa re alibi scriptura sacra narrasset, & si illam attendissent, nequaquam ea, quæ scripserunt, scripsissent. Verum hic admonere oportet lectorem, vt non statim aliquem pertinacem, & hæreticũ censeat, quamuis ille propositionem asserat, quã scit ab ecclesia damnatam nisi in illo sensu eam asseruerit, in quo scit esse ab ecclesia damnatam. Potest quidem fieri, vt vna propositio ab ecclesia damnata plures habeat sensus, vnum falsum, iuxta quem ab ecclesia reiicitur, alium verum, iuxta quẽ minime damnatur. Hæc enim propositio: Deus creat mala, hęretica est, et ab ecclesia damnata. Nam beatus Augustinus in libro de heresibus ca. 67. Florinianos dicit esse hæreticos ob id solum: quia Deum creasse mala dicebant, contra scripturam sacram, quæ
Gene. 1. ait: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Et cap 65. idem pater Augustinus inter hæreticos recenset Coluthianos: quia Deum creasse mala negabant, contra id, quod Deus per Esaiam prophetam dicit: Ego
Esa. 45. Dominus, & non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciẽs pacem, & creans malum. Hæc autem simul stare non possunt, vt ambo contradictoria falsa, & hæretica esse dicantur, nisi vtrunq; eorum duplicem sensum habeat ita vt iuxta vnum sensum vera, & Catholica assertio, iuxta alium vero falsa, & hæretica censeatur. Est enim malum quoddam pœnæ, est etiam malum aliud culpæ. Creat igitur Deus mala (vt Augustinus ibidem ait) pœnas iustissimas irrogando, qđ Coluthus non videbat: non autem malas creando naturas, atq; substantias, inquãtum sunt naturæ, atq; substantiæ: qua in re Florinus errabat. Si quis igitur hanc dãnatam propositionem asseruerit: Deus creat mala, aut illius contradictoriam: Deus non creat mala, quamuis sciat esse ab ecclesia damnatã, non est ob hoc pertinax & hęreticus censendus, nisi in illo sensu asserat, in quo scit esse ab ecclesia damnatam. In cuius rei confirmationem, dicit Hilarius in libro de trinitate. De intelligentia enim hæresis non de scriptura orta est, & sensus non sermo fit crimẽ. Hæc ille. Hilari9. Circa præfata hoc vnũ addere statui & de illo admonere lectorẽ decreui, vt omnia q̃ hoc cap. diximus de illo qui firmo animo aliquid contra fidem Catholicam asserit, illa etiã de illo qui dubitat, dicenda esse putet, ita vt q de aliquo eorũ quæ scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, dubitat, etiam si nulla præcedat monitio, pertinax & (vt alio capite diximus) hæreticus merito dicetur: quoniam is talis etiam errat, & persistit in errore quẽ sub interminatione gehennæ deserere tenetur.

Secũda de pertinace regula sit hæc. Quisquis cõtra fidem quam ecclesia Catholica tenet, per ignorantiam errat, si legitime admonitus fuerit tenetur errorem suum reuocare, & si non fecerit, est pertinax, & hæreticus censendus. Hæc regula probatur testimonio beati Augustini contra Manichæos sic dicentis: Qui in ecclesia August. Christi morbidũ aliquid, prauumq; quid sapiunt, si correcti vt sanum, rectumq;

ctu mcꝗ sapiunt resistunt contumaciter, suaꝗ pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt: sed defensare persistunt, hæretici sunt. Hæc Augustinus, & habentur. 24. q. 3. cap. quia in ecclesia. Sed forte contra hanc regulam quis obiiciet quod is, qui per ignorantiam in fide errat putans verum esse, & Catholicum, quod asserit, non tenetur errorem suum reuocare: quia sic reuocans mentiret, & qui contra conscientiam agit (vt commune theologorũ prouerbium ait) ædificat ad gehennã. Hanc obiectionem facilime reiicimus, dicentes hunc talé qui per ignorantiam in fide errat falsum pro vero asserens: sicut tenetur errorem suum verbo reuocare, ita etiam tenetur sententiam mente mutare, & conscientiam deponere, vt quod prius credebat esse verum, postea credat esse falsum. Prius quidem mẽtis sententiam mutare tenetur; deinde vero errorem suum ore reuocare. Quo ordine seruato, corde credet (vt Paulus præcipit) ad iustitiã, & ore faciet confessionem ad salutem.

Ro. 10.

Tertia regula sit hæc: Omnis qui per ignorantiam in fide errat postquam fuerit, quamuis non legitime, de errore suo admonitus, tenetur diligenter veritaté inquirere, & viros doctos & Catholicos de ea recõsulere animo amplectendi eam doctrinam, quæ ab illis sibi fuerit ostensa. Hanc sententiam docet Augustinus in epistola ad Glorium, & Eleusium, quæ est in ordine epistolarum illius 16. sic inquiens: Qui sententiam suam quamuis falsam, atꝗ peruersam nulla pertinaci animositate defendunt præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererint: sed a seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem corrigi parati cũ inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. Hæc Augustinus. In quibus verbis id considerandum est quod ait, & quærunt cauta solicitudine veritaté, ex quibus satis aperte colligitur eum qui in fide Catholica errat, si veritatem cauta solicitudine quærere contemnit, esse pertinacem & hæreticum censendum.

August.

Quarta regula sit hęc: Omnis qui contra fidem quã Catholica tenet ecclesia per ignorantiã errat & iurat se nunquam assertionem suam deserturum statim absꝗ vlla præuia admonitione est pertinax & hæreticus cẽsendus. Huius regulæ certitudo sic conuincitur. Quisquis non est paratus corrigi est pertinax censendus, sed qui iurat se non discessurũ ab ea sententia quam tenet non est paratus corrigi, ergo ille est pertinax cẽsendus. Sed contra hoc quis forte arguet, dicens hunc talem non esse pertinacem: quia cum hic per ignorantiam erret, non tenetur errorem suum reuocare nisi prius admonitus fuerit, ex quo videtur colligi illum non esse dicendum pertinacem. Nam iuxta ea quæ superius diximꝰ, nullus est, dicendus pertinax qui non tenetur reuocare errorem quem tenet. Respondeo concedens hunc talem non teneri, ad reuocationẽ sui erroris, ãte admonitioné, teneť tamé non tam firmo animo, suo errori adhærere, vt non sit paratꝰ obedire corrigẽti. Tenetur quidem illam animi firmitaté reuocare, vt paratus sit obedire iis quibus obedire tenetur & illorum doctrinam suscipere. Sed dices. Nũquid hic talis poterit per ignorantiam a pertinacia excusari? Nam ignorãtia excusat a mendacio illũ qui asserit falsum quod putat esse verũ, iuxta sentẽtiam Augustini in Enchiridio, dicẽtis, Nemo mentiens August.

tiens

tiens iudicandus eſt qui dicit falſum quod putat verum, quia quantum in ipſo eſt, nō fallit ipſe ſed fallitur. Hæc ille, & habētur hæc verba in cap. Is autem. 22. q. 2. Fateor quidem aliquem excuſari poſſe a mendacio, qui tamen nullatenꝰ a temeritate excuſari poteſt. Propter quod Auguſtinus poſt illa verba quæ nunc proxime citauimus, continuo hæc ſubiungit. Non itaq; mendacij ſed aliquādo temeritatis arguendus eſt qui falſa incautus credit & pro veris habet. Hæc Auguſtinus. Ita etiā ego dico illum qui iurat ſe non recantaturū ſententiam ſuam quam, per ignorantiam putat eſſe veram, excuſari ab errore & mendacio, ſed non excuſari a temeritate iuramenti, & ab illa animi firmitate quæ omnem prorſus correctionem excludit. Et de aperto pertinace hæc dicta ſat erunt.

QVALIS DEBEAT, LEgitima admonitio eſſe, vt qui illam contempſerit, ſit merito pertinax cenſendus. Caput. 10.

MVLTI SVNT circa fidem Catholicam errantes, qui (vt precedente capitulo præfati ſumus) antequam legitime admoneātur, errorem ſuum reuocare non tenētur, atq; ideo ante huiuſmodi admonitionem non ſunt pertinaces cenſendi. Cum igitur horū pertinacia vt manifeſtari poſſit, ex admonitione pendeat, operæpreciū, & neceſſarium fuit de admonitione diſſerere qualem illam eſſe oporteat, & a quo ſit facienda, & quoties iterāda, vt legitima merito cenſeatur.

Vt autē hæc omnia melius abſoluantur, varias hereſum cōditiones & qualitates ante omnia cōſiderare oportet, quoniam iuxta illarum varietatē, diuerſam etiā admonitionem fieri oportebit. Sunt enim aliquæ hæreſes aperte dāmnatæ, aliæ ſunt non aperte ſed latenter damnatæ. Aperte damnatas hæreſes illas eſſe dico, quæ per expreſſam eccleſiæ definitionem ſunt dānatæ, aut quarum contradictoriæ, ſunt expreſſæ & manifeſtæ in ſacra ſcriptura, aut ex aliis in ſacra ſcriptura cōtentis manifeſtiſsima conſequentia deducuntur. Siquis gratia exempli diceret. Dauid non fuiſſe Regē, hæreſis eſſet aperte dānata quia licet non ſit in aliquo concilio dānata, illius tamen contradictoria eſt expreſſa in ſacris literis. Si quis etiā diceret, Iacob Patriarchā non eſſe nepotem Abrahæ, hæreſis eſſet aperte damnata, quia licet contradictoria illius non ſit expreſſa in ſacra ſcriptura ſub eiſdem vocibus, manifeſtiſsima tamen conſequentia colligitur ex aliis in eadē ſcriptura contentis. Nam illic habeť Iacob eſſe filiū Iſaac. Et Iſaac filium Abrahæ: ex quibus euidenter colligitur Iacob eſſe nepotem Abrahæ. Hæreſis nō aperte damnata eſt illa, quæ non eſt damnata per expreſſam eccleſiæ definitionem, neq; illius contradictoria eſt expreſſa in ſacra ſcriptura aut ex aliis in ſacra ſcriptura contētis manifeſtiſsima & immediata conſequentia deducitur, ſed ſolum per ambages et per multos diſcurſus, qui non ſunt omnibus noti, ex aliis contētis in ſacra ſcriptura conuincitur eſſe hæretica. Tales ſunt omnes iſtæ propoſitiones. Non ſunt tres partes pœnitentiæ. Aqua benedicta nullius prorſus eſt valoris plusquā aqua non benedicta. Omnes benedictiones, quas eccleſia facit aut dicit ſuper

aquam, vinum, panem, salem, ceram & cætera huiusmodi sunt irridendæ, & contemnendæ. Christianis nullo pacto bellare licet. Animæ in purgatorio possunt mereri, & demereri. Episcopi non sunt superiores simplicibus sacerdotibus. Omnes istæ assertiones sunt hæreticæ, non tamen expressæ damnatæ, nec facile quisque cognoscet illas esse hæreticas: qa vt hæreses esse pateat, multis argumétationibus est opus. Multos oportet facere discursus, & lóga indiget lectione, quisquis illas propositióes hæreticas esse conuincere voluerit. Hac igitur hæresum varietate præmissa, aliquas certissimas cóclusiones subiungam, ex quibus quidquid ad hanc rem pertinet facilime colligi potest. Sit igitur hæc prima conclusio. Si quis in hæresim aperte damnatam inciderit, vt errorem suum reuocet, admonédus est per expressam hæresis suæ damnationem, ostendendo illi expressam ecclesiæ definitioné, aut contradictoriam illius hæresis ostendendo in sacra scriptura, aut contradictoriam illius euidenti, & immediata consequentia deducédo ex aliis in sacra scriptura contentis. Nec opus est hanc admonitionem iterato facere, vt ille legitime admonitus sit dicendus: quia & si semel dũtaxat id fiat, legitima dicetur. admonitio. Nam legitimam admonitionem nos illam esse dicimus, per quam tam aperte ostenditur erranti assertionem suam Catholicæ veritati repugnare, vt quisquis demens non fuerit, fateatur illum aperte esse de errore conuictum. Ex his sequitur, vt qui huiusmodi admonitionem non suscipit: sed illa post habita errorem suum reuocare contemnit, pertinax, & per consequens hæreticus sit censendus. Nam hic talis ecclesiæ Catholicæ fidem, quæ iam est sibi manifeste ostensa, oppugnare non veretur: quo fit, vt (iuxta illa, quæ in præcedenti capitulo diximus) non sit corrigi paratus, & ita pertinax sit dicendus. Sed nunquid si taliter errans habet aliqua argumenta, quibus motus est, vt errorem illum teneret, licebit illi ante erroris sui reuocationem, talium argumentorum dissolutionem petere? Minime: Quia tenetur captiuare intellectum suum in obsequiũ fidei. Et (vt Hieronymus ait, fides pura, & aperta confessio non quærit strophas, & argumenta verborum. Postquam autem errorem suum reuocauerit, tunc licebit illi arguméntorum quibus ligatus erat ne veritatem agnosceret, solutionem petere, vt fidem quam credit, melius intelligere valeat, & in illa plenius cófirmari. Forte adhuc insuper quis interrogabit. An liceat huic sic post errorem suum admonito, a parrhoco ad Episcopum, & ab episcopo aut inquisitore ad summum pontificé appellare? Respondeo quod illi qui legitime admonitus aut correptus est appellare non licet, & si appellare tentauerit, eius appellatio est inanis & maligna césenda. Quo fit vt non obstante tali appellatione, sit per ecclesiá tanquá pertinax & hæreticus censendus. Nam ea quæ iam semel sunt legitime per ecclesiam definita, non opus est vt nouis postmodum tractatibus iterum definiantur. Vnde Leo Papa huius nominis primus epistola vigesima secunda scribés Martiano Augusto de his quæ in concilio Chalcedonési tractanda erant, sic ait. Per dominum nostrũ Iesum Christum qui regni vestri est autor & rector, obtestor & obsecro clementiá vestram, vt in præsenti synodo fidem quam beati Patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicarunt

Marginal notes: 1a conclusio. (handwritten) — 2. Co. 10 — Hieron. — Leo Papa

dicarunt, nō patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt autoritate damnata, rediuiuis nō permittatis conatibus excitari. Hæc Leo papa. Et idem dicit Gelasius Papa. in cap. Maiores. 24. q. 1. & Felix Papa in cap. Achati9. eadē causa & quæstione.

Secunda cōclusio: Qui errat asserens aliquam hæresim non aperte damnatam quamuis sit admonitus a prædicatore, aut parrhoco, aut Episcopo, aut alio quouis homine summo Pontifice inferiore, nō tenetur reuocare errorem suum, nisi per manifesta, & euidentia argumenta illi ostēdatur assertionem suam esse cōtra fidem Catholicam, præsertim si est vir doctus, qui sciat intelligere argumenta, quæ contra talē hæresim possent afferri. Nam de viro idiota (vt infra dicemus) alia est habenda ratio. Quo fit, vt admonitio, quæ sine huiusmodi argumentis illi facta fuerit, non sit dicenda legitima. Hæc conclusio probatur. Nullus præter summum Pontificem (vt supra capite. 5. diximus) potest de hæresi sic censere, vt illius censuræ omnes obedire teneantur, ergo ad nullius præterquā summi Pontificis monitionem tenetur quis assertionē non aperte hæreticam reuocare. Nam qui in his, quæ ad fidem spectant non tenetur alteri firmam fidem adhibere, non tenetur etiam ad solā simplicem illius monitionem, assertionem erroneam reuocare, quoniam qui assertionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide tenere: sed subditi in his, quæ sunt fidei nō tenentur prælatis suis inferioribus firmam fidem præstare, quia tunc fides subditorum in sapientia hominum (quod Paulus negat) consisteret: ergo ad illorum simplicem monititionem non tenentur subditi errores suos reuocare. 1. Cor. 1.

Preterea quisquis a sententia alicuius appellare potest non tenetur illius sententiæ obedire: sed a prælato monente subditum de errore, & non mōstrante aperte per regulas fidei, quod error ille veritati Catholicæ repugnet, licitum est appellare: ergo illius monitioni non tenet̃ obedire, & per consequēs illius admonitio non est legitima censenda. Maior huius syllogismi est manifesta ex definitione appellatiōis: qm̄ ab ea sentētia, cui quis obedire tenet̃, nō licet illi appellare. Minor probatur autoritate Pelagij Papæ dicentis. Si vero in qualibet ꝓuincia ortæ fuerint quæstiōes, & inter ipsos ꝓuinciæ Episcopos discrepare cœperit ratio, atq; inter ipsos dissidētes nō cōueniat, ad maiorem tunc sedē referant̃: & si illic quidem facile, & iuste non discernuntur, vbi fuerit synodus regulariter cōgregata, canonice & iuste iudicētur. Maiores vero & difficiliores quæstiones (vt sancta synodus statuit, & beata cōsuetudo exigit) ad sedē semper referantur Apostolicā. Hæc Pelagius Papa. Et habent̃ hæc verba in capi. Multis. 17. dist. Et idē ait Iulius Papa. in cap. Qui se. 2. q. 6. Sed nunquid licebit illi, sic errāti per ignorantiam, appellare ab Episcopo, aut inquisitore postquā per euidētia argumēta fuerit illi ostensum suam assertionē aperte repugnare Catholicæ veritati? Si argumenta talia sunt, ꝙ iudicio virorū doctorum manifestissime Catholicā veritatē probant, nequaꝗ̄ licebit appellare. Si vero argumēta nō sunt tā euidētia, non est illi interdicta appellatio. Forte cām petes cur magis hic, q̄ ibi liceat appellare. Causa est manifesta: quia is, ꝗ per euidentia argumenta admonitus appellat, nullā habet appellationis occasionē quapropter sic appellās peccat, et si ab appellatione non recedit, rebellis Pelagi9.

E & proter-

& proteruus, & pertinax est censendus, & velut talis puniẽdus. At is, qui non est per manifesta argumenta admonitus, iustã habet appellatiõis causam: quia nondum sibi est manifeste ostensum assertionem suam Catholicæ veritati repugnare. Is etiã, cui nondum est Catholica veritas aperte ostẽsa, si aliqua habet, quãuis falsa argumenta, quibus impellitur ad tuẽdum assertionem suam, iuste potest petere huiusmodi argumentorũ solutionẽ, anteq̃ errorem suũ reuocet. Hoc tamẽ (vt proxime diximus) nõ liceret si iam per euidentia argumenta esset sibi veritas ostensa. Rursum eadem conclusio probatur sic. Episcopus debet esse

1. Pet. 3. paratus (vt Beatus Petrus ait) omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide: ergo subditus non tenetur ad simplicem Episcopi admonitionem errorem suum reuocare: nisi ille rationem reddiderit, per quam cõuincat talem errorem fidei Catholicę contradicere. Ista collectio est euidens: quia si aliquis absq; reddita ratione teneretur assertionem suam velut erroneam reuocare, alius non teneretur illi rationem reddere, vt per illam cogat illum ad assertionis suæ reuocationem. Verum hæc cum solis viris doctis facienda esse censeo: quoniam hi ea, quæ sibi ad probationem Catholicæ veritatis offerentur argumenta, intelligent. Idiota vero sæpe argumenta, quæ illi possent offerri, non intelliget: quo fit, vt illi non sint dicenda: qa esset solum verberare aerem, & inuanum verba proferre. Is enim (vt ego censeo) ad solam parrhoci aut saltem Episcopi simplicem admonitionẽ, suum tenetur reuocare errorem. Si autẽ parrhocum, & Episcopum contẽnit, propterea quia ignorãtes, vt frequenter eos esse contingit, putat, tunc adhibendi sunt viri docti, qui simplici verbo sine vlla argumentatione illum iterum, atq; iterũ admoneant: quos si secũdo, & tertio contempserit, erit (meo quidẽ iudicio) pertinax cẽsendus. Ex his omnibus apertissime conuincitur errasse Bartolũ, qui in. l. Tutor. §. Tutores. ff. de suspec. tut. dicit illũ esse cẽsendum hæreticũ pertinacẽ, & velut talem puniẽdũ, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si oẽs tenerentur semper credere inquisitori aliquid asserenti, verũ esset, quod dicit Bartolus omnẽ illum cẽsendũ esse pertinacem, qui inquisitori aliquid de fide asserenti credere contẽnit. Tunc enim ille persisteret in ea sententia, a qua recedere tenetur, atq; ideo iuxta pertinacis definitionem, merito pertinax dicetur. At non ita est, vt oẽs necessario teneãtur credere semper inquisitori aliquid asserẽti, alioqui fiet necessario, vt homines teneant̃ aliquando errori, aut hæresi credere. Potest enim esse, vt inquisitor erraret in fide: quia per officium sibi cõmissum non est confirmatus in fide, nec factus est indeuiabilis. Nam ij, qui plurimũ Papę autoritati fauẽt, admittunt illũ errare posse in fide, si illam, quam tenetur circa veritatis examinationẽ, omiserit facere diligentiam. Sic docet Ioannes de Turre Cremata in summa ecclesię. lib. 2. cap. 112. Multo ergo facilius errare poterit inquisitor, cum pro illo non rogauerit Christus, vt fides illius non deficeret, sicut rogasse pro Petro sacra perhibet scriptura. Noui ego inquisitorẽ, qui cuidã prædicatori indignat⁹ est, eo q̃ publice prædicauerat confessionẽ esse ex iure diuino necessariam præcepitq; illi, vt sententiã suã publice reuocaret. Erat quidem inquisitor ille in iure canonico peritus, qui forte legerat glossam decretorũ in principio distinctionis

Bartol⁹.

Luc. 22.

nis quintæ de pœnitétia, dicenté con fessioné nó esse ex iure diuino: sed humano, & Abbaté in capi. Ois vtriusq; sexus. extra de pœniten & remiss. hoc idem asserenté, atq; ideo putauit hanc esse irrefragabilem sentétiam. Percontabor igitur nunc Bartolum, an talis prædicator tenebatur tunc credere inquisitori asserenti confessionem non esse ex iure diuino: sed solũ ex iure humano? Si dicat prædicatoré non esse ad hoc obligatum, falsum igitur hac ratione conuincitur esse, quod dixit, omné illum esse censendũ hæreticum pertinacem, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si vero dixerit Bartolus prædicatoré illum fuisse obligatum ad præceptũ inquisitoris sententiam illam publice reuocare, tũc fateatur necesse est prædicatoré illum fuisse obligatum veritatem Catholicam recantare, & loco eius hæresim prædicare. Nam dicere confessionem peccatorum nó esse ex iure diuino: sed solum ex iure humano, hæreticum est, & a sede Apostolica per apertá sententiam iam dánatum. Quam condemnationem nos inseruimus in eo opere, quod aduersus omnes hæreses ædidimus, in titulo de confessione. Non est igitur pertinax hæreticus censendus, omis ille, qui inquisitori aliquid asserenti non credit, quia non omnibus, quæ ille dixerit credere tenetur. Quando autem sit pertinax hereticus censendus, qui inquisitori credere noluerit ex dictis, & dicendis in hoc capitulo, aperte constare poterit. Argumẽtum autem Bartoli, quo ille suam sententiá probare videtur, nullius est roboris. Nam ex hoc, quod in prefata illa. l. Tutor. §. Tutores. dicitur illũ pertinaciter resistere, qui iudici præcipienti non obedit, deducit Bartolus illum esse dicẽdum pertinacem, qui inquisitori asserẽti aliquid, non credit. Hæc tamen argumentatio multipliciter peccat. Primo, quia lex illa non loquitur vniuersaliter de omni iudicis mandato: sed solũ de mandato inuentarij per tutoré faciendi, & tutor, qui iudici præcipienti tale inuentariũ fieri, non vult obedire, dicitur iuxta verba legis ptinaciter resistere iudici. Ex hoc auté particulari legis decreto, inferre legem generalem ad omné, qui non vult iudici obedire, pessima est illatio. Non est enim omniũ negociorum æqua conditio, vt sint omnia eadem lege regulanda. In illo enim negocio, de quo ibidé lex illa loquitur, tutor tenet̃ obedire iudici præcipienti. atq; ideo si non vult obedire, merito pertinax dicetur. Multa tñ sunt alia negocia, in quibus homines non tenent̃ iudici obedire: quia si semper, et in omnibus tenerẽtur iudici obedire, nunq̃ liceret alicui a mádato iudicis appellare. fieretq; inde necessario, vt superior iudex, qué appellauit, teneret̃ semper sententiá contra appellanté dicere, propterea quod iniuste appellauit. Cõstat auté multorũ appellatiões iustas esse, & velut tales a superiore iudice declaratas, Ex quo manifeste colligit̃ illos tunc nó fuisse obligatos iudicibus inferiorib9 obedire, a quibus fuit licitũ appellare, & per cõsequés non esse tũc pertinaces censendos. Secũdo errauit Bartolus in præfata sua argumẽtatione: quia & si verũ esset oém illum esse cẽsendũ pertinacé, qui iudici seculari non vult obedire, nó erat inde trahenda consequentia ad illũ, qui inquisitori de rebus ad fidem expectantibus aliquid asserenti non vult credere. Quoniam res, quæ ad fidem spectant non sunt eiusdẽ conditionis cum negociis forensibus, neq; eadem mensura cum illis metiendæ. Nam res, quæ ad fi-

dem spectant, omne humanum iudicium superant: atque ideo dicit Paulus,
I. Cor. I. fidem nostram non esse in sapientia hominum: sed in virtute Dei. Propter quod in illis non tenetur homo inquisitori aliquid asserẽti obedire: nisi constet illa, quæ asserit ab vniuersali ecclesia teneri, in qua virtus, & sapientia Dei elucent. Forensia autem negocia non sunt tam sublimia, vt humani intellectus vires superent, atque ideo ex sapientia hominũ illa pendere possunt.

Tertia cõclusio: Si quis inciderit per ignorantiá in hæresim aliquá, & a parrhoco, aut Episcopo, aut quocunque alio homine fideli fuerit per euidẽtia argumenta admonitus, assertioné suam esse contra fidem Catholicá, tenetur statim errorem suũ reuocare: quod si nõ fecerit, erit pertinax, & hæreticus censendus. Hęc cõclusio est satis nota cuilibet, si cõsideret, quod nihil ĩterest a quo quis edoceat̃, modo sit illi veritas aperte ostensa: quia (vt omnes sapiẽtes philosophi docent) semper considerandũ est quid, & non a quo dicantur. Præterea Apostolus Paulus ait, fidem no-
I. Cor. I. stram non esse in sapientia hominũ, esset autem in illorum sapientia, si eadem admonitio a subdito facta non esset æque potẽs, ac si fieret a prælato. Rursum si is, qui per ignorantiá contra fidem Catholicam errat, postea per seipsum legens in aliorum libris, inueniret argumenta, quæ aperte Catholicam veritaté conuincerent, tenetur sine vlteriore monitore assertionem suam erroneá reuocare: ergo si aliquis alius per euidentia argumẽta eandem Catholicá veritaté illi ostendat, tenebitur etiam assertionem suá erroneá reuocare. Sed dicet aliquis. Quæ igitur erit differẽtia inter illum, qui a prælato, & qui a subdito monitus est? Nonne erit aliqua excellẽtia in prælato supra subditũ? Magna quidẽ, prælatus siquidẽ illũ, qui cõtra fidẽ catholicá errat, potest etiá nollẽtẽ vocare, vt coram se appareat, & ab illo fidei ratione exigere: põt quidẽ cõpellere illũ, vt argumẽta, quibus ille fidẽ Catholicá persuadere conatur audiat. Potest etiam illum ad sui erroris reuocationem constringere. Et si in his, & aliis ad suum officiũ pertinentibus obedire contẽpserit, poterit illi, iuxta criminis sui meritũ, debitas infligere pœnas. At subditus nihil horũ potest, quáuis alius ad illius legitimá monitioné æq̃ teneatur erroré suum reuocare, ac si fuisset a suo prælato admonitus. Hæc de admonitione ab inferioribus summo Pontifice facta dicta sunt. An autem idẽ prorsus sit dicendũ de admonitione a summo Pontifice facta, varij varia loquunt̃. Non enim inter omẽs de hac re cõuenit. Ná quidá eadem mensura summũ Põtificẽ in hac parte metiuntur, qua cæteros Episcopos, & dicunt illum etiá hac lege teneri, vt paratur sit omni poscenti rationé reddere de ea, quæ in eo est fide. Quá nisi reddiderit, neminẽ propter illius admonitioné obligari dicũt ad reuocationé sui erroris, quẽ contra fidẽ Catholicá propter ignorantiá tuetur. Huic opinioni fauet Guillelmus Ocam parte prima dialogorum capite vigesimo. & Ioannes Gersom in prima parte Alphabeto decimo quarto, vbi disserit, an liceat in causis fidei a summo Pontifice appellare? Ego tamen contra sentio, tutius esse putans, credere simplicem Papæ admonitionem satis esse, vt quis errorem suum reuocare teneatur, præsertim cum ille rem (vt decet) adhibito prius virorum doctorum consilio, plene examinauerit. Nam alioqui etiam liceret in causa, quæ est

de fide, a Papa appellare, quod nefas est dicere, cum non sit, ad quem confugere posit, aut appellare. Si dicas ad concilium posse fieri appellationem. Ridicula quidem appellatio, quia hac via essemus semper dubij, & lágueremus sine vlla spe medicinæ, cùm tam difficile sit cóciliũ congregari legitimum, vt iam sit pene imposibile propter tot principum simultates, qui perpetuo, & irreconciliabili bello inter se digladiantur. Præterea, hac via ansa præbet cuilibet omnes, quas voluerit hæreses impune docere, quia cum a Papa damnatus fuerit, statim concilium appellabit. Fecit quidé hoc Lutherus, cum se a Leone decimo dánatum intellexit, qui tamen postmodum rumorem de congregando concilio audiens, libellis æditis concilio detraxit dicens, non esse obtemperandum concilio, vt omnibus palam faceret, se, non vt veritatem disceret: sed vt suam pertinaciam aliquo fuco tegeret, concilium quod nunquá congregandum sperabat, appellasse. Deinde ridiculũ est dicere, propter cuiuslibet hominis dubitationé in fide, congregandum fore concilium: quod tamen secundũ illos, qui oppositam partem tuentur, fieri oporteret. Si hoc neges dicens, Papam posse sine concilij congregatione per euidentia argumenta errores cótra fidem sæpe conuincere, quapropter non semper erit necessaria talis concilij congregatio. Sed quid si errans per ignorantiam neget argumenta illa esse vllius valoris, & dicat nihil prorsus cótra suam assertionem efficere? Quis tunc erit iudex, qui de argumentorũ valore censeat? Si dicas iudicio virorum doctorũ credendum esse, qui dicent talia argumenta esse valida, eris tunc coactus fateri, autoritatem summi Pótificis minorem esse in censura fidei, q̃ autoritas virorum doctorũ, cum illa pédeat ex ista. Quo fit, vt quoties de argumentorũ, quæ a Papa fiunt, valore, & euidétia fit disceptatio, oporteat necessario conciliũ appellare, quod nullus sanæ mentis dicet. Erit ergo proculdubio (vt ego censeo) simplici Papę monitioni semper credendum, præsertim si ille facta prius cum multis viris doctis collatione rem plene (vt decet) examinauerit. Alioqui nihil certi in multis rebus ad fidem pertinétibus habere possemus: quia multa sunt ad fidem pertinentia, quæ per solam Papæ definitionem firmiter tenemus, in quibus nullam prorsus suæ definitionis causam Pontifex dedit. Sed dices. Ergo fides nostra esset in hominis alicuius sapientia, si ad solá simplicé illius monitioné teneretur quilibet suum errorem reuocare. Respondeo q non erit in sapiétia hominis: sed in virtute Dei qui dixit se rogaturum pro Petro, vt non deficeret fides eius. Luc. 22. Si tñ Papa, omnium virorum doctorum cósilio post habito: sed soli suo iudicio initẽs aliquid definire tétaret, quo casu illũ, errare posse non dubito, tunc ego crederem, illum debere reddere rationé de fide, ad quam alios cogere tentat. Præsertim si res est talis, quæ multo examine indiget, & circa quam viri docti, & alias Catholici hæsitant. Et talem simplicem Papæ admonitionem ego non putarem esse satis, vt quis contra illam sentiens, sit eo ipso pertinax, & per consequens hæreticus censendus. Petrus siquidem quáuis summus Pontifex compulsus fuit ab Apostolis, & fratribus, qui erát in Iudæa, reddere rationé quare intrasset domum Cornelij hominis gétilis, & cũ eo fuisset conuersatus. Act. 11. Decretum autem circa fidem a Pontifice æditum,

 etiam

etiam si in eo non reddatur ratio quæ ad talem fidem cogat, quoniam (vt supradocuimus) satis est ad hæreses conuincendas illud erranti ostendere, satis esse existimo pro legitima admonitione, ita vt quisquis contra illud sibi notum repugnauerit sit pertinax, & per consequens hæreticus cēsendus: Quoniã, & si nulla in illo decreto apponatur ratio, quæ illum ad tale decretum ædēdum mouerit, credere tamen oportet, ecclesiam nunquam tale decretum recepisse: nisi illi constitisset fuisse magna cum ratione æditum.

DE PROTESTATIONE fidei ante assertionem hæresis ab aliquo facta, an valeat illum ab hæreseos nota liberare. Caput. II.

VIRI DOCTI ET fideles considerātes fidei nostræ sublimitatem, quæ omnes sæpe humani intellectus vires superat, cum de mysteriis fidei aut verbo aut scripto tractare aggrediuntur timentes ne in ipso tractatu deficiant, & sic hæreseos macula, quam maxime horrent, inficiantur in initio suæ disputationis protestari solent, se nolle, vel latum pilum a recta fidei Catholicæ regula deficere: sed in omnibus se eam fidem velle amplecti quã Catholica tenet ecclesia, & sic eiusdem Catholicæ ecclesiæ definitioni, & cēsuræ se in omnibus subiicere dicũt. Quod si in posterum aliquid contra Catholicam fidem eos dicere contingat, ex tunc se per imperitiam, aut inconsiderationem id dixisse protestantur, & ex tunc se id reuocare dicunt, ac pro recantato haberi petunt. Hoc me fecisse recolo in præfatione illius operis, quod aduersus oēs hæreses ædidi, & in hoc opere tũ in præfatione, tum etiam alibi sæpe id me dixisse scio. Dubitatur igitur a plærisq;, & non immerito, quid hæ protestationes valeant, an hi, qui aliquid contra fidē Catholicam asseruerunt, possint, & debeant propter huiusmodi protestationes per eos factas a crimine, & nota hæreseos excusari? Vt autē de hac re apertiorē, & firmiorem proferamus definitionem duplicē in ea oportet habere considerationem. Nam excusatio illa de crimine hæreseos, aliter est apud Deũ facienda, qui nouit secreta cordium, aliter apud homines, qui solũ vident ea, quæ foris patent. Potest siquidem aliquis apud Deum excusari, qui tamē apud hominum iudicium non erit excusatus, & econtrario. Deus siquidem non iudicat: nisi iuxta nostræ cōscientiæ testimonium: quia agnoscēs qualis in nostro pectore lateat fides, qualis etiã sit eiusdem fidei a nobis facta protestatio, talē de nobis profert sententiam, non curans de aliis, quæ a nobis voce proferũtur. Humanũ iudicium id solum cōsiderat, quod foris agitur, & ita solum aduertit opera, & voces, & alia, quæ foris patent, vt ex illis tanquam ex quibusdam signis coniiciat, quid in corde lateat. Cōtingit autem sæpe, vt ea, quæ foris patent, non sint vera signa eorum, quæ sunt in corde: vt manifestũ est in viris hypocritis: q aliud foris simulãt, & aliud corde versant. Hinc euenire necesse est, vt multi apud Deũ sint innocētes, quos humanum dãnat iudiciũ: multi ecōtrario humano iudicio probati, q reprobi sunt apud Deũ. Prius igit̃ de excusatione apud Deũ dicamus: postea de excusatione apud hoēs. Sit igit̃ de hac re talis cōclusio. Protestatio generalis de fide, &

de, & conditionalis de hæresi reuocatio, si vere, & ex animo fiant, excusant coram Deo ab hæresis crimine eum, qui per ignorantiá in aliquam lapsus est hæresim. Hæc conclusio inde erit cuiq; manifesta, si consideret, quod is qui vere, & ex intimo corde vniuersaliter fidem Catholicam profitetur, & ex animo omnem damnat hæreticum errorem, paratus est: si errauerit corrigi, & si in hæresim lapsus fuerit, eam reuocare, & damnare cum de illa fuerit plene edoctus. Alioqui non vere, & ex animo generalem fecisset de fide protestationem, nec ex corde vero conditionalem de hæresi, in quam labi poterat, fecisset reuocationem. At is qui paratus est, cum errauerit corrigi, etiam si in hæresim aliquá per imprudentiam labi contingat (vt supra docuimus) nunquam dicetur hæreticus: quoniá (vt Augustinus ait) errorem suum nulla pertinaci animositate defendit. Neq; in hac parte vllum pono discrimen si ille erret circa ea, quæ scire tenebatur, aut circa illa, quæ nulla prorsus lege erat obligat⁹ scire: quoniam quocunq; modo erret, si ille vere & ex animo fidem est in vniuersum protestatus: & eodem veraci animo hæresim omnem, si in illam labi contigisset, reuocauit, semper est apud Deum excusatus. Ille enim talis, qui sic fidem puro corde protestatus est, & hæresim si in illam labi contingat vere reuocat, si circa ea, q̃ scire tenebat̃, errat ꝑ pccó ignorátiæ, id est: qa ignorauit id, qđ erat obligatus scire, tenebitur apud Deum reus, non tamen pro crimine hæresis dixi, & non immerito, si ex vero animo illá fecerit de fide protestationem, aut conditionalem hæresis reuocationem: quoniam si non ex intimo corde: sed sola voce, & simulato animo fidé fuerit protestatus, nihil illi apud Deum suffragabitur talis fidei protestatio, aut códitionalis hæresis reuocatio. Hi enim sunt, qui dicunt Deo: Domine, Domine: quibus tamen Deus dicet in iudicio: Quia non noui vos, discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. Hi etiam sunt, qui teste Apostolo, confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Talis fuit Martinus Lutherus in principio publicationis, & iactationis suarum hæresum: quoniá tunc voce fidem Catholicam protestatus est, & doctrinam suam sanctę Romanæ ecclesiæ examini, & censuræ se subiicere dixit: sed simulatam hanc fuisse protestationem, multis postmodum, & clarissimis ostendit testimoniis. Quo factum est, vt nullam apud Deum qui scrutatur renes, & corda, habuerit de suis hæresibus excusationem. In eo siquidem opere, quod Leoni Pótifici maximo huius nominis decimo nuncupauit, hanc fecit protestationé. Primum protestor (inquit ille) me prorsus nihil dicere, aut tenere velle: nisi quod in, & ex sacris literis primo, deinde ecclesiasticis patribus ab ecclesia Romana receptis, hucusq; seruatis, & ex canonibus, ac decretalibus Pontificis habetur, & haberi potest. Et paucis interiectis, hæc subdit. Hac mea protestatióe credo satis manifestú fieri, qđ errare potero: sed hæreticus non ero. Hæc Lutherus. Fortassis hac sua protestatione Lutherus homines fallere potuisset, qui solum ea, quæ foris patent, intuentur: non autem Deum qui abditissimos cordis recessus suis oculis penetrat, & quidquid in illis latet clarissime agnoscit. Quam vera autem fuerit hæc protestatio, & quam ex animo facta, ipse non longe postea declarauit, cum ab eodem Leone Decimo de suis erro-

Matt. 7.

Titú. I.

Luther.

ribus admonitus, non solum non obtemperauit admonitioni, nec ad illius preceptum hereses suas reuocauit: sed pertinacius easdem tutatus est, & in eundem Leonem Decimum, cuius censuræ prius se subiici finxerat, postea debachatus est, & multis illū impetiuit iniuriis. Non potuit diu latere hypocrisis: sed necesse fuit, vt ebulliens, atq; sui impotens superbia, & insolens arrogantia aliquando erumperet. De excusatione apud Deum hæc dicta satis esse putamus, nūc vero qualem generalis de fide protestatio valeat facere apud homnes de hæresi excusationē, discutiamus. Vt autem apertius, & clarius id facere possim⁹, oportuit id primo admonere, posse homines bifariam circa fidem errare, & in aliquam hæresim labi. Sunt enim aliqui, qui nesciētes errāt. Sunt rursum alij, qui scientes a vera fidei regula deuiant. Illos dico scientes errare, qui sciunt aliquid esse ab vniuersali ecclesia definitum, aut ab ea pro vera fide receptum, & nihilominus cōtra eiusdem ecclesiæ sententiam docere, aut opinari non verentur. Illos vero in fide errare dico nesciētes, qui ignorāt aliquid ad fidem Catholicā pertinere, & proinde sentiunt, aut docent contra eandem fidem. Si tamen scirent illud, qđ opinantur, esse contra fidem Catholicam, statim suam sententiam reuocarent. His igiť præmissis, aliquas conclusiones subiiciam, ex quibus quidquid ad hanc rē pertinet facilime quisque intelligere poterit. Prima conclusio. Qui nesciens errat in fide circa ea, quæ scire nō obligatur, excusatus est ab ecclesia per talem generalem reuocationem. Hæc conclusio est manifesta ex illis, quæ supra capi. nono huius libri docuimus. Nam (vt ibi diximus) non omnes æqua lege ad fidei cognitionem tenentur. Qui ignorat id, quod scire nō tenetur, non peccat, qui autem non peccat, hæreticus non est, is ergo, qui per ignorantiā eorum, quæ scire non tenebatur, errat, per generalem fidei protestationem apud ecclesiam de hæresi excusatus est. Secunda conclusio: Qui nesciens, errat in fide circa ea, quæ scire obligatur per generalem fidei veram protestationem, & si coram Deo (vt diximus) sit excusatus, non tamen excusatur apud homines: nisi forte ignorantiam suā probare potuerit. Hæc conclusio probatur: quia quamuis ille nesciat, ecclesia tamen præsumit, & merito illum scire ea, circa quæ errat. Nam cum ille, sit obligatus scire illam rem, præsumit illum optime illam nosse, & propterea ita de illo sentit, ac si sciens errasset. Qui autem sciens errat, vt mox dicemus, per nullam fidei protestationem prius factam valet ab hæresis crimine excusari. Si tamen ignorantiam suam ille probare voluerit, vt se ab hæresis crimine hac via purgare valeat, non est repellendus, sed benigne audiendus. Qualiter autem possit quis ignorantiam suam probare iuris peritis discutiendum relinquo. Hic tamen cauta consyderatione est opus, vt is, qui aliū de hæresi iudicare debet, prius diligentissime attendat, an ille obligatus erat scire id, circa quod errauit? Sunt enim aliqua etiam ad fidem spectantia tam recondita, vt doctissimos viros sæpe lateant, prout sunt aliqua, quæ ex scriptura sacra difficilime elici possunt, ac ꝑpterea circa illa dubitare licet, & sæpe viri docti circa illa nutant, & vacillant. In talibus, quidem rebus dubiis, & nondum aperte ab ecclesia definitis, generalis protestatio de fide facta valebit errantem ab hæresis crimine excusare, ita vt

si eccle-

si ecclesia aliquid de illa re in posterum definiret, is qui ante ecclesiæ definitionem contrarium sensit, nequaquam hęreticus dicatur, propterea quod ecclesiæ definitioni sententiam suam libenter subiecerat. Nam ob hanc causam Abbas Ioachim non fuit in concilio lateranensi sub Innocentio tertio velut hęreticus damnatus, quamuis illius doctrina fuit illic ab ecclesia de hæresi notata. Subiecerat enim doctrinã suã ecclesiæ determinationi, vt patet per ea quę habētur in cap. firmiter, extra de summa trinitate, & fide Catholica. In his etiã quę sunt contra expressam ecclesiæ definitionem, valent huiusmodi generales fidei protestationes, illi de quo incertũ est an ecclesiæ definitionem nouerat? Quoniam propter illam generalem fidei protestationem quam fecerat, suspicari licet illum ex ignorantia definitionis ecclesiasticæ errasse. Confirmauit autem ille hanc aliorum suspictionem, & suam excusationem, si cum illi ostensa fuerit ecclesiæ definitio statim suum recantat errorem, & hæresim quam tenebat damnat. Tertia cõclusio. Quisquis asserit aliquid, cõtra id quod scit esse ecclesiæ Catholicæ fidem, aut dubitat de illo, quamuis generalẽ fidei protestationem fecerit, nullo mõ talis fidei protestatio illi suffragari poterit, quin sit ab ecclesia pro hæretico reputãdus, Is enim pertinax est: quia & si dicat se paratum de errore suo ab ecclesia corrigi, re vera non est paratus. Nam qui fieri potest, vt quis sit obedire paratus illi quam aperto marte oppugnat? At, is qui ab ecclesiæ sententia sciens discedit, aperte ecclesiam oppugnat, non est igitur ille paratus errorem suum ad ecclesiæ præceptum emendare. Quo fit, vt pertinax & hæreticus sit dicendus, quamuis generalem fidei fecerit protestationem. Alioqui latissima via pateret omnibus, per quam omnes, quas vellent introducerent hæreses, imo maxima pręstaretur hęreticis occasio quanlibet hæresim impune docere. Faciet enim quisque hæreticus primum generalem fidei protestationem, & condicionalem cuiusque hæresis, in quam labi contingeret, reuocationem, & satis sibi esse putabit, vt, quamuis pestilentissimã hæresim postea asserat, ab hæretici nota se posisit excusare. Nam huiusmodi dolo et astutia vsus est hoc sęculo Martinus Lutherus hæreticorum omniũ pestilentissimus qui in eo opere quod Leoni decimo Pontifici maximo obtulit, quamuis multas et apertissimas hæreses in eo aspersit, eam tamen in principio operis protestationẽ fecit, quam proxime supra in hoc capitulo retuli. Verum & si talem fecerat protestationẽ, idem summus Pontifex Leo non dubitauit illi hæreseos notam inurere, & merito, quoniam simulatã esse & non veram talem illius protestationẽ optime intellexit, sicut ipse idem Lutherus in eiusdem operis contextu declarauit. Nam & si multis velaminibus quis mẽdacium velit obtegere, ipsum tamen mendacium talis est cõditionis vt se ipsum tandem prodat. In eodem siquidem opere quod Leoni decimo nuncupauerat, huius præfatæ protestationis aut pœnitens aut oblitus, verba hæc cũ præfata protestatione apertissime ex diametro pugnantia, effundere non erubuit. Et vt aliquando (inquit Lutherus) audax sim, ea quæ iã dixi, protestor me non dubitare: sed paratus sum ignẽ & mortem suscipere, & hæreticũ asseram omnem qui contra sapuerit. Hæc Lutherus. His verbis satis aperte se prodidit. qui prius iacuerat in occulto. Quid vltra exigere oportebat, vt illum pertinacem

Ioachim Abbas.

Lutherus

cem hæreticum censeremus? Qui fieri
potest, vt paratus sit corrigi, qui ignẽ
& mortẽ sustinere paratus est pro illis
quæ docet? Putauit quidem astutus
serpẽs huiusmodi præstigiis viros Ca
tholicos eludere. Et vt illius diaboli=
cam malitiá apertius toti mũdo osten
damus, alia illius verba referá, per quę
suum diabolicum spiritum multo cla
rius ille prodidit. Nam in libro acto=
rum coram Reuerẽdissimo Domino
Thoma de Vio Cardinale tituli san=
cti Syxti legato ad componẽdas Lu=
theranas simultates ab apostolica se=
de misso, quæ idem Lutherus in v=
num volumen collegit, hæc, quæ se=
quuntur verba inseruit. Nunc mi le
ctor (inquit ille) tu mihi conuenien=
dus es. Posteriorem istam responsio
nem meam, & si cum multa reueren=
tia dedi, ac veluti in arbitriũ summi
Pontificis reposui: non tamen id me
fecisse credas, quod de re ipsa dubitẽ,
aut animi mei sententiam sim vnquá
mutaturus. Veritas diuina est, etiam
domini Papæ. Non enim iudicium
hominis expecto, vbi iudicium homi
nis agnoui. Hæc Lutherus. Vides
iam cádide lector quá vera & quá ex
animo Lutheri prodierit illa sua pri=
mum facta protestatio? Te nunc rogo
an Lutherum velis propter illam pro
testationem ab hæreticorum cathalo=
go excludere? Non puto virũ aliquem
Catholicum esse, nisi demens aut stu=
pidus ille sit qui suffragiis tam friuo=
læ & inanis protestationis hominem
hæreticissimũ velit ab hæreseos nota
vindicare. Dico igitur ac firmissimo
animo teneo, neminem qui Catholi=
cæ ecclesiæ sententiam quam optime
nouit, oppugnat, posse perquácunq;
generalem fidei protestationem prius
ab eo factá ab hæreseos crimine apud
ecclesam excusari. Quo fit, vt si quis
in scriptis suis aliquid asseruit contra
expressam ecclesiæ definitionẽ, quam
illi fuisse notam ex eiusdẽ scriptis aper
te constat, potest & debet etiam post
mortem suam, non obstante quacũq;
protestatiõe per eum facta, tanquam
hæreticus damnari: nisi illum huius=
modi erroris ante mortem pœnituis=
se constiterit. Quare ego fateor me
nescire quo pacto possim aliquot do=
ctores, qui pro catholicis habentur, a
crimine hæreseos excusare, cum in eo=
rum scriptis aliquas reperiam senten=
tias, quæ apertissime, & ex diametro
pugnant cum ecclesię definitionibus:
& ex eorũdem doctorum scriptis con
stat eas ipsas ecclesię definitiões, quas
oppugnát, fuisse illis notas. Si autem
non constat illum sciuisse ecclesiæ de=
finitionem, cui contradicit, & aliun=
de appareat illum in aliis recte de fide
sentire, crederem generalem fidei pro
testationem prius per illum factam,
debere illi suffragari, vt per illam pos
sit ab hęreseos macula merito liberari.

DE BLASPHEMIS, AN sint hæretici censendi. Cap. 12.

EXPLETA IAM
generali hæretico=
rũ consyderatione,
declaratisque omni
bus quę ad consum
matá hæreticorum
cognitionem habẽ=
dam satis esse mihi videbantur, nunc
(vt rem ipsam clariorem relinquerem)
mihi visum est, lapidem (vt dicitur)
ad filum referre, et de quibusdam per
sonis, quæ forte dubitationem moue
re possent, an hæretici sint censendi,
pertractare? Et primo de blasphemo
de quo non parua dubitandi habetur
occasio,

occaſio, an ſit hæreticus dicẽdus? Ná theologi non cóputant blaſphemiam inter peccata infidelitatis, ac proinde negant blaſphemiam ad hæreſim pertinere. At ſi blaſphemia non eſt hæreſis, conſequens eſt vt nec blaſphemus cenſeatur hæreticus. Oppoſitum tamen quodammodo perſuadere videt̃, quod hæreticorũ inquiſitores puniunt blaſphemos, quos tamen punire non auderẽt, niſi illos hæreticos eſſe cenſerẽt. Pro huius rei apertiore & certiori definitione opus eſt, vt primo de blaſphemia cóſyderem⁹, quale illa ſit peccatum, & inde de blaſphemo quæ inquirimus, facilius inueniemus. Blaſphemiam diffinit Hugo de ſancto victore in libro de fructu carnis & ſpiritus. ca. ſexto. ſic inquiẽs. Blaſphemia eſt cum quadá probroſa irreligioſitate cóuitioſorum iaculata in alium maledictio: aut eſt diuini vel humani nominis diminutio iurando vl' exprobrádo facta. Hæc ille. Ex quibus duabus diffinitionibus conſtat, ꝙ blaſphemia proprie eſt vituperium, aut conuitium cum diminutione honoris diuini. Et propter hanc cauſam illi qui iurant per membra Criſti aut aliorum ſanctorum pudenda, blaſphemare dicuntur. Quia & ſi Chriſtus re vera habeat illa membra pudẽda, vt quilibet alius verus & integer homo, ac proinde ſic illa nominátes nõ mẽtiantur, tamẽ illa in Chriſti ignominiam & vituperium nominant, volentes ex ipſo modo pronuntiandi, innuere aliquid eſſe in Chriſto ignominioſum, & vituperabile. Verba igitur illa & ſi non ſint ex ſe blaſphema, ipſe tamen pronunciandi modus qui fit cum vituperio, & irriſione, inducit blaſphemiam. Quod autem in diffinitione ſua poſuit Hugo, conuitioſorum iaculata in alium maledictio, & non ex

Hugo de ſacto Victore.

preſſit in quem, ideo ſic poſuit, quia non ſolum conuitia in Deum putauit eſſe blaſphemiam ſed etiam conuitia quæ dicuntur in ſanctos: propterea ꝙ conuitia quæ in ſanctos dicuntur, inde ad Deum quodammodo deriuantur. Nam ſicut laudatur Deus in ſanctis ſuis, eo ꝙ laudantur opera quæ De⁹ in ſanctis ſuis & per ſanctos ſuos facit, ita econtrario cum vituperantur aut irridentur ea quæ Deus in ſanctis ſuis operat̃, ex cõſequenti vituperatur, & irridetur Deus, qui eſt illorum operator. Hæc autem derogatio honoris diuini poteſt bifariá contingere: quoniá aut fit intus in corde, aut extra per voces, vel alia ſigna exteriora. Illa quæ eſt intus in corde, adhuc trifariam fieri poteſt: quoniam aut fit tantum in intellectu, aut tantum in affectu, aut ſimul in intellectu & affectu. Illa eſt blaſphemia in ſolo intellectu, per quá quis de Deo intra ſe dicit id quod diuinæ derogat bonitati nec tamen propterea eſt male circa Deũ affectus. Deus autem vt docet Dionyſius cap. primo de diuinis nominib⁹, eſt ipſa eſſentia veræ bonitatis, vel ipſamet bonitas. Ex quo aperte ſequitur, vt quidquid Deo tribuitur pertineat ad bonitatem ipſi⁹: & quidquid eſt a Deo alienum, longe etiam ſit a ratione perfectę bonitatis, quæ eſt eius eſſentia. Quicunq; ergo dicit aliquid deo cóuenire quod illi repugnat, vel dicit illi repugnare qd' eſt illi ꝓprium, & ob hoc non male afficitur in Deum, hic talis blaſphemat Deum in intellectu tantum. Non eſt enim dubium quin poſsit eſſe blaſphemia in intellectu abſq; peruerſa voluntate blaſphemandi, vel diuinæ bonitati derogandi. Quia licet omnis blaſphemia inquantũ eſt voluntaria, ſit a voluntate mala, non tamen omnis eſt cum voluntate affecta ad derogandum

gandum diuinæ bonitati. Sicut enim omne credere est voluntarium, non tamen omne credere est a volũtate affecta charitate Dei: ita omnis blasphemia est voluntaria, non tamen omĩs est a volũtate affecta malignitate, vel voluntate blasphemandi. Habet se enim hæc voluntatis malitia, de qua nunc loquimur, ad blasphemiam intellectus, sicut charitas ad fidé. Quo fit, vt sicut fides potest esse sine charitate, ita etiam blasphemia intellectus sine malignitate, aut sine blasphemia affectus. Illa est in solo affectu, & sola voluntate blasphemia, per quá quis credens de Deo, quod credédum est, male tamé circa Deum afficitur. Non enim repugnat blasphemiam simul esse cum fide. Potest enim aliquis credere Deum esse omnipotentem, & dicere intra se, vt iniurietur Deo, quod Deus non est omnipotens, & delectari in tali mendacio. Simile quid contingere videmus circa iniurias, quæ hominibus dicuntur, in quibus sæpe contingit, vt quis alteri iniuriam facere volés dicat illi, quod scit minime illi conuenire, vt puta cum cœcutire dicit illum, quem scit optime videre, aut dicit rudere, quem scit optime cátare. Sic posset quis, vt Deo iniurietur, dicere illum nihil posse, cum tamen certo sciat illum esse omnipotentem. Potest etiá quis credere Deũ esse iustũ, sapientem, omnipotentem & nolle aliquid eorum Deum esse: vt puta quia nollet Deum esse tam sapientem, vt nihil illum lateat etiam secretissimas cordis nostri cogitationes, aut nollet illum esse tam potentem ad sua peccata puniéda, vt nemo illi resistere valeat, aut nollet deniq; tam iustum, vt nullis precibus, aut muneribus quis valeat vel latum pilum a rectitudine illũ deflectere. Hĩ tales blasphemiam habent in voluntate, quamuis veram fidem habeant in intellectu. Tales sunt illi de quib9 dicitur in psalmo. Superbia eorum qui te oderũt, ascendit semper. Demones siquidem (vt ait Iacobus Apostolus) credunt, & contremiscunt. & idem dicendum est de damnatis hominibus: hi tamé omnes Deum semp odiunt: quia nollent Deum esse tam potentem, aut tam iustum, vt illos pro suis peccatis puniret. Dolent de peccatis, quæ cómiserunt, non propterea quod ipsa peccata habeant exosa: sed quia odio habent pœnas, quas pro illis sustinent. Habent quidem illi volũtatem suam male adhuc suis peccatis affectá, & vellent adhuc si possent male vti rebus ipsis, proquibus puniuntur, nolent tñ pœnas pro illis sustinere: ac pinde dolét, ꝙ Deus sit tam iustus, vt semper eos punire velit, aut tam potens, vt illius potestati resistere nemo possit. Et hoc est Deũ odisse, & hoc est Deum blasphemare in sola voluntate. Sic enim de damnatis hominibus dicit Ioánes in Apocalypsi, Aestuauerunt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomen Domini habentis potestaté super has plagas. Ideo blasphemant: quia dolent Deum talem potestatem habere, vt illas plagas inferre valeat. Sic enim exponit illum locum glossa quędam, quam citat sanctus Thomas in secunda secundæ. q. 14. articulo. 4. non tamen expresSit ille cuius authoris sit illa glossa. Ego quidem cum legi in beato Thoma, putaui id reperiédum esse in glossa, quæ vulgo dicitur Ordinaria: ad illam tamen recurrens nihil tale reperi, quale ille citat. Cuiuscunq; illa sit, si illius autoritas nõ suffecisset, certe sufficere deberet autoritas beati Thomæ illá citantis, atq; probátis. Talis ergo blasphemia, de qua nunc

Spal. 73. Iaco. 2. Apo. 16.

nunc agimus (vt dicit. S. Bonauentura) est quæ in euangelio vocatur spiritus blasphemiæ. Dicit enim ille in secundo sententiarum. disti. 43. in commentariis super literam Magistri non esse prorsus idem blasphemiam & spiritū blasphemiæ: habent enim se hæc duo (vt ille ait) tanquam generale & speciale. Omnis spiritus blasphemiæ est blasphemia, non tamen econtrario. Spiritus blasphemiæ est affectus & desyderium vituperationis diuinæ. Spiritus blasphemiæ sic spirat ad odium Dei, sicut spiritus sanctus ad Dei amorem. Et hunc talem spiritū blasphemiæ, hoc est, affectum vituperationis diuinæ dicunt theologi esse maximum peccatorum & irremissibile, non ꝙ non remittatur, si de illo debita fiat pœnitentia: sed quia tale est (vt dicit Beda super tertium Marci caput) ꝙ nunquam de illo pœnitentiam aget debitā qui illud semel commisit: quoniam propter nimiam illius malitiam Deus illi auxiliū suum subtrahet, siue quoad pœnitētiam peruenire non poterit. Vel secundum Alexandrum de Ales ideo dicitur irremissibile: quia prouocat oculos diuinæ maiestatis ad non miserendū vel non remittēdum. Ex his omnibus iam patet quæ sit blasphemia simul in intellectu & affectu. Est enim illa per quam quis male de Deo sentit, & propterea male illi afficitur & illū vituperare non veretur. Veluti si quis crederet Deum non esse omnipotentem, & inde audaciam sumeret ad derogandum illius honori, & illum vituperandum, & in contumeliam illius omnia eius præcepta cōtemnendum. Hæc blasphemia certe non est tam graue peccatum ex se, quia ignorantia quam habet annexam, & vnde maligna illius voluntas oritur quodammodo excusat a tanta grauitate peccati. Hæc enim est blasphemia in filium quia est per ignorantiam, illa autem est blasphemia in spiritum sanctum, quia est ex pura malitia & ideo peior. Hæc de blasphemia quæ in corde versatur, dicta sufficiát.

S. Bonauētura.

Blasphemia et spiritus blasphemiæ quo modo differant.

Beda.

Est adhuc alia blaspemia exterior, quę solet dici blasphemia oris, non ꝙ in solo ore & solis vocib⁹ exerceatur, sed quia pluries per voces quá per alia signa exterius demonstratur, fitq; ab his quæ pluries accidunt de nominatio. Potest enim blasphemia in factis sicut in vocibus exterius demōstrari. Nam qui per contumeliam spueret Christi aut virginis deiparæ imaginem, aut illam fustibus percuteret, aut pedibus per contemptum conculcaret, vel alia similia quæ Dei aut sanctorū eius contemptū & vituperium ostenderent, faceret, hic sine dubio esset blasphemus existimádus, et velut talis puniendus. Vnde Beda exponens illud ex secunda Petri Apostoli epistola, per quos via veritatis blasphemabitur, sic ait. Via veritatis blasphematur per hæreticos non solum in eis quos suæ hæresi seductos associant, sed in eis quoq; quos per impurissima facta sua & sacrificia vel mysteria execranda, quæ faciūt in odium Christiani nominis concitát, existimantib⁹ imperitis omnes Christianos huiusmodi flagitiis esse mácipatos. Qualibus dicit scriptura. Per vos nomen meum blasphematur in gentibus. Hactenus Beda. Ex cuius verbis aperte cōstat blasphemiá exteriorem non solum in verbis, sed etiam in operibus committi, quáuis cōmuni vocabulo soleat (ut dixi) omnis talis blasphemia, nominari blasphemia oris. Sic enim confessio & negatio, frequentius verbis effici solent, & ideo omnis exterior cōfessio vel negatio, solet dici cōfessio oris vel negatio oris, & tamen quælibet harum potest operibus sicut vocibus exerceri.

2. Pet. 2.

Beda.

Esai. 52.

Nam

Nam de peccatorib⁹ Paulus loqués, ait. Confitentur, se nosse Deum, factis autem negant. Hæc igitur exterior blasphemia potest etiá trifariam distingui, sicut supra diximus de blasphemia cordis. Cum enim voces & alia opera exteriora sint signa eorum quæ sunt in anima, & ab illis procedant, hinc euenire est necesse, vt voces & alia opera distinguantur iuxta distinctionem eorum quę sunt signa, & a quibus oriuntur & procedũt. Et ita potest esse aliqua blasphemia exterior quæ tantum procedat a blasphemia sola intellect⁹ sine mala affectione voluntatis, alia quæ solum procedat a blasphemia voluntatis, alia quæ procedat a malitia intellectus & volũtatis simul. Quælibet istarum talis est necessario iudicanda, qualis est interior illa blasphemia a qua processit: ideo necessarium est videre, an aliqua istarum sit hæresis dicéda, vel habeat aliquam cum hæresi connexionem. Et certe de illa blasphemia quæ est in solo affectu licet sit grauissimũ peccatum, & (sicut diximus irremissibile, non tamen habet aliquid cum hęresi aut cum infidelitate. Quia hæresis & quodlibet infidelitatis vitiũ pertinet ad intellectum, sicut fides cui opponitur. Opposita enim (vt dicit Aristoteles) habent fieri circa idem. Hæc autem solius affectus blasphemia est in volũtate: non est igitur hæresis, nec infidelitas. De alia vero blasphemia, quæ est in intellectu, siue illi sit coniuncta malitia in voluntate, siue non: est difficultas, an aliquo modo ad infidelitatem pertineat. Et pro huius rei consummata declaratione, de hoc prius admonere lectorem decreui, vt consyderet aliud esse dicere aliqd, & credere illud. Nam mentiens dicit id, quod tamen non credit esse verum, nec refert, an dicat illud ore, an corde? Potest enim quis in corde suo aliquid dicere & illud secum pertractare quod tamen non credit esse verum. Deinde aduertendum est, duo hęc esse consyderáda in fide, primum est, credere omnes fidei articulos. Alterum est ipsos fidei articulos dicere ore, vel corde. Primum horum spectat ad fidem, & hoc vere dicitur fides. Secũdum vero dicitur confessio fidei, iuxta id quod dicit Paulus. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ex opposito etiá in infidelitate oportet consyderare hæc duo, puta dissensum circa ea quæ ad fidem pertinent, & dicere intus vel extra aliquid cõtra fidem. Primum horũ videlicet dissensus pertinet ad infidelitatẽ, & est hæresis. Secundum vero scilicet dicere corde vel ore aliquid contrariũ fidei, est vitium blasphemiæ: ita ꝙ blasphemia nó consistit in credere, sed in hoc quod est dicere aliquid corde, vel ore cõtra Deũ, siue credat ita esse quod dicit, siue nó: si tamen illud dicat hac intentione, vt Deo iniuriam faciat. Quoniá vt blasphemia vitium dici possit, non satis est vt dicat aliquid diuinæ derogans bonitati, nisi illud volũtarie dicat. Ex quo manifeste colligitur blasphemiá non esse vitium oppositum fidei, sed esse vitium cõtra confessionem fidei. Et inde deducitur blasphemum ea ratione qua blasphemus est, non esse dicendum hæreticum, nisi aliunde aliquid præter blasphemiam adiungat, quod illum efficiat hæreticũ. Si quis enim dicat vel faciat aliquid quod diuinæ deroget bonitati, & id quod de Deo dicit credit ita esse, simul blasphemus dicitur & hæreticus. Quatenus dicit aliquid contra diuinam bonitatem blasphemus est: quaten⁹ vero credit id quod dicit, hæretic⁹ est. Si quis

crederet

Marginal notes: Titũ. 1. — Ro. 10.

crederet aliquid de Deo quod diuinæ bonitati repugnat, & id non diceret: hic talis hæreticus esset, & non blasphemus. Si quis autem econtrario aliquid intus vel extra Deo diceret quod a diuina esset bonitate alienum, & tamen quod dicit non credit ita esse, hic talis blasphemus dicetur, & non hæreticus. Tales blasphemi sunt multi, qui a passione aliqua aut infirmitate deiecti, vim tribulationis, aut afflictionis nõ ferẽtes, de Deo a quo tribulationẽ sibi inflictã esse putãt vindicari cupiẽtes, qa aliter hoc efficere non valẽt, ore polluto & maledicto execrãdas illi dicũt iniurias: quasi verba illa, quãlibet execranda Deo vel tantillũ nocere possent. A quibus si postmodum peteretur, an talem credant esse Deum, qualem illi dixerunt, certe ipsi firmissime negarent. Tales ego noui multos, qui post blasphemias per passionem ore prolatas, ceruicem gladio opponerẽt antequam verum esse faterentur, id quod de Deo per blasphemiam effuderunt. Cum igitur tanta sit blasphemiarum varietas, oportet, vt varia sit etiam illarũ punitio, & varius iudex, qui illas debita pœna ferire debet. Blasphemia, quæ nullam prorsus habet cum hæresi communionẽ, qualis est illa, quæ cõmittitur in iuramẽto emisso per membra Christi, aut sanctorũ pudenda: cum illorum vituperatione, & ignominia, huiusmodi talis, aut cuiusuis alterius similis punitio non spectat ad inquisitores hæreticorum ex iure eorum ordinario. Nec illi quouis modo ex eodem iure, nisi aliunde sit illis delegatũ, possunt se ingerere, vt de illis inquirant aut iudicent. Sed illorum punitio spectat ad ordinarios iudices tam laicos quã ecclesiasticos.

Blasphemia autem quæ habet quandam cum hæresi vicinitatẽ vel connexionem, hæc merito ad inquisitores hereticorum spectabit, vt de illa inquirant, iudicent & puniant. Sicut qui diceret Deum iniuste punire aliquẽ, aut non posse hoc aut illud efficere, aut insipienter rem aliquam egisse: hic talis est blasphemus & ab inquisitoribus hæreticorum examinãdus. Non propterea solum qꝑ blasphem⁹ est, sed quia per talem blasphemiam dedit nõ modicam de heresi suspitionem. Nam ex abundantia cordis (vt summa veritas ait) os loquit. Qualisquisqꝫ est talis est eius loquutio. Tãta est verborũ cũ moribus cõnexio, vt propter hoc Solon (prout de illo refert Laertius) dixerit, orationẽ esse factorum simulachrum: qm̃ animi vis in loquutione perinde vt in speculo representatur. Quo fit vt merito de vnoquoqꝫ suspicemur, illũ cum de re aliqua loquitur, ita sentire prout dicit. Quoniam (vt est apud Aristotelem) voces sunt earum quæ sunt in anima passionũ notę. At, cum omnis res de qua merito vehemẽs oritur hæresis suspitio, pertineat ad iudicium & tribunal inquisitorum, oportet vt omnis talis blasphemia subdatur, etiam ex ordinaria eorum potestate, examini & iudicio inquisitorum. Cum tamẽ de huiusmodi inquirunt, oportet illos diligẽter consyderare personæ qualitatem, sicut in cęteris criminibus, an sit persona quæ alias de illo errore prolato aut quouis alio dederit aliquam suspitionẽ, an nullam. Deinde cõsyderet tẽporis quo blasphemauit circunstantiam, an tunc in tribulatione aliqua fuerit? an extra omnẽ tribulationem? quoniam inde conficere valebit adiuncta etiam personæ qualitate, an ex infidelitate? an ex impatientia blasphemauerit. Si consideratis bene tẽporis et personę circũstantiis, constet illum ex infidelitate blasphemasse, procedet

Mat. 12.

Solon.

Aristot.

Blasphemos [illegible] possunt & debent inquisitores punire.

procedet inquisitor ad illius tanquam hæretici punitionem, præsertim si ille, se credere dicat. Si neget se credere id, quod dixit, imo dicat se credere oppositum, & consyderatis præfatis circunstantiis, adhuc maneat suspitio illum ex infidelitate dixisse, iniungatur illi purgatio, & deinde moderata pœnitentia. Quod si in purgatiõe sua defecerit, ego de illo idem faciendum censerem, quod de aliis hæreticis qui in purgatione deficiunt, iura canonica disponunt. Si vero præfatis circũstantiis bene consideratis, constet illũ non ex infidelitate, sed ex impatiẽtia & passione aliqua blaspemasse: tũc quia ille non hæreticus sed solum blasphemus censetur, non habet inquisitor hæreticorum quid ex iure ordinario amplius circa illum agere possit. Solent tamen inquisitores hæreticorum, præsertim in Hispania, hanc habere sibi specialiter delegatam autoritatem, vt huiusmodi blasphemos punire valeant, & merito. Tum propter criminis grauitatem & enormitatem, quod (vt supra docuimus) est grauissimũ peccatum. Tum etiam propter negligentiam eorum iudicum tam ecclesiasticorum, quam laicorum, quibus ex officio incumbebat huiusmodi execrandas blasphemias acerbissime punire. Nam quia illi in hoc negligẽtes sunt, iustum est, vt hoc negocium aliis delegetur, qui austeriore correctione, & duriore disciplina blasphemias punientes, possent ab hoc execrando, & horrendo vitio homines reuocare.

DE SORTILEGIS, ET AVguribus, aliisq; diuinatoribus, an sint hæretici dicendi? Caput. 13.

TANTA INEST hominibus multis sciendi curiosa cupiditas, vt ea, quæ ignorare esset vtilius, etiam cum fidei Catholicæ dispendio improba curiositate discere conentur. Ob quam causam non immerito a multis dubitari solet, de huiusmodi hominibus, qui diuinatores nuncupantur, an sint illi omnes hæretici censendi, & velut tales ab hæreticæ prauitatis inquisitoribus puniendi. Ad cuius rei pleniorem intelligẽtiam, oportebit ante om̃ia inquirere quid sit, & quotuplex diuinatio: & inde colligere valebimus: an illi, qui illam exercẽt sint hæretici dicendi, an non? Diuinatio est enũciatio eorum, quorum notitia per naturam haberi non potest, neq; a Deo reuelata est. Res autem sunt aut præsentes, aut præteritæ, aut futuræ. Præteritorũ & præsentium scientia per naturã haberi potest quoniam præsentia possunt videri, præterita quia aliquãdo fuerunt præsentia, aliquando visa sunt: & ex illorum intuitione remanet noticia, quã philosophi vocant abstractiuam, per quam potest quis de præteritis certo aliquid scire, & aliis enunciare. Futura autem quia nondum habent esse, videri non possunt, & ideo nihil certum de illis haberi potest. Propter quod diuinatio semper circa futurorum præcognitionem cõsyderari solet: quia illa sunt quæ ex se per naturam cognosci non possunt. Si quis autẽ præsentia, aut præterita, quæ per naturam cognosci non possent, enunciaret, & certo assereret, ego illum etiam diuinatorem appellarem. Sicut qui a Roma per centum milliaria distans, diceret quid eo temporis articulo Romæ agatur, aut

diceret

diceret homini, quem nunquá vidit ea, quæ toto vitæ suæ decursu egit, is certe mea sententia etiá dicetur diuinator, ac si prędixisset futura. Nam sicut propheta dicitur etiá proprie ille, qui per reuelationem agnoscit præterita, aut præsentia, quæ alias scire non poterat, quamuis frequentius dicatur propheta, qui per reuelationem prænoscit futura: ita etiam proprie dicitur diuinator ille, qui præterita, aut præsentia, quæ naturaliter scire non poterat, absq; Dei reuelatione cum certitudine asserit. Illa siquidem mulier Samaritana, cui Christus dixerat quinque viros habuisse, & quem tunc habebat non esse suum, statim hoc audito exclamauit dicens: Domine, vt video propheta es tu. Prophetam siquidem censebat dicẽdum eum, quia præterita, aut absentia, quæ in secreto latebant optime noscebat. Quamuis tamen hæc ita se habeant, solet frequenter ille solus dici diuinator, qui futura cum certitudine, & absque deceptionis metu asserit. Futura autẽ (vt egregie beatus Thomas in Secũda Secundæ. quæstione nonagesima quinta docet) duobus modis cognosci possunt. Aut enim cognoscuntur per suarum causarum cognitionẽ, aut cognoscuntur per se ipsa. Causæ autem futurorum tripliciter se habent ad effectus suos. Nã aliquæ sunt, quæ ex necessitate & semp suos producũt effect9. Hmõi effect9 futuri cũ certitudine prænosci, & prænunciari possunt, per cognitionem suarum causarum, quemadmodũ astrologi pręcognoscere, & prędiscere solent æquinoctia, solstitia, eclypses solis, & lunæ. Talis prænunciatio non dicitur diuinatio: quia non vsurpatur per eã, quod proprie diuinum est. Aliæ sunt causæ, quæ producunt suos effectus, nõ ex necessitate, & semper, sed raro contingit eas a suorum effectuum productione deficere. Ex harum etiam causarum cognitione possunt homines futuros effectus pręcognoscere, non quidem cum certitudine: sed per quandam coniecturam. Ad hunc modum multa prædicunt astrologi de pluuiis, siccitatibus, terræmotibus, de fertilitate, aut sterilitate terræ: & medici prænũciant de morte, aut conualescentia infirmorum, in quibus rebus aliquando prædicunt vera, aliquando falluntur. Hæc etiam prænunciatio non potest dici diuinatio: quia limites naturalis cognitionis non excedit. Aliæ sunt causæ, quæ nullam prorsus necessitatem habent, vt suos effectus, aut semper, aut pluries producant: sed dubiæ semper ex se sunt, & ancipites, vt modo hos, modo oppositos effectus producere valeant. Tales causæ vocantur liberæ, vt sunt homines, & angeli. Effectus qui ab huiusmodi causis producendi sunt, non possunt cum certitudine aliqua, siue vt semper, siue vt in pluribus, per cognitionem causarum præcognosci: quia causæ huiusmodi nullam habent ad suos effectus coactionem. Quantumlibet quis cognoscat Petrum, non potest ex hac cognitione certo scire, an Petrus cras ieiunabit, an non: an loquetur, an tacebit: quia cum ille liber sit ad hos effectus, potest & vnum, & alterum efficere. Tales ergo effectus, qui ab huiusmodi causis pendent, nullus agnoscere potest, nisi dum sunt præsentes, vt puta cũ videt Petrum comedẽtem, aut ieiunantẽ, vel tacentẽ, aut loquentẽ. Cognoscere hec cũ certitudine, aut prædicere, anteq̃ fiant, soli Deo cõuenit, qui (vt dicit Paulus) vocat ea, que non sunt tanq̃ ea, quæ sunt. De huiusmodi futuris intelligendum est id, qđ

Margin notes: Propheta quis dicatur. — Ioan. 4. — Rom. 4.

Eccl.8. Salomõ ait. Multa hominis afflictio: quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuncio. Quæ verba in commentariis super Ecclesiasté interpretatus Hieronym9, ait. Licet diuersa eueniant, & non posit iustus scire quid ei futurũ sit, nec singularũ rerũ causas, rationesq; cognoscere. Nemo enim est conscius futurorum, tñ scit a Deo cuncta in vtilitaté hominũ fieri, & non absq; eius volũtate disponi. Est enim magna afflictio generi humano: q̃a (vt poeta ait) nescia mẽs hominũ fati, sortisq; futuræ, aliud sperat aliudq; euenit, de altero loco expectat hosté, & alterius iaculo vulneraẽ. Hęc Hieronymus. Quisquis ergo talia futura prædicere, aut p̃noscere: nisi Deo reueláte præsumpserit, vsurpare cõuincitur: qđ solius Dei est, & hic talis dicitur diuinator. Ná (vt dicitur cap. igitur. 26. q. 4) diuini dicti sũt quasi deo pleni. Diuinitate eñ se esse plenos simulant, & astutia quadá fraudulenta hominibus futura cõiectant. Si quis vero huiusmodi futura contingentia, quæ a causis liberis depédent, Deo reueláte præcognouerit, aut prædixerit, non diceẽ diuinator: quia nõ ex se, & per se talem habet notitiá, sed a Deo: & ita ipse non vsurpat sibi diuinũ aliquid: sed Deo tribuit, quod ab illo se recepisse fatetur. Alioqui omnes Dei prophetę diceñẽ diuinatores, eo quod tam multa de futuris prędixerũt. Nullus tamen sanctorũ illos diuinatores: sed prophetas appellauit. Ille enim solus diuinator diciẽ, q sibi indebito mõ vsurpat præcognitioné, aut prædictionem futurorũ euentuũ, quæ a liberis causis pédent. Et talis diuinatio semper est peccatũ, & quidé graue: quia cõtra religioné, & cultũ Deo debitum, non tñ oés diuinationes æquali culpæ sunt obnoxiæ: q̃a vna peior est alia,

Hieron

quo peiora media ad futurorũ prænotioné assumit. Aliquæ enim sunt, quę dæmonum inuocatione vtunẽ, vt futura præscire posint, velut sũt Necromátici, aut Arioli. Alij vero sunt, qui sine expressa dæmonũ inuocatione futura prædicunẽ, vt sunt Augures, qui ex garritu auium, aut Aruspices, qui ex auium aspectu, aut Chiromantici, qui per signa manus, multa de futuris prædicere solẽt. Et Sortilegi aliqui sunt, qui sub nomine Christianæ religionis, p sacrarũ scripturarũ inspectionem, aut per quasdá, quas sanctorũ, seu apostolorũ (vt Isidorus octauo libro Ethy. ait) vocát sortes, diuinationis sciétiá pfitenẽ. Et hi proprie suut sortilegi, q in iure canonico reprehenduntẽ, atq; dánanẽ. Sunt enim multi alij sortilegi minime a iure reprehensi sed ab illo tolerati, & sunt illi, qui quá uis faciát aliquid, vt ipsius euẽtu cõsyderato, occultũ aliquid, siue præsés, siue futurũ agnoscát, non tñ illorum cognitioné a dæmone: sed a Deo spectant, vt contingit in sorte diuisoria. Ea diuinatio, quæ cum dæmonum inuocatione fit, multo peior est illa, quæ absq; illorum inuocatione exercetur. Est adhuc inter ipsas diuinationes aliud non paruũ discrimen. Sunt enim aliquæ, quæ quodámodo hæresi miscẽtur, & sine alicuius hæresis adminiculo exerceri non possunt. Vt si quis mortuũ baptizaret, ea forma, & eo ritu, quo baptizatur viuus, vel puerum baptizaret, vt inde sortium emissarum responsum habeat, aut Eucharistiæ sacramento, ad maleficia, & incantationes exercédas abuteretur, aut corá idolis execrandas effunderet preces, ad incantationes suas peragẽdas. Talia enim sortilegia, aut auguria, sine heresis admixtione nõ fiunt. Nam credere mortuos vtiliter baptizari pos

se, heresis fuit Martionistarum, prout nos in eo opere, quod aduersus om̃es hæreses edidim⁹, titulo de baptismo, hæresi tertia, docuimus. Rebaptizare pueros, hæresis Anabaptistarum est aperte damnata. Idola orare est idolatria, & si quis in illa, Deos adoratione dignos esse putat, apertissima est hæresis. Eucharistiæ sacramento ad maleficia peragenda abuti, vehementissima est hæresis suspicio. Quoniam hoc faciens, præter magnam irreuerẽtiam, quam sanctissimo exhibet sacramento, merito creditur illum opinari, sanctissimum Eucharistiæ sacramẽtum, aliquid ad maleficia exercenda valere, & vim aliquã, & virtutem ad illorum maleficiorum exercitium habere: quoniam si hoc non crederet, non vteretur illo ad talis maleficij perpetrationem. Hoc autem sentire aperta est hæresis, & blasphemia. Si quis autem dæmones inuocaret, vt sortib⁹ emissis, aut figuris aliquibus factis, de futuris ab eis edoceretur, licet grauiter peccaret, nõ adhuc diceretur hæreticus, si res, quas a dæmonibus scire procurat, tales sunt, quæ a dæmonibus bene prænosci possunt. Nam dæmones, qui rerum naturas, & earum virtutes, & motus (vt habetur in cap. Sciendum. 26. q. 4.) melius quam homines noscunt, possunt ex cognitione causarum præcognoscere effectus, quos illæ ex necessitate, & semper producunt, prout superius de astrologis diximus, circa prænotionem eclypsiũ solis, & lunæ. Si quis huiusmodi eclypses, aut fertilitatem terræ, aut sterilitatem futuram, a dæmone præscire tentaret: quamuis grauissime peccaret, non esset tamen censendus hæreticus. Si vero ea, quæ per naturam scire non poterat, per dæmonũ inuocationem scire niteretur, hic mea sententia est præsumendus hæreticus: quoniã dæmones ad illa prænoscenda non inuocaret: nisi crederet dæmones illa præscire. Hoc autem de dæmonibus sentire, aperta est hæresis: quoniam qui dæmones credit posse cum certitudine prænoscere ea futura contingentia, quæ ex hominis arbitrio pendent, credit illos esse Deos: quoniam hoc soli Deo conuenire, satis conuincitur per id quod apud Esaiam prophetam legitur. Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus: quia Dij estis vos. De talibus solum, qui dæmones inuocãt, vt ea ab illis sciant, quæ non nisi a Deo sciri possunt, ego censeo debere intelligi capitulum Episcopi, quod habet̃ vigesima sexta quæstione quinta, in quo capitulo Sortilegi, & Magici vocantur hæretici. Hoc ideo ibi dictum est, non quod semper oporteat sortilegos, & magicos viros esse hæreticos: sed quia aliquando tales diuinationes, sine alicuius hæresis admixtione exerceri non possunt. Ad eundem modũ etiam intelligendum est, capitulum, non obseruatis, vigesima sexta quæstione septima. Aliæ sunt diuinationes, quæ licet sine peccato graui fieri nequeant, sine tamen alicuius hæresis adminiculo exercentur. Veluti si quis per sortilegia, aut auguria, a dæmone inquirat de futuris, ea, quæ ille per suam naturam præscire potest, aut ab illo petat, vt faciat, quæ certum est dæmonem Deo permittente facere posse, & non credit dæmonem plura scire, quam scit: aut plura posse, quam potest, nec aliquid aliud suis sortilegiis, aut maleficiis admiscet, quod ex aperto fidei errore procedere constet. Si quis dæmonis adiutorio velit, & instantissime procuret scire, quid Romæ, aut in exercitu Imperatoris agatur, aut quis

Esa. 41.

intellectus ... c. episcop... q. 5. & ad ... c. non obse... 26. q. 7.

alicuius maleficij in secreto, sine testibus commissi, sit auctor, aut quo loco malefactor lateat, non propter hæc est censendus hæreticus: quia tales diuinatiões, aut talia sortilegia, siue maleficia, quamuis grauissima sint peccata, non tñ habent vllam hæresis cõmixtionẽ. Nam sicut alia peccata per maliciam purã, & sine vllo errore, & ignorantia, sed ex industria cõmitti possunt, ita etiã sortilegia, & auguria, & aliæ diuinationes possunt ex pura malitia, & ex industria, sine vllo errore intellectus, & per consequens sine vlla hæresi exerceri. His igitur præmissis, tale pono documentũ, ex quo totius huius rei summa pendet. Sortilegia, & auguria, & reliquæ diuinationes, quæ sine alicuius hæresis adminiculo exerceri non possunt: subduntur examini, & censuræ inquisitorum hæreticæ prauitatis, & ab illis puniri debent. Talia sunt opera necromanticorum, quoniam illi (vt postea dicemus) semper male de fide sentiunt, credentes de dæmonibus, ꝙ multa possint, quæ re vera non possunt. Sortilegia vero, & auguria, & aliæ diuinationes, quæ ex sola malitia voluntatis, absq; vllo errore intellectus exercentur, non subsunt ex iure ordinario, censuræ inquisitorũ hæreticæ prauitatis, nisi aliunde ad hanc causam illis fuerit delegatum. Hoc expresse definitum est ab Alexandro Quarto, in capit. Accusatus. §. Sane. de hæreticis, libro sexto.

Episcopi vero de huiusmodi sortilegiis, quæ hæresim non sapiũt, inquirere, et iudicare possunt, quia istorum potestas latior est, quã potestas inquisitorum. Vt autẽ inquisitor hæreticorum sciat, an sortilegus, aut augur, aut alius quiuis diuinator, suæ subsit iurisdictioni, an non, hoc mea sententia illum facere oportet. Interrogabit de dæmonum potestate, de illorũ scientia, vt puta, quid credit illos scire de futuris, quid illos posse agere circa hæc inferiora. Interrogabit etiam, an dæmon possit hominis secreta, quæ in solo illius versantur corde, rimari, & perfecte cognoscere. Nam quod hęc solius Dei cognitioni subdantur, scriptura sacra testat̃, dicens: Scrutãs corda & renes, Deus. Et Apostoli orãtes Deum: dixerunt. Tu Domine, qui corda nosti omnium &c. Ex quibus constat, hæresim esse, dicere quod dæmon secreta hominum noscat. Huiusmodi autem erroribus solent sæpe sortilegia misceri. Et si ille de omnibus his iuxta regulas fidei responderit, credendum est illum ex pura malitia, & non ex errore intellectus, tale peccatũ commisisse: nisi opus ipsum tale sit, quod vehementem præbeat de hæresi suspitionem. Qualia sunt ea, quæ supra enarrauim9, videlicet, baptismus mortui, rebaptizatio puerorum, abusus sacrameti, ad maleficia exercenda. Hæc enim, & his similia, licet hęreses non sint, cum hæresis non sit in opere, sed in intellectu (vt supra capite primo libri primi docuimus) vehementissimam tamen præbent hæresis suspicionem.

Psal. 7. Actu. 1.

DE MAGIS, AN SINT hæretici censendi, & velut tales puniendi. Cap. 14.

MVLTI SVNT, proh dolor, homines, qui vero Deo illorum, & aliorũ omniũ creatore relicto, ad dęmonem omnium hominum capitalem hostem confugere, non verẽtur: & cum a Deo, illi seruientes, omnia ve-

vere bona certo sperare possent, dæmoni seruare, & illi per omnia obedire mallunt, a quo nil nisi malum recipere valent. Nam dæmon ipse quáuis e sublimi illo statu, in quo a Deo conditus erat, ꝑpter insaná illam, ꝓdigiosamq́ superbiá, qua deo se æquare tétauit, ad inferos vsq́ deiectus est, in ea tñ cæca ambitione obstinatus hucusq́ ꝑsistit, vt deo se æquare cõtendat, & diuinos appetere honores nõ vereať. Quos cũ in cœlis ex quibus se deiectũ cõspicit, se iam assequi posse, nõ speret, illos ab hoibus, quos certissime scit facilius decipi posse, accipere quotidie ꝓcurat. Vt auté hos, quos tá anxie cõcupiscit, diuinos assequať honores, nihil intétatũ relinqt. Nam quosdá fraudibus decipit, trásfigurás se (vt de illo refert Paulus Apostolus) in angelũ lucis: alios variis, ꝓut quéq́ cõcupiscere noscit, ꝓpositis donis, & præmiis allicit. Quibus fraudib⁹, & technis multos hactenus vtriusq́ sexus hoés seduxit: qui illũ summe veneranť, & tanq̃ Deũ adorát. Non tñ oés, qui illi obediũt, eodé ritu, & ordine illũ veneranť, nec oés eodé censenť nomine. Nam quéadmodũ Christiana religio varios cõtinet intra se ritus, quibus verus coliť Deus: varias etiá hominũ congregationes, qui licet habitu, & nomine ceremoniisq́ inter se diuersi sint, oés tñ ad hunc tendũt scopũ, vt Deum colát: & illi obediát: ita ille sup̃biæ parés Sathanas, Deũ in hoc imitari volés, plures sui diabolici cult⁹ habet ꝓfessores, qui licet diuerso cẽseantur nomine, diuersosq́ habeát in dæmonis cultura, ritus & mores, hoc tñ inter illos cõuenit, quod oés laudant dæmoné, & illum veneranť, illiq́ per oïa obedire procurant. Diuersitas auté istorũ variis modis cõsiderari pót. Primo quidem considerari potest, ex diuersitate mediorũ, quib⁹ ad consequendũ id, quod optát, vtunť. Sunt eñ, qui incátationibus mortuos suscitare se dicũt, vt ab illis edocti, de futuris aliqd ꝓdicere, aut diuinare possint. Et hi (vt docet Augustin⁹ lib. 10. de ciuitate Dei) dicunť Necromátici, quia Græce, Latine diciť mortuus, vero dicitur diuinatio. Necromátia igiť dicitur diuinatio ex mortuis habita, vel accepta. Alij dicunť hydromantici ab aqua, quæ Græce diciť ex cuius inspectióe ũbras dæmonũ euocare se putát, & imagines eorũ videre, a quibus quod optant (vt ipsi aiunt) edoceńť. Sunt alij similes diuersis nominibus appellati diuinatores, quorũ nomina recésenť in cap. Epi. 26. q. 5. de quorũ diuinatione, qm̃ in proxime præcedẽti cap. disseruimus, ideo de illis nihil aliud dicere statui. Potest etiam inter eos, qui dæmoné veneranť: altera cõsiderari diuersitas, quæ suméda est ex diuersitate earũ rerum, quas dæmóis adiutorio exercent, et quas a dæmone impetrare cupiũt. De his omnibus sigillatim hoc ordine disserere statui, vt primo ostendá, qui, et quales illi sint, deinde inuestigem, an sint inter hæreticos recésendi, et velut tales puniendi. Sunt igitur aliqui, qui magna aliqua mirabilia se facere posse vehementissime cupiũt, vt per horũ mirabiliũ operationé, ab aliis suspiciátur, et sint illis in miraculũ, et stuporé, et ob hanc causam dæmoni se subdunt, vt illius auxilio, et potétia mirabilia multa facere possint. Hi (vt Augusti. docet) vocanť magi, quales fuerũt illi, qui coram pharaone (vt exodi historia narrat) Moysi restiterunt oïa illa mirabilia dæmonum auxilio facere conátes, quę Moyses dei virtute faciebat. Talis etiá fuit Simõ ille, q (vt Lucas in actibus Apostolicis refert) existimat Dei donum

2. cor. 11.
August.
Exod. 7.
Act. 8.

donum pecunia posse possideri. Hic enim tot, tantaq; mirabilia dæmonis auxilio operat⁹ est, vt a Samaritanis, vnde originé traxerat, ꝑ Deo habitus sit, & Romani (vt Iustinus martyr in suo apologetico refert) publicá illi tāq̄ Deo statuá erexerint. Vt auté de istis certius, & apertius definire valeamus, an hæretici sint dicédi, an non: hoc imprimis animaduertere oportet, quod nullus magus aliquid horū mirabilium operat̃, sine aliquo pacto, inter illū & dęmoné facto. Non enim gratis hæc oĩa Sathanas docet, nec gratis suá magis impartit̃ eam, quam habet potentiá, sed aliquid ab ipso mago recipit, vt illū ad illa mirabilia perpetranda iuuare velit. Cõsideráda igitur est ante omnia ipsius pacti qualitas, & cõditio: qm̃ inde magna huius rei notitia pendet. Pacta autem ista dupliciter fieri contingit, quoniá quædam aperte, & expresse fiunt, alia vero non, nisi tacite, & latenter. Pactum apertū, & expressum est, quod cum ipsemet dæmone emittitur, & illi in propria persona datur, Et hoc iterū duplex. Est enĩ aliquod publice, & soléniter factū, est etiam aliud priuatim, & sine vlla prorsus solénitate factū. Pactū publicum & solenne est, quod fit cū dæmone sedéte in solio regali, & multitudine suorū subditorū stipato, ĩ generali quadá congregatione veluti in quibusdam cõmitiis generalib⁹, quo oés, qui sub dæmone militant, & illi nomina dederunt, conueniūt. Ibi enim corá omnibus illis promittunt aliqui (vt lõgius infra dicemus) dęmoni obedientiá, & illius mádata se per oĩa seruaturos vouent, Deo & omnibus operibus eius renūciát, aliaq; innumera scelera se patraturos iurát. Qua per illos emissa ꝓmissione, demon illis statim ꝓmittit se illis daturū ea, quæ scit illos cõcupiscere. Non enim omnibus oĩa promittit, sed quo quisq; plus se dæmoni tradit, & plura in illius honoré se facturū spondet, eo plura etiá dæmon illi promittit, & plura condonat. Pactum priuatū & expressum est, quod cū ipso fit dæmõe ꝓmissionibus vltro citroq; datis, nulla tñ habita solénitate, nullisq; etiá adhibitis testibus. Quæ auté dæmon promittit se illis daturū, pro viribus præstare laborat, ne si mendax in ꝓmissis inueniat̃, hi qui illi se dederát ab eo iterū recedát, & sic amittat, quos iam velut seruos habebat. Sunt tamẽ aliqua non pauca, quæ dæmon minime efficere valet: qa aut suas naturales vires excedūt, aut licet eas nõ excedūt, Deus tñ sine cui⁹ nutu nihil agere potest dæmõ, illa agere nõ ꝑmittit. Si q̃d igitur horū dæmon illis promisit illusionibus quibusdá, & præstigiis sic illos sæpe fallit, vt illi putent id, quod a dæmõe sperabát, se assequutos fuisse. Pactum tacitū cū dæmone est, quod quis facit nõ cum dæmone, sed cū eo, qui est dæmonis discipulus, & seruus ꝓmittens illi obedientiá integrá & absolutá, & renūciat deo, & fidei Catholicæ, & reliqua oĩa spõdet, quę ipsi dæmoni alij ꝓmittunt. Is auté cui hæc ꝓmittūtur, vice versa promittit illis, q̃d ꝓpter hæc multa magna, & mirabilia assequẽtur. Hoc autem pactum q̃uis non cum ipso dæmone factū, dæmon ipse ratū habet, & omnia in illo cõtenta, perinde adimplere nitit̃, ac si fuissent ab eo promissa. Quo fit, vt nõ solū illi, qui expressum, sed etiá qui tacitum cum dæmone pactū fecerūt multa insolita & stupéda, dæmone illos adiuuáte faciát, aut facere videant̃. De his omnib⁹ non incõgrue dici potest id quod de aliis peccatoribus Dñs per Esaiam prophetam dixit: Percussimus fœdus cū morte, & cū inferno fe- Esa. 28.

cimus

cimus pactum. His igitur annotatis, vt sciamus de mago aliquo, an hæreticus ille sit, an non? duo sunt cõsideranda. Primũ est, ipsius pacti, qđ cum dæmone fecit qualitas, & cõditio, siue tacitũ illud sit, siue expressũ nihil refert. Si per pactũ illud promisit se adoraturum dæmoné, & alios diuinos honores illi daturũ, & hoc, vel aliqđ aliud simile promisit: quia ita faciendũ esse credidit, merito proculdubio ille cẽsendus erit hæreticus: quia dæmoné Deum esse credit, quũ illum tanq̃ Deum adorat, aut adorare promisit, & venerari. Nam verus Deus creator omniũ, qui loquutus est per os sanctorũ, qui a sæculo sunt prophetarũ eius, p Esaiá
Esa. 45. prophetá loquens ait: Ego Dñs, & nõ est alius: extra me non est Deus. Et in eodé loco iterũ. Ego Dñs & non est alter. Et rursum: Nunquid non ego Dominus, & non est vltra Deus absq; me? Si nullum fecit pactũ de re, fidei Catholicę repunante, quod rarissime cõtingere potest, qm̃ (vt diximus) nunquá solet dæmon gratis, & sine aliqua certa lucri spe eam, quam habet potentiam hominibus impartiri, & per illá hominibus ad eorum nutũ inseruire, tunc magus ille erit examinandus, qđ de dæmonis potestate credat. Si certo cognosci potest illum credere de dæmone, quod possit aliqd, quod Deo soli conuenire fides Catholica docet, erit sine vlla dubitatiõe hæreticus censendus. Vt gratia exẽpli, si credit dæmoné posse aliquid creare, prout Manichei, & Priscillianistæ dixerunt, aut credit dæmonem posse mortuos suscitare, quod re vera solius diuinæ potentiæ est proprium. Nam sicut fide credimus animam humaná a solo Deo creari posse, ita etiam fide tenendum est solum Deum posse eandem hominis animam corpori humano vnire.

Hoc enim ratione naturali certo, & euidenter scimus, quod nulla forma substantialis potest alicui materiæ velut illius forma vniri: nisi a solo illo agente, qui posset illá producere. Agés quod non potest formam substantialem producere, nec potest etiam illam materiæ vnire, quoniam sic vniendo videretur ipsum compositum ex materia, & forma producere. At ineptia est maxima dicere, quod aliquod agens producat aliquod compositum, cuius nec materiam, nec formam producere potest. Deus igitur, qui solus animam hominis producere, & creare potest, etiam solus potest illam postquam a corpore suo separata fuerit, iterum eidé corpori vnire. Nam alias ille, qui animam corpori vniret, hominem illum fecisse diceretur, quod nefas est dicere dęmonem hoc facere posse: quia dicente Deo, Faciamus homi Gene. 1.
nem ad imaginem, & similitudinem nostram, aperte nos docuit, ipsius hominis productioné tátam esse, vt, propagatiõe seclusa, soli Deo cõuenire possit. Forte qs hic mihi obiiciet Samue- 1. Re. 28.
lem, qui (vt Regum narrat historia) per phytonissam suscitatus est, & interrogatus respõsa dedit Regi Sauli. Huic obiectioni dupliciter responderе possum⁹, prout Augustinus in epistola ad simplicianũ docet. Primo quidem dici potest iuxta illũ, non fuisse Samuelis animam, quæ apparuit, & cum Saule loquebať, sed quoddá phátasma, & illusio imaginaria diaboli machinationibus facta, quam scriptura sacra in lib. 1. regum, & in Ecclesia Eccl. 46.
stico Samuelé vocat, eo loquutionis tropo, quo imagines suarũ rerum nominibus solẽt appellari. Ná imagines illæ cherubin, sup arcam testaměti existentes, cherubin appellantur in sacra scriptura, cum tamen re vera nõ essent

Gen,40 Cherubin: sed illorum imagines. Et pincerna ille Pharaõis in carcere cum Ioseph existens, vitem se in somnis vidisse dixit, in qua erant tres propagines, cum tamen nec vitem, nec propagines vidit: sed solas illarũ rerum imagines. Iuxta hunc modum etiam angeli, qui olim a Deo ad homines mittebantur: dicebãtur in veteri testamento Dij, ob hoc solũ quia Deum, a quo mittebantur, repræsentabant. Nam de angelo illo cum quo luctatus fuerat, Iacob loquens dixit: Vidi Dominum Gen,32, facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Non enim Deum videbat Iacob (vt omnes sacri doctores concorditer docent) sed angelum a Deo missum, qui propterea quod speciali quodam modo Deum, a quo missus erat, repræsentabat Deus, aut Dominus, a Iacob dictus est. Sic etiam potuit illa Samuelis imago, quã dęmon ob oculos Saulis posuit, dici Samuel. Si vero scrupulus aliquẽ vrget, vt non imaginem Samuelis: sed ipsum Samuelem suscitatum esse credat, propterea quod is, qui apparuit, vera Sauli prædixit, quæ a maligno spiritu dici non poterant, propterea quod nihil de futuris certũ ille præcognoscere potest, præsertim de illis, quæ non a solis necessariis causis eueniunt. Hunc scru- August, pulum tollit Augustinus, in illa præfata epistola, sic inquiens: Potest & illud videri mirum, quod dæmones agnouerunt Christum, quem Iudæi non agnoscebant. Cum enim vult Deus etiam infirmos spirit⁹ aliqua vera cognoscere tẽporalia duntaxat ad istã mortalitatem pertinẽtia, facile est nec incongruum, vt omnipotẽs, & iustus (ad eorum pœnam, quibus ista prædicuntur, vt malum, quod imminet, antequam veniat, patiantur, occulto apparatu, videlicet, mysteriorũ suorum talibus spiritibus aliquid diuinationis impartiat, vt quod audiunt ab angelis prenuncient hominibus. Tantũ autem audiuit, q̃tum oĩm moderator Dñs iubet, vel sinit. Hæc Augustiñ. Secundo dici potest, iuxta Augustini sententiam, quod is, qui Sauli apparuit, fuit verus Samuelis spiritus a dæmõe adductus, Deo id permittente propter aliquam rationem nobis occultam. Nam cum Christus permiserit se a diabolo assumi, & super pinaculum templi portari, & super mõtem excelsum collocari, non est mirum, ꝙ animam Samuelis ab inferis portare fuerit permissus, præsertim cum ipsa Samuelis anima prope infinitum minoris sit excellentiæ, q̃ ipse Christus. Aut certe dato quod fuerit verus Samuelis spiritus is, qui Sauli apparuit, dici melius poterit, illum non aliqua arte magica, aut dæmonis potestate ad hoc permissa: sed diuina potentia, & dispositione, quæ phythonissam, & dæmonem latebat, fuisse illuc adductum, vt Sauli sententiã diuinam propter sua demerita super eum proxime venturam prænunciaret, quemadmodũ ipsemet dum viueret eidẽ Sauli nunciauit illum esse ex Dei decreto a regno deiectum. Si autem aliquis eam sententiam magis probare voluerit, quæ ait animam Samuelis fuisse a dæmone ex Dei permissione ab inferis suscitatam, hoc summe cauere debet, ne credat, aut suspicetur animam illam fuisse suo proprio corpori restitutam, aut alicui alteri corpori sic infusam, vt ex illa coniunctione corporis cum illa anima, verus & integer fuerit homo conflatus, qualis ante mortem suam fuerat. Talem enim coniunctionẽ corporis cum anima, neq; etiam Deo permittẽte dæmon ex suis viribus facere potest. Et certe Augustinus

nus, qui admittit animam hominis potuisse a dæmone ex Dei permisione ab inferis ad superos adduci, non admittit dæmonem potuisse illam corpori infundere. Ad solum enim motum localem dicit animã Samuelis potuisse dæmonis potestati subesse, vt posset illam de loco ad locum, illa inuita mutare. Nam ad hoc solum valet exemplum quod attulit de Christo, quem diabolus de deserto ad ciuitatem Hierusalem transtulit, & posuit supra pinnaculum templi. Hoc tamé inter illa duo interest, quod Christus non inuitus: sed se permittente, ductus est a dæmone. Anima vero etiam inuita potest a dæmone, quo illi placuerit, duci, nisi dæmon sit a Deo ad hoc faciendum impeditus. Quisquis igitur hanc probare voluerit sententiam, vt dicat veram animam Samuelis a dæmone ex Dei permisione fuisse corã Saule adductam, horum alterum illum dicere oportebit, aut animam illam non fuisse vero corpori, sed phantastico, & apparenti tunc coniũctam, cui non, vt vera illius forma vniebatur, sed solum illi adsistebat vt motrix illius: aut si in vero corpore, cui vere, vt forma illius vniebatur illam apparuisse dicat, talẽ animæ cum corpore vnionem a solo Deo factam esse ille dicere cogetur, ne hominem (quod impiũ est) a dæmone fieri posse dicat. Si quis vero contẽdit dæmonem posse animam hominis corpori vnire, is certe testimonio beati Leõis, huius nominis primi, damnatur, qui in epistola ad Toribium Astorigensem Episcopũ disserens de errore Priscilliani dicentis, animas, quæ humanis corporibus inserunt̃, fuisse in corpore, & in cœlesti habitatiõe peccasse, atq; ob hoc a sublimib9 ad inferiora dilapsas in diuersę qualitatis pricipes incidisse, & per aereas, ac sidereas potestates alias duriores, alias mitiores, corporib9 esse inclusas sic ait. Quam impietatis fabulam ex multorum sibi erroribus texuerũt: sed omnes eos Catholica fides a corpore suę vnitatis abscidit, constanter prædicans. atq; veraciter quod animæ hominum priusq̃ suis inspirentur corporibus, non fuere, nec ab vllo incorporent̃ nisi ab opifice Deo qui & ipsarum est creator, & corporũ. Hæc Leo Papa, qui fide Catholica tenẽdum esse docet, animas a solo Deo corporibus humanis infundi. Cum igitur magus aliquis mortuum aliquem suscitare se dixerit, nequaquam est illi credẽdum: quia nec dæmon ipse, a quo iuuatur, hoc facere potest. Poterit quidem Deo permittente, & dæmone fauente animam solam alicuius defuncti ab inferis ad superos adducere, & corpori alicui phantastico, ad imaginem, & similitudinẽ corporis defuncti conflato illã infundere, non quidem, vt formam illi coniunctam: sed tanquam illius motricẽ. Et quia hoc dæmõ facere potest, hinc est, quod ipse demon huiusmodi illusionibus, & præstigiis magos ipsos, & alios insipientes decipit, vt putent illum posse mortuos suscitare. Quisquis tamen hoc putat, impius est, & hæreticus: quia creaturæ, hoc est, dæmoni tribuit id, quod soli Deo conuenit. Nam vnum ex præcipuis testimoniis, quo (vt concors omnium sacrorum doctorum sententia tenet) Christus suam nobis manifeste declarauit diuinitatem fuit mortuorum suscitatio. At si hæc mortuorum suscitatio dæmonum potestate fieri posset, non satis bene suam diuinitatem illo argumento nobis probasset Christus. Est adhuc aliud considerandum circa dæmonis potestatẽ mutare, videlicet, homines

Leo Papa

mines in pecora, aut volucres, aut quæcunque alia bruta animalia, de quo magum examinandum esse censeo, & diligentissime interrogandũ, an credat illud dæmonem facere posse. Nam & magi sæpissime hoc se facere dicunt, & de his multa olim facta esse fabulosa narrauit gentilitas. Quæ omnia apud multos fidem obtinuerunt, propter vnam & leuem græcorum credulitatem, quæ eousque processit, vt nullum fuerit tam impudẽs mendacium, quod teste, ac proinde fide apud illos caruerit. Lucian9 Lucianus scribit, se quum in Thesalia noscendæ magiæ causa versaretur, mutatum in asinum, dum asinum fieri optaret. Non quidem quod hoc illi contigisset: sed (vt opinor) ad artis magicæ irrisionem, & subsannationem, hoc confixit argumentũ homo, qui neminẽ, nec Deos ipsos non subsannauit. Idem argumentũ postea Apulei9 Apuleius suscipiens scripsit librum de asino aureo, vt suam ostẽtaret eloquentiam, quanquã multorum opinione id, quod optauit, non est assequutus. Circem famosissimam magam socios Vlisis mutasse in bestias finxit potius, quam narrauit Homerus. Diomedis socios post troianum excidium in volucres fuisse conuersos refert Ouidius lib. 14 Methamorph. August. Et beatus Augustinus libro. 18. de ciuitate Dei, cap. 18. refert se, cum in Italia esset, similia quædam audiuisse de quadam regione illarum partiũ, vbi stabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caseo dare solere dicebãt quib9 vellent seu possent viatoribus, vnde in iumenta illico verterentur, & necessaria quæque portarent: perfunctaque opera, iterum ad se redirent: nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem, humanamque seruari. Quæ vana, & leuis credulitas a Gentilitate, præsertim ab antiqua illa Græcia ortum habens, ad nostra vsque tempora processit, in quibus non desunt homines, qui credant, homines in lupos, aut canes, aut cattos, magorum incãtationibus, & dæmonum potentia conuerti posse. Si magus hæc, aut his similia a dæmõe fieri posse credat, erit proculdubio hæreticus cẽsendus, quia ea dæmoni tribuit, quæ omnem superant naturalem creaturæ potentiam, & quę soli Deo cõuenire possunt. Nam (vt ex proxime præcedentibus constat) sicut solus Deus potest animam humanam producere, ita etiam ille solus potest illam corpori vnire: & inde sequitur, vt etiã ille solus possit illam de corpore in corpus transferre. Præterea anima humana talis est, & tantæ nobilitatis, vt non nisi corpus humanum, & organicum informare & animare possit. Nam sicut quęlibet forma substantialis exigit certas aliquas dispositiões in materia, vt illam fouere, & informare possit, veluti forma ignis requirit calorem in materia, forma arboris, aut hærbæ requirit humiditatem, aut viriditatem: ita anima humana requirit in corpore figuram humanam, vt corpus illud animare, & vegetare possit. Non tamẽ puto sic talem corporis figurã requiri, vt Deus non possit animam hominis si vellet, corpori bruto vnire, Deus tamen hoc nunquã facere decreuit, qui ab initio hominem creans, animam illius non nisi corpori organico infudit, talemque illum in corporis figura tũc fecit, qualis perpetuo postea faciendus erat. Et ob hanc causam dicimus animam hominis, si ad ordinẽ, & potentiam naturæ referatur, non posse: nisi corpus humanum vegetare. Non est igitur credendum vlla dæmonum potentia posse homines in iumenta, aut aues,

aut

aut alia bruta animalia mutari Si qs vero obiiciat ea, quæ Circem illá magá olim fecisse poetæ referunt, & quæ hodie a multis magis fieri dicuntur, his omnibus eleganter, & ingeniose respondet Augustinus libro. 18. de ciuitate Dei, capite. 18. sic inquiens: Nec sane dæmones naturas creant, si aliquid tale faciunt, de qualibus factis ista vertitur quæstio: sed specie tenus, quæ a Deo sunt creata commutant, vt videantur esse, quod non sunt. Non itaqꝫ solum animũ: sed nec corpus quidem vlla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate in membra, vel lineaméta bestialia, veraciter posse conuerti: sed phantasticũ hominis, quod etiam cogitando, siue somniando per rerum innumerabilia genera, variatur, & cum corpus non sit, corporum tamé similes mira celeritate formas capit, sopitis, aut opresſis corporeis hominis sensibus, ad aliorum sensum, nescio quo ineffabili modo figura corporea posse perduci: ita vt corpora ipsa hominum alicui iaceant, viuentia quidem, sed multo grauius, atqꝫ vehemétius, q̃ somno suis sensibus obseratis. Phantasticum autem illud veluti corporatum in alicuius animalis effigie appareat sensibus alienis, talisqꝫ etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri posſit in somnis, & portare onera, q̃ onera si vera sunt corpora, portãt a dæmonibus, vt illudãt hoĩbus, partim vera onerum corpora, partim iumentorum falsa cernentibus. Hactenus Augustinus. Et ad probationem huius suæ sententiæ, qua dicit illa nõ vera esse, sed dæmonum illusiones, adducit experientiam ipsam, quæ multa vera docere solet. Ad ipsam autem experientiam comprobandam, duo narrat facta, in quibus id, quod dixit verum esse, certisſime cognitum est.

August,

Quibus narratis, postea iterũ sententiam suam explicat, sic inquiens. Proinde quod homines dicuntur, mádatumqꝫ est literis a Diis, vel potius dæmonibus Arcades in lupos solere conuerti, & quod carminib. Circe socios mutauit Vlisſis, secundum istum modum mihi videt̃ fieri potuisse, quem dixi: si tamen factum est. Diomedeas autem volucres, quandoquidé genus earum per succesſioné propaginis durare perhibetur, non mutatis hominibus factas, sed subtractis credo fuisse suppositas, sicut cerua pro Iphigenia Regis Agamenonis filia. Neqꝫ enim dæmonibus iudicio Dei permisſis, huiusmodi prestigiæ difficiles esse potuerunt. Sed quia illa virgo postea viua reperta est, suppositam pro illa ceruam esse facile cognitum est. Socij vero Diomedis, quia nusq̃ subito comparauerunt, & postea nullo loco apparuerunt, perdentibus vltoribus angelis malis, in eas aues, quæ pro illis occulte ex aliis locis, vbi est hoc genus auium, ad ea loca perductæ sunt, ac repente suppositæ, credunt̃ esse conuersi. Hucusqꝫ Augustinus, qui rem totam luculenter, & ingeniose vt solet) explicuit. Iuxta hunc modum, quem Augustinus docet, sunt intelligenda multa alia, q̃ magos facere posse, vana, & leuis gentilitas credidit. Nam (vt cætera ridicula pertranseam) fuit gentilitati persuasum, magicis incantamentis detrahi cœlo luná, aut solem obscurari. Ideo Ouidius de Medea loquens, dixit: Illa reluctantem cursu deducere lunam nititur, & tenebras addere solis equis. Et Vergilius in Pharmacentria. Carmina vel cœlo possunt deducere lunam. Adiuuari putabant lunam sic laborantem sonitibus permagnis, ne voces incantantiũ eo posſent peruenire, vt ab ea exaudirentur,

Ouidius

Vergili.

idcirco

idcirco tympana, et cymbala pulsabãtur. Nam hæc omnia plurimum prodesse putabant. Vnde Propertius ait: Cantus et e curru lunam deducere tẽtant. Et facerent, si non æra repulsa sonent. Et Iuuenalis de fœmina loquacissima loquens, Satyra sexta dixit. Vna laborãti poterit succurrere lunæ.

Propertius. Iuuena.

Hæc omnia virtute dæmonum fieri nequeunt, qui naturæ ordinẽ a Deo institutum permutare non possunt. Sed (vt Augustinus de aliis rebus dixit) diabolica illusione similitudines, et phantasmata illarũ rerum dæmon ob oculos hominum sic subtiliter, et artificiose ponebat, vt homines crederent se non similitudines, & phantasmata: sed veras res vidisse. Ad cuius sententiæ confirmationem præter exempla: quæ ille adduxit alia multa possunt afferri, e quibus vnum solum referam, quod narratur in vitis patrũ. Iuuenis quidam iuuenculam ardenter amabat, eamq; ad actus venereos, vt sibi cõsentiret quotidie solicitabat. Quam: quia nunquã consentire voluit, quidam Iudæus magus ad iuuenis petitionem, in equam conuertit, vt sibi & aliis aspiciẽtibus videbatur. Ob hãc causam illa ad beatũ Macharium ducta est, qui illam aspiciens dixit, sibi mulierem, & non equam videri. Non enim potuit dæmon sancti viri sensus illudere, quẽadmodũ aliorum sensus illuserat. Hic igit̃ Deum pro illa orans, suis precibus a tali illusione eam liberauit. Deniq; hæc sententia confirmatur autoritate concilij Anquirẽsis, quod de hac re apertissimam dedit definitionem, sic inquiens. Quisquis credit posse fieri aliquã creaturam aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quẽ omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior. Hæc concilium Anquirense, vt citantur a gratiano in capit. Episcopi. 26. q. 5. Nã huius concilij decreta non reperiuntur inter illa, quæ duobus voluminibus magnis conclusa, anno ab hinc octauo impressa sunt Coloniæ. Sunt enim illic decreta concilij Ancyrani, & suspicatus Gratiani literã mẽdosam (prout alias sæpe in illo Gratiani volumine contingit) ita vt pro Ancyrano positum esse Anquirense, omnia concilij Ancyrani decreta perlegi, sperant præfatum decretum illic inuenire: sed nihil tale in concilio Ancyrano reperi. Collector tamen illorum conciliorum, post Ancyrani concilij decreta hoc addidit, dicens se in quodam codice manu scripto illud inuenisse.

DE MALEFICIS, AN SINT hæretici dicẽdi, & velut tales puniendi. Cap. 15.

INTER MVLTOS, quos sub suo imperio dæmõ continet homines, qui illum inuocant, & pactum cum illo feriunt, & illius adiutorio ea, quæ optant efficere valeant, quidam recensentur, qui ab operibus suis malefici appellãtur, propterea q̃d tam malignantis, & pestiferi sunt ingenij, vt nulli bene: sed dæmonẽ ipsũ imitantes, male multis facere optent, & ob hoc solum dæmonis imperio se subdunt, vt ab illo doceantur, quo pacto aliis obesse possint. Nam licet magi, & incãtatores, de quibus in præcedenti cap. disseruimus, possint etiam hæc maleficia dæmonis auxilio operari, no tñ ob hanc maleficiorum peritiam, magi: sed malefici vocantur pro

prio vocabulo, prout ex ipsa vocis etymologia facile constare potest. Nam in.l.Nemo.C.de maleficis, & mathematicis, dicitur huiusmodi homines ob facinorum magnitudinem maleficos a vulgo appellari. Huiusmodi autem maleficorum multa sunt genera, quæ non sunt secundum varietatem mediorum, & instrumentorum, quibus malefici in sua arte vtuntur: sed iuxta diuersitatem malorum, quæ in aliis efficiunt, distingũtur. Est enim aliquod maleficium, quod dicitur amatorium, est etiam aliud, quod dicitur veneficum, & hoc etiam multiplex iuxta multiplicitatem nocumentorum, quæ per illa hominibus inferuntur.

Maleficium amatorium est, quod fit ad flectendos animos virorũ, aut mulierum ad libidinosum, & turpẽ amorẽ. Et qui hoc exercent, quocunq; mõ id faciãt, grauiter peccãt: qm̃ (vt apte constat) ad rem malam, & expresse a Deo prohibitam, solicitant. Rem autem malam, quæ sine peccato exerceri non potest, nullus sine peccato consulere alicui potest, neq; ad illam solicitare. Nam (vt ait Paulus) non solũ, qui talia agunt, sed qui agentibus consentiunt, digni sunt morte. Rom. I. Maleficium veneficum est, quod fit ad nocumentum aliquod alicui inferendum.

Solent enim multipharium huiusmodi malefici homines nocere. Aliquando enim illis in propriis illorum personis nocent, aliquando in possessionibus eorum, aut in rebus illis coniunctis. Nam hi malefici sæpe dæmonis operatione secreta homines cito interimunt, sine aliqua propinatione veneni. Aliquando vero non tan celeriter eos e vita tollunt: sed mortẽ in longum temporis spacium producunt, vt post longas luctuosasq; querelas, & miserabiles fletus, corpus personæ, quæ est maleficio infecta, paulatim cõteratur, & debilitetur quousq; tandẽ pereat. Propter hæc & alia nocumẽta, quæ corporibus inferre solent humanis, in.l. fina.C. de malefi. & mathe. vocantur hostes communis salutis.

Hi oues, & boues, & reliqua bruta animalia, quæ forte pinguissima erãt, breuissimo temporis spatio, macilẽta aliquando efficiunt, aliquando prorsus interficiũt. Hi homines matrimonio coniunctos sic sæpe ligant, vt ad opus generationis minime commisceri possint. Hi sunt, qui (vt dicitur in l. Multi C. de malef. & mathe.) elementa turbant, aerem immutant, ventos, & tempestates suscitant, grandines, & lapides terrificos, qui frumẽta, & fruges omnes deuastent, ex alto descendere faciunt. Vt autem hæc omnia facere possint, variis vtunt̃ hi homines instrumentis, & mediis. Aliquando manifesta venena, in cibo, aut poculo, aut veste, aut alia re, quę personam illam contingat, propinant. Aliquando nihil tale illi præbent: sed imagines quasdam, certis temporibus obseruatis, & determinatis carminibus, & ritibus quibusdam, & signis conficiũt, quas in nomine Beelzebub Principe dæmoniorum baptizant, adhibitis, & expressis quibusdam aliis verbis, quæ vel referre non licet, nec si liceret, sine magno horrore, et tremore animi id facere possem. His sic peractis prædictas imagines ad ignem applicant, & ibi petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in persona illa, cuius imaginẽ confecerunt, euenire optant. Quandoq; etiam acubus, aut aliis acutis ferris perforãt illius imaginis caput, aut pectus, aut ventrem, aut fœmora, aut aliam corporis partem, in qua cupiũt malũ aliquod oriri in persona, cui nocere cupiunt. Quibus omnibus perfectis

fectis sæpe cõtingit, vt persona illa cui nocere maleficus procurauit, grauiter torqueatur, & doleat in capite, aut stomacho, aut vẽtre, aut repentinã quandam toleret infirmitatem, quam nullus medicorum cognoscere valet. Aliquando solis verbis ex ore suo prolatis nocent, de quibus Lucanus dixit.

Lucan⁹.

Mens hausti nulla sanie polluta veneni, incantata perit. Quæ omnia dæmonum operatione fieri, duplici potest ratione probari. Prima sumitur ex eo, quod in his omnib⁹ necesse est scribi quasdam figuras, quæ naturaliter intelligi non possunt, & quædam dæmonum nomina prorsus ignota, & penitus horrenda, quãuis aliis sanctis nominibus mixta, illic scribũtur, quæ non nisi ad pactum cum dæmone initum implendum, posita esse credendum est. Secũda ratio per hoc euidentissime conuincit, quod illæ imaginum compositiones, & tactus, aut illi caracteres, aut verba prolata, non possunt ex sua natura mortẽ, aut morbos aliquos, aut nocumentũ aliquod in corporibus humanis efficere. Quoniam si hæc operandi vis esset huiusmodi rebus concessa, omni tempore, & omni loco, & omni subiecto eiusdẽ qualitatis, & dispositionis illa operaretur, quisquis similes imagines, aut caracteres efficeret, aut similia verba proferret. Constat autem quod si alius nullum cum dæmone pactum habẽs tales caracteres faciat, aut talia verba proferat, nihil efficiet. Ex quo euidentissime colligitur, tales morbos, aut alia quæuis nocumenta, nullo pacto virtute imaginum, aut verborum fieri. Et inde conuincitur, vt hæc ab ipsis dæmonibus, cum quibus malefici pactum siue publicum, siue priuatum inierunt, fiant. Nam ipsi dæmones, qui acutissimi sunt, lapidũ, atq; herbarum, cæterarumq; rerum naturas, & proprietates optime norũt, melius quam omnes medici, & phisici, qui in orbe fuerunt. Demon enim peccans (vt beatus Dionysius libro de diuinis nominibus cap. 4. docet) substãtiam, & proprietatem suæ naturæ angelicæ non amisit: sed omnia naturalia integra, & splẽdidissima retinuit. Hic igitur cum perspicacissimum habeat intellectum, facillime noscit ea, quæ mortem, aut morbos, aut cruciatus, aut alia quæuis nocumenta homini inferre possunt. Scit miscere simplicia ex quibus venena confici possunt, quæ tale valeant homini nocumentũ inferre, quale optatur. Cum igitur dæmon magnam huiusmodi rerum peritiam habeat, quãdo tales imagines (vt diximus) acubus punguntur, aut caracteres fiunt, aut verba proferũtur, Deo permittente, ille venena, quæ homini, cuius imago perforatur, nocere possit, secreto, et inuisibiliter adhibet, & sic naturali potestate, & virtute venenorum dæmon facit ea, quæ malefic⁹ efficere optat. Quæ venena, quia maleficus sæpe ignorat, nec illa adhibere videt, putat ea omnia, quæ fiunt, virtute talium imaginum, aut caracterum, aut verborum fieri, quæ tamen neq; ab imaginib⁹, neq; a figuris, aut verbis vllis, neq; a dæmõe ipso: sed ab aliis agentibus, ad hoc virtutem naturalem habentibus fiunt, quæ per dæmones ipsos, qui illorũ agentium virtutem agnoscunt, latenter applicãtur, & admouentur, vt in ipsis corporibus humanis, ea, quæ maleficus cupit, efficiant. Et contingit sæpe, vt qui hæc maleficia operantur, remedia his malis, quæ intulerunt adhibere nesciant: quia non amplius dæmon eorũ magister eos docuit, vel (vt rectius loquar) non amplius dæmon illis promisit.

Sunt

Sunt tamen alij, qui optime vtrunque nouerũt, videlicet nocere, & nocumẽto a se, vel ab aliis illato remedium adhibere. De qua re lectorem admonere decreui, vt itelligat, huiusmodi maleficos homines, non solum grauiter peccare, quum nocẽt: sed etiam quando nocumento a se, aut alio illato, remedium per huiusmodi diabolicã artem præstant, vt maleficiũ operatum obesse non valeat. Nam licet sic operãtes proximo læso prosint, tamen (vt
Rom. 3. ait Paulus) non sunt facienda mala, vt inde veniãt bona. Mala est autem dæmonum inuocatio, malum est etiã & pessimũ, cum dæmone pactum aliquod siue expressum, siue tacitum facere: malũ igitur, & pessimum est maleficium iam adhibitũ soluere si non aliter quam per dæmonis inuocationem, & illius auxilium soluẽdum est. Id enim, quod ex se malum est, nulla adhibita bona intẽtione, nec quacunque alia bona circunstantia adiuncta poterit bonum esse. Quo fit, vt licet bonum sit proximorum incõmodis obuiare, non tamen bonum sit maleficia facere, ad proximorũ nocumenta tollenda. Iuste, quod iustum est (in
Deu. 16. quit Dominus) exequeris. Si tamen maleficiũ adhibitum tale esse dignoscitur, vt naturali aliqua virtute, sine vlla dæmonis inuocatione, & sine vllo pacto cũ illo inito, impediri possit illius operatio, tunc bonũ, & meritorium erit illud maleficium dissoluere, tantũ abest, vt peccatũ dici queat. Potest etiam per oratiões sanctorum virorum tolli maleficiũ ne suum consequatur effectum. Similiter etiã potest licite maleficium impediri, si imago illa, cui est acus infixa, aud aliud simile instrumentum per quod faciendum est maleficium, inueniretur, & confringeretur. Tunc enim dæmon non amplius illum fatigaret, quia ex pacto quod cum malefico fecit, non assistit: nisi quandiu signum aliquod ab eo datum permanet. Sed quæstio non parui momẽti est, an liceat ab eo qui maleficia exercet, & paratꝰ est quotidie illa exercere, petere, vt maleficium alicui adhibitum dissoluat, aut impediat, ne operationem suam exercere valeat, præsertim si credit illum non nisi dæmonis auxilio, & operatione maleficiorum illud posse dissoluere. Angelus de Clauasio in sua summa, in titulo: Superstitio. §. 13, citat Petri Aureoli de hac re sentẽtiam, & probat illam, qui quarto sentẽtiarum. dist. 34. q. 2. dicit licite hoc posse peti a quocũque malefico, quem scitur esse paratũ ad huiusmodi maleficia exercenda. Hanc autem suam sententiã per hoc persuadere nititur, quod cuicunque licet malo alterius vti ad commodũ suum. Pro qua re affert testimonium Augustini dicentis, licitum mihi esse vti ad commodum meum iuramento hominis infidelis, quamuis sciam illum iuraturum per Deos suos falsos, quos colit. Posset etiam pro eadem re afferri simile de illo, qui mutuũ petit ab eo, quẽ scit non nisi ad vsuram daturũ. Hæc autem petitio omniũ doctorum consensu licita est. Ex quo sequi videtur vt etiam liceat cuicunque petere ab eo, qui paratus est maleficiũ facere, vt maleficium incœptum impediat. Sed his omnibus non obstantibus, ego oppositã teneo sententiam, & dico Petrum Aureolum, & Angelum de Clauasio qui illũ sequutus est, fuisse in hac parte deceptos, eo quod nõ bene rem considerarunt, ac proinde non viderunt, quam lata sit differentia inter propositum negociũ & alia exempla, quæ loco similitudinis adducta sũt. Nam quod ille, qui petit a malefico, vt maleficium

ficium

quæstio.

a 2 petrum [illegible] & [illegible] clauasio.

ficium maleficio dissoluat, peccet, vel ex hoc euidentissime conuincitur, qđ ipsemet maleficus (vt paulo ante diximus) grauiter peccat quum diabolica arte inceptum maleficium tollit, ne ad operationem perueniat. Fieri igitur non potest, vt ille, qui a malefico petit, vt arte diabolica maleficium inceptum dissoluat, non peccet. Quisquis enim petit ab alio, vt faciat id, quod sine peccato facere non potest, peccat: quia sic Petens consentit iniquitati alterius inducendo illum ad peccatum. Certum est autem, quod sicut par pœna ita etiam par reatus cōstrinxit agentem, & consentientem. Nec petens excusari potest a peccato hac ratione, qđ maleficus ille, a quo petit paratus erat ad cuiuscunq; petitionem maleficium operari. Nam etsi ille parat⁹ esset, non tamen hoc particulare maleficiū fuisset operatus, nisi ille petiisset. Ex quo euidenter conuincitur, illius petitionē causam fuisse proximam, quod maleficus ille particulare illud maleficium fuerit operatus. Causam enim dicimus illam, qua posita ponit̃ effectus, & qua remota remouetur. Si petens non fuisset, maleficus nō fuisset illud particulare maleficium operatus, & illo petente fecit: ergo ille petēs fuit causa, quod alius maleficiū perpetraret, & inde cōuincitur illum peccare: quia alium ad peccatum induxit, & proximam peccati causam dedit. Et hoc cōfirmari potest per id, quod habetur in cap. Nec mirum. 26. q. 5. vbi postq̃ de Necromanticis, & Hydromanticis dictum est, hæc adduntur verba. Ad hæc omnia supradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars non commendat medicorum, seu in præcantationibus, seu in caracteribus suspendēdis, atq; ligandis, in quibus omnibus ars dæmonū est, ex quadam pestifera societate hominum, & angelorum malorum exorta. Vnde hæc cuncta vitanda sunt Christiano, & omni penitus execratione repudianda, atq; damnanda. Hæc ibi in illo ca. quod inscribitur nomine Augustini, & re vera non est Augustini. Exempla autem de infideli parato iurare per Deos suos, & vsurario parato dare ad vsuram, quæ loco similitudinis ad oppositæ sententiæ probationem adducta sunt, nihil penitus efficiunt. Quoniam illa omnia ad hoc negocium, de quo nunc disputamus, relata, magnā habent dissimilitudinem. Nam in illis exemplis adductis, res, quæ petuntur, non sunt ex se malæ: quia possunt bene fieri, ab his, qui illa factura sunt, si velint. Quod autē male fiant, non est ex malitia ipsius rei: sed ex malitia ipsius operantis, qui rem, quam poterat bene, noluit nisi male facere. Ille enim, qui petit iuramentum ab infideli non petit, vt per falsos Deos iuret, alioqui sic petēs peccaret: quia peteret id, quod est apertum peccatum: sed solummodo petit, vt iuret: & si daretur optio petenti, eligeret illum iurare per verum Deum trinum & vnum. Si autem infidelis per falsos Deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramentum exigētis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille si vellet, bene facere potuisset. Similiter is, qui petit ab vsurario, non petit, vt det ad vsurā: quia sic petēs peccaret, cum peteret ab illo id, quod sine peccato fieri non posset: sed petit duntaxat, vt mutuum sibi detur, quod non solum sine peccato: sed etiam cum merito fieri potest. Si vsurarius nō vult dare mutuum sine vsura, culpa est ipsius vsurarij, non autē petētis: quia petit id ab illo, quod ille, si vellet sine peccato, & cum merito facere posset. In his igitur omnibus exemplis

exemplis, & aliis similibus ille, q petit, non inducit aliũ ad peccatũ: quia petit id, qđ sine peccato fieri potest: sed vtitur ad cõmodum suũ iniquitate alterius, qui nõ vult nisi male, & iniuste facere id, quod si vellet, poterat facere bene. Lõge aliter se habet is, qui petit a malefico, vt maleficium diabolica arte dissoluat, ne nocere valeat. Is enĩ id a malefico petit, qđ ille sine peccato facere nequit. Ná (vt paulo ante diximus) non solũ peccat, qui maleficiũ operatur, vt noceat: sed etiá qui arte diabolica maleficiũ tollit, ne noceat. Quia artem diabolicá exercere, quacũq; bona intẽtione id fiat grauissimũ est peccatum. Is igitur, qui a malefico petit, vt maleficiũ diabolica arte dissoluat, nõ solũ vtitur ad cõmodũ suũ iniquitate malefici: sed etiá inducit illũ ad peccatum, & per consequẽs peccat: quia petit ab illo, qđ ille etiá si vellet, non posset facere sine peccato. Si autẽ maleficium tale esset, vt sine peccato posset a malefico dissolui, vt puta, qa scit vbi sit laqueus, aut imago, aut ligaturæ aliquæ, aut caracteres cũ quibus est iá incœptum maleficiũ, tũc sicut ipse potest sine peccato dissoluere maleficium confringendo illa omnia, ita quilibet alius potest sine peccato petere ab ipso malefico, vt illo modo dissoluat maleficiũ. His omnibus prænotatis, superest vt inquiramus an huiusmodi malefici sint hæretici cẽsendi, & velut tales puniendi. De qua re, vt certa possit dari sentẽtia, tria sunt prius ab his hominibus inquirẽda. Primũ est an aliquod pactũ, siue expressum, siue tacitum, cũ dæmõe fecerint per qđ promiserint se aliqd, quod fidei Catholicæ deroget, facturos. Nunq̃ enim, aut rarissime (vt præcedẽti cap. diximus) dæmon suũ adiutoriũ hominibꝰ sine aliqua spe lucri impẽdit. Si in pacto inter illos, & dæmonẽ inito interuenit aliqua promissio de rebus fidei repugnátibus, vt puta de adoratione, & reuerẽtia ipsi dæmoni præstáda, aut de eadẽ reuerentia Christo saluatori nostro denegáda, aut de cõfractione, & cõculcatiõe imaginis Christi, aut crucis, in qua moriens ille salutẽ nostram operatus est, quæ dæmon summe expetere solet ab his, quibus se exorabilẽ exhibet: non est dubiũ, quin tunc tales malefici sint hæretici cẽsendi, & velut tales puniẽdi. Quoniá nihil horũ, quæ diximꝰ, potest libere, & ex animo sine manifesta hæresi exerceri. Nam licet sint multa, quæ volũtas cõtra iudicium rationis operatur: quia ad illá voluntas est ex se prona, & illa ex se habent voluptatẽ quandá, per quam possunt voluntatẽ ipsam ad sui amorẽ allicere: sunt tamen alia, quæ (vt primo huius operis capite diximus) nunquá voluntas appetit: nisi quia intellectus iudicat esse bona: quia nihil habẽt illa in se, per quæ possint allicere voluntatem. Et inde sequit, vt si volũtas aliqđ illorũ appetat, nõ nisi ab intellectu iudicáte illud esse bonũ, moueatur ad illud appetendũ. In his ergo omnibus operatio exterior aperte indicat errorẽ intellectus. Ex quibus oĩbus euidẽter cõcludit maleficos oẽs, qui aliquid eorũ, quæ nunc proxime diximus, ex pacto efficiũt, esse hæreticos cẽsendos & velut tales puniẽdos. Secundũ, de quo examinare oportet maleficos, est maleficiũ ipsum, qđ exercẽt, de qua re varia est faciẽda inquisitio, sicut varia diximus esse maleficia. Nam illorũ alterũ diximus appellari amatoriũ, alterum veneficũ. Ab illis, qui amatoria venefica exercẽt, diligẽter inquirendũ est, an credát maleficia, aut dæmonẽ posse cogere alicuiꝰ viri, aut fœminæ volũtatẽ ad amorẽ aliquẽ libidinosũ,

aut quomodolibet inhonestũ habendum. Et qđ illi hoc fieri posse credát, violenta est suspitio: qm̃ nisi maleficorum arte, aut dæmóis potestate id fieri posse existimarẽt, nunq̃ talia maleficia p re illa efficiẽda, exercerẽt. Si illos ita credere cõpertũ fuerit, et đ hoc errore admoniti ab illo discedere noluerĩt: sed in illo ptinaces fuerint merito cẽsebunť hæretici, & velut tales puniẽtur, qm̃ apertá hæresim pertinaciter tuentur. Nam credere hominis voluntaté posse a dæmõe cogi ad aliquid amandum: hæresis est apertissima: qm̃ illa coactio repugnat libertati, quá Deus nostræ indidit voluntati. Deus enim

Eccli. 15. (vt ait Sapiẽs) ab initio constituit hominem, & reliquit illũ in manu cõsilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua: si volueris mádata cõseruare, conseruabunt te, & imperpetuũ fidé placitá seruare. Apposuit tibi aquá, & igné, ad qđ volueris porrige manũ tuam. Ex quibus Ecclesiastci verbis apertissime cõstat liberá factá esse a Deo hominis volũtaté, & inde sequitur illá a dæmone cogi nó posse: qm̃ alioqui libera nó esset. Si a dæmóe cogi posset hó ad aliquid amandũ, tunc iá nó esset homo in manu sui cõsilij (vt dixit Ecclesiasticus) cõstitutus: sed in manu cõsilij dæmonis. Qui ergo pertinaciter asseruerit hominis volũtaté posse qbuscũq; maleficiis, aut quacũq; dæmonis potestate ad aliqd amádum cogi, est hæreticus cẽsendus, & velut talis puniendus. Possunt quidẽ dæmones voluntaté persuasionibus allicere ad amandũ, repræsentádo aliquá, q̃uis falsam, apparentem tñ boni rationé in amore illo. Possunt etiá carnis appetitũ, qui liber non est, excitare, vt appetat illud, & ardẽter illud pquirat, etiá si alias ad

Iob. 41. illud frigeret. Nam (vt est apud Iob) halitus eius prunas ardere facit. Appetitus autẽ carnis, postq̃ fuerit vehemẽter accẽsus, voluntaté ipsam etiam vehementer solicitabit, & illam validissime impellet, vt in suam trahat sententiam. Et ex hac tam vehemẽti tentatione euenit, vt homines idiotæ dicát se cogi ad amoré, inuitos teneri, velle se discedere, & non posse. Sed re vera fallũtur: quia si vellẽt resistere, possent facile id efficere cũ dei adiutorio, qui omné ad se confugienté paratus est adiuuare. Fidelis est Deus, inqt Paulus, 1. cor. 10

qui non patieť vos tẽtari supra id, qđ potestis. Deinde examinãdi sunt, qui hæc maleficia exercẽt, an in illorũ exercitio aliquid misceant, qđ merito possit vehementẽ hæresis præstare suspitioné. Qm̃ si hæc nó adsint: inquisitores hæreticorũ: nisi illis sit specialiter hæc prouincia delegata, non poterũt iure quidquá circa illas disponere: qm̃ hoc est illis specialiter interdictum. in cap. Accusatus. §. sane. de hæreticis. libr. 6. Si vero talia in suis maleficiis miscẽt, vt de illis possit nó leuis suspicio hæresis sumi, merito de illis maleficiis inquisitor maleficos ipsos diligenter, & curiose examinare potest, & debet. Nam quum Papa in illo cap. Accusatus. §. sane. inhibet inquisitoribus, ne de diuinationibus, aut sortilegiis inquirant, statim excipit ea sortilegia, q̃ hæresim sapiunt. Quo loco sortilegij nomé capiendũ est iuxta latá illius significationé, vt cõprehendit omnia maleficiorũ genera. Ná iuxta propriá illius vocis significationé solum ad diuinationes pertinet, vt patet per Isidorum in cap. sortilegi. 26. q. 1. Sed quia in dicto cap. Accusatus. §. sane. postq̃ Papa expressit diuinationes, statim addidit sortilegia, constat illũ nomine sortilegiorũ non solũ diuinatiões: sed etiam maleficia intellexisse: quorũ aliqua dicit esse, quæ hæresim sapiũt.

Videndum

Videndum est igitur, & diligẽter inquirendum, quæ sunt illa maleficia, quæ hæresim sapiũt. Paulus Grillãd. in tractatu de hæreticis lib. 2. quæstione. 10. pro huius rei cognitione quasdam assignat regulas, quas ex Oldrado in cõsil. 210. se accepisse refert. Primum quidẽ dicit, quod si sortilegia, aut maleficia taliter fiunt, vt in illis adsit inuocatio dęmonis per modũ adorationis tũc aperte sapiũt hæresim. Deinde addit, qđ licet non fiat per modũ adorationis, si tamẽ per illa maleficia petatur, aut expectetur a dæmone, qđ soli Deo facere cõuenit, vt puta mortuos suscitare, secreta cordiũ reuelare, futura, quę ex causis naturalibus nõ pendent, prædicere, tunc talis petitio sapit hæresim. Tertio dicit, quod si est inuocatio dæmonis non per modũ orationis, & petitur a dæmõe id solũ, quod virtute naturali ille efficere valet, quãuis alia quælibet in maleficiorũ exercitio adhibeant, dicit illa nõ sapere hæresim. Dicit itaq; qđ celebrare missam de defũctis, p aliquo viuo, vt cito moriatur, vel hostiam consecratã mulieri cum caracteribus scriptã turpibus, dare, ad amorẽ prouocandum libidinosum, nõ sapit hæresim. Idem dicit de reliquiis sanctorũ, de sacramẽtalibus, vt sunt calix, altare portabile, oleũ sanctorũ, aqua benedicta, aqua fontis baptismalis, quę oĩa licet misceant in maleficiis, dicit non sapere hæresim. Et hanc suam sententiã nititur probare per hoc, quod alia istis imponitur a iure pœna, quam hæreticis. Et pro hoc adducit. capi. Quicunq;. 26. q. 5. & cap. De homine. de celebr. Miss. Addit insuper aliud, in quo non possum non mirari, tantam fuisse illius ignorantiam. Dicit enim, quod si aliquis crucem, aut imaginem Deiparæ virginis Mariæ, aut alterius sancti, irreuerenter piecisset in terra, & pedibus conculcaret, nõ saperet hæresim. Pro quare adducit cap. Si canonici. §. fi. de offi. iud. ordi. lib. 6. Ex his oĩbus Pauli Grillandi dictis, nõ inuenio, qđ probare, aut tolerare possim: nisi illa duo prima, quorum alterum est de adoratione dæmonis, & alterum de petitione, qua a dæmone petitur id, quod solus Deus prestare potest. Quæ duo dicit sapere hæresim. Et hoc ipsum nos etiam docemus. Reliqua vero omnia quæ in tertio dicto continentur, sunt manifeste falsa, & acerba reprehensione digna. Vt autem hoc apertius efficiamus, id primo annotandum est, quod sortilegium, aut maleficium aliquod sapere hæresim, idem est ac illud præbere vehementẽ hæresis suspitionem. Nam alias non videtur quomodo sortilegium, aut maleficiũ, qđ in exteriore operatione consistit, possit sapere hæresim: cum hæresis (vt in primo huius operis capite diximus) non in operatione exteriore: sed in errore intellectus consistat. Res autem sacras præsertim sacramentum, aut sacramentalia ad maleficia exercẽda adhibere, apertam, & violentam præbet hæresis suspitionem. Quoniam nullus illa ad maleficia exercenda adhiberet: nisi crederet illa ad similia opera exercenda, aliquam habere potestatem. Talis autem credulitas aperta est hæresis, Quia Deus, qui sacramentis non naturalẽ: sed aduentitiã virtutem dedit, non ad destructionẽ, & perditionem corporũ, & animarũ: sed ad salutem animarum illã dedit. Dæmon tamen videns se minus potentẽ ad maleficium amatorium exercendũ, cum (vt diximus) nõ possit aliquẽ ad amãdum inuitum cogere, ideo res quaslibet sacratiores miscere in huiusmodi maleficiis procurat, quas raro in aliis

maleficiis veneficis adhibet. Quia maleficia venefica potest dæmon si a Deo permittat in homine inuito exercere. Sub hac igit specie dæmon multos fallit persuadẽdo illis, qđ istorum sacramentorũ abusus, mirabiles effectus quoad amorẽ producat, quos ipse optime scit ab illis sacramentis, aut sacramẽtalibus effici nõ posse. Hoc tñ ille mendacij pater hominibus persuadere nititur in vilipendium Christianæ religionis, & vt homines grauius Deum offendant. Nec ista a solis prophanis hominibus: sed etiam ab his, qui altari seruiunt, fieri procurat. Legi enim de quodam sacrilegio sacerdote, quod quum mulierẽ quandam impotenti, & impudico affectu adamaret, vt illam in sui amorem traheret, medietatem sanctissimæ hostiæ, quam in Missa cõsecrauerat, sumpsit dicens turpia quædam verba, & exe cranda, quæ hic prodere non expedit, reliquam vero partem hostiæ misit ad prædictam mulierem, non in forma hostiæ: sed contritam, & in puluerem redactam, vt pote aptã ad sumendũ in potu. Quæ autẽ a mulieribus hac in parte fiunt, tot sunt, ac tam turpia, & abominabilia, vt satius sit illa silentio præterire, q̃ aliquid illorũ proferre. Vt igitur rem hanc totam breui compendio concludamus, talem de illa statuo certissimam regulam. Omne maleficium, qđ exercetur per cõmixtionẽ alicuius sacramẽti, aut rei sacramentalis, reddit ipsũ operatorẽ de hæresi suspectum. Quoniã nisi ille crederet talia sacramẽta, aut sacramẽtalia habere virtutẽ ad maleficiorũ operationẽ, nõ adhibuisset illa. Inquisitor igit quũ talẽ aliquẽ maleficũ agnouerit, capere potest illũ non quidẽ propter maleficiũ: sed propter sacramẽtorũ cõmixtionẽ, per quã se suspectum de hæresi reddidit. Captum illum diligẽter, & curiose examinabit de illius credulitate. Si ille dixerit se nõ credere, qđ sacramenta aliquã habeant ad maleficia virtutem, & potestatẽ: sed ideo apposuisse, vt dæmonis voluntati, qui hoc imperauit obediret, tunc inquisitor nõ poterit illum q̃uis grauissime peccantem punire: quia illi prohibitũ est in cap. Accusatus. §. Sane. de hæret. lib. 6. sed illius punitio ad solũ defertur ordinarium. Si vero malefic⁹ dixerit, se ideo sacramẽta, aut sacramẽtalia in suo maleficio miscuisse: quia credit illa virtutem aliquã, & potentiã ad huiusmodi maleficia habere, tunc merito inquisitor iuxta prædictũ cap. Accusatus. poterit illũ punire, non propter maleficium: sed propter errorẽ fidei, a quo si legitime admonit⁹ discedere noluerit, erit per oia tanq̃ hæretic⁹ ab eo tractãdus. Et idẽ prorsus dicendũ esse cẽseo de illo, qui crucẽ Dñi, aut imaginem Deiparæ virginis, aut alterius cuiusq; sancti irreuerẽter proiicit in terra, & pedibus cõculcat. Nã hæc sine vehemẽti hæresis suspitione fieri non possunt, præsertim cũ sit hæresis in septima synodo dãnata, dicẽs imagines nõ esse veneratiõe dignas: sed prorsus cõtemnendas. Quod autẽ Paulus Grillandus citat, ex cap. Si canonici. §. fi. de offi. iud. ordi. li. 6. nihil certe probat: qm̃ res illa cum prẽsẽti negocio nullã prorsus habet similitudinẽ. Nam canonici illi, de quibus textus ille loquitur, nec pedibus imagines conculcabant, neq; ob aliq̃ irreuerentiã aut illarũ cõtemptũ illas ad terram deiiciebant: sed per ceremoniam quandam illud efficiebant, ad horrorem quendam, & abominationem, & odium in populo excitandum contra illum propter cuius crimen imponebatur cessatio a diuinis. Quæ res licet fuisset re[illegible]ehẽsione digna,

digna, non debuit tamen hęreseos nomine notari. Si tamen illi ob irreuerentiá, & cótemptū imaginum eas ad terram proiecissent, fuissent proculdubio hæretici censendi: quoniá eos, qui ita faciendum esse olim docuerunt, septima synodus (vt proxime diximus) hæreticos esse declarauit.

DE LAMIIS, ET STRIGIbus, an sint hæretici censendi. Cap. 16.

PRAETER illos pditissimos homines dæmonem colentes, de quibus supra duob9 proximis capitu. disserui mus, sunt adhuc alij etiam dæmoni inseruientes, táto illis omnibus peiores, quanto horribiliora flagitia committunt, per quæ Deo maiorem inferunt iniuriam, & fidem Catholicam apertius deserunt. Sunt enim adeo mali, & impij, vt qdquid malitiæ, aut sceleris, aut infidelitatis apud alios homines, q dæmoni quomodolibet inseruiunt, excogitari potest, id totum isti exerceant, & perficiant. Hi apud Hispanos lingua eorum vulgari appellantur Bruxos. Itali autem vocant illos Latine vero dicuntur lamiæ. & striges propter similitudinem (vt existimo) quam habent cum animalibus, quæ huiusmodi nominibus vocantur. Sic illas sæpe vocat Apuleius in suo illo opere, quod inscripsit de asino aureo, præsertim libro primo, vbi de huiusmodi mulierib9 loqués hæc ait. At ille colore spurcissimi humoris percussum, quo me lamiæ illæ infecerant, aspernantur. Et Philostratus in vita Apollonij Pythagorici dicit, lamias a quibusdam laruas appellari, & lemures, esseq; ad amorem, & Venerem propensas, & carnes humanas pſertim formosorū esurienter appetere, quæ libidinis cupiditate alliciant eos, quos postea cupiant deuorare. Horum sectam aperte explicare oportet, vt inde melius respondere valeamus ad id, quod de illis inuestigamus, an videlicet tales sint hæretici cēsendi, an non. De hac re, quia varia apud diuersos autores legūtur, qui forte rem nó plene (vt oportebat) examinarunt, ideo illis omnibus prætermissis dicá ea, quæ certissima experiētia cognita sunt, & quæ ipsemet huius pestiferæ sectæ professores tá viri, q̄ fœminæ sponte corá iudicib9, a quibus hoc didici, cófessi sunt. Quisquis hanc diabolicá sectam profiteri vult, adducit primo ab eo, a quo docetur ante tribunal dæmonis, in solio quodam ad regis instar sedentis. Dæmon enim se illis in figura quadá visibili, & corporea ostédit, vt falsam maiestatem suam, & imperiū emétito quodá signo illis persuadeat. Coram illo itaque adductus, is qui hanc sectam profiteri paratur: statim debet abnegare baptismum, & omnia Christianæ fidei documenta relinquere. Deinde oportet, vt omnia ecclesiastica sacramenta reiiciat. Crucem, & intemeratæ Virginis, & aliorum quorūcunq; sanctorum imagines prosternere debet, pedibusq; propriis conculcare. Hanc tamen conculcationem imaginum non est opus coram ipso dæmone statim efficere: sed satis est, vt postea se facturū promittat cum primum sese obtulerit occasio. His peractis dæmoni, velut principi, aut regi sese perpetuo obligatum, ac deuinctū reddit, vouens in manibus eius, & promittés, prout religiosi in manibus prælati

suæ professionis votum emittere solent, se perpetuo futurum illi fidelem, & omnibus illius mandatis pariturũ. Post hæc tactis scripturis super quodam libro, obscuras quasdam, & ignotas paginas continente, iureiurando promittit se nunquam ad fidem Christi rediturum, nec diuina præcepta seruaturũ: sed solum ea, quæ per ipsum principem, dæmonem videlicet, mandabuntur. Promittit insuper se venturum quoties vocatus fuerit ad congregationes nocturnas, & sacrificia se facturũ, quæ horis illis nocturnis fieri viderit, præces emissurum, adorationis cultum se illi exhibiturum, omnia denique alia, quæ ab aliis ibidẽ fieri viderit se facturum. Quo voto, & iuramento per illũ emisso statim dæmon, qui in solio sedens velut Regem se illi ostenderat, hilarẽ frontem prætendẽs promittit illi sic stanti se daturũ, quã in se non habet perpetuã fœlicitatem, & gaudia immẽsa, & quascũque in hoc mũdo cupit habere voluptates, & tandem post hanc vitã multo maiora se daturum promittit. Deinde vnum dęmonem cõstituit ad illius custodiam, & doctrinam, qui illũ perpetuo comittetur, & illi per omnia seruiat, & omnia tribuat, quę ille cupiet. Huic dęmoni ad custodiam destinato inter alia hoc peculiare officiũ cõmissum est, vt quotiescunque oportuerit ad ludos accedere nocturnos, ille hoc denunciet suo clientulo, & illum deferat ad locũ congregationis. Hunc dæmonẽ, qui velut patronus ad custodiã datus est, ipsi hoẽs huius diabolicæ artis professores vocant (vt audio) Martinetũ, aut Martinellũ. Hic quotiescunque nocte aliqua faciẽda est ad ludos, & voluptates exercẽdas generalis eorũ congregatio, ante duos dies eam cõgrationem faciendã esse suo cliẽtulo annũtiat, horamque, & locum illi declarat, vt cũ tempus aduenerit, sit ad veniendũ parat⁹. Hora vero eundi iam appropinquante, statim dæmon ille, quem Martinetũ, aut Martinellũ ab illis vocari diximus, ipsum hominem voce quadã, ad similitudinẽ humanæ vocis formata, vocat. Qua voce audita mox ille, qui iturus est, sumit pixidem vnctionis, & quędam sui corporis mẽbra vnctione ex pixide sumpta linit. Quo facto domũ exit, & illico inuenit prope domus ostium Martinetũ illũ in forma hirci expectantẽ, super quo (vt ipsi homines referunt) equitat, qui ad ludos deferẽdus est, manibus suis crines hirci fortiter apprehendẽs, ne propter velocissimũ hirci motũ, ille forte ad terram deiiciatur. Dæmon igitur sic illũ in forma hirci suscipiens, celerrime illum per aera transuehit, & ad locũ vsque congregationis defert, vbi frequẽs virorum, mulierũque multitudo coram dæmone ad instar Regis sedẽte, concurrit. Quo postquam quisque illorũ peruenit, imprimis dæmoni reuerentiã facit, alio tñ modo quam nos facere solemus. Non enim faciẽ: sed terga dæmoni vertũt, & caput nõ versus pect⁹: sed versus scapulas flectũt, ita vt mento ad cœlũ eleuato caput ad terga deflectant. Crura vero (non vt nos facere solemus) flectunt a tergo illa curuãtes: sed a pte anteriori illa sursum a terra eleuant. Qua præstita reuerẽtia aliqñ illi offerunt sacrificia, non tñ semper. His omnibus consummatis dæmon ille, qui in solio maiestatis sedet, præcipit omnibus, vt tripudiẽt, & psallant, cum gaudio et lętitia sumẽtes voluptates suas. Et vnusquisque dæmon manu apprehẽdit mulierẽ suã, ad cui⁹ custodiam deputatus erat, & cum illa saltat, & choreas facit. Choreis & saltationib⁹ finitis inde ad mẽsas veniũt

quæ

quæ lautisſimis ferculis ornatæ & pręparatæ inueniuntur, vt quiſq; ad libitum illis veſcatur. Conuiuiis expletis luminaria extingũtur omnia, & quiſque dæmon in forma incubi ſuá capit mulieré. Si qui vero adſunt viri hi habent dæmonem vnuſquiſq; ſuum in forma ſuccubi, hoc eſt in forma mulieris, & ſic inuicé miſcentur, & carnis libidines vſq; ad ſatietaté ſuſcipiunt cũ maxima (vt dicunt) voluptate. Quibus omnibus completis reuertuntur omnes ad domos ſuas equitantes in hircis, a quibus diximꝰ eos primo ad congregationem deportatos eſſe. Et in his omnibus exercendis hoc ſummo opere ab illis omnibꝰ cauetur, ne aut euntes, aut in congregatione ſtantes, aut ab illa redeuntes, Deus inuocetur, aut quomodolibet nomineť, aut crucis ſignum fiat: quoniá ſi illorum aliquod fiat, dæmones illud non ferentes ſtatim fugiunt, & omnes illæ illuſiones dæmonis arte factæ, euaneſcunt. Sunt præter hæc omnia multa alia flagitia, & ſcelera quæ iſtæ peſſimæ lamiæ cómittunt. Non enim ſatis illis videtur, quod propter libidines explendas ſe dæmoni tradant, & illi per omnia ſeruiant: ſed alios inſuper quot quot poſſunt ad dæmonis obſequiũ adducere, & a Dei ſeruitio auertere conanť, vt dæmóis imperiũ ſuo miniſterio augeať. Ná præter hoc quod multos ad huiuſmodi diabolicá arté profitendam ſolicitát, pueros multos ante baptiſmum ſuſceptũ interficere nituntur, ne baptiſmo ſuſcepto ad gloriam poſsint peruenire ſempiterná. Noctu domos alienas ingrediũtur, cameras quantunlibet obſeratas dæmone illis viam parante, intrant, puerorum ſanguinem ſugunt, aliquádo illos ſuffocant, & multa alia circa illos mala committunť. Et ob hanc cauſam (vt exiſtimo) vocatę ſunt lamiæ, & ſtriges. Ná Lamia animal quoddam eſt nimium crudele faciem prætédens muliebrem equinos pedes habens. De huiuſmodi lamiis loquitur Hieremias, in Trenis dicens. Lamiæ nudauerunt mammas, lactauerunt catulos ſuos. (Strix autem auis quædam eſt nocturna, & importuna ſic dicta a ſtridore, qué facit. De hac ſic dicit Lucanus, libro, 6.

Lamiæ

Tren 4.

Strix.

Q đ trepidꝰ bubo, q; ſtrix nocturna q̃runť.

Hæc auis pueros aggrediť nutricibus egentes, & ex illorum corpuſculis vitalem ſanguinem abſorbet. Et ab huius auis nocumento, ſtriges appellantur mulieres iſtæ, de quibus hactenus locuti ſumus, propterea quod puerorum ſanguiné, ſicut auis illa, ſugunt. Hæc ſunt, quæ de iſta peſtifera hominum ſecta hactenus certiora eſſe intellexi, quarum parté ex lectione aliquorum autorum qui de hac re ſcripſerunt, parté ex relatione aliquorũ probatorum virorum, qui iudices exiſtentes huiuſmodi homines captos diligẽter examinarunt, & fere omnia iſta ex illorum confeſsione acceperunt. Et inter cætera, quæ de iſtis peſsimis hominibus, certa experientia docente ſciuntur, eſt, multo plures eſſe fœminas, quæ hanc diabolicá artem profitétur, quam viros. Cuius rei duplex (mea quidem ſententia) poteſt eſſe cauſa. Prima eſt, nimia mulierũ credulitas, ob quam ſexus iſtæ facilis eſt ad deceptionem. Quarũ defectum dæmon optime agnoſcens, illas frequentius per fallacias, & mendacia aggreditur quá viros. Nam Euam primam omnium matrem dæmon ſeduxit, vir autem illius Adam (vt Paulus teſtatur) non eſt ſeductus. Ob hanc cauſam ipſe Paulus non permittit mulierem docere, ne ipſa decepta alios ſua doctrina decipiat. Quem Pauli locum in-

1. Tim. 3.

 terpretans

Theop. terpretans Theophilactus ait. Quia semel mulier virum edocuit, & cuncta peruertit, idcirco nequaquam hæc habeat, velim docendi de cætero potestatem. Est nanque mulier natura leuior, & facile fallitur. Aduerte autem quemadmodum non Euam dixerit deceptam esse: sed mulierem: tanquam de ipso muliebri sexu disseruisset. Nam quemadmodum natura omnis humana perdita est, sic & per Euam in omne fœmineũ genus delapsa est leuitas: qua & præuaricatio ipsa primum Euam inuasit. Hæc Theophilactus. Secunda causa est, earundem mulierum fragilitas, & ad libidinẽ pronitas. Sunt enim mulieres natura proniores ad libidinem, quam viri. Et ob hanc præcipue causam (vt existimo) sexus muliebris vocatur a beato Petro fragilius vasculum. 1. Pet. 3. Primus autem, & præcipuus finis, ad quem homines huius diabolicæ artis professores tendunt, est carnis voluptas, propter quam ad libitum, & satietatem assequendam, se totos dæmoni dedunt, & alia omnia, quæ diximus, faciunt. Ob hanc igitur causam plures fœminæ, quam viri hãc diabolicam artem profitẽtur: quia fœminæ vehementius carnis voluptates appetunt, & facilius huiusmodi appetitui succumbunt. Sed inter tam multa, quæ de istarum lamiarum secta diximus, aliqua sunt, quæ quibusdam falsa esse videntur, & prorsus incredibilia. Sunt enim aliqui firmissime tenentes, & docentes, falsum esse, quod huiusmodi lamiæ deferãtur ad ludos illos, & voluptates illas capiendas, & quod dæmones cum illis ad carnis voluptatẽ coeant: sed omnia illa esse mera somnia, ex quibus illæ decipiuntur etiam in vigilia, putantes se vere vidisse ea, quæ in sola imaginatione contigerunt. Et pro hoc adducunt concilium Anquirense, vel Ancyranum, cuius verba habentur in capi. Episcopi. 26. q. 5. Quo loco inter alia hæc dicuntur. Siquidem ipse Sathanas, qui trãsfigurat se in angelum lucis, cum mentem cuiuscunque mulieris cœperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit illico transformat se in diuersarum species personarũ, atque similitudines, & mentem, quam captiuam tenet in somniis deludens, modo læta, modo tristia, modo incognitas, mõ cognitas personas ostendens, per quæque deuia deducit, & cum solus spiritus hoc patiatur, infidelis hoc non in animo: sed in corpore euenire opinatur. Quis enim somniis, & nocturnis visionibus non extra se ipsum educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam vigilando viderat? Hæc ibi in cap. Episcopi. Afferunt etiam pro eiusdem sententiæ confirmatione aliqua exẽpla, quibus experientia certa se cõprobasse dicunt, mulieres aliquas, quę se trãsferri ad alia loca putabant, ipsis videntibus toto illo tempore in terra iacuisse soporatas, quo illæ se translatas esse ad alia loca dicebant. Sed re vera, qui lamias de loco ad locum a dæmone transferri posse non credunt, non intelligunt dæmonis naturalem potentiã, quam sacrę literæ, & sacri illarum interpretes tam aperte expresserunt. Nam corpora hæc inferiora cuiuscunque conditionis existant, subduntur imperio angelorum, siue bonorum, siue malorum, quoad motum localem, ita vt angeli, siue boni, siue mali possint illa de loco ad locum pro libito mouere. Nam si angeli (vt communior theologorum, & philosophorum tenet sentẽtia) mouent illos orbes cœlestes, qui tam immensæ sunt magnitudinis: multo facilius poterunt humana corpora, quæ multo minoris sunt magnitudinis de

loco

Dan. 13 loco ad locum mouere. Praeterea Angelus tulit Abacuc prophetam capillo capitis illius de Iudaea in Babylonem, vt panes, quos messoribus suis portabat, praeberet Danieli prophetę in lacu leonum incluso. Qui postquam panes Danieli prebuit, statim ab eodem angelo reductus est a Babylone in Iudaeam. Si angelus bonus illud facere potuit consequens est, vt daemon etiam idem facere posſit, quia (vt Dionysius Areopagita docet) naturalia in daemonibus manserunt integra.

Matt. 4. Rursum, daemon ille, a quo Christus saluator noster tentatus est in deserto, assumpsit ipsum Christum (vt Matthaeus refert) & ex deserto trãstulit in sanctam ciuitatem, & statuit illum super pinnaculum templi. Et iterum assumpsit eum inde, & transtulit in montem excelsum valde, vbi ostendit illi omnia regna. Si sanctum Christi corpus dęmon, Deo permittente, tam facile per tam longa spacia mouere potuit, consequens est, vt quodlibet aliud corpus humanum posſit ad quamlibet magnam distantiam mouere. Et inde aperte sequitur, vt lamias non solum spiritu: sed etiam corpore posſit, Deo permittente, quo voluerit transferre. Accedit ad haec omnia experientia manifesta, qua certisſime cognitum est ipsas lamias a daemone transferri. Pro cuius rei comprobatione, multa possem referre exẽpla, quae ab his, qui viderunt, audiui. His tamen omisſis duo solum referam, quae recitat Paulus Grillandus in suo tractatu de haereticis libr. 2. quaestione. 7. Hic enim refert, ꝙ anno Domini. 1524. ipsemet rogatus ab Abbate monasterij sancti Pauli de vrbe accesſit ad castrum Nazanum, quod subest dictioni eiusdẽ monasterij. Quo cum peruenit oblatae sunt ei duę mulieres, vt eas examinaret, quae accusatae, quod lamiae essent, in carcere tenebantur inclusae. Et ab vna illarũ, quae mitioris, & facilioris erat ingenij, dicit se didicisse fere totam illam ceremoniarũ multitudinem, quam supra retulimus obseruare homines huius sectae professores.

De altera, quam dicit vocatã esse Lucretiam, refert, ꝙ dum illa ex congregatione ludorum deportaretur a daemone ad domum suam, prope auroram sonuit cãpana, quae in Italia pulsari solet illo tempore vt moneatur populus per illam ad orationem. Quo sono audito daemon recesſit, & dimisit illam in quodam agro spinetis pleno prope ripam fluminis. Quidam autem iuuenis, quẽ illa optime agnoscebat, casu illac transiit per viã illi proximam, quem illa videns vocauit ad se. At iuuenis videns illam nudam totam, praeter verenda, quae erant foemoralibus tecta, & capillos sparsos habentem, obstupuit, & formidabat ad illã accedere: sed tandem blandiciis mulieris victus accesſit, & quaesiuit ab illa, quid sibi accidisset, & ob quã causam illic nuda persisteret. Illa vero rei veritatem voluit confictis mendaciis tegere, & simulare: quae omnia cum minime crederet iuuenis dixit se nihil pro illa facturum: nisi veritatem aperte reuelaret. Illa igitur vidẽs se mendaciis nihil proficere, ꝓmisit se vera dicturam iuueni, si ille promitteret se ea omnia perpetuo secreto seruaturum. Quod cum iuuenis iureiurãdo promitteret, statim illa plena fide veritatẽ aperuit, dicens se a daemone ad ludos nocturnos fuisse portatam, a quibus cum ab eodem daemone ad domum reduceretur, audito cãpanae sono daemonem recesſisse, & illic illam reliquisse. Haec iuuenis audiẽs credidit illi, & illam secreto ad domum suã duxit, ob quam causam

causam multis ab illa fuit muneribus donatus. Sed tandē iuuenis promissi oblitus, retulit hæc omnia vni, & alteri, & sic paulatim res diuulgata est, ob quam causam illa capta, & carceri mācipata est. Iuuenis autem in testem vocatus corā præfato Paulo Grillando, cui huius mulieris examinatio cōmissa erat, hæc omnia, quæ nunc retulimus narrauit, & tandem ipsamet mulier hæc omnia vera esse confessa est. Ex qua historia, quæ aperta experientia comprobata est, manifeste conuincitur verū esse huiusmodi lamias aliquando a dæmonibus de loco ad locum valde distantem trāsferri. Aliud refert idem Paulus Grillandus exemplum, quod hic etiam addere placuit, ne vno solo testimonio contenti esse videamur. Mulier quædam Sabinensis diœcesis hanc profitebatur diabolicam artē, de qua cum maritus suspicionē haberet, interrogauit illam pluries, an pestiferam illam artem sciret, & exerceret: quæ semper se scire negauit. Maritus vero in suspitione sua persistēs anxie veritatem perquirebat, qui adeo astute se gessit, ꝙ vidit illam quadam nocte se vnguento quodam vngētem, qua vnctione peracta vidit mulierem celerrime quasi auem recedentem, & ex superiori domus solario ad inferiora descendentem, illam maritus sequens, vt videret, quo tenderet, amplius eam non vidit, & accedēs ad portā dom⁹ inuenit eam clausam. Quæ res magnam præbuit illi admirationem. Die vero sequenti iterum maritus vxorem interrogat, quod anxie scire cupiebat, & illa constanter (vt ante) se nescire dixit. Maritus vero vt mulier iam negare non possit, aperte dicit illi quidquid nocte præterita illā fecisse viderat, deinde fustibus illam percutit grauiter, & duriora minatur verbera nisi veritatem dixerit quam si aperte exposuerit, veniam se illi daturum promisit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam a marito petiit quā illi maritus hac conditione indulsit, vt illum ad tales congregationes adduceret: illa vero, vt veniam impetraret, facile petita promisit, & ꝓmissum ex licentia Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum vbi ludi fiebant, ludos, & choreas, & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, vt vesceretur sedens, cum cibos insipidos iudicaret, petiit sibi dari sal, quod in mensa deerat & quamuis iterum, atq; iterum petiisset, nunq̄ illi dabatur. Tādem cum post importunam petitionem prolixamq; expectationem sal illi daretur, dixit. Nunc laudetur Deus, quoniam iam venit sal. Quibus verbis prolatis dæmones, quoniam laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt: luminaribusque extinctis mansit ille solus nudus, quousq; mane facto vidit quosdam pastores, quos interrogauit quęnam esset illa patria in qua erat, illi vero responderunt esse agrū Beneuentanum in regno Neapolitano. Qui locus distabat a patria illius viri per cētum miliaria, ob quā causam licet diues erat, coactus fuit per viam mendicare, vt ad domū suam redire posset Ad quā postquam peruenit statim vxorem suam ob lamiæ crimen accusauit, & totam rem gestā (vt narrata est) coram iudicibus exposuit. Qui rem totam plene (vt oportebat) examinantes, vera esse omnia, quæ diximus inuenerunt, quæ etiam eiusdē mulieris confessione confirmata sunt. Multa alia possem referre testimonia ex his, quæ ꝑ fidelissimos testes in Hispania contigisse

tigiſſe cognoui: ſed ea, quæ proxime narrauimus ſatis mihi eſſe videntur, ad probandum lamias illas aliquando a dæmonibus de loco ad locũ non ſolum ſpiritu: ſed etiam corpore deferri. Quod autem alij obiiciunt ſe expertos eſſe lamias iſtas non corpore: ſed ſpiritu a Dęmonibus deferri: quia dũ illæ ſic ſe delatas eſſe putabant, aliis videntibus, qui de hac re teſtimonium præbuerunt, veluti dormientes iacebant in terra: nihil hoc contra ea, quæ diximus, agit. Non enĩ dicimus ſemper illas corpore deferri: ſed hoc fieri poſſe, & aliquãdo factum eſſe contendimus, concedentes inſuper aliquando etiam fieri oppoſitum, ita vt non corpore: ſed ſolo ſpiritu per illius fantaſticam imaginationem a dęmonibus de loco ad locum deferantur. Veram igitur eſſe illorum experientiam concedimus: ſed oportet, vt etiã illi noſtram veram eſſe credãt: quia altera alteri nõ repugnat: ſed vtraq; alternis vicibus contingere potuit. Sed reſtat, vt reſpõdeam⁹ ad cap. Epiſcopi, 26. q. 5. quod in ſpecie contra nos pugnare videtur: ſi tamen omnia in illo contenta bene circunſpiciantur, aperte conſtat nihil contra nos agere. Nam ſecta illa de qua in illo cap. agitur longe diſtat ab hac lamiarũ ſecta, de qua nos impræſentiarum diſputamus. Primo quidem illi⁹ ſectę profeſsores credũt mulierem quãdã nomine Dianam, aut Herodiadem eſſe cõuerſam in deam, habereq; aliquid veri numinis. Lamiæ autem hoc non credũt: ſed bene agnoſcunt ſpiritum illis apparentem eſſe diabolum, & Dei inimicũ, & quãuis hoc agnoſcunt, tamen propter voluptates, quas in illo recipiũt, libenter ſe illi ſubiiciunt. Secundo illius ſectæ profeſsores credũt (ꝑut ex textu illius cap. conſtat) creaturam aliquam poſſe ab alio, quam a Deo in aliam ſpeciem mutari, vt puta homo in aſinum, aut equum. An autẽ lamiæ oĩes hoc credant, mihi hucuſq; non cõſtat: quoniam (vt ex his, quæ de illis legi, & audiui coniicere poſſum) impertinẽs eſt, hoc ad ſectam illarum: quãquam forte illarum aliquæ hoc credũt, propterea quod non ſolum lamiarum: ſed etiam maleficarum ſectam profitentur. Tertio differunt: quia ſecta illa non dicitur abnegare fidẽ Chriſti abſolute, & illius ſacramenta contemnere, crucem cõfringere, quæ omnia diximus a lamiis fieri. De hoc tamẽ inter vtranque ſectam conuenit, ꝙ vtriuſq; illarum profeſſores noctu cum diabolo in delitiis verſantur: vtriq; etiam credunt aliquãdo fieri in corpore, quod in ſola contingit illorum imaginatione. Deinde dico, ꝙ licet iſta ſecta lamiarũ eſſet illa eadem, de qua loquitur illud cap. Epiſcopi nihil tamẽ contra nos ageret textus ille. Non enim negat textus ille mulieres poſſe a dæmone corporaliter de loco ad locũ trãſferri, neq; dicit illum motum ſemper in ſpiritu, & in imaginatione fieri, & nunquam in corpore: ſed ſolum dicit mulieres illas decipi putãtes in corporibus earum fieri ea, quæ in ſola contingunt imaginatione. Et certe ſæpe ita euenit, quanq̃ aliquando (vt diximus) eas non decipi contingat. Et ſi vniuerſaliter textus ille loqueretur, vt nunquam illas corpore deferri contingat, argumenta, quibus hoc probare nititur nihil prorſus efficiunt. Nam ad ſuæ ſententiæ confirmationẽ producit in teſtem Ezechielem prophetã, qui viſiones Dei nõ in corpore: ſed in ſpiritu ſe vidiſſe teſtatur, & Paulum, q neſciebat, an in corpore, an extra corpus eſſet, quum vidit archana Dei. Fateor quidẽ hęc exempla ſatis eſſe ad probandum,

probandum, visiones illas aliquando non in corpore: sed in spiritu fieri, quod nos etiam fatemur. Si tamen ex illis colligere velit nunquam talia in corpore: sed semper in spiritu fieri, quis non videt, quam inualidum sit argumentum? Ex vna quidem, aut altera singulari, et si liceat inferre particularem propositionem, nunquam tamen licet inferre vniuersalem. Dico insuper aliqua esse in illo cap. Episcopi, relata circa illarum mulierum deportationem, quae nunquam in corpore: sed in spiritu semper contingere constat. Dicitur enim ibi de mulieribus illis, quod credant se super quasdam bestias nocturnis horis equitare, & multarum terrarum spacia intempestatae noctis silentio pertransire. Et de lamiis nos etiam supra retulimus illas hoc idem credere. Quod enim non solum spiritu, & imaginatione: sed etiam corpore aliquando deferantur, nos concedimus, & ratione simul, & experientia hoc fieri posse probauimus. Quod autem super bestias equitent, & multa terrarum spacia breuissimo tempore super illas equitantes pertranseant hoc non corporaliter, & vere: sed in solo spiritu fieri concedam.

Nam bestiae illae, a quibus se deportari dicunt, non sunt verae bestiae: sed corpora quaedam fantastica ex aere, vel ex alia quauis materia a daemonibus ad similitudinem bestiarum confecta. Aut forte nulla sunt corpora: sed daemon tam vehementem illis imprimit bestiarum imaginationem, vt mulieribus illis etiam vigilantibus praesertim noctu quando corporei oculi nihil, aut parum videre possunt, contingat id, quod dormientibus contingere solet, qui ea, quae in somniis acciderunt, saepe postea vigilantes se vere vidisse contendunt. Et certe idem huiusmodi mulieribus contingere potest, dum credunt se a bestiis per longa terrarum spacia breuissimo tempore deferri. Non enim tanta est alicuius bestię, imo nec alicuius auis agilitas, vt vnius horae spacio possit trecenta, aut quadringenta milliaria percurrere. Nec tanta est etiam alicuius bestiae leuitas, vt possit per tantum spacium in aere se suspendere, vt sua grauitas illam ad terram non deprimat, atque deiiciat. Et de his, atque aliis eiusmodi, quae de motu illarum mulierum dicuntur, credo illud cap. Episcopi, esse intelligendum, quum dicit illa non corpore: sed in solo spiritu, & in fantasia fieri. Caeterum quod de incubis daemonibus dicitur, nisi sane intelligatur, merito incredibile iudicabitur. Nam supposito quod daemones (vt communior tenet sententia) sunt spirituales substantiae corporibus carentes, necessarium est, vt sint indiuisibiles, & impartibiles. Quo fit, vt nihil de sua substantia velut semen emittere possint, & inde consequens est, vt cum foeminis coire non valeant, quemadmodum viri cum illis coire solent. Et iuxta hunc sensum credo intelligendos esse aliquos doctores sacros, qui negant daemones cum foeminis coire posse. Chrysostomus homilia 22. super Genesim hoc aperte negat. Philaster Brixiensis Episcopus, quem beatus Augustinus se Mediolani vidisse refert, in quodam opusculo, in quo de omnibus haeresibus disseruit, inter alias haereses connumerat eam sententiam, quae dicit daemones posse coire cum foeminis. Beatus Augustinus libro. 15. de ciuitate Dei, cap. 23. dubius est in hac re, quę dubitatio inde (vt suspicor) est illi orta, quod ipse putauit daemones habere corpora, quamuis non eiusdem forte conditionis cum nostris. Haec autem Augustini sententia, ab omni theologorum schola reiecta est, neque

est

est, præter vnum, theologus aliquis, qui Augustini sententiam in hac parte tueatur. Sed quia (vt idem Augustinus loco nunc proxime citato ait) certissima experientia sæpe cognitum est, fœminas etiam inuitas a dæmonibus fuisse cōpressas: ideo modum inquirere oportet, quo id fieri posse fideliter, & Catholice dicamus. De qua re dicam quod sentio, paratus meliora docentem audire. Dæmon, qui naturæ cuiuslibet inferioris conditiones & proprietates melius, quam omnes mundi sapientes nouit, potest aerem condēsare, & ex illo, aut ex aliqua alia materia corpus aliquod conficere, & illud iuxta figurā hominis, aut asini, aut equi disponere. Quo corpore cōfecto, licet animam vllam illi dare non possit, potest tamen circa motum localem omnia illa operari, quæ operaretur anima, si esset in illo. Nam potest mouere manus, pedes, linguam ad loquutionem, erigere mēbra genitalia, vt apta esse videatur ad coitum, & totum deniq; corpus mouere, sicut viri cum mulieribus coeuntes mouere solent. Quæ omnia cum fecerint, semen tamen, quod Græci sperma vocāt, ex corpore illo emittere non possunt. Quia semen illud (vt phisici, & medici docent) est pars substantiæ, quæ ex cibo optime digesto remanet, illa scilicet, quæ proxima est, vt cōuertatur in sanguinem. Quod vel ex eo coniiciunt medici, quod hi, qui nimirum indulgent veneri postq̄ totum, quod habebant hauserūt semen, tandem emittunt sanguinem. Corpus autē phantasticum cum sit prorsus inanimatum non potest cibos concoquere, nec vllā illorum facere digestionem. Quo fit, vt nec semen vllū habeat: quod, cum fœmina coiens, emittere possit. Necessarium est igitur vt dæmon, cum in corpore phātastico cum fœmina coit, ex alio corpore humano semē illud extorqueat, vt illud i vas muliebre emittere possit. Fœmina autē prestigiis dæmonis illusa putat semē illud a dæmone incubo ex proprio corpore emitti. Nec dubito quin fœmina ex tali semine concipere possit. Quod si contingeret, proles inde nata non esset filius dæmonis dicenda sed filius illius a quo dæmon extorsit semē, quod in vuluam mulieris fuerat decisum & ex quo sequutus est talis conceptus. His igitur omnibus prælibatis, superest, vt ad id, quod primo quæsitum est, respondeamus, an scilicet, huiusmodi lamiæ, & striges, de quibus hactenus disseruimus, sint censendæ hæreticæ, & velut tales puniendæ? Cui quæstioni facile ex his, quæ de illis supra relata sunt, responderi potest. Multa enim ab illius sectę professoribus fiunt, propter quæ omnes illi non solum hæretici: sed etiam apostatæ merito censendi sunt. Nam honores diuinos demoni tanquā Deo impēdunt, illum adorātes, & illi sacrificia offerentes. Quæ sine violenta hæreseos suspitione nequaquam effici possunt. Nunq̄ enim talia dæmoni præstarent: nisi illū aliquid numinis habere putarent. Hoc autem credentes blasphemi sunt & in apertam incidunt hæresim, contra id, quod Regius propheta ait. Quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum? Et in alio psalmo. Quoniā magnus es tu & faciens mirabilia, tu es Deus sol9. Et ipsemet Deus per Esaiam prophetam ait. Ego Dominus, & non est alius: extra me non est Deus. Et eandem sententiam in illo eodem cap. sæpissime repetit. Deinde homines huius pestiferæ sectæ professores sacramenta contēnunt, per quem contemptum in aliam apertam, &

Psal. 17. Psal. 85. Esai. 45

tam, & damnatam incidunt hæresim, putantes sacramenta nullius esse valoris, quæ ex ecclesiæ Catholicæ sententia, gratiá digne illa recipientibus conferunt. Præter hæc omnia, crucem, & aliorum quorumcunq; sanctorũ imagines confringunt. Quæ res non paruam præbet hæreseos suspitionem. Nam dicere imagines nõ esse tolerandas: sed potius esse cõfringendas, hæresis est in septima synodo damnata. Nec solum hæretici sunt huius diabolicæ artis professores: sed, vt nihil illorum malitiæ desit, etiam sunt apertissimi apostatæ. Quoniam fidem Christi expresse abnegant, & quod omnium pessimum est iureiurãdo promittunt se nunquã ad fidem Catholicam redituros. Merito igitur hi pestiferi homines, siue viri, siue fœminæ, qui hanc diabolicam profitentur arté, hæretici sunt censendi, & velut tales puniendi. Sed præter hæc, quæ ad fidem spectant, quædam alia flagitia cõmittunt, ꝓpter quæ absq; iudicis ecclesiastici sententia, qui illos de hæresi damnaret, sola secularis potestas potest illos capere, & vltimo supplicio punire. Nam (vt supra retulimus) pueros noctu occidunt, aut ægros, & valetudinarios efficiunt, & alia similia cõmittunt propter quæ digni sunt morte, etiam, si de illorũ infidelitate, aut apostasia non constaret.

DE CREDENTIBVS, RECEPTATORIBUS, fautoribus, & defensoribus hæreticorũ, an sint hæretici censendi, & velut tales puniendi. Cap. 17.

MVLTA, ET VARIA sunt hominum genera, quibus iura, quæ de hæreticis loquũtur, multas & varias, & graues infligunt pœnas: ob quam causã merito dubitari potest, an omnes illi sint inter hæreticos recensendi, & pro talibus existimandi. Horum hominum aliqui dicuntur credentes hæreticorum, alij receptores, alij fautores, alij deniq; defensores. De singulis suo ordine dicere oportet, & primo qui sint illi, quibus hæc omnia competunt, declarabimus, deinde, an sint inter hæreticos merito numerandi, discutiemus. Petrus de Palude in quarto sententiarum, dist. 13. q. 3. dicit illos esse credentes hæreticorum, qui licet nullam in speciali hæresim credãt, de hæreticis tamen, qui illas docent, bonam habent existimationẽ, credentes illos esse bonos viros, & recte de fide sentire: & ob hanc causã generali quadam credulitate credunt omnia, quæ illi hæretici asserunt. Huiusmodi tales sunt multi idiotæ inter hæreticos versati, & bene erga illos affecti. De his non est cur dubitari debeat illos esse hereticos, præsertim si illi in sua mala credulitate pertinaciam habuerint, ita vt quamuis admoniti sint illos esse hæreticos nihilominus persistunt in sua credulitate, & existimatiõe credentes illos hæreticos esse bonos viros, & vere fideles. Nam sicut non est necessarium fidem Catholicam expresse, & in particulari credere, vt quis verus fidelis censeatur: sed satis est, vt in vniuersali credat, & fateatẽ, quidquid Catholica credit ecclesia: ita ex opposito, vt quis dicatur infidelis, & hæreticus, non est opus, vt aliquam in particulari hæresim credat: sed satis est illum in vniuersali credere vera esse, quæ manifestus hæreticus, & ab ecclesia damnatus credit, & docet. Verum licet hi, qui pertinaciter credunt publicos hæreticos esse bonos viros, & fideles, sint hæretici censendi: quia tamen nulli illorum

lorum errori in particulari credunt, ecclesia non vult, vt illi, omnibus hæreticorum pœnis puniantur, quibus puniuntur heretici, sed aliis multo mitioribus, vt postea in hoc capite ostendemus. Nam qui alicui hæreticorum errori in particulari crederet, apertus censeretur hæreticus, vt expresse definitum est in cap. penultimo. §. vltimo de hæreticis. Si tamen hæreticus ille non esset ab ecclesia dānatus, neq; aliunde manifest9, & simplex homo crederet in vniuersali quidquid ille hæreticus credit, ob hoc solū, quod putat illū credere, qđ ecclesia credit, eo euentu is simplex non censebitur hæretic9, nec credens hæreticorum prout facile constare potest ex dictis Augustini in epistola ad Gloriū, & Eleusium, quæ habētur in cap. Dixit Apostolus. 24. q. 3. Alio modo aliqui censentur credentes hæreticorum, non propter verbalem confessionem, qua dicant se credere, quod alij credūt: sed propter opera, quæ circa illos gesserunt, aliquid impartiendo, aut ab illis recipiendo. Non enim refert an dictis, an factis, quis voluntatem suam insinuet. ff. de le. & sen. con. l. destituāt. Ex operibus enim exterioribus suspicari licet de affectibus, qui intus latent, prout colligitur ex cap. Qui viderit. 32. q. 5. & C. de dolo. l. dolum. Si qui hæreticos reuerentur, illorum libenter audiunt sermones, nimiam cum illis habent conuersationem, eorum libros tenent, & eos frequenter legunt, credentes hæreticorū esse dicendos, censet Archidiaconus in cap. Quicunq;. de hæret. libro. 6. Oportet tamen (vt idem ait) hoc illos frequenter fecisse, alioqui si semel tm̄ horum aliqđ illos fecisse constiterit, dicit illos non esse existimandos credentes hæreticorum. Nam si qui hæreticorum sermones semel audierunt, & nunquam postea ad eos redierunt, aut libros hæreticorū semel legerunt, & postea combusserunt, dicit tales non esse dicendos credentes hæreticorum: quia non videntur probasse, quod postea vitarunt. Similiter dicit non esse dicendos credentes hæreticorum, omnes, qui hæreticos visitāt, aut illis alimoniam exhibent, aut ducatum prestant, aut aliquid aliud simile fecerūt, in quo nihil expressum, quod ad illorum hæresim pertineat, ostenditur: quoniam hæc sæpenumero ob solam pecuniæ mercedem præstantur. Hoc tamen hac conditione ego verū esse puto, si illi, qui hæc hæreticis præstiterunt, olim non fuerunt in hæresim lapsi: quoniam si prius in hæresim lapsi fuissent, & postea hæc hæreticis exhibuerunt non solum censebuntur credentes hæreticorum: sed hæretici, & relapsi, prout definitū est in cap. Accusatus. §. Ille quoq;, de hæret. libro. 6.

Receptores hæreticorum quidam sunt sine culpa, & sunt illi, qui recipiunt eos, quos ignorāt esse hæreticos: & de his non sunt intelligenda iura: quæ receptatoribus hæreticorum pœnas aliquas infligunt. Iniustum enim esset eis, qui omni culpa carent, pœnas aliquas inferre. Hoc tamen aduertere oportet, q; hi, qui ꝑpter ignorantiam hæreticos se recepisse causantur, debent ignorantiam suam probare, vt se a culpa immunes ostendant, præsertim si ante fuerant manifeste in hæresim lapsi, aut vehementem dederant hæresis suspitionem. Receptores hæreticorum culpati dicuntur illi, qui hæreticos ex industria, & certa sciētia recipiunt, siue occulte, siue manifeste id faciant. Nec refert, an talis receptator pluries, aut semel tantum, vnum, aut plures hæreticos receperit, quoniā

si vnum tantum hæreticum semel receperit, receptator dicetur hæreticorum, & eisdem subdetur pœnis, quæ a iure sunt contra receptores hæreticorũ statutæ. Nam vt quis receptator hæreticorum dicatur, non tam est inspicienda multitudo receptionum, quam finis, propter quem hæreticum recipit. Quoniam si recipit, vt occultaret hæreticum ne a iudice puniri posit, tunc vere dicetur hæreticorum receptator, prout ex multis aliis casibus in iure expressis facille colligi potest. Leges enĩ illum censent esse receptatorem, qui receptat, & celat malefactorem, vt sic ille occultatus e manibus iudicis eripi posit. ff. de recepta. lege 1. ff. de offic. præf l. congruit. C. de his qui lat. occult. l. vlti. Et qui sic hæreticum occultasset, puniendus esset, vt hæreticus. Occultãs enim, alienum delictum facit suum. Et hoc expresse annotauit Bald. in. l. 1. C de his qui lat. occult. Et hoc verum esse censeo, etiam si hæreticus esset consanguineus receptatoris: quia cum filij puniantur pro delicto patris, propter criminis atrocitatẽ, vt libro tertio dicemus multo iustius est, vt pro delicto proprio puniantur, quando parẽtes suos receptassent. Si quis vero hæreticum domi suæ ex industria recepisset, non vt illum occultaret, aut defenderet, neq; vt illius hæresi faueret: sed solum, vt illum ab hæresi reuocaret, & ad Catholicã fidem conuerteret, etiam si pluries illum recepisset, non dicetur receptator hæreticorum, neq; pœna receptatoris puniet. Nam qui hac intentione hæreticum recipit, præsertim si de illius emendatione aliquam habet spem, opus veræ charitatis efficit, quo vix nullum maius proximo prestari potest, quo fit, vt nullus propter illud iudex posit iustas ab eo exigere pœnas. Verum & si hic talis ob bonum, quem sibi in tali receptione præfixit finem, iustus, & mercede dignus corã Deo habeatur, ecclesia tñ, quæ interiora non agnoscit: sed de his solum, quæ foris patẽt, iudicat, illum propter talem receptionem merito puniet, nisi ille bona intẽtione, bonoq; fine id se fecisse aperto probauerit testimonio. Huius autem bonæ intentionis nullum aliud (mea sententia) potest dari certum, & apertum testimonium, nisi opus ab eo factum, quod manifestum constet esse medium, ad talem finem consequendum, ordinatum: vt puta, si idoneis testibus probauerit, se reprehendisse illum ob hæresim, quam tuebatur, admonuisse illum, vt hæresi deserta ad fidem Catholicam rediret. Si his, aut aliis huiusmodi testimoniis probauerit se bona intentione hæreticum domi suę recepisse ecclesia illum de bono opere tunc laudabit, tantum abest, vt illum tanquam hæreticorum receptatorem punire velit.

Alij dicuntur fautores hæreticorũ, alij etiã defensores hæreticorũ. Quorum diuersitas ex eo solo mihi pendere videtur, q̃ defensor est in opere, fautor vero in verbo, aut omisione eius quod contra hæreticum, quis facere tenetur. Defensor est, qui viribus & potentia hæretico suffragatur. Fautor vero dicetur hac in parte ille, qui verbo solum patrocinatur hæretico, aut qui omittit facere aliquid contra hæreticum, quod iure facere tenebatur. Sigillatim de his duobus, & primo de fautoribus dicamus. Fautor hæreticorum (vt diximus) dupliciter quis effici potest, videlicet verbo solo, et omissione. Verbo aliquem fauere hæretico potest contingere dupliciter q̃m potest aliquis fauere doctrinæ, & potest fauere personæ ex ignorantia doctrinæ illius

næ illius: quia nescit qualis sit illius doctrina. Qui doctrinæ hæreticorum verbo fauent, dicentes illam esse bonam, & pro hac re contendunt, & rationes afferunt, hi non solum fautores hereticorum: sed hæretici censentur, imo peiores ipsis hæreticis, quib9 fauere nituntur. Nam Vrbanus Papa ait: Qui aliorũ defendit errorem, multo amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat: sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat. Hæc Vrbanus Papa. Et habẽtur hæc verba in cap. Qui aliorum. 24. q. 3. Et idem dicit Isidorus in cap. Qui consentit. 11. q. 3. Potest etiã aliquis fauere solo verbo personæ hæretici, & hoc multipliciter. Primo quidem excusando personam a crimine hæresis, non ex inconsideratione: aut ex ioco: sed serio, vt puta, si qs diceret hereticos, nõ esse tales, quales dicunt̃ sed esse bonos, & fideles Catholicos. Et qui hæc faciũt, si hæretici non sunt manifesti, non dicunt̃ fautores hæreticorũ: sed excusantur quãdiu non cõstat illos esse hæreticos: sed sola de illis habet̃ suspitio. Si tñ ex lubricitate linguæ, aut iocose aliqs verba aliqua in fauorem hæretici dixisset non ideo cẽsend9 esset hæreticorũ fautor, vt ꝓpter hoc pœnis iuris illũ subiacere oporteret. Quod a simili ꝓbari potest per. l. famosi. ff. ad. l. Iuli. Ma. Nec refert, an qui sic verbis fauent, in iudicio, an extra iudiciũ fauorem præstiterint. Nam q̃diu illos hæreticos esse nõ cõstat possunt aduocati ꝑsonis hæreticorũ patrocinari, illos, illorũq; bona ĩ iudicio defendẽdo. Neq; huic sententię obstat ca. si aduersus. de hæret. qm̃ textus ille intelligẽdus est, de illis aduocatis, q fauẽt manifestis hæreticis, & idẽ est dicendũ de notariis, qui instrumẽta pro manifestis hæreticis cõficiunt, qui ipso iure sunt excõmunicati, & infames, & ab omni officio suo suspẽsi. Si tamẽ his, quos nõ cõstat esse hæreticos fauerint aduocati, aut pro illis instrumenta cõfecerint notarij, nulli pro hac re pœnæ subiacebunt, etiã si post talem præstitũ fauorẽ constaret illos esse hæreticos. Iustũ enim est, vt cuicunq; accusato de crimine aliquo, sui ipsius permittatur defensio, quousq; fuerit de crimine conuictus. Potest aliter contingere, vt quis solo verbo faueat hæretico non quidẽ illum coram aliis excusando: sed illũ monendo de captura, quã illi iudex inferre conat̃, vt sic monitus fugæ præsidio sibi ipsi consulat, & se in tuto collocet loco, a quo iudex illum rapere non posit. Et qui sic hæreticũ admonuit, credo illũ tanq̃ hæreticorum fautorem puniendum. Satis enim fauet, qui taliter illũ adiuuauit, vt ille monitoris cõsilio manus iudicis euaderet. Et potest ꝓ hac re sumi argumentũ a minori ad mai9 ex eo quod præcipit̃ in. l. 4. ff. ad. l. Iuli. mai. Diuinam autem lædere maiestatem, quod per peccatum heresis fit, constat multo grauius esse, quam maiestatem ledere terrenam, vt dicitur in cap. Vergentis. de hæret. Hoc autem, tunc potissimum verum esse censeo, quando hæreticus admonitus ab alio de fuga, illius obtemperauit cõsilio, & sic a iudicis potestate ereptus est. Quando vero hæreticus nõ est sequutus admonẽtis consilium, an is, qui illum admonuit, sit tanquam hæreticorum fautor puniendus, ego definire non audeo: sed aliis disputandum relinquo. Et certe, qui monitorem istum dicere vellet fautorem hæreticorum, non abs re faceret: propterea quod in vnoquoque crimine magis animus delinquentis inspiciendus est, quam opus ab illo effectum.

Vrban9 Papa

Et eadem seueritate voluntatem sceleris, qua effectũ puniri iura volunt, vt dicunt Imperatores Honorius, & Archadius in. l. Quisquis. C. Ad legem Iul. maies. Hic autem, qui hæreticum de fuga admonuit, voluit, vt hæreticus fugisset, alioqui non admonuisset. Quod autem hæreticus non fugerit, ipsi hæretico est tribuendum, non monitori, qui omnia, quæ pro illius fuga facere potuit, effecit. Ex quo sequi videtur, vt monitor ille eadem sit pœna puniendus, qua puniretur si illius admonitio suum sortita fuisset effectum. Alio modo quis potest solo verbo fauere hæretico manifesto, vt puta si pro illo apud Principem, aut aliam potestatem secularem intercedat, ne pœna mortis puniatur, aut iudices ecclesiasticos, quibus de illius hæresi iudicare incumbit, oraret, ne contra illum sententiam dicerent. Qui huiusmodi fauorem, aut patrocinium hæretico exhiberet, fautor hæreticorum merito diceretur, & pœnæ fautorum subiacebit. Nam licet in aliis criminibus liceat cuilibet pro alio intercedere, vt habetur in. l. Si fuerit. ff. de rebus dubiis. & l. In metallum, & l. Diuus. ff. de pœnis. præsertim si de illius emẽdatione, bona habetur spes, alioqui citra hanc spẽ hoc in foro conscientiæ non liceret, quamuis in foro exteriori sit illis permissum: hoc tamẽ in crimine hæresis propter grauissimam illius malitiã nullo modo agere licet. Quod ex eo conuinci potest, quod huiusmodi intercessiones sunt omnibus a iure interdictæ, ne fiãt pro his, qui crimen læsæ maiestatis commiserunt, vt habetur in capit. Si quis cum militibus. 6. q. 2. Ex quo euidentissime colligitur nemini etiam licere pro manifesto hæretico intercedere: quia multo grauius est æternã, quam temporalem lædere maiestatem. Denique alio modo potest quis dici fautor hæreticorum, non quia verbo fauet: sed quia omittit, id quod iure tenebatur contra hæreticos facere, siue publica sit, siue priuata persona. Aliqua enim sunt contra hereticos facienda, quæ a sola publica potestate fieri possunt: aliqua etiam sunt, quæ omnes facere tenentur. Publica potestas tenetur hæreticos ab ecclesia damnatos iuxta criminis qualitatem punire. Nam hoc illi præcipitur in cap. ad abolendam. § statuimus. & cap. Excommunicamus. §. Moneantur. de hæreticis. Potestas igitur secularis quocunque nomine illa censeatur, si hæc, quæ in illis capit. illi præcepta sunt facere neglexerit, fautrix hæreticorum merito dicetur, & pœnis a iure decretis eo ipso subdetur. Nam (vt Damasus Papa ait) qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit, nihil est aliud, quam fauere impietati eorum. Nec caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Damasus, & habentur in capitu. Qui potest. vigesima tertia quæstione tertia. Nec solas iuris humani pœnas sustinebit Princeps, qui hæreticis resistere negligit: sed reus apud Deum habebitur omnium malorum, quæ hæretici fecerint. Quod vel ex eo aperte conuincitur, quod olim cum fornicatus esset populus Israel cum filiabus Moab, Dominus iratus dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auferatur furor meus ab Israel. Quæ verba interpretans Origenes homilia vigesima super librum Numerorũ, ait: Populus peccat, & Principes ostentantur contra solem. Iidem ad examinandum producuntur, vt arguantur a luce.

Num. 25 Orige.

Vides

Vides, quæ sit conditio Principum populi: non solum pro suis proprijs arguuntur delictis: sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem: ne ipsorum sit culpa, quod populus deliquit, nec forte non docuerint, ne forte non monuerint, neq; solliciti fuerint arguere eos, qui initium culpæ dederint vti ne contagio dispergeretur in plures. Hæc enim omnia facere Principibus imminent, & doctoribus. Si enim illis hæc non agentibus, nec solicitudinem gerentibus circa plebem, peccauerit populus, ipsi ostentantur, & ipsi ad iudicium producuntur. Arguit enim eos Moses, id est, lex Dei, velut negligẽtes, & desides, & in ipsos conuertetur iracundia Dei, & cessabit a populo. Hæc origenes. Oporteret certe, vt om̃es Reges, & Principes, cæteræq; omnes aliæ seculares potestates rem hanc exacte consyderarẽt, & hanc historiam semper præ oculis haberẽt, vt vel inde omnem desidiam, & somnolentiam excuterent, & diligentius, atq; fortius hæreticis resisterẽt, & durius illos punirent, ne impunitate sua audaciores effecti grauius illi nocere possent. Sed de hac re quoniam infra libro secundo lõgiorem faciemus disputationem, ideo nihil vltra in præsentiarum dicere censui. Persona autem priuata nihil aliud (quod sciam) contra hæreticos facere tenetur: nisi vt testimonium, quod sciuerit, contra illos reddat, vt illius testimonio adiutus iudex possit iustã aduersus illum dicere sententiam. Is igitur, qui sciens aliquem esse hæreticum, præsertim si de hac re fuit a iudice requisitus, noluit verum dicere testimoniũ: sed ex industria id, quod sciebat negauit, ne hæreticus damnaretur, fautor hæreticorum merito dicetur, vt colligi potest, ex cap. Quisquis. vndecima quæstione tertia. Quocunq; istorum modorum, quis hæretico faueat, peccat, & quidem grauiter, propter quod dignus est, qui grauibus puniatur pœnis. Nam qui sic hæretico fauet, illius crimini consentit, quo fit, vt illius criminis particeps fiat. Iosaphat Rex Iuda alioqui bonus, ob hoc tamen a Deo fuit reprehẽsus, quod impio Achab prębuisset auxilium, quamuis non idololatris, quibus ille deditus erat: sed soli fauisset personæ. 2. Pa. 19.

Defensores hæreticorum dicuntur illi, qui viribus, aut armis, & potẽtia, resistendo impediunt, ne illi capiãtur, incarcerentur, aut quomodolibet puniantur, aut deniq; ne a iudice examinentur. De huiusmodi defensione habetur. 24. q. 3. per multa capitula, & 27. q. 1. cap. Si custos. Tales defensores Lutheranorũ fuerunt, & sunt hoc nostro seculo multi Germaniæ Principes, Dux Saxoniæ Fredericus, qui primus Lutherum tutatus est, & huic proximus Lanstgrauius Hessiæ Philippus, qui tam impense Lutheranis fauẽt, & illos tam exanimo defendũt, vt pro illis non solum sint pugnare parati: sed suffragiis multarum Germaniæ ciuitatũ adiuti, hoc anno quadragesimo sexto supra milesimum quingẽtesimum, ingentem validissimũq; congregauerint exercitum contra Carolum Cæsarem Hispaniarũ Regem Fidelissimum, atq; acerrimum ecclesiæ propugnatorem. Ob istorum defensionem, hæc pestilentissima Lutheranorum hęresis adeo grassata est, vt totam fere infecerit Germaniam.

Et certe hoc experientia docente cognoscimus, nullam diu perstitisse hæresim: nisi quę principes potẽtes habuit, qui illius hæresiarchã pro virib⁹ defenderũt. Solicitat em̃ dæmon non solum hæreticis: sed aliis quibuslibet

 scelestis

scelestis hominib⁹ fautores, & defensores præstare, ne ob defectum tutelæ crimina desint. Hinc est, quod de diabolo, & membris eius, quæ sunt omnes iniqui. Deus ad sanctum Iob loquens ait: Corpus illius, quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus. Vna vni coniungitur, & nec spiraculum incedit per eas.

Iob.41.

Quæ verba interpretans beatus Gregorius libro trigesimo tertio Moralium capite trigesimo primo ait: Fertur quia draconis corpus squamis tegitur, ne citius iaculatione vllius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id est, multitudo reproborum cum de iniquitate sua corripitur, quibusque tergiuersationibus se excusare conatur, & quasi quasdam defensionis squamas obiicit, ne transfigi sagitta veritatis possit. Et trigesimo tertio capitulo subdit: Istæ squamæ peccantium, ne ab ore prædicantium aliquo vitæ spiraculo penetrentur, & obduratæ sunt, & coniunctæ. Quos enim similis reatus sociat, cōcordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, vt de facinoribus suis alterna se inuicem defensione tueantur. Sibi enim quisque metuit dum admoneri, vel corrigi alterum cernit: & idcirco contra corripientium verba vnanimiter assurgit: quia se in altero protegit. Bene ergo dicitur: vna vni coniungitur, & ne spiraculum incedit per eas: quia iniquitatibus suis dum vicissim superba se defensione protegunt, sanctæ exhortationis spiracula ad se nullatenus intrare permittūt.

Gregor.

Quorum pestiferam concordiam adhuc apertius subdidit, dicens: Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Qui enim diuisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia vniti perdurant, & tanto magis quotidie a cognitione iustitiæ separabiliores fiunt, quanto a se inuicem nulla increpatione separantur. Nam sicut esse noxium solet, si vnitas desit bonis, ita pernitiosum est, si nō desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. Hactenus Gregorius. Si aliqui Germaniæ Principes, & aliæ illius nationis potestates, non tam fortiter Lutherum, & alios hæreticos defendissent, aut omnes illi resipuissent, aut si pertinaces in suis hæresibus permansissent, illis e vita sublatis, tota Germania ad veram, & Catholicam, quam ante optime nouerat fidem, iam rediisset. Contra hæc omnia personarum genera, videlicet, Credentes, Receptores, Fautores, Defensores hæreticorum, multæ, & variæ sunt pœnæ a iure decretæ. Quocunque enim istorum nomine quis censeatur, est eo ipso excommunicatus, & si post hanc excommunicationem annus labatur integer absque vlla per eum data iusta satisfactione, ab illo temporis articulo efficitur infamis, & ab omnibus repellitur publicis officiis, nec ad electionem aliorum admittitur, nec in testem. Multæ adhuc aliæ illis irrogantur pœnæ, quæ quoniam satis clare, & aperte exprimuntur in capitulo, Excommunicamus. §. Credentes. de hæreticis. & in capit. Quicunque. §. hæretici. de hæreticis, libro sexto. Ideo causa prolixitatis vitandæ, eas omisi, satis me fecisse arbitratus, quod loca indicauerim lectori, vbi illæ omnes ad vnam vsque describuntur: præsertim quia de illis omnibus sigillatim libro secūdo sumus disputaturi.

Quod

QVOD CAPTVS HAEreticus non statim puniendus est: sed emendatio procuranda, & qualiter. Cap. 18.

HACTENVS DE iis, quæ ad perfectá hæreticorum cognitionem mihi necessaria esse videbantur, ptractaui, nunc iam opus est, vt discutiamus, quid hæreticorum inquisitorem, aut iudicem, cui de hoc crimine iudicare incumbit, capto hæretico circa illum facere oporteat Etquidem vt res perfecte iuxta canonicas sanctiones peragatur, hæc imprimis habenda est consyderatio, an homo ille, qui in hæresim lapsum esse deprehensus est, fuerit alias de hac, aut alia hæresi conuictus, aut propter vehementem suspicionem accusatus, an tunc primum scitur illum in hæresim fuisse lapsum. De illis, qui iam olim fuerunt de crimine hæresis aut conuicti, aut vehementer suspecti, nihil nunc dicimus: quoniam infra libro sequēti pertractabimus. Nunc de illo agamus, de quo nunquá scitum est ante in iudicio, fuisse in hæresim lapsum. Hic talis & si in posterum iuxta sui criminis qualitatem puniendus sit, non tamen statim cum deprehensus est, digna pœna illi infligetur, sed prius oportet ad illius emendationem laborare, vt si posibile fuerit, ab errore ad fidē Catholicam prius reuocetur, & sic spiritus eius in Dei iudicio saluus fiat. Blanda admonitione est opus, non seuera: quia nimia seueritas sæpe frangere, & raro corrigere solet. Vnde Paulus Timotheum discipulum docens quo pacto deberet errantes corrigere ait: Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, nequando det illis Deus pœnitētiam ad cognoscendam veritatem. 2. Ti. 2. Quæ verba interpretans Anselmus in commentariis super Epistolas ait: Ob hoc enim studere debemus, vt eos ad pœnitentiam conuertamus, vt mercedem nobis inde conquiramus, ne quando sine nobis per internam aspirationem det illis Deus pœnitentiam, & nos mercedē inde non habeamus. Hæc Anselmus. Anselm. Præterea propria ipsorū inquisitorū infirmitas, perquá possūt in similem, aut aliam peiorem hæresim, nisi Deus substineat, labi, cogit eos, vt cum lenitate, & mansuetudine errantes corrigant: quia nisi id fecerint, Deus forte permittet, vt in similem, aut peiorem labātur hæresim, vt inde suam agnoscant infirmitatem. Vnde Paulus ait. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis instruite huiuscemodi in spiritu lenitatis, consyderās te ipsum, ne & tu tenteris. Gal. 6. Hoc ideo dixit Apostolus, ne forte si proximi peccatum consyderet prælatus, & non suum attendat, moueatur non ad miserationem: sed ad indignationem: non ad adiuuandum: sed ad iudicandum: non ad instruendum in spiritu lenitatis: sed ad destruendum in spiritu furoris. Mansueto igitur, id est, eo spiritu homini lapso in hæresim subuenire oportet, quo sibi quisque cuperet subueniri cum erraret. Et vt sciat vnusquisque iudex qualiter erga errantē masuescere debeat, subdit Paulus in eadem Epistola inquiens: Considerans te ipsum: ne & tu teneris.

Quia, qui in spiritu furoris, & non lenitatis subditum corripit a Deo permittitur tentari, aut decipi: & vt vel inde suam infirmitatem agno-

ſcens, aliis miſereri diſcat. Et Beatus Hieronymus in commenteriis ſuper Lamentationes Hieremiæ exponens locum illum: Recedite, polluti clamauerunt eis, ſic ait: Talis eſt vox ſuperborum magiſtorum, qui pecus, quod craſſum eſt de grege aſſumunt: & quod debile proiiciunt, quod infirmum non conſolidant, & quod ægrotum non ſanant. Recedite, inquiunt, polluti: recedite, abite, nolite nos tangere, nolite in aliquo nobis communicare: inſanabilia ſunt vulnera veſtra, & incurabiles plagæ, non eſtis digni cõmuniõe Chriſtiana, vt vltra in vobis inhabitet Spiritus ſanctus, facies Domini diuidit eos, ac reſpuit, nec addet vltra, vt recipiat, quia facies ſacerdotum veſtrorum non erubuiſtis, nec ſeniorum veſtrorum admonitionem manſuete ſuſcepiſtis.

Tren. 4. Hieron.

Talis loquela enim non illuminat cæcum, non ſanat ægrotum, non curat infirmum: ſed magis occidit, atq; in deſperationem prædicantem mittit. Boni etenim rhectores ex ſua infirmitate aliorum infirmitates penſantes, magis per humilitatis, & manſuetudinis lenimentum, ſtudent peccantes ab erroris laqueo eripere, quá per auſteritaté in foueam perditionis nutantes propellere. Hactenus Hieronymus. Deinde propter communem vtilitatem oporter, vt hæreticus homo non ſtatim puniatur: quia poſſibile eſſet ipſum conuerti, & quantum ſibi ſoli nunc per hæreſim nocet, tantum poſtea, & multo amplius poſt conuerſionem ſuam vniuerſali proſit eccleſiæ per ſuam publicam fidei confeſſionem. Tales igitur nimium celeriter auferre in magnum cederet Chriſtianæ Reipublicæ detrimentum. Hanc rationé confirmat beatus Gregorius, qui Epiſcopis Galliarum ſcribens ait: Licet plerunq; accidát ſacerdotibus, quæ ſunt reprehendenda, plus tamen erga corrigendos agat beneuolentia, quam ſeueritas: plus cohortatio, quam comminatio: plus charitas, quá poteſtas: cum nemo noſtrũ ſine reprehenſione, aut ſine peccato viuat. Nam ſi Dominus ſtatim poſt trinam negationem, Beatum Petrum Apoſtolum præceptorem noſtrum iudicaſſet, non tantum ex eo fructum, ſicut fecit, recepiſſet. Hæc Gregorius.

Gregor.

Quæ verba citantur a Gratiano, in cap. licet. diſt. 45. Sed vt verum fatear: ego in toto regiſto epiſtolarum beati Gregorij non potui hæc verba inuenire, quæ Gratianus illo loco ſub nomine Gregorij citat, quamuis illa, magna cum diligentia quæſiui. Sed illud inueni in Gregorio, quod eadẽ diſtinctione idem Gratianus citat in capit. Quid autem, quæ verba: quia huic propoſito noſtro valde conueniunt, hic inſerere decreui. Quid autẽ de Epis (inquit Gregor.) qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene fraternitas veſtra nouit. Paſtores enim facti ſumus, non percuſſores. Egregius prædicator dicit: Argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Noua vero, atq; inaudita eſt iſta prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. Hæc Gregorius libro ſecundo Regiſtri, Epiſtrola. 52. Quæ verba interpretans decretorum gloſſator, dicit eſſe intelligenda, de illo, qui fidem Catholicam nondum ſuſceperat: quia hic (vt ait) non eſt cogendus ad fidem, ille vero, qui ſemel fidem ſuſceperat cogendus eſt retinere, & ſic dicit nõ repugnare huic textui ea, quę dicuntur in capitul. Quis vero. 23. q. 4. Quoniam, quæ illic dicuntur, intelligenda

2. Ti. 4.

genda

genda putat de illo, qui iam fidem semel susceperat, vt ille sit cogendus ad illam conseruandam. Sed re vera nimium fallitur, & tota errat via: quia nec hunc, neque illum textum intellexit. Nam quod capitulum, Quis vero. non loquatur de illo, qui fidem Catholicam susceperat, ex eo est apertissimum, quod loquitur de Paulo Apostolo, quem in Damascum euntem Dominus cæcitate percussit, & in terra prostrauit, & sic illum a persecutione Christianorum reuocauit, & ad fidem Catholicam suscipiendam conuertit. Quis autem nescit tunc Paulum nondum fidem suscepisse, imo vt illam suscipere fuisse a Deo per illas pœnas quodammodo coactum?

Et ipsa verba eiusdem capituli semel & iterum dicunt Paulum fuisse coactum a Deo ad Euangelium suscipiendum. Non ergo loquitur illud capitulum. Quis vero. de illo, qui fidē semel susceperat. Qualiter autem sint intelligenda nos Deo duce infra libro secundo declarabimus. Sed nec capitulum. Quid autem. bene intellexit, cum dixit illud esse intelligēdum de illo, qui fidem non susceperat, vt ille non sit verberibus cogendus ad fidem. Si enim glossator decretorum legisset Epistolam integram beati Gregorij: vnde hoc capitulū. Quid autem. decerptum est, facile intellexisset non ita esse (vt docuit) interpretandum. Illic enim beatus Gregorius scribit Ioanni Constantinopolitano Episcopo reprehendens illum propterea, quod quidam Isauriæ monach⁹ fuerat in ecclesia fustibus cęsus. Et hanc talem punitionem reprehendens dixit: Noua atque inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. De Christiano ergo viro, & monacho loquebatur, & non de illo, qui nondum fidem susceperat. Deinde ex verbis eiusdem textus potuisset glossator conijcere verba illa de fideli viro esse intelligēda, & nō de illo, qui nondū fidem professus est.

Nam reprehendens Episcopos, qui verberibus timeri volunt, dixit. Pastores facti sumus non percussores.

At Episcopi non sunt pastores Iudæorum, aut Sarracenorum, aut aliorum, qui nunquam fidem sunt amplexati: sed sunt pastores eorum, qui Christum per baptismum sunt induti, quos velut oues pascendos esse docet Gregorius, non percutiendos.

Cum autem dixit Gregorius: nouam, & inauditam prædicationem esse, quæ verberibus exigit fidem, ibi fidem accepit non solum pro eo animi assensu, quo assentimur credendis: sed pro quadā obediētia, per quā obtemperamus cuiq; bene monenti, siue ille de credendis, siue de agendis moneat. Sic enim dicere solet, qui alium de re aliqua monet. Crede mihi, & da eleemosynam, aut ieiuna. Vel, Si mihi credis, non accedes ad talem, aut talem locum, ne graue incommodum pati te oporteat. Dicit ergo Beatus Gregorius non esse bonam prædicationem, quæ verberibus exigit fidem, hoc est, obedientiam. Ibi siquidem de omni virtute loquebatur non de sola fide credendorum, ad quam plus putauit beatus Gregorius valere ratiões, & verba, quam verbera. Nolo tamen negare, imo firmissime fateor, & postea clarius fatebor, eos, qui semel in baptismo fidem susceperunt esse cogendos, vt illam conseruent, sed dico, testimonio sanctorū fretus, prius esse admouēda blanda, quam aspera. Prius verbis, quam verberibus, prius amore, quam timore agendum esse: quia multi amore, & so

lis verbis alliciũtur, qui timore, & verberibus a fide repellerentur. Si verbis nihil profecerit inquisitor, & de hæretici salute merito desperauerit, tũc procedendum est ad verbera, & velut incorrigibilem illum tractabit. Quid autem circa hunc talem agere oporteat infra libro secũdo differemus, quẽ totum huic negotio impendemus. Circa illum vero, de cuius salute nondum merito desperatur, & si ille puniendus sit, prius tamẽ adhibenda sunt verba, quam verbera, vt verbis & rationibus, quæ plusquam tormenta intellectum mouere possunt, ille ad fidem suscipiendam alliciatur, & sic tandem saluus fiat. Nam hoc multo melius esse, aperte satis docet beatus Augustinus accerrimus hæreticorum oppugnator, qui in libro contra Epistolam fundamẽti, cap. 1. hæc ait. Quanquam enim Dominus per seruos suos regna subuertat erroris, ipsos tamẽ homines, inquantum homines sunt, emendandos esse, potius quá perdendos putat. Et infra in eodem cap. Nostrum igitur fuit & eligere, & optare meliora, vt ad vestram correctionem (Mannichæis, contra quos scribit, loquitur) aditũ haberemus: non in contentione, & æmulatione, & persecutionibus: sed mansuete consolando, beneuole tractando, leniter disputádo. Hæc Augustinus. Et beatus Bernardus sermone. 64. super Cantica apertius, & effũsius hanc sententiam docet, qui interpretans illum locum ex Canticis, Capite vobis vulpes paruulas, sic ait Capiantur, dico, hæretici, non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorum. Ipsi vero si fieri potest ecclesiæ reconciliẽtur Catholicæ, reuocẽtur ad veram fidem. Hæc est enim voluntas eius, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hoc deniq; velle se perhibet, qui non simpliciter, capite vulpes: sed capite, inquit, nobis vulpes paruulas. Sibi ergo & sponsæ suæ, id est, Catholicæ ecclesiæ iubet acquiri has vulpes, cum ait: Capite eas nobis. Itaq; homo de ecclesia exercitatus, & doctus, si cum hæretico homine disputare aggreditur, illo intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat, vt & cõuertat, cogitans illud Apostoli Iacobi, qui cõuerti fecerit peccatorẽ ab errore viæ suæ, saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum.

August.

Cant. 2.

Bernar.

Iaco. 5.

Quod si reuerti noluerit, nec conuictus, post primam iam, & secundam admonitionem (vtpote qui omnino subuersus est) erit secundum Apostolum deuitandus. Hactenus Bernardus. Post verba, si ille obedire noluerit, & disputatione se victum fateri recuset, tunc bonum, imo necessarium esse iudico, vt verberibus circa illũ agatur: quoniam vexatio solet dare intellectum. Nam qui a natura ad virtutẽ non inclinantur, neq; ingenuos habent animos, vt verborũ doctrina duci queát, sub iugo disciplinæ illos ponere oportet, vt legum authoritate coerciti melius deinceps sapiant. Vnde Salomon in prouerbiis ait: Stultitia colligata est in corde viri: sed virga disciplinæ effũgabit eam. Hæc tamen omnia ideo facienda esse dicimus, ne hæreticus in anima perpetuo damnetur, non autem, vt in corpore hic non sit puniendus. Nam & si ille conuertatur, & fidem Catholicam vere suscipiat, erit tamen iuxta sui erroris, & præteritæ pertinaciæ qualitatem cum benignitate puniendus.

Prou. 22

Quod

QVOD NON SIT PVblice disputandum cum hæretico præsertim pertinace. Caput. 19.

DIXIMVS HAEreticum hominem, non statim puniendum esse: sed prius esse de hæresi monendum, ita vt rationibus, & argumentis conuictus hæresim, quam tenebatur (si fieri posſit) deserat, & veram, & catholicam fidem suscipiat. Hanc tamẽ admonitionẽ, siue disputationem secreto faciendá esse censeo, & non publice coram populo: quoniam talis publica disputatio, & ipsi hæretico cum quo fit, & plebi audienti, & ipsi disputanti plus poterit obesse, q̃ prodesse. Nam ferme omẽs hæretici præsertim hi, qui non ex ignorantia: sed ex industria ab vnitate fidei Catholicæ recedunt, popularem, & inanem gloriam captant, cupiuntq; ab omnibus laudari, & pro doctisſimis haberi. Vnde Augustinus in libro de vtilitate credendi ait: Hæreticus est, qui pro alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ principatusq; sui gratia, falsas, ac nouas opiniones gignit, vel sequitur. Hæc ille. In quibus verbis Augustinus non definitionẽ: sed id, qđ est proprius omniũ hæreticorum genius, & quod est fere omnium hæresum parens & origo, expresſit. Nam qui est gloriæ cupidus, nihil pro illa assequenda intentatum relinquit, & si nulla alia patet via, vt ad hanc metam perueniat, nouam non dubitabit confingere doctrinam, vt rei nouitate oẽs in admirationem sui prouocet. Cum iam dæmone solicitáte, & Deo permittente in hæresim lapsus fuerit, doctisſimos quosq; Catholicos viros ad publicum certamẽ prouocare non erubescit. Publicas petit disputationes, non vt de veritate doceatur: sed vt a populo, cui nimium placere cupit, laudetur. Vnde beatus Gregorius libro. 8. Moralium, cap. 2. ait: Nec eñ hæretici inquisitionibus suis, veritatẽ conantur assequi: sed victores videri. Cumq; se foris ostendi sapientes appetunt intus per stultitiam elationis suæ vinculis alligantur. Vnde fit, vt contentionum certamina exquirát, & de Deo (qui pax nostra est) loqui pacifice nesciant, atq; ex pacis negocio rixæ inuentores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur. Si quis autem videtur esse contentiosus, nos talem consuetudinẽ non habemus, neq; ecclesia Dei. Hæc Gregori. Ex hac gloriæ immodica cupiditate oritur tam proterua in disputatione contẽtio, vt etiam si per manifestisſima argumenta hæreticus sit conuictus, nunquam tamen veritatem fateri velit: sed rimulas quasdam, per quas elabi posſit, semper quærat, ne se victum coram populo fateatur. Licet apertisſime se errasse in semetipso agnoscat, illud tamen fateri dedignabitur: quia mauult errorẽ suum etiam contra consciẽtiam publice tueri, quam fateri se in disputatione fuisse victum, ne hac occasione illa, quam ardenter amabat, gloria depereat. Huius rei tam multa sunt exẽpla, & tam manifesta, vt non esset opus enarrare si solis viris eruditis scriberem⁹. Arrius in concilio trecentorũ & decimo octauo patrũ apud Nicæá celebrato conuictus, & dánatus est, nec tamen ob hoc sapientior factus est, imo insanior factus pertinaciam auxit, & durior effectus nunquam emendatus est. Berengarius in multis conciliis, damnatus est. In concilio Vercellensi damnatus

Greg. li.

1. Cor. 11.

nauit illum comparere nollētem Leo Nonus. In concilio Turonensi coram Victore Secundo Pontifice maximo idem Berengarius Pallinodiam cantauit: sed postea huius Pallinodiæ illum pœnituit, & ad pristiná hæresim rediit. Deinde a Nicolao Secundo Pontifice maximo Romam vocatus in concilio generali tunc celebrato, hæresim suam abiurauit, & anathematizauit. Cuius abiurationis verba habentur in cap. Ego Berēgarius. de consecra. distin. 2. Sed post istam abiurationem (vt Lanfrancus de illo refert) ad vomitum iterū velut canis rediit. Idem contigit Ioanni Hus in concilio Constantiensi, qui licet multis, & euidētibus rationibus cōuictus, nunquam tamen errores suos recātare voluit. Hæreticus enim, vt gloriam, quam anxie cupit, tueri valeat, non erubescit permanere in errore, & erubescit corrigere errorem. Difficillimum igitur est, vt quis pertinacem hæreticū publica disputatione sic conuincat, vt se errasse fateatur. Hanc enim difficultatem agnoscens Salomon ait: Expedit magis vrsæ currere raptis fœtibus, quam fatuo confidenti sibi in stultitia sua. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Prouerbia ait: Facili⁹ erat doctoribus sanctis furori Gētilitatis occurrere, raptis a se populis aliquib⁹, atq; a bestiali eius sæuitia ad fidei pietatem prædicando conuersis, quam hæretico cuilibet confidenti in sua perfidia dogmatis: quia nimirum illud contra exteros, hoc contra sua viscera certamē agebāt. Hæc Hieronymus. Si autem hęc disputatio secreto, & coram solis doctis fieret, facilius ille veritatem disceret: quia absente populi applausu, facile cessabit ventus superbiæ, qui oculis intellectus nimium ob

Pro. 17.

Hieron.

esse solet. Deinde veritate cognita facilius illam fateri cogetur, cum nō sit populus, quem vereatur, & corá quo se victum fateri reformidet. Ex his igitur aperte constat secretam disputationem multum hęretico homini prodesse posse ad fidem Catholicam recipiendam, & publicam disputationem multum obesse. Ipsi etiam disputanti Catholico non parum nocere potest huiusmodi disputatio, si ille nō sit vir doctus, & in sacris literis satis eruditus, & in aliis disputationibus valde exercitatus. Nam alias fieri posset, vt veritas, quæ semper est victrix, in ore illius victa videatur. Sunt enim sæpe hæretici in disputando disertissimi, & sciunt optime disputationum retia tendere, & vagam rhetoricæ libertatem in syllogismorum spineta concludere, & contradictorem sæpe suis argumentationibus sic illaqueare, vt nisi ille disertissimus sit, explicare se nequeat. Hoc autem si cum viro Catholico disputans hęretic⁹ fecerit, forte vir Catholicus nesciens illius argumentationes dissoluere, putabit hæreticum optime conclusisse, & sic tandē deceptus hæretici sentētiam sequetur. Nisi dissertus fuisset in disputādo Athanasius, facile illum coram probo iudice decepisset Arrius. Quam necessaria sit ars, & exercitium disputatori aperte ostendunt plurimæ disputationes, quas cum hęreticis habuit Augustinus, in quib⁹, nisi fuisset dissertus, sæpe succubuisset. Et propter hoc Bernardus, qui (vt in fine præcedentis capituli patuit) dixit hæreticum hominem esse argumentatione, & disputatione capiendum, cēset talem disputationem non nisi a viro docto, & exercitato esse faciendam propter periculum, quod inde euenire potest. De huiusmodi periculo locutus est Salomō eccl^s.10

cum

cum ait: Qui scindit ligna periclitabitur in eis, si retusum fuerit ferrũ. Que verba interpretãs Hieronymus in cõmentariis super Ecclesiastem ait: Hæretici ligna infructuosa sunt, & saltus absq; vtilitate pomorum. Vnde & in templo Dei prohibet plantari nemus, & vana foliorum, id est, verborũ tantum sonantium spernuntur vmbracula. Quamuis igitur sit prudẽs, & doctus vir, qui gladio sermonis sui hæc ligna conscindat, periclitabitur in eis, nisi diligenter attẽderit: maxime si ei, quod sequitur acciderit. Si retusum fuerit ferrum, & faciem eius turbauerit, id est, si disputatio eius infirmior fuerit inuenta, nec acumen habuerit ingenij, quo contraria quæq; desecet: sed principale cordis eius hebetetur, in partem transibit aduersam, & confirmabit eum fortitudo peruersa. Hactenus Hieronymus. Nocet etiam hæc publica disputatio ipsis audientidus, præsertim si illi indocti sunt, aut in fide nutantes, & infirmi. Nam vulgus indoctum, & nunquam in re literaria versatũ, nescit inter verum & falsum discernere: & ideo facile in iudicando fallitur, verum pro falso: & falsum pro vero iudicans. Sophistica hæreticorum argumenta, tanquam recte concludentia laudabit. Cum peruerse hæreticus collegerit, optime collegisse, & irrefragabile argumentum fecisse, dicet. Apparentia illius argumẽta, quæ si intus discutiantur nullius sunt roboris, vrgentissima iudicabit, & sic in hæretici sentẽtiam paulatim trahetur. Fiet itaq;, vt populus, qui fortis in fide ad disputationem audiendam venerat, infirmus, & vacillans discedat: & si qui forte dubius accesserat, disputatione audita hæresim ipsam firmissime, & sine vlla dubitatione amplexetur. Huius rei exemplum ante paucos annos nobis præbuit publica disputatio cum Luthero Lypsiæ in Germania habita: vbi vir doctissimus Echius publice cum Luthero disputans q̃uis sæpe illum apertissimus diuicit argumentis. Populus tamen non ita, vt res erat, iudicans impium Lutherum magis, quam Catholicum Echium laudabit, quapropter hoc neglecto insanum Lutheri dogma cum suarum animarũ dispẽdio suscepit. Ob hanc causam Plato censuit de præcipuis legibus ciuitatis non esse differendum coram iuuenib9, si qua difficultas de illis emerserit, ne præcipuarum legum autoritas apud iuuenes minuat, apud quos maximam illam esse oportet. Si tanta reuerẽtia legibus humanis, Platone iudice, debetur, iustũ est multo maiorem legibus diuinis exhiberi, vt coram populo rudi de illis non disputetur, ne apud illos legum diuinarum autoritas, & fidei certitudo minuatur cum videat ea in dubium, & quæstionem vocari, quæ oportebat existimari verissima, & firmissima. Ideo Paulus optime hæc pericula agnocens, & volens ea præcauere, Timotheum discipulum admonet, vt ab huiusmodi disputationibus abstineat, sic inquiens: Noli verbis contẽdere, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Quæ verba interpretãs Ambrosius in commentariis super Epistolas Pauli, ait: Contentiones vitãdas monet, præcepta autem danda sub Dei timore, & terrore: quia contentio potest adhuc minus stabilitis generare scrupulum. Solent enim in contentione talia opponi elimato maleuolentiæ ferro, vt moueant animos incipientiũ fratrum. Hæc Ambrosius. Et beatus Leo Primus huius nominis Põtifex Martiano augusto scribens Epistola 20. sic ait. Compressa enim vel remo-

ta inquietu

Marginalia: Hieron. — 2. Tim. 2 — Ambro. — Leo Papa

ta inquietudine, ac prauitate paucorũ facile firmabitur probanda cōcordia, si in eam fidem, quá Euangelicis, & Apostolicis prædicationibus declaratam per antiquos patres nostros accepimus, & tenemus, omniũ corda concurrát, nulla penitus disputatione cuiusquam retractatiõis admissa, ne per vanam fallacemq́ versutiam, aut infirma videantur, aut dubia, quæ in ipso lapide angulari fundata sunt, & sine fine mansura. Hæc Leo Papa. Et certe propter hanc eandem rationem non est æquum, aut rationi consonum, vt in publicis disputationibus, quas in scholis, aut alibi Catholici, & docti viri inter se habere solent, hæreticę, & scandalosæ propositiones etiam exercitij causa, coram populo defendátur.

Multi enim ob hanc causam in hæreses illas lapsi sunt, quas disputationis gratia in scholis defendi viderant. Nam ob hoc solum, quod in scholis defendebantur, putarunt vera esse illa, aut saltem tolerabilia, quæ illic dicebantur. Scio equidem virum quendam nõ prorsus rudem, aut idiotam: sed aliquantulum eruditum ab inquisitoribus vocatum in iudicium, & carceri mácipatum, propterea, quod non fuisset veritus publice dicere, fornicationem simplicem non esse peccatum. Qui cum postea interrogaretur, qua temeritate fuisset ausus tam pestiferá hæresim fateri, respondit se in scholis didicisse, in quibus sæpe viderat talé sentētiá publice defendi. Ideo consultius factum fuisse censeo, si illi, qui talibus disputationibus præerát, huiusmodi propositionem hæreticá, a suis disputationibus abegissent, & illam in scholis defendi constantissime prohibuissent. Et certe, ni fallor, illi qui huiusmodi disputationib⁹ præsidentes poterant tales propositiones hæreticas, & scandalosas a schola propellere, erant multo grauius puniēdi, quá illi, qui ex talium propositionum publica defensione allecti sunt, vt illas veras esse, dicere auderent. Nec solum propositiones hæreticas, & scandalosas a publica dispustatione abigendas esse censeo: sed etiam illas quæ, & si verissimæ sint, vires tamen populi audientis superant, & in quibus rudis populus facillime errare poterit. Tales sunt materiæ de gratia, & libero arbitrio, de prædestinatione, de præscientia Dei, de multis Eucharistiæ mysteriis, & miraculis. De huiusmodi reb⁹ coram populo rudi, & idiota disputare, periculosum esse censeo: quoniam in illis sæpe contingit argumenta contra veritatem facere, quæ populo illiterato maiorem apparentiam habere videbuntur, quam responsiones, quæ pro veritatis tutela dátur. Argumenta, quæ fiunt, sæpe intelligit populus, & raro intelligit ipsorum argumentorum dissolutiones. In materia de prædestinatione, & præscientia Dei, quilibet sutor, & sartor argumētari nouit, & neruos adhibere argumentis, illi tamen vix poterit respondere doctissimus vir, qui cuiq́ alteri viro erudito facile responderet. Et ita vix potest esse quin idiota hoc videns non scandalizetur: & in fide vacillet. Huius scandali autor est ille, qui de huiusmodi rebus publice disputauit, & ita velut talis a Deo punietur. Sic in figura olim prædictum fuit in lege Moysi: Si rixati fuerint viri, & pcusserit quis mulierem pregnátem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa vixerit: subiacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint. Si autem mors eius fuerit subsequuta, reddet animá pro anima. Quam legem iuxta allegoriam interpretans, Exo. 21.

Origenes

Origen. Origenes homilia decima super Exodum, ait: Sint duo viri isti, qui litigant, duo disputantes, & de dogmatibus, vel quæstionibus legis secum inuicem conquirentes, & (vt Apostoli sermone dicamus) rixantes circa verborum pugnas. Et paucis interpositis subdit. Quia ergo isti, qui in quæstionibus litigant, ad subuersionem audientium litigant, idcirco percutiunt mulierem pregnanté, & eiiciunt infantem eius, vel formatum iam, vel nondum formatum. Mulier pregnans dicit anima, quæ nuper Dei concepit verbum. Et post pauca subdit: Hæc ergo anima, quæ nunc pro infirmitate sui mulier appellatur, duobus inter se litigantibus viris, & in certamine scandala proferentibus, quod habere semper verborum contentio solet, percutitur, & scandalizatur, ita vt verbum fidei, quod tenuiter conceperat, abiiciat, & perdat. Et hæc est lis, & contentio ad euersionem audientium. Si ergo nondũ formatum, anima, quæ scãdalizata est, abiecerit verbum, qui scandalizauit, damnum dicitur pati. Et multis interiectis iterum ait: Formatus infans potest videri sermo Dei in corde eius animę, quæ gratiam baptismi cõsequuta est, vel quæ euidentius, & clarius verbũ fidei concepit. Hæc ergo si nimia contentione doctorum percussa abiecerit verbum, & inuenta fuerit esse de illis, de quib⁹ 1. Tim. 5. dicebat Apostolus. Iam enim quædã conuersæ sunt retro post Sathanam, animam pro anima dabit. Vel in die iudicij accipiendum est apud Deum iudicem, qui potest animam, & corpus perdere in gehennã. Vel certe potest fortasis illud aptari, vt qui sibi cõscius tanti scandali fuerit, ponat animam suam pro anima illius, quẽ scandalizauerit, & vsq; ad morté det operam quomodo redeat, quomodo reparetur, quomodo restituatur ad fidem. Hactenus Origenes. Si soli viri, & firmi in fide adessent non solum de his veris, & Catholicis propositionibus disputare liceret: sed etiã de propositionibus quamlibet hæreticis disputare licet, si id solum gratia exercitij fiat, vt inde veritas fidei clarius eluceścat, & ipsi disputatores instructiores & dissertiores ad hæreticos conuincendos per tale exercitium fiant. Nam sicut hastiludia, & alia certamina inter amicos in palestra fieri solent, vt inde instruantur quo pacto contra hostes in bello certare valeant. Sic etiam inter viros doctos, & Catholicos literarum exercitia, & disputationes de fide haberi oportet, vt inde discant quomodo contra hæreticos ecclesiæ, & fidei Catholicæ acerbissimos hostes, pugnare debeant. Neq; huic sententiæ obstat quod Alexander quartus ait in capit. Quicunq;. de hæreticis, libro. 6. vbi sub excommunicationis pœna prohibet omnib⁹ laicis personis ne publice, aut priuatim de fide Catholica disputare audeant. Nam illic Papa veram disputationem prohibet, non autem fictam. Ficta quidem est disputatio, quæ solis verbis, & nõ animis fit, qualis est inter illos, qui cũ sint in eadem sententia concordes, argumentantur & respondent, vt rei veritatem clarius inueniant. Sicut etiam est bellum fictum inter eos, qui hastiludia exercẽt. Disputatio vera est inter illos, qui nõ solum verbis: sed etiam animis sibi inuicem contradicũt, & sententias prorsus contrarias tutantur. Disputationem fictam faciũt viri Catholici cum de rebus fidei disputãt: quia idem concordi animo sentiunt, & solis verbis contradicunt. Disputationem veram & non fictã habét viri Catholici contra hæ-

tra hæreticos cum de fide Catholica disputat: quia sicut exterius verbis pugnant, ita interius animis dissentiũt.

Hanc veram disputationẽ, quę cum hęreticis de fide habetur, prohibet Papa personis laicis, ne videlicet publice, aut priuatim de fide Catholica cum hæreticis disputare audeant. Et merito id prohibuit: quia licet essent aliqui laici docti, qui bene, & sine periculo possent cum hæreticis disputare, leges tamen non decernunt de iis, quæ raro contingunt: sed de iis, quæ vt in pluribus eueniunt. Raro autem contingit laicos esse doctos in fide, & ad disputandum de ea dissertos: & ideo ne ipsi in disputatione succumbẽtes, sibi ruinæ occasionem assumerent, aut aliis audientibus præberent, merito illis fuit talis disputatio interdicta. Aliam vero disputationem de fide, quæ fictę inter Catholicos exercetur, non est laicis per illud ca. Quicunq;. interdicta: quoniam disputatio ficta non est proprie disputatio: sicut nec bellũ fictum est proprie bellum, nec homo pictus est proprie homo. Et si hoc bene aduertisset glossa, in illo cap. Quicunq;. §. Inhibemus. non tantis premeretur angustiis, quibus illic premitur, & facile dissoluisset laqueos, quibus se teneri putauit. Laicis igitur solis est interdictum, ne cum hæreticis publice, vel priuatim, de fide Catholica disputent: ecclesiasticis autem viris non sic est absolute prohibitum cum hęreticis disputare: sed licitum est illis de fide contra hæreticos disputare, modo id coram viris doctis, & in fide cõstantibus fiat. Et aliquando non solum erit licitũ: imo necessarium contra hæreticos publice disputare, etiam coram populo simplici, vt puta quãdo populus ab hæreticis, aut aliis infidelibus oppugnatur, & solicitat̃, vt fidem Catholicam deserat. Tunc enim prælatis ecclesiarum incumbit, subditos fideles ab huiusmodi hæreticorũ infestatione defendere, & tenentur illi per se, aut saltem per alios viros doctos, & in disputando dissertos cõtra hæreticos disputare, vt gloria Dei manifestetur, et veritas Catholica defendatur, et hæretici confundantur. Nam ob hoc (vt Paulus ait) oportet Episcopum doctum esse, vt sit potens exhortari in sacra doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Et beatus Petrus præcepit Episcopis, vt sint semper parati ad satisfactionem reddendam, de illa, quæ est in nobis spe & fide. Alioqui si hæreticis clamantibus, & ad publicam disputationem prouocãtibus, Catholici viri tacerent, daretur populo suspitionis occasio, vt credat Catholicos viros de fidei certitudine diffidere, eo q non audeant ad certamen cum hæreticis descendere, aut credet illos cum hæreticis sentire, eo q illis clamãtibus tacent. Nunq̃ siquidem verius dici potest, vt, qui tacet, consentire vidatur, quam cum res est adeo seria, vt tacere sit pernitiosum, loqui vero vtile, & necessarium. Ideo tunc necessarium erit contra hæreticum disputare: quia error, cui non cõtradicitur approbatur, & veritas cum minime defensatur opprimitur. Negligere quippe cum possis pertubare peruersos, nihil aliud est quam fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Decreta autem & leges, quæ absolute omnem videntur prohibere de fide disputationẽ ad solos hæreticos diriguntur, quibus omnis interdicitur disputatio, per quam fidem Catholicam oppugnare præsumunt, aut de illa dubitare. Nam de hac disputatione intelligendum est dictum Marciani Imperatoris, quod habetur

Titi. 1

1. Pet. 3.

Marcianus Imperator.

betur

betur. l. Nemo. C. de summa trinitate & fide Catholica. Iniuriam (inquit ille) facit iudicio reuerendissimæ synodi: si quis semel iudicata, ac recte disposita, reuoluere, & publice disputare cõtenderit. Hæc ille. At Catholicus, qui pro his, quæ in synodo definita sunt, disputat contra hæreticum, non facit iniuriam synodo, imo exhibet honorem. Hæreticus autem, qui contra synodum pugnat, is facit iniuriam synodo: quia illam errasse contendit. Hæreticis ergo: quia contra fidẽ sentiũt, de fide disputare inhibet, Catholicis autem, qui pro fide pugnant, de fide disputare non prohibet. Vt ergo omnia decreta & leges, quæ disputationes de fide fieri prohibent, clarius intelligamus, est aduertendum, ꝙ in vera disputatione de fide, quæ est inter Christianũ, & hæreticũ, duæ sunt prohibitiones diuersæ iuxta duas personas, quæ ad huiusmodi disputationem coeunt, videlicet Christianus, & hæreticus. Prohibitio Christiani restricta est ad personas laicas, solis eñi laicis, in illo. § inhibemus. est interdicta huiusmodi disputatio. Hæreticis etiã est interdicta disputatio de fide: & hæc prohibitio est generalis, quo ad personas hæreticorum: quia nulli hæretico permittitur de fide disputare volẽs fidem infringere, aut de illa dubitare, præsertim in rebus illis, quæ ꝑ expressam ecclesiæ definitionem sunt iam olim determinata. Nam ad solos hæreticos est referendum, quod habetur in ca. Maiores. 24. q. 1. Illud enim capitulum sumptum est ex quadã epistola Gelasij Papæ, quam ad Episcopos Dardaniæ misit, qui de Gelasio quærebantur, propterea ꝙ Acatium Euticianæ hæresis fautorem, sine concilio generali damnasset. Volebant siquidem Episcopi illi, vt Acatius prius fuisset ad conciliũ vocatus, & ibidem auditus, & si suæ sentẽtiæ rationẽ non dedisset, imo, vt illam hæreticam fateretur fuisset conuictus, tunc merito damnaretur & non ante. His Episcopis Gelasius Papa scribit, probans illos iniustam rem petere, & iuste Acatium sine concilij congregatione fuisse damnatum: quia cum hæresis Eutíciana fuisset iam olim in concilio Calcedonensi damnata, non erat opus ad eiusdem hæresis fautorem damnandum, nouum congregare concilium. Et inter multa, quæ pro hac re in illa epistola eleganter disserit Gelasius, parum post principium refert ea, quæ recitantur in illo cap. Maiores. Quibus verbis (vt ex discursu literæ facile constat) docet hæreticos, qui in apertam, & præsertim olim damnatam hæresim lapsi sunt, nõ esse ad disputationem admittendos: sed oportet illos sine vlla disputatione errorem suum reuocare. Quoniã (vt in eadem epistola Gelasius ait) si ea, quę salubriter decreta sunt, cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quosq; prorsus errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodalium regularum nõ essent elisæ pestes, resumptis certaminibus, contra fundamentum sese veritatis atollerent, & simplicia quæq; corda percuterent. Quid si subinde fas esset perfidis inire cõciliũ? Cum quælibet illis manifesta sit veritas, nunq̃ desit, quod pernitiosa depromat falsitas, tametsi ratione, vel autoritate deficiens sola tamen intentione non cedens. Hæc Gelasius. Quæ verba satis se ipsa indicant, ꝙ aduersus hæreticos diriguntur, qui diuersis furoribus incitati firmam fidem disputationibus

Gelasi⁹.

tationibus suis oppugnare conantur, non aduersus Catholicos, qui eandẽ fidem defendere satagũt. Beatus Leo primus huius nominis sũmus Pontifex solos etiam hæreticos a disputatione arcet. Nam Epistola. 21. Martiano Augusto scribẽs de Euticiana hæresi tunc recenti, sic ait: Aucta igitur per imperialem amicitiam spe cœlestis auxilij, confidẽtius pietatem vestram pro sacramento salutis humanæ incitare præsumo, ne cuiusquã procaci impudẽtiq; versutia, quasi de incerto qđ sequendum sit, si natis inquiri. Hæc ille. Et Epistola vigesima secunda eidem Martiano Augusto de his, quæ in Calcedonensi concilio tractanda erant, scribens ait: Vnde per ipsum dominum nostrũ Iesum Christum qui regni vestri est auctor, & rector, obtestor, & obsecro clementiã vestram, vt in præsenti synodo fidem, quam beati patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt autoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hactenus Leo Papa. In quibus verbis apertissime constat, eam solam disputationem prohibitam esse voluisse, per quã firma fides vertitur in dubium, & quod certũ est, in illa inquiritur tanquam incertum. At cum hæretici sint, qui fidei certitudinem incertam facere suis disputationibus cõtendunt, & Catholici sint, qui firmitatẽ fidei sua disputatione defendere conẽtur, consequẽs est, vt soli hæretici sint qui de fide disputare prohibentur, & non Catholici. Hi enim soli sunt, qui iniuriam, fidei autoritati, & dignitati faciũt, dum ab ea certitudinem suam amputare conantur, & illam, aut falsam, aut dubiam dicere non verentur.

Leo Papa Primus.

Vnde beatus Maximus in sermone quodam de pluribus martyribus ait: Magni periculi res est, si post Prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post martyrium vulnera, veterem fidem quasi nouellam discutere præsumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas, & post morientium sudores ociosa disputatione cõtẽdas. Hæc ille. Hæretici ergo sunt, quibus contra fidem disputare est interdictum, quam si illi, omni prohibitione comtẽpta, suis disputationibus oppugnare nõ erubuerint, Catholicis non est interdicta eiudem fidei defensio. Imo aliquando (vt dixi) est necessaria, & præcepto iniuncta prælatis ecclesiasticis, qui velut pastores curam habent arcendi lupos, ne oues morsibus noceant. Cum enim timetur populum in hæresim labi, propterea qđ nullus est, qui disputatione sua conuincat hæreticos, tunc necessarium esset contra hæreticos disputare. Propterea hoc beatus Athanasius disputauit cum Arrio, vt illum cõuinceret, aut saltem populus in fide confirmaretur. Propter eandem causam beatus Augustinus toties cum variis hæreticis publice disputauit, cum Fœlice Manichæo, cũ Fæliciano Arriano, cum Pascentio comite Arriano, cum Emerito Donatista. Eadẽ ratione ductus Lantfrãcus Archiepiscopus Cantuariensis optauit publice disputare cum Berengario, vt publice conuictus, & confusus non posset populum secreto (vt faciebat) decipere. Sed hanc disputationem cum Lantfranco habere Berengarius noluit, reformidans victoriæ verecundiam. Hoc constat ex præfatione cuiusdã opusculi, quod idem Lantfrancus aduersus Berengarium scripsit. Ob eandem causam beatus Bernardus de claustro, & quiete monasterij sui in Burgũdia siti, ad Senonas vsq;

Maxim9 Athanas. August. Lantfrã. Bernar.

nas vsq; in Franciam venire non dubitauit, vt cótra Petrum Abailardum pestilentissimum hæreticum pro fide Catholica disputaret. Nam & si prius ab Archiepiscopo Senonensi ad rem vocatus venire renuit, tum quia non sua putabat referre ed Episcoporum, quorum est ministerium de dogmatibus iudicare: tamen cum audiret hæreticum ob hoc superbiorem factum, & audatius exprobrare agminib9 Catholicorum virorum, aquieuit amicorum consilio, & ad disputationem venit: sed hanc hæreticus ipse fugit: & ita Deo volente factum est, vt hæreticus, qui prius ad singulare certamen beatū prouocauerat Bernardum, ille prius a certamine fugerit. Et vt res sit apertior, placuit hic inserere verba, q̄ de hac re Bernardus scripsit, epistola .189. Sic enim ait. Cedens tñ licet vix ita vt flerem consilio amicorum, qui videntes quomodo se quasi ad spectaculū omnes pararent, timebant ne de nostra absentia, & scandalum proximo, & cornua crescerent aduersario, & quia error magis confirmaretur, cum non esset qui responderet, aut cōtradiceret, occurri ad locum, & diem, imparatus quidem, & immunitus, ni

Mat.10. si quod illud mente voluebā. Nolite præmeditari qualiter respōdeatis dabitur enim vobis in illa hora, quid lo-

Psal.117 quamini. Et illud: Dñs mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo. Conuenerāt autē præter Episcopos, & Abbates, plurimi viri religiosi, & de ciuitatibus magistri scolarū, & clerici literati multi, & Rex p̄sens erat. Itaq; in præsentia cum aduersario stante ex aduerso, p̄ducta sunt quædā cap. de libris eius excerpta. Quæ cū cœpissent legi, nolens audire exiuit, appellās ab electis iudicibus. Hactenus Bernardus. Ex cui9 verbis apertissime cōstat q̄ñ, & vbi liceat cū hæretico disputare. Cum em̄ ex defectu disputatoris, qui cōtradicat, hæretic9 magis inualescit, & populo scandalū imminet, tunc necessaria est disputatio, vt hæretic9 confundat, & populus in vera fide confirmetur. Sed tunc corā viris doctis disputandū est, & nō corā rudi populo: quia nō expedit tam sublimē disputationē corā idiotis iudicibus fieri. Vbi autē ex defectu disputatiōis nullū imminet populo periculū, consultius fieri existimo, si omnis amputetur disputatio, & iuxta consiliū sapientis fiat, qui ait: Ne r̄ndeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Prou.26

Quamuis non sit absolute bonum cum hæretico disputare, est tamen bonum, & sanctum contra hæreticos scribere. Cap. 20.

FOrte ex his, quę precedēti capi. diximus quisq̄ colliget nō esse etiā bonū, neq; licitum aduersus hæreticos scribere, putās eandē esse rationem vocalis disputationis, & scripturæ, & eadē mensura vtrāq; fore metiendam. Nam de hac re fuit mihi olim cū quodam viro Græce, & Latine docto nō modica contētio. Cum em̄ Brugis in Flandria, vbi ille morabatur, ego tunc essem, et librū, quē aduersus oēs hæreses ædidi, tunc pararē, clāculo detrahebat labori meo, dicēs me rē prorsus inutilē sumpsisse, & cōsultius me fuisse facturū, si ab incœpto desisterē. Verū (vt sæpe euenire solet) q̄ ille clāculo, & me nunq̄ scituro dicere putauit, amicis audiētibus, & tandē mihi referētibus, cognoui. Adij hominē, rogauiq; ab illo, nū ipse tale aliqd dixisset. Non potuit negare qui sibi cōscius erat, coram multis id dixisse, quorū testimonio poterat conuinci. Petij deinde ab

eo, quia motus rõne ita sentiret, vt tam scto operi detrahere vellet. Quia multi (rñdit ille) opus hoc tuũ legētes forte plus laudabũt hæreses ipsas, contra quas disputas, quam Catholicam veritatem, & audientes iam olim fuisse illas ab aliis prædicatas, hoc ipso audaciores, easdē hæreses tutādas suscipiēt, quas tu oppugnare conaris. Et sic, cũ hæreticos extinguere cupis, hæreticos suscitabis: quia illis scādalũ appones, & hæresis occasionem præbebis. At, qui scandalizauerit vnum ex pusillis, qui in Christo credunt (vt Saluator ait) expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Mat.18. Ecce vides vrgentissimam rationē, qua ille motus est, vt non solum inutile: sed etiā noxium putauerit, scribere contra hæreticos.

Et tamen vir erat, qui nimis ambiebat theologus videri, cũ re vera non esset. Deinde absoluto iā libro, quod aduersus omnes hæreses paraueram, & typis excusso, cum ad Hispanias, nataleꝗ solum rediissem, non defuere, qui idem mihi exprobrarent, quod ille in Flandria fecerat. Sed isti neꝗ viri theologi erant, nec se theologos existimari (vt ille) ambiebāt. Viri quidem docti isti erant: sed tantum leges didicerant humanas, quas aut Pontificias, aut ciuiles vocāt. & ob hoc istis leuius parcendum esse iudico: quia non est mirum, si in ea re, quæ ad ius suum non spectat, errauerint. Nam si viri theologi, & docti fuissent, non improbassent laborē meum, quo aduersus omnes hæreses disputationem pro fide Catholica suscepi, imo potius vehemēter laudassent, sicut nunc, Deo autore, cui ego gratias reddo immensas, quotquot vbiꝗ terrarũ sunt docti theologi laudant, & miris efferunt laudibus. Si enim bene nossent, quod, qualeꝗ scandalũ sit vitādum, & quale contemnendum, non incidissent in talem errorē, quo putarunt nō esse scribendum contra hæreticos, aut hæreses, ne quis hæc legens scandalizetur, & in eas ipas hæreses labatur. Nam quod sit aliquod scandalũ merito contemnendi, Saluator noster docuit, quādo Apostolis dicentibus illi, Pharisæos fuisse scādalizatos propterea ꝙ ipse dixerit, hominem non coinquinari a cibo quod intrat in os, respondit: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Mat.15. Quibus verbis apertissime Saluator noster illud Pharisæorum scandalum contempsit. Vt igitur huius rei veritatē clarius demonstremus, opus est, vt scandalorum varietatē, & quale sit inter illa discrimen obiter tractemus. Scandalum Græce, est offendiculum Latine, & ad mores translatum significat quandam mali occasionē. Vnde Hieronymus exponens illud Matthæi locum: Scis quia Pharisæi audito verbo hoc, scandalizati sunt, sic ait: Hieron. Et quia crebro teritur in ecclesiasticis scripturis scandalum, breuiter dicamus, quid significet. Scandalum, nos offendiculũ, vel ruinam, & impactionē pedis possumus dicere. Quando ergo legimus: Quicunꝗ de minimis istis scandalizauerit quempiam, hoc intelligimus, qui dicto factove occasionem ruinæ cuiꝗ dederit. Hæc ille. Tale autem scandalum bifariā contingere solet; quia aut ab aliquo datur, aut nemine dante accipitur: & ob hoc duplici etiā nomine appellatur. Nam quoddam dicitur scandalum datum, & quoddam dicitur scandalũ acceptũ. Scandalum datum est dictũ, vel factũ, quod ex se præbet alteri occasionē ruinæ, hoc est, peccati. Tale scandalũ semper est peccatum, & quidē mortale, si ex se est pecca

ti morta

ti mortalis allectiuũ. De hoc scandalo loquutus est Christus cũ dixit: Qui
Mat. 18. scãdalizauerit vnũ de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundũ maris. Et iterũ Væ homini illi, per quẽ scandalũ venit. Huiusmodi scandalũ semper est vitandũ, ea lege, & ratione, qua cætera pctã vitare tenemur. Est aliud scandalũ, quod dicitur acceptũ, & non datum, & est cas9, vel ruina, hoc est, peccatũ proueniens ex bono facto, vel dicto alteri9, aut saltẽ ex dicto, vel facto non malo. Hoc scandalũ ideo dicitur acceptũ, & nõ datũ: quia ex ea re, quæ non est apta ad dandã occasionẽ mali, aliquis peccati occasionẽ accipit. Tale scandalũ nullus vitare tenet̃ in alio quando scandalũ oritur ex re bona, & necessaria ad salutẽ, vt sunt omnes illę quæ sub precepto nobis iniũctæ sunt. Si quis eñ scãdalizaret̃ proptereaq; in quadragesima abstines a carnib9, aut die Dñica sacrũ Missæ officiũ audis, non ideo aliqd horũ impune omittere potes: imo scãdalo illo contẽpto qđ libet illorũ agere teneris. Nam lex charitatis, quæ præcipit, vt plus te, q̃ proximũ ames, etiã præcipit, vt plus in te, q̃ in proximo vites pctm̃. Peccares autem, si ea omitteres, quæ tibi præcepta sunt. Ne igit̃ alius per scandalũ peccet, ea, quæ tibi præcepta sunt omittere nõ debes. De hoc scãdalo intelligit̃ dictũ Bedæ, qđ ponit̃ in regula: Qui scãdalizauerit. extra de regul. iuris. Vtilius scandalũ nasci permittit̃, quã q; veritas relinquat̃. Quæ regula iuxta oĩm doctorũ tum theologorũ, tum canonistarũ sententiã, intelligẽda est de triplici veritate, videlicet, vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, ita vt neq; veritas vitæ, neq; iustitiæ, neq; doctrinæ, sit omittenda propter vitandum scandalum proximi, pręsertim si talis veritas sit ad salutẽ animæ necessaria. Alioqui si veritas illa non sit necessaria, vt cõtingit in veritate vitæ quæ non est sub obligatione præcepti iniuncta: sed solũ in consilio data, tunc ppter vitandũ proximi scandalum, quod orietur in illo ex ignorantia, liceret ad tempus omittere talem vitæ veritatẽ, quousq; doceatur bonam esse talẽ rem, neq; vllã esse scãdali occasionẽ. Cum autẽ iam fuerit proximus edoctus, & clare fuerit illi ostenssum rem talẽ esse vere bonam, quæ nullam prorsus habeat in se scandali rationem, si proximus adhuc scãdalizat̃, tale scandalũ iam est malitiosum: qa ex pura malitia, & non ex ignorãtia ortũ, propter qđ vitandum nulla vnquam veritas est relinquẽda. Ita interpretantur præfatam regulam iuris: Alexãder de Hales. ĩ secũda parte, quæstione. 189. membro sexto. Ricardus de Media Villa in quarto sententiarum. distinctio. 38. articulo decimo. Adrian9 Papa in. I. quæst. quod libeti. Eodem modo etiam exponit glossa regulam illam licet nõ tam clare, & aperte, & distincte, quantum illi. Hoc etiam differt ab illis, quod glossa vocat veritatem disciplinæ, illam quam doctores pręfati appellant veritatẽ doctrinæ: nam alioqui oporteret fateri glossam nõ plene assignasse in sua diuisione omnes veritatis partes, cum omiserit veritatem doctrinæ, quæ omittenda non erat: sed potius primo loco constituenda, sicut fides prior est charitate. Fit igitur necessario, ne diuisionem, quam glossa assignat, mancam esse dicamus, vt per veritatem disciplinæ intelligamus veritatem doctrinæ. Regula igitur Christiana est, vt vtilius scandalum nasci permittatur, quam quod veritas relinquatur. His igitur om-

nibus præmissis, peto ab illis, qui sentiunt, non esse bonum scribere contra hæreses, propterea quod aliquis in illo opere legens forte scandalizabitur, veriorem putans esse hæresim, quæ reprobatur, quã illius reprobationem. Quale scandalum erit huius scandalizati, datum, an acceptum? Si dicant esse scandalum datum oportebit eadem ratione illos fateri peccatũ mortale esse scribere cõtra hæreses: quoniã (vt diximus) omne tale scãdalum, quod ex se dat peccati mortalis occasionem, est peccatũ mortale. Cum igitur hæresis sit peccatũ mortale, & (vt supra libro primo ostendimus) grauissimũ, cõsequens est, vt scriptura contra hæreses, si (vt dicunt) est scandalum datum, sit etiam peccatũ mortale, & scribens contra eos peccet mortaliter. Si hoc illi cõcedant, tunc iterũ interrogabo illos, si scripturã suam cõtra hæreses fautor illius ita secreto eam seruet, vt nullus eã videat, aut si illam alij legerint, & nullus ex ea scãdalizetur, sed potius econtrario multi, qui erant dubij in fide, aut alias heretici, per illam reuocentur ad fidem, & in illa confirmentur, an tunc etiã scriptura illa contra hæreses sit dicẽda scandalũ. Si dicãt tunc non esse dicendã peccatũ, neq; scandalum, propterea quod nullũ scandalizauit, & multos ædificauit, sequit̃ inde, vt neq; peccatũ sit, neq; scandalũ datum dicatur, quãuis multi ex illius lectione scandalizent̃. Consequentia ista inde est manifestissima, q̃ opus aliqd', vt dicatur scandalũ datũ, non pendet ex hoc, q̃ alius scandalizetur ab eo: quia si opus illud est malũ corã aliis factum siue aliquis ex eo scandalizet̃, siue nõ, semper dicetur scandatũ datum. Siue quis capiat blasphemiæ occasionem cum videt alium blasphemãtem, siue non: blasphemia publice facta semper dicitur scandalum datum. Necessaria igitur est consequẽtia, vt scriptura contra hæreses non dicatur scandalũ datum quamuis multi ex illa capiant occasionem ruinę, si non est dicenda scãdalum quando nullus ex ea scandalizatur. Si vero dicant talem scripturã contra hæreses dicendam esse peccatũ mortale etiã si nullus eam legat, & esse scandalũ datũ q̃uis legentes in illa non scandalizent̃ ex ea, oportebit eos fateri, beatũ Augustin. beatũ Hieronymũ, & beatũ Irenæũ peccasse mortaliter, pro eo q̃ multas aduersus hereses ædiderunt scripturas, & tales illorum tractatus, quos aduersus hęreses ædiderunt, oportebit dicere esse scandalosos: quoniã etiam per illos tractatus poterit aliquis scandalizari, ita vt ipsas, quas illi sancti damnarunt hæreses, eligant magis, q̃ Catholicam veritatem. Qui hoc concedere non dubitauerit, cogetur etiam dãnare totam ecclesiam Catholicam, propterea q̃ illa non dãnauit vnquã tales tractatus neq; vnquã viros fideles ab illorum lectione prohibuit. Non credo esse aliquem tam demẽtem, vt dicat sanctos viros ob hoc peccasse mortaliter, qd' contra hæreses scripserũt, & ecclesiam errare, propterea quod illa sanctorũ virorum tractatus, quos illi aduersus hæreses scripserunt, legi permittit. Si quis tamen fuerit tam effrons, vt hoc concedere non vereatur, deducam illum in multo acerbiores angustias, & in maxima, quæ fingere possumus viro Christiano inconuenientia. Nam qui hæc dicit necessario cogetur fateri Euangelistas in scriptura suorũ Euãgeliorum, & Paulum in suis Epistolis errasse: quoniam omnes hi scripserunt aliquas peruersorum hominum hæreses, & quamuis Euangelista, aut Apostolus eas dãnauerat, non tamen

defuit

defuit, qui illas postea sit tutat⁹. Aperta est Saducæorum hæresis negantium resurrectionem, quæ a Christo, Saluatore nostro, Mattheo, Marco, Luca referentibus, damnata est. Certum est tamen multos fuisse postea hæreticos, qui in hanc eandem hæresim lapsi sunt, & utinam non sint hodie etiam plures, qui eidem hæresi faueant, putantes nihil reliquũ esse post hanc vitam. Paulus apostolus in priore ad Timotheum Epistola damnat duas hæreses, vnam, quæ prohibet nuptias, alteram quæ damnat certas aliquas ciborum species: quas hæreses nullus (quod sciam) fidelis homo ante tempus Pauli docuerat: sed quia spiritu prophetico præuidit futuros esse aliquos, qui illa docerent, ideo tempestiue præmonuit, vt ab illis caueremus. Si Paulus de hæresibus futuris præmonuit, scribés illas, & damnans ante illarum ortum, multo efficacius, & vehementius scripsisset contra illas, quæ iam fuissent ortæ, sicut & fecit cótra eas, quæ suo tempore sunt ortæ. In epistola ad Galatas ex professo disputat contra illos, qui dicebant ceremonias, & sacrificia veteris legis esse necessaria ad salutem in lege Euangelica. Hoc idé contendit in epistola ad Hebræos. Potest tamen fieri, vt quis has Pauli Epistolas legens, eligat magis hæreses, quas illic Paulus damnat, q̃ Catholicam veritatem. Nam Ebion, & Cerinthus, & Sásæi, & Elcesæi hæretici non obstante Pauli sententia veteris legis ceremonias dixerunt esse necessarias in lege Euangelica. Quis ergo erit tam demens, vt céseat delédas esse epistolas Pauli, radéda esse Euangelia, ne forte quis illa legens in eas incidat hæreses, quæ illic damnantur, aut in alia vitia, quæ illic reprehédun tur? Ex his omibus colligo, ꝙ ille, qui

Mat. 22. Mar. 12. Luc. 20. 1. Tim. 4.

contra hæreses scribit, non solũ non peccat in hoc: sed bene agit, nec talis scriptura est pctũ, imo poti⁹ opus bonum, & per cósequés non est dicendũ scandalũ datũ, licet aliquis per illá scádalizetur. Præterea sicut potest quis per huiusmodi scripturá scandalizari, sumens ex illa occasioné assentiédi alicui hæresi, ita econtrario possunt multi per illá scripturá ab heresi, in quá forte fuerát lapsi ad fidé Catholicá reuocari, & qui forte erát dubij, & nutátes in fide cófirmari, & verisimile est hoc multo frequẽtius contingere, q̃ illud: quia in tali scriptura fides Catholica laudatur, hæresis reprehendit̃, & damnatur: pro fide Catholica illic pugnatur, & hæresis expugnatur. Cum igitur boni, & Catholici nó solũ possint ex huiusmodi scriptura persuaderi ad confirmationé fidei: sed vltra hoc vrgeantur, & quasi cópellátur ad illam, consequens est, vt si quis talem scripturam cótra hæreses disputantem legens in aliquá illarũ hæresum illic damnatarum labatur, non tribuatur hoc malitiæ scripturæ: sed potius malitiæ ipsius legétis, qui scriptura abusus est, cũ id probet, & bonum iudicet, qđ illic legit esse malũ, & reprobatũ. Si galliná aut caponé, aut arietem serpens comedens vertat in venenũ, quis dicet esse cibi culpá, & non potius serpentis, qui ob suę complexionis malitiá id quod natura sua erat salubre, vertit in venenum? Idem prorsus censendum est de illo, qui legens eos tractatus, qui contra hereticos scribuntur, ipsas hæreses quas illic vidit reprehendi, & damnari, magis eligit quam Catholicam veritatem. Ex his omnibus apertissime colligitur illum, qui contra hæreses scribit, non solum per hoc non peccare: sed bene agere, nec talem scripturam esse dicendam peccatum:

ſed opus bonum, & meritorium, & per conſequens non eſſe cenſendam ſcandalum datum, quamuis aliquis per illam ſcandalizetur. Quia tale ſcandalū non a ſcriptura oritur, quæ ex ſe bona eſt, cum mala ſit hæreſis, quæ per illam reprehenditur: ſed a malicia ipſius legentis procedit, qui abutitur bono. Tale igitur ſcandalum cenſeri debet acceptum, & non datum: quia ille culpa ſua voluit offendere, cum tamen fuiſſet de offendiculo præmonitus. Ille per propriam maliciam voluit illi adhærere ſententiæ, de qua fuerat monitus eſſe hæreticam, vt caueret ab illa. Hoc tale ſcandalum nullus euitare tenetur: quoniam de hoc (vt diximus) intelligitur illa iuris Chriſtiani regula, quæ ait: Vtilius ſcandalum naſci permittitur, quam quod veritas relinquatur. Si quis enim a me de fide Catholica doctus, & de hæreſi, vt ab illa caueat monitus, in hæreſim ipſam labatur, illius erit culpa, non mea qui illum monui. Ex quo apertiſsime colligitur nullo modo eſſe prætermittendam doctrinam fidei Catholicæ, vt euitetur error in proximo, qui ex propria culpa errat. Nam alias eadem ratione oporteret pdicatores verbi Dei non reprehendere vitia in publica concione, & confeſſores non interrogare de illis pœnitentes in ſecreta confeſsione: cum poſsit contingere, vt quis peccata, quæ forte ignorabat inde diſcens, occaſionem ſumat appetendi, & tandem perpetrandi ea, quæ nunquam antea commiſerat. Eadem ratione medicus non deberet monere infirmum de cibis noxiis, vt caueat ab illis, quoniam ſæpe contingit, vt poſt prohibitionem ardentius illos cibos appetant, quos ſi comederint, forte morientur.

Tamen ſi hoc cōtigiſſet, nullus ſanæ mentis ob hoc exprobraret medico: quoniam monuit infirmum, imo potius illo inculpato in ipſum infirmum totam reiiciet culpam: quoniam noluit obtemperare medico conſulenti: ſed ſuæ innitens prudentiæ, mortem ſibi aſciuit. Si medicus corporalis monens infirmum, vt caueat a noxiis cibis bene agit, conſequens eſt, vt medicus ſpiritualis monēs alios, vt a doctrinis noxiis, abſtineant, tanto melius agat, quanto anima melior eſt corpore, & quanto grauiores ſunt animi morbi, quam corporis. Rurſum, nunquam bonum aliquod omittendum eſt propter euitandum ſcādalum proximi, quod in illo oritur ex propria illius malitia, quamuis (vt diximus) liceat ad tēpus omittere, ad vitandum ſcandalum, quod oritur, ex ignorantia: quia tunc tandiu omittere oporteret bonum opus, quouſq; ille de veritate doceatur. Hoc ita eſſe teſtimonio redēptoris noſtri probatur, qui poſtq̃ docuerat phariſæos, apoſtolos nō peccare, eo q̄ non lotis manibus māducabant, & dicētibus illi Apoſtolis, phariſæos ob hoc fuiſſe ſcādalizatos, reſpōdit. Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorū. Quibus verbis Chriſtus redēptor noſter apertiſsime contēpſit tale phariſæorum ſcandalū, eo q̄ oriebatur ex pura illorum malitia, cum ab illo de veritate edocti ipſam apprehendere nollebāt. Vnde Theophila. pręfata ſaluatoris verba interptās, ait: Hinc enim diſcimus, qđ offendi illos, q ſpōte offendunt, & incurabiles ſunt, non eſt nobis dānoſum. Hæc ille. Et idem ſuper Lucam declarans miraculum de Hydropico, quem Dominus Sabbato ſanauit, ſic ait: Porro quum in medium veniſſet Hydropicus, non hoc conſyderauit Dominus, quomodo non

Mat. 15. Theoph. Luc. 14.

do non offenderet multos: sed quomodo sanaret eos, qui cura sua indigebant. Oportet enim nos vbi magna prospectat vtilitas, non curare insipientes, qui scandalizantur. Hæc Theophilactus. Scandalum illorum, qui legentes tractatus aduersus hæreticos æditos, in ipsas hæreses labuntur, ex propria illorum malitia oritur, & non ex ignorantia: quia cum veritas fidei sit illis aperte declarata, illam contemnunt, & errorem ibidem damnatum eligunt. Consequens igitur est, vt (iuxta Saluatoris nostri doctrinam) tale istorũ scandalum, qui sponte sua scandalizantur, sit contemnendum, & propter illud vitandum non debeat quis omittere, scribere contra hæreses. Deinde quam vanum, & futile sit hoc inconueniens, quod isti offerunt contra libros, qui aduersus hæreses scribuntur, apertissime ostendit Paulus in Epistola ad Romanos, in qua de bonitate legis Mosaicæ disputat, ostendens eam non ita bonam fuisse, vt Iudæi putabant: quia non poterat iustificare homines, vt illi credebant. Et tandem ostendens quid

Rom. 3. boni lex haberet, ait: Per legem enim cognitio peccati. Hoc ideo dixit: quia aliqua sunt peccata, quæ nesciremus esse peccata: nisi lex docuisset nos

Rom. 7. illa esse peccata. Ideo iterum in eadem Epistola ait: Peccatum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Hac igitur lege data, & per illam peccati cognitione habita, ortum est inde, vt homines ipsa peccata, quæ intellexerunt esse per legem prohibita, magis appeterent. Et ideo ip-

Rom. 5. se in eadem Epistola dixit: Lex subintrauit, vt abundaret delictum. In quibus verbis illud aduerbium, vt, non est capiendum in significatione causæ finalis: sed quatenus significat consequutionem effectus. Non enim ad hunc finem dedit Deus legem, vt homines magis peccarent: sed vt meliores fierent. Data tamen lege homines exarserunt in maiorem appetitum earum rerum, quæ per legẽ illis erant prohibitæ. Nam (vt ait Poeta) Niti- Horati⁹

mur in uetitum semper, cupimusq; negata. Et idem Paulus in eadem Epi- Rom. 7.

stola hoc ipsum ait, sic inquiens: Occasione accepta peccatum per mandatum, operatum est in me omnem concupiscentiam. Et postquam alia multa ad idem propositum ibi Paulus dicit, contra se ipsum arguit, sic inquiens. Quid igitur dicemus? Lex peccatum est? Hoc Paulus sibi opponit, quia forte aliqui putare potuissent, legem esse malam, & melius fuisse talem legem non fuisse datam, cum ex illa multi (vt dictum est) occasionem acceperunt magis peccandi. Sed huic obiectioni respondet Paulus. Absit.

Sed peccatum non cognoui: nisi per legem. Et parum infra. Sine lege enim peccatũ mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum reuixit, ego autẽ mortuus sum, & inuentũ est mihi mandatũ, quod erat ad vitã, hoc esse ad mortẽ. Nam peccatum occasione accepta per mandatũ seduxit me, & per illud occidit. Itaq; lex sancta quidem, & mãdatum sanctum, & iustum, & bonum. Quæ verba interpretãs Anselmus in cõmentariis super Epistolas ait: Peccatum Anselm.

itaq; non legitime vtens lege, ex prohibitione aucto desyderio, dulcius factum est, & ideo seduxit, vel fefellit. Hæc ille. Et Theophilactus eadem Pauli verba exponẽs ait. Legi namq; Theoph

mẽs erat, vt ad vitam traduceret, eoq; & tradita est: at si ex ea mors ipsa deflu

xit, non est propterea illa culpãda: sed peccatum, id est, impetus ille, qui ad malum fertur, & corruptus, & voluptuarius animus, quin potius, vt proprius loquar, voluptas me ipsa seduxit, occiditq; sub mandati prætextu. Hæc Theophilactus. Paulus ergo cẽset legem fuisse bonam, & bonum fuisse talem sanxisse legem, quamuis ex illa homines sumpserunt occasionem pluries, & ardentius peccandi: quoniam hanc mali occasionẽ non præbuit illis lex, quæ bona erat: sed ipsi per propriam maliciá sumpserunt ex lege occasioné. Et ideo caute Paulus in præfatis verbis loquutus est dicens. Occasione accepta per mandatum, & non dixit, occasione data per mandatum. Quoniam lex, quę bona erat, non poterat illis alicuius mali occasionẽ præbere: sed ipsi homines: quia mali erát, ex eo, quod bonum erat mali occasionem sumpserunt. Ad eundem modũ nos dicamus de scriptura Catholica contra hæreses ædita, quẽadmodum Paulus de lege dixit: Occasione accepta hæresis per scripturá Catholicam seducit insipiẽtes, & fallit illos. Quid igitur dicemus? Scriptura illa peccatum est? Absit. Sed scriptura sancta est, & opus sanctum, & iustum, & bonum. Deniq; , vt iam concludamus, si vt vitetur insipientiũ spontaneum scandalum, vitanda est scriptura contra hæreses, oportebit eadem ratione vitare omnia sanctorum virorum opera: quoniam vix vllum mediocris magnitudinis opus illorum reperies, in quo non recitetur aliqua hæresis, & damnetur. Nam tanto odio hæreses sunt persecuti, vt semper occasionem quæsisse videantur, qua aduersus aliquam illarum pugnare possent. Forte aliquis mihi obiiciet id, quod præcedenti capitulo diximus, non esse bonam publicam aduersus hæreticos vocalem disputationem: nisi vbi necessitas vrgeret, & ita forte eadem ratione colliget non esse etiam bonum disputare per scripturá aduersus illos. Sed hanc obiectionem nullius prorsus esse momenti facile quisq; intelliget, si consyderet, quam latum sit inter vocalem, & scriptam disputationem discrimen. Vocali siquidem disputationi, & publicæ, omnes adesse possunt, & omnes ad illam audiendam certatim concurrunt, tam idiotæ, quam viri docti. Scriptam autem disputationem non legunt, nisi viri docti, & ideo scripta disputatio reputatur secreta, & nõ publica. Vocalem autem disputationem secreto, & corá solis viris doctis fieri posse concessimus, sicut nunc de scripta disputatione concedimus. Deinde in vocali disputatiõe idiotæ, qui adstant, & si sententias non intelligát iudicare tamen de ipsa disputatione contendunt. De disputatione autem scripta raro aliquis iudicat, nisi vir doctus: quoniam vix aliquis (vt dixi) nisi doctus ille sit, illam legere curat, & si legerit nõ intelliget, ac proinde, nec iudicare possunt. Ad hunc modum sancti viri distinxerũt doctrinas, quæ voce, aut scripto dantur: quoniá cum prædicatores verbi Dei admoneant, vt iuxta auditorum capacitatem sermones temperent, ita vt de rebus sublimibus coram populo rudi non disserant: ipsi tamen, qui hæc consulũt, in suis operibus sæpe de rebus sublimibus scripserunt: quoniam putabant illa opera a viris idiotis non fore legenda, & ita non putarunt idem imminere periculum ex scriptura, quod certũ erat, oriri posse ex vocali prædicatione. Propter hanc eandem causam censeo vitãdos esse eos libros, qui lingua vulgari contra hæreticos disputant:

quoniam

quoniam talis scripta disputatio in lingua vulgari ædita tam publica est, & adeo exposita est iudicio hominũ idiotarum, ac si publica voce fieret. Merito igitur laudandus est communis regni Castellæ senatus, qui publico edicto prohibuit ne tales libri contra hæreticos æditi in linguã vulgarem trãsferrent, & de aliquibus, qui iam translati erant, præcepit sub grauibus pœnis ne venderentur.

QVOD HAERETICVS si resipuerit est ab ecclesia misericorditer recipiendus. Cap. 21.

HAERETICVM hominem si resipuerit solet pia mater ecclesia, quæ sponsi sui dulcissimi vestigia sequitur, extẽsis (vt aiunt) vlnis recipere. Imitatur siquidẽ spõsum suum,
I.Tim.2. qui (vt ait Paulus) vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veri
Ioan.6. tatis venire. Eum, qui venerit ad me, inquit Saluator noster, non eiiciam foras. Iustum est ergo, vt ecclesia illius spõsa nõ eiciat foras eos, qui ad Chri
Hiere.3. stum redire voluerint. Deus per Hieremiam prophetam Iudæorum synagogæ, quæ cum amatoribus multis per varias idolorũ culturas fuerat fornicata, promisit se illam recepturum, si ad illum reuerteretur, ergo oportet, vt ecclesia filios, qui ab eius gremio per hæresim recesserant, recipiat, cum ad illam reuertuntur. Contrarium tamen sensit olim Nouatus, a quo Nouatiani hæretici sunt dicti, qui in tantam prorupit insaniam, vt non fuerit veritus docere, non esse dandam lapsis peccatorum indulgentiam, siue remissionem. At ecclesia spiritu Dei illustrata intelligit bene, quam crudelis, & quam a diuina misericordia aliena sit hæc sententia, & propterea ipsum Nouatum damnans lapsis indulgentiam promittit, & tribuit. Imo blandius velut pia mater amplectitur eos, quos nunc lucratur, & de illis multo amplius gratulatur, quã de illis, quos nunquam amiserat. Agnoscit enim Luc. 15.
illa, ꝙ sponsus suus est ille bonus pastor, qui errantem ouem non interfecit, non percussit: sed gaudẽs super humeros suos imposuit, & ad ouile perduxit, & tandem conuocatis amicis, cõgratulari sibi ab illis petiit, eo quod ouem, quam amiserat: inuenit. Deinde pater ille Euãgelicus filium suum Ibidem.
Prodigum de pastu porcorum, & longinqua regione, in quam abierat ad se reuertentem non reiecit, neqꝫ illi exprobrauit prodigalitatem, aut vlla iniuria illum affecit: sed vt vidit illum pater eius a longe, misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ad seruos suos. Cito proferte stolam primam, & date anulũ in manum eius, & calciamenta in pedibus eius, & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat, & inuentus est. Sic pater cœlestis iudicat sic emẽdat, sic peccanti filio dat oscula, non flagella, vtpote qui nõ vult mortem peccatoris: sed vt conuertatur, & viuat. Licet hæc filij Prodigi parabola de omni peccatore soleat intelligi, mihi tamen magis de illo, qui in hæresim lapsus est, intelligenda videtur, quam de fideli, qui aliud crimen lætale commisit. Fidelis siquidem adhuc est in domo patris, I.Tim.3.
propterea ꝙ nondum ab ecclesia, quæ Paulo testãte, domus est Dei, recessit.

Hæreticus

Hæreticus vero, qui se ab ecclesiæ Catholicæ consortio separauit, domum reliquit patris, & tanto longius abiit, quanto fide deserta in plura se immersit vitia. Ad domũ patris reuertitur, cum relicto errore, quo fuerat ante deceptus, fidem Catholicam suscipit, per quam iterum in ecclesiam, vnde exierat, intrat. Sed hunc talem pater cœlestis cũ gaudio suscipit, & magis super illum lætatur, quam super seniorẽ filium, qui domi manserat. Qui fit igitur, vt mater non eodem gaudio suscipiat reuertentẽ filium, quo illum suscipit pater? Erit ne sponsa contraria sponso suo, vt quod sponsus suus benigne, & cum gaudio suscipit, illa cum austeritate reiiciat? Absit. Nihil enim ex his, quæ ad fidem, & mores spectãt, ecclesia agit, nisi prout a Deo sponso suo regitur, & docetur. Male igitur eos agere conuincitur, qui hæreticis reuertentibus ad ecclesiæ cõsortium, aut Iudæis, vel Sarracenis ad veram fidem conuersis exprobrant præteritam infidelitatem, & illos ob hoc iniuriis afficiunt, cum potius deberẽt illos benigne tractare, dulciter alloqui, charitate, & amore ꝑsequi, vt his retinaculis illos in fide suscepta meliꝰ conseruarent. Et forte qui illos acerbe & cum austeritate tractant, hoc faciunt, vt illos fidei susceptæ pœniteat.

Ideo Dominus in lege veteri sub quadam figura, quemadmodum reliqua, quæ in illa lege fuerunt dicta, ꝓcepit, vt huiusmodi hominibus non inferretur iniuria, neq; pręteritũ vitiũ quis illis exprobraret. Sic enim in Leuitico ait: Si moratus fuerit aduena apud vos, non exprobretis ei. Vitium aduenæ præcepit non esse illi exprobrandum: sed vt tanquam indigena ab illis æstimaretᷣ. Aduena est inter Christianos quisquis a Iudęorum, vel Sarracenorum ritu ad Christianismum venit, huic tali præcepit Dominus, vt nullus exprobraret aduenæ notá, nullus ex hoc illi iniuriam faceret, ꝙ ante Iudęus aut Sarracenus fuerit. Nullus in illo consyderare debet, sicut neque Deus consyderat, quod ante fuit: sed quod nunc est. Vnde Ambrosius ait: Cum renunciatur improbitati, statim adsciscitur virtus. Egressus enim malitiæ, virtutis operatur ingressum, eodemq; studio, quo crimẽ excluditur, innocentia copulatur. Hæc Ambrosius. Et habentur hæc verba in cap. Cum renunciatur. 32. q. I. Eos vero, qui contra hanc Domini legem facientes, austere, & improbe tractant nouiter conuersos, reprehendit Dominus per Ezechielem prophetam dicens: Aduenam opprimebant calumnia absq; iudicio. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis ait: Aduenam quoq; & peregrinum, qui nondum eius ecclesię fuerat effectus: sed tantum auditor, & habens initia fidei, opprimebant calumnia: vt postquam circuissent mare, & aridam, facerẽt vnum proselytum, & facerent eum filium gehennæ. Hæc Hieronymus. Iustius est ergo, vt qui a Iudæis, siue Sarracenis, siue hæreticis, eorum erroribus desertis, ad fidẽ ecclesiæ Catholicæ cõuertũᷣ, benigne recipiantur, dulciter tractentur, ne nimia austeritate deterriti, a cœpta fide recedãt: sed potius benignitate, & blãditiis sanctis allecti, in fide, quã semel susceperunt alacriter perseuerent. Et si quis ex his Christianis recentibus, & nouiter a Iudaismo, aut a Sarracenis conuersus, in fide errare contingat, & postea errorem suum cognouerit paratus corrigi, dico hunc talem esse cum maiori misericordia, & leuiori pœnitentia, quam alius ex veteribus Christianis

Leui. 19.

Ambro.

Ezec. 22

Hieron.

stianis recipiendas: præsertim si ex ignorantia illum errasse constet, & non ex malitia: vt puta, quia non fuerat plene de fide instructus. Neque obstat cap. contra Christianos. de hæreticis. lib.6. quia cap. illud intelligitur de pertinacibus, & qui non sunt parati ab errore suo corrigi. Si tamen veræ contritionis signa ostenderint, & ad vnitatem ecclesiæ redire voluerint, benigne recipi debent: quia ignorantia, & aliquando infirmitas illos excusat. Ne igitur hoc excusationis velamine malitiá suam semper tegere procurent, necessarium esset, vt huiusmodi nouiter conuersis Christianis tempus aliquod, & non nimium breue præfigeretur, in quo ea, quæ ad fidem Catholicá pertinent, discere tenerentur, & magistri qui illos docerent, darētur: quoniam nisi id fiat, etiam si postea errent, merito se excusare poterunt dicentes: Nemo nos códuxit. Verú ne quis ex his, quæ diximus ansam erroris capiat, putans hereticum hominé quotiescunque resipuerit, esse semper ad misericordiá recipiendum oportuit de hac re admonere lectorem, vt intelligat bifariam posse contingere, vt hæreticus ad fidē conuersus ab ecclesia recipiatur. Vno modo, vt recipiatur ad solam animæ suæ salutem: alio modo, vt non solum ad animæ: sed etiá ad corporis salutē recipiatur. Primo modo dicimus hæreticum quocunque tempore pœniteat, etiam si relapsus fuerit, esse semper recipiendum ad pœnitentiá, vt salutem animæ assequi possit. Nam pœnitentia (vt Augustinus ait) etiam si in vltimo vitæ hiatu aduenerit, saluat, & liberat. Et in cap. super eo. de hæreticis. libro.6. docetur, relapso hæretico non esse neganda pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta, si illa humiliter petierit, & manifesta pœnitētię signa in eo appareant. Secundo modo, hoc est, ad corporis, & animæ vtilitatem, non semper oportet hæreticú recipere, neque semper ecclesia illos recipere vult. Et merito hoc ecclesia facit: quia si semper illos reciperet, vt illos in vita, & aliis bonis temporalibus seruaret incolumes, in multorum perniciem (vt libro secundo longius docebimus) hoc cederet. Quos autē hæreticos, & quando ad corporis, & animæ salutem ecclesia recipiat sequēti cap. docebimus.

QVOD HAERETICI PRImo ad fidem redeuntes, non sunt omnes pariter, & cum æquali misericordia recipiendi. Cap. 22.

QVAMVIS OMnes hæreticos, qui semel tantum in heresim lapsos fuisse, deprehensi sunt, cú ad fidem Catholicam redeunt, recipiendos esse diximus, non tamen omnes cum recipiuntur, eadem benignitate tractare oportet: sed iuxta varietatem criminis, & personæ varia illis impendetur misericordia. Nam pro mensura peccati, præcepit Deus, vt fiat plagarum modus. Deut.25 Hæc autem varietas in multis consyderari debet, & primo an is, qui in fide errauit, sponte, & sine alicuius accusatione venit, an postquam fuerat accusatus. Multú siquidem interest, an libere, an ex metu aliquid agas. Si quis in fide errauerit, & postea peccatum suum agnoscens sine alicuius accusatione, aut denunciatione sed sponte sua ad inquisitores hæreticorum accesserit, & se corá illis de sua hæresi accusauerit, & misericordiam petierit, erit absque dubio, cum benignitate

nignitate, & misericordia recipiẽdus. Et sine alicui⁹ infamiæ nota, penitentia aliqua secreta iuxta hæresis, & personæ qualitatem illi imponitur. Neq; in hoc tali est consyderandum ex tempore suæ cognitionis, & confessionis aliquod discrimẽ; vt puta, si ante tempus gratiæ ab inquisitoribus concessum, venit vel post. Solẽt enim inquisitores hæreticorum cumprimũ oppidum aliquod visitant, vt de hæreticis inquirant, edicta proponere, & populum p prędicatores monere, vt si quis in illo fuerit in hæresim aliquam diabolo suadente lapsus, infra talem, aut talem terminũ, puta hebdomadam, vel mensem, errores suos recognoscãt & se errasse humiliter coram illis fateantur: alioqui si hoc illis præsignato termino iam transacto, deprehẽsi fuerint, velut hæretici punientur. Hic illis præfixus, & concessus terminus, solet vocari tẽpus gratię: quia ex gratia, & non ex necessitate illis concessũ est tẽpus venię, vel misericordiæ, quia si illo tempore venerint, venia illis dabitur, & misericordia. Quocunq; igitur tẽpore quis veniat, siue intra tempus gratiæ, siue postea, modo sponte sua, & sine aliqua accusatione, aut citatione ille veniat, semper est cum misericordia recipiendus. Et potest hoc etiam probari a simili per id, quod habetur in ca. Si tibi absenti. §. antequã. de præbendis. libr. 6. Si vero aliquis non sponte sua: sed accusatus, & vocatus, ad inquisitores venerit, & peccatum suum fuerit coram illis cõfessus, tunc hanc oportet habere imprimis cõsyderationẽ, an videlicet ille intra tempus gratiæ venerit, an post. Si quis de hæresi accusatus peccatũ suum antequam ad iudicium vocetur, agnoscat & illud humiliter fateatur intra tempus gratiæ, dico illum esse misericorditer recipiendũ, & cum delicti sui venia, siue ille sciat se esse accusatum, siue non. Nam alioqui ego non possum intelligere, quibus illud tempus gratiæ prodesse posit: quoniam illis, qui sponte sua veniunt, & mere libere, nihil certe prodest, cum hi etiã si post tempus gratiæ iam elapsum venerint (vt nunc diximus) sunt admittendi. Fateri igitur oportet tẽpus illud gratiæ, aut nullius prorsus esse momenti, aut necessario valere illis, qui post accusationem venerint. Imponetur tñ istis pœnitentia digna iuxta suorum criminum qualitates. Si autem post tempus gratiæ elapsum quis accusatus, & vocatus accesserit, & crimen suum tunc fuerit coram inquisitoribus confessus, dubium est inter doctores, an sit recipiendus. Nam Archidiaconus in cap. vt cõmissi. §. necnon. de hæreticis. lib. 6. dicit hunc talẽ non esse recipiendum, & remittit ad notata in. l. 1. C. de his qui latro. occul. Archidiaconus.

Dominicus eodem loco recitat hanc Archridiaconi opinionem, & illam nec oppugnat, neq; confirmat: sed sola illius relatione contẽtus pertransit. Dominic. Hostiensis vero in summa, titulo de hæreticis. dicit hæreticum antequam sit conuictus, semper esse recipiẽdum. Nam in. §. Qualiter deprehendatur. sic ait: Si confitet̃ vocatus timore probationis, & iudex videat ipsum contritum, & speret de conuersione sua, potest ei parcere iniuncta pœnitentia salutari. Et parum infra ait: Si vero negauerit, & conuictus fuerit, condemnari debet per ecclesiasticum iudicem, ad quem hoc pertinet, vt in ca. Ad abolendam. §. 1. extra de hæreticis. Et in §. Quando, & qualiter ecclesiæ reconcilietur dicit, q̃ post condẽnationem statim sine aliquo interuallo posset reconciliari autoritate Episcopi, ex interuallo Hostiẽs.

nallo autẽ non nisi autoritate Papæ. Et Dominus Cardinalis in Cleměti. Ad nostram. §. penulti. de hæreticis. dicit, ꝙ si postquã negauerit, sit conuictus, non admittatur ad huiusmodi reuocationem erroris, vt per illam mortem euadat. Quia qui expectauit, vt per probationes conuinceretur, & conuictus redit, non hoc facit in continenti, nec sponte: quia videtur timore probationum fecisse. Glossator autem decretalium docet, ꝙ etiam post condemnationẽ sit recipiendus, si tunc sponte illum redire cognoscat.

Cardina

Hoc dicit in cap. Ad abolendam. §. præsenti. in verbo: recurrere. & in cap. penult. de hæreticis. §. si qui autem. in verbo: deprehensi, & ibidem probare nititur hanc suam opinionem, sic dicens: Quia ecclesia non claudit gremium redeuntibus ad ipsam. C. de summa trinitate. inter claras. circa finẽ, & delicti veniam petentibus damus. C. eod. titu. Manichæos. Hæc in glossa. Panormitanus in. 1. cap. excõmunicamus. §. damnati. eodem tit. quamuis recitat opinionem Archidiaconi, huic tamen magis fauet. Et pro hac opinione ille adducit textum in cap. Accusatus. de hæret. lib. 6. In quo cap. solos relapsos sine misericordia dicit esse puniendos. Dicit ergo Panormitanus hanc opinionẽ esse tenendam: quia mitiorẽ, & probat per regulam: Odia. & per regulam: In pœnis. de regulis iuris. li. 6. Ecce vides tres doctissimorum virorum opiniones, quarũ duæ sunt extremæ, alia videlicet Hostiensis, quæ quodam modo mediat. Quid igitur ego homo Theologus faciam, vbi tot magni gigantes pugnant? Dicere enim possem id, quod Virgilianus ille rusticus dixit.

Panormitan9.

Nõ est meum inter vos tantas componere lites.

Virgili9.

Dicam tamen ingenue, quod nulla istarum opinionum absolute, & ex omni parte mihi placet. Nec miretur quis, aut me arrogantẽ, & superbum dicat, propterea ꝙ ego homo Theologus in materia iuridica cõtra viros iuris Canonici peritissimos pugnare audeam: sed magis consyderet, obsecro, nullum esse, aut fuisse vnquam tam doctum hominem, qui sensu pure humano scribens non errauerit aliquando, iuxta id, quod in vulgari prouerbio dicitur: Bonus quandoqꝫ dormitat Homerus. Consyderet etiam id, quod Iuuenalis ait.

Veniet de Gente togata
Qui iuris nodos, & legũ ænigmata soluet.

Iuuenal.

Sed his omissis (vt ad scopum nostram reducam orationem) pro clariori huius rei illustratrione, oportet negotium hoc trifariam consyderare iuxta tres gradus, per quos ad hæretici punitionem solent iudices procedere.

Primo enim hæreticus accusatur, & vocatur. Secundo per testes idoneos de hæresi conuincitur. Tertio damnatur, & deinde punit̃ ea pœna, ad quã damnatus fuerat. Si hæreticus accusatus, & vocatus antequã sit de crimine suo conuictus, põst tẽpus gratiæ peccatum suum agnouerit, dico cum Hostiensi illum talem esse cum salutari pœnitentia ad misericordiam recipiendum, si iudex agnoscat illum de peccato preterito dolere, & de emendatione illius bonã habeat spem. Nam hic talis cum non sit vere, neqꝫ vlla iuris fictione relapsus, neqꝫ possit vere dici incorrigibilis, cum errorem suum nulla pertinaci animositate defendat, nõ est cur ad mortem possit damnari, aut iudici seculari tradi. Iura siquidem neminem nisi incorrigibilẽ, & relapsum iudici seculari tradi præcipiunt. Cum ergo iure non sit isti denegata misericordia

cordia, intelligitur concessa. Imponetur tamen illi salutaris pœnitentia, in cuius impositiõe, vt plena seruetur iustitia, consyderare oportet hæresis, & personæ qualitatem, an videlicet hæresis illa, in quam lapsus est, sit contra illum fidei articulũ, quem expresse scire tenebatur. Nam (vt alias supra me dixisse memini) non omnes ad omnia credenda pari lege tenentur. Si oppositam fidem non tenebatur iuxta suæ personæ qualitaté scire, atq; ideo constat illum ex ignorantia errasse, tunc cum modestia, & charitate docendus est de vera fide, quam si statim susceperit, erit cum misericordia, & sine vlla infamiæ nota recipiendus. Quia cum ille errorem suum nulla pertinaci animositate defendat, consequens est vt (iuxta Augustini sententiam in cap. dixit Apostolus) nõ sit hæreticus censendus, nec velut talis puniendus. Quod si aliqua illi imponatur ad cautelam pœnitentia, vt videlicet cautior deinceps sit in loquendo, leuem illam esse oportet, cum leue, aut forte nullum fuerit illius peccatum. Si vero errauit circa ea, quæ scire tenebatur, tunc tentandus est, an ex industria, & sciens errauerit, an ex ignorátia. Possibile est enim, vt negligens fuerit in addiscẽdis iis, quæ erat obligatus scire: & quia negligens fuit in discendo, errauit in aliquo particulari, putans illud, quod ipse credit ab ecclesia Catholica credi. Si illum ex ignorantia eorum, quæ scire tenebatur errasse constiterit, & de suo errore admonitus statim illũ reuocauerit, & sine vlla rebellione veram fidem susceperit, cum misericordia admittetur, imponeturq; illi pœnitentia, & non leuis: sed aliquãto grauior præcedenti: non tamen, vt hæreticus punietur: sed quia negligẽs fuit in addiscẽdis illis quæ sub gehennæ interminatione erat obligatus scire. Oportet tamen hoc loco cautum esse inquisitorem, vt bene penetrare valeat, an is, qui errauit circa ea, quæ erat obligatus scire, errauerit ex ignorantia: quoniam is, qui ignorat ea, quæ scire tenebatur, oportet vt suam probet ignorantiam, si per eam excusari procurat. Si vero cõstat illum ex industria, & scientia errasse, quáuis post accusationẽ veniat, admittetur ad misericordiam si hæresim statim abiurauerit: imponetur tamen illi pœnitẽtia, & multo grauior, quam duobus præcedentibus. Quia (vt saluator noster ait) seruus, qui nouit voluntatem patris, & non fecit secũdum eius voluntatem vapulabit multis. Luc. 12. Et quod adducit Archidiaconus ex annotatis in l. 1. C. de his qui latro. occul. nõ est ad propositum. Hæreticus vero, qui trãsacto tempore gratiæ vocatus crimen suum negauit, & postea per testes idoneos conuictus peccatum suum fatetur, & petit misericordiam, est illi concedẽda, vt euadat pœnam mortis: sed erit perpetuo carceri mancipandus. Hoc apertissime probatur per secundum cap. Excommunicamus. §. si qui autem. extra de hæreticis. Nec obstat cap. Ad abolendam. §. Præsenti. vbi dicitur, q; secularis arbitrio potestatis relinquatur puniendus, qui non continuo post deprehẽsionem erroris ad fidem Catholicã redierit. Deprehensus enim non dicitur in hæresi omnis qui accusatus est de illa: sed ille solum, qui de hæresi legitime conuictus est. Nam alias oporteret, vt omĩs, qui de hæresi accusatus est, & crimen suum negat, esset ante legitimam probationem potestati seculari tradẽdus: quia textus ille dicit, q; qui post deprehensionem erroris nõ statim ad fidei Catholicæ vnitatem recurrit, iudici seculari tra-

lari tradatur ad illius arbitriũ puniendus. Hoc autẽ dicere esset absurdissimum. Nec satis est, vt quis dicatur in hæresi deprehensus, ꝙ sit per testes conuictus, docuisse, aut firmiter asseruisse propositionem aliquã, quæ vere est hæretica: sed oportet, ꝙ sit etiam per vera argumenta conuictus talem propositionem esse hæreticam. Nam quamuis in hæresi aliqua persistat (vt supra in isto primo libro cap. 10. docuimus) antequam sit de hæresi sua legitime admonitus, non dicetur pertinax, & per consequens neq; hæreticus, si paratus sit reuocare hæresim, cum fuerit illi vera fides manifesta. Alioqui oporteret dicere, vt quotiescunq; inquisitor hæreticorum præciperet alicui prædicatori, aut doctori, vt propositionem aliquam tanquã hæreticam abiuraret, ille teneretur hoc facere. Nam diceret inquisitor, ꝙ nisi statim abiuret iuxta cap. Ad abolendam, statim illum tradet curiæ seculari. Et ita cogeretur aliquando propositionem Catholicã recãtare & abiurare. Non est ergo dicendus deprehẽsus: nisi fuerit conuictus. Qualiter autem, & quibus argumentis sit aliqua propositio de hæresi conuincenda, supra cap. 4. aperte declarauimus. Et certe (vt opinor) ex falsa huius vocis, deprehẽsus, intelligentia deceptus est Archidiaconus, putans omnẽ, qui transacto tempore gratiæ accusatus accedit esse reiiciendum, & potestati seculari tradendum. Et Dominus Cardinalis etiam deceptus est, qui existimauit omnem conuictum, etiam si ante condemnationem redeat, esse tradendum potestati seculari: quia (vt ille ait) non statim, & continuo redit. Sed re vera fallitur: quia textus in cap. Ad abolendã, non dixit absolute, nisi cõtinuo redierint: sed dixit, cõtinuo post deprehensionem erroris. Tunc quis dicitur deprehensus in aliquo crimine, quando facti euidentia cognoscitur illum talẽ crimen cõmisisse, aut per testes est conuictus, aut publica sui confessione illud se fecisse est confessus. Quo fit, vt si quis conuictus de hæresi statim illud fatetur, & hæresim abiurat, dicẽdus sit statim post deprehensionẽ erroris abiurasse, & per cõsequens non sit tradendus iudici seculari, arbitrio suo puniendus. Quia cap. ad abolendam, præcipit, vt arbitrio secularis potestatis nõ tradatur hæreticus, qui statim post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ vnitatem redire voluerit. Et in cap. Excommunicamus. §. si qui autem. præcipitur, vt huiusmodi talis, qui postquã fuerit deprehensus redierit, perpetuo carceri mancipetur. vt igitur quis pœnam mortis euadat, non opus est, ꝙ fateatur suum crimen antequam fuerit conuictus: quia etiam si postquam fuerit conuictus, hoc est, in errore deprehensus: si tamen antequam per sententiam sit condemnatus, suum errorẽ fatetur, perpetuo carceri mãcipatus pœnam mortis euadet. Huic meæ sententiæ fauent non solũ glossator Decretalium, Panormitanus, & cæteri, qui alia extremã, & mitissimam opinionẽ tenent: sed etiam Gondissaluus de Villadiego in tractatu de hæreticis. Restat nunc tertius gradus examinandus, de illo scilicet, qui etiam postquã conuictus est, negauit, & ideo damnatus est, vt secularis arbitrio potestatis puniatur, & post hanc damnationis sententiã, crimen suum fatetur, credens se hac via misericordiam consequuturũ. Hunc talem firmissime teneo nõ esse vllo pacto admittendum, vt talis illi præstetur venia, quæ illum a iudicio secularis potestatis redimat. Quoniam hic

talis

talis præsumendus est ficte accedere, nec de illius emendatione sperandum est. Pro hac re est aperte textus præfati cap. Ad abolendam. vbi præcipitur, quod hæreticus relinquatur secularis arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ vnitatem sponte recurrere voluerit. At qui post damnationem venit, non sponte: sed timore pœnæ quasi coactus redit: & qui conuictus adhuc sententiam expectauit, non continuo redit. Et in vtroq; cap. Excómunicamus. §. dánati, nulla prorsus damnatis datur indulgentia; sed præcipitur, vt seculari potestati tradantur debita animaduersione puniẽdi. Quod autem Panormitanus arguit per cap. Accusatus. de hæreticis. libr. 6. in quo solis relapsis venia negatur parũ mouet. Primo quia in illo cap. non habetur, quod ille ait: Illic enĩ Papa declarat, qui sint relapsi dicendi, & qui sint pœna relapsorum in hæresim puniendi, non tamen exprimit pœnam, qua illi debeant puniri. Deinde quamuis illic solis relapsis negaretur indulgentia non tamen reliquis omnibus conceditur, quod erat maxime necessarium, præsertim cum antea fuisset illis in multis locis negata, vt patet per capi. Ad abolendam. & capi. Excommunicamus. primo, & secũdo. Argumentum etiam, quod adducit, vt opinio sua tanquá mitior recipiatur, per regulam: Odia. & regulá: In pœnis. nihil valet. Quia regulæ illæ intelligũtur in negotio dubio: quando nõ constat quid ex iure tenendũ sit, tunc pœnæ, & odia sunt restringenda, quãdo vero iura aptissime disponũt pœnas, non sunt tunc illæ restringendæ. Illa etiam, quæ pro ista opinione adducit glossa nullius sunt momenti. Nam illis satis; superq; respondetur in cap. super eo. de hæreticis. libr. 6. In illo siquidẽ textu declaratur, q̃ ecclesia nulli claudit gremiũ, vt illi deneget, qđ ad animæ suæ salutem uiderit necessarium: ac proinde damnatis, & relapsis si contritionis signa ostenderint pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta non negat. Claudit tamen gremium sæpe in his, quæ ad corporis salutem pertinent: quoniam hæc denegata sæpe saluti animarum prodesse solent. Deinde deceptus est glossator in præfato. §. si qui autẽ. in verbo: deprehensi. vbi exponit, sic dicens: Publice, ita q̃ notorium, vel etiam condemnati. Hæc ille. Fateor quidem condemnatos dicẽdos esse deprehensos: sed non de istis deprehensis loquitur ille. §. si qui autẽ. quia de istis, qui per condemnationem sunt deprehẽsi dictum fuerat eodem cap. §. Damnati. Alioquĩ si de omnibus deprehẽsis intelligatur §. si qui autem. apertissime erit contrarius præcedenti. §. Dánati. Talis autem contrarietas in eiusdem cap. contextu non est imaginanda: quæ contrarietas facillime tollitur, si aduertamus alios esse preter damnatos, qui iure dicuntur deprehensi. Sunt enim deprehensi, qui in ipsa perpetratione criminis sunt capti, vt puta quia visus est sic prædicare, aut docere, & qui per testes idoneos sunt cõuicti, & qui publice in iudicio crimen suũ confessus est. De his igitur, & non de damnatis intelligitur. §. si qui autem. de reliquis vero, qui per iudicis ecclesiastici sententiam sunt cõdemnati, intelligitur. §. Dánati. Quam verborum differentiá, si bene aduertisset glossator, non sic fuisset deceptus. Superest adhuc, vt de alio hereticorum genere disseramus, de illis videlicet, qui errorem suum fatentur: sed illum deserere nolunt, quĩ

lunt, quoniam dicunt non esse errorem: sed veram fidem. Sed de hoc inferius lib. secundo disputabimus, quē totum huic negotio tribuemus, nunc enim in hoc primo libro de illis solum hæreticis disputamus, qui post tenebras ad lucem redeunt, & erroribus suis desertis, ad fidē Catholicam reuertuntur.

DE APOSTATIS, AN SINT etiam cum ad ecclesiam redierint, benigne, & cum misericordia, velut cæteri hæretici reci. piendi Cap. 23.

QVAMVIS DE omni hæretico iam dictum sit, illum si congruo tēpore sui delicti pœnituerit, fore ad misericordiam recipiēdum, vt a pœna mortis liberetur: aliqui tamen de apostatis dubitant, an sint etiam eadem mensura metiendi, vt etiam illis si ad fidem Catholicā vltro redierint, sit indulgentia præstanda. Huius autem dubitationis causa inde oritur, quia ius ciuile non eādem tribuit benignitatem, & misericordiā apostatis, quā cæteris hæreticis. Nam in lege, hi qui. C. de apostatis. præcipit Imperator, vt apostatæ, etiam si ad fidem Catholicam redire voluerint, vltima pœna puniantur: cum tamen alios hæreticos non dicat pœna mortis fore puniendos. Pro huius quæstionis definitione oportet imprimis ad memoriam reuocare id, quod supra capite primo huius primi libri diximus, Apostatas sub nomine hæreticorum comprehendi, nec esse aliam differentiam inter apostatam, & hæreticum: nisi eam, quæ est inter speciem, & genus. Nam (vt illic ex beato Thoma docuimus) Apostasia species est infidelitatis, quæ sub hæresi comprehenditur, & nihil supra hæresim addit: nisi quandam speciem aggrauantem, quæ est totius fidei oppugnatio, cum aliæ hæreses nō totam fidem: sed solum partem oppugnent. At si apostasia est hæresis species, & nō alio modo ab illa distincta, consequens necessario est, vt apostata sit etiam quædam hæretici species, & nullum aliud habens cum heretico discrimen: nisi quale est inter speciem, & genus. Hoc igitur præmisso, aliqua prius iaciam firmissima fundamēta, quibus innixa nostra huius quæstionis sententia, contra omnia aduersariorum tela constans, & firma permaneat. Primum fundamentum. De crimine heresis nullus iudicare alium potest: nisi sol⁹ ecclesiasticus iudex. Hoc fundamentum probat̃ per cap. Vt inquisitioni. de hæreticis. libr. 6. vbi expresse inhibet Papa omni potestati seculari, ne quomodolibet de hæresi cognoscat, aut iudicet, & cām assignat, quia crimē hæresis est mere ecclesiasticum. De nulla enim re mere ecclesiastica, secularis iudex definire aliquid valet, quod si attentare quis præsumpserit eius definitio irrita est, & inanis, vt patet expresse in cap. Bene quidē. 96. dist. & in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ. extra de constitutionibus. Et propter eandem causam cognitio, & iudiciū in causa matrimonij sunt iudicibus secularib⁹ prorsus inhibita, & solis ecclesiasticis iudicibus reseruata: quia matrimonium eo, quod est sacramentum, censetur res mere ecclesiastica.

Præterea secularis iudex non potest de hæresi inquirere, nec de illa iudicare, hoc est, non potest iudicare, an hæc, aut illa assertio sit hæretica, an Catholica, ergo non potest propter

illud crimen aliquem punire. Collectio est manifesta: quia iniustum est, vt quis possit iudicare in crimine, de quo non potest cognoscere. Quod autem secularis iudex non possit de fide aut hæresi cognoscere, apertissime cõuincitur ex his, q̃ supra cap. 5. diximus. Et probatur vltra: quia secularis potestas ab ecclesia est illuminanda, & ab illa doceri debet, & nõ e cõtrario. Nam (vt dicitur in cap. solitæ. de maiori. & ob.) ecclesiastica potestas est velut sol, secularis vero comparatur lunæ, quæ lumen suum a sole recipit. Deinde in

Leui. 13. lege veteri nõ Rex, aut Princeps, aut Dux, aut medicus: sed solus sacerdos habebat ius lepræ inspiciendæ, & dignoscendæ, & ille solus leprosos iudicabat, & ex illius iudicio pendebat quid quid circa leprosum lex faciendum esse iubebat: ergo eodem modo in lege noua fieri oportet, vt non Rex aut Princeps, aut quæuis alia potestas secularis: sed solus sacerdotalis ordo, hæresis dignoscendæ, & iudicandæ potestatem habeat. Nam lepra (vt sacri doctores interpretãtur) quædam fuit expressissima hæresis figura. Vnde Augustinus libro secundo quæstionum Euangelicarum, cap. 40. disserens de decem leprosis a Christo saluatore nostro mundatis, ita ait: Nullum eorum

August. quibus hæc corporalia beneficia præstiti, inuenitur misisse ad sacerdotes, nisi leprosos. Nam & illum a lepra mũdauerat, cui dixit: Vade, & ostende

Matt. 8. te sacerdotibus, & offer pro te sacrificium, quod præcepit Moyses in testimonium illis. Et post pauca subdit: Quærendum igitur est quid ipsa lepra significet. Non enim sanati: sed mundati dicuntur: qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atq; membrorũ. Leprosi ergo non absurde intelligi possunt, qui scientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim vel abscondunt imperitiam suam: sed pro summa peritia proferunt in lucem, & iactantia sermonis ostentant. Nulla porro falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intermisceat. Vera ergo falsis inordinate permixta in vna disputatione, vel narratione hominis, tanquam in vnius corporis colore apparentia, significant lepram, tanquam veris, falsisq; colorum fucis humana corpora variãtem, atq; maculantem. Hactenus Augustinus. In quibus verbis id annotandum est, quod cum dixerit solos leprosos ex iis, quos sanitate corporis Christus donauerat ad sacerdotes fuisse ab illo missos, postea dixit leprosos hæreticorum figuram portasse. Ex quibus satis aperte colligitur, necessariũ fore, vt quemadmodum tunc soli sacerdotes examinabãt & iudicabant leprosos, ita nunc solus sacerdotalis ordo, hoc est, ecclesiastica potestas examinet, & iudicet, hæreticos. Secundum fundamentum. Secularis iudex cum punit hæreticos, hoc facit via permissionis, & traditionis ab ecclesiastico iudice factæ cum videlicet ecclesiasticus iudex expleto omni eo, quod circa hæreticum exercere poterat, relinquit illum, & tradit potestati laicali, p̃mittẽs illi, vt circa illũ faciat quod viderit expedire. Hoc habetur expresse in ca. Excõmunicamus, §. dãnati. primo & secundo, extra de hæreticis. Ex his duobus fundamentis satis aperte colligitur laicam potestatem non posse quomodolibet hæreticum punire, antequam ab ecclesiastica potestate sit illi permissum. Tertium fundamentum. Ius canonicum nunquam statuto aliquo præcepit apostatam a fide qui ad eam sponte redierit,

te redierit, tradi iudici seculari illius arbitrio puniendum. Ex quo manifeste sequitur potestatem seculare non posse apostatam, qui sponte ad fidem Catholicã redit, morte punire. Nam apostata (vt pdiximus) vere est hæreticus. At hæreticum hominem secularis potestas punire nõ potest: nisi cum sibi ab ecclesiastica potestate est traditus. Ecclesiastica potestas nõdum tradidit potestati laicali apostatas, q sponte redire volũt: ergo potestas laica non potest illos morte punire, imo nec de illis iudicare. Ex quibus omnibus infero dominum Ioannem Nicolai Arelatanum errasse qui in suo libello de hæreticis. Notabili. 44. Mordicus tenet apostatam etiam sponte redire volentem, non esse ad veniam admittendũ, motus ex illa præfata lege, hi qui. C. de apostatis. Illa enim lex nullius est momenti: quia & si nulla esset specialis lex canonica, q̃ de apostatis statueret contrarium, satis est superq; satis ad illius euersionem illa generalis canonica prohibitio, qua iudicibus secularibus prohibetur ne quomodolibet de hæreticis cognoscere, aut iudicare præsumant. Multo ergo melius quam Arelatanus iste sensit Gundissaluus a Villa Diego, quem ille oppugnat, qui in suo libro de hereticis quæstione. 20. censuit apostatas eadem lege, qua hæreticos fore in hac parte iudicãdos Præterea (vt fortius meam confirmem sentẽtiam) ius canonicum non solũ non statuit apostatas sponte redire volẽtes esse potestati seculari tradendos, imo expresse præcepit contrarium in cap. cõtra Christianos. de hæreticis. lib. 6. Nam in illo cap. Papa pręcipit eos, qui ad ritus redierint Iudæorum, esse velut hæreticos puniendos. At hæreticos cum sponte ad fidem redeunt, (vt proxime præcedenti capite diximus) ius canonicum concedit indulgẽtiam, & illos ad misericordiam recipit, non tradens illos potestati seculari ad illius arbitrium puniendos: ergo eodẽ modo etiã apostatas si sponte redierint, quẽadmodum hæreticos recipere oportebit. Id autem quod pro se adducit Villa Diego, vt hanc sentẽtiam cõfirmet, ex textu cap. Quidam. extra de apostatis. parũ, aut nihil huic proposito seruit. Nam illi, de quibus Innocentius tertius in illo cap. loquitur, non erãt apostatæ tales, quales hi de quibus nunc loquimur. Illi enim de quibus Papa loquitur in illo textu non in vniuersum fidẽ Catholicam deseruerãt, neq; ob hoc a summo Põtifice reprehenduntur: sed quia simul cum fide baptismi, Iudæorũ ritus obseruabãt. Nam propterea ad illorum damnationẽ, addidit illic Papa ex sacra scriptura, maledictum esse hominem, qui terrã duab⁹ viis ingreditur, duas vias appellans Christianismum & Iudaismum. Apostatę vero, de quibus nunc loquimur totam fidem Catholicam deseruerunt, & de istis est quæstio formata. Vnde patet textum illum a Villa Diego citatum parum suam sententiam confirmare, Sed caput contra Christianos. quod nos citauimus tam aperte nostram sententiam confirmat, vt nihil apertius dici possit. Nam illud caput aperte loquitur de his, qui relicto Christianismo ad ritus redierant Iudæorum, vt patet ex casu capitis ibidem in glossa inserto. Rursum ius canonicum nihil prorsus in specie statuit de apostatis quasi essent animaduersione puniendi: quam rem facere non omisissent: nisi quia illos sub hæreticis comprehendere voluit, & eadem illos pœna, qua hæreticos illos puniendos esse censuit. Non est enim putandum

sanctos patres, qui pro hæresis, & aliorum criminum punitione tot iura statuerunt, circa apostasiam, quæ pestilentissimũ est crimen, fuisse tam remissos, vt illam puniendam non esse censerēt, aut tam negligentes, vt de illius remedio, & punitiōe nihil prorsus statuissent. Cum igitur credendũ sit, ecclesiá aliquid de apostatis decreuisse, & non alibi hoc reperiatur, quá cum de hæreticis statuit, erit necessario fatendum apostatas eisdē legibus, quibus cæteros hæreticos esse iudicandos. Deinde ea, quæ de aliqua re in genere statuũtur, & ordinantur ad omnem speciem illius generis sunt deducenda, & omni speciei sunt tribuenda, & applicáda: nisi aliqua esset illius generis species expresse alicubi ab illa generalitate excepta. Si lex statuit, vt latro ea, quæ furto accepit, restituat in quadruplũ, non est dubiũ illam legē de omni latrone, puta raptore, sacrilego, aliisq́ latronis speciebus esse interpretandá, ita vt eorũ quilibet ea sit plectēdus pœna, vt ablata in quadruplũ restituere cogatur: nisi de aliqua latronis specie aliud alibi lex disponeret. Tunc enim generi derogaret̃ per speciem, vt dicitur de regulis iuris. lib. 6. regu. 34. At hæreticus (vt supra in hoc capit. diximus) genus quoddam est, cuius quædam species est apostata. Fieri ergo est necesse, vt quæ de hæreticis canonica iura decernunt, sint etiam ad apostatas deducenda, & de illis interpretanda: nisi alibi ius canonicum circa apostatas speciali decreto aliud faciendum esse decernat. Cum igitur ius canonicum nihil in speciali de apostatæ punitione statuerit, oportet necessario vt ea, quæ de hæreticorum punitione ius canonicũ statuerat, sint etiam de apostatis intelligenda. Ius canonicum præcipit, vt hæreticus, qui congruo tempore sponte ad fidem redire voluerit, admittatur ad veniam, ergo idem de apostata erit necessario faciēdum. Quæ autem Ioannes Arelatanus affert in suæ sententiæ confirmationem, nullius sunt momenti, & indigna, quæ nobis occupationē responsionis præbeant: sed tamen respondendum est illis. Dicit primo, ꝙ non debemus ponere discordiam inter ius canonicum & ciuile, nisi inter illa aperta sit repugnantia: sed oportet ea iura cōcordare: pro quo adducit. l. præcipimus. C. de appell. & l. primam. C. de inoffi. dot. & textum ex cap. cum expediat. de electio. lib. 6. Huic argumento respondeo per eundē textum, quem ipse adducit. Ibi enim dicitur, quod expedit concordare iura iuribus, & eorum correctiones euitari, si ipsa iura sustineri valeant, vbi glossa, in verbo sustineri. dicit: Reprehenduntur hic illi, qui volunt sustinere iura, quæ penitus sunt correcta: vbi ergo apparet de correctione non sustineant. Hæc in glossa. Reprehenditur ergo ipsemet Arelatanus in textu, quē citat: quia sustinere vult illam legem, hi qui. C. de apostatis. cũ illa sit apertissime redacta in nihilum per ius canonicum, in cap. Vt inquisitioni. de hæret. libro. 6. vbi præcipitur omni seculari potestati ne quomolibet de crimine hæresis cognoscat aut iudicet. Deinde sic arguit: Nullibi in Pontificio iure scriptum expresse reperitur apostatis pœnitentibus parcendum esse, vt mortem corporalem euitent, ergo standum est decisioni iuris ciuilis expresse disponentis, non esse parcēdum apostatis. Huic argumentationi respondeo, bis in illa erratum esse. Primo quidē q̃d' assumit est falsum, videlicet nullibi in Pontificio iure esse exp̃sse scriptũ, apostatis pœnitē-

tibus

tibus esse parcẽdum. Nam (vt iam di=
ximus) in cap. contra Christianos. de
hæreticis. lib. 6. est expresse decretum.
& in cap. ad abolendá. extra de hære=
ticis. & in cap. Excõmunicamus, pri=
mo & secundo. eo. titu. licet enim sub
nomine apostatæ nihil de illo dispo=
nat, satis tamen est id, quod de hæreti
cis dictũ erat, cum constet ex illis, quę
supra diximus, apostatam esse hæreti
cum. Secundo peccat illa argumen=
tio: quia & si assumptũ esset verum,
collectio tamen est vitiosa, & inuali=
da. Quoniá & si ius pontificiũ nihil
de apostata statuisset, non erat conse=
quens, vt agẽdum esset per dispositio=
nem iuris ciuilis. Consequentiam ta
mẽ istam ille probare nititur per hanc
regulam. Vbi aliquid reperiť expres=
se decisum iure ciuili, nec reperitur cõ
trarium iure canonico, standũ est iu=
ri ciuili, etiá in foro ecclesiastico. Cer=
te hæc regula, si alicubi vera est, in illis
solis rebus valet, q̃ iuri ciuili possunt
esse subiectæ, & de quibus ius ciuile
potest cognoscere, & iudicare, in illis
autẽ rebus, quæ a iure ciuili sunt pror=
sus alienę, & in quibus ius ciuile nihil
prorsus decernere valet, nihil veritatis
habet regula sua. Ná hac ratiõe opor=
teret fateri esse valida, & firma omnia
decreta, quæ ius ciuile statueret circa
confirmationẽ, aut reuocationẽ matri
monij in casibus, in quibus lex cano=
nica nihil certi statuit, vt est in casu ca
pi. literas. extra de restitu. spoli. In quo
casu Papa nihil certi statuit. Posset er
go, iuxta hanc regulam, ius ciuile ali=
quam illarũ trium partium, quas illic
Papa probabiles reputat, pro lege præ
cisa statuere. Posset etiam certam for=
mam in sacramento extremæ vnctio=
nis instituere, & si illam ius ciuile sta=
tuisset, oporteret necessario conformi
ter ad illum agere: cum illius sacramẽ=
ti certam, & præcisam formam (vt ait
sanctus Bonauentura) nunquam ec=
clesia statuit. In his enim, & similibus
rebus, in quibus ius ciuile nihil statue
re potest, si aliquid statuat, erit pror=
sus inane, etiam si iure Pontificio ni=
hil esset de illis statutum. Cum igitur
crimen cuiuslibet hæresis, & per conse
quens apostasiæ sit a potestate iuris ci
uilis alienũ, oportet, vt quidquid de
illo ius ciuile statuat, sit prorsus inane,
etiam si nihil de illo esset iure Pontifi
cio statutum.

SI HAERETICVS RESI-
puerit, quid ab eo exigendum sit, antequá ad ecclesiæ communionem recipiatur. Cap. 24.

QVAMVIS SV
pra dixim⁹ omnem
hæreticũ, si cõgruo
tempore resipuerit,
esse ab ecclesia admit
tendũ, non tamẽ id
cõtinuo cũ petierit,
faciendũ esse censeo. Prius quidẽ ten
tandus est an vere fidẽ Catholicá tene
re velit, & amplecti, an simulate, & so=
lo pœnarũ metu. Deinde an leui, et pa
rum duraturo animo fidẽ Catholicá
suscipere velit, an animo constanti, &
firmo. indignũ quippe est, vt qui tepi
do animo, & vacillanti ad fidẽ Catho
licá se velle redire dicit, statim in eccle=
siæ communionẽ recipiatur, ne (si for=
te ad vomitũ velut canis redierit) gra=
uius delinquẽdi habeat occasionẽ. Ne
mo mittẽs manũ ad aratrũ, & aspiciẽs
retro (ait saluator noster) aptus est re= Luc. 19.
gno Dei. Vir ille fortissim⁹, et illustris
bellator Gedeon, cũ ad bellũ cõtra ini
micos pugnatur⁹ accingereť, dño pręe
cipiẽte, dixit populo suo, & cunctis au
dictibus p̃dicauit. Qui formidolosus Iudic. 7.

& timidus est, reuertatur. Sic etiã puto faciendũ esse in ecclesia, quæ est velut castrorum acies bene ordinata, & quæ est in cõtinuo bellorũ procinctu, vt qui in fide dubius, ac nutãs est, nõ recipiaẽ in ea: sed reiiciatur, præsertim cuius imbecilitas fuerat iã ex alio suo a fide discessu plene cognita. Nam alias qui illũ facile ad ecclesiæ consortiũ reciperet, alios fideles, quib9 illũ commiscet, exponeret periculo contagij, si ille ad pristinum errorem rediret. Vnde beatus Gregorius in registro ait: Quoties cordis oculus nube erroris obductus, supernæ illustratiõis lumine fit serenus, magna cautela nitendũ est, ne latẽter autor schismatis irruat, & ab vnitatis radice eos, qui ad eã reuersi fuerint, telo iterũ erroris abscindat. Hæc gregorius. Et habenẽ hæc verba in cap. Quoties. 1. q. 7. Scire igitur oportet constantẽ, & firmũ in fide esse illũ, qui ab hæresi rediẽs, ad ecclesiæ Catholicæ consortiũ recipiendus est. Leprosus iuxta veterem legẽ non nisi mutata veste, & capillis rasis, intra castra, aut ĩtra ciuitatẽ, vñ ꝑpter leprã eiect9 fuerat, recipiebaẽ, etiã si sacerdotis iudicio mundatus censereẽ. Leprã illam fuisse hæresis figuram, satis aperte constat ex testimonio Augustini, quod proxime præcedenti cap. citauimus: & inde etiã conuinciẽ leprosum gestasse hæretici figurã. Multo ergo maiorem diligentiã adhibere oportet ne hæreticũ, cuius figurã leprosus gerebat, statim cum ille se mundatũ dixerit, intra ciuitatẽ, hoc est, ecclesiam recipiamus: sed prius oportet vestes, hoc est, exteriores hæreticorũ cõuersationes deponere, & omnes pilos, hoc est, omnes hæresis cogitationes, quæ ex corde, velut illi ex capite pẽdent, radere, vt vel sic ille in fide firmus, & cõstans nobis appareat. Verũ quia hæc animi cõstantia, & firmitas in fide nõ nisi per exteriora signa cognosci põt, ideo sub duobus testimoniis illã probandã esse ecclesia cẽsuit, anteq̃ hæretico resipiscẽti, & ad fidem Catholicã redeunti, ecclesiæ cõio detur. Primũ testimoniũ est præteriti erroris publica in iudicio abiuratio, & detestatio. Teneẽ enim qui ab hæresi ad fidẽ Catholicã redit, anteq̃ recipiaẽ, publicæ præfatam hæresim in quã diabolo suggerẽte, lapsus fuerat, corã Episcopo, aut inquisitore abiurare, & detestari. Hoc ita faciendũ esse præcipiẽ in cap. ad abolendã. §. Præsenti. extra de hæreticis. Olim autẽ hæc abiuratio, & hæresis detestatio solũ in cõi cõcilio Epõrum fiebat, vt patet in ca. de eo. 50. dis. & in cap. si quis eps. 1. q. 7. Nunc autẽ qñ difficile, & raro cõcilia siue generalia, siue ꝓuincialia cõgreganẽ, ne in tanta tẽporis dilatione, aut ille suæ veræ cognitionis immemor ad vomitũ ex fastidio expectationis rediret, aut in vera fide ꝑmanens morte præuẽtus sine ecclesiæ cõmunione discederet, decretũ est, & merito hanc abiurationẽ corã Epõ, & ad illius arbitriũ esse faciendã. Deĩde datis cõtra hæreticos inquisitoribus, ad illos etiã hæc autoritas, et potestas recipiẽdi hæreticos, deriuata est: ita tñ vt sine Episcopi cõsilio, & assensu id nõ faciãt. Forma autẽ huius abiurationis qualis esse debeat, habeẽ in cap. ego Berẽgarius. de cõsec. dis. 2. circa hæc tñ dubitari potest, an qui in aliqua hæresi deprehẽsus est, cũ spõte ad fidẽ Catholicã redire voluerit, cogendus sit oẽm abiurare, & detestari hæresim, an satis erit eã solã abiurare in quã fuerat deꝑhensus. gl. in ca. accusatus. §. eũ vero. in verbo, simpliciter. de hæreticis. lib. 6. tenet, ꝙ nõ teneẽ omnem hæresim abiurare: sed eam solam, de qua fuerat accusatus, et dicit glossa

Marginalia: Cant. 6. — Gregor. — Leui. 13.

glossa ibi suam sententiam elici ex textu illius. §. Eum vero. quia textus ille loquitur sub conditione si generaliter omnē hæresim abiurauit. Si autem teneretur omnem hæresim abiurare, non aliud sub cōditione reliquisset. Idem docet glossa in præfato cap. Ego Berēgarius. in dictione, omnem hæresim. et probat glo. ista hanc suam sententiam per cap. Presbyter si a plebe. 2. q. 5. Ego quidē istorum opinionem sub hoc sensu libenter suscipio, et hæreticus nullo iure expresso teneatur cum ad ecclesiá redit, omnem hæresim abiurare, et detestari: qa (vt ego existimo) nullū tale est adhuc latum ius, quod hæreticum de vna hæresi accusatum obliget ad abiurandum omnem hæresim. Verum licet hæc ita se habeant, non tamen obstát, quin ob aliquam iustam causam possint inquisitores hæreticum cogere, vt non solum eam, de qua accusatus erat: sed omnem in genere hæresim abiuret, et detestetur. Nam variis succedētibus causis, et occasionibus ad multa potest homo a suo superiori cogi, ad quę alias non cogeretur. Et certe (vt clarius meam proferam sententiam) semper ita faciendum esse ego censerim, et melius puto, vt omnē cogatur hæresim abiurare. Quia hoc magis publice vtilitati conuenit, ne cuilibet hæretico millies in aliá, et aliam hæresim labendi præstetur occasio, cum hoc sine periculo mortis se posse facere intelligat. Nam (vt ex illo. §. Eum vero. aperte colligitur) qui non in eandem, quá prius abiurauerat: sed in aliá labitur hæresim, non dicitur relapsus, nec pœna relapsi punietur, si prius non omnē abiurauerat hæresim: sed eam solam, in quá lapsus fuerat. Præterea omnes fere hæreses sunt sibi inuicem connexæ, quia licet facies habeant diuersas, caudas tamē adinuicē habent colligatas, vt dicitur in cap. Excómunicamus. primo et secundo, extra de hæreticis. Dato vno incōuenienti (vt ait Aristoteles) multa contingunt. Ex vno errore multi necessario deriuantur, tanquá riuuli ex fonte. Hoc aperte experientia docente in Luthero didicimus. Hic enim omnes Pontificis indulgentias contēnere cœpit, et hinc suorum errorum prædicationem est auspicatus. Deinde hoc non contentus, eo vsq; insaniit, vt purgatorium non fuerit verit⁹ negare. Inde coactus fuit negare necessariá esse satisfactionem vllam pro peccatis, et solas duas admittit pœnitentiæ partes. Post hæc videns vrgentissimas rationes, quæ illū, vt ab errore discederet, impellebát, dixit nihil post culpæ remissionē, manere in peccatore ad cuius solutionem remissa culpa teneat̃. Vides iam quá connexæ, et concatenatæ sint hæreses. Et propter hanc causam necessariū est vt quisquis vná aliquá abiurat hæresim, abiuret etiá eas omēs, quæ ex illa deriuant̃, et quæ illi perpetuo fœdere coniungūtur: quia nō potest illa sine aliis deseri. Et quia nō potest facile statim agnosci, quidquid mali ex aliqua vna hæresi deduci potest, ideo melius est, vt omnē prorsus abiuret hæresim, qui vná abiurare debet. Siquis tamē arguat contra hæc per textū cap. Presbyter, qui a plebe. 2. q. 5. inane prorsus erit argumentū: quia res valde dissimiles, sunt hęc et illa. Illic enim agitur de purgatiōe delicti, qua in re verū esse fateor, neminē teneri, nec debere cogi ad purgandū se nisi de illo solo delicto, de quo fuerat infamat⁹. Hic autem in præsentiarum nihil nunc agimus de purgatione: sed de abiuratione hæresis, quæ est res valde diuersa.

Nam & ego etiam fateor neminem

 posse

posse cogi, vt purget se de hæresi de qua non fuerat infamatus. Deinde & si eadem esset ratio de abiuratione, & de purgatione facienda, nihil contra nos ageret textus ille: quoniā alia crimina non sunt sic connexa, & colligata quēadmodum hæreses, & ideo in aliis non oportet se de omībus purgare: sed solum de illo, de quo fuerat infamatus. Secundum testimonium sui constantis animi, & non simulati: sed veri reditus ad fidem est, publica promissio, & iuramento firmata non recedendi ab ea fide, quam tunc confitetur: sed in ea perpetuo vsq; ad mortem perseuerandi. Qui enim se aliquid facturum iurat, satis testatur id sibi in voto esse, & non simulate: sed vere se id promisisse. Nam (vt ait Paulus) omnis controuersiæ finis est iuramentum. Forma huius promissionis & iuramenti habetur in cap. Quoties. 1.q.7. Et (vt nullus relinquatur suspitioni locus) iurabit insuper, q illam abiurationem, & hanc promissionem quam iuramento confirmauit, non facit timore mortis, aut alicuius pœnæ temporalis: sed solum ex odio, & detestatione hæresis, & ex amore fidei Catholicę. Quibus omnib9 recte peractis, hæreticus, qui deserto pristino errore ad fidem Catholicam redire voluerit, & misericordiam congruo tempore petierit, in ecclesiæ communione recipietur. Hic autem abiurationis ritus, & modus recipiendi ad Ecclesię consortium hæreticos, non recēs est, nec a trecentis annis repertum, nec pure humanum inuentum, quemadmodum Lutherus dicere solet: sed ante mille annos, & ex ipsis (vt suspicari licet) Apostolorū vestigiis descendens, & Deo ecclesiæ suæ id inspirāte (vt credere oportet) in variis conciliis ordinatum. Concilium Arelatense secundū

Hebr. 6.

Cōciliū Arelatēse.

cap. 9. suorum decretorum, hanc disciplinæ regulam statuit. Nouatianū in communionem recipi non debere, nisi suscepta pœnitentia, incredulitatis prȩteritum damnet errorem. Concilium Nicęnū sub magno Constantino celebratum cap. 8. suorum decretorum de eisdem Nouatianis hæreticis loquens, ait: Si qui voluerint venire ad ecclesiam Catholicam ex Nouatianis, placuit sancto concilio, vt ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quam per scripturam exigi oportet, vt fateantur se communi consensu Catholicæ ecclesiæ statuta obseruaturos, id est, communicaturos se, & his qui forte secūdas nuptias experti sunt, vel his, qui persecutionis tempore lapsi sunt, quibus tamē lapsis pœnitentiæ modus, & tempus ascriptum est, vt in omnibus sequantur ea, quæ in ecclesia Catholica obseruantur. Hæc Nicænum concilium. Multo clariora sunt, quæ in Ephesina synodo sub Theodosio iuniore, & Celestino Papa celebrata habentur, & magis plene explicant eum modum, quem in recipiendis hæreticis, Catholica nunc seruat ecclesia. Nam in Epistola, quam præfatum concilium misit Nestorio hæretico Episcopo Constantinopolitano hæc, quæ sequuntur, habentur. Non autem sufficit, vel tuæ religioni, tantummodo fidei symbolum confiteri, quod expositum est per idem tempus, spiritu sancto largiente, & venerando, & magno concilio apud Nicęam celebrato. Hoc enim non intellexisti, nec recte interpretat9 es, quinimo peruerse, licet sono vocis eadē verba protuleris. Sed consequens est etiam, iureiurando fateri te, q anathematizes quidem tua polluta, & prophana dogmata: sentias autē, & doceas quæ nos

Cōciliū Nicænū

Cōciliū Ephesinum.

nos vniuersi per orientem, seu occidentem Episcopi, & magistri, præsulesq; populorũ credimus & docemus. Hęc in concilio Ephesino. In quibus verbis aperte mõstratur is modus, quem in recipiendis hæreticis, qui ad fidem redire volunt, Catholica nunc tenet ecclesia. Ipsa tamen abiurationis forma, quam nunc inquisitores fidei iniungunt heretico resipiscenti post suę hæresis confessionem, & ante pœnæ inflictionem, multo plenior est, & copiosior: quippe quæ omnem præcludit hæretico, errãdi in posterum libertatem, sub tali verborum serie. Ego .N. recognosco, & cõfiteor coram vobis dominis, me errasse in prædictis, & super his corde cõtrito, & humiliato absolutionem, & pœnitentiam requiro, & hanc hæresim, & omnem aliam quocunq; nomine censeatur abiuro, & promitto, ꝙ de cætero seruabo illibatam fidẽ, quam Romana tenet ecclesia, & prædicat: & ꝙ hæreticos, & credentes eorum, toto posse meo persequar: & tam eos, quam eorum fautores, receptores, & benefactores, bona fide, & sine dolo, & sine mora manifestabo ecclesiæ, vel prælato: & pœnitẽtiam, quæ mihi pro mea culpa iniungetur, integre seruabo, & complebo: & volo, & concedo, ꝙ si ab hac hora in posterum cõtigerit me relabi ad eundem errorem, vel alium cuiuscunque hæresis quocunq; nomine censeatur, errando forte in aliquo casu, vel credendo, aut fidem habendo errantibus, vel eos, vel credentes eorum recipiendo scienter, aut defendendo, aut fouendo dicto vel facto, aut eis bene faciendo qualitercunq;, eos vel celando, vel non manifestando bona fide, & sine mora, vel si pœnitentiã iniunctam a vobis non seruauero, & perfecte non compleuero, ab inde ipso facto habear excommunicatus, & periurus, & hæreticus manifest9: & me ego iudico, ita quod sine ampliori cognitione, & sententia, quæ iure relapsis, et manifestis hæreticis indicit, mihi pœna imponatur. Insuper assero, et protestor me puram, et totam veritatẽ de me, et aliis inquantum scio, dixisse: et si forte constare poterit me malitiose de veritate aliquid suppresisse, vel tacuisse, imponẽda, vel iniungenda mihi a vobis pœnitentia, seu absolutio obtenta vel obtinenda mihil mihi prosit. Hæc est forma abiurationis, quã nunc vt in plurimũ inquisitores hæretico tempestiue resipiscenti verbo, et scripto facere iniungunt, vt ex ea, et per eam firmum se in fide testetur, et nulla illi maneat rimula, per quam si postea errauerit, elabi posit, ne dignas suo scelere sustineat pœnas.

FINIS LIBERI PRIMI DE iusta hæreticorum punitione.

FRATRIS ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA HAEreticorum punitione Liber Secundus.

PRAEFATIO.

IAM INdurata est aliquorũ hæreticorũ pertinacia, vt si quis illos a prauis, & distortis erroribus, in quos semel deflexerũt, ad rectam fidei lineam reflectere voluerit, citius frangere quã corrigere possit. Multi sunt enim hæretici, qui suas hæreses tam mordicus tenent, vt si illis Catholicæ ecclesiæ definitiones, aut antiquissimæ illius consuetudines ab ipsis apostolis ad hunc vsq; diem seruatæ, aut sanctorum omnium concordes de aliqua re sententiæ, aut apertissima denique scripturæ sacræ testimonia offerãtur, multo obstinatiores in illis permaneant, tantum abest, vt ab illis discedere velint. Hos non oportet, imo nec decet, eadem legis mansuetudine punire, qua si resipiscere voluissent (vt libro primo diximus) fuissent puniendi. Doctus siquidem medicus non eodem collyrio omnium oculos inungit: neq; omnia vulnera eadem manus lenitate tractat chyrurgus. Nam ferro necesse est, vt abscindantur vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam. De illis solis hæreticis, qui non sunt prorsus deplorati primo huius operis libro disserui, & blanda illis ostendi medicamenta, quibus sperabam illorum vulneratis consciẽtiis posse mederi. Nunc igitur, vt rem vndiq; consummatam relinquerem, necessarium fore existimaui, de his hæreticis, qui immedicabili morbo laborant, hoc secũdo libro disserere, vt doceam, qui sint illi, & qua sint lege tractandi.

QVIS MERITO SIT CENsendus hæreticus incorrigibilis. Caput. I.

QVONIAM DE illo, qui tam obstinato animo hæresim tuet᷑, vt iam incorrigibilis merito sit iudicatus, in hoc secundo libro disputare decreui, ideo necessarium fore existimaui, ante omnia perscrutari quis sit dicẽdus incorrigibilis, vt plene sciamus, quis sit ille, de quo præsentem suscipimus disputationem. Vt autem hoc melius facere posimus, oportebit dicere aliquid de correctione, quoniã (vt ait Aristoteles) rectum est iudex sui, & obliqui. Correctio quam reiscit incorrigibilis, emẽdationẽ significat alicuius erroris. Error autem esse potest in voluntate, & in intellectu.

Errat voluntas, cum appetit id, qđ odio erat habendum, aut odio habet, quod erat amandum: aut cum id, qđ diligẽdum erat, plusquã deberet, diligit, aut quando plusquam liceret prosequitur odio id, quod iuste odisse poterat.

terat. Errat intellectus, quando iudicat falsa pro veris, aut vera pro falsis, aut certa pro incertis, aut incerta pro certis. Quum aliquis suum errorem emendat, siue ille sit error voluntatis, siue intellectus, tunc corrigi dicitur. Nunc tamen de correctione voluntatis non est opus differere: sed de correctione intellectus: quia hæresis, de cuius correctione nunc agimus, vt capite primo huius operis diximus, error est intellectus, & non voluntatis. De quacunque tamen correctione fiat sermo, hoc erit imprimis aduertendum, nō ideo aliquem dici incorrigibilem: quia corrigi non potest: sed quia non vult. Nam liberum arbitrium vertibile est, & ex hoc in illud mutabile, adeo vt quæ ardentissime amauerat, nunc iniquissimo odio prosequatur, et quę acerbissime oderat, nunc effrenate diligat, quæ modo censet vera, postea iudicet falsa, & e contrario: intellectu semper in his alternationibus cedente voluntati. Et inde euenire necesse est, vt nullus tam tenaciter alicui adhæreat sententię, quin ab illa discedere possit propterea quod voluntas, cui subest intellectus, & ad cuius nutum sæpissime regitur, nouos & contrarios suscipit affectus iis, quos ante habebat. Intellectus siquidem ad voluntatis arbitrium frequēter sua disponit iudicia: quoniā illa iudicat esse bona, quibus voluntatem affectam esse intelligit, illa rursus mala, quæ scit volūtatē odisse. Quo fieri oportet, vt sicut voluntas mutabilis est circa suos affectus, sic intellectus circa sua iudicia, ita vt quod prius dixit bonum, postea dicere possit malum, & malum dicere bonum. Alioqui oporteret dicere illum, qui semel in aliquem errorem lapsus esset, non iuste puniri posse, eo quod sententiā suam non reuocabat: quia nullus adeo punitur pro eo, quod vitare non potest: multo ergo minus iustū esset, vt quis ab homine puniretur, propterea quod facit aliquid, quod ne faceret in sua non erat situm potestate. At qui in hæresim aliquam lapsus est, nisi resipiscat assertionem pestilentem abiurās, & ab hominibus in præsenti vita, & a Deo in futura iustissime punietur. Fit ergo necessario, vt intellectus hominis circa sua iudicia sæpe mutabile sit, ita vt contraria his, quæ prius sentiebat, nūc sentire, & docere possit. Quia & si intellectus in suis operatiōibus sit causa naturalis, & non libera, in multis tamen subest imperio voluntatis: ita vt illa præcipiente nunc ad hæc nunc ad illa cognoscenda vertatur, & nunc hæc, nunc illa credat, & bona vel mala esse iudicet. Ex quibus euidentissime colligitur, non ideo aliquem hæreticum dicendum esse incorrigibilem: quia hæresim, quā prius tuebatur deserere non possit: sed quia non vult, cum possit. nec tamen ideo omnis, qui non vult corrigi statim dicendus est incorrigibilis, etiam si ille semel admonitus fuerit: quoniam non satis est semel admonuisse: sed pluries admonere oportet, vt merito sit incorrigibilis cēsendus. Quoties autem, & a quibus sit admonendus, vt merito incorrigibilis censeri possit, id nunc pertractandū est. Pro qua re plene (vt decet) explicanda triplicem oportet habere consideratio nem, iuxta triplicem finem, ad quem dirigenda est admonitio. Primo quidem admonetur, qui est in hæresim lapsus, ne hæreticus fiat. Non enim omnis, qui in hæresim aliquam labitur, eo ipso efficitur hæreticus: quoniam nisi illi adsit pertinacia, etiam si erret non dicetur hæreticus, prout docet Augustinus, & habetur eius sentētia in

in cap. dixit Apostolus. 24. q. 3. Ob hanc igitur causam ille, qui in fide erat, primo admonetur, vt hæreticus nõ fiat. Quam admonitionẽ si ille contempserit, iam merito pertinax dicetur, & per cõsequens hæreticus. Qualiter autem, & a quo ista admonitio facienda sit, & quoties iteranda, iam supra lib. primo, cap. 10. abunde, atq; satis aperte declaraui, & ideo hic repetere non est opus. Postq̃ ille iam effectus est hæreticus, oportet illũ adhuc pluries admonere, vt ĩcorrigibilis merito dicatur. Neq; enim omnis hæreticus est cẽsendus incorrigibilis, cum multos illorũ constet fuisse correctos, qui tamen olim fuerant in suis hæresibus pertinacissimi. Aliud est esse pertinacem, & aliud esse incorrigibilem. Quomodo, & ob quam causam sit aliquis censendus pertinax, supra libro primo. cap. 9. declarauimus, nunc vero declarare intendimus quando, & ob quam causam aliquis censeri debeat incorrigibilis. Admonendus est ergo hæreticus, & non leuiter, anteq̃ seculari potestati velut incorrigibilis tradatur. Nam beatus Paulus hæreticũ hominẽ non ante duas correctiones dixit esse vitandum. Caueant ergo hæreticorum inquisitores, ne ideo statim hæreticum aliquẽ incorrigibilem censeant: quia semel & forte leuissime ab illis admonitus, noluit illorum admonitioni acquiescere. Magis laborare debent, vt paucos iuste puniant, q̃ vt multos iniuste. Non gloriẽtur. etiam si gloriari liceret, q multos ob hæresim damnauerint: sed propterea q iuste damnauerint, & iustam aduersus illos protulerint sententiam. Non enim hoc curare debet bonus iudex q̃ multos: sed quam iuste hæreticos puniat. Anxie res est examinãda, & omnem (vt dicitur) lapidẽ mouere oportet, anteq̃ de alicuius correctione desperetur. Oportet hæreticorum inquisitores omnem circa hæretici emendationem adhibere diligentiam, anteq̃ illum incorrigibilem censeant, & velut talem potestati seculari tradant. Nolo tamen, vt ob hoc quisquam putet, me sentire admonitionem hæretici esse in infinitum protrahẽdam, aut millies iterandam, vt semper sit hæreticus vsq; ad mortem admonendus, & semper de illius emendatione sperandum, vt nunquã ante mortem sit incorrigibilis cẽsendus: quia semper ante mortẽ ab hæresi recipi sane potest. Non ita ego sentio: quia (vt dixi) nõ ideo quis cẽsendus est incorrigibilis: quia corrigi non potest: sed quia legitime admonit⁹ corrigi nõ vult. Qualis autem sit censenda legitima admonitio, vt si illam hæreticus contempserit, merito dicatur incorrigibilis, id nunc a me tractandum est. Abbas in cap. cum non ab homine. de iudiciis, refert sententiam domini Antonij dicentis trinam admonitionem debere necessario præcedere, vt quis dicatur incorrigibilis. Cuius sententiã quamuis in aliis ad hanc rem pertinentibus Abbas reiiciat, hac tamen parte illam libẽter amplectitur. Sed hæc illorum sententia licet in aliis criminibus vera sit, in crimine tamen hæresis verum non habet iudiciũ. Nam beatus Paulus censet duas admonitiones esse satis, vt hæreticus merito censeri possit incorrigibilis, & ideo post duas admonitiones iubet ab vlteriori admonitione cessare, quippe q non speraret vllam a tali hæretico emendationem. Hæreticum hominẽ (inquit ille) post vnam, & secundam correctionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Duas voluit Tit. 3.

luit adhiberi admonitiões, vt per illas periculum fieret de hæretici emendatione, quibus peractis, si ille emendari neglexerit, iubet ab illius admonitiõe, & colloquio abstinere, & hoc est quod dixit, deuita. Causa autem cur sit deuitandus, est illius incorrigibilitas immedicabilis, & hãc expsit Paulus aliis verbis sic inquiens: Sciens qa subuersus est, qui huiusmodi est. Subuersum dixit incorrigibilem, & de cuius emẽdatione nulla merito habetur spes. Quod autem præfata Pauli verba sint de incorrigibili hæretico intel
Theoph ligenda, testatur Theophilactus, qui illa verba interpretans ait: Quo pacto
1.Tim,3. alibi dixit, ne forte illos Deus ad pœnitentiam adducat? Ibi quidem facit de his mentionẽ, qui emendationis spẽ aliquam præferunt: hic vero incorrigibilem dicit, & vndequaq; adeo plane distortum, & tam variis, & multiplicibus modis implicitum, vt sese nequeat his explicare: sed per se sit cõdemnationi adiudicatus, id est, qui nullá habeat sui erroris excusationem, quippe cum nec illud possit prætendere, sese a nemine fuisse admonitũ, vel ad veritatem instructum. Qui & admonitus sit, & optime institutus. Quo fit, vt sit per se cõdemnatus, qui nihil habeat, quo sua errata excuset. Hæc Theophilactus. Ecce vide iuxta Pauli sententiam, hæreticum hominem, qui primam, & secundam admonitionem contemnit esse censendum incorrigibilem, & propterea non oportere illum iterum admonere. Forte aliquis mihi obiiciet, dicens Christum saluatorem nostrum trinam saltem moni
Mat.18. tionem præcepisse, qui fratrem in nos peccantem præcepit ter admoneri, anteq̃ haberetur tanquã Ethnicus, & publicanus. Potest ad hoc facile responderi, ꝙ saluator noster loquitur non de publica, & iudiciaria correctione: sed de secreta, & fraterna, quæ illam iudiciariam pręcedit Admonitio autem illa, quæ hæretico adhibetur, de qua modo loquimur, non est secreta, neq; fraterna: sed iudiciaria dicenda: quoniam ex mãdato iudicis, aut per eum faciẽda, vt ipse ex bina admonitione possit iudicare, an ille sit corrigibilis, an non. Et inde colligitur, vt trina illa admonitio non sit hæretico exhibenda: sed satis esse, vt iuxta Pauli sententiam bis admoneatur, & sic admonitus, si emendari noluerit, incorrigibilis censeatur. Hæ tamen duæ admonitiones non sunt nimis celeriter vna post alteram sine interuallo adhibendæ: quia tũc non duæ: sed potius vna censeri deberet. Si quis mihi obiiciat cap. ad abolendam. De hæreticis, vbi Papa præcepit, vt hæreticus, qui postquã in errore fuerit deprehensus, nõn confestim abiurauerit hæresim suam, tradatur potestati seculari ab illa puniendus, ex quo videtur sequi non esse necessariam vlteriorem admonitionem. Respondeo, ꝙ ille dicendus est confestim renũciare, qui post primam aut secundam admonitionem renunciat. Interualla siquidem temporis, & spatia quando non sunt punctualiter præfixa, non sunt tam stricte accipienda in materia morali, sicut in logica, aut philosophia. Deinde consuetudo quæ est optima legum interpres, docet nos verba illa sic esse intelligenda. Nam semper ecclesia consueuit aliquẽ hæreticis præfigere terminum, nec tamen breuẽ, infra quem si resipuerint, recipiet illos ad gremium suum tanq̃ benigna mater. Quo tempore transacto claudit illa ianuam, sicut fatuis virginibus, quæ intempestiue ad nuptiarum celebritatem venerãt, dominum Mat.25.
clausisse historia Euangelica refert.

Neq;

Neq; huius laudabilis Ecclesiasticæ consuetudinis recens est initium: sed antiquissimum esse constat, quippe quod ante mille annos obseruatum esse scitur. Nam cum olim Nestorius nouam quandam aduersus Catholicam fidem confingeret hæresim, negans beatam virginem Mariam esse Dei matrem dicēdam, Celestinus Papa, qui tunc vniuersali præerat ecclesię epistolam ad illum misit: qua illum de errore arguebat, deditq; illi decem dierum spatium, quo sibi bene consulere posset. Et si intra illud tempus nollet veram, atq; Catholicā recipere fidem, intelligeret se Episcopatu, & communione fidelium priuandum. De hac re testimonium præbet liberatus Diaconus, qui fuit tēporibus Silu erij, & Vigilij Pōtificum in quodam opere, quod appellauit Breuiarium Nestorianorum, & Eutychianorum, capite quinto sic inquiens: Celestinus vero Papa misit increpationis epistolā cum exhortatione, & vituperatione, quia errare non debuerit ab eius ordinatione. Et est eius principium, aliquantis diebus vitæ nostræ, tribuens ei decem dierum spatium, hoc est, a prima die acceptionis ipsius epistolæ, vsq; in vltimam diem, vt si minime Nestorius emendaret expositiones suas, & reuocaret ad ecclesiam, qui propter Christum, qui est caput eius ab eo fuerant expulsi, cognoscere se ab eius collegio & omnium sanctorū Episcoporum collegio esse separatum, insinuans ei dedisse vicem suam in concilio per epistolam suam, cuius principiū est: Tristitia nostræ, sanctitatis vestræ literæ, qua Cyrillū admonuit, vt si per illos decem dies doctrinam suam minime Nestorius emēdaret, disponeret eum a communi communione Episcoporum, vel Coepiscoporū remouēdum, & prouidendū illi ecclesiæ. Hactenus liberat⁹ Diaconus. Et huius dilatiōis a Celestino Papa Nestorio ad misericordiam concessa, meminit epistola a concilio Ephesino ad eundem Nestorium missa, in qua post verba monitoria hæc adduntur. Quod si hoc religio tua facere distulerit, iuxta dilationem literis præfinitam sanctissimi, & reuerendissimi consacerdotis nostri Romanæ præsulis ecclesiæ Celestini scias te nullā sortē habere nobiscum, nec locum, aut colloquium cum Dei sacerdotibus, & Episcopis obtinere. Hæc in epistola concilij Ephesini.

Liberatus Diaconus,

Cōciliū Ephesinum.

Hanc etiam consuetudinem post aliquot secula seruauit Benedictus Papa huius nominis secundus cum Machario Anthiocheno Episcopo hæretico, concedens illi quadraginta dierum spatium ad resipiscentiam. Hoc autem ita factum esse constat ex actis septimæ synodi, quorum pars aliqua refertur in cap. conuenientibus. I. q. 7. in quo inter alia, hæc inseruntur verba. Item Petrus Apochrysarius Papæ dixit: Romæ exulatus est Macharius hæreticus a sancta sexta synodo, & quadraginta dierum inducias dedit illi pater noster Benedictus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifacium consiliarium suum, & instruebat eum commonitoriis verbis ex diuina scriptura: sed nullatenus voluit emendari. Hoc autē faciebat, vt eum reciperet in ordine suo. Hæc ex septima synodo. In quibus verbis id potissimum annotandum est, q; Machario iam per synodum de hæresi dānato, datæ sunt ad resipiscentiā quadraginta dierum induciæ. Ex quibus verbis apertissime conuincitur, longe aliud esse damnare aliquem, vt hæreticum, & aliud damnare illum, vt incorrigibilem. Non ergo omnis, qui hæreticus est,

septima Synod⁹

cius est, censebitur incorrigibilis: nisi postquam constiterit illum esse hæreticum, fuerit insuper sufficienter admonitus. Deinde concilium Constantiense hoc idem obseruare decreuit cũ Hieronymus de Praga, quem (vt ex vigesima prima eiusdem cõcilij sessione cõstat) multis diebus in carcere detentum expectauit concilium, vt pristini erroris pœnitentia ductus, resipisceret a laqueis diaboli, a quibus captiuus tenebatur. Postquam igitur hæretico datum fuerit aliquod, vel mediocre induciarum tempus, hæreticorum inquisitores, & iudices omnem, quam potuerint intra illud tẽpus debent adhibere diligentiam, vt hæreticus ab errore suo discedat. Nunc ipsimet illum blande admoneant, nunc alios viros doctos, & pios ad illũ mittant, qui illum doceant quantũ a Catholica fide aberret, testimoniis sacræ scripturæ, aut ecclesiæ definitione, aut aliis viis, quibus hæreses reuincendas esse supra docuimus, illũ conuincant. Hanc esse, & semp fuisse ecclesiæ sententiam, testimoniis sanctorũ doctorum ostendant. Si hæreticus adeo in suo errore fuerit induratus, vt intra tẽpus præfixum sufficienter admonitus hæresim deserere noluerit, tunc merito incorrigibilis censeri poterit, & velut talis puniri. Et si post elapsum tempus illi præfixum, & post adhibitam in illo tempore omnem debitam admonitionem de errore veræ pœnitens resipuerit, saluabitur anima eius, punietur tamẽ velut incorrigibilis, & ad veniam, & indulgentiam non recipietur, ita vt per illam conuersionem, & pœnitentiam, pœnam mortis euadat, præsertim si iam per sententiam damnatus esset. Nam alioqui si ante damnationem, quamuis post terminum præfixum, resipiscat (vt supra libro primo docuimus) perpetuo carcere includetur, prout fieri mandatur in cap. excommunicamus. §. si qui autem. de hæreticis. Si vero post damnationem redire voluerit, iam non recipietur. Quia & si tunc pœniteat, non tamen amore veritatis: sed odio pœnæ id facere videtur. Neq; talis suspicio iudicanda est longe a Christiana pietate abesse, imo potius e contrario diuinæ voluntati simillima. Nam eodẽ modo Deus peccatores iudicat, qui si in tempore vitæ illis ad pœnitẽtiam dato pœnitere voluerint, veniam a Deo impetrant, quam præsentis vitæ tempore trãsacto, etiam si cum lachrymis, & gemitibus petant, nunquã tamen obtinebunt. Damnati siquidem in inferno (vt liber sapiẽtiæ testatur) se male egisse dolẽt, & propter peccata, quæ olim in hoc mundo viuentes commiserunt, pœnitentiam agunt, quæ tamen illis ad salutem nequaq̃ prodest. Quia non amore virtutis, & iustitiæ: sed odio pœnæ, quam sustinẽt, se peccasse dolent. Esto etiam, vt amore iustitiæ pœniteret illos præteritorũ malorum, nihil a Deo talis pœnitẽtia impetraret, ob hoc solum: quia extra tempus a Deo ad pœnitentiam, & veniam datum, facta fuisset. Venit enim nox (ait saluator noster) in qua nemo operari potest. Quo loco iuxta Augustini interpretationẽ saluator noster noctem appellauit tempus post hanc vitam, in quo nemo potest operari, hoc est, mereri, siue ad vitam, siue ad mortem perpetuam: sed quare mereri non possunt? Nonne habent plenam Arbitrij libertatem? Habent vtiq;. Quid igitur obstat ne gloriam, aut pœnam mereri posint? Certe, vt multis non infimæ autoritatis doctoribus placet, solus stat⁹ obstat: quia videlicet in eo sunt statu, in quo Deus decreuit nullam, aut

Sap. 5.

Ioan. 9.

lam, aut gloriā, aut pœnam illos posse mereri, quantumlibet bene aut male agant. Ad hanc imitationem ecclesia facit, quum tempus ad pœnitentiā hæreticis statuit, intra quod si ab hæresi recesserint, eos recipit, & veniā illis tribuit. Tempus autē ad pœnam mortis euitandam ab ecclesia concessum, vt libro primo diximus, est totū tempus ante sententiæ prolationem: quia toto illo tempore si redierint, etiam si postquam fuerint per testes conuicti veniant, pœnam mortis euadēt. Hoc autem tempore peracto, etiam si pœnitere se dicāt, non recipit illos ad veniam: quia tunc nō amore iustitiæ: sed odio pœnæ illos pœnitere præsumit, & ideo illos incorrigibiles censet, & velut tales potestati seculari tradet, vt ab illa debita animaduersione puniantur. Ad eundem modum dicitur hæretic⁹ incorrigibilis ille, qui hæresim, quam sciebat ab ecclesia damnatum tutatus est, & in illa vsq; ad mortem perseuerauit: quoniā ecclesiæ diffinitio, quā optime sciebat, satis erat illi pro bina, & trina admonitiōe. Cū igitur ecclesiæ admonitionem audire noluit: sed illa contempta vsq; ad mortem in hæresi perseuerauit, merito incorrigibilis iudicatur, & eisdē pœnis, si post mortem de illius hæresi constiterit, plectetur, quibus viuens, & incorrigibilis manens plecteretur, vt habetur in cap. Accusatus. §. in eo. de here. libro. 6. Ob eandem etiam causam cēsetur incorrigibilis hæreticus, is qui accusatus de hæresi negauit delictum suum toto tempore, qd' illi, si fuisset confessus, datum erat ad veniā. Cum autem videt se per testes conuictum, transacto tempore illo ad veniam dato, fatetur crimen suum, & dicit se pœnitere. Hic talis existimatur incorrigibilis: qa & si pœnitere se dicat, non est credendus, q̄ zelo fidei, & odio heresis hoc dicat: sed timore pœnæ, quā vehemēter abhorret. Verum & si hic talis merito censeatur incorrigibilis, ecclesia tamē illum mitius tractare decreuit, quam si vsq; ad finem pertinax in hæresi mansisset. Nam hunc, qui postquam per testes conuictus est, ante sententiæ prolationem resipiscit, & ad ecclesiæ communionē redire vult, ecclesia iubet perpetuo carcere ad agendam condignam pœnitentiam detrudere: vt habetur in cap. penultimo. de hæreticis. §. si qui autem. Nec tamen propterea q̄ iam velut incorrigibilis aliquis damnatus est, debent inquisitores hæreticorum ab illius admonitione cessare: sed vlteriorē adhuc oportet eos adhibere diligentiam, vt illum ab errore ad veram fidem reuocent, & sic animā illius a gehennæ incendiis, si potuerint, saluent, quamuis corpus a morte iam eripere nō valeant. Et hic iam tertius est finis, ad quem vltima dirigitur admonitio. Plurima sunt tentāda remedia, vt vel animam a dæmonis potestate eripiant. Si Macharium hæreticum Papa Benedictus per quadraginta dierum spatium (vt dictum est supra) quotidie monebat, vt illum in ordine Episcopat⁹ reciperet, multo instantius, & importunius id faciendum est, vt animam illius a potestate dæmonis ereptam Christus inter choros angelorum illam recipiat. Sæpe illum inquisitores admoneant, & si ipsi in exhortationibus suis non profecerint, tūc alios viros doctos, & vere pios, & honestos adhibeant, qui illum admoneant. Et quamuis isti nihil aduersus hereticum præualuerint, non tamen dedignentur alios iterum adhibere: quoniā non omnia possumus omnes. Multi siquidem ad verba Pauli cōuersi sunt ad fidē Catholicam, qui

licam, qui forte per verba Petri, & aliorum apostolorum nō fuissent conuersi. Multi etiam in prędicatione Petri egerunt pœnitentiam, & baptizati sunt, qui forte aliis Apostolis prædicantibus pœnitentiam minime egissent. Non enim omnes per eundem verbi ministrū Deus ad se trahere decreuit: sed quosdam per Petrum, alios per Ioannem, alios per Bernardum, alios per Frācíscum, alios per Dominicum. Diuisiones gratiarum sunt (ait Paulus) idem autem spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationū sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et postquā varia gratiarum genera enumerauit Paulus, statim subiūgit: Hæc autem omnia operatur vnus, atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Si Deus prout vult, singulis dona sua diuidit, non ergo omnia omnibus concedit: non igitur mirum si Petro dederit gratiā, vt posit conuertere Franciscum, & hanc non dederit Ioanni.

I. Co. 12

Deinde si per viros doctos hæreticus homo sententiam suam recantare contemnit, virum aliquem pium vitæ sanctitate clarum, quamuis idiotam illi offerre procurent. Quoniam fieri est posibile, vt vox sancti hominis simplicis, & idiotæ potentior sit ad hæreticum confundendum, quam mille argumentationes virorū doctorum. Infirma enim huius mūdi (vt ait Paulus) elegit Deus vt fortia quæq; confundat. Vt superbiam Pharaonis deiiceret Deus, & duritiam frangeret, non magnas, & feras elegit bestias, sed minutisima animalia, videlicet muscas cynifes, locustas. Sæpe etiam Deus potentiores vult esse simplicis alicuius hominis, & idiotæ voces, quam omnium virorum doctorum syllogismos et enthymemata, ne fides nostra videatur esse in sapientia hominum, sed (vt ait Paulus) in virtute Dei. Pro hac re est apertisimum, & relatu dignisimum exemplum, quod narratur libro decimo Historiæ Ecclesiasticæ, capite tertio. Et quo maior verbis adhibeatur fides, verba, quæ eadem Historia refert, hic inferre decreui, sic enim de gestis in concilio Nicæno referens ait:

I. Cor. I.

Exod. 8.

Colos. 2.

Quantam vero virtutem habeat fidei simplicitas, etiam ex his, quæ inibi gesta referuntur agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terra sacerdotes Dei coissent, opinione commoti philosophi quoque, & dialectici valde nobiles, & opinatisimi conuenerunt. In quibus quidam insignis in arte dialectica, per dies singulos, conflictus summi certaminis cum Episcopis nostris viris adæque in dialectica non improbabiliter eruditis mouebat, & fiebat ingens spectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis, & literatis viris. Nec tamen vllo genere philosophus concludi a quoq; poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, vt vbi maxime putaretur adstrictus, velut anguis lubricus laberetur: sed vt ostenderet Deus: quia non in sermone regnum Dei: sed in virtute consistit, quidam ex cōfessoribus simplicisimæ naturæ vir, & nihil aliud sciens: nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores Episcopos aderat. Qui cum vidisset philosophum insultantem nostris, & callida se disputationis arte iactantem, poscit ab omnibus locum, velle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum vero nostri, qui simplicitatem illius viri, & imperitiam

Historia Ecclesiastica.

de sermone duntaxat nossent, pauere, & velut pudorem quendam pati, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit autem senior, & hic mouit sermonis exordium. In nomine, inquit, Iesu Christi Philosophe audi, quæ vera sunt. Deus vnus est, qui fecit cœlum, & terram, quique homini, quem de limo terræ formauerat spiritum dedit: vniuersa, quæ videntur, & quæ non videntur virtute verbi sui creauit, & spiritus sui sanctificatione firmauit. Hoc verbum, ac sapientia, quem nos filium dicimus, humanos miseratus errores ex Virgine nascitur, & per passionem mortis a perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternam nobis contulit vitam. Quem & expectamus iudicem omnium, quæ gerimus, esse venturum. Credis hoc ita esse Philosophe? At ille velut si nunquam vllum sermonem contradicendi didicisset, ita obstupefactus virtute dictorum, mutus ad omnia hoc solum potuit respondere, ita sibi videri, neque aliud verum esse, quam quod dixerat. Tum senior, si hæc (inquit) ita esse credis, surge, & sequere me ad templum, & huius fidei signaculum suscipe. Et Philosophus conuersus ad discipulos suos, vel ad eos, qui audiendi gratia conuenerat. Audite (inquit) o eruditi viri. Donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti: vbi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerũt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis vestrum potuit in his, quæ dicta sunt, sentire, quæ sensi, credat Christo, & sequatur hũc senem, in quo locutus est Deus. Ita Philosophus Christian9 effect9, tandem se gratulatus est victum. Hactenus Historia Ecclesiastica. Ex quibus apertissime constat sæpe Christianam simplicitatem potentiorem esse ad hæreticorum duritiam frangendam, quam mille virorum doctorum argutiæ. Quo fit, vt non satis sit inquisitoribus hæreticorum: si ad conuertendum aliquem hæreticum, vnum aut alterum virum doctum adhibuerint: sed oportet, vt plures, & doctiores, quos nouerint illi adhibeant, neque hoc satis est, vt consummate suum exequantur officium: sed opus est, vt viros sanctitate excellentes quamuis idiotas, si illos agnoscunt, illi offerant. Quoniam (vt diximus) fieri est possibile, vt Deus per merita viri sancti & simplicis conuertat hæreticum, quem viri docti suis argumentationibus conuertere non potuerunt. Admonere tamen lectorem decreui, ne putet me existimare hanc tam exactam, & tam prolixam admonitionem esse sic necessariam ante hæretici condemnationem, vt nisi illa præcedente merito hæreticus damnari non possit, & seculari potestati tradi. Nam (vt sæpe iam me dixisse memini) si semel, & iterum legitime fuerit admonitus, & ille monitioni nõ obedierit, satis est, vt ab inquisitoribus damnari possit, & seculari tradi potestati, vt patet per capitulum, Ad abolendam. de hæreticis. Sed hanc tam prolixam, & tam exactam admonitionem dico esse necessariam, vt saltem hæretici anima, si resipuerit, saluetur, corpore illius ad mortem dãnato. Forte hæreticorum inquisitores expostulabunt me, quod rem nimium difficilem laborisque plenã illis imponere velim. Quibus ego respondeo multo maiorem multoque acerbiorem esse laborẽ, quem hæreticus pro-

cus propter hæresim, & illi propter officium negligenter administratum, in inferno sustinebũt. Multa sunt tolleranda, vt vel vnam animam ex inferni faucib9 liberet pastor, & rector. Filius Dei, vt nos a dæmõis eriperet potestate, carnem nostram cum omnib9 fere illi9 miseriis assumere, & mortem in illa pati dignatus est. Non est igitur æquum, vt inquisitores, & Episcopi, quibus hoc incumbit negocium, pro hæretici anima recuperanda præfatos admonitionum labores subire recusent, pro qua Christus filius Dei mortem subire non recusauit.

QVOD RELAPSVS HAEreticus merito censetur incorrigibilis, & quis sit dicendus relapsus. Cap. 2.

QVIA ECCLEsia hæreticos, qui relapsi appellant, tanquam incorrigibiles punit, ideo necessariũ fore existimaui, hic perscrutari quis dicatur relapsus. Bifariam contingere potest, vt aliquis dicatur relapsus. Nam quidam est aperte relapsus. Alter autem non aperte, & manifeste est relapsus: sed propter iuris præsumptionem, quæ talis, ac tanta est, vt contra illam nulla probatio admittatur, relapsus censetur. Vt quis manifeste relapsus dicatur, duo sunt necessaria. Primum est, vt semel in aliquam hæresim fuerit lapsus, & de illa accusatus, & propter illam damnatus, & post illam damnationem, hæresim in iudicio abiurauerit. Secundum est, vt post huiusmodi abiurationem, iterum in hæresim labatur.

Quæ duo, si alicui cõuenerint, tunc is manifeste relapsus dicetur, & erit.

Si alterum horum desit, quamuis forte possit dici relapsus: sed non aperte, & manifeste relapsus. Sunt adhuc alij (vt diximus) qui & si non sint manifeste relapsi, nec de ipso relapsu aperte conuicti, quadam tamẽ iuris præsumptione cẽsentur relapsi. Hi autem dupliciter contingunt. Nam qui de hæresi tam vehementem dedit suspitionem, vt purgatione canonica indiguerit, quamuis non fuerit de crimine conuictus, si post abiuratam hæresim, iterum in hæresim labi contingat, hic iuris præsumptione censetur relapsus, vt patet in capitu. Accusatus. §. 1. de hæreticis. libro. 6. Illum enim, qui vehementem dedit de hæresi suspitionem, Ius Canonicum fingit fuisse lapsum, vt si postea in hæresim reciderit, merito possit dici relapsus. Hæc autem de vehementer suspecto intelligenda sunt: quoniam qui modicam, & leuem de hæresi suspitionem præbuit, quamuis postea in hæresim labatur, non dicetur relapsus. Punitur tamen grauius, quam si absque nulla præcedente suspitione, tunc primo in hæresim laberetur, hæc habentur in præfato capitul. Accusatus. Nec refert, an in eandem reciderit hæresim, an in aliam: quoniam qui abiurauit hæresim simpliciter, hoc est non exprimens hanc, aut illam: sed hæresim absolute, aut qui abiurauit hæresim generaliter, hoc est, omnem hæresim, si postea in hæresim quãuis non eandem lapsus fuerit, merito relapsus iudicatur, vt expresse habetur in eodẽ cap. Accusatus. §. Eum vero. Difficultas tamen non parua hic oritur de illo qui cõtricte, & restricte abiurauit, ita vt solam, de qua accusatus, aut vehementer suspectus fuerat, hæresim abiurauit: si postea non in eandem: sed in

in aliam hæresim fuerit lapsus, an talis sit dicendus relapsus. Glossa in illo eodem paragrapho in verbo, simpliciter, dicit se credere talem nõ esse dicendum relapsum. Et illius sententiæ ego etiam subscribo, & in illam manibus (vt dicitur) & pedibus eo: quoniã si Papa voluisset hunc talem pro relapso haberi, non fuisset cum illa modificatione, & verborum restrictione loquutus: sed absolute dixisset eum, qui semel hęresim quomodolibet abiurasset, si postea in hæresim laberetur esse dicendũ relapsum. At cum dicat eum esse dicendum relapsum, qui hæresim simpliciter, vel generaliter abiurauit, & postea in eandẽ, aut aliam hæresim incidit, eo ipso visus est a nomine relapsi excludere illum, qui postquam vnam singularem hæresim abiurauit, in aliam lapsus est. Sed ex hac difficultate alia via inquisitores hæreticorum, prudenter quidẽ, se liberant, quia hæreticum semel deprehensum, non eam solum, de qua accusatus, aut vehementer suspectus est: sed omnem hæresim abiurare compellunt. An autẽ hoc iuste fiat, supra libro primo, capite. 25. disputauimus. Alio modo dicitur aliquis ex iuris fictione relapsus, cum videlicet post abiuratam hæresim acceptat, deducit, visitat, siue associat, aut dona, vel munera hæreticis donat, vel mittit, seu fauorem illis impendit: qui excusari non posit. In hoc enim casu ius præsumit istum, qui alias in hæresim lapsus fuerat, ideo aliquod horũ, quæ nunc diximus, facere: quia priorem, quam abiurauit hæresim iterum approbat. Sed hæc de illo intelligenda sunt, de cuius priori lapsu semel constitit, siue hoc ante abiurationem, siue post illam constiterit. Nam de illo solo loquitur textus in eodem cap. Accusatus, §. ille quoq;. Sed circa dicta in illo. §. duo mihi oriuntur dubia, quæ non paruam videntur habere difficultatem. Primũ est, an is, qui ob solam vehementem de hæresi suspitionem, omnem hæresim abiurauit, si post istam abiurationem hæreticos recepit, aut munera misit, aut aliquod illorũ quæ in illo. §. enumerantur, fecit: sit dicendus relapsus. Et forte alicui videbitur, quod sic: quia post abiurationem generalem hæresis, iterum in vehementem incidit hæresis suspitionẽ, hæreticos recipiendo, aut munera illis dando, vel mittendo. Ego vero duplici motus ratione contrarium dicendum esse puto. Prima, quia nullus est textus, quo dictum illud probari possit, imo si per cõiecturas hic agere licet ex textu illius. §. magis conicere licet hunc talem, de quo nũc disputamus, non esse dicendũ relapsum: quoniam si illũ Papa iudicasset esse dicendum relapsum, nõ addidisset verba illa, per quæ manifeste ab illa regula generali illum excepit: sed generali voce fuisset loquutus. Dicens autem, de cuius lapsu in hæresim ante abiurationem constiterat, vel nunc constat, aperte satis expresit illum, de cuius lapsu nunquam constitit, non esse dicendum relapsum. Secunda ratio est: quia omnis, qui secundum iura iudicatur relapsus, oportet, vt saltem semel sit aperte, & manifeste lapsus in hæresim, & de illa cõuictus. Et ita propter vnum apertum lapsum, & alium ex iuris fictione, aut præsumptione, merito iudicabitur relapsus: sicut patet in duobus casibus, de quibus loquitur cap. Accusatus. §. primo, &. §. ille quoq;.

Vbi autem sola fuit suspitio, etiam si semel, & iterum vehementẽ præbuerit de hæresi suspitionem, mea sententia nõ dicetur relapsus: quia suspitio, quæ ex lege, & iure non oritur, id est,

quam iura non approbant, & confirmant, nunquam erit sufficiens, vt recte per illam quis possit dánari. Cum ergo nulla sit lex, quæ iubeat suspicari illum, qui propter solam suspitioné heresim abiurauit, si postea hæreticos receperit, aut munera illis dederit, in fauorem hæresis hoc fecisse: conuincitur vt propter hoc non sit censendus relapsus: sed purgatio canonica est illi iniungéda, & grauius meo iudicio puniri debet propter secundá, quam præbuit suspitionem, quam punitus fuit cum primá dedit. Secundum dubium & quidem multo mea séntétia difficilius est de illo cui9 lapsus in hæresim, siue ante abiurationé, siue post, fuit manifestus, & notori9, & postea recepit hæreticos, aut illis dedit munera: sed tales hæretici, quibus munera dedit, non sunt suspecti de hæresi illa, in quam iste, qui munera dat, fuit lapsus, imo constat tales hæreticos longissime ab illa hæresi distare, an q huiusmodi hæreticis munera dedit, post quam ipse heresim abiurauit, sit dicendus relapsus per textú illius. §. ille quoque. Et videtur q non: quia quando aliquid lege sancitur propter aliquam rationem in ipsa lege expressam, quæ legislatorem, vt sic statueret, mouit, si res talis occurrat, cui ratio legis nullo modo possit aptari, credendum est illam talem sub lege non comprehédi. Quia lex (vt ait Panormitanus in capit. finali de rescriptis) non est aliud, quam ratio ipsius legis. Ratio autem quam textus ille affert, vt qui post abiurationé hæresis receperit hæreticos, aut visitauerit, aut munera illis dederit, vel miserit, sit dicendus relapsus, est quia (vt dicit) illum ex approbati a se prius erroris consequentia non est dubium illud fecisse. Hæc ratio cum ex sola suspitione, aut præsumptione procedat, & non ex facti euidétia, circa illum solum vim suam habere videtur, qui post abiuratam hæresim communicauit hæretico fauenti eidem hæresi, in quam illum lapsum fuisse constitit, aut saltem communicauit hæretico fauéti alteri hæresi, quæ nimiam habet connexionem cum illa, in qua ille prius lapsus fuerat. Tunc enim ex tali communicatione cum hæretico, merito præsumi debet, illum ad eandem, quá prius abiurauerat hæresim rediisse: quia hæreticum illum defendentem recipit, visitat, aut munera illi donat, vel mittit. Si tamen is, qui hæresim abiurauit, communicat hæretico, de quo constat aliam valde diuersam hæresim tueri, & non eandé, quá ille alius abiurauit, nó video quomodo ex huiusmodi conuersatione suspicari liceat istú ad eandé hæresim rediisse: cum cóstet illum talem, cum quo conuersatur illi hæresi aperte contradicere, de qua iste fuit olim conuictus. Forsitá hic aliquis mihi respondebit, q quáuis non oporteat ex tali conuersatione suspicari istum ad eandem hæresim rediisse, quam prius tenuerat, & postea abiurauerat, bene tamé præsumere oportet istum in aliam hæresim incidisse, & hoc satis esse, vt merito relapsus dicatur. Contra hanc tamen respósionem ipsemet textus agere videtur: quia ratio quare textus dicit istú, qui post hæresis abiurationé hereticis cómunicauit esse dicendum relapsum, est: quia præsumitur ad præfatum erroré rediisse. Ex quib9 verbis colligere oportet illú, qui non dedit suspicioné rediisse ad pristinú errorem, non esse dicédú relapsum. Nec obstat, quod dicitur in. §. Eum vero. illú qui generaliter hæresim abiurauit, si postea in illá, aut aliam hæresim labatur, esse dicendum relapsum: quia textus

ille non loquitur de illo, qui ex iuris fictione, aut præsumptione dicitur relapsus: sed de illo, qui est aperte, & manifeste, & sine vlla fictione relapsus. Et certe, qui semel de hæresi est conuictus, si post abiurationem hæresis generalem, in illam aut aliam hæresim aperte lapsus fuerit, dicetur relapsus.

Qui non est bis de hæresi conuictus: sed ex iuris fictione dicitur relapsus, vt iuris fictio sit aduersus illum valida, oportet, vt in eandem recidat hæresim, de qua prius suspitionem dederat vehementem. Nam de hoc ita docet textus expresse in capite, accusatus. §. primo. Et vt mea clarius pateat sententia, verba textus in medium proponere decreui. Accusatus, inquit, de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspitio orta erat, si hæresim in iudicio abiurauit, & postea committit in ipsa, censeri debet quadam iuris fictione relapsus. Hæc ibi. In quibus verbis id annotandum est, quod ait: Et postea committit in ipsa. Ex quibus verbis satis aperte colligitur illum, qui post abiurationem committit in alia hæresi, & non in illa, de qua prius vehementem dederat suspitionem, non esse dicendū relapsum. Et iuxta hunc modum, ego censeo intelligenda esse verba quæ habentur in. §. ille quoq;. Nam sicut in casu, qui ponitur in. §. 1. præcedit vehemens suspitio, & postea sequitur aperta commisio: ita econtrario in casu, de quo loquitur. §. ille quoq;. præcedit aperta commisio, & postea sequitur vehemens suspitio.

Sicut ergo in casu primo, vt quis dicatur relapsus, oportet, vt committat in illa hæresi, de qua prius fuerat vehementer suspectus: ita etiam in casu secundo, vt dicatur relapsus, oportebit vt de eadem hæresi sit vehementer suspectus, de qua prius fuerat aperte conuictus. Et quidem, vt sic fiat, ratio ipsa suadet: quoniam non est æquum vt paris omnino sint conditionis in iudicio, is qui de hæresi bis fuit aperte cōuictus, & ille, qui semel tantum fuit conuictus, & iterum vehementer de hæresi suspectus. Per hoc enim mea sententia distinguntur, quod is, qui bis de hæresi fuit aperte conuictus, siue secundo in eandem reciderit hæresim, siue in aliam dicetur relapsus, præsertim si postquam fuit primo de hæresi conuictus, omnem hæresim generaliter abiurauit. Qui vero semel tantum fuit de hæresi conuictus, & iterum vehementer suspectus, siue præcedat aperta commisio, & postea vehemens suspitio, siue econtrario, non dicetur relapsus: nisi ad eandem redierit hæresim, de qua prius fuerat conuictus, vel vehemēter suspectus. Et ego quidem ita dicendum esse censeo: nisi aliquod sit ecclesiæ decretum, quod huic meæ sententiæ aperte repugnet.

Nam si de ecclesiæ decreto, quod huic meæ sententiæ aperte contradicat, vtcunq; constiterit, statim hanc meam sententiam pro recantata haberi peto. Quoniam ecclesiæ definitionem tanti facio, vt in nulla re, vel latum pilum ab illa discedere velim. Potest adhuc alio modo aliquis dici relapsus ꝓpter vehementem suspitionem, vt puta, si primum de hæresi conuictus hæresim omnem abiurasset, & perpetuo carceri mancipatus fuisset, prout fieri mandatur in cap. Excōicamus. §. si qui autē. de hæret. & inde ex carcere exiisset. Is certe diceť merito relapsus: quia de primo lapsu fuit cōuict⁹, & de scđo dedit vehemētē suspitionē p hoc solū, ꝙ exiit a carcere. Nam ob hoc solū merito suspicari possumus, illum non vere pœnituisse, ꝙ pœnitentiá iniunctá adiplere

comtempsit,

contempsit, & inde euenit, vt merito suspicemur illum ad pristinum rediisse errorem. Et huic sententiae fauet Abbas, qui in cap. cum non ab homine. de iudiciis, pertractans, quis sit dicendus incorrigibilis iter alios, quos ibidem sub hoc nomine recenset, illum etiam, qui impositam pœnitentiam peragere negligit, aliis adiungit. Et specialiter loquitur de illo, qui exit a carcere, in quo propter crimen fuerat reclusus, praesertim si vocatus a iudice non vult comparere. Et probat Abbas suam sententiam per, cap. vt famę. de senté. excom. & cap. literas. de praesump. & cap. Accedens. dist. 50. & cap. testimonium. de testib. Ille enim (vt Abbas ait) dicitur emendatus, qui sui delicti fecit pœnitentiam. Sed difficultas est non parua de illo, qui iam omnem haeresim abiurauit, siue quia vere fuerat lapsus in heresim, aut quia vehementem dederat haeresis suspitionem, si hic talis post illam abiurationem iterum labatur in haeresim: sed postea errorem cognoscens, sponte sua, & sine vlla accusatione accedit ad inquisitores, & coram illis peccatum suum humiliter confitetur, & veniam petit, an hic talis sit censendus relapsus, & per consequens incorrigibilis, & velut talis puniendus. Et quod sit dicendus relapsus, probari posset per hoc: quia est bis in haeresim lapsus. Ego tamé censeo non esse dicendum relapsum, si verũ est illum venire sponte sua, & ex vera peccati cognitione. Nullus enim iudicari potest relapsus, nisi bis fuerit de heresi conuictus, aut saltem semel conuictus de lapsu, & iterum conuictus de vehementi suspitione. At hic, qui sponte sua venit, non est dicendus secundo conuictus, non potest ergo dici relapsus, & per consequens nec incorrigibilis. Quo fit, vt sit necessario recipiendus ad veniam. Oportet tamen, vt inquisitor diligenter perscrutetur, an re vera sponte sua venerit, & peccatum suum fuerit confessus. Nam si ex timore probationum, quas forte contra se nouerat, illum venisse constiterit, tunc iam merito dicetur relapsus: quia non zelo fidei: sed timore pœnae suũ fatetur peccatum, & merito credédum est illum non vere pœnitere. Declarato iá quis sit dicendus relapsus, nunc iam opus est, vt illum merito incorrigibilé esse dicédum ostendamus, & velut talem fore puniendũ. In re hac video nó esse multis verbis op9, cũ aperta sit de hac re ecclesiae definitio. Nam Lucius tertius huius nominis Pontifex, sic ait: Illos quoq; qui post abiurationé praefati erroris, vel postquá se (vt dixim9) proprij antistitis examinatione purgauerint, deprehési fuerint in abiuratam haeresim recidisse, seculari iudicio sine vlla penitus audiétia decernimus relinquédos. Haec ille. Quae verba habentur in cap. ad abolendá. extra de haere. Sed hác ecclesiae definitioné multi heretici subsannát, atq; deridét, & illam cótra Christianam pietaté esse aliquibus rationibus cauillantur: sed omnes illorum rationes, quibus id agere contendunt, inanes, & (vt apertius dicá) irrationabiles prorsus esse, Deo duce, ostendemus. Primo obiiciunt nobis Dei misericordiam, qui peccatori etiam millies in peccatum recidenti paratus est semper veniam dare, si toties ille resipiscat, & veram pœnitentiam agat. Oporteret igitur (vt dicũt) ecclesiá, quae illius est sponsa, ad sponsi sui imitationem agere, vt quoties haereticus resipuerit, & verę pœnitétiae signa dederit, illũ recipiat, & illi indulgentiam praestet. Huic obiectioni respódet Alexander Papa huius noīs quartus

in cap. super eo. de hæreticis lib. sexto. Cuius verba: quia propter nimiá breuitatem obscura sunt, ego aliquanto prolixius explicare decreui. Fatemur quidem quod obiiciunt, veniam culpæ semper esse dandam peccatori, quotiescunq; veram ille peccati pœnitentiam egerit, & semper esse illum ad ecclesiæ communionem recipiendum: si vera pœnitentiæ signa ostenderit. Nam nihil eorum, quæ omnibus Catholicis fidelibus ecclesia concedit, illi negari debet. Audienda siquidē sunt peccata, quæ ille sacerdoti in auriculari confessione detegere voluerit, quibus auditis: nisi aliud obstet, non est illi neganda peccatorum suorum absolutio. Si Eucharistiæ sacramentum petierit, illi debet administrari. Vnctionis tamen extremę sacramentum illi non ministrabitur, propterea, q̄ iuxta beati Iacobi sententiá, huiusmodi sacramentum non nisi iis, qui morbo corporali laborant ministrari debet. Post mortem, ecclesiastica sepultura illi velut cæteris fidelib9 Catholicis cōcedetur. Non tamen consequens est, vt mors, aut pœna alia ꝑpter delictū hæresis, in quod relapsus fuit, non debeat infligi. Non enim fieri necessario oportet, vt quoties culpæ indulgētia datur, pœnæ etiam, ad quam propter culpam destinatus fuerat, indulgentia detur. Nam Deus etiam postquam peccato pepercit, pœnas subinde infligere consueuit. Pro qua re (vt alia omittam) illud est apertissimum testimonium, quod de Dauid Rege
2. Re. 12 secundus liber Regum narrat. Hic enim agnoscens culpæ grauitatem, quá in adulterio, & homicidio commiserat, eiusdem culpę indulgentiam a Deo impetrauit. De qua testimonium reddidit Nathan propheta dicens: Transtulit quoq; Dominus peccatum tuum. Post hanc tamen culpæ remissionem, idem propheta prędixit illi multas calamitates, & pœnas eum passurum propter commissum scelus, quas omnes postea tollerauit, quamuis iam fuerat illi peccatū remissum. Ad hūc eūdem modum ecclesia Christi sponsa faciēdum esse decernit, quæ hæreticum relapsum si resipiscat, ad pœnitentiam recipit, pœnas tamē, ad quas propter crimen hæresis destinatus erat, illi infligere nō formidat. Prę terea secūdo obiiciunt nobis hæretici. Petro quærēti a saluatore nostro quoties fratri i se peccāti dimittere debeat, & cum interrogatione proferenti sententiam vsq; septies. Saluator noster Mat. 18.
respondit: Non dico tibi vsq; septies: sed vsq; septuagies septies. Quibus verbis apertissime docuit semper fratri in nos peccanti debere dimittere. Hæc obiectio nihil prorsus mouet, neq; aliquid contra nos agit, quoniá per illa verba Christus solum docet nos debere offensas nostras, hoc est, quæ contra nos fiunt, semper remittere, ita vt quoties in nos quis peccauerit, toties nos illi dimittamus. Aliam tamen esse habendam rationem in punitione eorum criminū, quę sunt aperte contra diuinum honorē docet Augustin9 in sermone tertio de plurimis martyribus, sic inquiens: Diligenter August.
attendite fratres, & scitote aliud esse in Deum peccare, aliud in hominē. Quádo enim in nos peccāt homines, si pœnitentibus veniá non indulgeamus peccatum incurrimus, quando autem aliqui in Deum peccauerint, si sine destrictione grandi indulgere voluerimus, participes nos eorum peccatis efficimus. Hęc ille. Quo fit, vt iudex quicunq; ille sit, cū non suas: sed Dei aut ecclesiæ, aut alterius reipublicæ offensas punit, ad huiusmodi præcepti

executionem nō teneatur: ita vt cum nō priuatas: sed publicas punit offensas, possit pro criminis qualitate etiā pœna capitis punire, nec huiusmodi pœnam remittere teneatur, imo sæpissime non remittere teneatur. Hæreticus autem non in solos delinquit iudices, aut p̄latos, quos suo errore scandalizat: sed Deum, & ecclesiam illius sponsam multipliciter offendit. Primo, quia putat illos, aut fallere, aut falli posse, & ob hanc causam illorum dictis obedire recusat. Secundo, quia fideles, qui mēbra sunt Christi suo pestifero errore inficere, & a Christi corpore diuellere satagit. In cap. Vergentis. de hæret. dicitur, q̄ hæreticus diuinam offendit Maiestatem. Rursum tertio hæretici contra nos arguunt sic dicentes: Esto hæreticum hominem damnare liceat, & incorrigibilem punire, non tamen postquam primo relapsus est, statim censeri debet incorrigibilis, quoniam Paulus Apostolus Tito scribens admonet illum, vt hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionē deuitet. Ex quibus verbis colligunt ecclesiam contra Pauli sententiā agere, quæ post primam correptionem hæreticum damnat, & illum potestati seculari tradit, vt ab illa prout viderit expedire, plectat̄. Et certe (vt ingenue verum fatear) hæc Pauli verba non parum momenti habere videntur aduersum nos: si ita a Paulo dicta esse constaret, prout nunc a nobis citata sunt, & in communibus bibliis habentur. Non tamen constat talem esse Pauli literam, quoniā longe aliter multi sancti viri illa Pauli verba citant, legunt, & interpretantur. Neq; illa diuersa Pauli lectio apud solos recentes autores inuenitur: quoniam hoc parū detraheret publicorum, & communium bibliorum autoritati: sed cum apud peruetustos autores, eosq; probatissimos non solum Latinos, verum etiam Grecos reperiatur, facit, vt certi non simus quo pacto illa Pauli verba legenda sint. Beatus Ambrosius in commentariis super epistolam ad Titum, illum Pauli locum hoc modo legit: Hæreticum hominem post primā correptionē deuita. Quæ quidē lectio valde diuersa est ab ea, q̄ in communibus bibliis habetur. Beatus Cyprianus libro tertio ad Quirinum cap. 78. hunc Pauli locū sub his verbis citat. Hæreticū hominē post vnam correptionē deuita. In quibus verbis nullam de secunda correptione mentionem fecit. Tertullianus in lib. de præscriptionibus hæreticorū hæc eadem Pauli verba citans, post vnam correptionem dicit hæreticum esse deuitandū. Denique beatus Irenæus martyr, Apostolis satis vicinus lib. tertio aduersus hæreses, cap. 3. sic ait: Tantū apostoli, & horū discipuli habuerunt timorē, vt neq; verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulterauerant veritatem, quemadmodum & Paulus ait: Hæreticum hominē post vnam correptionem deuita, sciēs quoniam peruersus est, qui est talis, & a se metipso damnatus. Hæc Irenæus. In quibus verbis Paulum dixisse refert hæreticum hominem post vnam correptionem esse deuitandū, & non ad secundam expectandum. Quæ autem sit verior litera, an hæc, q̄ in communibus bibliis habet̄, an illa, quam hi quatuor illustres, & vetustissimi autores citant, ego tantus non sum, vt definire hoc possim, nec tam arrogās, vt hoc tentare audeam. Nam beatus Hieronymus in commentariis super epistolā ad Titum interpretans hunc Pauli locum dicit hæc Pauli verba aliter apud Græcos, quam apud Latinos

Titū. 3. Ambro. Cyprian. Tertulli. Irenęus. Hieron.

nos haberi. Apud Græcos dicit solũ reperiri post vnam correptionem. In Latinis vero codicibus dicit legi, post vnam & alteram correptionem. Quæ autem istarum sit verior litera Hieronymus non diffinit, quoniam nullam illarum improbat. Vt autem argumento quod ex illo Pauli loco nobis proponitur, respondeam, dico, q Paulus illo loco non loquitur de illo, qui postquá ab hæresi aliqua recessit, ad illam, aut alterá rediit: sed de illo: qui in eadem hæresi persistit, quáuis semel, & iterum fuerit admonitus, vt hæresim desereret, & hunc talem dicit esse deuitandũ, neq cum illo esse amplius colloquendum: quia qui semel, & iterum admonitus de errore suo, non vult corrigi, errare existimat corrigentem, & timendum est, ne illum perdat, a quo admonetur, & docetur.

Vnde Chrysostomus homilia sexta super epistolam ad Titum interpretás hunc Pauli locum, postquam ex posteriore ad Timotheũ epistola, cap. 2. alia Pauli verba citauerat, quæ cum istis in faciem pugnare videntur, illa Chryso. omnia conciliare volens, sic ait: Nempe illic de his loquebatur, de quibus corrigẽdis supererat spes, ac de his, qui simpliciter reluctabantur, non aduersandi affectus sed studio discendæ veritatis. Vbi vero manifestus fuerit omnibus, atq cóspicuus aduersarius veritatis, cur obsecro pugnas incassum? Cur aerem cedis? Quid vero est, qđ ait: cum sit a se ipso damnatus? Quia profecto dicere non potest, nemo corripuit. Cum ergo post admonitionẽ in ea infidelitate pstiterit, ex seipso dánatus efficitur. Hactenus Chrysostomus. Ex cuius verbis satis aperte constat, illa Pauli verba de illo esse intelligenda, qui in eadem hæresi persistit, quem dicit semel, & iterum admonendum, & si credere noluerit, deuitandum. Si tamẽ hic talis hæreticus Deo inspiráte resipisceret, & postea diabolo suggerente iterum in hæresim laberetur, quid de illo agendum esset Paulus hoc loco non docet. Quo fit, vt Pauli sententia, etiá iuxta verba, quæ in communibus bibliis habẽtur, nullo modo ecclesiæ determinationi contradicat.

QVAM IVSTVM SIT, ET necessarium hæreticos punire, Caput. 5.

QVAMVIS HAERESEOS crimẽ sit adeo pestilẽs, & intractabile, vt inter omnia humana scelera nullum sit, qđ toti Christianæ reipu. magis nocere possit, & cui minus medicari valeat, non defuere tamen hæreticorũ patroni, qui pro illorum impunitate contendant, dicentes hæreticos non esse ob hæreseos crimen puniendos: sed diuino iudicio relinquẽdos. Qui hæc docẽt, si aliquis est in hac re coniecturis locus, ideo illos ita dicere credo, vt liberius, quas velint, possint toti populo hæreses prædicare. Optant quidem eas, quas contra ecclesiæ Catholicæ doctrinam hæreses conceperunt, in publicum effundere: sed timore pœnæ, quam nimium reformidát, mutire non audent. Rem itaq suam agunt, qui hæc docent: quia suam vitam vltricibus pœnis castigari timẽt, cum alios sui similes conspiciunt libera punitione confundi, & sibi ipsis impunitatem acquirere censent, si alios, quos in eodem crimine obligatos esse sciunt, minime puniendos esse conuincant. Vt autem hanc doctrinam falsam

falsam procul, & longissime ab ecclesia relegem⁹, oportet, vt multis vrgentissimisq; rationibus conuincamus, iustam esse & necessariam, hæreticorum punitionem. Primo igitur eos, qui hæc docent percontor, an id quod de hæreticis docent, ad omnes sceleratos homines etiam pertinere censeant, ita vt nullum malefactoré hominem quamlibet scelestum puniendum esse credant: sed omné talem diuino iudicio relinquendum putent. Non credo hominem aliquem: nisi demés ille sit, taliter sentire: quoniam hoc naturali legi apertissime repugnat. Nulla enim est, aut nunq̃ fuit tam barbara gens, quæ latrones, fures, homicidas, non acerrime puniat, quoniam alias nullius esset tuta supellex, nullius vita secura, nullaq; respubli. diu persisteret: sed omnes citissime perirent. Essent enim homines, vt pisces maris, e quibus maiores deuorant minores. Quo rerum ordine seruato, fieri necesse esset, vt soli potentes viuerent, & nullus esset in republica pauperib⁹, & infirmis locus. Præter hanc naturalé legem, quæ omnium cordibus insita est, lex etiam diuina scripta talem sententiam manifestissime damnat: quoniá non vno tantũ, aut altero loco præcipit malefactores esse puniendos. Omitto pœnas illas, quas veteris legis rigor peccãtibus esse infligendas olim decreuit. Ipse pietatis fons, & magister Christus saluator noster apud Matthæum ait: Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Et apostolus eius Paulus loquens de potestate a Deo principibus data, ait: Si malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Et apostolorũ Princeps eandem sententiam confirmat inquiens: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorũ. Multa alia sunt pro hac re testimonia: sed pro re tam aperta enarrare piget: quia video hæc satis superq; esse, nec esse pluribus opus. Si igitur fateri oportet malefactorem esse puniendum, peto causas, propter quas puniẽdus est, quibus assignatis, quum eædem causæ militent cõtra hæreticos, quæ cõtra alios malefactores, colligemus inde, aut nullum malefactorem esse puniendũ, aut hæreticum etiam puniri oportere. Duplicem constat esse causam, quæ vehementer vrget, vt malefactores iuxta variam suorum criminum qualitatem puniãtur. Prima causa est ipsi⁹ malefactoris correctio, & emendatio. Nam ad hoc peccator primum punitur, vt pœna vrgente discat benefacere. Vexatio siquidem (vt est apud Esaiam) dat intellectum auditui. Et Salomon in prouerbiis ait: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. Si quis autem hanc sapientis sententiam ad solis ætate pueros referri forte contendat, vt illi soli sint virga disciplinæ erudiendi, & non senes, neq; iuuenes, audiat Hieronymũ hæc Salomonis verba in commẽtariis super prouerbia interpretantem. Multos, inquit ille, nouimus pueros sapientia præditos. Nam & Ieremias puer prophetiæ mysterium suscepit. Et Daniel scribit, q̃ dedit Deus pueris abstinentibus scientiam, & disciplinam in omni verbo, & sapiẽtia. Vnde restat intelligere, q̃ pueros hoc loco non ætate: sed sensũ paruulos significet, quales vetabat Apostolus esse eos, quibus ait: Nolite pueri effici sensib⁹: sed malitia paruuli estote. Huiusmodi enim pueros, id est animos stultitię, vl' lasciuiæ, vel inertiæ deditos,

Matt. 26
Rom. 13.
1. Pet. 2.
Esai. 28.
Pro. 22.
Hieron.
Ierem. 1.
Dani. 2.
1. Co. 14

deditos, necesse est iuuenili disciplina castigari, & ad iustum vitæ tramitem prudentium vigore perduci. Hæc Hieronymus. Propter hanc causam pientissimus Deus qui non vult mortem peccatoris: sed magis, vt conuertatur, & viuat, sæpe ærumnis, & calamitatibus variis peccatores in hoc seculo punit, vt vel sic eos erudiat, mala, quæ gesserunt agnoscere, & pro bonis, quæ culpa sua amiserunt suspirare. Multi enim sunt, qui afflictionib9 vexati, coacti sunt intelligere pessima esse, quib9 irretiti sunt vitia, & sic priorem vitam deserentes, nouam incœperunt, & veterem hominem cum actibus suis exuentes, induerunt nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis. Et (vt alios multos omittam) filius ille prodigus, cuius meminit Lucas in Euangelio, non paruo exéplo nobis suffragatur. Ille siquidem accepta portione, quæ sibi hæreditario iure contingebat, abiens in regioné longinquam, totam substantiá suam dissipauit viuédo luxuriose: sed acerba fame illum postea cogente ad se reuersus didicit, quáta bona amiserat, quæ in domo patris persistens habebat. Et sic sapientior factus ad patrem rediit, peccatum agnouit, & misericordiam petens statim impetrauit. Paulus apostolus cum antea vastator esset ecclesiæ, & Christiani nominis acerrimus persecutor, iens in Damascum cæcitate corporis a domino percutitur, vt vel sic ad desiderandú verum lumen cordis cogeretur. Paulus igitur, qui in prosperitate cæcus méte fuerat, flagellorum collyrio sanatus est, vt visum métis reciperet, & ad Dei obedientiam se promptú offerret. Et ideo post impositionem manus Ananiæ, scamæ ex illius oculis cecidisse dicútur, vt per

Ephe. 4.

Luc. 15.

Actu. 9.

scamas illas ex oculis corporis decidétes, cæcitatem mentis decidentem intelligeremus. Ob hanc causam Paulus nos omés admonet, vt tribulationes, quæ veluti flagella quædá sunt, quibus Deus nos percutiés tanquam pater erudit, patiéti animo feramus. Quem enim (inquit ille) diligit Dominus castigat: flagellat auté omnem filium, quem recipit. In disciplina perseuerate. Tanquam filiis nobis offert se Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & nó filij estis. Deinde patres quidem carnis nostræ eruditores habuim9, & reuerebamur eos. Num multo magis obtemperabimus patri spirituum, & viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundum voluntatem suam erudiebant. Hic autem id, quod vtile est in recipiendo sanctificationem eius. Hactenus Paulus in epistola ad Hebræos. Quapropter in posteriore ad Corinthios epistola de acceptis tribulationibus gloriatur, sic inquiens: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustiis pro Christo. Et Regius propheta diuinorum flagelloú virtutem agnoscens, gratias Deo pro illis reddit, sic inquiens: Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas: prosperitate elatus præcepta Dei non plene didicerat, vt opere impleret: sed postea pœnis seuiétibus humiliat9 est, & sic didicit præceptis Dei obedire. Nam (vt Salomon ait) vbi est humilitas, ibi erit sapiétia. His igitur præfatis, percontari oportet eos, qui docent hæreticos non esse puniendos, an

Hebr. 12

2. Co. 12

Psal. 118

Prou. 11

dos, an hæretici Catholicam fidem deserentes agant bene, an male. Non puto virum aliquem Christianum adeo desipuisse, vt dicat hæreticos bene agere, & ob hæresim, quam tuentur sine crimine esse. Nam cum hæresis sit peccatum, & tam magnum, vt totius Christianæ structuræ euertat fundamentum, consequens inde est, vt hæretic9 pro eo, quod hæresim amplectitur, & tutatur male & pessime faciat. Si hæresis mala est, & hæreticus male facit illi adhærendo, consequens est, vt bonum sit hæreticum ab hæresi ad fidem Catholicam conuertere. Pœnis autem, & afflictionibus vrgentibus sæpe (vt experientia compertum est) hæretici ad fidem Catholicã conuertuntur. Bonũ igitur, & optimum est pœnis, & afflictionibus hæreticos punire, vt illis vrgentibus fidẽ, quam semel in baptismo susceperũt, tueri cogantur. Nam (vt optime quidam dixit) fœlix necessitas, que nos ad meliora compellit. Præterea, si quis hominem ex aqua profunda, in quam se volens ad mortem proiecerat, contra illius voluntatem extraheret ad vitam, benefaceret: & si illum, cũ posset, qualibet etiam maxima adhibita violentia, a morte eripere negligeret, malefaceret, & mortis reus apud Deum haberetur. Nam (vt Symmachus Papa ait) non est grandis differentia, an læthum inferas, vel admittas. Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit, nõ excludit. Multo ergo melius facit iudex, cui ad malefactorum vindictam data est a Deo potestas, si hæreticos, vt ad fidẽ Catholicam conuertantur, per pœnas quamlibet duras cogit. Is enim animam eripit a morte, quæ tanto est acerbior corporis morte, quãto anima multis interuallis corpus antecedit.

Symmachus papa.

Hanc argumentationem per locum a minori ad maius procedentem: quoniam vehementer meo iudicio aduersarios vrget, vt clarior illa euadat, operæpreciũ fore existimaui illam variis exemplis, & similitudinib9 confirmare, quæ Augustinus in epistola ad Bonifacium comitem de hac re loquens adducit: Molestus est enim (inquit ille) medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligãdo, iste cædendo: sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius mansuetudo falsa, crudelitas est. Si enim equus, & mulus, quibus non est intellectus, morsibus, & calcibus resistunt hominibus, a quibus eorum curanda vulnera contrectantur, & cum inter dentes eorum & calces sæpe homines periclitentur, & aliquando vexẽtur non tamen eos deserunt, donec per dolores, & molestias medicinales reuocẽt ad salutem: quanto magis homo ab homine, & frater a fratre: ne in æternum pereat, non est deserendus, qui correctus intelligere potest, quantum sibi præstabatur beneficium, quando se persecutionem perpeti querebat? Hactenus ex Augustino. Rursum quemadmodum paterfamilias se habet erga familiam suam, ita Rex, aut sacerdos, aut quiuis alius iudex circa regnum, aut prouinciam, aut quamlibet rempublicam sibi subiectam. Hoc enim docet beatus augustinus super Psalmum quinquagesimũ, vbi patremfamilias alloquens, hęc ait: Quomodo ad nos pertinet vobis loqui in ecclesia, sic ad vos pertinet in domib9 vestris agere, vt bonam rationem reddatis de his, qui vobis subditi sunt. Hæc ille. At paterfamilias tenet filios, & reliquos sibi subditos verbo, & flagellis corripere, vt vel sic sapientiores fiant, & a malo

August.

August.

malo ad bonum conuerti coguntur.
Prou.13. Propter quod Salomon ait, qui parcit virgæ, odit filium suum. Ex quibus aperte colligitur, vt Rex hæreticũ hominem verbis, & flagellis corripere teneatur, vt vel sic illum ad fidẽ Catholicã, quã in baptismo susceperat, redire cogat: quod si facere neglexerit, non ex charitate amator: sed cõtra charitatem Osor hæretici merito censebitur.
Pro. 27. Nam (vt recte Salomon ait) meliora sunt vulnera diligentis, q̃ fraudulẽta oscula odiẽtis. Deniq; (vt huic primæ causæ punitionis malorum finem imponamus) si ad emendationẽ malorum procurandam bonum est, vt mali puniantur, consequens est, vt tanto melior sit peccatoris alicuius punitio, quanto peius est peccatũ, quod ille commisit. Quia quanto peius est peccatum, tãto melior erit illius emendatio & per consequens tanto melior (modo cætera sint paria) erit punitio, quæ ad talem emendationem extorquendam ordinatur. At crimen hæresis (vt supra docuimus) est pessimũ. Optima est ergo hæretici punitio, q̃ illum ad hæresis reuocationem, & abiurationem faciendam quodam modo cogit. Secũda causa, propter quã bonum est, & necessarium malefactores punire est publica, & cõmunis totius reipublicæ vtilitas, vt videlicet cæteris, qui tales punitiones conspiciunt, incutiatur timor, qui eos a malo auertere cogat.
Horati9 Nam (vt egregius poeta ait) oderunt peccare mali formidine pœnæ. Postquam autem peccatores timore pœnæ ducũt in desuetudinem malum, illud horrere incipiunt & deinde bonum ex cõsuetudine paulatim dulcescit. Vnde Augusti. super Psal.
August. 127. Cum per timorem gehennæ continet se homo a peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit, quod durũ erat amari & incipit timor excludi a charitate, & succedit timor cast9, quo timemus, ne tardet, ne discedat ne eo careamus. Ille vtilis: sed non permanet in æternum, vt iste. Hæc Augustinus.

Quapropter Christus saluator noster sæpe peccatoribus durum Dei iudicium, vt inferni pœnas minatus est, vt per timorem gehennæ illos a peccatis reuocaret ad pœnitentiam. Licet enim meliores sint, qui amore ducuntur, plures tamẽ sunt, qui a timore coguntur ad bonum: & hi non mali. Nam timor Domini initium est sapientiæ, & viam parat ad charitatẽ. Propter hanc causam Paulus Timotheo scribens, ait: Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Volebat quidem Paulus timore pœnę homines a malo auertere, & ad bonum inducere, & ob hanc causam iubet, vt publice peccantes coram omnibus arguat, vt aliquorum punitio multos a malo deterreat. Si autem publice peccantes impuniti relinquerentur, maxima inde præstaretur occasio ad quæcunq; facinora committenda. Facilitas siquidem veniæ incentiuum præbet delinquendi. Et sapiẽtissimus Salomon ait: Etenim quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Propter hanc causam Aristoteles decimo Ethico. ca. 9. censet iustum esse, vt legum transgressoribus pœnæ aliquæ statuantur a republica, quatenus per illarum metum homines ad legum obseruãtiam cogantur. Multitudo (inquit ille) necessitati potius, quam rationi, & pœnis, quã honestati paret. Idcirco sunt, qui legum latores oportere censent ad virtutẽ inuitare, ac prouocare honestatis gratia propterea q; ij qui probi sunt, ob consuetudinem pręcipue obtemperabũt: aduersus

Psal. 110. 1. Timo. 5. Eccl. 8. Aristote.

aduersus autem inobedientes, & hebetiores ingenio, castigationes, pœnasq; instituere, at eos, qui curari, atq; emendari nequeunt extrudere, atq; exterminare. Probum enim hominem & ad honestatem viuentem, rationi obtemperaturum esse inquiunt: improbum vero voluptutatẽ affectantẽ dolore afficiendum esse, pinde atq; iumentum. Hactenus Aristoteles. Ex hac secũda iustæ punitiõis causa apertissime colligimus, bonum esse, & necessarium hæreticos punire, ne illorũ impunitas aliis ansam præbeat, quascunq; voluerint hæreses publice prædicare, & docere. Hoc enim manifesta experiẽtia compertum est, prouincias illas, in quibus seuera contra hæreticos viget iustitia, multo pl9 ab hæresibus esse purgatas, quã illæ, in quibus effrenata est omnibus concessa licentia docendi, & prædicãdi quicqd libuerit. Huius rei testis fidelissimus est nostra Hispania, ad quam propter acerbum disciplinæ rigorem in ea aduersus hæreticos vigentem, vix vllus est ausus accedere ad Lutheranam sectam prædicandam, aut docendam: quamuis multi ex hac pestifera factione per reliquas fere omnes Christiani orbis prouincias peruagentur. Si vel mediocri aliquo disciplinæ rigore aduersus hæreticos vsa fuisset Germania, nec tantum fidei Catholicæ detrimentum fuisset experta, nec tam molestam, & tam periculosam hæreticorum infestationẽ pateretur, sicut nũc patitur. Quia illorum effrontem, & nimis effrenatam audaciã timor duræ punitionis repressisset, Quibus timore perterritis, si illi correcti, & emẽdati non fuissent, hoc saltẽ non spernendum commodum inde hausisset Germania, q̃ suæ hæreseos virus, qd' mente conceperant, non fuissent ausi in populum euomere, & sic non tantus populus fuisset illorũ pestifera doctrina infectus. Merito igitur sapientissimus Salomon ait: Virga, atq; correctio tribuit sapiẽtiam, puer autem, qui dimittitur voluntati suæ confundit matrem suam. Quæ verba interpretans beatus Hieronymus in commentariis super prouerbia ait: Puer namq;, quem frequentissime corripiendum, & erudiendum admonet, populus Dei est, qui si non assiduis monitis, & increpationibus sacerdotũ fuerit castigatus, confusionẽ generat ecclesiæ, detrahẽtibus his, qui foris sunt religioni fidei Christianæ. Hæc Hieronymus. Ideo igitur Germaniæ populus nunc ecclesiam matrẽ suam confundit: quia suæ dimissus est voluntati, qui si virga, & correctione fuisset eruditus, accepisset ab ea (vt Salomõ ait) sapientiam. Ex his omnibus apertissime colligimus, aut nullum quamlibet sceleratum hominẽ esse puniendum, aut hæreticum esse etiam puniendum: quia bonum est, hæretici sicut cuiuslibet alteri9 peccatoris emendationem per pœnas procurare, & bonum est timorem aliis incutere, ne hæreseos venenum, quo populus infici possit, passim coram illo euomere audeant. Si is, qui in rempublicam peccat, merito puniri potest, consequens est vt hæreticus etiã iustissime puniatur: quia hæreticus etiam in rempublicam peccat. Vnde piissimus Imperator Theodosius in lege, Manichæos. C. de hæreticis. ait: Quod in religionem diuinam cõmittitur, in omnium fertur iniuriam. Præterea si Rex, aut Episcopus, aut quæuis alia publica potestas valet punire peccantes in proximum, & in rempublicam, cõsequens est, & necessariũ, vt multo magis punire valeat eos, qui peccant in Deum, & in

Prou. 29

Hieron.

& in ecclesiam. Quia multo grauius hi, quam illi peccant, & ob hoc multo etiam grauius puniri debẽt. Nam (vt
I. Re. 2. in primo libr. Regũ ait Eli sacerdos) si peccauerit vir in virum placari ei potest Deus. Si autem in Dñm peccauerit, quis orabit pro eo? Hæretici autem: quia contra ecclesiæ Catholicæ doctrinam pertinaciter sentiunt, credunt ecclesiam ipsam errare. Qui autem ecclesiã credit errare, necessarium est, ꝙ credat, aut Deum errare, a quo illa regitur, & docetur, aut Deum ecclesiam suam sic deseruisse, vt illam nec regere, nec docere voluerit, contra id, quod ipse ante sæpe ꝓmiserat. Quidquid autem horum de Deo hæretici sentiant, grauissime in illum, sic sentientes peccabũt: quia per hæc, aut Deum mendacem, aut ignorantem, aut in promissis minime fidelem faciunt.

Cum igitur tam graue iniuriã Deo inferant hæretici, oportet, vt grauius illi sint puniendi, quam si essent in hominem aliquem, aut in totam rempublicam iniuriosi. Non enim ob aliam causam Principes Romani, ac reliqui omnes Principes Gentiles tam atroci persecutione insectati sunt apostolos, ac reliquos martyres: nisi quia idola sua neglexerunt, & illis publice detrahebãt. Non persecuti sunt apostolos propter pacis turbationẽ, aut propter reipublicæ proditionem, aut propter quæuis alia crimina. Quoniam apostoli fuerunt viri pacifici, nihil contra rempublicam tentãtes, nemini nocentes, omnibus benefici. Nihil bono statui reipublicæ contrariũ, illis tanquã malefactoribus vnquam obiectũ est: sed duntaxat, quia idolis thura adolere noluerunt, ipsaq; vilipendebant. Ideo Principes, ac Reges tanquã suorum falsorum deorũ zelatores, in eorum vindictam exarserunt. Putabant quidem, & merito, peccata in Deum multo grauius esse punienda, q̃ peccata in hominem. Ob quam causam non dubito illos, si verum Deum cognouissent, multo acerbius in hæreticorum punitionem fuisse exarsuros, q̃ tunc in apostolos seuierunt. Rursum omnis persona, aut respublica habens potestatem coactiuam, potest subditos suos obligare ad ea, quæ ad pacis, & tranquillitatis obseruationem sunt necessaria. Si quis autem illa prætermittens, pacẽ turbauerit, iuste potest illum iuxta criminis qualitatem punire. Nihil est autem quod magis ecclesiæ pacem, & vnitatem tollat, quã hæresis. Quia per illam quisq; hæreticus se a fidei vnitate separat. Et propter hanc causam hæretici omnes dicũtur schismatici, hoc est, diuisores: quia fidei, & ecclesiæ vnitatem diuidunt. Iuste igitur hæretici puniũtur tanquam pacis ecclesiasticæ turbatores. Deinde Paulus (vt ipse testatur) in promptu 2. Co. 10
habebat vlcisci omnẽ Corinthiorum inobedientiam. Cur igitur Christianis Principibus non licebit vlcisci hæreticorum inobedientiam, & rebellionẽ, qui improba quadã, & ꝑtinaci audacia contra ecclesiæ doctrinam insurgunt, & illius verissimis dictis obedire contemnunt? Insuper hæretici (vt Paulus ait) multum proficiunt ad impietatem: & sermo eorũ, vt cancer serpit: quia quotidie magis, ac magis occupat, & deuorat, & maculat mentes eorum, qui illos audiunt, & cum illis versantur. Ne igitur licentiosa impunitate audatiores facti amplius grassentur, & magis quotidie noceãt, bonum est duris illos pœnis reprimere, vt metu pœnarum exterriti nocere desinant. Accedit ad hæc totius Catholicæ ecclesiæ consensus, quæ a multis retroactis seculis hæreticos puniẽdos esse

2. Ti. 2.

esse censuit, vt per pœnas illos sapiétiores faceret, & tanq̃ lupos ab ouibus arceret. Paulus vas electionis quẽdam pseudoprophetá cæcitate percussit, eo q̃ Sergium Paulum proconsulé auertere quærebat a fide. Nam (vt apostolorum narrat historia Paulus plenus spiritu sancto intués in pseudopropheAct. 13. tam dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitię, nõ desinis subuertere vias dñi rectas: & nũc ecce manus dñi super te, & eris cæcus, non videns solé vsq; ad tẽpus. Et confestim cecidit in eũ caligo, & tenebræ, & circũiens quærebat, qui ei manũ daret. Si tanta seueritate vsus est Paul⁹ in pseudoprophetam, eo q̃ proconsulé quærebat auertere a fide, credendũ est illũ multo maiore seueritate fuisse vsurũ contra Lutherũ, & alios huius téporis hæreticos, qui non solũ vnum proconsulé: sed multos proconsules, Duces, Marchiones, Episcopos, Archiepiscopos, multas ciuitates, multasq; p̃uincias auerterũt a fide. Innocentius primus huius nominis Põtifex Cathaphrygas exilio dánauit. Gelasius Papa Manichæos in vrbe repertos exilio puniuit. Recharedus Hispaniarum Rex olim Arrianos oẽs in Hispania existẽtes militia priuauit. Nec vllũ liberi hominis munus illos abire permisit. Imperatores Theodosius, & Martianus varias contra hęreticos statuerũt pœnas, quę habẽtur in codice Iustiniano titu. de hæretic. Constat iam apertissime (vt opinor) maxime illos errare qui pro hæreticorũ impunitate contẽdunt: & ipsis hæreticis, quibus impunitaté optant, esse multo peiores: q̃a ansam illis præbent, vt oẽs, quas velint hæreses libere prædicét, & doceát. Vnde beatus Gregorius exponens illud Iob, q̃d de diabolo sub nomine Behemoth loquitur

Innocẽtius primus. Gelasi⁹. Recharedus. Theodosius. Martia.

dicens: Protegũt vmbræ vmbrá eius. Job. 40. sic ait: Vmbræ quippe sunt diaboli, Gregor. oẽs iniqui qui dũ imitationi iniquitatis eius inseruiũt, quasi ab eius corpore imaginis specié trahunt. Sicut auté vmbrę eius sunt pluraliter reprobi, ita singulariter vmbra eius est, vnus quisque peccator. Sed dũ doctrinæ iustorum mali cõtradicunt, dum ab eis iniquũ quẽlibet corrigi non permittunt, vmbra behemoth istius, vmbrá eius protegunt: quia peccatores quiq; in quo sibi male sunt cõscij, in eo & aliũ peccanté defendũt. Vmbræ vmbram eius protegunt, dũ nequissimorũ facta, nequiores peruersis patrociniis tuentur. Et paucis interpositis subdit: sic fit, vt summa criminũ dum defendit, augeatur: & vniuscuiusq; nequitia eo fit ad perpetrandũ facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantiũ tanto maiora increméta percipiunt, quãto per defensioné potentiũ diu inulta tolerãtur. Sed tales quiq;, seu extra, seu intra sanctam ecclesiam esse videantur, tanto se apertiores Dei hostes exibent, quanto maiores sunt patroni vitiorũ. Hactenus Gregori.

RESPONDETVR OBIECTIONIBUS EORUM, QUI PRO HÆRETICORUM IMPUNITATE CONTENDUNT. Caput. 4.

VIX VLLVM est tam apertũ mendacium, quod non possit ab eo, qui mẽtiri, & decipere optat quadá veritatis imagine adumbrari. Sic etiam non desunt his, qui hæreticos impunitos esse volunt, argumẽta quędam quáuis falsa, quibus suum erroré aliquo veritatis colore aliis suadere

 conantur.

conantur. Vt igitur Catholica veritas clarior, et firmior maneat, opus est eorum obiectionibus occurrere, & argumenta, quibus Catholicam veritatem oppugnant prorsus euertere. Primo ergo obiiciũt, Deo non placere coacta seruitia: sed voluntarie esse illi sacrificandum, atq; inde colligũt neminem ad fidem, aut aliquod aliud bonum esse cogendum. Nemo enim (vt aiunt) ad id cogendus est, ex quo nullam potest consequi vtilitatem. Ex bono autem, quod quis coactus facit, nullum meretur a Deo recipere præmium. Nam apostolus cum Corinthios ad eleemosynas hortaretur, ait: Vnusquisque det prout destinauit in corde suo, nõ ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorẽ diligit Deus. Ex quo datˀ intelligi, q̃ qui inuit⁹ dat, & rem perdit, & meritum. Huic obiectioni respõdet beatus Augustinus sic inquiens: Si volũtas mala semper suæ permittẽda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durũ non solũ verbis corripere: sed etiam latera eius tũdere, vt ad bonam disciplinã coactus, ac domit⁹ dirigatur? Vnde idẽ Salomon dicit: Tu percutis eum virga, animã autem eius liberas a morte. Si autẽ mala voluntas suæ semper permittẽda est libertati, quare corripiũtur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantẽ non reuocastis, perditum non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterẽ dominicum portatis in sacramẽto, quod accepistis: sed erratis, & peritis. Non ideo displiceamus: quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatẽ dñi monẽtis, si vos ad ouile eius redire cogamus, quam cõsentiamus volũtati errantiũ, vt perire vos permittamus. Hæc Augustinus. Et ponuntur hæc verba in

2. Cor. 9

August.

Prou. 13.

Ezec. 34

capit. displicet. vigesima tertia quæst. quarta. Sed quia in his verbis Augustinus absolute, & sine vlla distinctione loqui videtˀ, vt omnis sine vllo discrimine possit ad quodlibet bonũ cogi, ne qs ex verbis illius male intellectis decipiatˀ, admonere decreui lectorẽ, vt intelligat non oẽs iuste posse cogi ad fidẽ: sed cõsyderandã esse illius, qui cogitur qualitatẽ. Si quis nunq̃ fidem Christi suscepit in baptismo, sicut sunt Iudæi, aut Sarraceni, aut Pagani, is certe non est minis, & terroribus cõpellendus ad fidẽ: quia credere volũtatis est. Si quis vero fidẽ iam semel in baptismo suscepit, & postea eã deseruit, quẽadmodũ apostatæ, & reliqui hæretici faciunt, is merito cõpellendus est, vt fidẽ quã semel suscepit, teneat. Ratio autẽ huius discriminis est: quia iure naturę quisq; obligatur, vt quod semel promisit, reddat: & sic ex eodẽ iure oritur, vt potestas publica possit illũ cogere ad ꝓmissa seruanda. Licet enim cuiq; liberũ sit aliquid ꝓmittere, vel non ꝓmittere: tñ postq̃ illud promisit, iã non est in eius potestate, seruare ꝓmissum, vel non seruare. Nam per promissionẽ suã se subdidit potestati publicæ, vt possit ab ea ad seruandũ promissum cõpelli. Idem prorsus dicendũ est de voto, & redditione voti. Vouere siquidẽ libertatis est, reddere autem necessitatis. Ad primum quidem nemo cogitur, ad alterum vero iuste quisque compellitur. Iudæis, & Sarracenis, & cæteris infidelibus liberũ est fidem velle suscipere, vel non suscipere. Liberum dico non quidẽ ad beatitudinẽ consequẽdam, ita vt sine fide possint vitam consequi sempiternã sicut cum ea: sed liberum dico, quo ad publicam humanam potestatẽ: quia non sunt in hoc publicæ potestati subiecti, vt possint ad fidem

Catholicam suscipiendam compelli. Postquá autem iam fidem in baptismo susceperunt: quia tunc se illam in posterum seruaturos promiserũt, merito ad id, quod susceperunt tenendũ, & quod promiserunt seruádum, compelli possunt. Hæc nostra sententia confirmatur autoritate concilij Toletani quarti, quod in capite suorum decretorum. 56. postq̃ definierat Iudæos & Sarracenos non esse ad fidé Catholicam cogendos ita ait: Qui autẽ iam pridẽ ad Christianitatẽ venire coacti sunt, sicut factũ est tẽporibus religiosissimi Principis Sisebuti: quia iá constat eos sacramẽtis diuinis associatos, & baptismi gratiá suscepisse, & chrismate vnctos esse, & corporis et sanguinis dñi extitisse participes: oportet, vt fidé, quá etiá vi, vel necessitate susceperũt, tenere cogant̃, ne nomé dñi blasphemet̃, & fides, quá susceperũt, vilis ac contẽptibilis habeat̃. Hæc conciliũ Toletanum. Quæ verba habentur in volumine decretorũ in cap. de Iudæis. 45. dist. Ex quibus verbis clarissime patet hæreticos esse ad fidem Catholicam, quá deseruerũt, cogẽdos. Quod autem obiiciunt, nemine esse cogendũ ad id, ad quod inutiliter cogitur, fateor. Sed nunquid hæreticus inutiliter cogitur ad fidé suscipiendá? Minime. Quia multiplex ex hac cõpulsione succedit vtilitas. Prima est ipsius hæretici emẽdatio, quæ ex punitione facile oriri potest: quoniá sępe aliquid timore incipit̃, & tandé perfecto amore finitur, & tunc (vt beatus Ioannes in sua. 1. Canonica epistola ait) perfecta charitas foras mittit timoré. Sed obiiciũt multis ista non prodesse: sed p tales pœnas multos fictos Christianos fieri, qui & si publice se dicát fidẽ tenere, mẽte tamen negant. Huic obiectioni ego iuxta beatum Augustinum respondeo, q̃ non ideo contemnenda est medicina: quia aliquorum insanabilis pestilentia per illá non sanatur. Non est enim vitiũ medicinæ: sed morbi, cũ ea, quæ aliis morbis medicina succurrit, alicui eiusdẽ generis morbo non medetur. Deinde etiá si aliquibus huiusmodi cõpulsio ad salutem non prosit, non tamen ideo inutilis cẽsenda est: quia tunc publica consyderanda est vtilitas, quæ multo maior est, q̃ priuata. Nam per talẽ punitionẽ cohibent̃ hæretici, ne suas hæreses publice prædicẽt, & doceant: & sic sua pestifera doctrina totam rẽpublicam inficiant. Magna siquidẽ est totius reipu. vtilitas, si illa a pestiferis hæreticorũ doctrinis immaculata custodiatur. Vnde colligimus melius esse, hoc est, minus malũ, occultos hæreticos tolerare, q̃ publicos pmittere: quia hi per effrenatam, licẽtiosamq; audaciam multo nocentiores fiunt, q̃ illi, qui timore pœnæ veluti freno quodá cohibiti, in publicum prodire non audent. Secundo sic arguunt: Hæretici verbis, & rationib⁹ conuincẽdi sunt, non sunt ergo pœnis, & afflictionib⁹ ad fidé cogendi. Consequentiá dicũt esse notam, & assumptum probát: qa beatus Petrus docet debere nos omẽs esse paratos reddere rationẽ omni poscẽti de ea, quæ in nobis est fide. Fateor quidé (& hoc ipsum iam supra docui) bonũ esse prius hæreticos verbis admonere, rationibus illos iuxta cuiusq; hæretici conditionem applicandis, de sua hæresi conuincere: sed quia multi sunt adeo ptinaces, & indurati, vt citius frangantur, quam emendentur, opus est circa illos id agere, quod beatus Isidorus ait: Qui blando verbo (inquit ille) castigatur, & non corrigitur, necesse est, vt acrius arguatur. Cum dolore abscindenda

Marginalia: 1. Ioã. 4. — 1 Pet. 3. — Isidorus

denda sunt, quæ leniter sonari non possunt. Hæc ille. Pastor, qui videt lupum inuadentem gregem ouium, vocibus primo cõtra illum clamat, vt vel sic illum a grege arceat: & si vocibus illum minime deterreri conspicit, baculo, & funda, & gladio, & sagitta, si opus est, illum aggredit̃, vt a grege propellat, & sic oues illæsas custodiat. Pastores sunt ecclesiæ Prælati, qui vigilant super subditos, tanq̃ super oues sibi commissas, pro quibus sunt Deo reddituri rationem. Lupi autem, qui his ouibus maxime nocent, hæretici sunt, de quibus saluator noster apud Matthæum ait: Attendite a falsis prophetis, qui veniũt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et Paulus in Actibus apostolorum, hæreticos appellauit lupos sic inquiẽs: Scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Ne igitur hæretici aliis noceant, oportet illos tanquã lupos rapaces flagellis, & fustibus pcutere, si admonitione blanda non compescuntur. Coguntur medici multas, & varias perquirere medicinas cum vident vsitata, & cõmunia remedia non proficere, & quo magis incrudescunt morbi, eo efficaciora sunt quærenda antidota, quæ illos ab humano corpore citius, & melius propellere valeant. Bonum certe, & optimum salutis medicamen circa hæreticos ad fidem reducendos, est lenitas, & mansuetudo, per verba monitoria, & sermonum blanditias. Cum vero hoc pharmacum ob induratam hæreticorum malitiam nihil illis prodesse cognoscitur, debẽt hi, quibus talium morborum est cura cõmissa, asperioribus in illos, & acerbioribus vti medicamentis. Nam Dominus, & redemptor noster Iesus Christus totius lenitatis, & mansuetudinis exemplar, facto ex funiculis flagello nũmularios oẽs e tẽplo eiecit, oues quoq;, & boues eorum, æs illorũ effudit, & mẽsas subuertit. Si hoc nummulariis fecit, multo acerbiorẽ se hæreticis præstitisset: quoniam multo grauius hæreticorum, quã nummulariorũ est peccatũ, & multo plus hæretici q̃ nũmularij ecclesiæ nocere possunt. Tertio sic arguunt hi, qui pro hæreticorũ impunitate contendunt. Perfecta viuẽdi forma, quã Christiani omnes tenere debent, in sacro Euangelio, & in Pauli, & cæterorũ apostolorũ epistolis plenissime continet̃. Euangeliũ autẽ, aut apostolorũ epistolæ non docẽt Christianos debere Principũ fauorẽ contra hæreticos implorare, neq; Principes debere molestiã aliquã hęreticis inferre: ergo Principes, qui hæreticos puniũt, & q ad hanc punitionẽ Principũ fauorem implorãt, cõtra Christi, & apostolorũ doctrinã faciũt. Huic obiectiõi dupliciter respõdeo. Primo quidẽ nego nullã esse in sacro Euãgelio, & in apostolorũ epistolis, de hæreticorũ punitiõe doctrinã. Nã Christ9 saluator noster de fratre peccatore reprehẽso, & non emendato loquẽs, apud Mat. ait: Si ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publican9. Et paulo ante in eodem cap. dixit: Vę homini illi, per quẽ scandalũ venit: expedit enĩ ei, vt suspẽdat̃ mola asinaria ad collũ eius, & demergat̃ in profundũ maris. At nulli sunt, pquos grauius nascat̃ scandalũ, q̃ per hæreticos, expediens igit̃ est, vt suspendat̃ mola asinaria ad colũ eius, & demergatur in profundũ maris. Et Paulus apostolus pcepit hæreticũ hominẽ semel, & iterũ admonitũ fore ab hominũ consortio deuitandũ. Et Galatis scribẽs satis apte insinuat hęreticos ab hominũ cõmunione propellendos, sic

Marginal notes: Matt. 7. — Act. 20. — Ioan. 2. — Matt. 18. — Titũ. 3.

Gal. 5. dos, sic inquiens: Vtinam abscindantur qui vos cóturbát. Nulli autẽ sunt qui grauiores, & magis noxias turbationes inter fideles excitẽt, q̃ hæretici: qui nouas quotidie fingũt doctrinas, quibus Dei populũ ab vnitate fidei separare cõtendũt. Deinde & si in sacro Euágelio, aut apostolorũ Catholicis epistolis nulla de hæreticorũ punitione reperiretur aperta doctrina, non tñ ideo consequẽs est illorũ punitionem non esse iustam. Qm̃ tunc consulto, & ex industria, hæreticorũ punitio tacita fuit ne fides sacri Euágelij humanæ tribueref potẽtiæ. Nam cũ ea, quæ fide creduntur, omnẽ humanũ superent intellectũ, oportebat fidẽ Euangelij diuinæ ascribere virtuti, & non humanæ sapientiæ, aut potẽtiæ. Propter hoc Christus saluator noster primos discipulos suos, p quos fides Euangelij prædicáda erat, non sumpsit philosophos, aut alios viros doctos: sed simplices, & idiotas, & prorsus illiteratos. Ita etiam ne eadẽ fides humanæ imputaretur potentiæ oportuit fidẽ hanc non per Imperatores, aut Reges, aut duces, aut quoslibet alios mũdi potẽtes: sed per homines pauperes, & infirmos, & impotẽtes per totũ orbem prædicari. Postq̃ autẽ iam semel per totum orbẽ fides Euágelij fuerat prædicata, & Principes terræ viuificæ Crucis vexillũ portantes sub Christi nomine militare cœperũt, & diademata Regum obediẽtiæ fidei se subdiderunt, iam tunc oportuit, ipsam fidem contra hæreticos, acerbissimos eiusdẽ fidei hostes, regũ & Principum armis foueri, & eorũ autoritate, & maiestate consolidari. Quẽadmodũ enim olim
1. Regũ. David licet Rex erat, & ex mandato Dei per Samuelem prophetá vnctus, patiẽter expectauit, & mansuete cum Saule egit, donec Deus Saulẽ de medio sustulit, quo e vita sublato Regalia omnia exercui-, sic etiá ecclesia non est a prĩcipio potestate gladij materialis in suos subditos vsa: sed cum omni mansuetudine expectauit, donec Deus iugo suo colla Regũ terræ subderet. Quarto argumentantur contra nos ab exemplo apostolorũ, & aliorum ecclesiæ procerũ, qui in principio nascentis ecclesiæ, fidem Catholicam verbo, & exẽplo perfectissime docuerunt. Illi enim (quamuis multi tunc erant hæretici, videlicet Simõ Magus, Menander, Saturninus, Cerdon, Ebion, Cerinthus, Martion, Valentinus, aliiq; plures, quos enumerare nõ est opus) nunquam tamen leguntur Principum terræ fauorem, aut auxilium contra hæreticos implorasse, neq; ab illis petiisse, vt hæreticos pœna aliqua punirent, qua illos ad Catholicam fidem redire compellerent. Non licet igitur Christianis nunc fauore Principum hæreticos persequi, alioquin discedent longissime ab apostolorũ imitatione, quod maxime reprobandũ est. Hanc obiectionẽ (vt testatur Augu. super Ioannẽ) opposuerũt Donatistæ hæretici cõtra Catholicos, qui Principũ fauore iam tunc hæreticos persequebantur. Sed hanc obiectionem facile refellit beatus August. dicens, q in principio nascẽtis ecclesię ideo apostoli, & eorũ successores non petierunt Principũ fauorẽ contra hæreticos: quia nullus tunc Imperator, aut Rex obediebat Euágelio, nullus tunc fidem Christi redẽptoris nostri susceperat. Sub illis quidem temporibus Principes Romani fuere Nero, Domitian9 Traianus, Decius, & alij similes crudeles tyranni, qui omnes fidem Catholicam acerbissime sunt persecuti. Nondum tunc impletum fuerat, quod Spiritus Sanctus per

Psal. 2. os Dauid prædixerat. Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et iterum:
Psal. 71. Et adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes seruient ei. Quo modo apostoli, & qui illos proxime sunt secuti, fauorem, & auxilium tunc peterent, ab illis, quos sciebant esse fidei Christianæ apertissimos hostes? Non enim tam stupidi, & dementes erant apostoli: vt ab his, quos optime nouerant: fidem Catholicam ardentissime persequi, fauoré pro eiusdem fidei tutela contra hæreticos peterent. Quod ergo apostoli, & illorum proxime vicini, non petierunt fauorem Principum contra hęreticos, non fuit quia hæretici non fuissent punitione digni: sed quia gladius Gentilium Principum, & Imperatorũ nondum seruiebat Euangelio. Postquam autẽ Imperatores sacro baptismate sunt abluti, & Christo nomina dederunt, & de eius nomine gloriari cœperunt: iam tunc Christiani fauorem Principum contra hæreticos petere non dubitarunt. Nam a magno Constantino viri Catholici in concilio Nicæno petierunt auxilium, quo possent hæreticos extirpare, quorum petitioni piissimus Imperator libentissime annuit, & sic Arrium cum suis asseclis damnauit exilio: quia fidem Nicæni concilij
C. de hęretic. l. Manichæi. l. Arriani. nolebat recipere. Theodosius Imperator puniuit hæreticos Manichæos priuatione omnium bonorum suorum: priuauitq; illos omni hæreditaria successione. Horum exempla sequuti alij Imperatores, & Reges Christiani, Varias successu temporum contra hæreticos leges ædiderunt: vt per legum seueritatem, insanam hęreticorum audaciam compescerent. Hac etiam de causa (vt Augustinus ait) cum multi ex septuaginta discipulis a Domino, & saluatore nostro discedissent, & arbitrio suæ malæ, & impiæ discessiõis ille eos permisisset, cæteris duodecim, qui permãserant dixit: Nunquid & vos vultis abire? Hoc quidẽ tunc saluator noster fecit: quia quamuis magnam haberet tũc etiam potestatem, Ioan. 6. qua vti potuisset illos puniendo, & compescendo, prius tamen elegit commendare humilitatem. Tunc enim spretus erat Christus, & nondum adorabant illum Reges terræ, neq; gẽtes seruiebant ei, quemadmodum de illo propheta Regius prædixerat. Quæ Psal. 71. prophetia quanto magis impletur, tanto ecclesia Christi sponsa maiore vtitur potestate, vt non solum inuitet: sed etiam compellat ad bonum. Nam homo ille qui cœnam magnam fecerat, cum illi, qui ad eam inuitati fuerant, venire recusassent, ait seruo. Exi Luc. 14. cito ĩ plateas, & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus: Domine factum est, vt imperasti: & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias & sepes: & compelle intrare, vt impleatur domus mea. De his qui primo venerant, dictũ est: Introduc eos. De posterioribus vero dictũ est compelle eos intrare. Quod primis dictũ est ad illa tẽpora referri debet, in quibus fidem Catholicã Reges, & Principes terræ nondum susceperãt. Tunc enim quilibet arbitrio suæ voluntatis dimittebatur. Quod posterioribus dictum est, posteriora respicit tẽpora, quando gladius Regum, & Imperatorũ seruire cœpit Euãgelio. Et in his tẽporibus, non solũ inuitari debẽt hæretici: sed compelli, vt fidem Catholicam, quam semel in baptismo susceperunt, corde credant ad iustitiã, & ore confiteantur ad salutem.

De

DE HAERETICORVM pœnis, & primo de corporalibus, deinde de spiritualibus sigillatim tractatur, & nunc primo de bonorum temporalium confiscatione. Cap. 5.

OSTENDIMVS iã manifestissimis (vt opinor) argumentis iustam, & necessariam esse hæreticorum punitionem, superest, vt pœnas, quas iura hæreticis decernunt, sigillatim pertractemus, & merito illas esse decretas cõuincamus, vt vel sic obmutescere faciamus impudentẽ quorundam hominũ audaciam, qui Pontifices, & Reges de nimia aduersus hæreticos seueritate notát. Multæ, & variæ sunt pœnæ, quibus ecclesiasticę sanctiones, Imperatorumq; leges hæreticos plecti iubent. Quædam enim sunt spirituales pœnæ, quæ animam solam respiciunt. Aliæ sunt corporales, quæ corpus affligunt. De singulis suo ordine dicem9, & primo de corporalibus, postea vero de spiritualib9 pœnis differemus. Inter corporales pœnas, vna & quæ non parum hæreticos vexat, est bonorũ omnium proscriptio, & confiscatio. Nam qui hæreticus est, ipso iure omniũ bonorum suorum dominio priuatur, & in eius locum fiscus subrogatur, si hæreticus est secularis, & in terris dominorũ secularium. Si uero hæreticus est secularis in terris ecclesiæ, aut est clericus, bona eius applicant̃ fisco ecclesiæ: nisi clericorũ bona essent ecclesiæ, vel ipsi haberent stipendiũ ab ecclesia, q̃a applicabunt̃ ecclesię, cuius erant, vel a qua stipendium acceperant, cap. excõmunicamus. §. damnati, extra de hæreticis. Iusta quidẽ pœna, & merito contra tam graue scelus statuta, vt hui9 tam acerbæ pœnæ metu, hæretici suas hæreses aliis palam facere reformident. Diuitiarum siquidẽ cupido, & amor, multorum animos adeo vehementer percellit, vt pro illarum tutela nullum prętermittant laborem, nihilq; intentatum relinquant, etiam si pro illarum conseruatione oporteat periculo se exponere mortis. Quantus autem est diuitiarum amor, tanta inde succedit lætitia, & voluptas cum possidentur, & tantus dolor cum amittuntur, postq̃ fuerant semel possessæ. Aequa enim lance pensantur odium & amor: gaudiũ & dolor: lætitia & tristitia. Quantum quisq; rem aliquam amat, gaudet, & lætatur de illius præsentia, tantum habet exosam eiusdem rei priuationẽ, dolet, & tristatur ex ea. Et hinc euenit, vt quotquot diuitias ardenter amant, suspitiosi reddãtur & timidi. In omni siquidẽ negotio formidolosior est diues, quá pauper, cautius munit ædes furum metu. Metuit tẽpestates propter frumenta, quæ habet in agris, & propter merces, quas habet in mari. Metuit amicos, ne fortasse illis rogantibus aliquid donare cogatur. Metuit inimicos, ne vi aut fraude aliqua illata, aliqua ex parte noceant. Timidius, & parcius cõuiciat̃ metu mulctæ. Omnia deniq; circumspectius facit, & dicit metu calũniæ, quæ potissimũ diuitibus strui solet: qm̃ habẽt, qđ illis aufferri possit. Ob hanc cãm sapientes legũlatores cũ leges aliq̃s cõdiderunt, quas sũme obseruatas esse cupiebant, aliquam pecuniæ mulctam earundem legum transgressoribus statuerunt, vt metu mulctæ pecuniæ homines ab illarũ legum transgressione deterrerent. Solon, qui nunc inter se- Solon.

 ptem

ptem gratię sapiētes numeratus est ali quibus earum legum, quas athenien sibus dedit, quo melius obseruarentur, certam aliquā pecuniæ mulctam adiecit. Nam (vt Plutarchus in vita Solonis refert) si quis sacris in locis,
Plutarc. vel in iudicio, vel apud magistratus, aut cum certaminum spectaculum in staret, in viuum aliquem esset maledictis inuectus, eum quinq; drachmis mulctari, quarum tres, ille, qui fuisset iniuria affectus, duas alias ærario publico soluere iussit. Si quis etiam raptæ liberę mulieri vim intulisset, eum decem drachmis mulctari præcepit.

In Romano autem imperio multæ, & variæ sunt leges, quæ aliquorū scelerum patratoribus aliquā certam pecuniæ pœnam decernunt. Multæ etiam sunt aliæ, q̄ propter grauiora alia scelera, eos, qui illa perpetrarunt, omnium bonorū dominio, & possessione priuant. Si quis enim crimine læsæ maiestatis fuerit infectus, eum lex iubet eo ipso omnium bonorū suorum possessione esse priuatum. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis. Quæ pœna adeo vim suam, & potestatem extendit, vt etiam valeat post mortem. Quoniam, & si reus nō fuerit de hoc crimine accusatus in vita, potest post mortem accusari, & si fuerit tunc conuictus, tunc bona eius repetent̄ ab his qui possident. Sic enim sancitum est in. l. penul. & vltim. eodem titu. Falsarij monetæ eo ipso omniū bonorum suorum possessionē amittūt. l. penul. C. de falsa moneta. Bona contrahentis incestas nuptias, fisco sunt iure ipso applicata, vt patet in authent. incestas. C. de incestis, & inutilibus nuptiis. Raptor ingenuæ mulieris, siue illa virgo tunc fuerit, siue desponsata, siue vidua, & qui illum cōmittatus est in inuasione, & rapina, omniū bonorum suorū dominio priuatūr, & bona eius ipsi raptæ applicantur, l. vnica. §. & si quidem. C. de raptu virginū. Omitto alia municipalia iura, quę cū multa, & varia sint, vix tamen vllum ex illis tam multis reperietur, quod ad crimina aliqua coercenda certam aliquam pecuniæ mulctam non statuerit, his qui talia crimina cōmisissent. Si in his omnibus, atq; aliis id genus legibus, quæ communi totius populi consensu probatæ sunt, alicuius certæ pecuniæ mulcta, aut omnium bonorum priuatio, ad crimina talia coercenda iuste decreta esse dicitur, multo iustius est, vt hæretici, quorū multo grauiꝰ est, quam aliorū peccatum, omnium bonorum suorum proscriptione cohibeantur. Nam (vt optime dicitur in. l. Gazaros. C. de hæreticis, & Manichæis) longe grauius est æternam, quam temporalē offendere Maiestatem. Ex quo apertissime colligitur, vt multo etiam iustius sit hæreticos: quoniam diuinam offendūt Maiestatem, omnium bonorum proscriptione punire, quam eos, qui humanam Maiestatem quouis alio crimine lædunt. Ad idem, si falsarij monetæ iuste omnium bonorum suorum dominio priuantur, multo iustius est, vt consimili pœna feriantur hęretici, qui multo peiores falsarij sunt, quam illi. Quia hęretici falsa, & erronea dogmata pro veris dissemināt, & sacram scripturam ad falsum, & longe a Dei spiritu alienum, detorquēt sensum. Nonne multo preciosior est scriptura sacra, quam quæuis, & quanta libet mundi pecunia? Multo ergo malignior est, qui scripturam sacram falsificare contendit, falsum illi adhibens sensum, quam qui falsam cudit pecuniam. Quo fit, vt multo etiam grauius sit puniendus. Præterea iustum

est

est, vt pœna respondeat culpæ, & in eo quisque puniatur, in quo peccauit, aut in eo, vnde peccati sumpsit occasioné. Hac enim ratione Salomon in libro Sapiétiæ probat iustas fuisse plagas, quibus Deus Aegyptios idololatras afflixit, sic inquiens: Quod quidam
Sapi. 11. errantes colebant mutos serpentes, & bestias supuacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animaliũ in vindictam, vt scirent: quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quę creauit orbem terrarũ ex materia inuisa, immittere illis multitudinem vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas, & ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferétes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarum non solum læsura poterat illos exterminare: sed & aspectus præ timore occidere. Nam & sine his vno spiritu poterant occidi, persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispgi per spiritũ virtutis tuę: sed omnia in mensura & numero, & pondere disposuisti. Hactenus Salomon in sapientia, In quibus verbis id aduertendum est, quod ait: Deum per Muscas, & cyniphes, & locustas Aegytios puniuisse, non quod aliæ illi defuerint pœnæ, quibus illos affligere potuisset: sed quia nulla erat culpæ conuenientior, vt in ipsis animalibus punirentur, quæ illi maximo venerabant̃ honore. Ex hoc eodem argumento colligimus, vt, licet sint aliæ multæ pœnæ, quibus hæretici possunt puniri, omnium tamen bonorum suorum proscriptione iuste plectantur, vt in eo puniantur, quod illis præbuit suæ hæresis occasionem.

Nam inter multas hæresum causas, vna, & non parua est (vt libro tertio, capitu. primo, ostendemus) auaritia, quæ portam latissimam ad hæreses introducendas aperit. Vnde Paulus in prima ad Timotheũ epistola ait: Qui I. Tim. 6.
volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & nociua, quæ mergunt homines in interitũ, & perditionem. Radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Et in epistola ad Colossenses, auaritiam dicit esse idolorum Colos. 3.
seruitutem. Hoc etiam docuit saluator noster apud Matthæũ in parabola illa nuptiarum, quas Rex quidam Mat. 22.
filio suo fecit, & misit seruum suũ vocare ĩuitatos ad illas, et noluerũt venire. Ex illis autem, qui venire neglexerunt, fuit vnus, qui abiit in negociationé suam. Nam quia diuitias amabat, pro illis acquirendis negociationi operá dabat, & ideo hanc gaudio nuptiarũ prætulit. Nuptiæ, quas Rex filio suo facit iuxta omniũ sacrorum doctorum interpretationé, figuram gerunt incarnationis filij Dei. Ad has nuptias per seruum suum Deus inuitat, quando per prædicatorem suum vocat ad fidem incarnationis. Sed ad hanc venire negligit, qui diuitias amat, et negociationi intendit. Nam qui diuitias effrenate amat, filiũ Dei pro nobis pauperem effectum despiciet, et illius Euangelio quod paupertatem extollit, et nobis illam valde commendat, nullá præstabit fidem. Hanc enim esse arbitror vnam ex potissimis causis, propter quam multi ex Iudæis fidem Catholicam suscipere recusant: quia diuitias vehemẽter amãt, et pro illis acquirendis vsuras exercẽt, quas, si ad fidem Euangelij conuertantur, sciunt non esse illis permittendas. Deinde qui diuitias ardenter amat, et si fidem semel iam in baptismo sucepe-

rit, quæ

rit, quæ illum ad credendum Euangelio cogat, quidquid tamen pro paupertatis cómendatione, & pro diuitiarum contemptu in Euangelio legit, ad alium detorquet sensum: quia voluntas nimio diuitiarum amore infecta, totum intellectum ad illarum fauorem conuertit, & trahit. Et sic intellectus obcæcatus pro illis sentit, pro illis loquitur, pro illis prædicat, & docet. Vnde beatus Hieronymus exponens Psalmum. 143. in illo versu: Boues eorum crassi, sic ait: Vidit & Pharao in sõnio boues crassos, Israelitici populi tenues sũt, Aegyptij crassi. Videtis enim magistros hæreticorum nihil aliud facere: nisi studere diuitiis. Diuitiis student, & pauperem Christum contemnunt. Hæc Hieronymus. Sed præter hæc scripturarum testimonia, extant etiam non pauca exempla, quæ apertissime comprobant sæpe hæreses ex auaritia oriri. Nam (vt ex multis aliqua pauca proferamus) Ieroboam ille, qui super decem tribus erectus est in Regem Israel, timens, ne si populus Israel occasione adorandi verũ Deum ascenderet Hierusalem, & sic conuerteretur cor populi ad Dominum suum Roboan Regem Iuda, & sic ipse Ieroboam regnũ quod iam tenebat amitteret, excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, & dixit populo Israel: Nolite vltra ascendere in Hierusalem. Ecce dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti, posuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan. Ex quo facto discimus, auaritiam ipsius Ieroboam, ipsum & totum illius regnum, non solum in hæresim: sed in apostasiam, & idololatriam proiecisse. Et hunc Ieroboam omnium hæreticorum typum tenere, testatur Angelomus in cõmẽtariis super libros Regum, exponens hoc, quod nunc diximus ipsius Ieroboami scelus. Idem etiam docet beatus Hieronym. super septimũ Amos prophetæ caput. Manifesta est etiam, atque a Christo acerbe dánata hæresis illa pharisæorum docentium populum, melius & Deo gratius esse hostias in templo offerre, quá illas parentibus egentibus distribuere. Hæc autem Pharisæorum hæresis ex apertissima illorum procedebat auaritia. Ex hac etiã pestifera radice ortus est Græcorum error, qui (vt Guido Carmelita de illis refert) docent vsuras esse licitas. Denique (vt multa alia exẽpla prætercam) vnum solum, & alterũ proferam, quæ satis erunt ad ostendendum quam potens sit effrenata auaritia ad fidẽ subuertendam, & hæresim inducẽdam. Isidorus in libr. illustrium virorum, quem post Hieronymum, & Gennadium fecit, de Osio Cordubensi Episcopo differens, hæc, quæ sequuntur verba refert. Osius Cordubensis ecclesiæ Episcopus scripsit ad sororẽ de laude virginitatis epistolam pulchro, ac diserto compositá eloquio. In Sardicẽn. etiam concilio quamplurimas ædidit sententias. Hic autẽ post longũ sensum vetustatis accersitus a Cõstantio Principe minisque perterritus, metuens ne senex, & diues damnaretur, vel exilium pateretur, illico Arrianæ impietati consensit, cuius quidem vitam, vt meruit confestim exitus crudelissimus finiuit. Nam post impiam, vt ait quidam, Osij præuaricationem, dum sanctus Gregorius Elibe ritanus Episcopus in Cordubensem vrbem iuxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime vellet illicõmunicare, cõmotus Osius dicit Clementino Constantij præfecto Vicario, vt mitteret eum in exilium. At ille non audeo (inquit) Episcopum in exilium

Hieron.
5. Re. 12
Mat. 15.
Isidorus
Osius
Gregor Elibetitanus.

ilium mittere: nisi tu prius eum ab episcopatu deieceris. Vt autem vidit sanctus Gregorius, ꝙ Osius vellet dare sententiam, appellat Christum totis fidei suæ visceribus exclamans: Christe Deus, qui venturus es iudicare viuos, & mortuos, ne patiaris hodie humanam proferre sententiam aduersus me minimum seruum tuum, qui pro fide nominis tui, vt reus existés, spectaculum factus sum: sed tu ipse quæso in causa tua iudica, ipse sententiam proferre dignare per vltionem. Non ego quasi metués, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullũ supplicium graue sit: sed vt multi a præuaricationis errore liberent̃, cum præsentem viderint vltionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis Imperij, cum sentétiam conaretur exprimere, os vertit, distorqués pariter, & ceruicé, ac de sessu in terram eliditur, atq; illico spirauit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementinus ille Gentilis expauit, & licet esset iudex, tamen timés ne in se simile supplíciũ iudicaretur, prostrauit se ad pedes sancti viri, obsecrans, vt sibi parceret, qui in eum diuinæ legis ignoratione peccasset, et non tam proprio arbitrio, quá mandatus Imperio. Inde est, ꝙ solus Gregori⁹ ex numero vindicantium integram fidem habens: nec in fugá versus est, neq; passus est exilium. Vnusquisq; enim timuit de illo vlterius iudicare. Hactenus Isidorus. Cuius verba, nec vno mutato, tá prolixe citaui: quia historiam continét scitu dignissimam, et exemplum memoratu dignum, vt aperte videát omnes verum esse quod de auaritia dixit Paulus, ꝙ illam quidam appetentes errauerunt a fide. Ecce Osium virum olim illustré, et in fide Catholica clarum, qui in conciliis Nicæno, et Sardiceñ. optime pro fide decertauerat, tandem ne diuitiis, quas iuuenis acquisierat, senex careret, in hæresim Arrianam, quá olim aperte damnauerat, lapsus est. Alterũ exemplum, quod non sine graui cordis dolore referri potest, nobis hisce téporibus præbuit magna Germaniæ pars, quæ inuidés ecclesiasticis viris, ꝙ multas possiderét diuitias, cupiésq; illas sibi vendicare, vt aliquo titulo, quamuis non vero, nec iusto, id facere posset, hæresim quandam olim a vadianis inuentam: sed ab ecclesia reiectá, & iam diu sepultá, ab inferis suscitauit dicentem, ecclesiasticos viros nó posse vllas diuitias possidere, nec agros, nec possessiones vllas: sed Christi, & apostolorum eius paupertatem debere in omnibus imitari. Surrexit quidé olim hæc hæresis, Vadianis illam in Aegypto docentibus, sub Damaso Papa, & Theodosio seniore: sed cito periit. Illam longo post tempore suscitarunt Valdenses, siue pauperes de Lugduno. Eundem errorem eodem fere tempore docuit Marsilius Paduanus hoc solo nomine notus, ꝙ ecclesiasticos viros acerrime oderit. Sed hunc cum errore suo aperte damnauit Ioánes huius nominis Pontifex vigesimus secundus.

Vadiani

Valdenses.

Marsili⁹ Paduanus.

Deinde paucis aliquot elapsis annis Ioánes Vuiclef, qui in verba Valdensium iurasse videtur, hunc reuocauit errorem dicens, esse contra sacram scripturá, ꝙ viri ecclesiastici habeant possessiones: sed hic error cum aliis multis eiusdem Ioannis Vuiclef in cócilio Constantiési sessione octaua damnatus est. Hanc tamen toties dánatam, & iam diu sepultam hæresim ab inferis suscitauit Lutherus, qui ad hoc solum natus esse videtur, vt omnium fere veterum hæreticorum venenata dogmata reuocaret. Cum enim ille erro-

Ionnes Vuiclef.

Luther⁹

res ali-

res aliquos effundere cœpit, nō statim illi tota adhæsit Germania: sed maior pars illi contradicebat, & illius execrabatur errores. Vt autem fauorem populi, quem maxime optabat, sibi conciliaret versutus homo, & serpentino afflatus spiritu, modum quo id facile assequi posset, excogitauit. Ecclesiasticis viris, quos optime nouerat reliquo populo esse vehementer inuisos, detrahere cœpit, dixitq; nullo pacto illis licere prædia, aut agros possidere, nec vllas prorsus habere diuitias. Quia (vt ait) neq; Apostoli quibus primores ecclesiæ successere, nec alij Christi saluatoris nostri discipuli, quorum locum alij inferiores parrhoci tenent, vlla prædia, aut agros vllos possederūt, & si quid horum illis dabatur, vendebant & precium ex illis acceptum aliis egentibus diuidebant. Propter hanc causam (quam in magno illo opere, quod aduersus omnes hæreses ædidimus, nullius esse momēti ostēdimus) Lutherus docuit ecclesiasticos viros esse omnium agrorū, & prædiorum, quæ possidebāt, iniustos possessores. Hac igitur ratione, & causa populus alioqui auaritiæ deditus facile persuasus est, vt ecclesiasticorū diuitias quas anxie cupiebat, per vim, & violētiam ab illis tanquam ab iniustis possessoribus raperet. Factum itaq; est, vt Luthero docente, & populi auaritia suggerente, omnia prædia in multis Germaniæ populis ab ecclesia tollerentur.

Multa cenobia, monachis inde eiectis, sunt in direptionem data, & illorum agri, hortus, vinea, domus, & si quæ sunt alia prædia, aut sunt inter se diuisa, aut cōmuni reipublicæ vtilitati arrogata. Hoc exemplum post aliquot annos Angli sequuti, Rege aut permittente, aut (quod verius puto) præcipiente, vt suæ satisfacerent voracissimæ cupiditati, omnia monasteria, quæ in regno illo ditissima erant, destruxerūt, & illorum annuos redditus inter se diuiserunt. Et certe timeo, vt illa auri sacra fames, quę tantorum fuit causa malorum, etiam sit causa, vt ab eo, quod semel male cœperūt, nunquam desistant. Timeo quidem, & merito, vt neq; Anglia, neq; ea Germaniæ pars, quæ Martino Luthero docente ab ecclesiæ vnitate est separata, auaritia illorum suggerente, nunquam ad ecclesiæ vnitatem redire velit. Quoniam optime omnes illi intelligunt, nunquā se ab ecclesia recipiendos: nisi prius prædia, quæ iniuste ab ecclesia rapuerunt, restituant. Timeo igitur (quod Deus pientissimus auertere velit) vt malint dulcissima illa totius ecclesiæ concordia carere, quā diuitiis iam retentis priuari. Probauimus iam multis sacrę scripturæ, & sanctorum doctorum testimoniis, apertissimisq; exemplis, vnam ex potissimis hæresum causis esse, fuisseq; semper improbam auaritiam. Iuste igitur hæreticis hæc pœna decreta est, vt omnibus suis bonis sint ipso iure priuati. Nam huius pœnæ timore, qui anxie diuitias amat, etiam si hæreticus sit, heresim tamen suam aliis ꝑpalare formidabit. Et si hæresim, quam mente concepit, aliis palam facere non fuerit veritus, fiet vt iuxta sapientis sententiam) in eo puniatur, in quo peccauit. Sapię. 6. Sed hic mihi aliqs forte obiiciet multas esse hæreses, quæ nullam prorsus ab auaritia sumpsere originem, imo multę cum auaritia velut ex diametro pugnant. Talis fuit apostolicorū hæresis dicentium neminem, qui proprium aliquid retineret, posse ad vitam æternam peruenire. Tales igitur hæreses non sunt tali pœna puniendæ, ne in eo, in quo non peccauerunt, puniantur,

niantur. Fateor quidem aliquas tales hæreses esse, quę nullam penitus cum auaritia habeant conuenientiam, lex tamen non respicit casus particulares: sed ea, quæ vt plurimum accidunt.

Deinde & si tales hæreses non habeant ab auaritia ortum: iuste tamen omnium bonorum proscriptione puniuntur. Quoniam non ob hanc solam causam est hæreticis hæc imposita pœna: sed ẽt, vt qa hæresis (vt supra ostendimus) grauissimum est crimẽ, in eo puniatur, quod acerbissime omnes ferme homines affligere creditur, & vt talis pœnæ metu in crimen hæresis labi formident. Et si huius pœnæ terrore hæresim non fuerint, iustum est, vt eam ipsam pœnã, quam pro hæresis amore neglexerunt, patiantur.

QVOD HAERETICVS A tempore cõmissi criminis amittit omnium bonorum suorum dominium, etiam ante iudicis declarationem. Fiscus tamẽ non potest bona apprehendere, nisi post iudicis declarationem. Caput. 6.

PVNITVR HAEreticus, & quidem iuste (vt euidentissimis probauimus argumẽtis) omnium bonorũ suorum priuatiõe: sed opus est, vt inquiramus, an eo ipso, ꝙ hæreticus est omnium bonorum suorum dominio priuetur, an oporteat pri⁹ iudicis declarationẽ præcedere qua innotescat illum hæreticum esse. De hac re varia est inter iurisperitos sententia.

Archidiaconus. Archidiaconus in cap. cum secũdum leges. de hæret. lib. 6. dicit hæreticum non statim post crimen cõmissum, esse priuatum omniũ bonorũ suorum dominio: sed vt tale dominiũ perdat hæreticus, dicit esse prius necessariam sententiam iudicis. Non quidem talem, quę illum damnet ad pœnã: quia hanc fatetur non esse necessariam: sed sententiam dicit prærequiri declaratiuam criminis cõmissi, hoc est, qua declaretur illum fuisse hæreticum. Quousq; hæc sententia pronuncietur, dicit hæreticum esse verum dominum omnium bonorũ suorum, & de illis tanquã de re vere sua posse disponere. Data vero tali sententia, qua ille dãnatur de hæresi, effectum illius dãnationis dicit trahi retro ad diem cõmissi criminis, ita vt virtute hui⁹ declaratiuæ sententiæ, priuetur a die cõmissi criminis dominio omnium bonorũ suorum, & ex tunc sit illi omnis bonorum suorũ alienatio interdicta. Et ad hoc mouetur per id, quod dicitur in dicto. ca. cum secundũ leges. in. §. confiscationis. Ibi enim præcipit Papa, vt executio confiscationis non fiat per fiscum: nisi prius per aliquam ecclesiasticã personam super hoc potestatẽ habẽtem, sentẽtia super eodẽ crimine fuerit promulgata. Hæc autem tanti viri sentẽtia (cum bona illius venia dixerim) omnino mihi videtur absurda, & textui apertissime contraria. Primo quidem cõtra hanc sententiã est id, quod Aristoteles libro. 6. Ethicorũ, cap. 2. ait: Hoc solo priuatur Deus, ingenita facere, quæ facta sunt. Ex quibus verbis apertissime colligitur, ꝙ si hæreticus ante dãnationẽ erat verus suorum bonorum dominus: dãnatio sequens non potest facere, ꝙ non fuerit dominus. Alioqui damnatio sequẽs faciet, quod Deus facere non potest. Præterea si ante damnationẽ erat dominus bonorũ suorum: ergo ante dãnationem poterat bona sua vendere, aut permutare, aut alio quouis modo in alte

in alterius dominium & potestatem, transferre. Nã hi sunt effectus ex vero dominio procedentes, videlicet donare, vendere permutare. Qui enim est dominus alicui⁹ rei, potest illam vendere, permutare, aut donare: nisi forte sit a lege, ne hoc facere posſit impeditus, ſicut cõtingit in minore viginti quinq; annis, qui nihil horum de rebus suis facere potest. Non quidem, quia non sit illarum rerum dominus: sed quia per legẽ est prohibitus, ne aliquid horum de rebus suis facere posſit. Idem etiam contingit in muliere nupta, quæ licet verum suæ dotis habeat dominium: tamen sine mariti licentia, & assensu nullo pacto in alterius dominium, & potestatem, illam transferre valet. Si hæreticus ante damnationem est dominus bonorum suorum, consequens est, vt ante damnationem posſit illa donare, vendere, aut permutare: qa nulla lege est impeditus vt dominio penes illũ manente, nihil horum agere posſit. Si quis concedat hæreticum ante damnationem posse bona sua vẽdere, aut permutare, aut donare, conuincit̃ hoc esse falsum per hoc, ꝙ post condemnationem omnes tales cõtractus rescindentur, & nullius fuisse roboris iudicabuntur. Hoc autem non fieret, si ante condemnationẽ tales contractus aliquid valuissent. Nã vt proxime superius ex Aristotele diximus) quod semel factum est, infectum esse non potest. Deinde, si hæreticus ante damnationem habet verum omnium bonorum suorum dominium, sequitur inde, ꝙ illo ante damnationẽ mortuo, filius Catholicus illi succedens habebit etiam verum illorũ bonorum dominium: quia succedit omnibus bonis quorum pater erat dominus. Si hoc concedit, prout necesse est illum concedere, sequit̃ ex eo, ꝙ licet postea cõstet de hæresi patris defuncti, & propter illam damnetur post mortem, bona illa, quæ iam filius habet, non erũt ab illo auferenda, & fisco applicanda: quia non est iustum, vt quis sine culpa sua priuetur bonis suis, quorũ verus erat dominus. Hoc tamẽ falsum esse conuincitur, per cap. Accusatus. §. in eo vero casu. de hæret. lib. 6. Rursum, hæc sentẽtia aperte contrariatur textui illius cap. cum secundum leges. Ibi enim decernitur bona hæreticorũ esse ipso iure confiscata. Si ad bonorum hæretici confiscationem (vt hæc opinio ait) requiritur iudicis declaratio, non sunt ergo bona illa ipso iure cõfiscata. Non est enim aliud dicere, ipso iure: nisi ꝙ solius iuris potestate, sine alicuius hominis sententia, sunt confiscata. Et (vt nostam sententiam firmiorem reddamus) producamus in simili causa, & negocio exemplũ aliquod, per quod res ipsa clarius innotescat. Nam argumentũ a simili, magnam habet apud iurisperitos vim, & potestatem. Qui cõmisit crimen aliquod cui in pœnam est a iure inflicta excommunicatio, quamuis ad hoc, ꝙ sit ab aliis euitandus, iuxta Cõstantiẽsis cõcilij edictum, requiratur iudicis declaratio, vt tamen ille in excommunicationem incidat, nulla requiritur sentẽtia, aut declaratio. Nam per hoc differt excommunicatio inflicta a iure, ab excõmunicatione inflicta ab homine, ꝙ prima nullam requirit hominis sententiam, vt illa suum sortiatur effectum, secundam vero sine sententia iudicis null⁹ incurrere potest. Hæreticus ante damnationem est excommunicatus, ergo ante damnationem est etiam bonorum suorum dominio priuatus. Consequentia probatur esse bona: quia hæc pœna etiam est ipso iure

iure inflicta sicut illa: ergo etiam ante iudicis declarationem incidat in hanc sicut in illam, cum non ob aliam cām statim sine iudicis declaratiōe (vt diximus incidat in excōicationē: nisi quia illa est ipso iure inflicta. Deinde si fiscus ante condemnationem hæretici, non acquisisset dominium bonorum illius, sequeretur fiscū ante talem sententiam peccare, quādo a iudice petit donari sibi bona alicuius, quē intendit probare esse, aut fuisse hæreticum: hoc autem nullus sanæ mentis concedet. Quod autē hoc ex illo sequatur, per hoc fit manifestū, quod fiscus sic petens, petit, quod non est suum sed alienum: ergo iniuste petit: præsertim cum non ob aliā causam bona illa petat: nisi ob solum hæresis crimen, in quod certissime scit illum cuius bona petit, lapsum fuisse. Quod autē hęc opinio pro se affert, parum, vel (vt verius dicam) nihil sententiæ suæ fauet. Nam quod dicitur in. §. confiscationis. nō respicit hęreticum: sed fiscum: nec in illa parte textus, Papa loquitur de hæretico, an amittat dominiū bonorum suorum ante iudicis declarationem: sed loquitur de apprehensione, aut occupatione bonorum per fiscum faciēda, quam omnino fieri prohibet ante iudicis ecclesiastici declarationem. Et merito id prohibet: quoniam ad laicam, siue prophanam potestatem non spectat de crimine hæresis iudicare: quia in illius iudicio sæpissime errare posset. Vt autem quod diximus clarius ostendamus, oportet in hac causa duas considerare personas, duas etiam operationes iuxta personarum diuersitatem valde diuersas, quarum vna vni conuenit personæ, altera alteri. Sunt quidem in hoc negocio hæreticus, & fiscus personæ valde diuersæ. Sunt etiam dominium, & possessio, res inter se diuersæ: quarū quælibet ab alia separari potest. Nam potest esse dominium sine possessione, & possessio sine dominio, vt cuilibet est notissimum. Iuxta has duas personas, & has duas rerū qualitates, duæ etiam sunt partes in illo cap. cū secundum leges. Prima habet initium capit. Secunda pars est in illo. §. cōfiscationis. In prima agitur de dominio bonorum hæretici, & illud ab hæretico tollit, & fisco tribuit: decernens, vt bona hæretici sint ipso iure confiscata. Sed quia dominio ablato ab hæretico, non statim erat ablata possessio: & similiter quia dominio concesso fisco, non statim intelligebatur concessa illi possessio: ideo ī secūda parte illius cap. in illo. §. confiscationis. agitur de concessione possessionis. Et hanc dicit fiscum capere non posse: nisi prius per aliquam personā ecclesiasticam quæ hoc facere possit, sententia fuerit sup crimine pmulgata. Nullus enim potest rem suam ab iniusto possessore detentam, per vim, & violētiam ab illo capere: sed iudicis autoritate id faciēdum est. l. si quis ad se fundum. & l. fi. C. ad legem Iuliam de vi publica, siue priuata. Quia igitur Papa in illa prima parte cap. dominiū bonorum hæretici abstulerat ab ipso hæretico, & concesserat fisco, prohibet in secunda parte: ne prætextu huius dominij, talium bonorum possessionem, autoritate propria capiat: sed publicam expectet potestatem, quæ sibi bonorum possessionem tribuat. Talem autem publicam potestatem, dicit esse personam ecclesiasticam potentem de crimine hæresis iudicare, & illius declaratione super crimine hæresis promulgata, satis esse dicit ad hoc, vt fiscus bona hæretici occupare possit. Textus ergo illius. §. confiscationis. dicit necessariam

sariam esse iudicis ecclesiastici declarationem, ad hoc, vt fiscus posit bona hæretici apprehendere, & illorum possessionem capere, non autem ad hoc, vt talium bonorum dominiũ acquirere valeat: quoniá iam ante talem sententiam in prima parte cap. concesserat illi talium bonorum dominium. Per talem ergo sententiá, qua aliquis damnatur vt hæreticus, ille non priuatur dominio bonorũ suorum: sed per illá declaratur, & innotescit illum esse iam priuatum tali dominio, quæ quidem priuatio ante talem sententiam aliis non erat ita manifesta, & per talem sententiam habet, ꝙ posit capere possessioné. Et certe si hanc rerum diuersitatem aduertisset Archidiaconus vir alioqui doct⁹, aliter sensisset. Hac igitur opinione tanquá falsa reiecta, est alia verior opinio Ioánis Andreæ in hoc eodem cap. cum secundũ leges. qui dicit hæreticum a die commisi criminis amittere dominiũ omnium bonorũ suorum. Hanc opinionem tuentur multi alij docti viri in iure canonico. Abbas in primo cap. Ex cómunicamus. extra de hæret. Dominicus de sancto Geminiano in præfato cap. cum secũdum leges. Petrus de Ancharrano super sexto. in eodé cap. Hi omnes censent hæreticũ a die commisi criminis esse priuatũ dominio bonorum suorum. Quod autem dicunt a die criminis cómisi intelligendum est, non de solo crimine hæresis: sed de crimine pertinaciæ, & obstinationis in hæresi. Quia non eo ipso, ꝙ quis labitur in crimen hęresis, amittit bonorum suorum dominium, sed solum postquam tam pertinax est in hæresi, vt iam merito (iuxta ea, quæ libro primo diximus) hæreticus censeri debeat. Sicut enim non omnis, qui labitur in hęresim: nisi adsit pertinacia, est censendus hæreticus, ita nec omnis talis seclusa pertinacia amittit bonorum suorum dominiũ. Nam in cap. cum secundum leges. Papa non decernit esse confiscata bona lapsorum in hæresim: sed bona hæreticorum, ex quo sequitur, ꝙ lapsus in hæresim, si admonitus de illa statim reuocat errorem suum, non est ipso iure priuatus, imo nec priuandus omnibus bonis suis. Quod bene notádum est non solum in hac pœna: sed in omnib⁹ aliis, quas iura hæreticis decernunt, siue illæ sint ipso iure inflictæ, siue per iudicem infligendæ. Nullam siquidem illarum pœnarum ius statuit esse dandam illi, qui solum lapsus est in hæresim: sed illi, qui est hæreticus. Illis auté qui admoniti statim reuocant, & damnant errorem suum, pœna est ad arbitrium iudicis imponenda, consyderata prius erroris, & personæ qualitate. A solo ergo illo temporis momento, quo merito censeri potest hęreticus, censendus est etiam amittere omniũ bonorum suorum dominium. Ab illo tempore hæretic⁹ vsqꝫ ad sui criminis dánationem, habet solam bonorum suorum nudam possessionem, absqꝫ vllo illorum dominio. Fiscus vero circa illa bona cótrariam tenet conditionem: habet enim circa illa ante criminis dánationem dominium solum absqꝫ vlla possessione. Et inde necessario sequuntur duo, vnum ratióe amisi dominij, alterum ratione possessionis retentæ, ex hoc, ꝙ possessionem retinet, quamuis (vt postea dicemus) nó a iure sibi concessam, sequitur hæreticum illo tempore nó posse excludi ab agendo contra proprios debitores per exceptionem hæresis: quia antequá sit possessione priuatus, sicut retinet bonorum possessionem, ita etiam illorum administrationem, & per consequens

tanquam

tanquã administrator illorum potest agere contra proprios debitores. Ratione dominij amissi sequitur omnes illorũ bonorum alienationes illo tempore ab hæretico factas nullius esse roboris, aut momenti, & per fiscum facile reuocari posse. Et ex hoc etiã necessario sequitur fiscũ posse reuendicare bona illa sic alienata de manibus cuiuscũq; possessoris, hac tamen conditione, vt precium, quo bona illa distracta fuerãt, restituat emptori, si tale preciũ, aut aliquid illi æquiualens apud hæreticum inueniatur. Si autẽ nec precium bonorũ illorũ, nec aliquid aliud loco precij apud hæreticũ reperiatur, poterit tunc fiscus bona illa etiam nullo dato precio reuendicare: quãuis emptor bona fide emerit. Hoc docet Ioãnes And. loco superi⁹ allegato, & post illũ Dñicus de sancto Geminiano eo. loco. Et pro huius rei cõfirmatione afferunt argumentũ ex. l. si cum dotẽ. §. fina. & . l. seq. ff. so. ma, & . ff. de legat. 1. l. Imperator. & . l. seq. Ego autem adduco simile: quod rem propositã maxime confirmat. Si Petrus emit bona fide a Ioanne rem furtiuam, quam Ioannes furto surripuerat a francisco, & postea Frãciscus rem illam ab eo furto sublatã inueniat apud Petrum, iuste reuẽdicabit eam a Petro, etiã si non inueniatur apud furem preciũ, aut aliquid aliud tantundẽ valens. Hoc autem non ob aliam causam iuste faciet, nisi quia rem suam a quocunq; possessore iuste repetere, et reuẽdicare potest. Cum igitur hæretic⁹ a die cõmissi criminis, sit priuatus dominio omnium bonorum, sequitur inde illum: si aliquid ex illis bonis vẽdiderit, rem non suam: sed fisci vendidisse. Et per consequens fiscum a quocunq; possessore illam posse repetere. Hoc tamen intelligendũ est anteq̃ legitimum præscriptionis tẽpus sit elapsum. Nam bona hæreticorũ tenentes pscribere possunt etiã contra Romanã ecclesiam spatio annorũ quadraginta, vt patet in cap. fi. de pręscript. lib. 6. Ex quo textu apertissime colligiť, illũ qui aliquid ab hæretico bona fide emit putans eũ esse catholicum, post spatium quadraginta annorum præscribere cõtra fiscum, & post illud tẽpus elapsum, fiscum non posse illud ab emptore vẽdicare. Nam textus ille non solũ filiis hęreticorum, sed etiam aliis extraneis concedit præscriptionem: modo illi Catholici sint, & bona fide possederint, credẽtes se a viro Catholico bona illa recepisse, licet ante talem receptionẽ ille fuerit factus hæreticus. Ex hoc etiã dominio bonorũ perdito, sequitur hæreticum non posse facere testamentũ, & si qđ forte constituerat in morte testamentum, nullius esse roboris, aut momenti: q̃a de propriis faciendũ est testm̃ nõ de alienis. Sicut enim non potest bona illa vendere, nec permutare, ita etiã non potest quouis modo, in alicuius alterius dominium, & potestatem deriuare, siue hoc faciat per donationem inter viuos, siue per testamentũ: quia omnes tales bonorum translationes, vt ratæ permaneãt & firmæ, exigunt, vt sit in transferente verum dominiũ, quo cum priuatus sit hæreticus, sequitur illum nullam talem bonorum translationem iuste facere posse. Ex hoc bonorum dominio ante iudicis sententiam amisso, sequitur etiam hęreticum ante talem cõdemnationem teneri reddere fisco omnia bona, quæ habebat: quando effectus est hæreticus, & si nõ reddiderit peccat mortaliter. Scio enim hanc conclusionem esse contra omnium fere iuristarum sententiam, ideo illam tam manifestis euidentibusq; rationibus probare

N intendo,

intendo, vt quisquis eas legerit, manibus (vt dicitur) & pedibus in meam transeat sententiam. Primo quidem probaт per hoc, ꝙ bona illa iam non sunt hæretici (vt manifeste ostendimus, & maior iurisperitorũ pars concedit) sed sunt fisci: ergo hæreticus illa retinens, non suum, sed alienum retinet: ergo retinendo peccat, præsertim cum inuito fisco retineat. Consequentia ista probatur per beatum Augustinum in epistola ad Macedoniũ
August. dicentem. Si res aliena propter quam peccatum est, reddi posit, & non redditur, pœnitentia non agitur: sed simulatur. Hæc Augustinus. Et habentur in cap. si res. decima quarta. q. sexta. Forte aliquis hic respondebit: Augustini verba non esse proposito nostro conuenientia: quia Augustinus loquitur (vt ex eius verbis constat) de re aliena, ex cui9 acquisitione, aut possessione habenda commissum est aliquod peccatum: bona autem hæretici non sunt talia: quia hæreticus pro talium bonorum acquisitione (vt præsuppono) non peccauit. Quo fit, vt bona hæretici talia non sint, vt iuxta dictum Augustini, hæreticus illa reddere teneatur. Aliter ergo, & apertius hanc meam sentẽtiam sic probo. Per præceptum istud, non furaberis, non solum prohibita est rei alienæ ablatio: sed etiam quæuis rei alienæ detentio inuito domino. Alioqui oporteret dicere furem solum peccare, quando rem alienam inuito domino aufert, & non quando domino inuito retinet, quod est aperte erroneũ. Nam beatus Hieronymus super illud Prouer. 29. Qui cum fure participat &c.
Hieron. sic ait: Non enim fur solũmodo: sed etiam ille reus tenetur, qui conscius furti, quærenti possessori pecuniam, qui perdidit, nõ vult indicare cum valet. Hæc Hieronymus. Et habentur in cap. Qui cum fure. extra de furtis. Quæ verba sic intelligenda sunt, ꝙ tenetur indicare non furẽ, sed furtum: & hoc quando furtum recuperari posset. Si ille, qui non indicat rem furtiuam, cum potest, reus tenetur furti: multo magis reus tenebitur, qui vere detinet apud se. Et ita consequens est, vt non solum rei alienæ ablatio: sed etiam detentio sit diuino præcepto prohibita. Ex quo apertissime conuincitur hæreticũ peccare, cum bona olim sua apud se retinet, & nõ reddit fisco: qa retinet alienũ inuito dño. Si quis forte obstinato animo volẽs partẽ oppositá tueri: respõderit, fatens per tale præceptũ diuinũ prohiberi detẽtionẽ rei alienæ, non tamẽ omnẽ: sed solam detentionẽ rei furto sublatæ. Hoc dictum facile refelliт & conuincitur, esse falsum: qm̃ iuxta illud oporteret fateri hæredem non peccare, cũ non reddit, & potest reddere legatũ in testamẽto relictũ legatario: nam ille, & si rẽ alienam retineat, non tñ furto sublatá, & ita iuxta præfatá responsionẽ oporteret dicere illũ sic retinendo non agere contra illud pręceptũ: Non furaberis. Et si contra illud non peccat non est aliud contra quod peccet. Eadem etiam ratiõe oporteret cõcedere illũ, qui depositũ ad custodiá sibi cõmissũ nõ reddit, dño suo illud petẽti non peccare, quis depositi dñs sit cordatus vir, & ad vsum rei honestæ depositũ petat. Is enim nõ detinet rẽ furto sublatá, quo fit (vt iuxta cõcessa) non agat contra illud præceptũ: Non furaberis. Et per cõsequẽs sequiт illum nõ peccare quũ non contra aliud præceptũ agat. Hoc autẽ tam aperte est falsum, vt null9 hõ sanæ mentis illud cõcedere audeat: qa lege naturali teneт hõ depositũ reddere, præsertim qñ sic reddẽs non maius

irrogat

irrogat damnū domino, q̄ si retineret. Multa alia absurda, & absona incōuenientia sequerent̄ ex illa præcepti diuini erronea interpretatione: quæ quia longum esset & tediosum sigillatim recensere, ideo prætermitto. Fateātur igitur necesse est per illud præceptum: Non furaberis, esse prohibitam omnem alienæ rei inuito domino retentionem, quæ non est iure diuino, aut humano concessa. Quo fit, vt quisq̄s alienum, contra domini voluntatem retinet, per talem retentionem peccet: nisi forte talis alieni retentio sit illi a iure, aut a iudice recte iudicāte, aut mandata aut concessa. Nam si autoritate iuris, aut iudicis recte iudicātis retineret, sic retinendo non ageret cōtra præceptum diuinum: & per consequens non peccaret. Tunc enim licet contra voluntatem dn̄i actualem alienum retineret: non tamen contra voluntatem debitam, quā ipsemet dominus habere tenebatur. Ipse enim dominus deberet tunc velle rem suam apud alium detineri quando talis detentio est a iure, aut a iudice recte iudicāte mandata. Et si tunc vellet rem suā sibi reddi, male vellet: & sic volendo peccaret. Ob hanc causam, is qui nō reddit domino furioso petenti gladiū ab eo ad custodiam cōmissum nō peccat: quia iure naturali prohibetur, ne reddat. Ob eandem causam si iudex præciperet ei, qui depositum custodit, vt domino non reddat: sed nomine suo custodiat, propterea quod creditor petit ex tali deposito solutionem debiti sibi dari, quam aliunde se habere diffidit, si depositum dn̄o reddatur, eo casu, is qui depositū non redderet, non peccaret: quia autoritate iudicis recte iudicantis, qui creditoris indemnitati iuste prospicit, hoc faceret. Dixi autoritate iudicis recte iudicantis: quoniam si mihi constaret iudicem iniuste iudicare, cum mihi alienæ rei inuito domino detentionem præcipit: quāuis ille præcipiat: ego male agam, si retineo. Ex quo sequitur, vt si de re, quā scio vere esse alienam, ego cum domino illius coram iudice aliquo contendam, & iudex, aut amore, aut odio, aut imperitia deceptus, pro me iudicauit decernens rem illam esse meam, tunc iniuste rem illā detinebo: quamuis autoritate iudicis detineam: quia iudex tunc iniuste iudicauit. Si tamen res mihi esset dubia: de qua cum alio coram iudice contendo, & iudex decerneret esse meam: tunc ego iuste retinere possum, quamuis illa esset aliena: quia ego ignoro esse alienam, & autoritate iudicis, quem credo recte iudicasse, illam retineo. Quoties autem quis sine iuris, aut iudicis autoritate retinet alienum inuito domino, peccat & agit contra præceptum illud: Non furaberis, per quod non solum prohibetur rei alienæ ablatio: sed etiam detentio inuito domino.

Ex his apertissime conuincitur hæreticum teneri ad reddendum fisco bona, quæ nunc retinet, & olim fuerunt sua, & si non reddiderit peccabit mortaliter: quia retinet alienum inuito domino. Nam bona, quæ hæreticus retinet (vt iam probauimus) non sunt sua: sed fisci, cui ipso iure applicata sunt: quæ bona hæreticus inuito fisco, & sine aliqua iuris autoritate retinet, ergo iniuste retinet quousque fisco, qui est verus illorum dominus, illa reddat. Nullum est enim ius, quod concedat hæretico cum priuatione dominij possessionem bonorum olim suorum vsq̄ ad iudicis condemnationem. Si enim aliquod tale ostendatur, vltroneus cedam arenæ, & quæ dixi libentissime

N ij recantabo

recantabo. Scio tamen nullam talem esse legis cōcessionem in toto iure canonico, a quo petēdum est huius causæ iudicium. Forte hic mihi aliquis obiiciet textum cap. cum secundum leges. de hæreticis. libro. 6. in quo prohibetur fiscus, ne bona hæretici ante illius condemnationem apprehēdat. Sed certe si litera illius textus diligenter (vt decet) circumspiciatur, nullo pacto meæ sententiæ contradicit, imo potius illi fauet. Nam textus ille priuat quidem (vt ante diximus) hæreticum dominio bonorum: non tamen concedit illi possessionem illorum vsque ad condemnationem. Quoniam & si in. §. confiscationis. prohibeatur fiscus ne ante condemnationem hæretici bona illius capiat: non tamē per hoc concedit hæretico retentionem illorum bonorum vsq; ad pręfatam condēnationem. Nam ex hoc, q̄ fiscus capere nō potest: non est consequens, vt hæreticus reddere non teneat. Possunt enim hæc duo in multis sæpe cohærere, vt Petrus rē aliquā autoritate sua a me capere non possit: & tamen ego illi reddere tenear. Primo, casus est expressus in. l. si quis ad se fundum, &. l. fi. C. ad leg. Iul. de vi publica, siue priuata. Deinde, legatarius non potest legatum in testamento sibi relictum. autoritate propria sibi capere, & tamen hæres tenetur illi reddere. Rursus, qui fraude aliqua aliū in venditione alicuius rei læsit, tenetur illi ad damni recompēsationem: ipse tamen autoritate propria, talem ab illo recompensationem summere non potest, præsertim si illam potest a iudice impetrare. Multa alia sunt similia exempla, quę non est opus recensere, per quæ ostenditur non esse consequens, vt hæreticus non teneatur bona sua ante condemnationem reddere fisco: ex hoc, q̄ fiscus ante talem condemnationem non potest illa apprehendere. Cum igitur nullum sit ius, quod hæretico bonis suis priuato concedat bonorum suorum possessionē, quousq; sit a iudice competente de suo crimine damnatus: conuincitur inde hæreticum teneri ad reddendum bona sua fisco, absq; aliqua iudicis condemnatione: ita vt si illa non reddat, peccet mortaliter. Hoc tamen solum credo esse verum, postquam sibi iam constat se esse, aut fuisse hæreticum: quia ante hoc forte per ignorantiam excusabitur. Potest etiam hæc sententia probari per illas omnes rationes, quibus probatur legem pœnalem ipso iure inflictam obligare reum in conscientia ad pœnam a iure decretam, absque aliqua iudicis sententia sustinendam. De qua re, quia satis diffuse tractabo in eo opusculo, quod de lege pœnali nunc ædere paro: ideo nihil amplius nunc dicere statui. Ad illum igitur locum mitto lectorem, vt ex illo loco hauriat, quæ huic proposito conueniunt. Ex his ergo patet errasse omnes illos, qui docēt hæreticum ante sui criminis condemnationem, non teneri ad reddendum bona olim sua fisco, qui ipso iure a die commissi criminis factus est illorum dominus. Et certe (vt ingenue fatear) ego non possum intelligere, quo pacto hæc duo cohærere possint, vt fiscus sit ipso iure dominus omnium bonorum hæretici, & quod hæreticus bona illius retinens, non teneatur illa reddere fisco, qui iam est verus illorum dominus, præsertim quū nulla lege sit hæretico concessa bonorum illorū possessio. Pugnant enim velut ex diametro hæc duo. Hæreticus absq; aliqua iuris, aut iudicis, autoritate retinet bona fisci, & non tenetur illa

tur illa reddere fisco. Necesse est igitur, vt quemadmodum hæreticus ipso iure priuatus est dominio bonorũ suorum, & fiscus factus illorum dominus: ita etiam hæreticus ipso iure teneatur reddere bona sua fisco: præsertim quum ius non concedat hæretico, vt quamuis sit dominio bonorum suorum priuatus, possit illa retinere, quousq; de crimine hæresis sit a iudice competente damnatus. Et hanc meam opinionem tenet Abbas in capit. dilecti, extra de arbitris. An autem hæreticus resipiscens, & sui criminis pœnitens, recuperet talium bonorum dominium, quod iam per hæresim amiserat, paruæ difficultatis quæstio mihi videtur esse: cum tam expresse sit de illa definitum in capit. vergentis. extra de hæreticis. Considerata enim personæ, & erroris qualitate, compensata etiam eiusdem hæretici præterita obstinatione, & præsenti pœnitentia, quæ ex signis exterioribus vtcunq; coniectari potest: poterit iudex, aut omnia bona, aut aliquam illorum partem misericorditer illi condonare. Tam longa etiam potuit esse, & tam ferrea hæretici obstinatio, vt etiam si illum postea pœniteat, iuste agat iudex: si decernat nihil ex bonis illius esse illi relinquendum. Nam quamuis hæreticus pœnitens pœnam mortis effugiat: non tamen ideo consequens est, vt a reliquis omnibus pœnis ipso iure absoluatur.

DE SECVNDA HAERETICORUM pœná, quæ est priuatio cuiuslibet dominij super quoscunq; subditos. Capt. 7.

ALTERA HAEreticorũ pœna est, priuatio cuiuscunq; prælationis iurisdictionis, & dominij: quod antea super homines cuiuscunque conditionis habuissent. Nam qui hæreticus est, ipso iure omnibus talibus rebus priuatus est: sicut aperte decernitur in capitulo finali. extra de hęreticis. Sed quia multa circa textum illum notatu digna occurrunt: decreui verba textus in medium proponere, vt hi, qui legerint, rei difficultatem animaduertere possint, & quæ circa illum textum dixerimus, notatu digna esse intelligant. Litera illius capituli sic habet: Absolutos se nouerint a debito fidelitatis, dominij, & totius obsequij, quicunque lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto, quacunque firmitate vallato tenebantur astricti. Hactenus litera illius finalis capituli, de hæreticis. In verbo, Absolutos. aperte ostenditur sententiam esse a iure latam, & non a iudice inferẽdam. Non enim præcipit, vt absoluantur: sed ipsis obligatis dicit, vt nouerint se absolutos. Quo fit, vt ad hanc pœnam sustinẽdam reus in conscientia obligetur, etiam ante omnem aliam iudicis sententiã, sicut supra diximus de priuatione cæterorũ bonorum. Per hoc qd' dicit, a debito fidelitatis, ostendiť aperte illum, qui custodit depositũ ab hæretico sibi ad custodiã cõmissum: non debere reddere hęretico depositũ suũ petẽti. Nam & si lege naturę teneanť oẽs in reddẽdo depositũ, fidelitatẽ seruare: ab hac tñ obligatione fidelitatis liberatus est qſ quis ab hæretico depositũ accepit, vt iã post illius manifestã hæresim, nõ teneať illd' hęretico reddere. Quo fit, vt

si hæretico per ecclesiam damnato, fiscus bona illius apud alium sub sacramento fidelitatis deposita, apprehendere velit, is qui depositum custodiebat teneatur illi dare, nec possit a non reddendo per exceptionem depositi, aut fidelitatis se excusare: quoniã iam ab hoc debito fidelitatis est per ecclesiam absolutus. Eadem ratione præses alicuius oppidi, aut arcis munitæ, qui sub fidelitate, & iuramento illud ab aliquo domino accepit, si talis dominus factus fuerit hæreticus, non tenebitur illi castrum, aut arcem restituere: nec ad mandatum illius alicui alteri reddere, præterquam fisco, cui iure ipso competit talium rerum dominium. Multa etiam sunt, quæ domino tenetur reddere quisquis illi fidelitatẽ iurauit, videlicet, incolume, tutum, honestum, vtile, facile, possibile: quæ omnia referuntur, & declarantur in cap. de forma fidelitatis. vigesima secunda quæstione quinta. Ab his omnibus fidelitatis partibus ipso iure absolutus est quisquis ad fidelitatem alteri seruandam, obligabatur postquam ille, cui tenebatur, factus est hereticꝰ. Nisi forte in aliquo casu ad aliquam illarum reddendam iure obligaretur diuino, quod per ius humanum tolli non potest. Credo enim humanitatis iura in casu extremæ necessitatis etiam hæretico esse iure diuino debita. Necessitas enim non est subdita legi. Propter hanc eandem absolutionem a debito fidelitatis coniunx fidelis non tenetur coniugi hæretico debitum reddere: quia per hæresim alterius ipse ab hoc fidelitatis debito liberatus est. Non tamen ab omni: sed solum ab illo, quod præcepto exprimitur affirmatiuo, coniuges enim propter sacramentum matrimonij, quo sunt astricti, duplici fidelitatis vinculo sibi inuicem obligantur, altero affirmatiuo, altero negatiuo. Nam quisq; coniugum: tenetur alteri debitum reddere. Tenetur etiam non reddere corpus suum alicui alteri, quam suo coniugi. Ab hac fidelitate, quæ præcepto negatiuo exprimitur, nunquam alter coniugum potest esse liber, quantumlibet alter coniunx peccet, etiam si labatur in crimen hæresis. Quia & si ꝓpter alterius adulterium, aut hæresim, possit innocẽs petere, & impetrare diuortium, diuortio tamen inter eos facto, nullus eorum altero viuente poterit alicui alteri, q̃ suo coniugi quolibet copulari, vt aperte docetur in ca. quæsiuit. & in cap. quanto. extra de diuortiis. A sola ergo illa fidelitate, quæ præcepto exprimitur affirmatiuo, liberatus est ipso iure coniunx fidelis, postquam alter in manifestam lapsus est hæresim, ita vt iam non teneatur illi debitũ reddere. Sed hæc fidelitatis, & debiti absolutio non solum hoc humano, & canonico iure: sed etiam diuino roboratur. Nam sicut per adulterium corporale priuatur adulter iure debitum exigendi: ita etiam per adulterium spirituale, quod est hæresis, eodẽ iure priuatur: quia peius est adulterium spirituale, quam corporale. An autem hæreticus resipiscens recuperet per pœnitentiam hoc ius petendi debitũ, quod per heresim amiserat: dubia aliquibus videtur esse quæstio. Vrbanus tertius in cap. de illa. extra de diuortiis. decernit mulierẽ, quæ sine iudicio ecclesiæ separata est a viro lapso in hæresim, esse reddendam viro, postquam ad fidem Catholicam reuersus fuerit, compellẽdamq; esse iubet, si illa ad virum reuerti noluerit. Si vero iudicio ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum illũ nullatenus dicit esse compellendum: glossa

glossa vero super capitulum, quanto. eod. titu. & super capitu. final. de conuer. coniugat. non veretur aperte contra illum textum sentire, dicens: mulierem, quæ a viro hæretico recessit, si ille ad fidem redeat esse semper compellendam ad recipiédum virum suum, etiam si iudicio ecclesiæ ab illo recessisset. Et si illa ad virum redire noluerit: dicit illam esse cogendam ad monachatus religionem suscipiendam. Pro huius sententiæ probatione citat cap. vltimum. de conuersione coniugatorum. Ad præfatum vero capitulum, de illa, respondet illud esse correctum per sequens capit. quanto. eodem titu. Abbas in eisdem capitulis, glossæ sententiam, & opinionem non vsquequaq; probat: sed vtcunq; ab ea discedit, nullam tamen affert rationem, per quam se merito ab illa discessisse nobis ostendat. Ego vero rationes proferam: quibus glossam tota aberrasse via apertissime conuincam. Et primo suo ipsius gladio glossatorem transfigam: quia illud capitulum vltimum de conuersio. coniuga. quod pro se citauit, clarissime contra illum pugnat. Nam capitulum illud (vt ex litera illius facillime colligi potest) non loquitur in fauorem hæretici resipiscentis, & pœnitentiam agentis: sed mulieri, quæ a viro hæretico iudicio ecclesiæ fuerat separata, fauet, cóceditq; illi, vt ipso nolente libere ad Monachatus religionem, si velit conuolare posit. In quibus verbis id summopere annotandum est, quod ait: libere conuolare: non ergo cogenda est ad religionem, etiam si ad virum reuerti noluerit. Alioqui si ad religionem (vt glossa docet) cogenda est, non ergo libere ad religionem conuolabit, quemadmodum textus ille dicit. Præterea si mulier libere, & non coacta potest nolente marito intrare religionem: ergo etiam potest nolente marito manere extra religionem separata ab illo. Consequentia ista inde manifeste conuincetur esse bona, si ostendamus causam, & originem, ex qua oritur, vt mulier fidelis, quæ iudicio ecclesiæ fuerat a viro suo hæretico separata, illo ab hæresi reuerso noléte, possit intrare religionem. Causa certe non est alia: nisi quia ille per hæresim tanquam per adulterium spirituale amisit ius petendi debitũ ab vxore, & sic illa facta est libera ab hoc debito. Nam si ille non incidisset in hæresim, mulier non posset illo inuito intrare religionem, sicut expresse definitum est in cap. quidam. & in capi. cum sis. extra de cóuersione coniugato. Causa igitur illius diuortij per ingressum religionis facti aperte ostensa, percontabor glossatorem, an maritus hæreticus ad fidem rediens recuperet per pœnitentiam illud ius petendi debitum: quod per hæresim amiserat, an non? Si dicit hæreticum recuperasse tale ius, oportebit fateri vxorem illius ipso nolente non posse libere intrare religioné: quia per talem ingressum negaret marito, qđ illi iam iure debebatur. Si vero dicit hæreticum per pœnitétiam non recuperasse tale ius per hæresim semel amissum, consequens est, vt non teneatur vxor illi post pœnitentiam debitum reddere, sicut nec ante pœnitétiam: quia (vt concessum est) hæreticus post pœnitentiam nó habet maius ius ad petendum debitũ ab vxore q̃ habebat ante pœnitentiá. Quo fit, vt sicut post pœnitentiá mariti olim hæretici, potest vxor eius illo inuito libere intrare religionem: ita etiam possit illo contra dicente libere manere in seculo, absq; cohabitatione cum viro, & absq; red-

ditione debiti: nam vna prorsus & eadem est vtriusq; separationis ratio. Verum (vt apertius loquar) non est opus dare optionem glossatori: quia velit, nolit, tenetur fateri hæreticum post pœnitentiam non recuperare ius petendi debitũ ab vxore: quia obligatio semel extincta nõ reuiuiscit. Nam ob hoc hæreticus post pœnitentiam non necessario (vt supra diximus) recuperat bona, quę per obstinationem hæresis amiserat, vt definitum est in cap. vergentis. extra de hæreticis: ergo eadem ratione etiam non recuperabit ius petendi debitum, quod semel amiserat. Et inde necessario consequitur, vt vxor illius libere possit illi negare debitum coniugale, & per consequẽs non erit compellẽda ad recipiendum virum, ab infidelitate reuertentem, a quo iudicio ecclesiæ fuerat separata. Et certe miror quomodo in tam apertum errorem fuerit lapsus glossator, præsertim cum tam expressa habeatur contra suam sententiam ecclesiæ definitio, in prefato cap. de illa. Quod autem dicit illud cap. correctum esse per sequens cap. non ita est: quia sequens cap. nullo modo contradicit primo, cum loquatur de diuersis. Nam cap. de illa. loquitur de muliere, quæ iudicio ecclesiæ separata est: quæ cogenda non est ad virum ab hæresi reuertentem redire. Cap. autem sequens in fine loquitur de illa, quæ proprio iudicio separata est a viro infideli, quæ post viri pœnitentiam cogenda est ad illum redire, quãuis hoc non satis clare ibidem exprimatur: sed per cõiecturas ex eo elici debet. Causa autem huius discriminis inde (meo iudicio) prouenit, q; ecclesia vult nullam pœnã hęretico infligi, antequam ille sit ab eadem de crimine suo damnatus, vt patet in cap. vt inquisitionis, & in cap. cũ secundum leges. de hæreti. lib. 6. Et si quid contra hoc tentatum fuerit, ipso iure habetur pro infecto. Mulier ergo quæ proprio iudicio se a viro infideli separauit: quia virum suum pœna hæretici puniuit, antequam ille fuisset ab ecclesia damnatus, ideo talem separationem pro infecta iudicat ecclesia: & ideo tanquã si ab illo nunquã fuisset separata, illi adhærere compellitur. Quæ autem iudicio ecclesiæ separata est: virum suum punit, postquam ille de suo crimine ab ecclesiastico iudice damnatus est. Ego enim iudicium illud ecclesiæ, quod dicitur esse necessarium ad hoc, vt illa possit nolente marito intrare religionẽ, non aliud puto esse quã sententia iudicis ecclesiastici, qua declaretur virum illum esse hæreticum, qua sententia data, sine vlteriori separationis sententia, satis esse censeo, vt mulier possit a viro suo separari, & vt separata non possit compelli ad recipiendum virum suum ab hæresi redeuntem. Sed iam opus est, vt pergamus ad explanationem reliquarum partium illius præfati cap. Absolutos. Nam illos, qui hæreticis erant aliqua obligatione astricti, non solũ dicit esse absolutos ab omni debito fidelitatis: sed etiam ab omni debito dominij. Pro cuius particulæ clariori intelligentia oportet prius lectorem de multiplicitate dñij admonere. Quoddam enim est dominium super homines, aliud sup cæteras res irrationales hominibus seruientes, vt sunt pecuniæ, vestes, domus, agri, vineæ, pecora, & cætera his similia. De dominio istarum rerum non est nobis sermo in isto cap. quoniam de illo deseruimus superius, iuxta id, quod definitũ est in cap. cum secundum leges. Dominium super homines est adhuc multiplex: quia quoddã est naturale, aliud ciuile,

ciuile, aliud Euangelicũ. Dominium naturale super hominem aliquem nullum est nisi paternum, hoc est, quod habet pater super filios. Omnes enim in lege naturæ fuissent liberi: nec dominium aliquod esset in statu innocentiæ nisi paternũ. Pater enim tunc aut mater sicut modo, haberet potestatẽ docendi, admonẽdi & corrigendi filios, & filij tunc tenerentur, sicut nunc tenentur obedire parentibus, & illis in necessitate si aliquam paterentur, seruire. Hoc dominium ideo dicitur naturale: quia naturalis ratio docet, vt filius subueniat patri, & seruiat illi, a quo recepit esse, & obediat illi ad quem spectat admonere, & corrigere eum. Hoc dominium etiam si naturale sit, non est adeo fixum, & immobile, vt tolli nõ possit, sicut est reliquũ dominium naturale: quod quisq; homo habet super res necessarias ad suæ vitæ conseruationem. Nam (vt recte beatus Thomas docet) prima, & maxima naturalis inclinatio est ad esse: & ideo supra quálibet rem necessariam ad suæ vitæ sustentationem, habet naturale dominium. Hoc dominiũ, nec homo a se abiicere potest: nec propter quodcũq; peccatum per iudiciũ tolli. Vnde idem beatus Thomas Secunda Secundæ. q. 69. arti. quarto. in solutione secundi argumenti dicit: q̃ si aliqs sit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum summat: quia non sumere esset (vt ait) se ipsum occidere. Non est tam firmum, & fixum dominium patris super filios: quoniam filius re ipsa non est tam necessarius patri ad suæ vitæ sustẽtationem, sicut reliquæ res. Quo fit, vt pater possit illud a se abiicere dominiũ: & superior in pœnam alicui⁹ delicti illud a patre tollere. Primum patet in emancipatione: quoniá per illam pater filium in sua constituit potestate, & renũciat iuri, & dominio quod super filium habet. Secundum patet instit. Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur, vbi inter alia hæc habentur. Cum autem is, qui ob aliquod maleficium in insulam deportatur ciuitatem amittit, sequitur, vt qui eo modo de numero ciuium Romanorum tollitur, perinde quasi eo mortuo desinant liberi in potestate eius esse. hæc ibi. Ad eundem modum fit in peccato hæresis: quoniam propter hoc crimen pater amittit dominium, quod super filios habebat, & filij efficiuntur sui iuris. Nam filij, qui alioqui fuissent subditi patri, illo in hæresim obstinate labẽte, sunt ipso iure absoluti ab omni debito dominij, quod sup illos pater habuisset, vt dicitur in præfato cap. absolutos. Verum quia multi putare potuissent, hoc non tam aperte in illo cap. fuisse definitũ, ideo speciale de hac re decretum ecclesia statuere voluit, quo apertius id, quod nunc proxime diximus declaratũ est. Tale decretũ habetur in cap. quicũq;. §. illorum. de hæreti. lib. 6. Et inde sequitur patrem hæreticũ non posse filio impuberi substitutionẽ facere pupillarem. Quoniam inter cętera requisita ad pupillarẽ substitutionem hoc est præcipuũ, vt testator impuberem in potestate habeat. l. 2. ff. de vulga. & pupil. Hoc etiam corrolarium aliũde deduci potest: ex eo, scilicet, quod hæreticus intestabilis est. Nemo autem pro pupillo substituere potest, nisi prius sibi fecerit testamentum. d. l. 2. §. 1. Sed quæstio posset de hac re moueri, si pater ad suæ vitæ sustentationẽ antequam fieret hæreticus indigeret filio, & postea eadem indigentia perseuerante laberetur in hæresim, an filius patri hæretico indigenti sua opera, tene

ra, teneretur illi suas operas dare, illi vsq; ad supplendam indigentiam ministrare. Cui quæstioni ego ita respondendum esse censeo, vt filius eo casu maiori obligatione teneatur patri, q̃ teneretur alicui alteri in necessitate existenti: quia licet filius sit iure ipso a patris hæretici dominio, & potestate liberatus, non tamen quo ad opera misericordiæ illi exibenda, in quibus pater quamuis hæreticus est præferendus. Hanc sententiá docet glossa. dist. 30. cap. 1. & Panor. in cap. si quis. De hæreticis. Aliud est dominium super personas non naturale, sed ciuile, hoc est, quod non a natura: sed ab humanis statutis sumpsit initiũ. Et hoc etiam varium est, & multiplex, iuxta variam autoritatem, & potestatem, quam habent domini super eos, quibus dominãtur. Est enim quoddá dominium, quod inducit seruitutem in eo cui aliquis dominatur. Per hoc dominium habetur potestas vtendi seruo ad omnia, quæ voluerit: exceptis criminib9, quæ sine Dei offensa perpetrari non possunt. Per hoc dominiũ habet dominus super seruos suos plenam potestatem vtẽdi illis ad suam vtilitatem: & non ad vtilitaté illorum. Et per hoc differt dominiũ hoc a dominio regali: quia Rex nisi tyrannus esse velit, nõ vtitur subditis ad suam propriam vtilitatem: sed ad vtilitatem subditorum. Dominus auté vtitur seruo non ad serui vtilitaté: sed ad suá propriam, quemadmodũ vtitur pecoribus suis. Potest enim dominus seruum vendere, permutare, donare, locare, prout facere potuisset de iumẽto aliquo. Quę quidem misera seruitus, & si propter peccatum introducta sit, iure tamen gentium approbata est, vt habetur, in capit. ius gentium. dist. 1. Hoc dominiũ statim amittit quisquis in manifestam hæresim lapsus est, & seruus illius si in hæresim domini non cõsentit, eo ipso est a debito domini absolutus. Sed difficultas oriri posset, an dominium illius serui transferatur ad fiscum, sicut cæterarũ rerum, ita vt post hæresim domini, seruus illius fiat seruus fisci, an vero seruus fiat sui iuris, & sit ipso iure libertus. Saluo meliori iudicio, ego censeo seruum, qui in hæresim domini consentire noluit, non esse inter reliqua bona computãdum, vt in dominium fisci cum reliquis bonis transeat: sed eo ipso redditum esse suæ libertati, ita vt iuste, & absq; vllo peccato posit fugere ab hæretico qui fuerat dominus eius, & omnẽ illi negare obedientiam. Nam in præfato illo capit. fin. extra de hæret. absoluuntur omnes ab omni obligatione, qui hæreticis quomodolibet tenebantur adstricti: ergo etiam serui sunt absoluti, & per consequens fiunt liberti. Præterea de hoc habetur expressa in iure Cæsareo diffinitio. Nam in. l. Manichæos. C. de hæret. statuit Imperator Theodosius, vt seruus, qui noluerit obedire domino hæretico, fiat ipso iure libertus. Iusta quidé lex, per quam & hæretico domino pœna, & seruo Catholico pręmium tribuitur. Ius autem Cæsareum, & si non posit de fide, aut heresi definire: potest tamen & hæreticos pœna, & fideles afficere pręmio. Quo fit, vt saltem in terris, quæ legibus subsunt Cæsareis, seruus qui dño hæretico obedire recusauit, & illi9 hæresim suscipere noluit, sit ipso iure redditus libertati: quia sic præcipitur in præfata. l. Manichæos. Et idem faciẽdum esse censeo in terris ecclesiæ Romanæ, quæ nullo modo subduntur Imperatori. Quoniam, & si in illis locis non habeant vim iura Imperatorum: habet tamé vim suam illud

cap.

cap. fina. extra de hæret. Quo iubetur omnib9, vt nouerint se absolutos ab omi debito dominij, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet tenebatur adstricti. Aliud est dominiū ciuile, & politicum, quod non inducit seruitutem in eo, super quem habetur: sed solum confert habenti dominium, autoritatem, & potestatem præcipiendi ea, quæ ad bonum regimen reipublicæ, cui præest, sunt necessaria, aut saltem commoda, & conueniétia, & puniédi transgressores eorum, quæ ab illo præcepta sunt. Hoc dominiū habent Reges, Duces, comites, & reliqui domini, qui populis præsunt. Hi super quos tale dominium habetur, non dicuntur serui: sed subditi, & vocabulo iam ab omnibus recepto, dicūtur Vasalli. Hoc dominium etiam amittitur per hæresim manifestam, ita q Rex factus hæreticus, ipso iure est regno suo priuatus, & Dux suo ducatu, & comes comitatu, & idem de aliis populorū dominis quocunq; nomine censeantur, dicendum est: nam de omni dominio generaliter loquitur illud cap. fina. de hæret. Nec mirari debet aliquis, q Papa propter hæresis crimen, Regem a regia dignitate deponat, & regno priuet: quoniam in negocio fidei etiam Reges sicut & alij inferiores subdūtur summo Pontifici. Quo fit vt illos sicut quoslibet alios punire possit. Nam Regē Francorum Zacharias Papa ob multo minorē causam regno priuauit, vt refertur in cap. Alius. 15. q. 6. Imperiū Romanorum, sedes Apostolica transtulit a Græcis: quia ecclesiam non defendebant in Germanos. vt habetur extra de elect. cap. venerabilem. Multo ergo iustius est, vt propter crimē hæresis Reges regno priuentur. Posset tamen hoc loco aliquis merito quærere: si Rex fiat hæreticus, ad quē regni illius dominium, & potestas iure deuoluetur. Non quidem ad Imperatorem, præsertim si Rex non erat Imperatori subiectus, quales sunt Hispanorum, Gallorum, & Anglorum Reges. Nam bona hæreticorum, laicorum, quæ iure canonico, & Cæsareo, applicantur fisco, non cuilibet fisco sine discrimine applicata esse intelligūtur: sed soli fisco illius, qui dominium & iurisdictionem supremā secularem supra hæreticum habet. Consequens igitur est, vt regnum, & reliqua bona hæretici Regis, qui non subditur Imperatori: non sint ipso iure fisco Imperatoris applicata. Nec dicendum est regnum illud ipso iure ad ecclesiam pertinere: quia ipso iure non applicantur ecclesiæ bona laicorum hæreticorum: nisi illorum solum, qui in terris ecclesiæ viuunt, vt patet in cap. vergētis. & in cap. Excommunicamus. extra de hæret. Ad quem igitur regnum illud iure pertinebit? Si Rex ille hæredem legitimū habet, & fidelem, ego dicerem illum esse iustum, & legitimum regni successorem. Quoniam cum nihil sit de Rege hæretico in iure definitum, consequens est, vt idem de illo censeatur, quod de homine ab intestato decedente diceretur. Nam cū ille per hæresim sit ipso iure, regno priuatus, quantū ad regni possessionem censendus est mortuus: & quia de regno illius, cui tribuendum sit, nihil iura disponunt, oportet necessario, vt regnum ad legitimū hæredem deuoluatur. Et idem mihi videretur dicendum de quocūq; alio dominio cuiuscunq; rei, cui est annexum vinculum primogenituræ, ita vt si possessor illius fiat hæreticus, bona illa non sint fisco applicata: sed legitimo illi9 primogenituræ successori. De hac tamen re nihil

nihil certum definire volo: sed illam ciuilis iuris peritis relinquo, ab illis definiendam, quorum hoc proprium est munus. Si Rex hæreticus nullum habet hæredem, aut ille quem habet, est etiam hæreticus, tunc si regnum non est etiam hæresi infectum, diceremregnũ ipsum habere ius, & potestatem eligendi sibi Regem, iuxta id, quod in primo libro Regum dicitur. Populus facit sibi Regem. Si vero regnum est etiam eadem peste infectum sicut Rex, regnum etiam erit ipso iure priuatum, potestate eligẽdi sibi Regem, & tunc negocium deuoluetur ad summum Pontificem, vt ille tanquã summus ecclesiæ iudex decernat, quid sit agendum, sicut facile colligi potest ex dictis in cap. Excommunicamus. §. moneantur. extra de hæreticis. Aliud est denique dominium Euangelicum, & est potestas alicui ex Dei Euãgelio, & non aliunde concessa, qualis est potestas absoluendi peccatorem a peccato, & potestas excommunicãdi, & absoluendi ab excommunicatione. Hoc dominium habent soli viri ecclesiastici curam animarum tenentes, vt sunt Episcopi, Archiepiscopi, Papa. Et dicitur hæc talis potestas dominiũ Euãgelicum: quia ex sola Euangelij autoritate illud habetur. Vocatur etiã dominium hoc a theologis potestas iurisdictionis ecclesiasticæ. De hoc dominio difficillima īter theologos versatur quæstio: an hæreticus sit etiam ipso iure priuatus hoc dominio sicut cæteris, hoc est, an Prælatus ecclesiasticus quicũque ille sit siue Papa, siue quiuis alius, postquam factus est hæreticus sit ipso iure potestati prælationis priuatus? De hac re non conuenit inter omnes theologos. Quidam enim dicunt prælatũ ecclesiasticum factum hæreticum: diuino iure esse priuatum prælatione sua. Alij vero contrasentiunt prælatum ecclesiasticum quantumlibet in hæresi pertinacem: non esse diuino, aut humano aliquo iure potestate prælationis priuatum. Et qui sic sentiunt, coguntur dicere hoc dominium Euangelicum non esse sub illa generali locutione comprehendendum, cum dicit in illo cap. fin. de hæret. Absolutos se nouerit a debito fidelitatis dominij, & totius obsequij &c.

I. Regũ.

Oportet enim ibi excipere dominiũ Euangelicum, a cuius debito (iuxta istorum opinionem) non sunt ipso iure absoluti, qui lapsis in hæresim erant per illud adstricti. Huius nodosæ quæstionis solutionem: quoniam difficilis est, & lõgum requirit tractatum, vsque ad aliud capit. differimus, quod totum huic soli negocio impendemus, quando de pœnis spiritualibus disputabimus. Tales enim potestates, & talia dominia magis spiritualia, q̃ corporalia censenda sunt. Circa has omnes hæreticorum pœnas, de quibus in hoc cap. disseruimus, dubitatur ab aliquibus: an hæreticus occultus in has incidat pœnas. Ratio dubitationis est hæc: quia illud sæpe citatum capi. fina. de hæreticis. videtur solos manifestos hæreticos afficere. Nam solos illos absoluit a debito fidelitatis, & dominij, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet sunt adstricti. Phil. dicit hoc etiam verum esse in occulto hæretico, si illius hæresis probari posit: quia tunc potest manifestari licet actu nõ sit manifesta. Eandem sententiam docere videtur Ioannes And. hac tamen addita conditione, ꝙ processum fuerit ad probatiões: quia probatio (vt ait) tunc facit delictum manifestũ, vt in cap. cum olim. de verb. signif. Secus tamen dicendũ esse putat, si non est processum ad pro

bationes

bationes: quia ecclesia non iudicat de occultis. Et illius sententiæ subscribit Angelus de Clauasio in sua summa, eandem amplectitur Syluester de Prierio in sua summa. Ego tamen (absit precor verbo inuidia) puto hos omẽs quamuis in iure doctissimos, non intellexisse veram, & germanam illius textus sententiam. Nam quod textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim, non est intelligendum de manifestatione, quæ competit hæretico, ita ꝙ ille in publico, aut in manifesto hæresim asseruit. Potest enim quis publice, & coram mille testibus hæresim aliquam asserere, & non esse hæreticus: quia potuit illam asserere ex ignorantia, putans talem assertionem esse Catholicam. potuit etiam asserere sine vlla pertinaci animositate: sed paratus obedire ecclesiæ aliud docenti. Quorum alterũ si contingat, & iam si in fide erret, hæreticus minime cencebit: vt habetur in cap. dixit apostolus. 24. q. 3. Si hæreticus non est, necessario inde sequitur: vt pœna hæretici non sit puniendus, & per consequens pœna illius cap. fina. de hæret. non comprehendat illum. Alioqui fieret necessario, vt quis sine culpa sua, & sine culpa aliena: imo & sine iusta aliqua causa puniatur, quod est contra ius naturale, diuinum, & humanum. Nam textus ille eos, q lapsis manifeste in hæresim erãt obligati, absoluit a debito fidelitatis, & dominij. Et tamen (vt diximus) potest qs sine vllo peccato manifeste labi in aliquã hæresim. Quod ergo textus ille ait de lapsis manifeste in heresim, non est intelligendum de manifestatione, quæ se tenet ex parte asserentis: quia siue in occulto, siue in publico labatur in heresim, non incurret pœnam, si non est hæreticus. Intelligenda sunt ergo verba illius textus de manifestatione, quæ competit hæresi, ita vt ille dicatur labi manifeste in hæresim, qui labitur in hæresim manifestam, quã scit esse ab ecclesia damnatam, quamuis illam occulte, & sine vllo teste asserat. Qui vero ex ignorãtia labitur in hæresim, non dicetur labi manifeste in hæresim, quamuis illam in publico foro coram mille testibus asseruerit: quia non erat sibi manifestum talem assertionem esse hæreticam, & ab ecclesia damnatam. Is autem, qui iuxta hunc intelligendi modum labitur manifeste in hæresim, hoc est, in hæresim manifestam, eo ipso est necessario censendus hæreticus. Quia is (vt supra libro primo, cap. decimo docuim⁹) sine vlla vlteriore monitione est iam pertinax cẽsendus: qa errorem suum non est paratus corrigere. Quod facillime, vel ex eo colligi potest: quia ecclesiam, a qua corrigendus esset, aperto Marte oppugnat, quum eam non veretur asserere propositionẽ, quam scit ab ecclesia damnatam. Si vero quis ex ignorantia lapsus est in hæresim, & postea legitime admonitus obedire contẽnit, tunc primo dicetur labi manifeste in hæresim, quando legitimæ admonitioni obtemperare recusat. Is igitur, qui iuxta hunc intellectum labitur manifeste in hæresim, cum sit iuxta prædicta censendus hæreticus merito hæreticorum pœnam incurret, quantumlibet sit occultus, si tamen hæresim, quam mente concepit, aliquo verbo explicauit. Et de talibus sic lapsis manifeste in hæresim, intelligenda sunt verba illius cap. fin. de hæret. quibus dicitur, ꝙ qui talib⁹ sic lapsis manifeste in hæresim erant aliqua obligatione adstricti, ipso iure sunt ab omni tali obligatione absoluti. Nã per illa verba: Lapsis manifeste in hæresim, idem intel-

ligitur

ligitur, ac si dixisset, hæreticis. Et hi tales licet occulti sint, sicut incidũt in pœnã in cap. cum secundum leges. ita etiam ipso iure incidunt in pœnã præfati cap. si. de hæret. Si hæresim suam quãuis occulte, exterius prodiderunt. Nam (vt ait Abb. in isto cap. Absolutos) pœna ipso iure imposita afficit ipsum delinquentem, quamlibet occultum, pro qua sententia adducit glossam, quam dicit esse notabilẽ in Cle. 1. de hæret. in verbo: Eo ipso. Ex quibus colligit Abbas, vt hæreticus quãuis occultus ipso iure amittat omne dominium, sicut & reliqua omnia bona ipso iure amittit: sed non poterit talis absolutio dominij (vt ait) allegari, nisi prius manifesta causa probetur. In quibus omnibus & si bene dicat, tamen in intelligentia illius vocis, manifeste etiam mihi errasse videtur, sicut alij.

PROBATVR MANIFESTIS rationibus iustam esse hæreticorum pœnã, de qua in præcedenti capit. tractatum est. Caput. 8.

QVIA TOTIVS huius nostri operis finis, & primus scopus, ad quẽ nostrã hanc pugnam dirigimus, est, vt iustã esse punitionẽ, qua ecclesia hæreticos ferit, ostendamus, opus est, vt eam pœnã, de qua in præcedenti cap. disputauimus, merito hæreticis fuisse inflictã, probemus. Quisquis diligenter consyderauerit quantum valeant superiorum hominum exempla ad mouendorũ subditorum affectus facile intelliget, quã iustum imo (vt verius dicam) necessarium sit, omnem prælationis potestatem ab hæreticis auferre. Scipio Africanus dicebat nullo se magis animari ad virtutem, quam suorum maiorum exemplis: quorum imagines in foro depictas videbat. De Iulio Cæsare refert Plutarch. ꝙ cum ille in Hispania res quasdam Alexãdri pictas cerneret, secum diu cogitabundus, postmodum lachrymas fudit, cuius rei cãm admirantibus sociis: Nonne (inquit) iure dolendum arbitramini, quod huius ætatis Alexander tot gentes suo subdidisset imperio, qua nullũ adhuc præclarum facinus ipse gesserim? Et inde ad res præclaras gerendas expeditior, & fortior effectus est. Si eorum, qui iam præterierunt exempla tãtum viuorum animos mouere possunt, multo magis id posse credendum est exẽpla eorum, qui supersunt, præsertim ea, quæ non solum audiũtur: sed oculis inspiciuntur. Multo enim magis mouent visa, q̃ audita. Temistoclẽ enim valde multum iuuauerũt ad virtutem Miltiadis exempla. Nam Temistocles quum esset adolescens, in compotationibus, aliisq; carnis illecebris volutabatur. At postquam Miltiades factus Imperator, apud Marathonem deuicisset Barbaros, nullus illum deinceps vidit quidquã agere indecorum. Percontantibus autem multis quid fuisset in causa, vt sic fuerit repente mutatus: respondebat, Miltiadis Tropheis se fuisse a somno suscitatum. Cicero libro quarto Tusculanarum quæstionum refert: Demosthenem adeo vigilasse, vt cum opificibus de vigilia contenderit, & dolere se aiebat, si quando opificũ antelucana victus esset industria. Habẽt tantam vim, & potestatem exempla præsertim illorum, qui autoritate aliqua reliquos præcellunt, vt ad illa imitanda subditorũ animos non

non solum vrgeant: sed quasi cogere videantur. Ideo Paulus reprehendés Petrum, eo ꝙ propter Iudæos, qui a Iacobo Hierosolymorum Episcopo venerant, simulate se a gentibus subtrahebat nolens edere cum illis, dixit
Gal. 2. illi: Gentes cogis iudaizare. Nam qa Petrus supremus erat totius ecclesiæ pastor, & rector, cuius vestigia cæteri sequi debebant: ideo tanti æstimauit Petri exemplum Paulus, vt suo exemplo illum non solum ad Iudaismũ alios suadere, sed cogere dixerit. Et merito sic dixit, cogitás ꝙ multo plus mouent exempla, quam verba. Propter quod filius Dei factus pro nobis homo, volensq; hominibus certissimá viam, qua ad gloriam cœlestem peruenirent, ostendere: prius exemplis, &
Actuũ. 1 postea verbis nos ad illam instruxit. Nam prius (vt ait Lucas) cœpit facere, & postea docere. Quem locum pertractans Chrysostomus Homilia prima
Chryso. ma super Actus apostolorũ, ait: Eoq; apostoli prius vitæ exemplis docebát, deinde verbis. Quin potius ne verbis quidem erat opus, quum clamarent opera. Hæc Chrysostomus. Hinc oritur, vt peccata publica grauiora censeantur, q̃ secreta, & táto grauiora, quáto a pſona maioris autoritatis, & quæ magis tenebatur bonum aliis præbere exemplum, fuerint commissa. Ideo de malis sacerdotibus, dominus per
Eze. 44 prophetam Ezechielẽ ait: Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Quæ verba pertractans beatus
Gregor. Gregorius parte prima Pastoralis capit. 2. ait: Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, q̃ qui peruerse agens, nomen, vel ordiné sanctitatis habet. Delinquentem namq; hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplum culpa vehementer extéditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur, Hæc Gregorius. Causa autem huius inde ꝓuenit, ꝙ qui publice peccat, alios ad idem faciẽdum suo exemplo hortatur, & ob hanc causam scandalizare dicitur: quia suo exẽplo aliis offendiculum ad ruinam parat. Propter quod Saluator noster huiusmodi scandalizanti acerbe minatur, sic inquiens: Qui scádalizauerit vnum de Mat. 18.
pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundũ maris. Qui sic alium scandalizat, nó solum de suo: sed etiam de alterius peccato, qui illius exemplo ad peccádum motus est, rationẽ reddet. Quod non fieret: nisi quia ille peccati alterius causa fuit, suo exẽplo illum ad peccatum vehementer impellens. Hæc omnia, quæ diximus, huc tendunt: vt per illa notum omnibus fiat quanta sit exemplorum potentia. Et si tantum valent quorumlibet hominum exempla ad mouendos aliorum hominum affectus: multo magis valebunt exempla illorum, qui aliqua autoritate, & potestate reliquos præcellunt. Et hinc luce clarius constare poterit iustum esse, vt omnis ab hæreticis auferatur prælationis, & dominij potestas. Timetur enim iuste, ne his, qui præest subditos suos ad eádem hæresim suo exemplo trahat. Filij parentes suos fere semper imitari nituntur: & ad illorum exemplum vitam suam frequẽtissime componunt. Est enim a natura insitum filiis, vt parentes suos amẽt: & inde euenit, vt quæcunq; in parentibus viderint, bona esse cẽseant. At quod quisq; bonũ existimat: illud appetit, & illud imitari conatur. Præter hunc mutuũ parentum, & filiorũ amorem, est adhuc alia, & quidem potissima causa: quæ filios ad parentum suorum imitationem vehementissime impellit.

Hæc est assidua parentũ, & filiorum mutua cõuersatio. Parentes enim suos filij vident, quũ comedunt, quum bibunt, quum ludunt quum iocantur, quũ irascuntur, quũ subsannant. Vident illorum ingluuies, ebrietates, prodigalitates, tenacitates, fornicationes, adulteria, & cætera id gen⁹ vitia. Audiunt illos detrahentes, adulãtes, mentientes, iurantes, peierantes, blasphemãtes, atq; alia multa, quæ virum pudicum non decent loquentes. Raroq; cõtingit, vt rem alicuius momenti parentes domi faciant, aut dicant: quod filios lateat. Quantum autem nocere possint mali hominũ mores, his qui perpetuã cum illis habent consuetudinem, sacra scriptura multis in

Prou. 13. locis nos apertissime docet. Qui cum sapientibus graditur (ait Salomon) sapiens erit: amicus stultorum similis

Pro. 22. efficietur. Et iterum: Noli esse amicus homini iracundo, neq; ambules cum viro furioso: ne forte discas semitas eius, & summas scandalũ animæ tuæ.

Eccl. 13. Et Ecclesiasticus eleganti similitudine hoc ipsum explicat, dicens: Qui tetigerit picem inquinabit̃ ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Deniq; propheta Regius

Psal. 17. ait: Cum sancto sanctus eris: & cum peruerso peruerteris. Si conuersatio bonorum proficere potest: conuersatio malorum multo magis obesse poterit, quia sumus omnes natura procliuiores ad malum, quam ad bonum. Difficillimum est, vt quis inter malos innocenter conuersetur. Propter hanc duplicem causam parentes suos filij magis q̃ cæteros homines imitantur: quia illos magis diligunt, & longiorem cum illis habent cõuersationem. Faciliusq; eorum malos imitãtur mores, q̃ bonos, quia natura iam per peccatum quodãmodo corrupta fortius impellit ad malum, q̃ ad bonũ. Et hinc euenit, vt raro contingat patri vitioso filius studiosus. Scio quidem aliquando ita contingere: sed hoc rarum est, & albo notatum, ego autem de his, quæ frequenter, & quasi semper eueniunt loquor. Pater si est mercator, filios habeat mercatiõi deditos, si lusor, filios habet lusores: si fornicator, filios nutrit fornicatores: si idololatra filios docet idololatriã: si deniq; hæreticus est, eadẽ hęresi inficit filios. Hoc manifesta experientia in multis comprobatũ est, qui filios suos in eandem traxerunt hæresim, in quam ipsi fuerũt lapsi. Testis est Bohemia, quæ postquã sub Vuencesłao illorum Rege, & Sigismundo Romanorum Imperatore, annis ab hinc plus q̃ centum & quadraginta a fide Catholica defecit, nunq̃ ad illam hucusq; rediit, non ob aliã causam: nisi quia filij illorum eundem a teneris annis imbibunt errorem, quo parentes suos affectos esse vident. Timeo certe, vt (quod Deus pro sua pietate auertere dignetur) idẽ eueniat Germaniæ, & Angliæ. Quia si filij eadem hæresi Lutherana a parentibus imbuunt̃, qua illi nunc sunt infecti, tarde illæ prouinciæ ad fidem Catholicam conuertentur. Adolescẽs enim (vt ait Salomon iuxta viam suam etiam quum senuerit, non recedet ab ea. Et egregius poeta dixit. Prou. 22

Quo semel est imbuta recẽs seruabit odorẽ Testa diu. Oratius

Iustum igitur fuit, & necessarium, a parentibus hæreticis patriam omnem auferre ptãtem, & filios sui iuris suiq; arbitrij facere, ne parentes sua autoritate, suoq; exemplo filios in eandem hæresim traherent, & filij, iuris autoritate fulti, possint, si velint parentibus resistere, tanquam qui iam sunt ipso iure ab illorum potestate liberati.

Propter hác causam multi Theologi, e quorum numero est sanctus Thomas, docét non esse licitũ infidelium paruulos inuitis parentibus baptizare: quia talis baptizatio (vt aiunt) verteretur postea in contumeliam fidei Christianæ: quia parentes nutrirent filios ĩ errore suo: qui sic in pueritia nutriti, nunquam postea fidem Catholicam, quam in baptismo susceperũt, perfecte tenerent. Alij tamen theologi, inter quos recensetur doctor subtilis Scotus, qui oppositam sententiam tuentur, propter eandem causam censent, filios infidelium, qui inuitis parentibus fuissent ex imperio principis baptizati, esse statim post baptismum a parẽtum cura, & potestate semouendos, ne si apud illos manerent, a parentibus suis in eundẽ infidelitatis errorem traherentur, quo illi sunt infecti. Si iustum est, vt patriæ potestatis dominium a parẽtibus hæreticis auferatur, ne ipsi filios suos eadem hæresi inficiát, multo iustius est, vt aliud quodlibet ciuile, & politicum dominium sit ipso iure a dominis hæreticis ablatũ. Nam qui hoc tenent dominium pluribus nocere possũt, quá qui solum dominio gaudét paterno, eo ꝙ latius est dominiũ politicũ, aut regale, ꝙ̃ paternum, & pluribus imperat Rex, aut Dux, aut Marchio, aut quiuis aliꝰ dominus, ꝙ̃ qui solum est pater. Deinde plus potest Rex erga subditos, quam pater erga filios, & hinc euenit, vt sæpe subditi magis conentur Regem suum imitari, ꝙ̃ filij parentem. Possunt quidem Reges eo ꝙ diuitiis pollent, munera plurima dare, & quia tam potentes sunt, vt nullus subditorum illis resistere valeat, possunt subditos suos, cum eis libuerit, variis pœnis affligere. Ex primo orit̃ apud inferiores homines spes alicuius muneris recipiendi. Ex secundo oritur in subditis metus pricipis, ne videlicet circa eos quidquid pœnarũ potest, cum libuerit exerceat. Hæc duo videlicet metus, & spes solent animos hominũ in adulationẽ impellere, quidá enim, vt ea, quæ anxie cupiunt, assequi posſint: alij vero ne pœnas, quas vehementer metuunt, incurrant, principibus suis omni ex parte placere procurát. Ea faciunt, & dicũt, quæ sperant principi suo grata esse futura, ea dicere, & facere omittunt, quæ principi displicere intelligunt. Qui mollibus vestiunt̃ (inquit saluator noster) in domibus Regum sunt. Nam in domibus Principum sunt adulatores & qui hominibus placere student. Optime igitur, & eleganter Claudianus poeta in lib. de quarto Honorij Augusti consulatu dixit. Matt. 11.

Componitur orbis claudia.
Regis ad exẽplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ꝙ̃ vita regentis.
Mobile mutat̃ semper cũ principe vulgus.

Et libro primo de laudibus Stiliconis iterum ait:

Scilicet in vulgus manát exẽpla regẽtum,
Vtq; ducũ lituos, sic mores castra sequunt̃.

Ex his igitur omĩbus apertiſsime colligere licet, ꝗ̃tum Rex hæreticus posſit subditis suis in fide nocere. Illius enim exemplũ multos a fidei veritate deflectet: quia pars metu, pars amore illius, aut suarum rerum idem quod ille, asseuerabunt, docebunt, prædicabunt. Cum Magi ab oriẽte venissent Hierosolymá quærentes Regem Iudæorũ tunc recens natũ, turbatus est Herodes, & oĩs Hierosolyma cũ illo. Matt. 2. Non est mirum, ꝙ Herodes, qui alienigena, & tyrannus erat, turbetur audito nomine Regis, & illum perdere velit. Ita enim se res habet, vt si quis regnáte alio alterum appellet ibidem Regem, mille eum periculis exponat, atq; in apertum tradat interitum.

At quod Hierosolyma audito nomine sui Regis, tunc nati, turbetur, res est admiratione digna: quia magis ob eam rem lætari, & exultare debuisset, quá turbari: quia sciebat Herodem Alienigenam esse, & nihil de regni iure habentem. Quo fit, vt de eiectione tyranni, & regis aduẽtu lætari debuisset. Sed si Claudiani sententiam ad memoriam reuocemus, facile intelligemus ita fieri oportuisse, vt Rege turbato omnis Hierosolyma simul cum illo turbaretur. Quia (vt Claudianus dixit) mobile mutatur semper cum principe vulgus. Rege ergo hæretico existente necessario eueniet, vt populus in eandem hæresim trahatur. Quod si facere contempserit, multis tormentis, variisq; cruciatibus ad id faciendum compelletur. Huius rei plura, quam vellem, extant manifestissima exempla, e quibus aliqua producere decreui, vt quæ diximus illorum testimonio comprobemus. Multi fuerunt in populo Israel Reges idololatræ vt Ieroboam, Baasa, Ela, Zambri, Amri, Achab & Ochozias. His autem regnantibus, populus Idolis sacrificare non destitit, eo quod sequebatur perfidam Regum suorum insaniam. In noua lege, & Euangelica multi fuerunt Reges hæretici, qui ecclesiá Catholicam acerrime vexauerunt, adeo vt illorum causa multi a fide Catholica defecerint. Iulianus Apostata postquam fidem deseruit, ecclesiá Catholicam plusquá quilibet alius Rex gentilis est persequutus. Multos fidem negare coegit, multos ad martyrium perduxit. Reges Gothorũ eo quod Arriana hæresi erant infecti, magná ob hanc causam Christianorum stragem fecerũt in Italia, & Hispania. De atroci crudelitate, quá in Christianos Vuandali exercuerũt in Africa, extat historia duobus libris partita, & a Victore Episcopo conscripta. Solũ vnũ ex Gothis, quod in Hispania contingit exemplũ proferá: cui⁹ meminit beatus Gregorius libr. 3. dialogorũ, cap. 31. quod satis esse arbitror ad ostẽdendum, quantũ sit Rex hæreticus ecclesiæ Catholicæ noxius. Leonigildus Hispaniarum Rex, & a Gothis originẽ trahens. Arriana hæresi cum fuisset infectus, eadẽ hæresi filios suos, regnumq; suũ inficere nitebaẗ. Ermigildus autẽ primogenitus eiusdẽ Regis filius, ac proinde totus regni hæres, suadẽte beato Leandro tunc Hispalẽsi Episcopo, hęresim Arrianá deserẽs, ad fidem Catholicam conuersus est. Quem pater Arrianus, vt ad eandẽ reuocaret, primũ blanditiis, & præmiis, deinde minis, & terroribus erga illũ egit. Quæ omnia cum non possent animum illum constantissimum a fide Catholica, vel tãtillum deflectere, iratus pater illũ prius hæreditario iure regni priuatum in vincula, & carceres coniecit. Adueniente autẽ paschatis festo, quo ex more, & ecclesiæ vniuersalis decreto, Christiani sacrum domini corpus sumere solent, perfidus pater Arrianũ Episcopum ad filium misit, vt ex manu illius communionẽ perciperet, vt per hoc illum sibi pater conciliaret. Sed vir Deo plenus Ermigildus hoc facere recusauit, & Episcopo veniẽti exprobrauit, & magna constantia illum a se duris increpationibus repulit. Hoc cum Arrianus pater audiret, infremuit: statimq; paternæ pietatis oblit⁹ apparitores suos misit, qui filium suum occiderent, quod & fecerunt. Quid quæso hæreticus contra fideles facere destitisset, qui pro tuenda hæresi Arriana proprio filio non pepercit: sed carnificibus tradidit illum?

Gregor.

Leonig.

Ermigil.

illum? Qui tam atrociter insectatus est proprium filium, putasne æquiori animo cæteros prosequeretur fidêles? Sed opus est, vt ex nostro hoc seculo aliqua proferamus exépla: quoniam hæc magis, quá reliqua: quæ iam præterierunt, animos intuentium mouere poterunt. Cum Martinus Lutherus annos ab hinc triginta suos in Saxonia effundere cœpisset errores: statim illi acquieuit Fredericus Dux Saxonum, cuius exemplo, & autoritate populus motus in eandem lapsus est hæresim. Idem contingit Lantsgrauio Hessiæ Philippo. Merito igitur decretum est, vt Rex, aut quiuis alius secularis dominus factus hæreticus, ne populis fidelibus sibi subiectis nocere possit, sit ipso iure dñio regni, & qualibet alia seculari ptâte priuatus.

DE ALIA HAERETICORUM pœna, quæ est infamia, & de cæteris, quæ ex illa sequuntur Cap. 9.

INTER ALIAS pœnas, quibus ecclesia hæreticos merito puniendos fore decreuit, infamia recensetur, quæ tanto cæteris pœnis grauior æstimari debet, quanto fama reliquis omnibus merito anteponitur transitoriis bonis. Melius est nomen
Pro. 22. bonum (inquit Salomon) quam diuitiæ multæ. Hoc autem bono nomine priuatus est, quisquis hæreticus est, siue occultus ille sit, siue manifestus. Hoc tamen interest inter occultum hæreticum, & manifestũ, quod occultus hæreticus sola iuris infamia cẽsetur infamis, & non infamia facti: quia eius crimen cum nondum sit manifestum, famam illius tollere non valet. Hæreticus autem manifestus, & infamia facti, & infamia iuris iudicatur infamis. Infamiam facti incurrit quisque per criminis sui manifestacionem, & tanto grauiorem incurrit infamiam, quanto grauius est crimen, quod commisit, & tanto maiorem, aut latiorem, quanto peccatum est pluribus manifestum. Non est enim eadem mensura metienda infamiæ grauitas, & eius latitudo, siue extensio. Nam si Petrus graue aliquod crimen paucis manifestum committat, & Ioannes leue aliud crimen multis scientibus perpetrauerit, infamia Petri grauior censebitur, Ioannis vero maior, aut latior.

Quo fit, vt infamia facti, quam hæreticus ex criminis sui manifestatione incurrit grauissima sit censenda: quia hæresis (vt supra libro primo, capitulo secundo docuimus) inter grauissima recensetur peccata. Infamia iuris est illa, ad quam ex iuris decreto aliquis damnatus est, Sunt enim peccata aliqua, quorum quodlibet, si quis committat, iure ipso censetur infamis, vt qui exercet improbum fœnus, exigens vsuras vsurarum. Tertia quæstione septima. §. Porro. Et qui contrahit simul cum duabus, vel qui simul duas habet sponsas. lege, quid ergo. ff. de his, qui no. infam. & in capitũ. Nuper a nobis. extra de bigamis. Et qui locauit operas suas, vt pugnaret cum fera. ff. de postulãdo. lege prima. §. bestias. Et generali eloquutione quisquis per sententiã iudicis damnatus est de crimine publico, ipso iure censetur esse infamis. Hoc autem vltimum solum censetur verum, quando damnatus est per sententiam diffinitiuam, non autem per sen-

tentiam interloquutoriã, & quando damnatus est ab ordinario iudice, & non si damnetur ab arbitro. l. quid ergo. §. Ex compromisso. ff. de his, qui no. infa. Hæresis autem vtroq; iure, & ciuili, & canonico publicum censetur crimen: quia illud iure ciuili publicũ dicitur crimen: cuius denunciatio, vel accusatio non solum personæ, quæ ex crimine illo aliquam passa est iacturam: sed cuilibet ex populo competere potest. Sunt enim aliqua peccata a iure signata, quæ ꝓpter illorum grauitatem ab omnibus accusari possunt: ne maneant impunita, vt sunt homicidia, parricidia, adulteria, crimen læsæ maiestatis. Atq; ideo publica dicuntur crimina: quia ad publicam spectat vtilitatem, vt talia puniantur: quoniam nisi id fieret, plurima inde reipublicæ euenirent incommoda. Nullum est autem hæresis crimine nocentius, & quod grauius reipublicæ incõmodare posit. Propter
2. Ti. 2. quod Paulus de hæreticis loquens, dixit: Sermo eorum, vt cancer serpit. Merito igitur quilibet ex plebe de crimine hæresis accusare potest: ne licentiosa impunitate amplius grassetur, & totam suo veneno inficiat rempublicam. Ea enim, quæ in religionem diuinam committuntur, omnium respiciunt iniuriam. l. Manichæos. C. de hæreticis. Quæ autem omnibus inferunt iniuriam: ab omnibus accusari possunt. Quo fit, vt crimen hæresis ab omnibus posit accusari, & inde sequitur, vt iuxta iuris ciuilis regulas, & præcepta, inter publica crimina sit recensendum. Iure autem canonico id multo apertius ostenditur: quia secundum ius canonicum, om̃e crimen dicitur publicum: quoniam ad publicam spectat vtilitatem, vt nullum crimen sit impunitum, vt patet per cap. crimina. de collus. dete. iuncta glossa. Vnde consequens est, vt quisquis ab ecclesiastico iudice de crimine aliquo est damnatus, sit eo ipso infamis, ac si damnaretur de crimine publico. Quod (vt notat Angelus de Aretio. Institu. de suspect. tu. §. suspectus) eo solo casu est verum, quando talis damnaretur propter dolum, non propter culpam. Quisquis ergo de hæresi damnatus est, vtroq; iure censetur infamis, & tanto magis quanto hæresis cæteris peccatis est peius. Sed dubium est, an hæreticus antequam de crimine hęresis a iudice damnetur, sit ipso iure infamis, an requiratur, quod sit prius de crimine hæresis damnatus, ad hoc, vt infamiam iuris incurrat. Et forte alicui videbitur hæreticum ante damnationem non esse dicendum infamem: quia regulare esse dicitur in criminibus publicis, quod nunquam in illis incurritur iuris infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam diffinitiuam. l. prima. ff. de his, qui no. infa. & notat Dinus in regula, infamibus. & Panor. in capitu. Testimonium. de testibus. & in capitu. exceptionem. de exceptionibus. Sed his non obstantibus mihi videtur dicendum hæreticum ante damnationẽ esse ipso iure infamem. Ad quod dicendum aliquibus persuadeor rationibus. Primo quidem inde moueor, quod credentes hæreticorum, & eorum receptatores, qui propter hoc excommunicati, satisfactionem congruam infra annum reddere neglexerunt, velut hæretici reputantur. vt patet in capitulo Contumaciam. de hæreticis. libr. 6. Inter Cæteras autem pœnas, quibus huiusmodi credentes, & receptatores hęreticorũ a iure puniuntur: vna est, ꝙ ipso iure sunt infames, vt patet in cap. Excõmunicamus

communicamus. §. credentres. extra de hæret. Quibus verbis aperte insinuatur hæreticum omnem esse ipso iure infamē. Præterea, propter vnum quodq; tale (vt ait Aristoteles) & illud magis: ergo si credentes, & receptatores hæreticorum, sunt propter hæreticos ipso iure infames, oportet, vt hæretici ipsi, propter quos est illis hæc pœna inflicta, sint etiam ipso iure infames. Rursum omnia, quæ conueniunt his, qui sunt ipso iure infames (vt ex sequentibus patebit) conueniunt etiam hæreticis. Consequens est igitur, vt hæretici censeantur ipso iure infames. Nec op⁹ est declaratiōe aliqua, aut criminis cōdemnatione: sed eo ipso, quod facti sunt hæretici, iuris infamiam incurrunt. Quemadmodum supra diximus de dominio bonorum omnium, quod a die commissi criminis absq; aliqua alia dānatiōe, aut declaratione, hæreticū amisisse ostendimus. Et iustum quidem erat, vt talem infamiam ipso iure incurrerent hæretici: quoniam hæresis crimen multo grauius est omnibus illis, quæ supra recensuimus, propter quorum quodlibet ipso iure incurritur infamia: ergo multo iustius erat, vt propter hæresim iuris infamia incurreretur, quam propter reliqua omnia. Quod autem dicitur regulare esse in criminibus publicis, vt nunquam propter illa incurratur infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam: quanquam veritatem habeat in reliquis omnibus criminibus, fallit tamen in illis, quæ sunt a iure notata, quæ si quis commiserit, est ipso iure infamis. Ex istorum numero (vt diximus) est crimen hæresis. Quo fit, vt hæreticus etiam ante condemnationem sit ipso iure infamis. Hæc pœna non solum ipsos hæreticos: sed etiam illorum filios punit, ita vt parentum hæreticorum filij quamuis fideles ipso iure censeantur infames. Et merito quidem hanc pœnam ad filios vsque extendendam esse definitum est. Quia sicut gloria, & nobilitate parentum gaudent filij, ita iustum erat, vt e contrario parentum ignobilitatem, dedecus, & infamiam in se ipsis sentirent. Gloria filiorum (inquit Salomon) parentes eorum. Prou. 17 Nam qui a parentibus bonis genitus est, naturalem quandam inclinationem ad bonum, vt in plurimum ab ipsis parentibus suscipit.

Quoniam ab illis corporis complexionem deducit, quæ si bona est: non paruum est ad virtutem adiutorium, & incitamentum. Vnde Aristoteles Aristot. libro primo Politicorum, capitulo quarto ait: Vt ex hominibus hominem, ex bestiis bestiam: sic ex bonis bonum generari: sed natura quidem hoc vult, attamen plerunque non potest. Hæc Aristoteles. Præter illam inclinationem, quam a parentibus suscipiunt filij: inest etiam ipsis filiis naturalis quædam parentum suorum imitatio, quæ multis magnum est, semperq; fuit virtutis adiumentum. Nam iuuenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare videantur: solent maiorum suorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aspirare fœlicitatem. Sic Philippi nomen Alexandrum, sic maioris Aphricani gloria minorem Scipionem: sic Iulij Cæsaris fama Octauianum excitauit. Sic deniq; fuit Pyrrhus Achileides animosus imagine patris. Hinc suspitio oritur de filiis, vt tales illi sint, aut saltem futuri sint, quales parentes eorum fuere. Et hæc est illa filiorum gloria, quæ ex parentum nobilitate, & virtute oritur.

vt bonus, & studiosus ille credatur: quia bonorum est filius. Pro hac sententia est, quod Aristoteles loco praefato, ait: Helenam apud Theodectum in sui laudem dixisse. Ex diis (inquit illa) ab vtraqꝫ stirpe prognatam, quisquam appellabit seruam? Et beatus Paulus in ea, quae est ad Romanos epistola ait: Si radix sancta, & Rami: Sic ex Abraham ortus est Isaac, & ab hoc genitus est Iacob, ex Thobia Seniore prodiit Thobias Iunior aeque bonus, & sanctus, ac pater. Ad eundem modũ de malis sentiendum est: quoniã ex prauis parentibus procedunt ferme semper filij peruersi, paternae iniquitatis imitatores, quem admodũ ex Cicuta oritur fructus virulentus, aut ex sentina aliqua defluit aqua putrida, & sordida. Et hoc ipsũ Salominis testimonio comprobatur, qui in libro sapientiae ait: Ex iniquis enim omnes filij, qui nascuntur, testes sunt nequitiae aduersus parentes in interrogatione sua. Tam vera semper reputata est haec sententia, vt veteri adagio celebretur, quod ait: Mali corui malum ouum. Non sunt tamen haec omnia tam constanti, & inuariata lege firmata, vt contrariũ euenire non posit. Nam aliqñ accidit, vt ex bonis parentibus mali procedant filij, tanq̃ pestilens fructus ex arbore bona, aut aqua amarulẽta de dulci fonte profluens. Sic ex Adam ortus est Caim: Ex Noe chan: Ex Isaac nat⁹ est Esau. Et (vt ad ꝓphanas veniamus hystorias) Scipionis Aphricani filius (vt de illo refert Valerius Maximus) vecors, & ignauus fuit. Quinti Fabij Maximi Imperatoris clarissimi filius tam perditam luxuria vitã (eodẽ Valerio referente) egit, vt bonis omnibus paternis sit illi ab Vrbano Praetore interdictum. E contrario ex malis parẽtibus etiam

Rom. 11

Sapi. 4.

Adagiũ.

aliqaundo oriuntur boni, & virtutis studiosi filij, quemadmodũ Rosae de spinis. Nam ex Achaz pessimo Rege & idololatra (vt Regũ narrat historia) nat⁹ est fidelis, & sanct⁹ Rex Ezechias. Et Iosias ille Rex sanctus, qui tulit abominationes impietatis, cuius memoria (vt inquit Ecclesiastic.) qua simel indulcabitur, filius fuit impij, & idololatrae Regis Amon. Sed haec rara sunt exempla, quod vero frequenter, & quasi semp euenit, est malos ex malis parẽtibus generari, & bonos ex bonis. Huius rei tam multa, & tam aperta sunt exẽpla, vt non sit opus recẽsere. Causam vero huius si quis nosse cupit, illi libenter offerimus. Certum est varias animorum inclinationes, ex variis corporis complexionibus oriri. Nam qui cholera abundat, facile irascitur, facileqꝫ remittit. In quo pituita viget somnolentiã, & pigritiam patitur. Qui sanguine pollet, laetis gaudet, & ad omnes carnis delitias est facile procliuis. Qui bilem atrã, aut melancholiã plus satis habet, tarde irascitur, tardeqꝫ remittit, laeta fere oĩa fugit, tristibus delectat̃, solitudines quęrit, frequẽtias hominũ deserit. Corporis cõplexiones, & qualitates tã variae, ex variis parentũ cõplexionibus fere semper oriunt̃. Qm̃ ex semine a parentibus in actu generationis deciso, filij corpus coagulatur, & coalescit, & deinde ex sanguine matris paulatim formatur, & nutrit̃, & sic simul cum corpore, corporis inclinationes a parentibus recipit. Hanc sententiam duobus versiculis elegãter cõplexus est Baptista Mantuanus, sic inquiens:

4. Re. 16

Eccl. 49

Qui viret in foliis, venit a radicib⁹ humor,
Et patrũ in natos abeũt cũ semine mores.

Baptista Mantuanus

Et haec est infamia, quam filij a parentibus iure contrahũt. Pręsumit enim ius, & merito, filios tales esse futuros, quales

quales eorum parentes fuisse experientia compertũ est. Nam in cap. si quis. 6.q.1. dicitur ꝙ in filiis, paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuuntur. Iuste igitur hæreticorũ filij cēsentur infames: quia merito de illis suspicádum est, vt (nisi aliunde adiuuentur) in eum, quo parētes infecti fuere, labátur errorem. Hanc tamē iuris infamiam non sustinebunt filij eorũ hæreticorum, qui ab hæresi resipiscentes, ad fidem Catholicá redierunt, & ecclesię vnitati adhæserunt, cap. statutum. 2. de hæret. lib. 6. Ex hac iuris infamia, veluti ex radice quadá, aliæ pœnæ oriuntur. Hæreticus nó potest esse testis, vt patet in cap. 1. extra de hæreticis. & cap. ipsa pietas. 23. q. 4. Et merito repellitur hæreticus a testimonio perhibēdo: quia inter multa, quæ in teste requirũtur, est fama, cap. testimoniũ. extra de test. & attest. & cap. præterea de testib9 cogendis. Et Isidorus in lib. Ethymologiarum de testis qualitate loquens, ait: Si vita bona defuerit, fide carebit. Non enim potest iustitia cum scelerato homine habere cōmercium. Hæc ille. Et habentur hæc verba in cap. Forus. extra de verbo. signif. Deinde (vt dicitur de regulis iuris. lib. 6.) semel malus semper præsumitur malus: præsertim eodem genere mali. Hæretic9 igitur, qui falsum dedit de fide Catholica testimoniũ: iuste præsumitur de qualibet alia re falsum datur9 testimoniũ. 2. q. 7. cap. Non potest. Præterea sapiēs Ecclesiasticus ait: A mendace quid verũ dicetur? Quibus verbis satis aperte sapiens docet non esse reddendam homini mendaci fidem. Non est ergo præbenda fides hæretico: quia semel in graui, perniciosoq; mendacio est deprehensus, & inde consequens est, vt non sit accipiendus in testem. Hoc tamen non absolute, & vniuersaliter

Isidor9. Eccl. 34

accipiendum est: quia inde excipienda est causa hæresis, in qua hæreticus contra hæreticum potest reddere testimonium. cap. in fidei fauorem. de hæreticis. libro sexto. &. secunda quæstione septima. capite. si hæreticus. Nam regula illa, qua docetur socios criminis non esse in testes admittendos, sicut fallit in crimine læsæ maiestatis, & simoniæ: ita etiam fallit in crimine hæresis. Hæreticus igitur contra hæreticum testificari potest: non tamen contra fidelem. Ex quo infero, quod hæretico semiplenæ probanti contra Catholicum Christianum non deferetur iuramentum in supplementum semiplenæ probationis: quamuis oppositum sit lege statutum. Nam lege præcipitur, vt semiplene probanti deferatur iuramētum necessarium in supplementum probationis. l. Admonendi. ff. de iureiurando. l. in bonæ fidei. C. de rebus creditis. & cap. super eo. extra de his, quæ vi, metusue causa fiunt. Tale autem iuramētum non est concedendum hæretico semiplene probanti cōtra Christianum: quia tale iuramētum supplet locũ cuiusdam testimonij. Hæreticus autem cũ a testimonio reddendo sit iure repulsus, consequens est, vt iuramentũ non sit illi deferendum ad supplementũ semiplenæ probationis. Præterea anteq̃ iuramētum alicui deferatur ad supplendam semiplenam probationem, inspicienda prius est personæ qualitas, & anxiæ examinanda, vt scilicet vir bonus ille sit verax, fidelis, timēs Deum, qui pro magno aliquo precio peierare non auderet. Quæ omnia cum longe absint ab hæretico, consequens est, vt non sit illi deferendum iuramentum ad supplementum semiplenæ probationis. Eadem etiam ratione hæreticus Catholicũ accusare non

potest. 2.q.7.cap.alieni. & cap. Pagani. Qui alterius crimina iuste accusare, aut reprehendere voluerit, oportet, vt ab eisdé criminibus ipse sit alienus. 3.q.7.cap.qui sine. & cap. Postulatus. Et hoc ipsum egregius poeta eleganter docuit, sic inquiens:

Iuuena. Loripedem rectus irrideat Aethiopem albus.

Altera est adhuc hæreticorum pœna, quæ etiam ex prædicta iuris infamia deducit, & est priuatio cuiuscũq; dignitatis, & officii publici, & cuiuscunq; beneficij ecclesiastici, & indignitas, & inhabilitas, ad aliquid horum in posterum suscipiendum. Circa hæc tamen oportet admonere lectorem, q̃ hæc duo, videlicet, priuatio susceptorum, & indignitas ad suscipiẽda, non sunt æqua lance pensanda. Nam priuationẽ officij, aut beneficij suscepti, non incurrunt ipso iure hæretici: sed solum postquã ad illam priuationem fuerint a iudice cõdemnati. Nam verba, quæ habentur in cap. ad abolendam. §. præsenti. extra de hæreticis. nõ exprimunt sententiã a iure latam: sed sententiam a iudice ferendã, sic enim ibidem dicitur. Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudet̃, si dixisset, sit ipso facto, aut ipso iure nudat⁹, sententiam expressisset latam. Dicens autem: Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, aperte expressit sentẽtiam a iudice ferendam. Et in cap. Excõmunicamus. §. credentes. verba eiusdem notæ ponuntur, quæ ferendam exprimunt sententiam, & non latam. Quo fit, vt hæreticus presbyter antequam per ecclesiasticum iudicem sit ecclesiastici ordinis prærogatiua nudatus, & per Episcopũ degradatus, non posit propter crimen hæresis, aut propter quoduis aliud crimẽ a seculari potestate puniri. Et si quis iudex secularis ante huiusmodi prærogatiuæ denudationem in talem presbyterũ hæreticum per se, aut per alium manus inijceret violẽtas, incideret in sententiam canonis, si quis suadente diabolo. Quia ille talis quãuis hæreticus, gaudet ecclesiastici ordinis priuilegiis, quousq; per sententiam competentis iudicis ecclesiastici sit illis priuatus. Sequitur etiam inde hæreticum, qui aliquod officium publicum habet, antequam officio spoliet̃, facere fructus, qui ex tali officio proueniũt suos, qui statim in ius, & potestatem fisci succedunt. Huius corrolarij pars prima inde est manifesta, q̃ hæreticus ille adhuc retinet officiũ, & habet in illo veram, & plenam possessionẽ, & per consequens habet etiã ius ad fructus percipiendos. Tale enim ius ad fructus recipiendos oritur ex possessione officij, ergo cum nullo alio iure sit impeditus, ne tales fructus percipere possit. Sequitur inde necessario, vt officio retento, retineat etiam fructuũ receptionem, quæ ex tali officij possessione oritur. Nam concesso principali, conceditur quidquid ex illo pendet: nisi sit aliunde sublatum. Hoc autẽ non eueniret, si hæreticus esset ipso iure omni officio priuatus. Tunc enim fructus officij acquirere nõ posset: quia nullũ ius ad illos fructus percipiendos haberet. Alteram corrolarij partem probo, quia hæreticus ipso iure priuatus est dominio omniũ bonorum suorum, & in eius locum subrogat⁹ est fiscus, cap. cum secundum leges. de hæret. libro. 6. Et inde sequit̃, vt fructus, quos hæreticus acquirit, eo ipso q̃ sunt ab eo acquisiti, transeant in ius, & potestatem fisci. Potest etiam aliter dici, q̃ hæreticus licet non sit ipso iure officio & dignitate priuatus, est tamen ipso iure priuatus iure percipiendi fructus, qui

qui ex tali officio proueniunt, & ius illud succedit fisco sicut cætera bona. Et iuxta hunc modum dicēdi, hæreticus quamuis officium retineat, non faceret fructus suos: sed fiscus ratione iuris, quod sibi propter hæreticū competit, eos acquireret sibi. Et forte hoc vltimum est magis iuri consonū, propterea ꝙ in cap. fin. extra de hæreticis. dicitur esse absolutos ab omni debito dominij, fidelitatis, & obsequij: qui hæreticis erant quomodolibet obligati. Et inde consequens est, vt qui hæretico ratione alicuius officij publici, aut dignitatis aliquos redditus debebat, sit absolutus a tali debito reddēdo, & ita hæreticus non habebit ius ad tales redditus exigēdos, & per consequens nunquā faciet fructus suos: quamuis officium, aut dignitatem retineat. Hæreticus igitur licet non sit ipso iure priuatus officio aut dignitate, est tamē ipso iure priuatus, iure exigendi fructus, aut redditꝰ, qui sibi ratione officij, aut dignitatis competere poterāt, & ius illius succedit fisco, donec hæreticus sit officio illo, aut dignitate priuatus. Alia pœna, quæ est indignitas, aut inhabilitas ad officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda, duriore, & acerbiore constringitur lege. Nam vt hanc pœnam incurrat hæreticus, non est opus aliqua iudicis sententia, quę illum censeat indignum, aut inhabilem: sed postquam factus est hæreticus ipso iure censetur inhabilis, & indignus ad talia officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda. Hoc apertissime docet in cap. Quicunq;. §. hæretici. de hæreti. libr. 6. Ibi enim decernit Papa, vt si secus actum fuerit, sit irritū, & inane. Nec solum ille indignus, & inhabilis est: sed etiam omnis vir ecclesiasticus, qui ad preces hæretici, vel fautoris dignitates, personatus, & quæcunq; alia ecclesiastica beneficia est adeptꝰ, est illis omnibus ipso iure priuatus, & indignus, & inhalibis factus ad alia in posterum recipienda. Quæ pœna solos illos respicit, qui sciuerunt talia beneficia ad hæretici preces sibi conferri. Nam qui ignorauit beneficium sibi ad preces hæretici esse collatum, licet sit ipso iure tali beneficio priuatꝰ, non tamen ad alia in posterum recipienda censetur inhabilis. Quæ omnia aperte docentur in cap. quicūq;. §. ad hæc. de hæret. lib. 6. Hæc pœna indignitatis, & inhabilitatis non in solis parentibus sistit: sed ad filios vsq; protenditur, & aliquādo latius euagata etiam in nepotes grassatur. Quæ diuersitas ex solo parentum discrimine oritur: quia si pater est hæreticus, indignitatem, & inhabilitatem suam ad filios suos, & ad nepotes vsq; mittit. Si vero sola mater est hęretica, solis filiis, & non nepotibus inhabilitatem impingit. Et si pater, aut mater postq̄ alter eorū fuit factus hæreticus, deinde pœnituit, & hęresim deferens ecclesiæ vnitati se firmiter coniūxit, neq; nepotes, neq; filij vllo pacto censebuntur ad ecclesiastica beneficia indigni, aut inhabiles. Hæc omnia habentur in cap. statutum. 2. de hæreticis. lib. 6.

AN IVSTVM SIT, VT PROpter hæresim patris filius Catholicus puniatur. Cap. 10.

MVLTI SVNT qui iniustū, & plus satis acerbū esse putant, vt hęreticorum filij Catholici, ꝑpter suorum parentū hæresim, eisdē quibus illorum parentes pœnis puniātur, ita

vt sint

vt sint infames quemadmodum illi, inhabiles ad officia, aut beneficia recipienda perinde ac illi, bonis omnibus paternis, quæ sibi hæreditario iure cõuenire poterát, priuati vt illi. Vidi eñ ego multos in Flandria, cum illic ante annos decẽ versarer, qui licet iustum esse censebant hæreticos puniri, male tamen illos habebat parentum hæreticorum pœnas ad filios eorũ esse protensas, accusabátq; eam hæreticorum punitionem, quæ canonico, & ciuili iure præcipitur: & Hispaniam impetebant, propterea q audierát omnia iura, quæ a summis Pontificibus, aut a Cæsaribus sunt contra hæreticos statuta, ad vnum vsq; in Hispania obseruari, & in me tanquá in iuris propugnatorem vehementer inuehebant.

Dicebant enim indignũ esse, vt quis sine culpa puniatur, cum Deus (vt aiebant) neminem pœna aliqua citra culpam afficiat. Et hoc ipsum testimonio confirmabant Augustini dicẽtis: Non prius Deus est vltor, q̃ aliquis sit peccator. Deinde ad suæ sententiæ robur addebant illud, quod Deus per Ezechielem prophetam loquutus est, sic dicens: Anima, quę peccauerit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris: & pater non portabit iniquitatem filij: iustitia iusti super eum erit, & impietas impij super eum. Quibus verbis aperte (vt dicebant) nos docet Deus neminem pro peccato alieno puniendum: sed vnumquéq; pro suo. His ergo rationib9, quæ sibi videbátur tanquá nodus Herculeus indissolubiles illi moti dicebant, iniustum esse, vt hæreticorum filij pro parentum iniquitate puniantur. Sed certe illi, & quotquot alij ita sentiunt, tota aberrant via, & suam magis, q̃ Catholicæ fidei causam agere videntur. Istorum error inde conuincitur, q sic sentientes non solum iura, & decreta humana: sed etiam Deum accusare, & criminari videntur, qui sæpe filios pro peccatis parentum punit, ipsomet testante, qui ait: Ego sum Dominus Deus tus fortis zelotes, visitans iniquitatẽ patrum in filios in tertiá, & quartam generationẽ eorum, qui oderunt me. Visitans dixit: pro eo, quod est, puniens, aut verberás, aut castigans. Nam cum aliquod horum erga nos in hac vita existẽtes pro nostris peccatis, Dominus facit: tunc nostras visitare dicitur iniquitates. Sic enim ipsemet per Dauid prophetá ait: Si iustitias meas prophanauerint, & mádata mea non custodierint: visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Iuxta hunc modum visitare se dicit Dominus iniquitatẽ patrum in filios in tertiam, & quartam generationem: quia pro iniquitate parẽtum Deus punit filios vsq; ad tertiam, & quartam generationẽ. Filij enim res quædam sunt ad parentes spectantes, & quæ inter omnes res externas magis ipsos parentes contingunt, & propius ad ipsos accedunt. Et hic euenit, vt illorum morbos ægreferant, perinde ac suos, de illorum aduersitate doleant, vt de sua, de illorum morte vehementius lugeant, quam de cuiuslibet supellectilis amissione. Deinde filij sunt sub dominio, & potestate parentum constituti, & sunt quasi quędam parentum possessio. Vnde sequitur, vt quemadmodũ infirmitas, & mors serui cedit in damnum domini, cuius est seruus: ita etiá afflictio filij in damnum cedat ipsius patris: potest enim pater operis filij vti, & illas locare, quẽadmodum serui. Et inde necessario sequit̃, vt filio, aut mortuo, aut ægrotante, dánum patiatur pater, & sic in morte, aut ægritudine filij pater puniatur,

August.

Eze. 18.

Exo. 20.

Psal. 88.

niatur, perinde ac puniret in morbo, aut morte serui. Cum ergo Deus filiis morbos, vulnera, famē, iniurias, aut quoduis aliud aduersum immittit, non tam illos, quā illorum parentes in ipsis punit. Sic punitus est David in morte filij ex adulterio nati, vt
2. Re. 12.
in illo dolorē, & pœnam sentiret, quē ex illicito coitu, & dānato genuerat. Puer enim non est punitus: sed potius Deo miserante ante vsum rationis raptus est, ne malitia mutaret animam illius. Mors ergo pueri quatenus ipsum respicit puerum, nō punitio fuit: sed opus misericordię, quatenus vero ad ipsum David illius parentem spectat, opus fuit punitiōis, & vindictæ, per quam in eo, quod peccauerat, ille punitus est. Sic etiam paruulos Sodomæ sine vllo peccato ꝓprio simul cum parentibus suis igne consumptos, & paruulos cum Dathan & Abiron sine proprio peccato viuos a terra deglutitos Dominus non puniuit: sed potius illorum misertus est, cum illos innocentes ex hac vita migrare compulit: ne si in illa diutius perstitissent, paternarum iniquitatum fuissent imitatores effecti, & sic grauiores postea pœnas sustinerent. Aliquando etiam filios prouectæ ætatis Deus pro parentum peccatis affligit, per quam afflictionem non filios: sed ipsos parentes punit. Filiis quidem talis afflictio cedit in bonū: quia per illam cautiores fiunt ad futura peccata cauenda, & eorum virtus, & meritum per illam si patienter feratur, crescit. Quo fit, vt licet talis afflictio sit illis grauis, & acerba: nunquam tamen respectu illorum pœna dicetur, neq; punitio, secūdum quod pœna, aut punitio dicit ordinē, & respectū ad culpam. Parentibus tamen comparata talis filiorū afflictio pœna dicetur: quoniā pro ipsorum parentū peccato est filiis inflicta, in quibus simul etiam parentes affliguntur.

Gen. 19.

Num. 17

Hinc est, ꝙ peccante Cham peccato irreuerentiæ in patrē, filio ipsius Cham videlicet Chanaam maledixit Noe sic dicens. Maledictus Chanaam seruus seruorū erit fratribus suis. Chanaam puero filio Cham maledixit Noe, vt per illam maledictionē grauius affligeret, & puniret Cham, cum ille videret non solum se: sed etiam filiū suum a patre maledici. Et iuxta hunc modū non solum filios sed etiam nepotes, & deinceps vsq; ad quartam generationem Dominus pro peccatis parentum affligit, vt in illis puniat auū illorum, siue proauum, siue tritauū. Visitans (inquit Deus) iniquitatem patrum in filios vsq; in tertiam, & quartam generationem. Non dixit vltra quartam generationem: quia vita parentum raro adeo protēditur, vt post quartam, aliam ex se illi videant generationem, per cuius afflictionem possint ipsi puniri. Nam quia afflictio filiorum pro peccatis parentum, infertur a Deo ad ipsorum parentum punitionem: ideo congruum est, & necessariū, vt in solis illis filiis, siue generationibus fiat, quas videre potest ipse peccans. Nicolaus Lyranus super Exodū hanc diuinæ vltionis sententiam interpretās, data prius hac, quam nunc retulimus expositione, aliam postea subiungit, sic inquiens: Alio modo intelligitur de pœna æterna, quæ infligitur filio pro iniquitate patris, inquantum est imitator paterni sceleris: ideo subdit. Vsq; ad tertiam, & quartā generationem. Quia sicut dictum est aliquando mali homines vident filios suos vsq; ad tot generationes, & sic informant eos suis malis exēplis, vel illi imitantur, qđ viderunt in patribus. Hæc ille. Et eandem sententiā videtur innuere

Gene. 9.

Exo. 20

Nicolaus de Lyra.

nuere sanctus Thomas in Secũda Secundæ.q.108.art.4. in responsione ad primum principale argumẽtum, vbi enumerans rationes, propter quas vnus pro peccato alterius potest temporaliter puniri, sic ait: Alio modo inquãtum peccatum vnius deriuatur in alterum, vel per imitationẽ, sicut filij imitantur peccata parentum, & serui peccata dominorum, vt audacius peccẽt. Vel per modum meriti: sicut peccata subditorum merẽtur peccatorem prælatum, secundum illud Iob.34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Vnde & pro peccato Dauid populum numerãtis, populus Israel punitus est, vt habetur 2. Regum vltimo. Siue etiam per aliqualem consensum, seu dissimulationem: sicut etiam interdum boni simul puniuntur in temporalibus: quia eorum peccata non redarguerũt, vt Augustinus dicit in primo de Ciuitate Dei. Hactenus sanctus Thomas loco supra citato. Sed salua reuerentia, quę tantis viris debetur, mihi illorum sententia non placet, nec placere poterit alicui rem bene consyderanti: nisi forte ille affectu potius, q̃ ratiõe ducatur. Filius siquidẽ paternæ iniquitatis imitator, si pro hac imitatione punitur a Deo, non pro peccato patris punitur: sed pro suo: quia talis imitatio peccatum proprium est filij. Hoc autem filij peccatũ quamuis non fuisset ad patris imitationẽ factum, nihilominus puniretur a Deo in ipso filio illius perpetratore: ergo quãdo fuerit ad patris exemplum commissum, etiam erit puniendum in ipso filio. Per hoc enim, q̃ filius patris exemplo facinus aliqđ perpetrauit, non tollitur ab eo tota facinoris culpa: quamuis quodam modo minuatur. Consequens igitur est, vt si Deus filium aliquem propter paternæ iniquitatis imitationẽ puniat, pro peccato proprio illum punire dicatur, & non pro paterno: quia talis imitatio (vt diximus) propriũm est filij peccatum. Non cõuenit ergo talis interpretatio literæ textus ex lib. Exodi supra citati, quæ ait: Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationẽ. Tunc enim (vt ostensum est) non visitat Deus iniquitatem patrum: sed iniquitatem filiorum in ipsismet filiis. Præterea si iuxta illum modũ Deus punit peccata parentum in filiis, non solum vsq; ad tertiam, & quartam generationem debet punire: sed in mille quia quotquot patris iniquitatem fuerint imitati punientur a Deo, etiam si vsq; ad mille generationes illa paternæ iniquitatis imitatio progrederetur. Cõstat enim q̃ sæpe vltra quartam, & quintam generationem filij sunt paternarum iniquitatum imitatores: quia sola fama, & aliorum relatu sciunt parẽtes suos, & auos, & proauos, & tritauos, & alios superiores ita fecisse. Pater quidem aut verbo, aut malo exemplo male instruit filium suum & iste hãc malam, quam a patre accepit doctrinã, ad eundem modum tradit filio suo, & iste alteri, & sic deinceps vsq; ad multas generationes. Peccata autẽ ista semper vocari solent peccata illius primi, qui talia egit, vt facile est videre in tertio, & quarto libro Regum, quibus locis quum describuntur gesta Regum Israel, de multis malis Regibus idololatris, dicitur. Et non declinauit a via Ieroboam filij Nabath patris sui, qui peccare fecit Israel. Qui successionis ordo vltra decimam Ieroboam generationem, nedum vltra quartam protensus est. Forte aliquis cupiens Nicolao Lyrano patrocinari: dicet terminum punitionis filiorum pro peccato parentum,

parentum, non esse a Deo limitatum vsq; ad quartam generationem: sic vt vltra nunquã progrediatur talis punitio: quia ibidem non est dictum, q̃ visitet Deus iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem præcise. Quo fit, vt licet vltra decimam, & vigesimam generationem extendatur imitatio paternæ iniquitatis, possit om̃is talis iuxta Dei sententiam ꝓ peccato patris puniri. Hanc expositionẽ aperte expugnant ea, quæ in eadem litera textus cõtinuo sequuntur. Nam q̃ postquã dixit: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderũt me, statim subdit: Et faciẽs misericordiam in milia, his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Per quæ verba aperte satis docuit latissimam esse differentiam, inter punitionẽ malorũ, & præmium bonorum. Quia peccata parentum punit in filiis vsq; in tertiam, & quartam generationem. Virtutes autẽ patrum & bona illorum gesta remunerat in filiis vsq; in mille generationes, hoc est, in valde multas. Hoc enim significauit per illa verba: Et faciens misericordiam in milia his, qui diligunt me, & custodiũt præcepta mea. Deus siquidẽ, quia pronior est ad parcendũ, q̃ ad puniendum, ideo breuiorem facit punitionẽ malorum parentum: quia filios pro paterna iniquitate non vltra quartam generationẽ punit. Bonis vero parentum operibus, multo longiora præbet munera: quia filios pro parentũ virtutibus post multas generationes beat, & muneribus variis donat. At si Deus visitat iniquitatem patrum in filios, non solum in tertiam, & quartam generationẽ: sed etiam in mille, nulla iam esset differentia inter punitionem malorum, & remunerationẽ bonorum, quum etiam illa (iuxta Lyrę expositionem) debeat in mille, & immuneras extendi generationes sicut ista. Rursum sicut lege diuina docemur neminem pro bono alterius esse saluandum, ita etiam instruimur neminẽ pro peccato alterius esse perpetuo damnãdum. Nam Paulus de omniũ siue malorum, siue bonorum retributione loquens ait: Reddet vnicuiq; secũdũ opera eius. Non ergo secundum opera parentũ. Et iterum: Vnusquisq; nostrũ pro se rationem reddet Deo. Vide quid dicit pro se. Filius ergo non reddet rationem Deo pro parentibus suis. Et Sapiens ait: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Vnde sequitur, vt filius non sit torquẽdus in æternum per ea, quæ parentes eorum peccauerunt. Hęc igitur Nicolai Lyrani sententia: qua dicit pœnam æternam infligi filio pro iniquitate patris, inquantum ille est paterni sceleris imitator, non est vllo pacto toleranda: sed quæ male, aut saltem minus caute super Exodũ loquutus fuerat, correxit sup decimum octauum caput Ezechielis prophetæ, dicens filium puniri pœna spirituali, & æterna pro peccato patris occasionaliter: quia peccatum patris prębuit filio occasionẽ peccati, pro quo filius tandem punit⁹ est. Nam in illo loco Nicolaus Lyranus hæc, quæ sequuntur ait: Sciendum tamen q̃ filij parẽtum malorũ frequẽter imitatores sunt paternorum scelerũ, eo q̃ sunt inter eos nutriti, & facta parentum habent in autoritate maiori, & sic frequẽter puniunť etiã corporaliť, & spiritualiť ꝓ peccato parentum: occasionaliter tamen inquantum accipiunt ab eis exẽplum: sed pro peccatis propriis simpliciter.

Roma. 2

Rom. 14

Sapiẽ. 11

Nicola⁹ de Lyra.

Hæc ille. In quibus verbis, aut quod

super

super Exodum maledixerat, correxit, aut quod illic obscure dixerat, hic clare exposuit. Beatus Thomas cautius loquutus est: & ideo verba illius non tanta indigent excusatione, aut interpretatione. Nam vir sanctus loco supracitato aperte fatetur neminem pro peccato alterius esse pœna spirituali puniendum. De hoc tamen inter illum & Nicolaum Lyranum conuenit, quia ille etiam docet filium esse pro peccato patris temporali pœna puniẽdum, quando peccatum patris deriuatur in filium per imitationem, hoc est, quando filius est paterni sceleris imitator. Sed quia (vt diximus) illa paternæ iniquitatis imitatio propriũ est filij peccatum: quamuis illius occasionẽ præbuit pater: ideo consequẽs est, vt tunc etiam temporaliter filius pro peccato suo, & non pro paterno puniatur. Et eodem modo dicendum est de peccato alicuius, quod deriuat̃ in alterum ratione consensus, vel dissimulationis, ob quã causam (vt dicit sanctus Thomas) aliquãdo boni puniuntur cum malis: quia illorum peccata non redarguerunt. Qui in peccatum alterius consentit, proprium cõmittit peccatum: & ideo propriã exigit pœnam & similem illi, quam meretur is, qui scelus perpetrauit. Ideo Paulus de peccatoribus loquẽs, ait: Qui talia agũt, dignι sunt morte, non solũ qui ea faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus. Propriũ etiam cõmittit peccatum, qui alterius peccatum dissimulat, & non corripit, aut arguit, quũ arguere teneretur: quia is pro cõsentiente apud Deum, & homines æstimat̃.

Roma.1.

Nam Glossa ordinaria super illum Pauli locum, quem nunc proxime citauimus, ait: Cõsentire est silere, cum possis arguere. Et Leo Papa Epistola, 71. cap. 15. Qui alios cum potest ab errore non reuocat, se ipsum errare demonstrat. Quæ verba habentur extra de hæreticis. cap. Qui alios. Si consentientes, & dissimulantes, proprio peccato consentiũt, & dissimulant, conuincitur inde, vt si cum aliis criminũ perpetratorib⁹ simul puniunt̃, pro peccatis propriis puniant̃ & non pro alienis. Potest tamen hæc beati Thomæ sentẽtia etiã excusari, & optime exponi, vt qui illũ tueri velit, facile possit, dicens beatum Thomam non negare filium paterni sceleris imitatorem esse pro peccato proprio puniendũ. Sed vltra dicit esse etiã pro peccato patris puniendũ, ita vt filius, qui patrẽ in scelere imitatur simul pro suo, & pro paterno puniatur peccato. Et huic sententiæ fauet Augustinus in prima expositione (duas enim fecit) super Psalmum. 108. in versu: Fiant nati eius in interitum. sic dicens: Quẽadmodum bonorum imitatio facit, vt etiam propria peccata deleantur sic malorũ imitatio facit, vt non solũ sua: sed etiã eorum, quos imitati sunt merita sortiantur. Hæc Augustinus. Qui quãuis loquatur de imitatore solo, qui tamẽ beato Thomæ patrocinari cupit, oportet, vt idem dicat de consentiente, & dissimulante, ita vt siue consentiẽs siue dissimulãs: non solum puniatur pro suis peccatis: sed etiã pro illis, quibus consensit, aut quæ dissimulauit. Sed iuxta hanc expositionem difficilis adhuc manebit quæstio de filio paternam iniquitatem imitante, quare non punitur pro peccato alterius, quẽ imitatur, sicut punitur pro peccato paterno? Si quis vero concedat etiã hominẽ puniri pro peccato aliorũ, quos imitat̃: sicut pro pecato paterno, causam suscipiet difficillime sustinendã. Quoniam hoc dato, oportebit etiam concedere, vt si mille homines quis in

August.

aliquo

aliquo scelere imitetur, non solũ pro suo peccato: sed etiã pro peccatis omnium illorũ, quos in eodẽ scelere imitatur, sit puniẽdus. Quod si quis concedere velit, durã certe, & nimis acerbam faciet iustitiã diuinam. Ideo vt ab omnibus his angustiis liberemur, melius dicendũ esse putamus, filium innocentem pro peccato patris puniri ob eam solam causam: quia filius est res quædam patris ad illum spectans, & quædã illius possessio, in cuius afflictione punit̃ pater tanquã in re sua, & tanto magis quanto filiũ pater magis diligit, q̃ reliquas omnes temporales possessiones. Certum enim est patrem acrius puniri, quãdo scit filium suum priuatum esse successione bonorum suorum, q̃ si sciret bona illa, quibus ipse priuatus est, transitura in dominium, & possessionem filij. Nam licet pater acerbe doleat, propterea ꝙ priuatur dominio, & possessione omnium bonorum suorum, aliquod tamen suscipit solatium, quando scit filium suum successurũ in dominium omnium bonorũ suorum, taliq; solatio vtcunq; lenit doloris sui acerbitatem. Vnus enim ex doloribus, qui parentes morientes acriter pungunt, est quum præsentium inopiam, aut iniuriam, aut quamlibet aliam calamitatem, quam post mortem suam passuri sunt filij sui. Si vero filios suos incolumes, & rebus omnibus temporalibus affluentes relinquũt, leuius mortem ipsam ferunt. Licet igitur hæreticorum filij affligantur, per priuationem paternorũ bonorũ, & infamiam, & alias similes pœnas: quia tamen parentes per huiusmodi filiorũ afflictionem torquentur: ideo per illam parentes pro suorum criminum meritis puniunt̃. Nullo itaq; alio modo admittendum est, vt filius innocens pro peccato patris puniatur, siue (vt rectius loquar) affligatur: nisi quia talem filiorum afflictionẽ pater grauiter ferens, in illa affligitur, & punitur. Forte contra hanc sententiam aliquis mihi obiiciet, definitionem ecclesiæ datam. in cap. accusatus. §. in eo vero casu. de hęret. lib. 6. Illo enim loco Papa decernit hæredes cuiuscũq; hæretici: cuius hæresis ante mortem non fuit declarata, debere post mortem: si tunc de hæresi defuncti constiterit, tota hæreditate, quam ab hæretico habuerunt, priuari. Si filius, iuxta hoc decretum, post mortem patris, bonis paternis priuetur, non est dubium ipsum tunc pro peccato patris torqueri: nec tamen per illam filij torturam, pater punitur, cũ iam ille defunctus seculo sit, & pœnas filiorum, quas in hac vita patiuntur, iam sentire non posit. Falsum est igitur, ꝙ nunquã filius innocens pro peccato patris affligitur: nisi quia per talem afflictionẽ pater punitur. Hanc tamen obiectionẽ nos multis modis facile reiicimus. Primo quidem non est vsquequaq; certum, parentes defunctos, aut alios cognatos, qui in purgatorio, aut in inferno sunt non sentire eas pœnas, quas sui propinqui in hoc seculo patiuntur. Nam beatus Augustinus super Psalmum. 108. de hac re disserens, non est ausus aliquid definire: sed hanc rem dubiã, & incertam reliquit, sic inquiens: Etiam ne hoc ad pœnam Iudæ pertinere credendũ est, quod post eius mortem ad mendicitatem vxor eius, & filij eius peruenerunt, & translati sunt, & eiecti de habitationibus suis, scrutante fœneratore omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, nemine adiuuante, nec miserante pupillos eius, & quod cito sunt sine posteris mortui? Nunquid etiam de his, quæ August.

in suis

in suis post mortem cuiusque contingunt, ullus mortuos tangit dolor? Aut hæc saltē scire putandi sunt, quorum sensus alibi est pro meritis, seu bene, seu male? Cui respōdeo magnā quidem esse quæstionem: nec in præsentia differendā quod sit operis prolixioris, utrum, vel quatenus, vel quomodo ea, quæ circa nos aguntur, nouerint spiritus mortuorum. Et aliquibus interiectis subdit: Quapropter quod Iuda tam infœliciter mortuo, ita uxor eius vidua, & filij eius orphani remanserunt, ut fœneratore scrutāte omnem substantiam eius, & diripiētibus alienis omnes labores eius, de suis habitatoribus eiicerentur: nec aliquem pupilli eius miserantē inuenirent, & in una generatione sine posteris interirēt. Si hæc sentiunt mortui, cumulus malorum est: si hæc non sentiunt formido uiuorum est. Hucusque Augustinus. Qui definire nō est ausus, an mortui sciant infortunia suorum charorum uiuentium. Si hæreticus defunctus noscit miserias, & calamitates, quæ filiis suis ob suā hæresim accidunt, non est dubium illum per illas miserias torqueri. Deinde & si defunctos lateret, quid circa propinquos viuentes agatur, nulla tamē ex parte nostræ sententiæ refragatur, quod adducitur ex cap. Accusatus. §. in eo vero casu. Nam hæreticus (ut iam superius docuimus) non a solo tempore damnationis: sed ab hora cōmissi criminis, amittit dominium bonorum suorum, & ab eadem hora filius etiam priuatus est iure succedēdi in bonis paternis. Vnde necessario consequitur, ut hæreticus occultus, cuius hæresis post mortē declarata est, sit dicendus fuisse ante mortem a iure punitus in se, & filiis suis: quāuis non fuerit ante mortem hanc punitionem expertus. Indignū quippe fuisset filium hæretici iam defuncti nullis suis hoc exigentibus demeritis, paterna hæreditate priuare, si illius verum dominium per mortem patris acquisiuisset. Sicut etiā iniustum esset filium ob patris hæresim priuare aliis bonis, quæ nullo hæreditario iure acceperat: sed proprio labore conquisierat. Filius autem hæretici defuncti, postquā declaratum est patrem fuisse hæreticum, iuste priuatur possessione bonorum paternorū: quia nullum in illis habebat dominiū, sed fiscus: quoniam a die commissi criminis pater (ut diximus) fuerat omnibus bonis illis priuatus, & fiscus in eius locū subrogatus. Et certe ex hoc loco fortissimum (mea sententia) potest sumi argumentum ad confirmandum nostram opinionem, quam supra proposuimus cōtra Archidiaconū dicentem, hæreticum non statim post delictum esse priuatum dominio bonorum suorum: sed necessariam esse iudicis sententiam, quæ declaret illum esse hæreticum. Si hoc verum esset, sequeretur inde hæreticum in hæresi occulta decedentem, habuisse dominium bonorū suorum usque ad instans mortis suę, cum ante illud tempus nunquā fuerit de hæresi damnatus. Hoc concesso, sequitur inde necessario, hæredem, qui tali hæretico successit, habere post mortē illius verum dominiū bonorū illorum, quorum erat dominus hæreticus moriens. Et inde ultra sequitur, ut quamuis mortuus declaretur fuisse hæreticus, hæres nō sit sine culpa sua priuandus bonis illis, quorum iam fuerat factus dominus: sicut non priuatur bonis aliis, quæ ipse proprio labore conquisierat. Sed cum hæres iure priuetur bonis, quæ possederat hæreticus defunctus, postquā declaratum est illum fuisse hæreticum, & non priuetur

bonis,

bonis, quę ipse hęres ante possidebat, cóuincitur inde hæredé hæretici nunquá illorum bonorũ habuisse dominium sicut aliorum, & hoc non ob aliam causam: nisi quia hæreticus, cui ille successit, tale dominiũ amisit a die, & hora commissi criminis.

RESPONDETVR OBIECTIONIBUS QUAS IN PRINCIPIO PRĘCEDENTIS CAP. PRO PARTE CONTRARIA PROPOSITA SUNT. Caput. II.

SVPEREST iam, vt illis rationib⁹, & argumentis respondeamus, quibus (vt in principio hui⁹ capi. diximus) innitũtur hi, qui oppositá tuentur partem. Primo quidem probant iniustum esse, vt filius pro peccato parentis puniatur: quia Deus (vt dicunt) neminé pro aliena culpa punit: sed pro sua. Quales, quantosq; hæc argumentatio habeat neruos, ex his, quæ diximus facile cuiq; constare poterit: qa manifestis scripturæ testimoniis ostédimus Deum visitare iniquitaté patrũ in filios. Quapropter hanc argumétationé in illos facile retorquere poterimus, vt suo ipsorũ gladio illos transfigamus, sic dicétes: Iustum est, vt filius pro patris peccato puniat̃: quia Deus, qui iustissimus est, & errare nõ potest, sæpe in hac vita filios pro peccatis parentũ punit. Sed hác suam sententiá illi cõfirmát testimonio August. dicétis: Non pri⁹ Deus est vltor q̃ aliquis sit peccator: Sed hoc Augu. dictum nihil nos mouet: quia si bene aduertant̃ illius verba nihil cótra nos agunt. Nam licet Deus nunquam se de aliquo vindicet, quin prius ille sit peccator, sæpe tamen Deus multos absq; aliqua illorum culpa affligit, & torquet. Non enim sunt prorsus idé vĩdicta, siue punitio, & afflictio. Vindicta siquidé habet quendá respectũ ad iniuriá præcedenté, sine qua nulla pœna vindicta, aut vltio dici potest. Punitio etiá siue castigatio: si iuxta veram, & propriá illarum vocum significationem, quælibet illarũ sumatur, respectũ dicit ad culpam, sine qua nullus proprie puniri dicitur, siue castigari: quamuis acerbissime torqueatur: afflictio vero, siue tortura, nullum horum dixit respectuum. Nam si quomodolibet quis tribulationé patiatur, siue propter culpam, siue sine illa: semper affligi dicetur. Iusti enim, quibus Deus tribulationes varias in hac vita ad eorum meritum augendum, dat, affliguntur quidem, & torquentur: sed non puniuntur, neq; castigantur: quia non est in eis culpa quæ debeat puniri, aut castigari, & si aliqua erat, non tanta indigebat castigatione. Neque Deus de illis vindictam sumit, aut vltionem: quia non inuenit in illis offensam, quam debeat vlcisci. Optime ergo loquutus est Augustinus, cum dixit: Non prius Deus est vltor quam aliquis sit peccator: quia Deus non vlciscitur nisi peccatum, quod est quædam illius offensa: neque vindictam sumit Deus: nisi de peccatore, qui illi iniuriam per peccatum irrogauit. Sæpe tamen punitio capi solet non iuxta propriam illius vocis significationem: sed vt latius se extendit, pro omni afflictione, siue illa sit propter peccatum inflicta, siue absque peccato. Et hoc modo capitur nomen punitionis in capitulo Vergentis. §. Nec huiusmodi. extra de hæreticis. Ibi enim dicitur, quod in multis aliis casibus etiam

P secundũ

ſecundum diuinũ iudicium, filij pro parentibus temporaliter puniuntur. Quo loco apertiſsime cõſtat nomen punitionis poſitum eſſe pro afflictione. Filij enim, qui non peccauerunt, non proprie puniri dicunt̃: ſed affligi: patres autem qui peccauerunt per filiorum afflictionem puniuntur. Dixit igitur, puniuntur, pro eo, quod eſt affliguntur. Quamuis autẽ Deus neminem ſine culpa puniat, aut caſtiget: ſæpe tñ ſine culpa affligit, aut torquet: ſed hoc nunq̃ facit ſine multiplici cauſa, & quidẽ iuſtiſsima, licet illarum afflictionũ cauſa frequẽter homines lateat: ſic etiã leges humanæ ſæpe hominibus pœnas aliquas ſine culpa infligunt, nunq̃ tamen, ſi iuſtæ leges ſunt, eas infligunt ſine cauſa. Multiplex enim poteſt cauſa ſuffragari, vt propter illã poſsit aliquis merito affici aliqua pœna tẽporali. Primo quidem poteſt aliquis ſine culpa ſua per aliqđ accidẽs effici ineptus, & indignus ad aliqđ bonũ habendũ, vel conſequendum. Poſſunt enim multa deeſſe alicui ſine culpa ſua, quę iure exigunt̃ ad aliqđ officiũ aſſequendũ, aut recte exercendũ. Ad ſacerdotiũ, & ad Epiſcopatũ requirit̃ ætas debita, ſufficiẽs literarũ notitia, aliquorũ corporis mẽbrorum ſanitas, quibus omnibus quiſq; poteſt ſine culpa ſua carere, & ita ſine culpa ſua iuſte ab Epiſcopatu, & a ſacerdotio repellet̃. Ita leproſus ſine culpa ſua repellit̃ ab adminiſtratione eccleſiæ. Et ꝑpter bigamiã, aut iudiciũ ſanguinis ſine culpa ſua remouet̃ a ſuſceptione ordinis ſacri, & impedit̃, ne exerceat iã ſuſceptũ. Propter hanc cauſam filius hæretici ſine culpa ſua repellitur ab officio, & beneficio: quia ipſo iure eſt ĩfamis, etiã ſine ſua culpa. Ad officium vero, aut beneficiũ iuſte aſſequẽdum: fama bona eſt potiſsimum neceſſaria. Secunda cauſa eſſe poteſt: quia bonum quo quis priuatur non eſt bonum proprium: ſed commune, & iuſtum eſt, vt quis propter bonum commune aſſequendum, vel conſeruandum, patiatur in ſe detrimentum aliquod. Quod ciuitas aliqua habeat Epiſcopalem ſedem: non ſolum ad clericos ſpectat: nec ſolum eſt bonum illorum: ſed bonum totius ciuitatis, & propter inopiam ciuitatis iuſte poſſet ab illa ſedes Epiſcopalis auferri: & quamuis eſſet diues, ſi populus, clero etiam repugnante, & contradicente, interfeciſſet Epiſcopum ſuum, tota ciuitas priuanda eſſet dignitate Epiſcopatus. Quo facto clerus totus afficiet̃ pœna, & patietur damnum ſine culpa ſua: non tamen ſine cauſa: quia bonũ quo tunc clerus priuatur, nõ erat propriũ: ſed commune bonũ totius ciuitatis. Punita autem ciuitate, & priuata tali bono, conſequenter affligitur clerus, & priuat̃ tali bono: quia pars eſt corporis illius. Non eſt enim iuſtum, nec ratione conſentaneum, vt pars ciuitatis Epiſcopum habeat: reliqua parte eadem dignitate carente. Ob hanc etiam cauſam hæreticorũ filij ſine culpa ſua non admittuntur ad officium publicum: neq; ad beneficium, neq; ad electionem faciendam: neq; ad teſtimonium dicendum: quia quodlibet iſtorum non particulare: ſed commune totius ciuitatis eſt bonũ. Quoniam ad totam rempublicam ſpectat, vt officia publica, & beneficia habeantur a perſonis bonis, & omni prorſus mali ſuſpitione carentibus. Tertiã adhuc beatus Thomas aſsignat cauſam, propter quam iuſte poteſt aliquis ſine culpa ſua puniri, vel (vt rectiꝰ loquar) affligi, ſiue torqueri: qꝛ ſcilicet bonũ vnius depẽdet ex bono alterius, & dat exemplũ in crimine læſæ maieſtatis,

vbi

vbi filius sine culpa sua amittit hereditaté pro peccato patris, & posset idē dici de crimine heresis, in quo etiá filius (vt diximus) amittit hæreditatem pro peccato patris. Nam quia pater ꝓpter huiusmodi crimina omnibus suis bonis priuaẗ, quæ ipso iure sunt fisco applicata: ideo cósequés est, vt filius amittat hæreditaté, quá ex bonis paternis habiturus erat. Non enim poterat filius esse hæres eius, qui moriens nihil prorsus habebat. Secũdo contra hanc nostram sententiá arguunt hæretici, obiicientes nobis illud, quod Dñs per Ezechielé prophetá ait: Anima, quę peccauerit ipsa morietur: filius nó portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitaté filij. Quæ Dei verba velut ex diametro cũ nostra sententia: imo cum aliis ipsius Dei verbis pugnare videnẗ, quibus dixit se visitare iniquitaté patrum in filios in tertiam, & quartam generationé. Hoc argumentũ difficiles certe videẗ habere nexus, & circa illorũ dissolutioné, a multis doctissimis viris anxie satis laboratum est. Nam aliqui (vt Hieronymus refert) dixerunt verba illa Exodi, quibus Dominus ait se visitare iniquitatem patrũ in filios in tertiá, & quartá generationé: non esse iuxta literá: sed parabolice intelligenda, ita vt aliud in sensu teneát, q̃ in verbis sonát. Sed cóstat nó esse parabolá, vel ex eo solo, ꝙ tunc Dñs legé ferebat, cum illa dixit, & transgredíéti legem pœnam cóminabatur, per quá illos ad legis obseruantiá perurgeret. In legibus anté ferendis nullus debet esse parabolis locus: sed nudæ, & apertæ debent esse leges, vt possint ab omnibus intelligi. Et beat⁹ Hieronimus dicit nunq̃ sibi persuasisse, vt illa verba parabolica esse putaret. Verumtamen (vt ingenue loquar) nec ipse sufficientem illorum verborum præbet expositioné. Nam illa verborum diuinorũ facialis dissonantia adeo vehementer beatum Hieronymũ torsit: vt illũ coegerit dicere, nunq̃ filios pro parentũ iniquitatibus puniri: nisi quia sũt paternarũ iniquitatum imitatores. Exponens siquidé 18. caput ezechielis prophete postquá dixerat ea, quæ in Ezechiele habétur, in faciem pugnare cum his, quę citata sunt ex lib. Exodi: hæc, quæ sequuntur, ait: Et nos vsq; in præsenté diem putam⁹, duo testimonia Exodi, quæ supra posuimus nó esse parabolá: sed simplicem explicare sententiá. Et quáquá non auderemus quippiá dicere, nec vas fictile loqui cótra figulũ: quare ita, vel ita me fecisti, tñ scandalum patiebamur occultum, quod iniustitia videreẗ Dei, aliũ peccare, & alium luere peccata. Si enim reddit peccata patrum super filios in tertiá, & quartam generationé: iniustum videtur, vt alius peccet, & alius puniatur: sed ex eo, quod sequitur. His qui oderũt me, cóminationis, siue præcepti scandalũ soluitur. Non enim ideo puniũtur in tertia, & in quarta generatione: quia deliquerunt patres eorum, cum patres potius qui fuerunt peccatores, puniri debuerint: sed quia patrum extiterunt æmulatores, & oderunt Deum, hæreditario malo, & impietate in ramos quoq; de radice crescente. Hactenus beatus Hieronymus. De hac tamen expositione ille non adeo securus & quiet⁹ mãsit, vt per illá satis sibi, aut aliis fecisse crediderit: sed scrupulus aliquis de hac re illum semper pupugisse videtur. Quoniam postquam præfatam dixerat expositionem, & multa verba circa hanc rem expenderat, tandem hæc, quæ sequuntur subiecit. Hoc interim inquit ille de prouerbio, siue parabola dixisse sufficiat,

Eze. 18.

Exo. 20.

Hieron.

ꝙ lex, & ꝓphetæ: Exodus, & Ezechiel: imo & ipse Deus, qui & hic, & ibi loquutus est nequaꝗ in sententiis discrepare videatur, aut hic corrigere, qd' ibi maledixerit. Si quis autem vel meliorem, vel alterũ sensum potuerit reperire, qui contrariorum inter se testimoniorum scandalũ tollat, illius magis acquiescendum sentẽtiæ est. Hæc Hieronymus. Vide ꝗ parũ sibi Hieronymus de præfata expositione fidebat, qui coact⁹ fuerit aliam multo peiorem sub disiunctione præbere, dicens, aut Deum hic corrigere, quod in Exodo maledixerit. Absit em̃ longissime a viro Christiano, vt Deum aliquãdo male aliquid dixisse credat. Et tandem velut qui nulla illarum expositionum erat contentus, dixit acquiescendum esse illi, qui meliorem sensum reperisset. Quo fit, vt iuxta ipsius sententiam, magis aliis posteriorib⁹ doctorib⁹, ꝗ Hieronymo in hac parte credere cogamur, qui multo rectius, ꝗ ille verum illius literæ sensum penetrarunt, & nullam esse inter illa duo testimonia contradictionẽ, apertissime declararunt. Nec mirũ, quoniam (vt est in prouerbio) quandoqꝫ bonus dormitat Homerus. Et non omnia possumus omnes. Nam quæ beatus Hieronymus in hac præfata expositione retulit (absit precor verbo inuidia) nec vera sunt, nec literæ Exodi vllo pacto conueniunt. Tam aperta sunt in sacris literis testimonia, quę filios pro peccatis parentum fuisse a Deo punitos asserũt, vt nulla posint tergiuersatione cælari. Cham siquidem peccauit in patrem suum Noe, Gene. 9. verenda illius denudata aliis manifestans, pro quo peccato filius eius Chanaan maledictus est a patre suo. Quę maledictio ex Dei sententia, & decreto procesisse conuincitur per hoc, ꝙ illius maledictionis executionẽ Deus postea in eodem Chanaan, & filiis eius opere cõpleuit: sed quia aliqui sentiunt Chanaan non pro solo peccato patris fuisse maledictũ: sed etiam pro suo: propterea ꝙ ille prius vidit, & patri nunciauit, ideo opus est, vt aliud multo clarius, & fortius proferã testimonium. Paruuli infantes, qui erant in Sodomis simul cũ suis parentibus sunt igne cõbusti: non tñ pro suis pec- Gen. 19.
catis, quæ nulla adhuc fecerãt: sed pro peccatis parentũ hoc illis euenisse constat. Filium quoqꝫ Dauid, qui illi ex adulterio natus est, fuisse pro peccato patris morte interemptũ: verba, quæ illi Nathan propheta dixit, apertissime conuincunt. Nam postꝗ Dauid peccatum suũ confessus est dicens: Peccaui Dño. Statim propheta Nathan dixit 2. Re. 12.
ad illum: Dñs quoqꝫ transtulit peccatum tuum: non morieris: Verumtñ qm̃ blasphemare fecisti inimicos nomẽ Dñi: propter verbũ hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. Filij, & Iosue. 6.
filiæ Acham, qui furatus est de anathemate ciuitatis Hiericho cõtra præceptum Dñi, simul cũ ipso Acham eorum patre, ex mandato Iosue interfecti sunt. Quo facto placatus est Dominus, qui de peccato Acham iratus 4. Reg. 5.
fuerat. Filij Ghiezi pueri Helisei prophetæ percusi sunt lepra, propter peccatum patris, qui cõtra voluntatẽ Helisei a Naaman leproso ob collatam illi sanitatem, munera accepit. Ex his ergo testimoniis apertissime conuincitur falsum esse, quod beatus Hieronymus ait: nunquam filios puniri a Deo in tertiam, & quartam generationem: quia deliquerũt patres eorũ: sed quia patrum fuerunt imitatores. Præterea si nunꝗ filij pro peccatis parentum punirentur: sed solum quia patres in scelere imitantur, falsum esset

quod

Exo.20 quod Dñs ait in Exo. se visitare pecca ta patrũ in filios: quia tunc non pecca ta parentum: sed peccata sola ipsorum filiorum visitaret, cũ illos pro suis solis peccatis puniret, & non pro paternis. Deinde ex ipso literæ decursu constat, beatum Hieronymũ male intellexisse locum illum Exodi, & non bene illam literam ordinasse. Nam illa verba, his qui oderunt me: Hieronymus dicit esse ad filios referenda, ita vt filij sint, qui oderunt Deum, & ob hoc a Deo puniuntur. Vt autem clare ostendamus verba illa non ad filios: sed ad eorum parétes esse referéda, opus est, vt verba Exo. citemus: quæ multo clariora sunt, q̃ illa, quæ beatus Hieron. ex. 5. Deuter. cap. citat. Vtrobiq; enim Deus eandẽ, verbis tñ aliquantulũ diuersis protulit sententiá. Litera Exo-
Exo.20. di sic se habet. Ego sum domin⁹ Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitaté patrũ in filios in tertiá, & quartá generationem, eorũ qui oderunt me. Constat enim illud relatiuum, qui, debere referri ad patres, & non ad filios: qm̃ tale relatiuum ad idé prorsus est referendũ, ad quod refertur ille Genitiu⁹ eorum. Illud auté relatiuũ in Genitiuo positum, nullo modo ad aliud, q̃ ad parentes (vt apertissime constat) referri potest: qm̃ tertia, & quarta generatio, quæ ibi exprimit̃, non est generatio filiorũ, sed parentum. Ipsi ergo parentes: quorũ est tertia illa, & quarta generatio, quam propter peccata parentũ visitat Deus, sunt qui oderunt Deum, non filij. Ex quibus colligimus, vt etiá in litera Deuteronomij, quam beatus Hieronym⁹ citat, illud pronomen demonstratiuũ, his, non filios, sed parétes demóstret: ita vt paréntes sint, qui Deũ oderút, mandata illius nó custodiétes: ob quam causam Deus non solũ ipsos parentes: sed tertiam, & quartá illorũ generationé punit. Hanc auté cõminationé Deus faciés in Exodo, hæc verba pmisit: Ego sum dñs Deus tu⁹ fortis zelotes. Quę verba ideo dicta esse intelligere debemus, vt per illa ostéderet nobis se tantę esse potétiæ vt nó solũ ipsos patres peccátes sed etiá filios pro parétibus affligere possit. Hæc ad beati Hiero. sententiá cõuincendá dicta sufficiát. Superest vt iam verũ illius literæ sensum pferamus, & Ezechielé ab Exodo minime discrepare ostendamus. Primo igit̃ dico verba illa, quæ per Ezechielé prophetá Dñs ait: Anima, q̃ peccauerit: ipsa moriet̃, & filius non portabit iniquitaté patris, esse intelligenda de pœna æterna, q̃ post hanc vitá peccatores manet. Et certe si de illa sola pœna intelligant̃ præfata Ezechielis verba, verissima est illorũ verborum sententia. Quoniam nemine, nisi pro peccato proprio Deus æternaliter damnat. Non eñ dixit, anima quæ peccauerit, ipsa puniet̃: sed dixit, ipsa moriet̃. Ex quibus patet, nó de qualibet pœna sed de sola morte Deũ fuisse loquutum. Mors auté, quæ ex lege pro omi mortali peccato dat̃ æterna est & non tépo ralis. Possunt etiá verba illa Ezech. intelligi nó solũ de pœna æterna: sed etiá de pœna téporali, & spũali, cuiusmodi est priuatio gratiæ Dei, amissio iuris ad gloriá suscipiendá Ná istis pœnis nullus etiá nisi p suo pctó plectet̃. Et certe si ea, quæ Ezechielis pphetæ verba circũ stant, plene cósyderent̃, facile quisq;, vel medioriter doctus agnoscet de sola pœna spũali, siue æterna, siue temporali illa esse intelligéda. Quod auté in Exodo Dñs ait: se visitare iniquitaté patrum in filios in tertiam, & quartam generationé, de pœna corporali, & téporali intelligendũ est. Punit ergo Deus pœna corporali

Eze.18.

in hac vita filios pro peccatis parentū: sed pœna æterna, & qualibet alia spirituali pœna quamuis temporali, nunquam filium pro peccato patris punit: sed anima, quæ peccauerit, ipsa punietur. Vnde Augustinus super librum Iosue, quæstione octaua pertractans quare pro peccato Achan, filij eius fuerint puniti, sic ait: Nec tamen credendum est etiam pœnis, quę post mortem irrogantur, alium pro alio posse damnari: sed in his tantū rebus hanc irrogari pœnam, quæ finem fuerant habituræ, etiam si non eo modo finirentur. Hæc Augustinus. Qui post prædicta verba, aliquibus aliis interpositis, rationē reddit: quare Deus pœnis corporalibus huius vitæ vnum pro alio puniat, & non pœnis alterius vitæ, sic inquiēs: Visibiles igitur afflictiones hominū, siue mortes, qm̄ his quibus ingerūtur, & obesse, & prodesse possunt nouit Dn̄s in occulto prouidentiæ suæ, quēadmodū iuste quibusq; dispenset, etiā cum aliorū peccata in aliis videtur vlcisci. Pœnas vero inuisibiles, quę nocent, & ꝓdesse non possunt, ita null⁹ Deo iudice pro alienis peccatis luit, sicut homine iudice luere nullus: nisi pro sua culpa istas visibiles debet. Hactenus Augustinus. In quibus verbis plenissimā, atq; sufficientissimā reddidit cām, quare filiū pro pctō patris Deus ī hac vita corporaliter puniat: quia scilicet talis filij pœna & patri nocet, & filio ad salutē aīæ suæ ꝓdest. Nam ꝓpter eiusdē animæ salutem augendā, sæpe iustos absq; illorum culpa Deus in hac vita corporaliter affligit. Non igiť mirū si iustos filios malorū parentū Deus corporalibus pœnis, & transitoriis cruciet, cum per illas simul, & patrum peccata puniat, & salutē filiorum spiritualem procuret. Alia potest adhuc dari expositio illorū verborū diuinorū, quæ citata sunt ex lib. Exodi, & ex Ezechiele ꝓpheta, q̄ etiā ex beato Augu. loco p̄fato colligiť. Verba Ezechielis ꝓphetæ ad iudiciū humanū referēda sunt, ita vt iudici humano nō liceat filiū ꝑ peccato patris punire, aut patrē ꝑ peccato filij: sed quemq; pro suo. Quę autē in Exodo dicunť, ad solā pertinēt diuinā potentiā, qui solus potest pctā patrum visitare in filios in tertiā, & quartā generationē. Nam in loco præfato beatus August. huic quæstioni cū dubitatione r̄ndens, sic ait: An aliud iudicantibus hominibus est præceptū, ne quenq̄ pro altero puniant: et Dei iudicia nō sunt eiusmodi, q alto, & inuisibili cōsilio suo nouit quaten⁹ extēdat etiam temporalē hominū pœnā, salubrēq; terrorē? Et aliquib⁹ interpositis subdit: At vero si Achan ab aliquo inuentus, atq; cōpræhensus, & illius criminis reus ad iudiciū Iosue fuisset adductus, nequaq̄ putandū est hominē iudicem, vel pro illo, vel cum illo quēquā alium, qui societate facti eius minime teneref, fuisse puniturum. Neq; enim ei mandatum legis licebat excedere, quod datum est hominibus, ne iudicio suo, quod in hominem homini iussum, siue permissum est, alterum pro alterius peccato arbitretur esse plectendum. Longe autem secretiore iustitia iudicat Deus, qui potens est etiam post mortem, quod homo non potest liberare, vel perdere. Et post pauca iterum subdit: Hoc enim præcepit homini iudici Deus, in his, quæ ad humanum iudicium pertinent iudicanda, quod in suo iudicio facit ipse, quo potestas non aspirat humana. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis, illud, quod dixit, iudicem humanum non posse vnum pro peccato alterius punire, non generaliter est

accipiendum

August.

August.

accipiendum, & de omni pœna intelligendum: sed solum de pœna mortis. Quoniam de hac sola pœna inuenio in lege diuina iudices esse prohibitos, ne vnum pro alio puniát. Hæc enim sunt verba legis, quam Deus de hac re in Deuteronomio statuit. Non
Deu.24 occidentur (inquit) patres pro filiis, nec filij pro patribus: sed vnusquisque pro peccato suo morietur. Cum hic occisionem prohibuisset, nullam prorsus alterius pœnæ fecit mentionem.
Vt hanc Domini legé seruaret Amasias filius Ioas Regis Iuda: quamuis eos, qui patrem suum occiderant interfecit: filios tamen eorum occidere noluit, vt in quarto libro Regum narratur. (4.Re.14) Propter quod ego non possum nó mirari quo pacto Imperatores Honorius, & Arcadi9 in.l. quisquis cum militibus. C. ad leg. Iul. ma. non sint veriti dicere, se ex Imperatoria lenitate vitam concedere filiis eorum, qui Regiam læserunt Maiestaté, tanq̃ si hac Imperatoria lenitate seclusa, iuste potuissent filios pro peccatis parentũ interficere. Lege siquidé diuina, quá supra citauimus, erat illis interdictũ, ne patres pro filiis, aut filios pro patrib9 interficerent. Ratio auté, quá in eadé lege afferunt, vt filios etiá iuste occidere possent, nullius prorsus est momenti. Paterno enim (inquiunt Imperatores illi) deberét perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuunť. O vanissimũ argumentum. Erit igiť iudici licitum interficere Petrum: quia iuste metuit illũ fore latronem, aut homicidá, aut aliquid aliud simile. Nunq̃ enim debet pœna p̃uenire crimina: sed sequi. Iustum quidé est hoc in filiis metuere, quod scitur patres eorũ cómisisse. Iustum etiá est huic metui mederi, ita vt aliquo iusto remedio adhibito impediať ne id, quod timebať, eueniat. Iniustũ tñ est, & iniustissimũ, vt propter metũ futuri criminis quis puniatur eadé pœna, qua puniretur: si iam illud crimen cómisisset. Non ergo ex sola misericordia, aut ex Imperatoria lenitate (vt illi loquunť) sed ex mera iustitia conceditť vita filiis eorũ, qui criminis læsæ maiestatis sunt rei. Et idé prorsus dicendũ est de Catholicis filiis hæreticorũ: qui & si pro hæresi paré tum suorũ iuste aliis possunt pœnis feriri, nunq̃ tñ pœna mortis pro illis punientur. Quia (vt diuina lex ait) quisque pro peccato suo morietur. Deu.24 Quod auté dicit Papa in cap. vergentis. extra de hæreticis. filiis eorum, qui læsæ maiestatis sunt rei, vitam ex sola misericordia esse conseruatam. Papa Innocentius. cuius est textus ille: non dixit definiendo, aut approbádo illud: sed solũ retulit, quid Imperatorũ leges de reis læsæ maiestatis decreuerint: & inde tanq̃ a minori ad maius arguit de bonorum confiscatione simile esse circa hęreticos faciendũ, quod circa reos læsæ maiestatis, Imperatorũ leges decreuerũt. Sit igiť hęc certissima, & infallibilis senté tia, vt nulli humano iudici liceat vnq̃ vnum hominé pro peccato alterius occidere. Quæ regula nó ad solam morté: sed etiá ad alia corporis flagella, & vulnera, & reliquos corporis cruciatus est extendenda, ita vt etiam intelligatur esse iudici humano interdictum, ne vnum pro peccato alterius flagellet, aut vulneret, aut alia quauis simili corporis pœna puniat. Ita enim sentiunt illustres theologi, videlicet Alexander de Ales. tertia parte. quæstio. 41. membro. 4. arti. 1. & post illũ beatus Thomas Scd'a Scd'æ. q. 108. art. 3. Et merito quidé diuinam illam legem sic extendendam esse putarũt: quia sicut per præceptum (Alexander de Ales. Thomas)

illud, Non occides, non solũ prohibetur mors: sed q̃libet alia corporis percussio: ita etiam consequens est, vt per præceptum illud, non occidentur patres pro filiis, aut filij pro patribus, sit etiá flagellatio, aut quælibet alia corporis percussio iudici interdicta, ita vt neminé pro peccato alteri9 possit, aut flagellare, aut fustibus cedere. De hac igitur pœna, quæ morté, & alios corporis cruciatus cõprehendit, quá Alexander de Ales, & beatus Thomas vocant pœná flagelli, intelligit Augustinus (vt ex toto suæ literæ decursu facillimũ est coligere) cũ dixit nõ licere iudici humano alterũ pro alterius peccato punire. Pœnam etiá spiritualé, & inuisibilem qualis est excõmunicatio, dicit nunq̃ esse a iudice humano: nisi ꝓ peccato proprio inferendá: sicut Deus spirituali, & inuisibili pœna nunq̃ alterum pro alterius peccato punit. Reliquas auté pœnas, quæ neq; spirituales sunt, neq; ad corporis morté tendunt, bene potest iudex humanus alicui, cũ iusta subest causa, pro peccato alterius infligere. Nec solũ pro peccato alterius: sed etiá absq; vllo peccato, nunq̃ tamen sine iustá causa licite potest iudex huiusmodi pœnas aliis inferre. Nam filius ex fornicatiõe natus, propter solum patris peccatũ, non admittit̃ ad sa-
Deut. 23 cerdotiũ, Deo ita fieri ꝓcipiente. Non ingredietur (inquit Dominus in Deuteronomio) mamzer, id est, de scorto natus in ecclesiá Domini, vsq; in decimam generationé. Iudex etiá propter sententiá sanguinis iustissime latam, & executioni mandatá, punit̃ irregularitate. Duo igitur sunt modi (vt ex prædictis patet) per quos ostendimus ea, quæ in Exodo habentur, optime conuenire cum his, quæ per Ezechielem prophetam dicta sunt, & nullam esse inter illa duo contradictionem.

QVOD HAERETICI SVNT mortis supplicio puniédi, siue talis mors gladio, aut igne, aut alio quouis modo illis inferatur. Caput. 12.

VLTIMA SEquiam offert corporis pœna: mors scilicet, qua hæreticos, nisi répestiue resipiscát, iuste puniédos esse apertissime Deo fauente demõstrabimus. Et vt apertius rem agamus, primo ante omnia percontari volo eos, qui contra sentiunt, an licitum sit ob aliquam iustam causam hominem aliqué occidere? Forte dicent, prout Valdenses heretici olim docuerunt, nullá esse tam iustam causam, vt propter illá merito, & iuste possit aliquis occidi, etiam si id fiat ex iudicis præcepto. Et certe (si suspitionibus, aut coniecturis aliquis dandus est locus) ego suspicor aliquos ex Lutheranis ita sentire. Nam Otho Brunfelsius in quarto lib. Pandectarum sacræ scripturæ, volens persuadere hæreticos non esse occidendos, inter alia, quæ pro se adducit, affert Esaiam dicentem: Non nocebunt, neque occi- Esai. 65.
dent in vniuerso monte sancto meo. Quæ verba non magis de hæreticis, q̃ de quibuslibet aliis loquuntur, vt illi magis, q̃ alij prohibeantur occidi. Quapropter ego ex hoc loco cõiicio, & merito, illum sensisse neminem nulla etiam ex causa esse occidendũ. Si ita sentiunt, in alium multo pestilentiorem incident erroré. Talis enim error præter hoc quod sacris repugnat literis, humanũ tollit conuictum, pacem totius reipublicæ perturbat, & omné prorsus honestam peruertit politiam. Nam & si in lege veteri fuisset datum

præceptum

præceptum de non occidendo, multæ tamen fuerunt aliæ innumeræ leges, quæ ob aliqua particularia scelera homines morte punire iubebãt. Qui declinauerat ad Magos, & ariolos, interfici iubebatur. Qui maledixisset patri aut matri, mortis reus censebat̃. Sunt alia huius generis multa, quę non est opus nunc recensere. Dimissa lege veteri quæ circa iudicia, & ceremonias, iam per Christi mortẽ abrogata est. Veniamus ad legis Euangelicæ tempus. Beatus Petrus apostolus Ananiam, & Saphiram morte puniuit propterea ꝙ vendito agro fraudauerant de precio, sibi ipsis aliqd inde seruantes, & nõ totum precium (vt facere ex voto tenebantur) coram apostolis portantes. Præterea ipsemet veritatis magister, eum hominem, qui alium propria autoritate occidisset, iuste occidẽdum esse docuit, sic inquiẽs: Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Quib⁹ verbis Saluator aperte docuit mortẽ plectendũ esse illum, qui alium occiderit. Rursum ex hac sententia alius adhuc apertissime deducit̃ error. Nam si propter nullã iustam causam licet occidere hominẽ, necessario consequens est, vt propter nullam causam bellum gerere liceat: quoniam fere impossibile est, vt bella gerãtur absq; hominis alicuius occisione. Quantum vero hæc sententia a veritate fidei Catholicæ sit aliena, non est opus nunc ostendere: quoniam nos iam olim in eo opere, quod aduersus oẽs hæreses ædidimus, in titu. de bello, apertissimis argumẽtis illã expugnauim⁹. Deinde si ꝓpter nullã causam licet hominem quamlibet sceleratum occidere, nulla poterit respublica salua consistere: quoniã nisi sceleratissimi occidantur, nulla erit in populo quies, nulla pax permanebit in illo. Mali homines quoscunq; iustos tãto licentiosius affligent, quãto certius nouerint se propter nullũ scelus posse occidi. Et mortem, quã sceleratissimis inferre, secundum hanc sententiam iudici non licet, ipsismet sceleratissimis iniustos quosque inferre impune licebit. Si nunq̃ liceret iudici rempublicam moderanti hominem aliquem occidere, terra esset plena furibus, & raptoribus, mare Piratis, nullæq; res essent tutæ: sed essent homines, iuxta dictum Abacuc prophetæ, vt pisces maris, quorũ maiores sæpe deuorant minores. Propter quod nulla vnquã (quod sciam) extitit tam barbara, aut inculta respublica, quæ ob aliqua certa crimina mortem maleficis infligẽdam non decerneret. Vt igitur debita sit in populo quies, & tranquillitas, expedit, vt sceleratissimi quiq; homines, præsertim de quibus nulla est emendationis spes, occidantur, ne propter illorum causam tota respublica collabat̃. Si quis autem nobis obiiciat præceptum diuinum, quod ait: Non occides. Respondemus per illud præceptum solam illam prohiberi occisionẽ, quæ a persona exercetur priuata: non autem illam quæ a iudice ob aliquã iustam causam decernitur infligenda. In cuius rei testimonium beatus Hieronymus super. 22. ca. Hieremiæ ita ait: Homicidas, & sacrilegos, & venenarios punire, non est effusio sanguinis: sed legũ ministerium. Hæc ille. Beatus Augustinus lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 21. ab illo præcepto, Non occides, aliquos dicit esse exceptos: quos iuste occidi posse asseuerat. Quibus enumeratis tandem, quæ sequuntur ait: His igitur exceptis (inquit ille) quos vel lex iuxta generaliter, vel ipse fons iustitię Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem, vel se ipsum, vel quẽlibet alium occiderit,

Leu. 20. Ibidem. Actu. 5. Mat. 26. Habac. 1 Hieron. August.

occiderit, homicidij crimine innectitur. Hæc Augustinus. Forte his rationibus (vt par est) cōuicti, hi qui hæreticos non debere occidi contēdunt, dicent licitū esse, & iustum ob aliquā iustam causam hominem occidere, negabunt tamen, & vt certo scimus, negant hæresim esse causam iustam, propter quam homo hæreticus sit occidendus, etiam si pertinacissimus ille sit. Vt autem nos apertissime ostendamus eos perniciosissime errare, inuestigare oportet, & diligēter perscrutari, quæ sint iustæ causæ, ꝑpter quas aliquis potest iuste ad mortem damnari. Nolo in præsentiarū omnes huius rei causas sigillatim, aut speciatim enumerare: sed solū causarum genera. Gallenus vir, præter medicinæ scientiam, in omni genere philosophiæ clarissimus, in illo opusculo, cui titulus est: Quod animi mores corporis tēperaturam sequūtur, aliquas reddit causas, propter quas aliqui merito morte

Galen9. plectuntur, sic inquiens: Deploratos, & facinorosos treis ob causas rationi consentaneas e vita tollimus, ne videlicet superstites cōtumeliam nobis inferant: eiusdem notæ homines in terrorem perducāt, tanquam pari supplicio excipiendos, si præter ius, quid patrauerint. Tertia est, ꝙ illis ipsis mori præstet, eo malitiæ profectis, vt null9 animi medicinæ faciū de locus sit: aut qui ne a musis ipsis quidem corrigi, aut a Socrate, aut Pythagora meliores reddi queant. Hæc ille insignis philosophus. Sed quia fortasse Galleni velut Gentilis hominis, & minime Christiani sententiā multi cōtemnere non formidabūt, opus est, vt omnes tres occisionis causas ab illo assignatas ex naturali ratiōe & sacræ scripturæ testimoniis, iustas esse comprobemus, & deinde ob easdem treis causas iustam esse hæretici incorrigibilis necem, ostendemus. Primam causam esse dixit, ne videlicet scelerati, & pessimi hoīes viuentes, aliis cōtumeliam inferant. Iustum quippe est, vt innocentes semper seruentur indēnes, neq; vllo pacto permittere debet is, cui gubernandæ reipublicæ cura incumbit, vt quis alteri contumeliam, aut iniuriam inferat. Quo fit, vt si quis nocentissimus vir a iudice semel, & iterum admonit9, ne alteri noceat, noluerit a sua mala vita resipiscere: sed semper in sua malitia persistens multis quotidie noceat, iudex illum e vita tollere cogatur, ne aliis amplius nocere possit. Tenetur enim reipublicæ gubernator, magis toti prouidere reipublicæ, quā vni, aut alteri ciui, magis totum conseruare corpus, q̄ alterum membrum. Hæc tamen intelligenda sunt: si nocumentum esset magnū: quia non pro quolibet leui nocumento licet interficere: etiam si esset in illo pertinax. Præstat igitur, vt quiuis sceleratus homo occidatur, q̄ ꝙ tota respublica pereat. Periret autem, si quālibet mali homines viuere sinerentur. Nam (vt ait Salomon) Homines pestilentes dissipāt Pro. 29. ciuitatem, sapientes vero auertunt furorem. Furorem quidem auertunt sapientes: quum ipsos pestilentes homines e vita tollunt, ne ciuitatē illi dissipare valeant. Hæc causa est, quæ iustificat leges, quæ præcipiunt occidi fures, pyratas, siccarios, homicidas, & alios eiusdem notæ homines. Si hæc iusta est causa, vt homo sceleratus e vita tollatur, consequens est, vt iustum etiam sit hæreticum incorrigibilem e vita tollere: quia si superstes esset, aliis Catholicis vehemēter nocere poterit. Quantum enim nocere possit hæreticus, satis aperte expressit Paulus dicens: Prophana autem, & vaniloquia 2. Ti. 2. deuita,

deuita, multũ enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorũ, vt cancer serpit. Super quod Theophilactus ait: Theoph Violentum (inquit Paulus) hoc malum est, quippe cui neq; mederi quoq̃ pacto potest. Quidam enim vniuersa deuastant, nec corrigi possunt. Cancer siquidẽ morbus est qui & circumiecta depascitur. Hęc Theophilactus. Et quia tam apertũ est nocumentum, quod hæretici Catholicis conferunt: ideo Paulus Galatis scribens de falsis Galat, 5. prophetis, qui illos seduxerãt, ait: Vtinam abscindant, qui vos cõturbant. Hieron. Et beatus Hieronymus ait: Resecandæ sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis a caulis repellẽda, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniã non statim oppressus est, per totum orbem eius flamma populata est. Hæc Hieronymus, & habentur in cap. Resecandæ. 24. q. 3. Huic sententiæ consonat, quod Egregius Ouidius ille poeta dixit: Immedicabile vulnus ense rescindendum est, ne pars syncera trahatur. Altera inferendæ mortis causa, quam docet Galenus, est, vt alij similis pœnæ timore deterreantur a similibus criminibus perpetrandis. Prior causa respicit ciuium inter se pacificum conuictum, & totius reipublicæ conseruationem, per hoc, q̃ nemo alterum lædat. Hæc vero causa secunda prospicit bonis ipsorum ciuium morib9, vt videlicet nemo atrocia crimina, etiam si per illa nullus lædatur proximus, committere audeat. Multi enim sunt ad crimina aliq̃ proni atq; ꝓcliues; sed metu mortis, quã maxime horrent, & quam aliis ob similia patrata scelera illatã esse sciunt, ab illis criminibus deterrentur, & illa perpetrare reformidãt. Sapiẽs namq; Salomon in prouerbiis ait: Pestilente flagellato stultus sapiẽtior erit. Prou. 19 Ob hanc causam iusti (vt ait propheta Regius) de punitione malorum lætãtur: quia agnoscũt se ex tali punitione nõ parum ad virtutem profecisse, aut sperant se in posterum profecturos. Lætabitur iustus (inquit propheta) cum Psal. 57. viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Super quo Cassiodorus ait: Quid est hoc, q̃ ille Cassiod qui præcepit orare pro inimicis, in peccatorũ sanguine piorum manus asserit abluendas? Sed hoc si diligentius intuemur, correctionis potius, q̃ sæuitiæ præstabit exemplum. Nam cum sanguis peccatoris effunditur manus, id est actus iustissimi corriguntur. Impio enim pereunte, cõmonetur innoxius, cautius se, & diligentius tractare. Ita fit, vt manus iusti non crudeliter, sed pie: sanguis peccatoris emũdet: sicut Salomon dicit: Stulto pereunte sapiens astutior fit. Hæc Cassiodorus. Ex hac radice oritur tam numerosa legum multitudo præcipiẽtium homines occidere ꝓpter crimina, quæ nulli alteri nisi ipsimet illorum patratori nocent. Qui declinauerat ad magos, & ariolos, lege Mosayca interfici iubebatur. Leui. 20 Eadẽ lege decretũ erat, vt blasphemus lapidaretur. Leui. 24 Quãuis per hæc crimina nullus præter ipsum illorum perpetratorem lædatur, ad illorum tamen criminum horrorẽ aliis incutiẽdum, mortis pœna talis criminibus est a lege decreta, vt videlicet cæteri intelligant q̃ grauia sint illa crimina, pro quibus tam acerba infligitur pœna, & vt cæteri similis pœnę horrore, & timore a similibus sceleribus perpetrandis deterreantur. Nam hæc est causa, propter quã in lege veteri Deus præcepit rebellẽ sacerdoti occidi. Qui superbierit, inquit lex, nolens obedire Deu. 17 sacerdotis

sacerdotis imperio qui eo tẽpore mini strat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. In quibus verbis hãc solam, quã nunc pertractamus, expressit Deus occisionis causam. Hinc iam clarissime patere potest iustissimum, nedum iustum esse, morte punire hæreticum incorrigibilẽ: quia (vt in principio huius operis diximus) grauissimum peccatum est hæresis. Quo fit, vt ad tanti criminis horrorẽ, & odiũ aliis in generandũ, iustum sit hæretico incorrigibili mortis pœnam inferre, vt vel inde cæteri agnoscant, quod graue crimen sit hæresis, pro quo tam tristis est dicta sentẽtia, & vt cæteri similis pœnę timore, & horrore hæreticos esse reformidẽt. Si iustum est per vnius punitionem aliis alicuius criminis horrorẽ incutere, quanto crimen fuerit grauius, & atrocius, tanto iustius erit per maiorem, & acerbiorem punitionem, aliis maiorem eiusdem criminis horrorem incutere. At nullum est (vt supra libro primo docuimus) grauius hæresi peccatũ, nullum est ergo crimen, cuius odiũ sit Christiano viro magis incutiendũ, & inde per consequẽs sequitur, vt nullum sit crimen pro quo iustius aliquis possit occidi, quã pro hæresi fixa, & insanabili. Si Marthinus Lutherus cumprimũ cœpit effundere venenũ suum, & legitime admonitus noluit resipiscere fuisset (vt decebat) capitis animaduersione punitus: cæteri timorẽ habuissent, & non prorupissent tot tamque pestiferę hereticorum factiões, quales, proh dolor, hodie Germania sustinet. Sed quia impunis euasit Lutherus, ausi sunt prodire in publicũ, & suas effutire heręses Aecolãpadius, Zuinglius, Carolstadius, & omnium hæreticorum pessimi Anabaptistæ. Et hinc patet responsio cuiusdam argumenti, quo se tueri, & nos expugnare putant hi qui hæreticos quãlibet insanabiles ob crimen hæreseos occidi posse negant. Dicunt enim inanem, & stultam esse punitionem, & delinquentis correptionem per quam nequit emendari delinquens. At post mortem nequit hæreticus emendari, iniustũ est ergo illum occidere. O bellum argumentum? Si hoc argumentum alicuius esset momẽti: etiam probaret nunquam esse licitũ ob aliud quãlibet graue crimen aliquem occidere, non furem, non adulterum, non homicidã, non sacrilegũ. Nullus enim istorum post mortem emẽdari potest: sicut nec hæreticus. Esset igitur iuxta istorum sententiam necessarium, vt nullus illorum iuste occidi posset. Respondemus igitur non omnem punitionem esse ad solam delinquẽtis emendationem: sed etiam ad aliorum cautelam, vt videlicet alij timore perterriti a talibus criminibus caueant. Ideo beatus Augustinus super Ioannem ait: Nullus nostrum vult hæreticũ perire: sed aliter non meruit habere pacẽ domus Dauid: nisi Absalon filius eius, in bello esset extinctus: sic ecclesia, si aliquorum perditione cæteros colligit, dolorem materni sanat cordis tantorum liberatione populorum. Hæc Augustinus. Tertia causa propter quam (vt dixit Gallenus) iustum est sceleratum hominem occidere, est ipsemet malus homo: quia desperatur, & quidẽ merito (vt ex illius vitę decursu coniici potest) de illius emendatione, & timetur ne si superstes sit, quotidie peior euadat. Ne igitur vltra ad grauissima quæque flagitia progrediatur, iustum est, vt morte illata præcludatur illi pec

August.

candi libertas. Duæ primæ causæ totius reipublicæ vtilitatem respiciunt, hæc vero tertia causa ipsius delinquentis cõmodis prospicit. Præstat enim mori, quã male viuere, & præstat etiã scelestum hominem mori, quam in dies peiorem fieri. Sic enim progrediens, secundũ duritiam suam (vt ait Rom. 2. Paulus) & impœnitens cor thesaurisat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddit vnicuiq; secundũ opera eius. Ob hanc causam Deus, qui diues est in misericordia, & longanimis in patiẽtia, multos in pueritia, aut adolescentia ex hac vita præripit, ne crimina, a quibus tunc liberi sunt, postea viuentes committant, sic Sapi. 4. enim dicit Salomon: Placens Deo factus dilectus, & viuens inter peccatores, translatus est, raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Et post pauca: Placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Si hæc vnquã iusta potest esse causa, vt propter illam quis possit occidi, non est vbi iustior possit esse, q̃ occidendo incorrigibilem hæreticũ, ne viuere permissus quotidie magis insaniat, & peior fiat. Est enim proprius hæreticorum genius, vt nisi fuerint prohibiti, quotidie malitiam suam augeant, nouos semper suscitando errores. De his enim loquebatur Paulus cum dixit: 2. Tim. 3. Mali homines & seductores proficiẽt in peius, errãtes, & in errorem mittentes. Huius rei, & si multa possint dari exempla, pro omnibus tamen illis satis erit vnius Martini Lutheri exemplũ, cuius gesta: quia nostro hoc tempore contigerũt, & contingũt, & multa ex illis toti fere orbi christiano sunt notissima: multo fortius valebũt præstare pro nostra sententia testimoniũ: quã quælibet veterum hæreticorum, quos non vidimus, exempla. Magis quidem mouent exempla visa, q̃ audita, Hic enim Martinus Lutherus parua habuit suorum errorũ initia, a quibus in tot, tamq; pestiferos (vt nũc videmus) progressus est errores. Principio quidem solum circa indulgẽtias, quæ per Bullas Summorum Pontificum cum peccatoribus ad pœnæ remissionẽm concedi solent, errauit: neq; quidquam amplius tunc insaniuit. Tunc siquidem bene de sacramentis ecclesię sentiebat, omnem ecclesiasticę Hierarchiæ ordinem fatebatur Papam, hoc est, Romanum Episcopum reliquis oĩbus Episcopis superiorẽ, & toti orbi Christiano Prælatum agnoscebat. Nam in Epistola quadã ad Leonem decimum huius nominis, tunc summum Pontificem, hæc, quæ sequuntur, scripsit: Quare prostratum me pedibus beatitudinis tuæ offero, cũ omnibus quę sum, & habeo, viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit, vocem tuam vocem Christi in te præsidentis, & loquẽtis agnoscã. Hæc ille. Post hæc paulatim progrediens negauit satisfactionẽ vllam pro peccatis esse necessariã: sed dimissa culpa, omnem prorsus dixit dimitti pœnam. Inde coactus negauit purgatoriũ, quod tamen in principio sui erroris apertissime, & publice in disputatione Lypsiæ habita confessus fuerat. De his erroribꝰ cum fuisset a summo Pontifice Leone decimo admonitus: nec pallinodiam (vt tenebatur) cantare voluisset: Leo decimus illum declarauit hæreticum, & velut talem publice excõmunicauit. Videns tandem Lutherus se hæreticum declaratum, & damnatũ, in tot, talesq; hæreses prorupit: quot qualesq; ante illum nullus vnquã hæreticus docuit. Circa errores hæreticorum omniũ inquirendos (vt

dos (vt ex opere illo, quod aduersus omnes hæreses ædidi, facile coniici potest) tantam adhibui diligentiam (absit verbo iactantia) quantam quilibet alius circa hanc rem vnquam adhibuit. Nullum tamen inter tot, & si multi illi fuerint, reperi, qui tot simul, tamque pestiferas hæreses docuerit. Melius igitur illi fuisset, vt statim a principio cum legitime admonitus obedire contempsit, gladio, aut igne puniretur, quam viuens in tot hæreses laberetur: per quas diuinam in se quotidie augeret iram, illamque thesaurizatam seruaret in die iusti iudicij Dei, vt ibi tunc acerbius puniretur. Mea quidem sententia nullus esse potuit crudelior hostis Martino Luthero, quam qui potens iuste ab illo vitam auferre, tam diu illum viuere permisit. Nisi forte bono zelo quamuis indiscreto ductus, diuinam hac in re voluit imitari misericordiam quæ pecca-
Iob.24. toribus sæpe (vt ait Iob) dat tempus ad pœnitentiam, quamuis illi abutuntur tempore sibi concesso, & pœnitentiam agere nolunt. Sed hæc sunt secretæ quædam diuinæ bonitatis dispensationes, quarum causas cum ignorent homines, non est opus in illis Deum imitari. Quid dicam de Anabaptistis, qui sub ouium pelle, hoc est, sub nomine Euangelij, & fraternæ charitatis, quæ omnia semper ore tenus habent, lupinam induunt personam omni scelere, & impietate refertam? Hi siquidem cum primum insanire cœperunt, in nulla alia re (quod sciam) errabant, nisi circa sacramentum baptismi, dicentes paruulis non prodesse baptismum, ac proinde eos, qui in infantia baptizati fuerant: dicebant fore, cum ad annos discretionis peruenerint rebaptizandos. Quia tamen non fuerunt de hoc errore (vt decebat) coerciti, atque puniti, licentiosa quadam feritate ad pessima progredientes, in pestilentissimas hæreses præcipites se dederunt. Præstitisset igitur ipsismet Anabaptistis fuisse interfectos, quam ad tantas hæresum pestilentissimas feces ebibendas, aut deglutiendas fuisse seruatos. Ecce vidisti iam candide lector tres causas, propter quas hæreticus incorrigibilis iuste prodest occidi. Prima, ne viuens aliis noceat illos suo errore decipiens. Altera, vt illius periculo alij cautiores reddantur, & tantæ pœnæ timore ab hæresi deterreantur. Tertia, ne superstites peiores in dies fiant, & maiorem in se diuinam concitent iram. Ex quibus tribus causis apertissime colligimus, vt si aliquis homo iuste potest occidi, nullus maiori causa sit occidendus, quam hæreticus obstinatus, & insanabilis.
Lege diuina olim præceptum fuit blas- Leu.24.
phemum hominem extra castra educi, & ab vniuerso populo lapidari. Multo magis ergo hæreticus est iuste occidendus, cum hæresis (vt libro primo docuimus) sit multo grauius blasphemia peccatum. Præterea in Deuteronomio præcepit Deus prophetam falsum, & somniorum inuentorem interfici. Nam postquam præmonuit vt talem prophetam non audirent, hæc subdit:
Propheta autem ille, aut fictor somnio- Deut.13.
rum interficietur: quia locutus est, vt vos auerteret a Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, & redemit vos de domo seruitutis. Qui autem verius propheta falsus, & qui magis auertat populum a Deo, censendus est quam hæreticus, qui auertit a fide, Heb.11.
sine qua impossibile est placere Deo? Ille ergo merito iuxta legem Dei interficietur, vt populum amplius a Deo
auertere non possit. Rursum, scriptu- 3. Reg.2.
ra referente nouimus, quod Semei sententiam mortis accepit: quia contra prohibitionem Regis Salomonis egressus est

sus est de ciuitate Hierusalē. Multo iustius ergo esset hæreticū occidere, qui contra præceptū Dei egreditur ab ecclesia, intra quam perpetuo se continere debuisset. Deinde Iosias ille Rex, cui nec ante eum, nec postea fuit similis Rex in Iuda, sacerdotes oēs, qui contra legē Domini immolabant idolis hostias, occidit super altaria, in quibus illi sacrificabāt. Mathatias etiam ille sacerdos illustris legis, & fidei propugnator, illum, qui ad aram sacrificaturus accesserat, zelo Dei feruēs, trucidauit super aram. Quid putas hic Mathatias, aut Iosias ille hæreticis faceret, si illorum alter superstes nunc esset? Non dubito quin vterq; illorum pro honore Dei, & p fide ecclesiæ suæ zelans: hæreticos omnes ad vnū vsq; capitis animaduersione puniret, vt tolleret malum de ecclesia. Iuste igitur imperatores legibus suis sanxerunt hæreticos obstinatos esse occidendos. l. Arriani. C. de hæreticis. iuncta. l. vltimū supplicium. ff. de pœnis. Ostendimus iam (satis vt opinor) aperte, iustum esse, vt hæreticus occidatur, quo autem genere mortis sit occidēdus parum ad rem f. cit. Nam quocunq; modo occidatur, semper consulit ecclesiæ: quia semper tollitur nocumentū, quod viuens aliis præstare posset, & aliis incutitur timor, ne similia docere, aut quomodolibet dicere audeant. Propter quod apud diuersas nationes, diuerso, & vario genere mortis, hæretici occiduntur: quia nullum est genus mortis ciuili, & imperiali lege sancitum. In Flādria, & aliis inferioris Germaniæ partibus, quum ego illic ante annos decem versarer, vidi hæreticos capitis obtruncatione puniri. In Geldria tamen hæretici manibus, & pedibus ligati iussu Caroli tunc Geldriæ Ducis in flumen aliquod mittebantur viui, vt a flumine absorberentur. Eodē genere mortis (vt a multis, qui viderunt, audiui) punitus est Antuerpiæ quidā insignis Lutheranus iussu Dominæ Margaretæ Caroli Cæsaris Amitæ, quæ tūc ob Cæsaris absentiam, patriam illam gubernabat. Audiui etiam Brugis in Flādria a multis fide dignis oculatis testibus, consuetum esse in illa ciuitate: hæreticos viuos mitti in oleū feruens, vt ab eo citissime comburerentur: sed tunc quū ego aderam, sola capitis obtrūcatione peribant. In cæteris Christiani orbis regnis, aut prouinciis, quæ noui perpetua, & inuiolabilis est consuetudo hæreticos igne comburere. Sic vidi fieri in Francia, præsertim Luteciæ. Sic in Hispania, & credo sic factum fuisse semper in Italia. Nam beatus Gregorius lib. primo dialogorum cap. 4. narrat Basilium quendam Magum Romæ combustum esse, & rem gestam laudat. Et (vt antiquiora reuoluamus) Dioscorus Alexandrinæ vrbis Episcopus, qui Gregoriū per aliquot secula præcessit, in Chalcedonensi cōcilio actione prima, quū de erroribus Eutychetis ageretur ibidē, dixit: Si Eutyches præter dogmata ecclesiæ sapit, non solū pœna dignus est: sed & igne. Hæc ille. Ex quibus verbis apertissime constat non esse recentem inuentionem: sed antiquissimam sapientum Christianorum sententiam hæreticos esse igne cremandos. Panormitanus in cap. ad abolendā de hæret. refert Hostiensem, & Ioannem Andreā in eod. cap. dicere hæreticos debere igne cremari. Ad quod persuadendum adducunt illud, quod saluator noster apud Ioannē dixit: Si quis in me non manserit: mittet̄ foras, sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Quorum sententiæ videtur

Marginal notes: 4. Re. 23 (beside "re debuisset. Deinde Iosias"); 1. Mac. 2 (beside "bus illi sacrificabāt. Mathatias"); Ioā. 15. (beside "Ioannē dixit: Si quis in me non man-")

detur fauere idem Panormitanus loco præfato. & in cap. Excommunicamus, vltimo. de hæret. Sed hi omnes quamuis doctissimi viri, multipliciter errant. Primo, quia & si hæretici sint occidendi, non tñ est necessarium illos cóburere: quia hoc (vt diximus) nulla lege præcipitur. Deinde, & si esset aliqua lex, quæ hæreticos igne cóburi præciperet: nihil tñ ad legé illam persuadendam agerét verba illa saluatoris ex Euágelio Ioannis citata. Non enim ibi locutus est saluator de huius seculi igne, quem his corporis oculis nunc videmus: sed locutus est de igne inferni, quo ardebunt perpetuo peccatores. Nec sermo illius ad solos illos dirigitur, qui per erroré fidei separantur a Christo, vt sunt hæretici: sed loquitur ibi Christus de omnibus peccatoribus, qui propter defectum charitatis separant̃ a Christo, & non manent in eo, & hos omnes perpetuo inferni igne: nisi pœniteant, dicit arsuros. Si quis ergo quærat quare comburátur hæretici: respondeo hoc non esse vlla lege firmatum: sed sola consuetudine. Quam consuetudiné, si quis iustam esse persuadere voluerit: per hoc meli9 probabit, ꝙ conueniens est legi diuinæ olim per Mosem datæ, & punitionibus, quibus Deus olim similes peccatores puniuit. In seditione, quam su-
Num. 16 scitarunt Chore, Dathan, & Abiron, ducenti quinquaginta viri ex proceribus Israel, qui illis adhæserunt, igne desuper a Deo misso consumpti sunt: quia schismatici fuerunt, & sacerdotale officium contra ius, & fas vsurpare tentarunt. Omnis autem hæreticus, schismaticus censetur, & merito: quia separat se ab vnitate fidei, quam tota tenet ecclesia sanctorũ. Deinde, cum
Ibidem ob præfatam punitioné a Deo factá, omnis multitudo filiorum Israel murmuraret contra Moysen, & Aaron: dicens ꝙ illi interfecissent populum Domini, ortaq; seditione tumultus adeo increuisceret, vt Moyses, & Aaron pro vita saluanda ad tabernaculum fœderis fugerent: Deus desuper incendium super populum misit, quod magnam in populo fecit stragé. Fuerunt enim qui incendio illo perierunt (vt sacra refert scriptura) quatuordecim millia hominum, & septingenti: absq; his, qui perierant in seditione Chore. Si Deus nũc, Deus vltionũ esset, vt olim igne desuper misso Lutheranos comburereт: quia seditionem mouerunt, & quotidie mouent contra Principes Christianos, dicuntq; illos esse tyrannos, propterea, ꝙ hæreticos incendio perire faciunt. Non abs re igitur schismatici hæretici cóburũtur, cum Deus tot schismaticos incendio deleuerit. Nam ob hanc causam iustá dicitur esse lex, quæ in aliquibus regnis, vt puta in Hispania, decernit eos, qui præpostera vtuntur libidine, igne fore comburédos: quia simili pœna Deus olim Sodomam, & Gomorrham propter idem peccatum puniuit. Inter cæteras Leu. 21.
leges a Deo per Mosem datas, vna erat, qua præcipiebatur, vt filia sacerdotis si depreheńsa fuisset in stupro, & violasset nomen patris sui, flammis exureretur. Anima cuiuslibet Christiani filia censetur illius summi sacerdotis, de quo regius propheta dixit: Tu es sa- psal. 109.
cerdos in æternum secundũ ordinem Melchisedech. Regenerata siquidem est per gratiam, quæ illi in baptismo per merita passionis Christi donata est. Sed hæc in stupro depreheńditur, quando eam fidei integritaté, quam in baptismo suscepit, p hæresim amittit. Est enim hæresis quædam fornicatio spiritualis. Stupro huiusmodi perpetrato, nomen patris sui violasse dicitur:

dicitur: quia cum a Christo nomen p baptismũ suscepisset, vt Christianus homo ille diceret: postq̃ in hæresim lapsus est, non iá Christianus dici meretur: sed Arrianus, & Nestorianus, aut Lutheranus, aut alio quouis nomine censebit̃. Hic talis iuxta legẽ merito flammis exurẽdus tradet̃. Hanc legẽ per allegoriá exposuimus, non quidẽ vt per illá conuincere credamus hæreticũ esse necessario comburendũ. Nõ sum enim adeo ignorás, vt hoc putarem: qa certo scio iuxta doctriná Augustini nõ esse sumendũ argumentũ ex mystico sensu sacræ scripturæ ad doctrinam aliquá confirmandá: sed solum ex sensu literali. Hac igit̃ sola de causa hic per allegoriam parũper ludere placuit, vt ostenderẽ hanc hæreticorum punitionẽ per incẽdiũ habere aliquod in sacra scriptura exẽplar, cui se posit vtcũq; cõfirmare. Potest adhuc hæc cõsuetudo delẽdi hereticos per incendium alia via psuaderi, q̃ sit iusta: quia videlicet genus illud mortis vehemẽter animos videntiũ terret. Quo fit, vt vidẽtibus, & audiẽtibus terribilem incutiat timorẽ, & inde cõsequẽs est, vt per tale genus mortis cæteri magis ab hæresibus deterreant̃. Vt igitur quæ tam late dixi, breuibus concludam: dico, & firmissime teneo iustũ esse, vt hereticus incorrigibilis occidatur. Quo autẽ genere mortis sit occidendus hoc, an illo, parũ interesse censeo: sed liberũ erit cuiq; regno aut prouinciæ, quo genere mortis voluerit hæreticũ interficere, cum nullũ sit genus mortis vniuersali lege præfixum.

RESPONDETVR OBIECTIONIBVS eorum, qui dicunt hereticos non esse morte plectendos. Cap. 15.

OSTENSA IAM, & firmissimis (vt existimo) rationibus fundata, nostra, & Catholica sententia de hæretici incorrigibilis occisione, vt clarius illius veritas omnibus innotescat, & firmior illa cõsistat, necessariũ fore existimaui respõdere his, quæ cõtra nos obiiciũt aduersarij, & illa nullius prorsus roboris esse, ostendere. Otho quidam Brunfelsius ex familia Lutheranorũ in quodam opere, qđ vocauit Pandectas sacræ scripturæ, libro quarto, in loco, de hæreticis non cõburendis: multa hinc inde citat scripturæ sacræ testimonia: quib⁹ probare nititur hæreticos nõ esse occidẽdos: sed rationibus cõuincendos. Quorũ aliqua neq; in cute, neq; intus cõsy derata, vllo pacto illorũ fauet sẽtẽtiæ. Alia vero, & si sola facie illis se patrocinari ostẽdant, intus tamen inspecta, & diligẽti (vt decet) examinatione discussa, aperte declarabũt se nullũ pro illorũ sẽtẽtia dicere testimoniũ. Primo igit̃ (vt a veteri exordiar testamento) nobis obiiciũt illud Esai. pphetæ: Conflabũt gladios suos in vomeres, & láceas suas in falces. Quæ v̾ba ego Esaiæ. 2. non video quo pacto possint ad hæreticorũ punitionẽ adaptari. Siue enim sensum literalẽ, qui solus ad doctriná aliquá stabiliendá est efficax in verbis illis spectes. Siue etiá sensum mysticũ sub litera latentem consyderes, nihil quod ad præsens negocium attinet, inuenies. Nam iuxta verũ illius literæ sensum, propheta promittit pacẽ, quæ Christo incarnato, & ex vtero Virginis nato futura erat in mũdo, in quo tá multa, atq; frequẽtia bella præcesserant, vt vix hominibus pateret aditus, de vna prouincia ad alteram tran

sire volentibus. Feruebant quidem ante Christi incarnationē vbiq; bella, digladiabantur inter se gentes, & aduersus populū Israel sępe fœlici, et prospero successu bella gesserūt. At Christo ex virginis vtero nato, qui veram pacem hominibus verbo, & opere docere veniebat, pax toti orbi tunc reddita est. Propter quod (vt Beda in libro de ratione temporū refert) Rome templum pacis, quod hactenus semp fuerat clausum, eo tēporis articulo, Deo ita disponēte: ad tantæ rei nouitatem designandā, fuit sua sponte apertum. Quod autē hæc Esaiæ verba ad tempus Christi nati sint referēda, ea quæ præcedūt apertissime conuincunt. Et erit in nouissimis diebus (inquit Esaias) præparatus mons domus Dñi in vertice mōtiū, & eleuabit̃ super oēs colles, & fluent ad eum oēs gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite ascendamus ad montē Dñi, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, quia de Sion exibit lex, & verbū Dñi de Hierusalē. Et iudicabit gētes, & iudicabit populos multos. Quæ verba ad tempus sub Christo nato (vt constat) sunt referēda. Et post præfata verba: statim Esaias subiungit. Et conflabunt gladios suos in vomeres & lanceas suas in falces. Quæ verba tūc adimplenda erant, qñ venisset ille, qui iudicaturus erat gentes, & populos multos. Si quis autē verba illa ad totum tempus futurum post Cristū natum referēda esse contendat: nihil moror, dummodo sic intelligat, q; Christus ipse saluator noster, doctrina sua non solum nobis pacem commendauit: sed omnem belli occasionem a nobis abstulit. Nam præcepit, vt diligamus inimicos nostros, & benefaciam⁹ his, qui oderunt nos, oremus pro his, qui

Matt. 5.

nos persequuntur, & calūniā nobis inferre conantur. Deinde, vt perfectiorem confirmaret inter nos ipsos pacē, cōsuluit, vt iniuriæ reparationē nemo peteret, nec pro re aliqua in iudicio cū proximo contenderet: quia hæc duo sunt, quæ sæpe inter proximos pacē turbare solent. Audistis (inquit ipse Rex pacificus, & pacis magister Christus Saluator noster) quia dictū est: Oculum pro oculo, & dentē pro dente. Ego autē dico vobis non resistere malo: sed si quis percusserit te in dexteram maxillā tuam: præbe illi & alterā. Et ei, qui vult tecū in iudicio cōtendere, & tunicā tuam tollere: dimitte ei & palliū. Et quicūq; te angariauerit mille passus: vade cū illo alia duo. Quæ omnia & si nō præcepta, sed cōsilia ab omnibus Catholicis cēseant̃: omnē tñ belli tollūt occasionē his, qui illa recte seruauerint. Hi igit̃ qui integrā Christi legē tam in consiliis, q̃ in præceptis seruauerint, perfectam pacē amantes, conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Nihil igitur in illis verbis quod ad hæreticorum punitionē spectet, dicitur. Nisi forte per illa verba Otho Brunfelsius, aut quiuis alius Lutheranus, dicat prohiberi omnem vindictam, aut punitionem quacunque autoritate factam. Quod si forte pro sua effrenata, & impudenti loquendi licentia dicere non erubescat, audiat, obsecro, Paulum illius sententiam damnantem, qui de publica potestate loquens, ait: Si malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram, ei qui malum agit. Per illa ergo Esaiæ verba, & si forte quod non puto verum cum nihil de hac re loquantur) prohibeatur bellum autoritate priuata factum, aut vindicta, siue punitio, quæ a priuata

Matt. 5.

Rom. 13.

uata fieret autoritate: nullum tamen horum inhiberetur: si a publica potestate ob iustam aliquam causam fieret. Et nos etiá fatemur hereticum hominem quálibet pestilentem non posse a quouis homine occidi: nisi autoritate publicæ potestatis illi fuerit cómissum. De mystico auté illorum verborũ Esaiæ itellectu, qui multiplex dari posset, nihil moror: quoniá ille (iuxta omnium sacrorũ doctrinam) parum efficax est ad doctriná aliquá comprobandam. Secundo pro se affert idem Otho aliud testimonium ex eodem Esaia propheta sic dicente: Non occident, & non nocebũt in vniuerso mõte sancto meo. Et certe vt ingenue fatear ego non possum intelligere quo modo ex illis verbis posit ille Otho colligere hæreticos non esse occidendos, cum non in particulari de solis hæreticis: sed elocutione vniuersali de omnibus Esaias propheta dicat: Non occident, & non nocebunt in vniuerso mõte sancto meo. Nisi forte Otho ille contédat Deum per illa Esaiæ verba prohibere omnem cuiusuis hominis occisionem, ac proinde eisdé etiam verbis phibuisse ne hæretici occidant. Sed hoc falsum esse, & a fide Catholica alienũ, in pxime præcedéti cap. osté dim⁹. Præterea, si Otho dicit Deum per illa verba prohibere hominem aliquem intra Catholicá ecclesiam occidi consequés est, vt etiá fateatur Deũ prohibere, ne post datum Euangeliũ potestas aliqua inferat aliquod hominũ nocumentũ. Nam sicut in illis verbis dixit Deus: Non occident ita etiá dixit: Non nocebũt. Itaq; iuxta istam sententiam: nec Rex, nec Imparator, neq; alia quęuis potestas posset hominem scelaratissimũ ob quátacũq; grauissima crimina occidere, neq; flagellare, neq; fustibus cedere, neq; pecunia

Esaiæ, 11

mulctare, neq; a populo, aut regno relegare, neq; aliud deniq; qualecunq; nocumentũ illi inferre, ppterea quod Deus per Esaiá prophetá ait: Non occidét, & nó nocebũt in vniuerso mõte sancto meo. Hoc auté fateri non solũ est error, & hæresis: sed maxima demẽtia, & bestialitas, quæ cũ indigna sit, vt rationibus contra illá agaẽ, igne & morte de medio tolléda esset. Sed op⁹ est, vt verũ, & germanũ illorũ verborum Esaiæ sensum ostédam⁹, & inde apertius euadet, quá longe verba illa Esaiæ a scopo præsentis disputationis absint. Illa Esaiæ verba nullum præceptum, nullamq; prohibitionem continent: sed promissiões quædá sunt illorum bonorũ, quæ post Christi in carnem aduentũ: Deus suæ daturus erat ecclesiæ. Et vt quod dicimus apertius ostendamus verba quæ præcedunt repetere oportet: qm̃ circumstantia scripturarum est, quę maximæ solet verũ illarũ manifestare sensum. Quæ autẽ proxime præcedunt, hæc sunt. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudis, spiritus sciétiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundũ visionem occulorũ iudibabit, neq; secundũ auditũ auriũ arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terre. Et pcutiet terrá virga oris sui, & spiritu labiorũ suorũ interficiet impium, & erit iustitia cingulũ lumborũ eius, & fides cinctoriũ renũ eius. Hæc omnia Esaiæ verba nemo est Catholicus, qui non interpretetur illa de Christo saluatore nostro: quoniam omnes sacri Doctores illa tribuunt Christo redemptori nostro. Et Paulus istorũ verborũ partem in secunda

2.The,2 ad Thessalonicenses Epistola de eodẽ interpretatur. Post hæc autẽ verba statim Esaias propheta subiungit multa bona, quæ nobis per Christũ donanda erant, sic inquiẽs: Habitabit lupus cũ agno, et pardus cum hœdo accubabit. Vitulus, & leo, & ouis simul morabunt̃, & puer paruul⁹ minabit eos. Vitulus, & vrsus pascent̃, simul requiescẽt catuli eorũ. Et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabit̃ infans ab vbere sup foramina aspidis, & in cauerna Reguli, qui ablactatus fuerit manũ suã mittet. Non occidẽt, & non nocebunt in vniuerso mõte sancto meo: q̃a repleta est terra sciẽtiã Dñi, sicut aquæ maris operiẽtes. Hactenus Esa. Quę illius verba cõstat esse ꝓmisiones eorum bonorũ, quæ per Christũ redemptorẽ nostrũ generi humano donãda erãt, & nõ præcepta. Sicut enim per illa verba nõ præcipit̃ nobis, vt habitare faciam⁹ lupũ cũ agno, & pardũ cũ hœdo: ita etiã per illa verba nõ præcipitur nobis, vt nõ occidamus, aut nõ noceamus. Nam eiusdẽ cõditionis sunt oĩa illa, q̃ eodẽ cõtextu sunt in illa pręfata litera cõnexa, ita vt omnia illa promisiones dicant̃, aut pręcepta. Cũ autem dicit: Non occidẽt, & nõ nocebũt in vniuerso Monte sancto meo, non de hominib⁹: sed de venenosis illis serpẽtib⁹ videlicet aspide, et regulo, quos proxime nominauerat, loquit̃. De regulo siquidẽ, & aspide ꝓmittit, q̃ nõ occident, & non nocebũt in vniuerso monte sancto suo. Quæ verba nequaquã iuxta solã literæ superficiẽ: sed iuxta spiritualẽ sensum sunt accipienda. si quis vero mihi in hac parte nõ fidit, audiat beatũ Hieronymũ, qui in cõmentariis super Esaiã prophetã præfatas omnes Esaiæ promisiones interHieron pretans, sic ait: Hæc quoq; Iudæi, & nostri Iudaizantes iuxta literã futura contendũt, vt in claritate Christi quẽ putant in fine mũdi esse venturũ, oẽs bestiæ redigant̃ i mãsuetudinẽ, & pristina feritate deposita lup⁹, & Agnus pascant̃ simul, & cætera cum cæteris, quæ nũc videmus sibi esse cõtraria. Et post pauca subdit: Sed & hoc eos interrogemus quid dignũ sit Dñi maiestate, vt lupus, & agnus pascant̃ simul, & pardus cũ hœdo habitet, & leo paleas comedat, & puer paruulus mittat manũ suã in foramine aspidũ. Nisi forte iuxta fabulas poetarũ, aureum nobis Saturni seculũ restituẽt, in quo lupi, & agni pascent̃ simul, & mulso vino plena currẽt flumina, & de foliis arborũ stillabũt mella dulcissima, lacteisq; fontibus oĩa cõplebunt̃. Et aliquibus interiectis, subiungit: Hæc breuiter dixim⁹, vt Iudaizãtes nostros grauissimo somno stertere cõuincamus. Cęterũ iuxta viuificantẽ spiritũ facilis intelligẽtia. Et tandẽ spiritualẽ reddens intelligentiã, hæc ait: Qui autẽ ablactatus est, & nequaq̃ lacte nutritur infantiæ: sed iã solido vescit̃ cibo, iste in reguli cauernã mittet manũ, hoc est, in ipsius Sathanę habitaculũ, & inde eum extrahit. Vnde & apostolis potestas data est, vt calcarẽt sup serpẽtes, & scorpiones, & super omnẽ fortitudinẽ inimici. Nocere autẽ, & occidere nequaq̃ poterũt venenata prius animalia, eos qui habitauerint in mõte sancto Dei, quod interpretat̃ ecclesia, de quo in Euãgelio dicit̃: Non potest ciuitas abscõdi supra montẽ posita. Hactenus Hieronymus. Ex cuius verbis apertissime cõstat, illa Esaiæ verba, q̃ nobis obiicit ille Lutheranus Otho, nihil prorsus cõtinere, qđ ad hæreticorũ punitionẽ, vel ex lõginquo ptineat. Obsecro te nũc lector: vt cõsyderes q̃libus scripturę testimoniis hæretici Lutherani suas hęreses ꝓbare nitant̃. His etenim

Lucæ.10

Matth.5.

etenim, & aliis eiusdē notæ testimoniis plebem indoctam decipiunt, & in pestilentissimos trahunt errores.

¶ Tertio nobis obiicit illud, qđ saluator noster de fratre in nos peccāte, qui semel & iterū admonitus emēdationē
Mat. 18. negligit, apud Matthæū ait: Si ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Quibus verbis excōmunicandi potestatē dedit ecclesiæ, non occidendi: iniuste ergo (ait ille Otho) occiduntur hæretici. O bellū argumentum, quod non semel tantū: sed iterū pluries peccat. Primo quidem notissimum est omnibus, qui vel parū aliqd dialecticam gustarunt: ineptū esse modum argumētandi per locū ab autoritate, negando, veluti si quis argumentetur hoc modo. Christus saluator noster non dixit Feria secūda ieiunandū esse, aut orandum, aut studendū sacræ scripturæ: ergo nullū istorum illo die agere licet. Nam si collectio istius argumentationis valida esset, & efficax, eodē modo ex opposito colligere liceret: sic argumētando: Christus redemptor noster nō dixit Feria secūda non esse ieiunandū, aut non orandū, aut non studendū sacræ scripturæ: ergo nullū istorū illo die omittere licet. Itaque eodē argumentationis loco: duo contradictoria probabuntur. Quia sicut Christus saluator noster vnū non præcepit ita neq; præcepit alterū. Talis est præsens argumētatio, qua Otho arguit hæreticū non esse occidendū: quia Christus non præcepit occidere: sed excōmunicare. Hæc est Lutheranorū dialectica, qua sæpissime vtunť, credētes huiusmodi fallaciis totū decipere mundū: sed frustra mittūt rethe ante oculos pennatorū. Eodē modo etiam peccant, quando ex dictis Pau
Timo. 3. li ad Titum, sic arguūt: Paulus dicit, vt hæreticū hominē post vnā, & alterā correptionē deuitemus: nō autē, vt occidamus. Fateor hoc nō dixit Paulus: sed nec etiā prohibuit, vt nō occiderentur, ac ꝓpterea inde nec vnū, nec alterū colligere licet. Eandē fallaciā cōmittunt in aliis multis argumētationibꝰ, quas pro hac re faciūt, præsetim cū ex illo saluatoris verbo arguūt, quo ait: Mat. 16.
Cauete a fermēto Pharisæorū. Nō dixit: Occidite hæreticos pharisæos: sed solū dixit, vt caueremꝰ ab illis. Quibꝰ ego respōdeo, ꝙ si nō dixit: Occidite, neq; etiā dixit: Nō occidite. Deīde adhuc iterū peccať in prefacto argumento: qa & si illa collectio esset bona ab autoritate negatiue: nihil inde plꝰ colligi posset, q̄ ꝙ ecclesiastica potestas hæreticū occidere nō posset. Quia illa sola est, & non potestas laica, cui tunc Christus loquebať, & cui dedit excōicandi potestatē. Per hoc ergo, ꝙ dans potestatē excōicandi, subticuit potestatē occidēdi: solū colligi potest (si tñ collectio esset bona) eā potestatē, quæ potest excōicare, non posse occidere. Qđ licet multi Catholici negare cōtendāt, qui vtrunq; gladium tribuunt ecclesiæ, ipsa tamen ecclesia opere ostendit se vnum tantum habere gladium. Quia solum gladium exercet spiritualem, reliquum in vaginam recludens. Nam ecclesiastici iudices non occidūt hæreticos: sed laica potestas, quæ gladium corporalem, iuxta dictum Pau Rom. 13.
li non sine causa portat, illos iubet occidi. Neq; vllum est in toto iure Pontificio decretū quod hæreticos iubeat occidi: sed tantū iubet illos potestati seculari tradi, ab illa ꝓ suo arbitrio iudicandos. Verum hic occurrunt nobis Lutherani dicentes: Episcopi, & alij hæreticorū inqsitores similes sunt sacerdotibus Iudæorū, qui cum mortis Christi saluatoris nostri re vera essent autores: Pilato tamen Iudeæ

Ioã. 18. præsidi dicebant: Nobis non licet interficere quẽquã. Tales per omnia (vt Lutherani dicunt) se exhibent hæreticis iudices Ecclesiastici. Hi enim (vt Lutherani calumniãtur) autores sunt mortis hæreticorũ & tamen dicunt illis non licere interficere hæreticos, ac propterea tradunt illos potestati seculari, ab illa ad mortem condẽnandos. Sed re vera hic, sicut alibi sæpe falluntur, & affectu maligno obcæcati miserrime errãt. Vt autẽ omnibus notũ faciam, quã inuidiose illi cõtra inquisitores, & alios iudices ecclesiasticos loquãtur, opus est, vt apertissime ostẽdam latissimũ esse discrimẽ, ac proinde ineptam esse similitudinẽ, inter ecclesiasticos hæreticorũ iudices, & Iudæorũ sacerdotes. Pharisæi, & alij Iudæorum sacerdotes, quãuis manibus non occiderũt Christum saluatorẽ nostrum, tñ occiderũt eũ lingua, multis, varijsq; modis illius mortẽ procurantes. Nam primo (vt Ioannes Euangelista testatur) collegerũt Pontifices, & Pharisæi consiliũ dicentes: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit? Et tandẽ dato per Cayphã anni illius Põtificẽ cõsilio, q; expediret Christum mori, ne tota gens periret, illius cõsilio acqeuerũt cæteri, & ab illo die cogitauerunt interficere Christũ oĩm redẽptorẽ. Deinde tradiderũt illũ Pilato, & corã illo ad mortẽ Christũ accusarunt: & quia veris hoc agere testib9 non poterãt, falsos induxerunt testes, qui cõtra Christũ falsum dicerẽt testimoniũ. Pilatus insup cũ causã Christi examinasset, velletq; illũ dimittere: quia nullã inueniebat ĩ eo mortis causam, dixit populo: Quẽ vultis dimittam vobis Barrabbam, an Iesum, qui dicitur Christus? His auditis, Princeps sace dotum & seniores vt Matthæus refert) persuaserunt populo, vt

Ioan.11.

Mat.27.

peterent Barrabbam: Iesum vero perderẽt. Rursum, cum Pilatus flagellatum Christum, & coronã spineam in capite portantem, vesteq; purpurea indutum populo ostẽderet, vt vel sic populũ ad illius misericordiam prouocaret, Pontifices, & ministri (vt beatus Ioannes Euangelista narrat) clamauerunt dicentes: Crucifige, crucifice eũ. Post hæc, Pilato dicenti sacerdotibus & populo, vt ipsi Christum acciperẽt, & crucifigerẽt. Responderunt Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legẽ debet mori: quia filiũ Dei se fecit. Deinde, cũ Pilatus quæreret Christũ liberum dimittere, Iudæi clamauerũt dicẽtes. Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris: Omnis enim, qui se Regem facit, cõtradicit Cæsari. Deniq; sedente Pilato pro tribunali: cum ille Christũ populo ostenderet, diceretq;: Ecce Rex vester. Iudæi (inter quos sine dubio fuerunt sacerdotes) clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Et cũ diceret eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices, non habemus Regem nisi Cæsarem. Videte obsecro, & diligenter atẽdite, quoties sacerdotes Christi mortem corã iudice petierũt: nec tamen leuiter: sed importune nimis iudicẽ vrgẽtes, populũq; ad idem ipsum postulandum varijs mendacijs seducentes. Propter quæ omnia merito illi Christum saluatorẽ nostrum crucifixisse cẽsentur: quia & si manibus non crucifixerunt: hoc tamen consilio suo fecerunt. Et hoc modo beatus Augustinus concordat dissonantiam, quæ videtur esse inter Euãgelistas, quorum alter dicit Christum crucifixũ esse hora tertia, alter hora sexta. Nam Iudæi (vt Augustinus ait occiderunt Christum hora tertia tot, talibusq; verbis (vt diximus) mortẽ illius procurãdo:

Ioan.19

milites

milites vero occiderunt manibus hora sexta. Videamus nunc an aliquid horũ faciant cum hæreticis inquisitores, aut alij iudices Ecclesiastici. Qđ certissimũ est, & experientia docente scimus: iudices ecclesiastici postq̃ aliquẽ de hæresi dãnauerunt, & illũ obstinatum hæreticũ esse censuerunt: statim declarant illũ ad suũ ius, & ditionem non pertinere, tradũtq; illum seculari potestati, tanquam hominem, qui propter hæresis obstinationẽ, ab ecclesia exiuit, & sub sola potestate laica se ipsum cõstituit. Cum autẽ illũ iudices ecclesiastici potestati seculari tradunt, non petũt ab illa, vt occidat hæreticum, neq; illũ quouis modo reum mortis esse dicunt. Et si potestas secularis hereticum occidere noluerit: iudices ecclesiastici non cogunt, neq; vllo modo solicitant illam, vt hæreticũ occidat: neq; consilium vllum de morte hæretico inferenda vnq̃ donant: imo e contrario ipsam secularẽ potestatem semper rogant, vt pœnam mortis, aut aliam sanguinis pœnam non irrogẽt illi, tantum abest, vt mortẽ illius quouis modo procarẽt. Quæ omnia cum sint certissima, & toti (vt existimo) populo Christiano notissima, miror tantam esse Lutheranorũ impudentiam, tanq; effrenatã maledicẽtiam, vt non vereantur dicere, hæreticorum inquisitores similes esse sacerdotib9 Iudæorum, qui Christum occiderunt, cum latissimum sit (vt re ipsa constat) inter hos, & illos discrimen. Certe multo rectius, & appositi9 ego dicere possem, Lutherum illiusq; asseclas similes esse illis sacerdotib9 Iudæorũ. Quoniam illi falsos quæsierunt testes cum veros habere non possent, vt Christum morti traderẽt: Lutherani vero falsa perquirũt scripturæ sacræ testimonia, cum vera non habeãt, vt corpus Christi, quod est ecclesia prorsus occidant. Multa dicunt Christum fecisse, & docuisse, quę nec per somnium vnquam cogitauit. Multa Apostolis tribuunt, a quibus illi longissime abfuerunt. Milleq; alia fingunt commenta, non ob aliam causam: nisi, vt ecclesiam, quæ Christi corpus est interire faciant & aliam nobis donent ecclesiam malignantium, quam propheta Regius se odisse prædixit. Psal. 25.

¶ Quarto nobis obiiciunt Lutherani, & qui illis in hac parte fauent, parabolam illam de tritico, super quod inimicus homo seminauit zizania, quæ videntes serui patrisfamilias dixerunt ei: Vis imus, & colligimus ea? Mat. 13. Quibus respondit idem paterfamilias: Non, ne forte colligentes zizania eradicetis simul & triticum, sinite vtraque crescere vsq; ad messem. Si Deus prohibet eradicare zizania, ergo iniuste, & contra Dei præceptum (vt Lutheranis videtur) faciunt, qui hæreticos per zizania significatos, de agro huius mũdi per mortem eradicant. Hoc est Lutheranorum fortissimum argumentum, cui magis illi innitũtur, & per quod se de nobis triũphare existimant. Sed nos Deo duce facillimum esse ostendemus: quod ex falsa literæ intelligentia procedit. Primo quidẽ non est opus personas, aut res alias in parabola positas explicare, cum ipsemet veritatis magister Apostolis petentibus illorum omnium interpretationem reddiderit, sic inquiens. Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autẽ est mũdus. Bonum vero semen hi sunt filij regni. Zizania autẽ: filij sunt nequã. Inimicus autẽ, qui seminauit ea: est Diabolus. Ex qua interpretatione constat: zizaniorũ nomẽ melius ipsis hæreticis, q̃ illorũ hæresibus adaptari. Qđ dixi

propter aliquos, qui in dubium vertunt, an hæc parabola hæresibus, an hæreticis conueniat. Zizania (inquit Christus) filij sũt nequã. Sed op⁹ est, vt reliqua diligẽter perscrutemur. Cũ serui patrisfamilias vellent zizania colligere, prohibuit illis, ne id facerẽt paterfamilias sic inquiens: Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. In quibus verbis id maxime annotandum est, quod non absolute, & generaliter, & absq; vlla causa prohibuit talium zizaniorũ collectionem: sed statim causam reddidit, propter quam hoc fieri prohibebat. Ne forte (inquit paterfamilias) colligẽtes zizania, eradicetis simul & triticũ. Metus igitur eradicandi triticum, est causa, vt tolerentur zizania crescere cum tritico. Ex opposito igitur colligere oportet, q̃ quãdo nulla est sic metuendi ratio, vt puta, quia apertum est, & optime noscitur inter triticum & zizania discrimen: & vnum alteri non est adeo coniunctum, aut connexum, vt non posit facillime vnum sine altero eradicari: tunc paterfamilias non prohibet fieri zizaniorũ eradicationem. Si nullam expresisset in prohibitione causam: sed absolute loquutus fuisset, quamuis aliquæ re vera essent prohibitionis causæ: & illæ omnes abessent, fateor, semper extaret integra prohibitionis virtus. Si tamen causam principalem motiuã, & finalem legislator exprimit: propter quã se aliquid precipere, aut prohibere testatur, Consequens est, vt cessante illa causa, cesset etiam præceptum, aut prohibitio. Talem enim causam exprimens legislator, aperte declarauit, q̃ si illa causa nõ subesset, nihil tale præcepisset, aut prohibuisset. Nam si illa seclusa nihilominus præcepisset, aut prohibuisset: consequens est, vt illa non fuerit vnica, & sola præcepti, aut prohibitionis causa. Per illa ergo præfata verba, sicut paterfamilias seruis prohibuit, vt stãte metu eradicationis tritici non colligerentur zizania: ita ex opposito eisdem seruis concessit, vt nulla existente iusta met⁹ causa possent zizania colligere. Ad hunc prorsus modum (vt parabolam nostro proposito accõmodemus) in hæreticorũ punitione exercenda, faciendũ esse censeo. Si de homine aliquo dubitatur, hæreticus ne sit ille, an secus: propterea q̃ non plene constat illum talẽ hæreticam assertionem dixisse, aut non constat illum esse pertinacẽ, aut si constat illum talem aliquam propositionem pertinaciter docuisse, non tamen cõstat illam propositionem esse hæreticam: tunc certe nimis iniuste agerent inquisitores, si illum hæreticum declararent, & iniuste, atque crudeliter ageret laica potestas, si illũ occidi iuberet. Tunc enim illi dicit Deus: Non colligatis zizania, ne forte simul eradicetis & triticũ. Si vero certissime noscitur aliquẽ hominem esse hæreticum: quia assertio, quam tuetur, ex diametro pugnat cũ Catholica fide, & ille semel, & pluries legitime admonitus non vult resipiscere: tunc licite occidendus est: quia non timetur vt Catholicus pro infideli occidatur. Hunc autem esse verum & germanum illius literæ sensum testatur beatus Hieronymus, qui in cõmentariis super Matthæũ præfatam parabolam interpretãs, ait: Quod autem dicitur: Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & frumentum, datur locus pœnitẽtiæ, & monemur, ne cito amputemus fratrem. Quia fieri potest, vt ille, qui noxio deprauat⁹ est dogmate, cras resipiscat, & defendere incipiat veritatem. Illud quoq;, quod sequitur: Sinite vtraq; crescere ad mes Hieron.

ad messem, videtur illi præcepto esse 1.Cor.5 cōtrarium: Auferte malum de medio uestrum, & nequaq̄ societatem habendam, cum his, qui fratres nominātur: & sunt adulteri, & fornicatores. Si enim prohibeť eradicatio, & vsq; ad messem tenenda est patiētia, quo modo eiiciendi sunt quidā de medio vestrum. Inter triticū, & zizania, quod nos appellamus lolium, quandiu herba est, & nōdum culmus venit ad spicam, grandis similitudo est: & in discernendo, aut nulla, aut perdifficilis est distantia. Præmonet ergo Dominus, ne vbi quid ambiguum est, cito sententiam proferamus, vt quum dies iudicij venerit, illum non suspicio criminis: sed manifestum reatum de sanctorum cœtu eiiciat. Hæc Hieronymus. Qui tam aperte nostrā cōfirmat sententiā: vt nihil apertius pro illius assertione dici posit. Eidē sentētiæ subscribit Augustinus, qui lib. tertio contra Epistolam Parmeniani, cap. 2. sic August. ait: Ipse Dominus quum seruis volentibus zizania colligere, dixit: Sinite vtraq; crescere vsq; ad messem, præmisit causam dicens: Ne forte cum vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum. vbi satis ostendit, cū metus iste non subest: sed omnino de frumentorum certa stabilitate certa securitas manet, id est, quando ita cuiusq; crimē notū est oībus, & oībus execrabile appatet: vt vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos posit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emēdatio prauitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis. Hæc Augustinus. Qui apertissime nostræ fauet sententiæ.

¶ An liceat hæreticos bello oppugnare, postquam de illorum pertinacia, atq; rebellione plene constiterit. Caput. 14.

EO TEMPORE quo, opus hoc de iusta hæreticorum punitione scribebā, Tridenti aderā, vbi hortante, atq; solicitante Carolo Cæsare semp Augusto huius nominis Quinto, Hispaniarumq; Rege eiusdē nominis Primo, Paulus Tertius summus huius nominis Pontifex, generale tunc conuocauerat concilium, ad quod ex mandato serenissimi Philippi Hispaniarum Principis, qui tunc Hispanias, pp̄ter Caroli Patris absentiam moderabatur, perueneram. Per id tempus idem Carolus Cæsar, contra quosdā Germaniæ Principes ob multas, easq; iustissimas causas bellū mouere decreuit. Progrediente igitur bello, quū illud talia iam haberet initia, vt magnā victoriæ præberent spē, ego propter morbū, qui diu, atq; acerbe me ibidem vexabat, hortatu medicorum, qui meæ saluti consulebant, e Tridento in Hispaniam, meumq; natale solum redire coactus sum. Quo quum redirem, multos, variosq; homines, qui se fideles Catholicos iactabant, in via audiui, qui bellum, quod Cæsar gerebat ob solam Christianæ religionis causam ab illo motum esse interpretantes, eundem Cæsarem ob eandem, causam improbe, atq; irreligiose accusabant, dicentes rem minime Christianam esse, hæreticos bello oppugnare: quia illi (vt dicebant) non armis: sed rationibus vincendi erant. Hac igitur occasione ego motus, decreui hanc controuersiam huic operi, quod iam ad vmbilicū perduxeram, inserere, vt ostenderē toto (vt dicitur)

errare

errare cælo eos, qui ita sentiunt. Vt autem hoc apertius ostendere valeamus, illud ante omnia statuere oportet non omne bellum esse malum, & lege diuina damnatū, vt Manichæi, & alij hæretici sentiunt: sed aliquod esse bellum lege diuina non solum permissum: verum etiam laudatum, illud scilicet cui omnia adsunt, quę ad iustum bellum exiguntur. Nam Ioannes ille præcursor Dñi, quo nullus inter natos mulierum maior surrexit, militibus interro-
Lucæ. 3. gantibus eū quid facerent, vt vitam assequerētur æternam: non præcepit arma abiicere, militiam deserere, neminem percutere, neminem in bello occidere, aut vulnerare: sed solum hoc pręcepit, vt neminem concuterēt, neq; calumniam facerent, & contenti essent stipendiis suis. Si autem omne bellum esset damnatione dignum, non hoc solo cōtentus esse debuisset Ioannes Baptista: sed oportebat, vt omne bellum illis prohiberet. Cum ergo nihil tale illis dixerit, eo ipso visus est sentire aliquod esse bellum laude dignū.
Mat 22. Deinde ipse veritatis Magister Christus saluator noster monet tributa Cęsari reddi, quæ ob eam causam (iuxta Pauli sententiam) reddi iubentur, vt inde militi ad pacis conseruationē necessario stipēdium soluatur. Nam de obedientia Principi præstanda Pau-
Rom. 13. lus disserēs, ait: Ideoq; necessitati subditi estote, nō solum propter iram: sed etiam propter consciētiam. Ideo enim & tributa præstatis. Ministri eñ Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Ex quibus omnibus apertissime constat aliquod esse posse iustum bellum. Quæ autem sunt necessaria, & sufficientia, vt iustum aliquod sit bellum, nunc explicare oportet, vt inde cōstare posit, an iustū sit hæreticos bello oppugnare. Vt bellum sit iustum, iustitia illa, quæ solum excludit obligationem restitutionis eorū, quæ in bello sunt capta, sola duo sunt necessaria: videlicet autoritas, & potestas ad bellū faciendum, & causa necessaria. Si tamen bellum debet esse iustū, iustitia illa, quæ excludit peccatum, hoc est, vt sine peccato fiat: duo insuper alia sunt necessaria. Horum primū est, vt bono animo, & bona intentione bellum inferatur. Alterum, vt persona, quæ in bello pugnare debet, sit ad bellum legitima, id est, talis, cui non sit lege prohibitum in bello pugnare. Tertium, aliqui addunt videlicet rem, pro qua bellum geritur, ita vt bellum fiat pro rebus recuperādis, aut pro patriæ defensione. Sed hoc tertium (vt ego censeo) superfluit: quia continetur sub altero ex duobus primis, videlicet sub iusta causa. Oportet igitur, vt omnia hæc quatuor, quæ diximus esse requisita sigillatim discutiamus, & inde aperte constabit iustum posse esse bellū, qđ contra hæreticos fieri continget. Primum igitur necessariū ad bellum iustum est autoritas bellum facientis. Non enim quilibet pro suo arbitrio potest bellū mouere: sed solus ille, qui non habet superiorem, a quo iniuriæ, aut damni sibi illati recompensationē petere posit. Nam qui superiorem habet, ad quem posit confugere pro recompēsatione, aut vindicta impetranda, non potest bellum mouere. Nam Dominus hoc illi aperte prohibuit dicens: Mihi vindictam, & ego retribuam. Deu. 32.
At qui a superiore, qui loco Dei præest, vindictam petit, a Deo petit, qui illum ad hoc constituit suum ministrum vt illos, quorū curam habet, tueatur, & protegat ab omnibus qui illis nocere voluerint, siue subditi illi⁹ sint inuasores, siue extranei. De subditis enim loquebatur Paulus, quū ad Romanos

Rom. 13. Romanos scribens, dicit: Si malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malũ agit. Ad hoc enim censet Paulus, datum esse a Deo principibus gladium, hoc est, puniendi potestatem, vt subditos malefactores punire posśit, & sic læsorum iniurias vindicare. Circa extraneos vero intelligẽdum est id, quod Regius

Psal. 81. propheta ait: Eripite pauperẽ, & ægenum de manu peccatoris liberate. Eisdem etiam loquitur Hieremias pro-

Hier. 22 pheta dicens: Facite iudicium, & iustitiã: & liberate vi oppressum de manu calumniatoris. Inferior ergo, qui superiorem habet, ad quem pro recompensatione dãni, aut pro vindicta impetrãda, cõfugere potest, iniuste aget, si pro aliquo horum propria autoritate bellum mouerit: quia sic agens Dei præceptum transgredietur, qui vindictam prohibuit. Princeps autem, qui nullum superiorem in ciuilibus rebus agnoscit, sicut pro regno, aut republica, quam regendam, aut protegẽdam suscepit, iuste potest bellum mouere, ita etiam pro se ipso quatenus persona est communis, & publica: quia nõ habet superiorẽ, ad quem pro vindicta impetranda confugere debeat. Hoc enim aperte docet Augustinus contra Faustum libr. 22. cap. 75. sic inqui-

August. ens: Ordo naturalis mortalium paci accõmodatus hoc poscit vt suscipiendi belli autoritas, atque cõsilium penes principes sit: exequendi autẽ iussa bellica ministerium milites debeant paci, salutique cõmuni. Hæc ille. Principis autẽ nomine hic intelligo non solum Imperatorem, & Reges illos, qui Imperatori nequaquã subdũtur: sed omnes illos dominos, qui in causis subditorum suorum definiendis plenã habent iurisdictionem, plenumque dominium, ita vt illorum sententia audita, neminem alium superiorem iudicem subditi illorum appellare posśint. Tales sunt hodie aliqui dñi in Italia. Vt sunt Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, Dux Mãtuæ, Marchio Montis Ferrati. Nam hi omnes ex cõsuetudine antiqua hanc habẽt in suos subditos iurisdictionem, & potestatem, vt ab illorum ciuili sententia ad nullum alium superiorem, illorum subditi appellẽt. Et nescio an aliquibus Germaniæ Ducibus, aut Marchionibus, hæc autoritas, & potestas belli mouẽdi hodie cõpetat. Cuius dubitationis causa inde mihi oritur, quod eorũ quilibet propriã cudit monetam: quod soli superiori Principi iure competit. Sed hoc non obstante ego censeo hanc potestatem belli mouendi esse illis iure negatam, propterea quod omnes illi subduntur Imperatori: a quo puniri potest quicunque illorum alteri iniuriã irrogauerit, aut damnum dederit. Cuius rei apertisśimum præbet testimoniũ Senatus publicus, qui est in Germania Imperatoris autoritate suffultus, ad quẽ ex omnibus Germaniæ oppidis cõfugiunt, quotquot ab aliis dominis se iniuste damnatos esse arbitrantur. Cum igitur omnes illi Imperatorem agnoscãt, a quo quicũque illorum potest iniuriæ, aut damni recompensationẽ petere, consequẽs inde est, vt nullus illorum posśit iuste sine Imperatoris autoritate aduersus aliquẽ alium bellum mouere. Quia bellum non nisi necesśitate cogente mouendum est, ac proinde bellum semper cẽsendũ est iniustum, quando rei pro qua bellum geritur, aliter, quam per bellum potest cõmode prouideri. De reliquis autem Ducibus, aut Marchionibus, aut reliquis dominis etiam si Principis nomine censeantur, in regno Hispaniæ, aut Franciæ,

aut Neapolis, aut alio quouis regno, sub Regis potestate dominiũ tenentibus, non est cur aliquis dubitare debeat, an bellũ sine Regis, cui subduntur autoritate, & permissione, mouere possint. Nam & si illi suis subditis iura dare possint, & leges: in illis tamen ferendis, Regi sic subduntur, vt nihil contra leges a Rege statutas, decernere possint. Et inde constat eos non esse vere capita prouinciarũ, aut oppidorum, quibus præsunt, & imperant: ac proinde iniuriã facerent Regibus, quibus subsunt: si illorum autoritatem bellum mouendo, sibi vsurparent: acsi ipsi vera, & suprema capita in suis dominiis essent. Nomine etiã Principis in litera Augustini supra citata, intelligẽdæ sunt illæ respublicæ, quæ ex antiqua cõsuetudine plenam habent in terris sibi subiectis iurisdictionem: ita vt nullum alium superiorem agnoscant. Nam tales respublicas credere æque habere belli indicendi autoritatem ac Reges: quia in illis etiam est (vt Aristoteles docet) principatus, quãuis ab eodẽ Aristotele non æque laudatus, vt Regalis. Hoc tamen, quod de rebuspublicis nunc dicimus, & proxime supra de quibusdã Ducibus, & Marchionibus Italiæ diximus, hac cõditione intelligendum esse censet, & recte Thomas de Vio Cardinalis, Caietanus vulgo nominatus, si illi bona fide in pacifica possessione talis autoritatis belli indicendi fuerunt, & sunt. Nam si illam vsurpauerunt ex magnitudine potentiæ, ob quam tam audacter suis superioribus rebellarunt, vt ab illis non potuerint, nec modo possint coerceri, ille cẽset nullã illos autoritatẽ iusti belli indicendi habere. Cuius sententiæ ego libentissime subscribo. Quoniam indecens est, vt quod malæ fidei initiũ habuit postea sine alia iusta causa succedente, iusta possessione firmet. Nam (vt regula iuris in. 6. docet) possessor malæ fidei nunq̃ perscribit. Secũdum quod ad iustum bellum diximus esse necessariũ, est causa iusta. Causæ belli iusti multæ, & variæ esse possũt, quas omnes generali quadam elocutione Augustinus comprehendit dicens iustam belli causam esse iniuriã illatam, cuius vindictã: cum aliter quã per bellum, Princeps, aut is, penes quem est belli mouẽdi autoritas habere non potest, iuste poterit bello petere. Nam in quæstionibus super librũ Iosue, quæstione. 10. bellum iustũ definiens, ait: Iusta bella solẽt definiri, quæ vlciscuntur iniurias: sic gens, vel ciuitas plectẽda est, quæ vel vindicare neglexerit, quod a suis improbe factũ est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est. Hęc Augustinus. Et citãtur a Gratiano in cap. dominus. 23. q. 2. Sed quia dubium esse potest, quid nomine iniuriæ intelligatur, & inde necessario oportebit, vt sentẽtia de iustitia belli, quæ ab iniuriæ cognitione pendet, sit etiam dubia: ideo vt omnis dubitationis causa hinc tollatur: decreui omnes belli iusti causas hic recẽsere, easq; omnes sacræ scripturæ testimonio cõprobare, vt nullus de aliqua illarum iuste dubitare possit, iusta sit, an non. Quibus enumeratis inter illas reperiemus eam, de qua nũc disputamus, & inde aperte conuincemus, iustum esse hæreticos rebelles bello oppugnare.

Super secũdã secũdæ, q. 40, ar. 1.

Augusti.

¶ Prima igit̃ belli causa est Idolatria, a qua qui reddere noluerint, iuste ob hoc debellari possunt. Nam ob hanc causam Deus præcepit filiis Israel, vt gentes plurimas subuerterent, & dissiparent, sic in Deuteronomio inquiẽs: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, Deu. 12.

deos

deos suas super mótes excelsos, & colles, & super omne lignũ frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite & idola cóminuite, disperdite nomina illorum de locis illis. Quæ omnia Nicolaus Lyranus ideo præcepta esse césset, ne ex phanis, seu téplis idolorum remanentibus, occasio idolatriæ Iudæis darer, & vt memoria idolatriæ prorsus tolleretur, & sic táta Dei iniuria in populo suo vitaretur. Et testimonio huius præcepti diuini fretus, ego sentio iustum esse bellum, quod Catholici Hispaniarum Reges contra barbaras gentes, & idolatras, quæ Deum ignorabant, versus Occidens, & Austrum inuétas, ante aliquod annos gesserunt, & nunc etiam gerunt. Hac tamen códitione bellum illud iustum esse céseo, si antequá Reges contra illos bellum moueant, procurent diligéter, & fideliter illos monere, vt falsorum deorum cultum deserant, & verum Deum, qui est cunctorum creator, & rector adorent. Quam monitionem si illi receperint, quáuis baptismum suscipere nolint: non crederem iuste posse bellum contra illos moueri. Si autem tali monitioni obtemperare noluerint: sed obstinati in suo errore pstiterint: præsertim si verbi Dei prædicationé impediant, tunc iustum erit, quod ob hanc causam cótra illos geretur bellũ. Quia omnes illæ gentes (vt experientia compertũ est) idolatriam exercent, & multa alia contra legem naturæ nefanda vitia cómittunt. Nam quemadmodum Deus olim filiis Israel cótra Iebusæum, & alias idolatras gentes fieri præcepit, ita nunc etiam contra has gentes similibus vitiis, & criminibus infectas, fieri expedit.

¶ Secúda iusti belli causa est, recessus a vero Dei cultu, ita vt si populus aliquis verum Deum agnoscés, & illum (vt decet) colens hunc talé Dei cultum desereret, & alteri, cui non debetur, tribueret: iuste ob hoc possit bello oppugnari ab eo, qui belli mouendi autoritatem habet. Nam Deus olim filiis Israel præcepit, vt ciuitaté, quæ in hoc incidisset crimen, bello delerent, sic in Deuteronomio inquiens: Si audieris in vna vrbiũ tuarum, quas dñs Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitatores vrbis suæ, atq; dixerunt: Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoratis: quære solicite, & diligenter rei veritate pspecta, si inueneris certum esse, quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam: statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladii, & delebis ea oñia, quæ in ea sunt vsq; ad pecora. Quidquid etiá supellectilis fuerit, congregabis in medio plateaũ eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa consumas dño Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quidquá in manu sua, vt auertat dñs ab ira furoris sui, & misereatur tui. Hactenus dñs Deus in Deuteronomio. In quibus verbis, præter cætera id annotandum est, quod vltimo dixit: Vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui. Nam per illa verba docemur crimen illud tam graue esse coram Deo, vt propter vnam solam ciuitatem illo crimine infectam: sæpe ira Dei prouocetur contra totũ regnum: præsertim si negligatur puniri tale peccatum. Propter hanc causam omnes filij Israel conuenerunt in Sylo, vt pugnarent contra tribum Ruben, & tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse. Audierant enim filij Israel illos ædificasse

Deut. 13.

Iosue. 22

ædificasse altare in terra Chanaan iuxta Iordanem: putaueruntque illos ad hunc finem ædificasse altare, vt in illo diis gentium hostias, & victimas offerrent. Vt autem a nunciis, quos ad illas tribus ob hanc rem miserant, plene edocti fuerũt, aliter se rem habere, quam ipsi putauerant, abstinuerunt a bello quod cõtra illas tribus facere decreuerant.

¶ Tertia iusti belli causa est, quũ quis alium impedit, ne id quod sibi iure debetur, assequatur. Ideo Iulius Cæsar apud Lucanum optime mihi dixisse videtur.

Lucan9 Libro. I. Arma tenenti
Omnia dat, qui iusta negat.

Quę verba ideo Cęsarem dixisse constat, vt belli, quod contra Romanam rempublicam mouebat, iustam ostenderet causam: propterea quod aditum ad Romam, qui sibi tanquam vero ciui, & bene de repub. merito, iure debebatur, senatus, populusque Romanus, illi impedire moliebatur. Sed prophanis exemplis pretermissis, sacrũ exemplum, quod multo maioris est roboris proferamus. Num. 21 Filij Israel (vt liber Numerorum testatur) pugnauerunt contra Seon, & Og Reges Amorrheorum, propterea quod illis permittere noluerũt, vt per terram illorum transirent, quãuis filij Israel eisdem Amorrheis fide iubebant se nõ declinaturos in agros, aut vineas eorũ, nec bibituros aquas ex puteis eorum: sed via Regia incessuros, donec transirẽt terminos eorũ. Quam historiam pertractans Augustinus in quæstionibus super librum August. Numerorum quæstione. 43. ait: Notandum est sane quemadmodum iusta bella gerant. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humanæ facietatis æquissimo patere debebat. Hæc ille.

¶ Quarta belli iusti causa est, cũ propria res petitur quæ per vim, & violẽtiam ab hoste detinetur, nec aliter quã per bellum recuperari potest. Propter hanc enim causam mortuo Saule Dauid bellum gessit contra Isboseth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnũ Israel, quod per Samuelẽ prophetam Deus iam Dauidi cõcesserat. 2. Reg. 2

¶ Quinta iusti belli causa esse potest suiipsius, aut subditorũ Principis defensio. Nam sicut suiipsius defensio iure cuique concessa est, ita etiam defensio eorum, qui Principi subdũtur, iure conceditur Principi propterea quod sicut quisque sui, ita Princeps suorũ omnium curam gerit. Et si illi ab hoste vexantur, iuste potest Princeps pro illorum tutela bellũ contra hostem mouere, vt illum a vexatione subditorum suorũ abstinere cogat. Nam (vt iura testantur) vim vi repellere licet. Hæc enim præcipua est causa, propter quã Dauidem tot bella cõtra Philisthæos gessisse sacra perhibet historia. Propter hanc etiã causam, & propter proxime præcedẽtem: filij Israel Ducibus Macchabeis sæpe contra Antiochum, & Demetriũ Reges fœliciter pugnauerunt. I. Regũ. &.2. I. Mach. &.2.

¶ Sexta iusti belli causa est, contra eũ qui hosti iniuste persequenti fauet. Nam sicut hostem iniuste persequentem propulsare licet: ita etiã illum, per quem hostis potentia augetur deprimere licet, vt illo depresso, & humiliato, hostis potentia minuatur. Ob hanc causam Dauid Rex percussit Syriam Damasci, eo quod auxiliũ prabebat Adarezer Regi Soba. 2. Reg. 8

¶ Septima iusti belli causa esse potest si publicam iniuriam quisquã Principi intulerit, & ille, aut qui illi præest, dignam recompensationem reddere noluerit. Hæc sola fuit causa, propter quam

2.Re.10 quam David Rex bellum mouit aduersus Hanon Ammonitarum Regem. Nam ille publica iniuria affecerat David Regem, quũ ille mediam partem barbæ nunciorum, quos David Rex ad illum miserat, radi, & vestes illorum medias vsq; ad nates præscidi iusit. Hæc enim iniuria non solum ipsis nunciis, qui passi sunt: sed etiam Regi, a quo missi fuerant, illata est. Regi igitur, qui iniuriam passus est, eiusdem iniuriæ compensationem per se ipsum sumere licet: quia superiorem, a quo illam petat, nõ habet. Sed cum hanc petere tentat, hoc præ oculis illũ habere oportet, ne occasione vindictæ, vt iram suam expleat: sed cõmuni vtilitati consulens, id faciat. Vt videlicet iustitia publica seruetur, & quisq; sibi ipsi deinceps caueat, ne altari iniuriam inferat.

¶ Octaua iusti belli causa esse potest, rebellio subditorum, qui contra principem suum insurgunt, & ab illo admoniti illi obedire contemnũt. Nam Princeps sic contemptus iuste potest contra subditos rebelles bellum moue-
2.Re.20 re. Cuius rei testimonium fidele præbet nobis David Rex qui bellum mouit aduersus Seba filium Bochri: propterea q; populum solicitauit, vt a Davide Rege ad ipsum deficeret. Ideo
August. Augustinus libro.22. cõtra Faustum cap.74. ait: Aduersus violentiam resistentium siue Deo, siue aliquo legitimo Imperio iubente: gerenda ipsa bella suscipiunt̃ a bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inveniãtur, vbi eos, vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuste ordo ipse constringit. Hæc Augustinus. Sed qui has causas breuiori numero comprehẽdere voluerit: poterit hanc octauam causam ad quartam referre. Quoniã qui aduersus rebelles bellũ gerit, propriã rem, hoc est, obedientiam petit, quæ iniuste a suditis illi subtracta est.

¶ Nona iusti belli causa est, si quis scelestum hominem, qui iure puniẽdus est, defendat ne iustas persoluat pœnas. Nam Princeps ad quem spectat scelestum hominem punire, iuste potest cõtra iniustum illius defensorem bellum mouere. De qua re apertũ nobis profert testimoniũ liber Iudicum, Iudi.20.
qui refert vndecim tribus Israel (quorum Dux ex mandato Domini fuit Iudas) mouisse bellum, contra ciuitatem Gabaan, & totam tribum Beniamin, eo q; homines de Gabaa, qui vxorem viri Leuitæ incredibili furore libidinis vexantes, occiderunt, reddere ad supplicium noluerunt: sed tanq̃ rem iustam egissent, defenderunt. Ob quam causam oĩes vndecim tribus sic ex animo contra tribum Beniamin pugnauerũt, vt parum abfuerit, quin ipsam tribũ Beniamin prorsus delerent.

¶ Decima belli iusti causa est, violatio pacti, & fœderis initi. Nam ob hanc causam, is, q ex talis fœderis violatione læsus est, potest iuste cõtra fœderis violatorẽ bellum mouere. Ob hanc causam Ioram Rex Israel adiu- 4.Reg.3
uante illum Iosaphat Rege Iuda, bellum mouit contra Mesam Regẽ Moab, eo q; tributa agnorũ, & arietum: quæ ille Regi Achab patri Ioram ex fœdere antiquo quot annis soluere tenebatur, reddere noluit. Si qui autem hoc bellum accusare voluerit: propterea q; a Ioram Rege pessimo gestum est, facile hæc accusatio tollitur, per id quod Iosaphat Rex Iuda iustus huic bello suppetias tulit, quas dare noluit nisi prius Dominum per prophetam consuleretur, an mouere deberet bellum an non. Elisæus igitur propheta qui & si Ioram Regẽ ob illius nequitiam dedig

tiam dedignatus est, ob reuerentiam tamen Iosaphat Regis iusti, inspirante Deo responsa dedit, constátes illos & fortes ad bellum faciens per certam victoriæ promissionem.

¶ Ecce omnes belli iusti causas, quas ego ex sacris literis colligere potui, preter quas nullam aliá reperiri posse existimo, quæ ad aliquam harum reduci non possit. De hoc tamen Lectorem admonere decreui, vt intelligat easdé causas iusti belli habere illum, qui primum iusti belli motorem iuuat, quas ipse primus belli motor habet. Quo fit, vt quisquis iuste bellum geréti, bellando fauet, iustam belli causam habere dicatur: nisi aliud obstet, quod iustitiam belli impediat. Iusta enim belli causa est fauere iustitiæ, propter cuius defensionem iustum censetur bellum. Gen. 14. Iuste enim pugnauit Abraham cótra quatuor Reges, qui Lot filiú fratris sui captiuú ducebant, & eripuit illum de manu illorum. Si iustam belli causam habuisset Lot cótra illos Reges pugnando, & illis resistendo ne ab illis caperetur: iustá etiam belli causam habuit Abraham ipsi Lot suppetias ferédo, vt ipsum ab hostibus eriperet, qui illum iniuste rapuerant. Iuste etiam 4. Re. 3. Iosaphat Rex Iuda bellum contra Regem Moab gessit, pro Rege Iorá, quia ipse Ioram Rex, cui ille adiutorium præbebat, iustam (vt diximus) belli causam habebat.

¶ Quatuor esse diximus ad iustum bellum necessaria, ex quib⁹ duo, quæ diximus esse præcipua hucusq; declarauimus, videlicet autoritaté, & causam, superest, vt alia duo exponamus. Bona intentio in bello requiritur, vt iustú illud dici possit. Hoc docet Augustinus lib. 22. cótra Faustum, cap. 74. sic inquiens. Nocendi cupiditas, August. vlciscendi crudelitas, impacatus, atq; implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia. Hæc sunt, quæ in bellis iure culpátur, quæ plerunq; ita culpantur, vt iure etiam puniantur. Hęc ille. Sed hæc bona intétio non est propria iusti belli códitio: sed cómunis ad omne opus bonum. Nullú enim opus bonum dici potest, si illud praua intétione fiat. Hæc tamen operis malitia, nó ab opere ipso oritur: sed ab ipso operáte, qui id, quod bonum est, male operatur. Quo fit, vt quum de iustitia alicuius belli inquiritur, id solú sit inuestigandum: quod est ipsi bello intimum, & connaturale: non autem id, quod est illi aduentitiú. Vltimum, quod in bello iusto dicitur esse requisitum, est, vt persona quæ bellum gerit, non sit bellare prohibita. Nam qui sic prohibitus pugnaret, eo ipso peccaret, contra prohibitioné faciés, & sic bellum alioqui iustum ipse iniustum faceret. Ecclesiasticis psonis, publico decreto est bellum interdictum. Nam concilium Toletanum tale de hac re statuit decretum. Clerici, qui in quacunq; factione arma volentes sumpserint, reperti amisso ordinis sui gradu, in monasterio perenniter tradantur. Hæc concilium Toletanum. Et concilium Meldése, a Gratiano citatú. 23. q. 8. sic ait: Quicunq; ex clero vidétur esse, arma militaria non sumant: nec armati incedant: sed professiõis suæ vocabulum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant. Quod si contempserint, tanquá sacrorum canonum contemptores, & ecclesiasticæ autoritatis prophanatores, proprij gradus amissione mulctentur: quia non possunt simul Deo, & seculo ministrare. Hæc ex concilio Meldensi. Sed hic admonere oportet Lectorem, vt non putet ideo bellum personis ecclesiasticis esse

interdictú:

interdictum, quia illud in se malum sit: sed ob hoc solum, quia bellum talibus personis non congruit, propterea quia illæ ad aliud meli⁹ exercitium deputatæ sunt, cui bellum aperte repugnat. Sunt enim aliqua bona simpliciter, & absolute, quæ tamen aliquibus bona nõ sunt. Bonum siquidem est contrahere matrimonium: his tamen, qui castitatem vouerũt, bonum non est. Verum licet personis ecclesiasticis sit prohibitum bellare, non est tamen illis interdictũ bellis iustis interesse, vt iuste pugnantibus spiritualiter subueniant, pro eis orando, eos ad virtutem exhortando, & suorum peccatorum confessiones audiendo. Nam
Iosue.6. in lege veteri mãdauit Deus Iosue, vt in bello contra Iericho, sacerdotes sacris buccinis clangerent. Est hic insuper annotãdum, quod hæc belli iusti conditio si desit in persona aliqua particulari, quę bello miscetur publico, & communi, licet valeat reddere bellum iniustum quo ad ipsam personam particularem, non tamen ob hoc, bellum ipsum publicum dicetur iniustum. Quoniã a pluribus, & non a paucioribus sumendum est belli nomen: nisi forte ipse, cuius autoritate bellum indictum est personas, quib⁹ est bellum a iure prohibitũ, citra cõmunem necessitatem ad bellũ ire coegerit, aut sciens permiserit. Tunc enim ipse, qui bellũ mouet, peccat, & hac ratione bellũ iniustum facit: non quidẽ propter iniustitiam, quã hosti inferat: sed quã reddit ecclesiæ, contra illius prohibitionem personam ecclesiasticam ad bellum mittendo.

¶ Ecce iam declarauim⁹ omnia, quæ ad bellum iustum censentur esse requisita: quæ omnia non solum de bello publico, & communi: sed etiam de bello priuato sunt intelligenda. Ita vt illa omnia etiam in bello priuato sint exigenda, vt iustum illud dici valeat, quæ diximus esse requisita ad belli publici iustitiam. Lectorem tamen hoc loco admonere decreui, vt intelligat nos hic non loqui de bello defensiuo, quo quis se ab alio iniusto inuasore defendit: sed de bello illo, quod quis primo contra alium mouet. Nam in bello defensiuo, siue publicum illud sit, siue priuatum non est expectanda autoritas: quia hæc omnibus a natura concessa est, vt se ab iniusto inuasore defendant. Quia vt dicitur in cap. Significasti. extra de homci. volunt. vel causa. vim vi repellere, omnia iura concedunt. Et hinc apparet, quam iniuste Syluester de Prierio in sua sũma, in titulo: Bellum. 1. quæstione. 1. reprehendat Summam Angelicam, propterea quod dixerit eadem, esse requisita ad bellum iustum priuatum, quæ requiruntur ad bellum iustum publicum. Nam quod ille arguit clericum iniuste inuasum se defendere, & priuatum hominem iniuste inuasum sine superioris licentia posse se defendere, hoc idem argui potest de ciuitate iniuste inuasa, quæ sine Principis autoritate, potest mouere bellum, ad hoc solum, vt se ab iniusto inuasore defendat. Quo fit, vt sicut priuata persona nõ tenetur expectare Principis autoritatem, vt se iuste defendere possit, ita etiam quæuis respublica non tenetur expectare Principis autoritatem, vt ab iniusto inuasore se iuste defendere possit: præsertim si ex tali expectatione imminet reipublicæ periculum. Et ideo, vt hæc inconuenientia vitaremus, diximus ea, quæ ad bellum iustum requiruntur, non esse intelligenda de bello defensiuo, sed de bello, quo quis alium aggreditur.

¶ His ergo omnibus iam declaratis,

opus est, vt principali quæstioni respõdeamus, & ostendamus licitum esse hæreticos bello oppugnare postquã de illorum pertinacia, & rebellione constiterit. Quod facile efficiemus, si ostendamus ea omnia in huiusmodi bello adesse, quæ ad iustum bellum diximus esse requisita. De duobus vltimis non est opus differere: quoniam illa duo (vt diximus) sunt aduentitia, & extrinseca ipsi bello.

Quo fit, vt malitia, quam ob illorum defectum bellum habuerit, non sit ex natura, & proprietate ipsius belli: sed ex sola pugnantis malitia, vt puta, quia malam ille habuit intentionem: aut quia est illi pugnare interdictum. Et si quis de his duabus belli conditionibus contendere voluerit, supponamus eas in hoc bello esse, quæ in omni bello possunt adesse, & abesse. Nam bellum contra hæreticos bona intentione mouere, quis vetat? Bona siquidem est intentio velle hæreticos ad fidem conuertere, & eos cogere, vt fidem, quam semel in baptismo susceperunt, tueri cogantur: quod multos timore malorum, quæ per bella inferuntur fecisse cognoscimus. Bona intentio est velle fidem Catholicam exaltare, & dilatare, quam hæretici sua pertinaci rebellione facile coangustabunt: nisi bello coerciti a suis pestilentibus erroribus, resipiscant. Bona intentio est velle rebelles, & inobedientes cogere, vt debitam cui tenẽtur obedientiam reddant. Hanc autem, aut aliam æque bonam fuisse in prædicto bello Caroli Cæsaris intentionem, ipse belli exitus tam aperte ostẽdit, vt quisquis recte illum consyderare voluerit: nisi fuerit edaci liuore corruptus, apertissime cognoscere valeat. Nam postquam Cæsar Deo fauente est victoria potitus, non exarsit in vindictam hostium. Tantam post victoriam adeptam ostendit hostibus lenitatem, & mansuetudinem, vt Ioannem Federicum Saxoniæ ducem, & Philippum Lantsgrauiũ Hessię, qui multis Germaniæ populis cõtra ipsum Cæsarem rebellare persuaserunt, & exercitũ immensum cõgregãtes, audaci temeritate eundẽ Cęsarẽ aggressi sunt, i castra illius tormenta bellica sæpe iacientes: pœna capitis quã iuxta leges pati merebantur, punire noluit: sed vitã, qua erant indigni, illis misericorditer concessit. Cum multæ ex Germaniæ ciuitatibus his ducibus coniunctę contra Cęsarem vexilla leuassent, nullã tñ illarum Cęsar in direptionẽ dedit. Nulli earum, quę culpã agnoscens veniam petiit, hucusq; nocuit: sed omnibus illis Clementissimus Imperator indulgentiam concessit. Si fuissent in Cęsare ea, quę (vt Augustinus ait) vitiare solent iustã belli intentionẽ, videlicet nocẽdi cupiditas, vlciscendi crudelitas, animus implacabilis, his qui suam maiestatem grauissime læserant, postquã illos in sua potestate receperat, non tam facile, & cito pepercisset. De altero, quod ad belli iustitiam exigitur, non est, quod iuste quis contendere possit. Cum sit res toti orbi notissima, Cæsarẽ nõ ecclesiasticas psonas, sed laicas ex multis, & variis puinciis, videlicet, ex Germania, Hispania, & Italia congregasse, vt Germanos ecclesiæ Catholicæ, & sibi rebelles debellaret. Restant alia duo discutiẽda, quę potissimum ad belli iustitiã exigunt, videlicet, autoritas, & causa. De autoritate nullus, nisi prsus ignar9, & mẽtis inops dubitare potest. Qm̃ si belli indicendi autoritas, apud hominem aliquem est, nullus est, qui illã certiorem, & maiorẽ habeat, q̃ Imperator,

qui

qui solus vere nescit in huiusmodi temporalibus superiorem. Hic enim est (vt Innocentius Papa ait) luminare minus, quod præest nocti. Supest igitur, vt de causa inuestigemus, quam si ostenderimus iustam: inde aperte conuincemus, iustum esse, vt hæretici pertinaces bello oppugnentur, pessimeque sentire eos, qui Carolum Cæsarē propter huiusmodi bellum accusabant.

In capi. Solitæ. de maio. & obedi.

Si aliquas ex iustis belli causis, quas supra recensuimus, ad memoriam reuocare volumus, multas inueniemus quæ hoc bellum iustum esse aperte demonstrant. Iustam belli causam secundo loco supra collocauimus recessum a vero Dei cultu. At hæretici, qui de Deo, aut sponsa illius ecclesia non credunt, q̄ credenda sunt, Deū vere, & vt oportet, non colunt. Iusta igitur belli causa est hæresis, quam qui deserere noluerint, iuste debellari possunt.

Altera iusti belli causa, quam octauo loco recensuimus, est, si quis rebellet aduersus superiorem, cui reuerentiam integram præstare tenetur. Et certe ex hac etiam ratione apertissime conuincitur, iustum esse belum, quod aduersus pertinaces hæreticos geritur. Nam hæretici omnes sunt aperte rebelles ecclesiæ sanctæ Catholicæ, cuius doctrinam omnes fideles suscipere tenentur. Hæretici autem superbia excæcati propriam sententiam præferunt doctrinæ sanctæ Matris ecclesiæ, & ideo vt suam sententiam tueantur, non dubitant doctrinæ ecclesiæ Catholicæ contradicere, & illius præcepta contemnere. Ideo Iob de hæreticis loquens, sic ait: Rebelles fuerunt lumini, nescierunt vias eius: nec reuersi sunt per semitas eius. Quæ verba beatus Gregorius in Moralibus, de hæreticis intelligenda esse censet. Præterea hæretici pertinaces (vt supra libri istius capitulo tertio aperte probauimus) iuste puniendi sunt. Et capite duodecimo eiusdem libri ostendimus, mortis supplicio illos si resipiscere nolint, esse puniendos. Et inde apertissime sequitur, vt si illi huic iustæ punitioni resistere velint: Princeps, cuius dictioni subduntur, iuste ob hoc possit bellum aduersus illos mouere. Nam qui pœnam iustam ex Principis mandato decretam, subire recusat, & ne illam patiatur Principi resistit, rebellis est. Quam rebellionem, iustam esse causam belli, iam supra ex sacræ scripturæ testimonio, & ex beati Augustini sententia, aperte ostendimus. Rursum, si hæreticus pertinax, iuste est ad mortem damnandus, nec refert (vt capite duodecimo libri huius ostēdimus) qua morte, gladio videlicet, aut igne, aut aqua, aut quouis alio modo, mors illi inferatur: consequens est, vt iustum sit, hæreticos pertinaces, & rebelles bello oppugnare, vt pereant, & sic illos, vt erant meriti, Princeps morte mulctare possit. Nam hac ratione bella per Moysen gesta, quæ omnia Faustus Manichæus accusabat, beatus Augustinus defendit: propterea quod per illa mortē, his, qui alias erant meriti, Deo iubente infligebat. Sic enim libro vigesimo secundo contra Faustum Manicheum, capitulo septuagesimo quarto, loquens ait: Nec bella per Moysen gesta miretur, aut horreat, quia & in illis diuina secutus Imperia, non sæuiens: sed obediens fuit: nec Deus cum iubebat ista, sæuiebat, sed digna dignis retribuebat, dignosque terrebat. Hæc ille. Simili igitur modo Cæsar, aut quiuis alius Princeps, quum bellum aduersus hæreticos pertinaces, qui iure sibi subdunt,

Iob. 24.

August.

 mouet

mouet: non est dicendus sæuire: sed digna dignis retribuere, dignosque terrere. Denique postquam Principum colla se Christo subdiderũt: sæpe Pontifices sancti, & docti ipsos Principes hortati sunt, vt bellum contra pertinaces, & rebelles hæreticos mouerent, & sic illorum obstinatam nocendi libidinem cõprimerent. Nec solis exhortationibus ad bellum fuerunt contenti summi Pontifices: sed omnibus, qui cruce signati ad bellum contra hæreticos procederent, pœnarum, quæ pro peccatis debebantur, sæpe indulgentiam concesserunt: vt vel tam magno præmio milites allecti libẽtius ad bella processissent. Beatus Gregorius libro primo Epistolarum suarum, Epistola. 72. Gennadio Patritio, & Exarcho Aphricæ scribens, ad bellum contra Donatistas hæreticos hortatur, sic

Gregor. inquiens: Sicut excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Dominus victoriarũ fecit luce fulgere: ita oportet eam inimicis ecclesiæ eius, omni viuacitate mentis, & corporis obuiare: quatenus eius ex vtroque triumpho magis, ac magis enitescat opinio, quum & forensibus bellis aduersariis Catholicæ ecclesiæ vehementer obsistitis, & ecclesiastica prælia sicut bellatores Domini, fortiter dimicatis. Notum est enim hæreticæ religionis viros, si eis (quod absit) suppetit nocẽdi licentia, contra Catholicam fidem vehementer insurgere: quatenus hæreseos suæ venena ad tabefacienda (si valuerint) Christiani corporis mẽbra transfundant. Cognouimus enim eos cõtra Catholicã Ecclesiam Domino eis aduersante colla subrigere, & fidem velle Christiani nominis inclinare. Sed eminentia vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum ceruices, iugo rectitudinis p̃mat. Hæc Gregorius, qui aliquibus interpositis postea Deum orat, vt ad huiusmodi bellũ gerendum ille Gennadius sit fortis, sic inquiens: Persoluentes præterea paternæ charitatis affectũ, Dominum petimus, quo brachiũ vestrum ad cõprimẽdos hostes forte efficiat, & mentem vestram zelo fidei, velut mucronẽ gladij vibrãtis exacuat. Hæc ille. Deinde cum Albigẽsium hæresis, in Francia prope Tolosam oriretur. Innocentius Tertius huius nominis summus Pontifex, vir moribus, & doctrina clarissimus postq̃ illos per rationes, & argumẽta, quæ illis multa offerebãtur, a suo errore discedere nolle intellexit, armis contra illos (vt Platina refert) agendum esse decreuit. Huic successit in Pontificatu Honorius Tertius huius nominis summus Pontifex, qui vidẽs hanc Albigensiũ sectam adhuc in suo errore obstinatã, indulgentias, & peccatorum condonationes (vt beatus Antoninus refert) his, qui cruce signati cõtra huiusmodi hæreticos ad bellũ processissent, concessit. Demum quum in Bohemia Hussitarum hæresis peruagaretur, nec illius defensores possent argumentis, & rationibus ab illa reuocari, adhortante legato Sedis apostolicæ Cardinale sancti Angeli, datis ob hoc peccatorum indulgẽtiis (vt Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum refert) ad bellum contra eosdem hæreticos processum est. Si bellum contra hæreticos non esset sumendum, Deus, qui ecclesiã suam regit, non toties permisisset summos Pontifices, qui illi præsunt promissis ob hoc peccatorum indulgentiis fideles contra hæreticos ad bellum adhortari. Ex his ergo omnibus iam apertissime constat iustum esse, vt hæretici pertinaces, & rebelles bello oppugnentur, vt bello petiti dignam sui criminis vltio

nis vltio

nis vltionem accipiant. De hoc tamen monere Principes oportet, ne putent hanc belli contra hæreticos gerêdi potestatem illos ita habere, vt quoties illis placuerit, possint bellum contra hæreticos mouere. Non enim licet illis hoc agere: nisi postquam per ecclesiasticum iudicê fuerit declaratum illos esse hæreticos. Non enim est æquum, vt pœna inferatur alicui, antequã constet illum culpam habere, quæ talem exigat pœnam. Hæretici autem crimen constare non potest: nisi post iudicis ecclesiastici declaratione, cui soli iura concedunt, de errore, & de pertinacia in illo diffinitiuam proferre sententiam. Nam Bonifacius Papa octauus in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis. lib. 6. prohibet, ne quæuis laica potestas de hoc crimine iudicare aude at: quia crimen hoc (vt ait) est mere ecclesiasticũ. Deinde in cap. cum secundum leges. in. §. confiscationis, eisdê titulo, & lib. Papa prohibet, ne bona hæreticorũ per Principes seculares occupentur, anteq̃ per ecclesiasticũ iudicem, cui hoc a iure competit, sententia sit sup crimen hæresis promulgata. Et idem per om̃ia dicendũ est de morte, quam nullatenus potest Princeps hæretico ob crimen hæresis infligere: nisi postq̃ ecclesiasticus iudex, ad quê expectat declarauerit illũ esse pertinacê. Et inde vt ex dictis constat sequitur, vt Princeps, non possit aduersus hæreticos ob solã heresis causam bellum mouere: nisi postquam iudex ecclesiasticus, cui hoc ex iure cõuenit publica sententia declarauerit illos esse hereticos.

¶ Supest vt aduersariorũ obiectionibus respõdeamus, qui illas tam fortes esse credunt, vt nemo illis resistere valeat. Sed illas nullius roboris esse nos, Deo duce facile ostẽdemus, & inde firmiorem nostrã sentẽtiam efficiemus. Primo igitur nobis obiiciunt hæreticos rationibus, & non armis esse conuincendos quia fidê oportet esse liberam, & non coactam. Pro qua re etsi nullum illi mihi proferebant testimonium, ego tamen, ne nihil sit, cui respõdere debeam, beatum Bernardum pro illis offero, qui sermone. 64. super Cantica, exponens verba illa, Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, hæc ait: Si iuxta allegoriam ecclesias vineas, vulpes hæreses, vel potius hæreticos ipsos intelligamus, simplex est sensus, vt hæretici capiantur potius, quam effugentur. Capiantur, dico, non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorum, ipsi vero, si fieri potest, reconcilientur Catholicæ ecclesiæ, reuocentur ad veram fidem. Hæc est enim voluntas eius, qui vult omnes homines saluos fieri: & ad agnitionem veritatis venire. Hoc deniq; velle se perhibet qui non simpliciter capite vulpes, sed capite (inquit) nobis vulpes paruulas. Sibi ergo, & sponsæ suæ, id est, Catholicæ Ecclesiæ iubet acquiri has vulpes, quum ait: Capite eas nobis. Hæc Bernardus. *Bernard.* *1. Tim. 2.* Huic obiectioni respondeo verum esse, quod aiunt, hominem libere, & non coacte ad fidem Catholicam prouocandum esse. Hoc tamen non est vniuersaliter verum: sed in illis veritatem habet, qui nunquam fidem Catholicam in baptismo susceperunt, qui nequaquam sunt ad fidem cogendi. Illi autem, qui semel Christum in baptismo induerunt (vt supra capitulo quarto libri huius ostendimus) cogendi sunt, vt fidem, quam semel susceperunt teneant. Quod autê Bernardus ait hæreticos nõ armis, sed rationibus, q̃bus refellantur errores eorum capiendos esse, de illis solis hæreticis intelligen-

 dum

dum esse constat, qui nondũ fuerunt legitime de suis erroribꝰ admoniti, & quibus nondũ sunt oblata argumenta, quibus eorum errores aperte conuincuntur: ac proinde non constat illos esse pertinaces. De his enim ego fateor non esse illos armis oppugnandos, anteq̃ sint de suis erroribus legitime admoniti. Hac tamen legitima admonitione illis exhibita, si in suis erroribus obstinati Catholicã fidem suscipere contempserint, iuste poterunt debellari, vt mortem, quæ suo crimini debetur, & quam per potentiam fugere nituntur, vel inuiti sustinere cogantur. Et hoc ipsum etiam beatus Bernardus docet, qui post prædicta verba hæc, quæ sequuntur ibidem adiunxit: Itaque homo de ecclesia exercitatus, & doctus si cum hæretico homine disputare aggreditur, illo intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat, vt & conuertat, cogitans illud apostoli Iacobi: qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum. Quod si reuerti noluerit, nec conuictus post primam iam, & secundam admonitionem (vtpote qui omnino subuersus est) erit secundum Apostolum deuitandus. Ex hoc iam melius (vt quidem ego arbitror) effugatur, aut etiam religatur, quam sinitur vineas demoliri. Hæc Bernardus, qui aperte nostram confirmat sententiam, tantum abest, vt contrariæ fauere possit.

Bernar. Iacob. 5. Titi. 3.

¶ Secundo nobis obiiciunt, quod parcendum est multitudini, & mitius cum illa est agendum etiam si tota illa, aut maxima illius pars in crimen aliquod incidisset. Pro qua re licet nullum etiam (vt prius dixi) mihi protulerunt testimonium, ego tamen aliqua, quæ illis in faciem fauere videntur, proferam testimonia, vt illis plene declaratis, inde constet illos, qui contra sentiunt nimium in hac parte hallucinatos fuisse. Augustinus in quadam epistola ad Bonifacium ait: Vbi per graues dissensionũ scisuras non huius, aut illius hominis periculum: sed populorum plurimorum strages iacet, detrahendum est aliquid seueritati, vt maioribus sanandis malis, charitas syncera subueniat. Hæc Augustinus. Et citatur a Gratiano in capit. vt constitueretur. 50. distinctione. Idem etiam in quodam particulari casu fieri pręcepit Alexander tertius in capit. Latores. extra de cleri. excom. vel de po. ministrante. Et idem innuit Honorius tertius in cap. finali. de transactionibus. Et alterius Innocentij dictum citat Gratianus in cap. Quotiẽs. 1. q. 7. sic dicens: Quotiens a populis, aut a turba peccatur: quia in omnes propter multitudinem vindicari non potest, inultum solet transire. Hæc ibi. Et beatus Augustinus in quadam epistola ad Aurelium Episcopum iterum ait: Non aspere (quãtum ego existimo) non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: sed magis docendo, quam iubendo: magis monendo, quam minãdo. Sic enim agẽdum est cum multitudine peccantium: seueritas autem exercẽda est in peccata paucorum. Hæc Augustinus. Et citantur a Gratiano, in cap. Comesationes. Quadragesima quarta distinctione. Hæc omnia istorum sacrorum doctorũ testimonia in faciem probare videntur semper parcendum esse multitudini, & inde forte hi, qui nobis in hac parte aduersantur, se conuincere putabunt, non esse iustum, vt cõtra hæreticos quantum

August. August.

libet

libet pertinaces, & rebelles bellum exerceatur. Fateor quidé multitudini peccanti parcendum esse, & mitius cum illa agendum: hoc tamen non semper ita fieri oportet: sed solum quando talis multitudo peccatum suum agnoscit, & parata est de illo corrigi, & bona de illius correctione habetur spes. Alioqui si multitudo ipsa peccás, peccatum suum nó agnoscit: imo potius ipsum tanq̃ rem bene gestam vult pertinaciter defendere: tunc seuera punitione est coercenda, vt a suo errore discedat: ne nimia indulgentia obstinationis ansam illi præbeat: præsertim si ipsa multitudo in potentia sua confidens: inde ad peccatum audacior fiat. Hoc expresse docet Augustinus in libro de vera, & falsa pœnitentia: sic inquiés: Cum enim tot sunt, qui labuntur, vt pristinam dignitatem ex autoritate defendát, & quasi vsum peccandi sibi faciát: rescindenda est spes ista. Hęc August. Et citantur a Gratiano in cap. Qui vult. de penitent. dist. 6. Et certe etiam si Augustinus non doceret: ratio ipsa aperte ostendit: multitudinem peccanté, quæ peccatũ suum agnoscere renuit, grauius esse puniendam. Quoniam si multorum peccatum in obstinatione permanentium relinquatur impunitum: ipsum peccatum erit aliis in exemplum, vt putent quoties libuerit licitum esse illis aliud simile perpetrare. Ob hanc causam iurisconsultus in. l. Aut facta. §. fina. ff. de pœnis. ait: Nonnunq̃ euenit, vt aliquorum maleficiorũ supplicia exacerbétur: quoties nimium multis personis grassantibus, exemplo opus sit. Hæc ibi. Quam sententiam ego tunc intelligendam esse existimo, quando multitudo peccans renuit peccatum suum agnoscere, & ab illo discedere. Nam alioqui si multitudo ipsa peccatum suum agnoscens illud deserat: faciendum esse censeo, quod dicitur in cap. Comessationes, & in aliis capitulis supra citatis.

August.

QVOD HAERETICORVM libri sunt comburendi. Cap. 15.

NON SATIS BEne Christianæ reipublicæ consultum esse mihi videtur, si hæreticis e vita sublatis, eorũq; bonis proscriptis, libri illorum adhuc superstites maneant, quibus adhuc mortui toti Christianæ reipublicæ vehementer nocere possunt. Paulus Timotheo viro quidem sancto, & docto scribens, admonet, vt a colloquio hæreticorum abstineat, ne illorum verbis, quæ sciebat esse ad malum potétissima, inficeretur. Prophana autem (inquit Paulus) & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem: & sermo eorũ, vt cancer serpit. Si verba hæreticorum adeo nocere possunt, vt ꝑpterea cácro comparétur, multo magis haud dubie nocebunt scripturæ. Nam & si viua vox (vt post plinium Hieronymus dixit) habeat aliquid latentis energiæ: sæpe tamé ob multas causas magis mouet scriptura, quá vox. Multi enim sunt, qui nihil prorsus mouerent loquétes: propterea ꝙ carent détibus, qui ad rectam ꝓnunciationé sunt in primis necessarij, carent voce sonora, & placida: quæ audientium animos nimium tenet attétos, aut si hæc omnia habent, tam malam, & horribilé forte habent actionem, vt auditores a cótione potius repellant, quá alliciant. At scriptura sine his omnib9 mouere potest: qa

2. Tim. 2

nullo istorum illa indiget, vt affectus legentis excitare, & fouere possit. Deinde ea, quæ scribuntur, diligentius cogitantur: & multo accuratius digeruntur anteq̃ in publicum prodeant, quã ea, quæ in cõmuni colloquio tractamus, quæ sæpe, vt menti se offerũt: absq; multo examine proferuntur. Et inde necessario consequens est, vt fortiores neruos, & subtiliores aculeos habeat sæpe oratio scripta, q̃ ex tempore dicta, quibus animus legentis transfixus: tam potẽter detinetur, vt etiam volens discedere non valeat. Ipsi etiã qui legunt, vehementius, vt in plurimum insistunt circa scripturã, & multo attentius, & cum longiori examinatione illã legunt, quã audiãt verba loquentis. Habet adhuc aliquid peculiare scriptura, p quod multo latius nocere potest, q̃ oratio plata, quãuis illa sit tam anxie pcogitata, vt in qualibet illius iunctura, milies orator caput scalpserit, totosque deroserit vngues. Nam verbũ semel ore prolatũ, irreuocabile volat. Quo fit, vt nulla in pŏsterum sit potestas illius: quia vt semel ab ore fuerit emissum, nemini preter illos, qui tunc audierunt, se solo prodesse, aut obesse poterit. Ea vero, quæ scripta sunt, per multa secula seruantur, & a diuersis viris per multa secula leguntur. Vnde euenit, vt per multa secula proficere, aut nocere possint scripturæ per multa secula seruatę. Consequẽs igitur est, vt hæreticorum libri, errores contra fidẽ Catholicam in se continentes, censendi sint veluti perennes quidam fontes perpetuum virus euomentes, aut tanquã profundæ quędam radices perpetuum quoddam venenũ ex se producentes, quod incautos facile perimere potest. Necessarium est igitur, vt omnes hæreticorum libri comburantur, ne pestilẽs aliqua maneat radix, quæ nouos quotidie valeat ex se gignere hereticos. Hieremias propheta constitutus est a Domino nõ solum, vt abscindat ramos: sed vt euellat radices, & dispdat, & dissipet eas. Nam radice seruata, facile rami ex illa nascentur. Hæretici siquidẽ suas hereses ideo libris æditis illas scriptas relinquere procurãt, vt per libros illos suas hæreses non solum ad illos, qui apud exteras nationes tunc viuũt: sed etiam ad posteros transmittant. Hiere.I.

Duplici igitur nomine, hæreticorum libros nocẽtissimos esse cõstat. Nam per illos tanquã per canales quosdam, hæreses de populo in populum, & de regno in regnum, & de prouincia in prouinciam trãseunt: quas omnes nec per propriam vocem, neq; per vocales ministros hæretici illarũ autores tam facile in tã remotas puincias trãsmittere possent. Deinde sparsis iam p multas nationes hæresib⁹, aliud adhuc ex libris hæreticorũ multo graui⁹ oritur incõmodũ, q̃ nullo vnquã æui senio hæreses moriũtur, nullaq; est tam noxia doctrina, quæ aut, tẽporibus obruatur, aut obliuione sepeliatur. Quoniam hæreses tandiu perseu erare erit necesse: quãdiu libri, qui pro illarum defensione æditi sunt, perstiterint.

Hæc omnia tam manifesta experientia comprobata sunt, vt plura q̃ vellemus ad illorum confirmationem habeamus exẽpla. Nec opus est antiqua exempla, quorum multus est numerus repetere: cum satis, superq; sit hoc, quod totus fere, proh dolor, Christianus orbis nunc experiẽtia docente agnoscit. Cum primum Lutherus a vera fide Catholica deficiẽs, insanire cœpit, ad sui erroris tutelã libros aliquot ædidit, quib⁹ suas hæreses aliis etiam si posset persuadere conatus est. Legerunt hos multi, & illis perlectis sic a ve-

ritate

ritate in mẽdaciũ trẽslati sunt, vt multo peiores, multoqꝫ pestilẽtiores Luthero statim ĩ Germania surrexerint hæretici, qui libris etiam æditis suas hæreses confirmare curarunt. His igitur mediis intra paucos annos tota fere Germania iã periit, quæ bona erat olim Christiani orbis pars. Nec intra solam Germaniam hæc pestis se continuit, quod sine gemitu, et lachrymis dicendum non erat: sed per totam fere Europam vagatur, atqꝫ grassatur. Rara siquidem est in toto Christiano orbe prouincia, in qua nõ sint aliqui Lutherani, aut publici, aut occulti. Quod non aliunde euenisse certissime cõstat: nisi ꝙ libri Lutheri & aliorum eiusdem classis hominũ per omnes fere prouincias impune deportati sunt, & cuicunqꝫ legere volẽti sunt exhibiti. Et inde pestis hæc tantas vires eundo acquisiuit, vt nisi Deus sua benignitate, & clementia huic morbo tam late grassanti mederi dignetur, nulla sit iam reliqua spes. Si tamen a principio ea, qua decebat diligentia, tales libri fuissent prohibiti, & illorũ portatores, venditores lectores, detentores fuissent acerba seueritate puniti, non tãtum hæc pestis inualuisset. Sic enim faciendum esse quidã egregius poeta præcepit, dicens:

Ouidius

Principiis obsta: sero medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Quisquis igitur diligenter perspexerit, quam graue nocumentum recẽtes hæretici libris suis Christianæ reipublicæ intulerint, merito cũ Hieremia

Tren. 4.

propheta plorabit, & dicet: Lamiæ nudauerunt mammam, lactauerũt catulos suos. Nam hæc verba de hæreticorum nimiũ atroci crudelitate, quã illi per scripturas suas cũ fidelibus Catholicis exercent, interpretatur beatus Hieronymus in commentariis super Trenos Hieremiæ sic inquiens: Lamia humanam faciem habet: sed corpus bestiale. Et aliquibus interpositis subdit: Possunt in lamia hæretici accipi, qui humanã quidem faciem: sed belluina per impietatem corda gestant. Hi tunc mammam nudant, qñ errorem suum libere prædicant. Tunc catulos lactant, quando male sequaces paruulorum animas, dum peruersa insinuant, ad impietatem nutriendo confirmant. Hæc Hieronymus.

Hieron.

Cum igiť euidentissimis rationibus, certissimaqꝫ rerum experiẽtia constet, hereticorum libros nimium Christianæ reipublicæ nocere, inde necessario, consequẽs est tales libros esse comburendos, aut alio quouis modo ex orbe delendos, vt a nemine legi possint. Si puteus aliqs, aut fons public⁹, ex quo populus aquam ad potum haurire solet, inficeretur veneno, is qui populi regimen tenet, deberet puteum obstruere, ne quis forte ex illo incautus bibẽs periret. Et si rector populi nollet obstruere puteum: sed vellet omnibus esse patentem, eo ipso totius populi certissimus hostis merito censendus esset. Nihilosecius de hæreticorũ libris dicendũ esse apertissime cõstat. Nam illorum libri quasi putei publici facti sunt, postꝙ̃ in publicum prodierunt: qui cum sint hæreseos veneno infecti, necessarium erit illos ab orbe toto relegare, ne quis forte ad illos accedens hæreseos venenũ ab illis hauriat, quo inficiatur, & pereat. Quisquis igitur illos cum ꝓhibere possit, permiserit, is totius reipublicæ Christianæ apertus hostis iuste censebitur. Quia omnes, quos poterit fideles, vult perdere, & in pestiferos errores trahere, cum ab illis non remoueat hæreticorum libros, qui magnam offerunt heresum occasionem. Nam (vt optime

Symmachus

Symmachus Papa, Symmachus Papa dixit) non grandis est differẽtia an Læthum inferas, vel admittas mortem enim languentibus probaẽ infligere, qui hanc cum posſit, non excludit. Et certe (vt aperte loquar) oĩis Rex, aut Prorex, aut ciuitatis rector, aut quæuis alia potestas ex industria permittens in terris suæ ditioni subiectis libros hæreticorum vendi, præter hoc, ꝙ grauiſsime peccat, vehementem ob hoc solũ præbet cõtra se hæresis suſpitionẽ. Quod apertiſsimo testimonio beati Innocẽtij Papæ huius nominis primi probari potest, qui in epistola quadam, hæc ait: Innocẽtius primus, Negligere quippe, cum posſit perturbare peruersos, nihil est aliud, q̃ fouere. Nec caret scrupolo societatis occultæ, q manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius ille. Quæ verba citantur a Gratiano in cap. Error. 83. dist. Nulla certe est via qua magis posſit occurri hæresibus, ne in populo oriantur, & ne exortæ vltra grassentur, q̃ si hæreticorũ libri, ex quib⁹ hæresis venenum facile quis incautus bibere potest, prohibeantur. Quo fit, vt iuxta Innocentij sententiam, non careat scrupulo societatis occultæ Rex aut quæcunq; alia potestas, quæ hæresibus per librorum combustionẽ, desinit obuiare. Nec solum est de hæresi suſpectus, qui hæreticorũ libros, cum prohibere posſit vẽdere permittit: sed reus coram Deo erit omniũ hæresum, in quas illorum librorum lectores, occasione ab illis capta, fuerint lapsi. Nã Rom. 1. de talibus Paulus loquens, ait: Qui talia agunt, digni sunt morte: non solum, qui faciunt ea: sed etiã, qui consentiunt facientibus. Quem locum Glossa ordinaria interpretãs, ait: Cõsentire est tacere, cum posſis redarguere. Et beatus Damasus Papa: Qui po- Damasu test obuiare, & perturbare peruersos, & non facit: nihil aliud est, q̃ fauere impietati eorum. Hæc ille. Si hæretici libris suis (vt diximus) fidelibus nocent, necessario consequens est vt eiusdem nocumenti sit particeps omnis ille dominus, qui cum posſet, nõ vult tale nocumentum vitare, præsertim si dominus fuit admonitus de nocumẽto, quod ex lectione talium librorum oriri poterat. Cuius sententiæ vmbrã in veteri lege perfectiſsime deliniatam inuenimus: vbi de domino bouis cornupetæ, qui admonitus illum recludere noluisset, Deus hanc condidit legẽ: Si bos cornupeta fuerit ab heri, & nudius tertius, & contestati sunt dominum eius, nec reclusit dominus eum, occideritq; virum, aut mulierẽ, & bos lapidibus obruetur, & dominũ illius occidẽt. Exo. 21. Non ob aliam causam Deus tunc iussit dominum bouis cornupetæ occidi: nisi quia censuit illum homicidam, quamuis ille manu sua neminem occidisset. Quia tamẽ dominus noluit bouẽ recludere, & sic mortem hominis, quæ a boue ꝓuenire potuisset, vitare contempsit, imputabatur illi mors, ac si ipsemet propria manu illũ interemisset. Iustum quippe est, vt ille de dãno illato habeatur reus, propter cuius culpam, & negligentiam damnum illud euenisse constat. Simili pœna constringendum esse constat, dominum illum, qui admonitus libros aliquos esse perniciosos & fidei Catholicæ incommodos, illos non vult prohibere. Nam si postea aliqui ex lectione illorum librorum mortem animæ incurrerint, illorum mors domino imputabitur, qui cum posset, noluit mortis occasionem auferre. Ideo saluator noster ait. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt: expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur Mat. 18. in

in collo eiꝰ, & demergatur in profundum maris. Is haud dubie credentes in Christum scandalizat, qui illis præbet occasionem discedendi a fide, quã Christus, & apostoli eius docuerunt. Qui librum in fauorem alicuius hæresis scribit is aperte credẽtes in Christum scandalizat: quia aliis præbet occasionem, vt a vera fide discedant. At qui huiusmodi libros, cũ possit, prohibere negligit, eandem culpã habet, ac si ille librũ scripsisset. Faciẽtis quippe culpam habet, qui quod potest, negligit emendare. Consequens igitur est, vt ille etiam credẽtes in Christum scandalizare dicatur, qui libros hæreticorum negligit prohibere. Expediret ergo huic (iuxta dictũ saluatoris) vt suspenderetur molla asinaria in collo eius, & demergeretur in profundũ maris. Propter has omnes vrgentissimas rationes non solum Pontifices summi, quibus hoc potissimũ incumbit negocium: sed etiã Imperatores, & Reges, qui aliquam fidei Catholicæ rationem habere voluerunt, hæreticorum libros esse comburendos legibus, & decretis ante multa secula statuerunt. Nam Constantinus ille, qui primus Imperij maiestatẽ Christi humilitati subiecit, Arrianorũ libros oẽs iussit cõburi, mortis supplicium minatus omnibus, qui tales libros seruassent. Et quo maior verbis meis adhibeatᷣ fides Epistolã eiusdẽ Cõstãtini, quã ille Episcopis, et populo: de hac re scripsit, hic inserere decreui, q̃ talis est.

VICTOR CONSTANTInus Maximus Augustus, Episcopis, & populo.

Cõstantinꝰ Imperator.

MALIGNOS, ET IMpios Arrius imitatus, dignum est, vt illorum quoq; suscipiat vltionem. Sicut ergo Porphyrius diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in posterum esset opprobrium, & plurima cõpleretur infamia: & nunc placuit Arrium, & consectatores eius vocari Porphyrianos, vt quorũ mores imitati sunt, eorũ vocabulo perfruantur. Super hæc autem, si qua conscriptio ab Arrio facta reperitur, igni tradatur, vt non solum praua eius doctrina depereat: sed neq; vlla eius possint remanere cõmenta. Hoc etiam præcipio, si quis cõscriptiones Arrij celasse comperitur, & non repente proferens igne cõsũpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim, vt in hoc fuerit captus, capitalẽ suscipiat vltionẽ: Deus vos custodiat. Hactenꝰ epistola Constantini, quæ habetur libro secundo Historiæ tripartitæ, cap. 15. Post Constantinum magnũ elapsis annis plusquam centum & quinquaginta, Valẽtinianus, & Martianus Augusti cõtra Eutychetis, & Apollinaris sectatores varias statuit pœnas, & deinde cõtra eos, qui libros istorum dogmata continentes seruassent: legem statuerunt hæc verba continentem: Nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem synodũ liceat, vel aliquid dictare, vel scribere, vel ædere, atq; emittere, aut aliorum dicta vel scripta sup eadem re proferre, nemo huiusmodi habere libros, & sacrilega scripturarũ audeat monumenta seruare. Quod si qui in his criminibꝰ fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur. Eos vero, q discẽdi studio adierint, de infausta hæresi disputantes, decem librarum auri, quæ fisco nostro inferẽdæ sunt, iubemus subire dispendiũ. Vltimo etiam supplicio coerceantur, qui illicita docere tẽtauerint. Omnes

Valentinianꝰ & Martianus.

vero

vero huiuscemodi chardi, chartæ, ac libri, qui Funestũ Eutychetis, et Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, vt facinorosæ peruersitatis vestigia flammis combusta depereant. Aequum namq; est, vt immanissima sacrilegia par pœnę magnitudo percellat. Scientibus moderatoribus prouinciarum, eorumq; apparitoribus, defensoribus etiam ciuitatũ, quod si ea, quæ legis huius religiosissima sanctione custodire decreuimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari, denarum librarum auri mulctam fisco nostro inferre cogantur: insuper etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Hæc Imperatores Valentinianus, & Martianus: & habentur in lege. Quicunq;. C. de hæreticis. Idem etiam statuerunt Imperatores Theodosius, & Valentinianus, vt constat ex. l. damnato. in eod. Codicis titulo. Ecce vides sanctam Imperatorũ diligentiam circa prohibitionem librorum hæreticorum, & religiosam acerbitatem in illorum combustione. Sed nunquid Pontifices summi, & sancti hoc agnoscentes damnauerunt istarum legum seueritatem? Nequaquá, imo potius verbis, & opere illam commendauerunt, idem ipsi facientes, & suis decretis idem aliis facere præcipiétes. Nam Leo primus, huius nominis Pontifex in Epistola quadam ad Toribium Astorigensem Episcopum cap. 15. sic ait: Curandum est, & sacerdotali diligentia maxime prouidendum, vt falsati codices, & a syncera veritate discordes, in nullo vsu lectionis habeantur. Apochryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum: multarum habent seminarium falsitatum, non solum interdicendæ, sed etiá penitus auferendæ sunt, atq; ignibus concremandæ. Quamuis enim sunt in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis: nunq̃ tamẽ vacua sunt venenis: sed per fabularum illecebras hoc latenter operátur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluát. Vnde si quis Episcoporum, vel apochrypha haberi per domos nó prohibuerit, vel sub canonicorum nomine eos codices in ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emẽdatione corrupti, hæreticum se nouerit iudicandũ: quoniam qui alium ab errore nó reuocat, se ipsum errare demóstrat. Hæc Leo Papa vir sanctus iuxta, ac doctus.

Leo Papa primus.

Quid autem Gelasius Papa de hæreticorum libris cẽsuerit faciendũ, liber Pontificalis declarat, qui vitam huius Gelasij describens, hæc inter alia refert. Huius tẽporibus inuenti sunt Manichæi in vrbe Roma quos in exilio deportari pręcepit, quorum quoq; codices ante fores Basilicæ sanctæ Mariæ incendio concremauit. Hæc in libro Pontificali de Gelasio dicuntur. Præterea libros Ioannis Vuiclef comburi duo Archiepiscopi Apostolicæ Sedis legati primo præceperunt: deinde ecclesia vniuersalis in duobus generalibus cóciliis Romano, & Constantiensi congregata idem fieri præcepit: prout apertissime constat ex gestis concilij Constantiẽsis, sessione octaua, vbi postq̃ dicitur, libros præfati Ioannis Vuiclef fuisse in concilio Romano ad ignẽ damnatos, ipsiusmet Constantiensis concilij insuper additur definitio, his verbis, quæ proxime sequuntur expressa: In nomine Domini nostri Iesu Christi hæc sancta synodus sententias prędictorum Archiepiscoporum, ac concilij Romani ratificans, & approbans, prædictos articulos, & eorum quemlibet, libros eius- Cõsiliũ Cõstan tiẽn.

dem

dem dialogum, & trialogum per eundem Ioannem Vuiclef nominatos, & alios eiusdem autoris libros, volumina, tractatus, & opuscula, quocunque nomine censeantur, quos hic haberi vult pro sufficienter expressis: hoc perpetuo decreto reprobat, & cōdemnat. Et eorundem librorum, & cuiuslibet ipsorum lectionem, doctrinam, expositionem, & allegationem: nisi ad eorum reprobationem, omnibus Christi fidelibus prohibendo inhibemus omnibus, & singulis Catholicis sub anathematis interminatione: & ne de cætero dictos articulos, vel ipsorū aliquem audeant publice prædicare, dogmatizare, tenere, vel quomodolibet allegare: nisi ad eorū reprobationem, vt dictum est, videns illos libros, & tractatus, volumina, & opuscula, præ libata publice concremari, prout decretum fuerat in synodo Romana, sicut superius est expressum. Super quibus exequēdis, & debite obseruandis, mádat præfata sancta synod9 ordinariis locorum vigilanter intendere, prout ad quemlibet spectat secundum iura, & canonicas sanctiones. Hactenus concilium Cōstátiense. Et quanquá hæc, quæ protulim9 testimonia satis esse possent ad nostræ sentētiæ confirmationem: tamen vt illam firmiorem relinquamus, antiquiora, & vetustiora exempla repetere volo, & actus apostolicos reuoluere: in quibus apertissimum pro hac re inueniemus testimonium. Ná de mirabilib9 apud Ephesum Pauli gestis, historia illa disserés
Actu. 19 hæc ait: Multi credentiū veniebát confitentes, & annunciantes actus suos. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerūt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis preciis illorum, inuenerunt pecuniá quinquaginta millia. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. Hæc Lucas in actibus apostolorum. Si libri curiosi ex præcepto Pauli tunc comburebantur: multo magis comburerētur hæreticorum libri, qui multo magis legētibus nocere potuissent. Sed non est absque annotatione prætereundum id, quod ad exagerandam illam librorū combustionē Lucas addidit, sic dicens: Ita fortiter crescebat verbum Dei, & cōfirmabatur. Nam illis verbis aperte docet nos Lucas, talium librorum combustionem esse testimonium locupletissimum augmentationis, & confirmationis verbi Dei in illis. Quo fit, vt etiam e contrario colligere liceat, validū testimonium diminutionis, & ruinæ fidei esse in illis, qui libros hæreticorū, cūm possint, comburere nolunt. Deinde, post apostolorum tempora hoc fuisse in tota ecclesia seruatum, testatur Origenes, qui Homilia nona super Numeros ait: Si apud homines hodie iu- Origen.
dicaretur hæc causa: & apud ecclesiarum Principes haberetur examen de his (verbi causa) qui diuersa ab ecclesiis docentes, diuinæ vindictæ pertulerint vltionem, nonne iudicarent, vt si quid loquuti sunt, si quid docuerunt, si quid etiam scriptum reliquerunt, vniuersa pariter cum ipsorum cineribus deperirent? Hæc Origenes. Ex cuius verbis constat hanc esse suo tempore totius ecclesiæ sentētiá, libros hæreticorum esse comburendos. Accedit ad hæc omnia, quod Eusebius Cæ- Eusebi9
sariensis in libro de temporibus refert libros Prothagoræ sophistæ fuisse ab Atheniensibus cōbustos. Cuius combustiōis quanquam Eusebius eo loco causam non explicet: aliá tamen non fuisse credendum est, quam vt suæ reipublicæ prospicerēt, & damnum vitarēt, quod tales libri legentibus possent inferre.

Si

Si homines Gentiles tantam suæ reipublicæ, quam regendam susceperát, rationé habuerunt, multo iustius est, vt Principes Christiani maiorem Catholicæ ecclesiæ, ꝑ qua filius Dei mortem subire dignatus est, curam suscipiant, & libros hæreticorum, qui multo plusquá Prothagoræ sophistæ ecclesiæ nocere possunt, vltricibus flammis tradant. Non est enim æquum, vt Christiani Principes in recta populi gubernatione Principibus Gentium cedant. Quod si, vt faciendum esse probauimus, hæreticorum libri comburantur, dabitur per hoc, haud dubie cuiq; autori heretico digna suo crimine pœna: quoniam iuxta sapientis dictum, in quo peccauerat in eo punietur. Peccant enim omnes hæretici quadam inanis gloriæ cupiditate, ex qua pestilente radice sicut multa alia oriũtur scelera, ita etiam hæresis, quæ est omnium aliorum grauissimũ malum. Nam qui nimio affectu popularem captat gloriam: nihil pro illa assequenda intentatũ relinquet, ad illam tanquam ad quendá scopum omnes suos actus diriget. Quum loquitur, quum scribit, quũ disputat, aut quũ aliud quoduis opus agit, semper populi gloriam præ oculis habebit, quoniam hæc est summa omniũ votorũ suorum. Quod si hanc, quam ardentissime cupit gloriam, alia via se posse assequi desperauerit: tunc nouam confingere doctrinam conatur, vt rei nouitate alios in sui admirationé trahat. Ex ipso deinde impotenti gloriæ popularis desyderio oritur pertinacia tá inflexibilis, vt quamuis in certamine omnium iudicio sucumbat, nunquá cedere velit. Mauult eñ in errore persistere quá se victum fateri, ne hac occasione, vel minimam gloriæ partem, quam immodice cupit, amittat. Sunt

Sapiẽ. 6.

enim heretici optime figurati in viris illis superbissimis, qui dixerunt: Venite, faciamus nobis ciuitatem, & turrim: cuius culmé pertingat vsq; ad cœlum: & celebremus nomen nostrum. Hæretici siquidem nomina sua volunt celebrare in terris, & ob hanc causam turres superbæ vanitatis construunt, & libros hæresibus plenos cóponunt. Tam insita est omnibus hæreticis inanis gloriæ cupiditas, vt per illá, tanq̃ per proximam causam, hæretici diffinitionem Augustinus dare decreuerit, sic dicés: Hæreticus est, qui pro alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ, principatusq; sui gratia, falsas, ac nouas opiniões gignit, vel sequitur. Hæc Augustinus in libro de vtilitate credẽdi. Ob hác causam Paulus volens fidei vnitatem Philippensibus persuadere, admonet eos ab omni inani gloria abstinere, ꝙ hanc plurimum fidei vnitati nocere posse intelligebat. Vnanimes (inq̃t ille) idipsum sentientes, nihil per contentioné, neq; per inanem gloriam. Iustum igitur est, vt quam per librorum conscriptionem hæretic⁹ procurauit popularem gloriá, hanc libris eius combustis non assequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo peccauerat. Olim quidam sceleratus homo (vt strabo refert) templum Dianæ Ephæsinæ admirabili opificio constructum, igne succẽdit, & sic paruo tempore destruxit, quod multo tempore, multisq; expensis fuerat ædificatum. Deprehensus est homo ille, & interrogatus cur tam graue, atq; tam sacrilegũ scelus ausisset, respondit se optasse posteris memoriam sui relinquere, quam quia rebus clarissimis a se gestis assequi non poterat, hoc pessimo facinore se assequuturũ sperauit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhibuerũt, ne scriptor

Gene. 11

August.

Philip. 2

ptor vllus, qui sacrilegum illud facinus scripsisset, illius patratoré nomine proprio exprimere auderet, vt nomine illi⁹ suppresso, memoria, quam tam impotéter, atq; effrenate optauit ad posteros transmittere, citissime deleretur. Quisquis rem bene circumspexerit, facile intelliget nullum ouum esse alteri ouo similius, quam quilibet hæreticus homo, est illi homini scelerato. Subuertit ille, atq; destruxit templum Dianæ: & hæreticus nititur scindere, & euertere, atq; perturbare ecclesiam Dei, quæ est templum illius. Scelestus ille homo ab impotenti inanis glorię desyderio motus est ad impiũ illud facinus perpetrandum, & hæreticus ab eiusdem inanis gloriæ ardentissimo amore ducitur, vt nouá confingat doctriná, & sic ab ecclesiæ vnitate discedat. Par igitur est, vt similis hæreticum pœna constringat, vt videlicet eam, quam per librorum æditionem tam anxie concupiuit gloriam, libris eius omnibus prorsus ex orbe deletis, non assequatur. Huic etiam simile est, quod Iudas Machabæus cũ Nicanore duce exercit⁹ Antiochi Re-
2.Ma.15 gis fecit. Nam postquá ille fuit in bello occisus: iussit Iudas linguam Nicanoris abscindi, & auib⁹ dari, Cur ita? Nunquid putandum est Iudam Machabæũ illud abs re iussisse? Minime. Fuerat quidé Nicanor in Deum omnipotenté blasphem⁹, & sibi ipsi adeo arrogans, vt sibi magis q̃ Deo parendum esse nõ fuerit veritus dicere. Ob hanc Causam linguá illius etiá post mortem abscindi Iudas præcepit, vt in eo membro, quo tam impie peccauerat, illum puniret. Hæretici omnes blasphemi sunt: quoniam ecclesiam, quæ a deo semper edocetur, non dubitant dicere mendacem, aut saltem deceptam. Sunt etiam arrogantes adeo, vt suo magis tribuant iudicio, quam omnium doctorum sacrorum sententiis, parum dixi: nisi etiam plusquá totius ecclesiæ definttionibus sibi ipsis tribuerẽt. Hi per libros tanquam per quasdam linguas adhuc mortui loquuntur, & per illos in Deum & ecclesiam eius, suas effundunt blasphemias. Has igitur linguas, hoc est, eorũ libros oportet abscindere, & non solũ auibus discerpẽdos: sed flammis comburendos tradi, vt nullũ illorum possit superesse vestigium. Hæreticorum cuilibet haud dubie cõuenit illud, qđ ex mandato Dei Hieremias propheta ad Edon locutus est, sic inquiens: Arrogátia tua decepit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petræ. Hier.49
Cum exaltaueris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Et erit Idumæa deserta. Omnis, qui transibit per eam stupebit, & sibi labit super oés plagas eius. Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus. Hæreticorum congregatio quátumlibet sit aliquando multa, & frequens, tandem deo illam dispergente, erit aliquando deserta: quoniam recta fide reuelata, & plene intellecta, hæresis illorum ab omnib⁹ deseretur, neq; erit, qui illi adhereat. Frequẽtissima fuit olim, & per multas prouincias extensa hæresis Arrij: sed nunc iam velut Idumæa facta est deserta: quoniam omnes spreuerũt illam, & recesserunt ab ea. Adeo deserta est hæresis illa, vt non solũ iam non sint Arriani: sed nec Arrianorũ libri: qui illam hæresim doceant, & tueantur. Frequentissima, & multis populis plena est hodie hæresis Luthæri, qui sicut aquila exaltauit nidũ suum, tanta superbia, & arrogátia deceptus, vt non vereatur in cœlum ponere os suum, & dicere Ecclesiam fuisse in tenebris

nebris vsq; ad prædicationem suam:
sed confido in Domino, ꝙ tandē erit
tanq̄ Idumæa deserta. Sed quomodo
erit deserta hæreticorū congregatio?
Sicut subuersa ē Sodoma, & Gomor
ra, & vicinæ eius, ait Dominus. Hæ
Gen.19. antē ciuitates (vt historia sacra refert)
igne subuersæ sunt, & incendio perie
runt. Igne ergo succēdere oportet nō
solum hæreticos: sed etiam libros eo-
rum, vt sit hæresis om̄is velut Idumęa
deserta, & nemo sit qui habitet in ea.
Iosue.15 Iericho ciuitas non solū fuit a filiis Is-
rael destructa, sed igne succēsa, & fun
ditus deleta, vt fundamento sublato
nulla maneret reædificatiōis occasio.
Quantumlibet sit hæresis aliqua de-
structa, rationibus conuicta, & ab or-
be Christiano prorsus deleta: si tamen
superstites sunt libri, qui illam doceāt,
atq; tueantur, fundamenta illius ma-
nere videntur, super quę facile poterit
hæresis illa reædificari. Quisquis igi
tur Christianæ rei publicæ bene con-
sultum esse optat, om̄es hæreticorum
libros, si potest, comburere faciat, ne
forte fidelis aliquis in illis legens, ab
illis lædat̄, & pereat. Si hæreticorum
2.Tim.2 colloquia, iuxta Pauli præceptū sunt
deuitanda ne illorum communione
lædamur: & magis (vt pręfati sumus)
nocere possunt hæreticorum scriptu-
ræ, quam verba, consequēs est, vt ma-
iori cura sint euitandi libri, quam ver-
ba & multo diligentius sit circa illorū
prohibitionem inuigilandum. Et qd'
diximus de libris hæreticorum, idem
prorsus faciendum esse censemus de li
bris Iudæorum, & aliorū infidelium,
quos inter Christianos, & sub Chri
stianorum dominio viuere contige-
rit. Est tamen aliqua inter Iudæorum
libros differentia consyderanda: quia
non omnes in eodem sunt gradu, &
ideo nec eadem lege iudicandi. Qui-
dam enim sunt absolute boni, vt sunt
libri omnes veteris Testamenti, & alij
qui veras illorū librorum continēt ex-
positiones, & hi permittendi sunt Iu-
dæis, quemadmodū permittitur illis,
vt legis Mosaicæ ritus, & ceremonias
seruent. Quia in illis omnibus habe-
tur quodam testimoniū fidei Catho-
licæ, quę in illis representatur, tanquā
veritas in figura, & corpus in vmbra.
Sunt alij libri a doctoribus Iudæorū
cōpositi, pleni mendaciis, & somniis,
& fabulis, & (quod multo peius est)
multis in Christū, & legē suam blas-
phemiis. Per hos libros seducuntur,
simplices eorum, & in sua perfidia nu
triuntur & fouentur, & detinētur, ne
ad fidem Christi conuertantur. Hi ta
les libri merito deberēt comburi: quia
sicut sunt compellēdi, ne fidem Chri-
sti malis persuasionibus impediāt, ita
iustum est, vt compellantur, ne libris
æditis impediant, quominus eorum
aliqui ad fidem Euangelij conuertan
tur. Et sicut compellēdi sunt, ne Chri
stum, & sanctam eius legē verbis blas
phement, ita etiā ne blasphement scri-
ptis. Hæc autem omnia tollentur, si
tales libri comburantur, quod Chri-
stiani Pricipes legitime facere possūt,
cū Iudæi in pœnā peccati, qd' cōmise-
runt in morte Christi, facti sint serui.

RESPONDETVR ALIQVI bus rationibus, quibus aliqui pro- bare nituntur hæreticorum li- bros esse permittendos. Caput. 16.

ET SI VRGENtissimis, euidentissi-
misq; rationibus ꝓ-
baui hæreticorum li
bros nō esse permit-
tendos: sed esse com
burendos

burendos, aut alio modo abolendos, non desunt tamẽ, etiam ex his, qui se Christianos iactant, qui huic Catholicæ veritati repugnare non vereãtur. Nam cum olim ante aliquot iam elapsos annos in Flandria versarer, frequens de hac re mihi disputatio fuit cum quodam viro docto, & Catholico, vt exteriora ostendebant, hæretico tamen, vt ego suspicabar. Et aliquos postea eiusdem classis homines Parisijs, & alibi inueni, qui cũ se Christianos videri optarent, hæreticorũ tñ libros non esse comburendos, pertinacissime tuebãt. Sunt enim nunc multi passim tales: quales Christus Saluator noster vẽturos esse prædixit, vestimenta ouium portãtes, qui tamen intrinsecus sunt lupi rapaces. Illorũ omnium cõmunes rationes hic referam, & cũ illas facillime reiecero, ostendam eos debillissimo, & minus, q̃ arundineo baculo inniti. Primo quidem dicunt multa vere Catholica, & bene tractata esse in libris hæreticorũ, multos scripturæ sacræ nodos optime explicatos, multa obscura elegãter illustrata, quæ apud viros Catholicos prorsus non habentur, aut non sunt tam bene explicata, atq; digesta. Iniustũ autem esse dicunt Catholicã ecclesiã his omnibus priuare, & inde colligunt, vt iniustum etiã sit tales hæreticorũ libros comburere, ex quorum combustione tam graue incõmodum Christianæ reipublicæ aperte oritur. Hæc argumentatio, quam illi vrgentissimã putant, vtroq; claudicat pede: quia ambę antecedẽtis partes, quibus illa ad conclusionem procedere nititur, sunt falsæ. Nam quod primo assumpsit, multa in hæreticorũ libris inuenire bona, & bene tractata, quæ apud viros Catholicos minime reperiri possunt, falsum est, & diuinæ prouidentiæ aperte

Matt. 7.

iniuriosum. Fateor quidẽ aliqua esse in hæreticorũ libris vera, & Catholica & pulchre explicata, alias nullus illis fidem præbere vellet, si omnia plena mẽdaciis essent. Quod aũt ea vera, & Catholica, quæ ab hęreticis bene tractata sunt, minime apud Catholicos doctores inueniri possint, hoc est, q̃d cõstantissime nego. Nã etsi aliq̃n deus malis hominibus, & infidelibus, ꝓphetandi munus cõcessit: ea tñ, quæ illi ꝓphetãdo prædixerũt, non per illos solos prædicta esse voluit: sed per aliorũ bonorum prophetarum ora multo melius, & expressius illa eadem mundo manifestari decreuit. Propetauit Balaam ille malus de aduentu Messiæ: sed multo melius atq; apertius, quam ille prædixerunt hoc alij prophetæ. Cayphas ille, qui Pontifex erat anni illius, quo passus est Christ⁹ saluator noster prophetauit, ꝙ Iesus pro omnium salute moriturus erat. Hanc tñ generis humani salutẽ per Christi mortẽ habendã, Dauid, Esaias, & alij plurimi sancti prophetę, multo latius, & apertius prædixerunt. Cumprimũ veritatem aliquam ad salutem animæ necessariam Deus mundo reuelare voluit, nunquã nisi per iustos, & sanctos viros id fecit. Dedit Deus olim veterẽ legem: sed per manus sanctissimi viri Moysi tradidit illam populo Israel. Instituit longo post tempore legem Euangelicam, primos tñ illius prædicatores nõ voluit esse fures, sicarios, homicidas, adulteros: sed solos sãctissimos viros, apostolos videlicet suos, quos ille ad hoc opus elegerat. Præcepit illis Christus saluator noster, vt eũtes in mũdũ vniuersum ꝑdicarent Euangeliũ om̃i creaturæ: hoc tamen noluit eos statim facere: præcepit em̃ illis ab Hierosolymis ne discederẽt: sed expectarent promissionẽ patris, & acciperẽt prius vir-

Nu. 24.

Ioan. 11.

Mar. vlt.

Actu. 1.

tutem spiritus sancti superuenietis in illos. Cur ita? Nempe vt per aduentum spirit9 sancti illos faceret dignos Euangelij præcones, sine quo indigni essent ad tam sublimem legẽ mundo annunciandã. Nam quia hanc spiritus sancti gratiam Paulus intellexerat esse necessariam ad digne annunciandum Euangelij veritatem, ideo de
2. Cor.3 se, & aliis Apostolis dixit: Sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti. Non est igitur credendum, vt Deus, qui alias Euangelij veritatem non nisi per viros spiritu sancto plenos mundo reuelare voluit, nunc aliquã Euangelij partem ante incognitã per schismaticos hæreticos mũdo notam facere velit. Neq; est etiam credendum, ecclesiam, quæ vbertim est olim a Christo edocta, & nunc quotidie ab illo abunde edocetur, aliquid ex his, quæ sunt necessario credẽda, ignoret. Alioqui non satis promissioni suæ fecisset Christus, qua fidem suam obstringẽs
Ioan.14 dixit: Paracletus aũt spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo: ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Si Christus omnia necessario credenda docuit, & spiritus sanctus omnium illorum intelligẽtiam dedit, consequẽs est, vt ecclesia nihil illorum ignoret.
Gen.18. Nunquid celare potero Abraham, ait Deus, q̃ facturus sum? Si Deus Abraham celare noluit propter amicitiam, quæ factur9 erat, credere par est, illum multo minus celasse ecclesiæ illa, quæ ad suam sunt necessaria salutẽ. Q m̃ illam, eo q; sponsa eius est, multo ardẽtiori amore cõplectitur. Et hoc ipsum docet nos Deus per amos prophetam
Amos.3 sic inquiens: Non faciet Dominus Deus verbum: nisi reuelauerit secretũ suum ad seruos suos prophetas. Non dixit ad qualescũq; prophetas: sed ad solos seruos suos. A viris igitur fidelibus ex quibus ecclesia Catholica constat, discere debemus: si quid scire cupimus, non ab hæreticis. Quoniam ecclesia in his, quæ ad pietatem, & religionem spectant, est multo vberius edocta ab illo, qui nec fallere, nec falli nouit. Et hoc ipsum docet Irenæus martyr libro tertio aduersus hæreses capite quarto sic dicens: Tantæ igitur ostensionis cũ sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem: quam facile est ab ecclesia sumere, Cum Apostoli quasi in depositorium diues plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicũq; velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos. Quæ autẽ sunt ecclesiæ cũ magna diligẽtia diligere, & apprehẽdere veritatis traditionẽ. Quid enim? Et si qñ de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nõne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere, qđ certum, & rei liquidum est? Quid autem si neq; apostoli quidẽ scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinẽ sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus cõmittebant ecclesias? Hactenus Irenęus martyr, & Polycarpi martyris discipulus. Ex cuius verbis euidẽter cõstat ecclesiã esse om̃i veritatis doctrina plenissimã, nulliusq; hæreticorũ doctrinæ indigentẽ. Deinde, licet ecclesia aliquid ad fidẽ spectans ignoraret, non est credendũ, neq; verisimile, hæreticis illud esse a Deo reuelatũ. Cõfiteor tibi pater (ait Christus Saluator noster) quia abscõdisti hæc a sapiẽtibus, & prudẽtibus, & reuelasti

Irenæus

Mat.11.

uelasti ea paruulis. Paruulis, inq̃, reuelat Deus, quæ sapientibus, & prudentibus absconderat, non superbis, non his, qui sua existimatione tam magni sunt, vt suam sententiá non dubitent omnium aliorum sententiæ præponere. Paruulis, inquá, reuelat Deus, id est, humilibus, qui minima de se putant, qui suæ nunq̃ volunt inniti prudentiæ, qui captiuare nó dubitant intellectum suum in obsequiũ Christi. Huiusmodi paruulis Deus sæpe reuelat mysteria, quæ abscondit a sapientibus, & prudétibus, non hæreticis, qui sua existimatione tam magni sunt, vt reliquos omnes sua sapientia excedere putét, & suo iudicio plus q̃ totius ecclesiæ definitionibus tribuere non vereantur. Præterea, quanq̃ daremus aliqua esse in hæreticorum libris Catholice, & fideliter tractata, quę in Catholicorum libris non reperirentur, illa tamen non essent ab hæreticis sumenda. Quia hæretici simul cum illis veris multa alia falsa admiscent, & timendum est ne dulcedine veritatis allecti lectores, venenũ falsitatis incauti deglutiant. Præstat igitur cibo quálibet bono carere, q̃ illum exitiali veneno permixtum comedere. Et inde constat falsum esse illud, quod secũdo loco in præfata argumentatione assumptum est vbi dicitur, iniustum esse priuare ecclesiam illis veris, & bene digestis, quæ in libris hæreticorũ inueniũtur. Non est certe iniustum: imo est e contrario iustissimum, atq; sanctissimum & perinde, ac necessarium, vt a matre nostra ecclesia, in qua per baptismum geniti sumus, & a fratribus nostris fidelib⁹ auferamus cibos q̃libet bonos, si illos veneno mortifero ꝑmyxtos esse cognoscim⁹. Talis per omnia est hæreticorũ doctrina, quæ semper veris habet falsa permyxta: quo fit, vt sit ab omnibus deuitanda. Hoc autẽ ita esse apertissime docet Gregorius, qui libro quinto Moraliũ sic ait: Habent quippe hoc hæretici propriũ, vt malis bona permisceant quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim semper praua dicerẽt, citius in sua prauitate cogniti, qđ vellent minime persuaderent. Rursum si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad vtraq; deseruiunt, & ex malis bona inficiũt, & ex bonis mala, vt recipiant̃, abscondũt: sicut qui veneni poculũ porrigit, ora poculi dulcedine mellis tágit: dumq; hoc, quod dulce est, primo attactu delibat̃, etiá illud quod est mortiferũ, indubitáter absorbet̃. Itaq; hæretici ꝑmiscent recta peruersis vt ostendẽdo bona auditores ad se trahant, & exhibẽdo mala latẽti eos peste corrũpant. Hactenus Grego. Ecce vides apertissimo Gregorij testimonio ꝓbari, semper hæreticorũ doctrinam esse veluti qđdá venenatũ poculũ. Et inde necessario consequit̃, vt quisq; Christianæ reipu. aliquá tenet̃ habere rationé, teneat̃ etiá tale poculũ ꝑdere ne eidé reipubli. Christianæ vnq̃ nocere valeat. Præstat eñi ecclesię tali poculo carere, quá venenatum bibere. Eandem sententiam docet Leo Papa huius nominis primus, qui (vt supra proxime præcedenti cap. ostédimus) in epistola ad Toribium Astorigensem Episcopum cap. 15. præcipiens, vt libri Priscilliani starũ, & aliæ scripturæ apocriphæ vitẽtur, & cõburantur id, quod huic sentẽtia obiici poterat, reiicit sic inquiens: Quáuis eñi sunt in illis quædá, quæ videant̃ specié habere pietatis, nunq̃ tñ vacua sunt venenis: sed per fabularum illecebras hoc latẽter operantur, vt mirabilium narratione seductos, la queis cuiuscũq; erroris inuoluát. Hęc

Gregor.

Leo Papa pm⁹.

Leo Papa hui9 nominis primus, Ob
Lucæ. 4 hanc causam Christus Saluator noster dæmonia clamātia, & dicētia illū esse filiū Dei, increpauit prohibens ne talia loquerentur. Verissima erant, & sunt, quæ dicebāt, attamen loqui prohibuit, nec tamen gratis: sed ob iustissimam causam illū fecisse, credendū est. Nempe vt populo occasionem tolleret credendi dæmonibus iterum falsa dicentibus. Hanc enim esse illius prohibitionis causam, testatur Beda in commentariis super Lucam, sic inquiens:
Beda Quare autem dæmonia Dominus se loqui ꝓhibet, Psalmista ma-
Psal. 49. nifestat, qui ait: Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas per os tuum? Ne quis dum prædicantem audit, sequatur errorem. Imꝓbus enim magister est diabolus, qui falsa veris sæpe permiscet, vt specie veritatis testimonium fraudis obtexat. Hæc Beda. Si Christus Saluator noster propter illā causam prohibuit dæmones clamantes, iustum est, vt ecclesia, quæ illi, veluti copus capiti se conformare debet, hæreticos, qui sunt dæmonum progenies, prohibeat scribentes, ne suis scripturis populo nocere possint, vt dæmones poterant nocere verbis. Prudēter igitur Ecclesia facit, quum hæreticorum libros prohibet, & illos cōburendos esse decernit: quia iuste timet ne id eueniat, quod Sapi-
Eccli. 13 ens ait: Qui tetigerit picem inquinabit᷑ ab ea. Secūdo adhuc mihi obiiciebant, hi, qui hæreticorum libros permittendos esse mecum contēdebant, sic dicentes: Esto, hæreticorū libri aliqua falsa contineāt, quod negare non possumus: quia alias hæretici non essent, alia tamen via absq; illorum combustione potest obuiari incōmodo, qđ tales libri possent Christianæ reipublicæ inferre. Nā si libri illi ab omnibus repurgentur erroribus, tunc permanebunt reliqua omnia munda, & poterūt tunc bona quæ habent, absq; vllo veneni periculo legentibus offerri. Malum est ergo libros hæreticorū comburere: quia per talem combustionē ecclesia priuatur his, quæ in libris hæreticorū bene, & Catholice tractata sunt, quæ sine vllo suo periculo posset habere. Huic obiectiōi facile respōderi potest per ea, quæ in responsione ad priorē argumentationē dicta sunt. Ibi enim ostendimus tum rationibus ex sacris literis desumptis, tū testimonio sancti Irenæi, nihil esse in hæreticorū libris verū, & Catholicū, quod nō sit in libris Catholicorū multo melius, & purius pertractatum. Ex quo euidentissime colligitur, ecclesiā nullius Catholicæ veritatis cognitionē priuari, etiam si omnes hæreticorū libri comburerent᷑. Sunt adhuc alia duo, per quæ huiusmodi obiectionem facile reiicere possum9. Nā licet daremus aliqua esse in hęreticorum libris vera, & Catholice discussa, quæ in libris Catholicorum nō inueniuntur, ea tamen duplici ex causa ab hæreticis petere non expediret, etiā si eorum libri ad amussim corrigerentur, & essent ab omni errore defecati. Primo quidem consyderare oportet scripturæ sacræ dignitatem tantam esse, vt non cuilibet eas contrectare liceat, & multo minus eas interpretari, & de illarum intelligentia contendere: sed illis solis hoc licere credendum est, qui vere fideles sunt, & scripturam sacram ea, qua decet reuerentia suscipiunt. Hoc autem facile quisque intelliget, si prius animaduerterit, quo nomine sacra scriptura censeatur. Paulus apostolus qui nouit arcana Dei, sacram scripturam appellat testamentum diuinum, ita vt legem veterem vetus appellet testamentum

ſtamentum: legem vero Euágelicam teſtamentũ dicat nouum. Nam in epiſtola ad Hebræos loquens de excellentia legis Euágelicæ ſupra legẽ veterẽ, quæ peccatoribus gratiá reddere non
Hebr.9. valebat, ſic ait: Et ideo noui teſtaméti mediator eſt, vt morte intercedente in redemptionẽ earum præuaricationũ, quę erant ſub priori teſtaméto, repromiſsionẽ accipiát qui vocati ſunt æternæ hæreditatis. In quibus verbis Paulus veterẽ lẹgẽ prius teſtamentũ, & legem Euangelicá nouum teſtamentũ appellauit. Quæ nomina adeo apud oẽs Catholicos inualuerunt, vt illæ duæ leges nõ aliter, q̃ noui, & veteris teſtaméti nominibus iá ab oẽibus appellent. In hoc teſtaméto Deꝰ nullá diuitiarũ ſuarũ partẽ hęreticis mádauit, neqꝫ illos ſuorũ bonorũ hæredes inſtituit. Si nõ decebat, vt filius ancillæ ſimul cum filio liberæ hæres inſtitueretur, multo minus decet vt alienigena qualis eſt hæreticus ſimul cũ filio liberę hereditatẽ capiat. Si ancilla, hoc eſt
Gal.4. ſynagoga (vt ait paulus) eiiciẽda erat, multo iuſtiꝰ eſt vt eiiciať extranea, & inimica, hoc ẽ, eccleſia malignátiũ cũ filiis ſuis hæreticis. Qm̃ hæc non ſeruit, neqꝫ aliquid vtilitatis affert eccleſiæ, quemadmodũ olim ancilla ſynágoga: ſed tanq̃ inimica, & rebellis ſemper illam hoſtili perſequiť animo. Abdicatis igitur hæreticis tanq̃ peſsimis filiis, neceſſario conſequẽs eſt, vt nullum illi habeát ius inſpiciẽdi teſtamentum paternũ, quod eſt ſacra ſcriptura. Si inſpiccere nõ poſſunt qui fit, vt poſſint interpretari? Nullo igitur modo decet ſcripturæ ſacrę interpretationem petere ab hæretico, cum illi non liceat illam interpretari. Hanc ſententiá docet aperte Tertullianus in libr. de præſcriptionibus hæreticorũ, ſic dicens:
Tertulli. Non Chriſtiani nullum ius capiunt Chriſtianarũ literarũ, ad quos merito dicendũ eſt. Qui eſtis, qñ, & vnde veniſtis: Quid in meo agitis nõ mei? Quo deniqꝫ Marcion iure ſyluá meá cædis? Qua licentia Valẽtine fontes meos tráſuertis? Qua ptáte appelles limites meos cómoues? Quid hic cęteri ad voluntatẽ veſtrá ſeminatis, & paſcitis? Mea eſt poſſeſsio, olim poſsideo, habeo origines firmas, & ipſis autoribus quorũ fuit res. Ego ſũ hæres apoſtolorũ, ſicut cauerũt teſtaméto ſuo, ſicut fidei cómiſerũt, ſicut adiurauerũt, ita teneo. Vos certe exhæredauerunt ſemper, & abdicauerũt, vt extraneos, & inimicos. Vnde autẽ extranei, & inimici Apoſtolis hæretici: niſi ex diuerſitate doctrinæ, quá vnuſquiſqꝫ de ſuo arbitrio aduerſus Apoſtolos, aut protulit, aut recepit. Illic igitur, & ſcripturarum, & expoſitionũ adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ. Hactenus Tertullianus. Nec pro hac re opus eſt teſtimonio hominum, pro qua Deus ipſe, qui ꝑ ora prophetarũ ſuorũ loquutꝰ eſt, apertũ reddit teſtimoniũ. Nam patiẽtiſsimꝰ ille Iob, de hæreticorũ furto, & violentia loquẽs, ait: Agrũ nõ ſuũ demetũt, & vineá eius, quá vi opreſſerát, vindemiát. Iob.24. Quæ verba beatus Gregori. in Moralibus de hæreticis intelligenda eſſe cenſet, ſic inquiẽs: Poteſt agri nomine ſcripturę ſacræ latitudo deſignari, quá hæretici nõ ſuá demetũt: qa ex ea ſẽtẽtias lóge a ſuis ſenſibꝰ diuerſas tollũt. Gregor. Quæ vineæ quoqꝫ appellatiõe exprimiť: qa per veritatis ſẽtẽtias, botros virtutũ ꝓfert. Cuius vineæ Dñm id eſt, ſcripturæ ſanctæ cõditorẽ, quaſi vi opprimũt: qa eius ſenſum in verbis ſacri eloquij inflectere violẽter conantur, qui dicit, ſeruire me feciſti in pctis tuis ꝑbuiſti mihi laborẽ in iniquitatibus tuis. Et eandẽ vineá vindemiant: Eſai.43.

quia ex ea sententiarum botros, pro suæ intelligentiæ intentione coacervant. Hæc Gregorius. In quibus verbis id potissimũ est annotandum, quod ait sacram scripturá esse agrum a possessione hæreticorũ alienum, ac proinde hæreticos in illo, nec seminare, nec metere posse. Sed multo apertiora sunt, quæ Deus, teste Dauid, locutus est. Nam vt Dauid ait) pecca-
Psal.49. tori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Quæ verba interpretans Cassiodorus in commen-
Cassiod tariis super Psalmos, sic ait: Testamentum vero vetus, & nouum significat, quia dum vnum suspése dicitur, vtraque memorantur. Potest hoc & de hæreticis doctoribus dici, qui legem Dei docere præsumunt. Assumere enim præsumptionem significat inde noti. Nam lectioné credentibus non videtur interdicere, in qua peccatores maxime dignatus est commonere. Hæc Cassiodorus. Qui verba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de solis hæreticis interpretanda esse censet. Et si quis contendat illa de omnibus peccatoribus esse intelligéda, ego facile cedam: quia hic sensus non obstabit nostræ priori sententiæ: sed valde iuuabit illam. Nam si Deus succenset peccatori, quod audeat ille enarrare iustitias eius, & assumere testamentum illius per os suum, multo magis ob eandem causam succensebit hæretico, cum sit ille omnium peccatorum pessimus. Est adhuc alia causa, & nó minor: sed forte vrgentior, propter quam non expedit: imo nec licet, præsertim idiotis, scripturæ sacræ interpretationem ab hæreticorum libris petere: etiam si illi sint ab errorum fecibus repurgati. Nam ea, quæ credere tenemur, semper sunt constanti animo, & minime hæsitanti suscipienda. Alioqui si talis adesset dubitatio, quæ suspensum & nutanté teneret animum, hæc (vt supra libro secundo capite primo documus) satis esset ad hæreticũ hominem efficiendũ. Ea, quæ ab hæretico homine dicuntur, aut scribuntur, semper oportet esse homini Christiano suspecta: quia a tali viro dicta: nisi illorum certam veritaté iam aliunde cognouerit. Diogenes Laertius in libro de vitis philosophorum, quum de Aristotele differit, refert illum cuidam interroganti, quam mercerdem haberet mendax, sic respondisse. Vt quũ vera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præsumitur enim & iuste, illum semper mentiri. Nam (vt regula iuris ait) semel malus semper præsumit malus. Quam regulam de eodem genere malitiæ intelligendam esse iurisperiti docent, & bene. Iniustum enim esset, vt quia vnus aliquis in crimine adulterij, aut alio quouis crimine deprehensus est, ob id solum reliqua omnia crimina de illo liceat suspicari. De illo tamen, qui in vno aliquo crimine semel deprehensus est, merito suspicari licet illum in tali crimine versari, quousque de illius emendatione plene constiterit. Constat auté hæreticũ errasse, & vel semel mendacé fuisse, alioqui non esset hæreticus. Iuste igitur quisque suspicari poterit, illum in omnibus, quæ loquitur, aut scribit errare, & mentiri: nisi aliunde illorũ veritas plene constiterit. Quo fit, vt nunq̃ illi ob personæ suæ meritũ sit adhibéda firma fides: sed oĩa, q̃ aliunde non sunt probata, erũt semper suspecta ob id solũ, quod sunt ab illo dicta. Et hoc mihi sensisse vistetur Sapiés, quũ dixit: A médace Eccl.34 quid verũ dicet? Non q illũ necessario métiri, aut veritaté dicere non posse, doceat: sed q semper est de menda-

cio

ciò suspectus qui fuerit semel in mendacio deprehensus. Ob hanc causam beatus Augustinus in epistola ad beatum Hierony. non permittit, vt ad sacras literas, vel minimũ admittatur mendacium: quoniá illud solũ (vt ait) reliquis omnibus detraharet fidem, & autoritaté. Ex his omnibus aperte, atque euidéter colligitur non esse homini illi credendũ, qué constat errasse, & hæreticũ esse: nisi q̃ loquitur, aut scribit aliorum certiori testimonio sint cóprobata. Non est igitur æquũ, vt scripturæ sacræ expositioné ab hæreticis petamus cum illi sint alias deprehési eandé scripturam deprauasse, vt in alienum a fide Catholica sensum illam detorsisse. Nullus cibum corporeũ (si tamen vllam suæ vitæ ille rationé habet) ex illius manu sumere auderet, quem sciret, vel semel alicui venenũ ꝓpinasse. Multo ergo iustius est, vt quisque salutis & vitæ animæ suæ rationé habere volés, doctriná fidei ab hæreticis accipere reformidet, quos in confesso est pluries in suis scriptis venenosa dogmata miscuisse. Vir ille Euágelicus, qui ob in-
Lucæ. 11 opinatũ amici aduentũ panes accommodatos petebat, solá vicini ianuá pulsat. A solo Christiano pané veræ doctrinæ petere debemus: qm̃ Christianus vir cuilibet alteri Christiano vicinus est, ambo intra vná eandéque ciuitaté, népe ecclesiam, cómorantes. Ab hæreticis auté tanq̃ extraneis, qui ab ecclesiæ incolatu recesserunt, nihil petendũ. Iniuriam certe faceret Ecclesiæ matri suæ Catholicus filius eius, si pané doctrinæ peteret ab hæreticis, quos illa despectissimos habet, ꝓut ipsamet
Iob. 30. apud Iob de eisdé hæreticis loquens, ait: Quorum non dignabar patres ponere cũ canibus gregis mei. Quæ verba interpretans beatus Gregorius in Moralibus ait: Quid est grex sanctæ ecclesiæ: nisi multitudo fidelium. Vel Gregor. qui alij huius gregis canes vocátur: nisi doctores sancti, qui eorundé fidelium custodes extiterũt? Qui dũ ꝓ dño suo diurnis, nocturnisque vigiliis clamauerunt, magnos, vt ita dixerim, latratus ꝑdicationis dederũt. De quibus eidé ecclesiæ ꝑ Psalmistá dicitur: Lin- Psal. 67.
gua canum tuorũ ex inimicis ab ipso. Nónulli quippe ab idolorũ cultibus reuocati, facti sunt prædicatores Dei. Et paucis interpositis subdit: Patres vero hæreticorũ dicimus, eos videlicet quos hæresiarchas vocamus, de quorũ peruersa ꝑdicatióe locutióis semine sequétes sunt populi in errore gñati. Sancta ergo ecclesia cũ canibus gregis sui hæreticorũ patres ponere dedignatur: qa inuétores errorũ diiudicádo respuit, eosque inter veros patres numerare contémit. Qui & si quosdá nisi sunt a gétilitatis errore reuocasse, quorundá mores ad honesta agéda docuisse, ꝑ eo tñ, q́ de dño recta nó senserũt, eos cũ canibus gregis sui nó ponit: qa cũ rectis ꝑdicatoribus non ascribit. Hæc Grego. Et idé mihi videtur sensisse ꝓpheta Ezechiel, quũ ex mádato Dñi ad falsos ꝓphetas Israel loquitur, sic dicés: Væ ꝓphetis Ezec. 13.
insipiétibus, q sequuntur spiritũ suũ, & nihil vidét. Quæ verba beatus Hiero. declarás in cómentariis sup Ezechie. prophetá, sic ait: Cũ prophetarũ nomé scd'm regulá scripturarũ bonis, malisque cóe sit, in eo differũt, qd' boni ꝓphetæ esse dicuntur sapiétes: mali aũt stulti, Hieron.
et insipiétes. Quorũ alterũ refertur ad ecclesiasticos viros: alterũ ad oés hæreticos, qui Dei spiritũ relinquétes, sequũtur spiritũ suum: quia nequaq̃ diuino instinctu: sed proprio corde vaticinantur: vnde & nihil vident. Hec Hiero. Sed quare istis prophetis insipiétibus, hoc est, hæreticis, ꝓpheta dixerit Væ, verba quæ sequuntur, aperte exprimũt.

Vidét vana (inquit Ezechiel) & diuinant mendacium, dicentes, ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, & perseuerauerunt confirmare sermonem. Ecce causam propter quam dixerit hæreticis, Væ. Causa igitur cōminationis manifestata, quid tandem cum illis Deus agere decernat, propheta exprimit, sic dicens: Propterea hæc dicit dominus Deus: Quia loquuti estis vana, & vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, ait dominus Deus. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium. In concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur. Quæ verba, licet beatus Hieronimus referat ad vltimum iudicij diem, in quo Deus extra conciliū populi sui constituet hæreticos: nihil tamen obstat, quinetiam de hac præsenti vita intelligant, in qua hæretici iam sunt a concilio populi Dei separati: qa sunt extra ecclesiam, quę sola est populus Dei. Sed quia prophetarum verba obscuriora sunt, nec semper iuxta literæ superficiem: sed sæpe iuxta mysticum illorum sensum sunt accipienda, qui parum efficax esse solet ad doctrinę alicuius confirmationem: ideo aliud ex sapiente Ecclesiastico apertissimum proferam testimoniū, quod apertissime testetur: sacræ scripturæ expositionem non esse ab hæreticis accipiendam. Sine mendacio (inquit il-
Eccli 34. le) consummabitur verbum legis, & sapiētia in ore fidelis complanabitur. Nihil certe potuit dici apertius pro nostra, quam tuemur, sententia. Si sapientia in ore fidelis complanabitur: ergo ab hæretico, qui non fidelis: sed infidelis est, nō complanabitur: sed mille asperitatibus replebitur. Si verbum legis consummabitur sine mendacio, necessario cōsequēs est, vt verbūm legis non sit apud hæreticos cōsummatum, apud quos tam multa reperiuntur mendacia.

AN LICEAT ALICVI, quum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere. Caput. 17.

NON SEMPER hæreticorū libri (vt necessario faciendū esse in præcedēti capite docuimus) cōburūtur: imo aliqñ, propter iudicū, ad quos spectat, negligentiam, aliquando propter negociatorum pessimam auaritiam, passim omni emere volenti venales exhibentur, vt quisquis voluerit, ęos legere possit. Ob hanc causam a multis Catholicis viris dubitatur, an quisquis voluerit hæreticorū libros legere, licite illud, & sine peccato facere possit. De hac re (prout ego existimo) non potest certa aliqua, & generalis dari definitio: sed varias oportet facere consyderationes, iuxta quas varia oportet dare respōsa. Prius quidem consyderandum est, an sit aliqua superioris hominis potestatē ad hoc habentis prohibitio, qua sit omnibus interdictum libros hæreticorum legere. Si talis est prohibitio lege statuta, quæ omnibus sine vllo discrimine lectionem librorum hæreticorum interdicat, absq; vlla dubitatiōe credo omnem illū peccare, qui in talibus libris lege prohibitis legerit. Inobedientia siquidem, qua præcepta superioris implere recusat, illum appertissime reum peccati efficit. Qui vos spernit (ait Luc. 10
Prælatis, & superioribus Saluator noster) me spernit. Et iterū: Super cathe- Mat. 23.
dram

dram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis, facite. Cum dixit, quæcunque dixerint vobis, non absolute capiendū est: vt omnia, quæ illi pro libito suo subditis iniungere voluerint, subditos ad omnia illa facienda coactos esse, docuerit Christus. Sed dictio illa quæcunque, ad omnia, & sola illa referenda est, quæ ad Cathedram, in qua sedēt, spectant. Omnia enim spectantia ad cathedram, & non alia, quæ prælati subditis præceperint, subditi facere tenentur. At nihil potest magis ad sacerdotalē cathedram pertinere, quam subditos, vt in vera fide permaneant admonere, omnem erroris occasionem ab illis procul semouere: nihil ergo iustius subditis præcipere potest Prælatus, quā si inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum: ex qua maximum illis incōmodum oriri possit. Nec aliquid interesse puto, an lex, qua cauetur hæreticorum libros legi, sit a potestate ecclesiastica, an a potestate laica sancita: quoniam huic etiam sicut illi obedire tenemur, Paulo ita docente, qui de omni potestate absque vllo discrimine loquēs
Rom. 13. ait: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas: nisi a Deo. Quæ autē sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinatiōi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationē acquirunt. Et paucis interpositis subdit: Ideoque necessitate subditi estote, non solū propter iram: sed etiam propter conscientiam. Ex quibus Pauli
S. Tho. verbis beatus Thomas colligit humanas leges non solum Pontificias: sed etiam Cæsareas, & Regales obligare subditorum conscientias ad illarū obseruationem. Et certe huic beati Thomæ sententiæ fauere videtur Theophilactus, qui prædicta Pauli verba interpretās, sic ait: Necesse est, vt subeas Theoph iugum, vt nō modo, vel Dei, vel Principum iram nil prorsus pericliteris, vt contumax, nec intollerabili afficiaris supplicio: sed etiam ne conscientia carere appareas. Hæc ille. Hoc tamen non est vsquequaque de omni lege intelligendum: sed oportet cōsiderare legis materiā, hoc est, rem ipsam, circa quā ordinata est lex. Si res est leuis, et quæ parum conducere potest reipublicæ, non est credendū talis legis conditorem velle per talē legem subditos suos ad culpam aliquam obligare, & si hoc forte voluit, & per legem suam expressit, non credo illum hoc facere posse. Nam (vt ait Paulus) non est data su- 2. Cor. 10 perioribus potestas in destructionem: sed in ædificationem. Maxima autem esset animarum destructio, & periculosissimus illarū laqueus: si pro leuissima quaque re possent superiores legē statuere, pro cuius transgressione subditi incurrerent culpam aliquam, vel peccatum præsertim mortale. Si res est magni momenti, ex qua magnum aliquod commodum, aut incommodum possit reipublicæ oriri: non dubito superiorem potestatem quæcunque illa sit, siue ecclesiastica, siue ciuilis, posse condere legem, quæ subditos illius transgressores obliget ad culpā etiam mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum loquutum fuisse cum dixit: Ideoque necessitate subditi estote, Rom. 13. non solum propter iram: sed etiā propter conscientiam. At cum res sit magni momenti, lectio librorum hæreticorum, ex qua grauissimum (vt præcedenti cap. ostendimus) Christiana respublica potest suscipere dispēdium, conuincitur inde, vt non solum Pontifices: sed etiam Reges, & quilibet aliæ potestates laicæ, possint condere legem prohibentē lectionem librorum

hæretico-

hæreticorum, cuius legis transgressores, læthali sese obligent culpa. An autem de huiusmodi hæreticorum libris non legendis aliqua generalis prohibitio, aut a summo Pôtifice, aut a Cæsare sit lege statuta, mihi hucusq; non constat. Quidam forte dicent talem prohibitionem esse datam in cap. Fraternitatis. extra de hæreticis. vbi dicitur: Celestini, & Pelagij hæreticorum capitula non esse recipiéda: quia damnato autore necesse est, vt libri etiã sint damnati. Sed ille textus nihil (vt ego censeo) quod ad præsens negociũ spectet, dicit. Nam ex hoc, quod damnatus est liber, non est necessario consequẽs, vt eius lectio sit prohibita. Hoc autem vel ex eo conuincitur, quod in cap. Excõmunicamus. §. credentes, eodem titulo, dicitur, vt instruméta confecta a tabellione, qui sit credens, aut receptator, aut defensor, aut fautor hæreticorũ cum autore dãnato damnentur. Certum est Papam per talem damnationé instrumentorũ non prohibere eorundem instrumentorum lectionem: sed hoc solũ efficere, vt nullum habeant pro testimonio reddendo robur, nullumq; in iudicio habeant vigorem. Ad eundé modum intelligendum est de hæretirorũ libris, qui damnatis illorum autoribus statim dãnati censentur. Damnati, inq̃, non, vt a nemine legi posśint: sed vt nemo illorũ testimonio posśit vti ad alicuius sententiæ confirmationé, nemo illorum iudicio fretus suam posśit stabilire sententiam. Per illum igitur textum non probatur esse iure canonico prohibitam lectionem librorum hæreticorum: neq; alium textum scio, qui hanc aperte exprimat sententiã. Et certe iustũ esset, vt generale aliqđ in iure canonico statueretur decretum quo sub pœna excõmunicationis ipso facto incurrendæ, & sub aliis grauibus pœnis prohiberet, ne alicuius publice damnati hæretici libros quis védere, aut sine speciali Sedis apostolicæ, aut inquisitoris hæreticorum in illa patria, autoritatem habentis licentia, illos legere, aut domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diuersis prouinciis datas esse prohibitiões. In Hispania multos hæreticorum libros speciatim nominatos prohibuerunt inquisitores hæreticorũ, qui diligentem circa hanc rem adhibét inquisitionem, & mea opera aliquando vsi sunt ad perscrutãdas vniuersitatis Salmanticensis publicas bibliothecas. Et ob hanc causam inter alias, tam repurgata persistit ab hæreticis Hispania. Vbi talis prohibitio habetur, non dubito illum, qui absq; licentia superioris, qui illam cõcedere posset, tales hæreticorũ libros prohibitos legere tẽtauerit, mortalis peccati esse reum. Si auté nulla talis adsit prohibitio, tunc oportet consyderare varias personarũ qualitates, & conditiones: qm̃ iuxta illarum varietatem variæ sunt de hac re dandæ censuræ. Sunt eñ aliqui prorsus idiotæ, qui nihil præter idioma illud, in quo scriptus est liber ab hæretico, sciunt, vt puta, idioma Latinum, aut Græcum, aut Hispanum, aut Italicum, aut Germanicum. In quolibet eñ idiomate hereses scribi possunt, & in quolibet istorum, quæ modo enarrauim⁹, scriptas esse hæreses, experientia docéte cognouimus. Sunt alij scioli, qui præter idioma parum aliquid intelligunt: non tamen adeo sapiunt, vt posśint inter lepram, & lepram discernere, nesciunt separare speciosum a vili, aut inter sanctum, et prophanum ponere distantiam. De his omnibus talem profero, firmo, & indubitato animo censuram. Quicunq; istorum

siue idiota, siue sciolus legerit ex intentione, & industria in aliquo libro hominis hæretici ab ecclesia dãnati, peccat mortaliter: nisi forte lectio sit tam parua, vt ex se nocere non possit: quia tunc propter imperfectionem materię excusabitur a peccato. Hæc assertio, vel ex eo apertissime probatur esse vera: quia quilibet istorum legens in talibus libris offert se manifesto periculo peccati mortalis, & quidem grauissimi, quod est hæresis. Omnis autẽ, qui se exponit periculo peccati mortalis (vt omnium Theologorũ concors sententia testatur) peccat mortaliter.
Eccli, 3. Qui amat periculum (inquit Sapiẽs) peribit in illo. Et ipse supremus veritatis magister aperte præcepit nobis, vt omnem peccati occasionẽ vitaremus,
Matt, 5. sic inquiẽs: Si oculus tuus dexter scãdalizat te, erue eum, & proiice abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnũ membrorum tuorũ, q̃ totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera tua manus scãdalizat te abscinde eã, & proiice abs te. Per quæ verba (iuxta omnes sacros eorum interpretes) Saluator noster docuit nos, omnem peccati occasionem esse necessario vitandam: si a gehennę ignis volumus liberari. Peccant ergo mortaliter illi, qui tam grauis peccati, vt est hæresis, manifestam accipiunt occasionem, legentes in libris hæreticorum, quos sciunt ab ecclesia dãnatos. Sed quia aliquis forte proteruus effronti temeritate negabit idiotam, aut sciolũ talem, qualem supradiximus, exponere se periculo hæresis cum ex industria legit in libris hæreticorum: ideo hoc vrgentissimis rationibus nunc probãdum est. Primo quidem certum, & indubitatum est, peccare mortaliter illum, qui ex industria conuersatur cum hominibus, quorum mores nouit esse vitiosos, atq; peruersos. Quod non ob aliam causam euenit: nisi propter periculum, cui se exponit cum talibus malis hominibus cõuersando. Rarus quippe est, qui diu tutus esse possit, periculo proximus. Rarus est, qui recte viuens possit dicere: Frater fui draconũ, soci9 struthionũ. Pauci, quos æquus amauit Iuppiter, aut ardens euexit ad ęthera virtus, sunt, qui inter sceleratos commorati, ipsi iusti, & innocẽtes vixerint. Ideo Sapiens ait: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui cõmunicauerit superbo, induet superbiam. Ex mutua siquidẽ hominum inter se conuersatione, facillime alterutrum mores inter se commodantur. Vnde Seneca Epistola nonagesima quinta ait: Minuta quædã (vt ait Phędon) animalia cum mordent non sentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis est, tumor indicat morsum, & in ipso tumore nullum vuln9 apparet. Idẽ tibi in conuersatione Sapientũ eueniet: non deprehendes quẽadmodũ, aut quando tibi prosit, profuisse deprehendes. Hæc ille. Et quod Seneca dixit de profectu, qui habetur ex conuersatione bonorũ, idem prorsus, & sub eadem similitudine dicendum est de incõmodo, quod oritur ex conuersatione malorum & multo melius: quia cũ proniores sint homines ad malum, fortius alliciunt, & trahũt eos ad se mali, q̃ boni. Cum sancto (ait propheta Regius) sanctus eris & cum peruerso peruerteris. Quam potens sit bonorum, aut malorum conuersatio, apertissimo Saulis Regis exemplo demonstratur, qui vt Regũ narrat historia, cum ꝓphetis prophetabat, & cum iniquis insaniebat. Ob hanc causam beatus Thomas in Secũda Secundæ, quæstione decima, articu. 9. censet eos, qui simplices sunt, & infirmi

Iob, 30.
Eccli, 13
Seneca.
Psal. 17.
I. Re. 10.

infirmi in fide de quorum subuersione iuste timeri potest, prohibendos esse a Iudæorum, & aliorũ infidelium cõmunione, præcipue ne magnam familiaritatẽ cum eis habeant, vel absq; necessitate eis cõmunicent. Si hominum cõuersatio tam potens est, vt hominum mores vertere posit ex bono in malum, & a virtute prosternere ad vitium, multo magis id efficere poterit librorum lectio. Quoniam cum librum aliquẽ legimus, tunc cum autore illius cõuersamur, qui nobis per scripturam suos aperit conceptus, suos ostẽdit affectus, & sæpe magis mouet lectorem per scripturam (vt capite proxime superiori diximus) q̃ audito rem per vocem. Præterea certissimũ est libros pietate plenos multum posse proficere legentibus. Eadem igitur ratione libri impiorum poterunt obesse legentibus præsertim is, qui nõ tanta sciẽtia, & doctrina pollẽt, vt possint venenum hæresis in illis sæpissime latens agnoscere, & ab illo cauere. Tales sæpe homines euadunt, quales sunt libri, quos legunt. Sunt alij homines docti in theologia, & in illa satis instructi, qui optime intelligunt sacros doctores, quos legunt, & horum etiam est varia conditio. Sunt enim aliqui natura sua nouarum rerum amatores, instabiles, qui in nulla re, cui semel adhæserunt p̃sistere sciunt: sed omni vento mobiliores, modo hac, modo illac debili impulsu vertunt̃. Nunc amant, & ad horam, quæ prius amauerant, oderunt: viri quidem (vt dicitur) non multarum horarum: sed vix vnius horæ. De his idem prorsus dicendum esse censeo, quod de superioribus dixi. Quoniam isti etiam sicut illi offerunt se manifesto periculo hæresis, cum legunt libros hæreticorum. Nam sicut is, qui se tam fragilẽ agnouit, vt leuissima quaq; occasione oblata, non posit se ipsum a fornicatione cohibere, peccat mortaliter quoties cũq; alicui tali occasioni se ipsum sponte nee offert: ita simili ratione, qui se tam leuem, atq; animo inconstantẽ expertus est, vt cuicũq;, vel mediocri persuasioni facillime cædat, aut nouis quæcunq; illa sint, semper delectetur, & illis applaudat, oportet, vt mortaliter etiam peccet, si libros hæreticorum legerit, a quorũ fallacibus suasionibus facillime pro sui ingenij leuitate poterit persuaderi. Si Ioannes Hus libros Ioannis Vuiclef nunquã legisset, non in tot, tamq; pestiferas hæreses fuisset lapsus. Nam de illo refert Aeneas Siluius libro de Origine Bohemorum cap. 35. q; erat nouarũ rerum amator, atq; ideo libros Ioannis Vuiclef, tanq̃ rem nouam in Bohemiam delatam, legens, facillime bibit incautus venenum omium hæresum, quas Ioannes Vuiclef in suis libris reliquerat. Idem contigit Martino Luthero, qui legẽs libros eiusdem Ioannis Hus, omnes illius libenter suscepit errores. Sunt rursum alij viri docti scientes discernere inter bonum, & malũ, qui sunt constantes & firmi in fide: sed asiduis vrgentur tentationibus circa infidelitatem, & continuis hæresum punctionibus nõ sine magno, & graui illorũ mœrore stimulantur. Hi si aliqua iusta causa cogẽte, aut nimis vrgente libros hæreticorum legant, non credo illos peccare. Quia cũ se stabiles, & firmos in fide multis experimentis cognouerint, nõ est dicẽdum illos periculo hæresis se offerre, cum libros hæreticorum legũt: quia in Domino confidentes, & non de suis viribus præsumentes, vt occurrẽti necessitati subueniãt, id faciunt. Vt gratia exempli Si quis vir doctus præsertim curã animarum

tenens

tenens inter hæreticos, vel prope illos versaretur, qui plebi suæ timens libros hæreticorum legeret, vt eorum simulatas cautelas deprehenderet: eorum fallacibus argumentis responderet, & sic plebem sibi cōmissam ab omni hæresi custodiret, hic talis quantumlibet hæresum tentationibus alias pungeretur: non solum non peccabit: imo potius mereretur. Quia sic faciens non se offert periculo hæresis: sed necessitate vrgente diuinæ se cōmendat misericordiæ, de qua confidit, ꝙ propter plebem sibi cōmissam, pro qua solum libros tales legit, non permittet illum a libris hæreticorum decipi. Si vero nulla iusta causa vrgente: sed pro sola sua libidine libros hæreticorũ legerit, non credo esse liberum a peccato mortali. Quia cum ipse sit alias plurimis infidelitatis tentationibus stimulatus, legens hæreticorum libros addet (vt dicitur) oleum camino, & sic pluribus, atq; vrgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur, quo fiet, vt necessario aliquando vincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideo huiusmodi homines admonet, sic inquiēs:
1.Co.10. Qui stat, videat, ne cadat. Sunt denique alij viri docti abunde instructi in theologia, & in qualibet alia disciplina ad illam necessaria, firmi, & constantes in fide, nullis, aut debilissimis infidelitatis tentationibus vexati. De his non dubito illos seclusa omni superioris prohibitione, posse citra omne peccatum libros hæreticorum legere. Et si recta (vt decet) intentione id fecerint, vt puta: quia volunt illorum hæreses oppugnare, aut illorum fallacibus argumentis respondere, non solum non peccabunt sic legētes: sed magnam pro hac re mercedem recipient. Hoc enim faciētes ponunt se pro muro domus Israel, & militant contra hostes Dei, & ecclesiæ suæ, quapropter iustum est, vt stipendium sui laboris a Deo, cui seruiunt, recipiāt. Ideo concilium Carthaginense quartum concedit Episcopis, vt hæreticorũ libros legere possint. Nam capit. 16. suorum Decretorum præfatum conciliũ hæc ait: Episcopus gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro necessitate, & tempore. Hæc ibi. Gentilium libros prohibens, hæreticorum libros concessit, & merito: quia lectio librorum hæreticorum sæpe est necessaria, vt possint hæreticorum astutiæ agnosci, & ideo Episcopis conceditur: quia curam animarum illi habent, & merito pręsumendum est illos esse doctos, & in fide constantes. Nam ob similem causam beatus Thomas in Secunda Secundę, quęstio. 10. arti. 9. de cōmunione cum Iudęis, & aliis infidelibus habenda loquens, hęc dicit. Si S. Thom enim aliqui fuerint firmi in fide, ita ꝙ ex cōmunione eorũ cum infidelibus, conuersio infideliũ magis sperari possit, quam fidelium a fide auersio, non sunt prohibendi infidelibus communicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, vel Iudęis, & maxime si necessitas vrgeat. Hæc ille. Si cōmunicatio cum Iudæis licet his, qui firmi sunt in fide, quādo aliqua ex tali communicatione speratur vtilitas: eadem etiam ratione licebit illis legere libros hæreticorum quādo necessitas vrget, & vtilitas speratur, præsertim si nulla adsit supperioris prohibitio, quę id facere vetet. Hæc sententia & si manifesta sit cuicũq;, vel mediocriter docto, ad illius tamen maiorem confirmationem exemplũ quoddā grauissimũ, dignũ relatu hic inserere decreui: quod narrat Eusebius Cæsariensis. Is enim de Dionysio Alexandrino disserens, postq̄ miris laudib9 illius doctrinam,

sanctita

sanctitatem, & in tormentis pro Christo constantiam libro. 6. historiæ ecclesiasticæ ad cœlum vsque extulerat, tandem libro. 7. cap. 5. & 6. hæc, quæ sequuntur de illo Dionysio Alexandrino refert. Sed & in tertio libro de baptismate (inquit Eusebius) quem scribit ad Philemonem presbyterum vrbis Romæ, etiam hæc commemorat: Ego (inquit Dionysius) & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiam si videar ad horam verbis illorũ pollui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorum verbis arguere eos possum. Denique cum aliquis ex fratribus, & compresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione, tanquam cœni alicuius fœtore pollueret, visio mihi quædam a Deo ostenditur, quę me confirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quæcunque in manus tuas venerint: quia probare singula quæque, & discernere potes: quandoquidem ex initio hæc tibi causa fuit credendi. Amplexus sum visionem: quia & Apostolicæ sententiæ concordabat, dicenti: Omnia probate quæ bona sunt tenete. Hæc Dionysii Alexãdrini verba citat Eusebius loco præfato. In quibus verbis admoneo lectorem, vt annotet causam, propter quam diuinum illud oraculũ permisit Dionysio libros hæreticorum legere. Quia (inquit) probare singula quæque, & discernere potes. Ex quibus verbis appertissime conuincitur verũ esse id, quod supra de idiotis, & sciolis hominibus diximus, eos non posse absque peccato lectioni librorum hæreticorum insistere: quia probare singula quęque legerint & discernere non possunt. Si tamen fuerit semel data de hac re prohibitio, peccare censeo illum, qui hæreticorum libros legerit, quantũlibet doctus ille sit, si absque licẽtia id fecerit. Quisquis igitur Lutheranæ hæresis libros sine licentia Sedis apostolicę legerit, peccabit mortaliter, eritque eo ipso excõmunicatus: quoniã in Bulla cenæ Domini a Paulo tertio emanata excõmunicãtur omnes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum eiusdem sectæ legerit sine licentia Sedis apostolicæ. Quæ tamen excõmunicatio non extendit̃ ad illos, qui aliorum hæreticorũ libros legerint: quoniam hi soli in Bulla exprimuntur.

Eusebi9 Cæsariẽ

Dionys. Alexandrinus.

I. Thes. 5

DE SPIRITVALIBVS HAEreticorum pœnis, & primo de excommunicatione, ex qua oritur altera, quæ est priuatio sepulturæ. Cap. 18.

HACTENVS DE corporalibus pœnis, quæ iura hæreticis decernunt, disputauimus, illasque iuste, & merito decretas esse pbauimus: superest, vt de spiritualibus pœnis disseramus, & illas nihil minus, quã corporales dignas hæreticis esse probemus. Peccauerunt quidem illi animo, perperam de fide Catholica sentiendo, & corpore, cõtra illam scribẽdo, aut prædicando, aut alias quomodolibet docendo, aut quiduis aliud contra fidei decreta exercẽdo, ac proinde iustũ est vt corpore simul & anima puniãtur, eo saltem modo, quo anima in hoc seculo puniri potest. Prima, quæ animam respicit pœna hæreticorũ, est excommunicatio, per quam, illi tanquã oues infectæ, ab ouili ecclesiæ abigũtur, ne reliquas conuersatione sua inficiant oues, per quam etiã aliis Catholicis interdicitur, habere cum illis conuersationẽ

uersationem aliquam, ne forte cum illis cōuersatæ inficiant̃ ab illis. Hæc pœna describitur in cap. Excōmunicamus. primo, & secundo, extra de hæreticis. Hanc pœnam sustinet quicunq; hæreticus, eo ipso, q hæreticus est etiam si nunq̃ fuerit de hæresi a iudice aliquo damnatus: siue sit relapsus, siue tunc prima vice sit hæreticus factus, dūmodo suæ hæresi assentiat, vt hæreticus, id est, vt pertinax quāuis postea resipiscat. Si tamē aliquis citra omnem pertinaciam alicui hæresi assentiret, paratus suscipere, & tenere eam fidem, quam Catholica tenet ecclesia, sicut non est hæreticus dicendus: ita nec excōmunicatus. Nam Decretales illæ nunc proxime citatæ non feriunt excommunicationis sententia omnes qui fuerint in aliquam hæresim lapsi: sed solos hæreticos. Quod & si re ipsa sit clarissimū: tamen propter multos, qui trepidāt timore vbi timor non est, non omittendum existimaui. Neq; omnes etiam hæretici sententiæ excōmunicationis subiacēt: sed soli illi qui hæresim, quam mēte conceperunt, foris quomodolibet manifestant, vt si aliquis esset tūc præsens, posset cognoscere illum in talem hæresim fuisse lapsum. Si quis (gratia exempli) apud semet ipsum aliquā pertractaret hæresim: quam pertinaciter credit, & illam nemine etiam audiente, verbis explicaret: sicut facere solent hi, qui populū publica lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (vt expeditiores postea sint in pronūciatione) prius apud semet ipsos soli loquūtur, quæ publice coram populo postea dicturi sunt: talis absq; vlla dubitatione censebitur excommunicatus. Quoniam hæresis illius iam est ex natura sua manifesta, & iudicio hominum obiecta, quāuis ex defectu testium sit per accidens occulta. Qui autem hæresim mente cōcepit, & illam nunquā foris verbo, aut signo aliquo prodidit, talis non est excōmunicatus: imo nec illum ecclesia potest excōmunicare. Quomodo potest ecclesia excōmunicare illum cuius peccatū propter quod infligenda est excōmunicatio, agnoscere non potest? Necessariū quippe est, vt qui alium iuste punire debet, prius sciat optime crimen, propter quod merito sit puniēdus. Qui quod nouit, loquitur (inquit Salomon) index iustitiæ est. Prou. 12 At Papa nec tota ecclesia militans potest agnoscere hæresim in corde hæretici latētem: quia solus Deus est cordium scrutator. Deus enim (vt dicitur in lib. 1. Regum) intuetur cor, homines autem vident, quæ foris patent. 1. Re. 16. Ecclesia ergo, quæ nō potest hæresim in corde latentem agnoscere, non potest etiā propter illam solam pœna excōmunicationis aliquē ferire. Et hanc sententiam cōfirmat, quod dicitur in cap. cogitationis pœnā. De pœnitentia distinct. 1. Cogitationis pœnam (inquit textus) nemo patiat̃, & in cap. cogitatio. eadem distinctione. Cogitatio non meretur pœnam. Et hoc est quod cōmunis Theologorū sentētia dicit, ecclesiam non posse obligare ad actus interiores. Glossa tamen in clemētina prima de hæreticis. §. Verum. docet oppositum, decepta ex quodam dicto illius clementinæ male ab ipsa Glossa intellecto. Illa siquidē clementina ipso iure excōmunicat inquisitores hæreticorum, qui odio, aut amore aliquid fecerint cōtra hæreticos non faciendum, aut aliquid omiserint, qđ facere debuissent. Ex quo loco Glossa illa deducit iam nullā esse causam dubitandi id, quod Archidiaconus dixerat esse rem dubiam, an videlicet hæreticus occultus sit ipso iure excōmunicatus:

catus:

catus: quoniá ex textu istius Clementinæ (vt ait Glossa) apertissime cóstat ecclésiam posse punire actus animę interiores, & inde clarissime cóuincitur hæreticum quálibet occultú esse ipso iure excómunicatum. Et vt suam corroboret sententiam multos hinc inde citat ex iure textus, qui nec tantillum suo proposito fauent. Et (vt ingenue loquar) non bene illius Clementinæ literá intellexit, nec bene illius sensum consyderauit. Illa enim Clementina non punit solos actus animæ interiores, in quos nullum (vt diximus) ecclesia habet forésem iurisdictionem: sed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non enim excómunicat ibi Pontifex inquisitores, qui solum habét odium, aut amorem: quoniam propter solú odium in corde latens non poterat aliqué excómunicare, etiam si odium esset ardentissimum: sed excómunicat ibi Pontifex inquisitores, qui propter odium, aut amorem aliquid in iudicio inquisitionis contra rationé fecerint. Quibus verbis diligenter consyderatis, cóstat apertissime, ibi non puniri odiú, aut amorem: sed puniri opus exterius, aut omissio operis exterioris ab odio aut amore procedens. Valde quidem diuersa sunt odium, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedés. Prima illa duo sunt actus animæ inferiores: hoc autem est actus exterior. Prima illa, ecclesia non punit, nec punire potest. Nam apostolus istorú iudicium
1. Cor. 4 prohibet, sic inquiés: Nolite ante tempus iudicare quoadusque veniat Dominus, qui manifestabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum. Hoc autem vltimum videlicet opus exterius ab odio, aut amore ortú ecclesia iuste punire potest, etiam si ob defectum testium sit occultum: quoniam ex natura sua, mox vt ex latebris cordis prodierit, est manifestú, aut saltem manifestabile. Omnes igitur textus, quos Glossa citat, imponunt pœnam actibus exterioribus, & nullum in iure vnq̃ reperietur decretú, quod pœnam aliquá decernat alicui propter solum actum animæ interiorem, vt puta odium, aut amorem. Ex ista pœna excommunicationis oritur alia, velut riuus ex fóte, priuatio videlicet ecclesiasticæ sepulturæ. Nullus enim in excómunicatione decedens potest in loco sacro sepeliri, vt constat ex Clementina. 1. de sepulturis. Sed ne quis forte parú eruditus de hac re dubitaret. Visum est ecclesiæ dignum esse, vt speciale de hac re códeretur decretum, quod omnibus hæreticis ecclesiasticam interdiceret sepulturam. Et habetur in cap. Quicunq;. De hæreticis. libro. 6. Et merito quidé sic statutum est. Quoniam is, pro quo orare non licet, indignus est, qui in loco sacro sepeliatur. Non enim ob aliam causam corpora in locis sacris sepeliuntur (vt Augustinus ait) nisi, vt qui loca sacra ingrediuntur, pro illis, qui sunt ibidé sepulti Deum precentur. Et ob hanc causam (vt Augustinus in lib. de cura pro mortuis agenda ait) sepulchra defunctorum dicunt monumenta: quia monent viuorum métes, vt defunctorum recordentur. At cum nulla possit memoria hæreticis defunctis prodesse, consequés est, vt nec possit illis prodesse sepultura. Hanc pœnam sicut nunc eam declarauimus, hoc est, excómunicationis sententiá ipso iure hæreticis inflictam aliqui nó infimæ sortis theologi tam iustam eam putant, vt non solum a iure humano: sed etiam a iure diuino illam hæreticis inflictam esse censeát. Nam Iodocus Clitoueus in assertione veritatum definitarum

tarum in concilio Senonẽsi hác tenet sententiá. Iacobus Latomus in assertione determinationis datæ ab vniuersitate Louaniẽsi cõtra Lutherũ, eidẽ sentẽtiæ aperte subscribit. Ioánes Echiusin Enchiridio locorũ cõium cõtra Lutheranos, cap. de hæreticis cõburẽdis, idẽ videt̃ sentire. Hi oẽs tres illustres theologi cõcorditer sentiunt pœnam excõmunicationis, esse ex diuino iure hæreticis inflictá: tantũ abest, vt illam iniustá esse putent. Neq; absq; causa, & sine vlla rõne: sed multis sacræ scripturæ testimoniis moti id asserũt. Paulus siquidẽ ad Titũ scribens ait:
Tit. 3. Hæreticũ hominẽ post vná, & secundam correptionẽ deuita, sciẽs quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cũ sit proprio iudicio condẽnat⁹.
2. Ioan. Et beatus Ioannes in sua. 2. Canonica epistola inqt: Si quis venit ad vos, & hanc doctriná non affert, nolite recipere eum in domũ, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue: cõmunicat operibus eius malignis. Alij tñ theologi, & si fatent̃ iustá esse hanc excommunicationis sententiá contra hæreticos a iure prolatá, negãt tñ illam iuris diuini robur tenere: qm̃ (vt aiũt) Paulus, & Ioannes hæc loquentes non dixerunt tale aliquid esse a Deo mandatum, sicut alias Paulus cũ simile aliqd
1. Cor. 7 pertractat, dicere solet. Principio (inquit ille) non ego: sed Dominus. Et iterum: Non Dominus: sed ego præcipio. At Paulus non poterat (vt dicunt) sua ipsius autoritate talẽ excommunicationis sententiá in omnes hæreticos ferre. Sed certe responsionem istam nullius esse momenti, aliquis conuincere putabit per id, quod Paulus Thessalonicẽsibus scribens ait: De
2. The. 3. nunciamus autẽ vobis fratres (inquit Paulus) in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulãte inordinate, & non secundũ traditionẽ, quam acceperũt a nobis. Ecce Paulus interdicit conuersationem cum illis, qui non ambulãt secundum traditionẽ, quá ab eo acceperunt, neq; hoc nomine suo: sed nomine Domini nostri Iesu Christi se id præcipere dicit. Quæ verba declarans
Theophilactus ait: Sæpe alias diximus denunciationẽ, austeram quandam præferre doctriná. Nunc igitur tremendá magis hanc faciẽs, inquit. Non enim nos id ipsum iniungim⁹, sed Christus ipse. Hic namq; profat̃, quæ ipse ad vos loquor. Hæc Theophilactus. Quæ istarum opinionũ sit verior, ego nolo definire, cũ satis pro præsenti disputatione mihi sit, q̃ hi, qui negant excommunicationis pœnam esse iure diuino inflictá, negare non poterũt esse iuri diuino admodũ conforme, pertinaces hereticos excommunicare. Nam illũ, qui fratrẽ semel & iterum admonentẽ de peccato contemnit, & ecclesiam insuper non vult audire, Christus saluator noster præcepit habendum esse tanq̃ ethnicũ, & publicanum. Quibus verbis concordi omnium Catholicorũ sentẽtia, Saluator noster prælatis ecclesiæ dedit potestatẽ excõmunicandi illũ, qui tertio admonitus negligit emendari. Idẽ em̃ est dicere, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, ac si dixisset: nullam prorsus cum eo habeto cõmunionem. Sicut enim populo Israel fuit olim ĩterdicta cum gentibus cõuersatio: ita etiá nunc populo Christiano interdicit Saluator, aut potestatẽ dedit prælatis interdicẽdi cõmunicationẽ cũ eo, qui ecclesiá audire contẽnit, dicẽs: Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Nam beatus Chrysosto. hæc Matth. verba intetpretans, ait. Vide q̃liter duplicib⁹ colligauit necessitatib⁹, & pœna, quæ hic est,

Theoph · Mat. 18. · Chrisost

ſcilicet proiectione ab eccleſia. Sit tibi ſicut ethnicus,& publicanus,& ſupplicio futuro, quod eſt eſſe ligatũ in cœlo. Hæc Chryſoſtomus. Vt autem ſententiam prælati excommunicantis nullus contẽnere auderet:ſed firmam, & ratam eſſe, om̃es cenſerẽt, addidit: Amen dico vobis, Quæcunq; alligaueritis ſuper terrá, erũt ligata & in cœlis, & quæcunq; ſolueritis ſuper terrá, erũt ſoluta & in cœlis. Quæ verba declarans beatus Hieron. in cõmentariis ſuper Mattheum ait: Quia dixerat, ſi autem eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus,& publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc occulta eſſe reſponſio, vel tacita cogitatio, ſi me deſpicis, & ego te deſpicio: Si tu me condemnas, & mea ſententia cõdemnaberis, poteſtatem tribuit apoſtolis, vt ſciant, qui a talibus condemnãtur, humanam ſententiam diuina ſententia roborari, & quodcunq; ligatũ fuerit in terra, ligari pariter in cœlo. Hæc Hieronymus. Ex, quibus verbis apertiſsime conſtat, q̃ rata ſit, & a Deo cõfirmata excõmunicatio, quæ fertur in illum, qui ſecũdo admonitus, eccleſiá poſtea audire cõtemnit. Quis autem minus eccleſiá audit, q̃ hæreticus, qui ſuam ſententiam definitioni totius eccleſiæ præponit, & ab ea fide, quá ſcit totam eccleſiá tenere, proprio iudicio recedit. Nullus ergo iuſtius poteſt iuxta diuina decreta excõmunicari, quã hæreticus, qui propriæ innitens prudentiæ eccleſiam docentem, atq; admonentem audire contemnit. Et forte hoc ipſum intellexerunt præfati illi tres doctiſsimi viri dicẽtes, excõicationis pœnam iure diuino eſſe hæreticis illatam: quia iuri diuino innititur ius humanũ, quod illá hæreticis inflixit. Rurſum, iuſtum eſſe hanc hæreticorum excõmunicationẽ, oſtendit̃ p id, (Hieron.)

qđ dñs Deus olim populo Iſrael præcipiẽs, vt deleret Iebuſæũ Chananæũ, & reliquas quinq; gñatiões, addidit: Nõ inibis cũ eis fœdus, nec miſereberis earũ, neq; ſociabis cũ eis coniugia. (Deut. 7.) Filiam tuá non dabis filio eius, nec filiam ipſius ſociabis filio tuo: qa ſeducet filiũ tuũ, ne ſequat̃ me: & vt magis ſeruiat diis alienis. Attende, obſecro, cauſam, propter quá ꝓhibuit cũ gentibus illis cõtrahere matrimonia. Quia ſeducet (inquit) filiũ tuũ, ne ſequatur me. Nõne ſimile periculũ eſt in cõuerſatione hæreticorũ, quorũ ſermo (iuxta Pauli ſententiam) vt cancer ſerpit. (2. Tim. 2) Propter eandẽ igitur cauſam iuſtum eſt, vt ſit omnibus Chriſtianis interdicta hæreticorũ cõuerſatio, ne fallaciis ſuis ſeducát corda eorũ, cũ quibus cõuerſant̃. Ideo Paulus ait: Quæ pars fideli cum infideli? (2. Co. 6.) Tam potẽs eſt hæc cauſa, vt propter illá ſolá cẽſuerit Paulus vxorem fidelẽ coniunctam viro infideli, qui non permittit illá in fide ſua manere: ſed quotidie ſolicitat, & vrget ad infidelitatem, poſſe a viro ſuo ſeparari. Sic enim ait Paulus: Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat: non eſt enim ſeruituti ſubiectus frater, aut ſoror in huiuſmodi. (1. Cor. 7) In pace autem vocauit nos Deus. Quę verba declarás Theophilactus in cõmentariis ſup epiſtolas Pauli ita ait: Hoc eſt, ſi vir infidelis vxori fideli iniũgat, ſecum vt ſentiat, & particeps ſuæ fiat infidelitatis, dirimat potius matrimonium mulier, & a viro abſcedat. (Theoph) Satius enim eſt connubiũ ipſum diſſoluere, q̃ pietatẽ, & Dei cultũ amittere. Si tecum ille eo iurgatur, quod ſuæ infidelitatis participare nil toleres, cõfeſtim ſecedito. Nõ enim es huiuſmodi ſeruituti ſubiecta, hoc eſt, nil cogeris virum in rebus huiuſmodi perpeti. Melius eſt enim ſecedere, quam altercari. Neq; enim di-

uinæ illud est voluntatis, quippe qui nos in pace vocarit. Itaq; si litiget, & iurgiis vrgeat, præbuit ille diuortij causam. Hactenus Theophi. Deinde id, qd' Deus olim cũ leproso lege Mosayca fieri præcepit, manifestũ est exẽplar nobis ꝓpositũ, vt illo bene inspecto discamus inde quid in lege Euangelica circa hæreticũ fieri debeat. Oĩa enim (vt ait Paulus) in figura contingebãt illis. Inter multa alia, quæ in lege Mosayca circa leprosos necessario facienda, præcipiebant, hoc vnũ erat, vt leprosus extra castra eiiceretur. Omni tẽpore (inquit lex) quo leprosus est, & immũdus, solus habitabit extra castra. Leprosus autẽ illic descriptus manifestã tenet hæreticorũ figurã. Nam beatus Augustinus exponens Euangelium illud de decẽ leprosis ait: Quærẽdum est igitur quid ipsa lepra significet. Non enim sanati: sed mũdati dicuntur; qui ea caruerũt. Coloris quippe vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atq; mẽbrorum. Leprosi ergo non absurde intelliguntur, qui scientiã veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falsa doctrina est, q̃ non aliqua vera intermisceat. Vera ergo falsis inordinate permixta in vna disputatione, vel narratione hominis, tanq̃ in vnius corporis colore apparentia, significãt leprã, tanq̃ veris, falsisq; colorum locis humana corpora variantem, atq; maculãtem. Hæc Augustinus. Quibus verbis subscribit Beda super Lucam, & in homilia quadam super illud Euangelium, quod iuxta vsum Romanæ ecclesiæ legitur in missa Dominica decimatertia post Penthecostẽ. Sunt adhuc multa alia in leproso consyderanda, ex quibus apertius colligi potest illum veram hæretici figuram fuisse. Nam leprosus suo cõtactu alios inficiebat, & hæreticus sua cõuersatione fidelibus nocet. Leprosi anhelitus noxius erat, & ob hanc causam os illius veste contectum esse iubebatur. Et hæreticorum sermo, Paulo testante, velut cancer serpit, & ob hanc causam prædicatio est illi interdicta. Quoniam (vt ait Salomon) qui imponit stulto silentium, iras mitigat. Cum ergo leprosus, ne sua conuersatione aliis nocere possit, extra castra, & omnium hominũ conuersationẽ eiici, sit lege Mosayca præceptum, hoc exẽplari, & sub huius figuræ velamine nobis ostensum est, iustum esse: imo necessarium, vt hæretibus excommunicetur, & sic extra ecclesiæ castra eiiciatur, ne Catholicis cõmunicãs eis sua cõmunicatione nocere valeat. Accedit ad hæc, quod hæretici semper sunt contẽtiosi, nec pacẽ, quã Deus viuens, & moriens tam obnixe nobis cõmendauit, vnq̃ amplecti volunt: sed nouorum dogmatum inuentores, aut fautores effecti, rixas, & contentiones perquirunt, & iurgia, & dissidia intra ecclesiam suscitant. Ideo iustum, & necessarium est hæreticos ab eccleseæ cõmuniõe eiicere, vt vel sic pax reddat̃ ecclesiæ. Nam Salomon in prouerbiis ait: Eiice derisorẽ, & exhibit cum eo iurgium. Quæ verba exponens Beda in commẽtariis super Prouerbia ait: Eiice hæreticũ, quem corrigere nõ potes, de ecclesia: & cum illi prædicandi libertatem abstuleris, Catholicæ paci auxiliũ præstas. Hæc ille. Demum semper ab ipsis ecclesiæ primordiis veri Catholici fugerunt cõsortia hæreticorũ, & ab eorum conuersatione procul recesserunt, nec colloquiũ vllũ: nisi forte causa correctionis, cum illis habere voluerunt, adeo, vt domum, in qua hæreticus esset, intrare noluissent. In cui⁹ rei certissimũ,

1. Co. 10

Leui, 13.

Lucæ. 17

August.

2. Tim. 2

Pro. 26.

Prou. 22

Beda.

& irrefragabile testimoniũ, vnũ solũ exemplũ afferã, quod refert beatus Irenæus. Is enĩ verus Christi martyr lib. 5. aduersus hæreses, cap. 3. de Polycarpo Epo, & martyre Ioannis Apostoli discipulo loqués, hæc ait: Et sunt adhuc etiã nunc, q audierũt ab ipso, qđ Ioánes apostolus discipul⁹ Dñi, apud Ephesum cũ Balneas lauãdi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthum, exiluerit cõtinuo, & discesserit nõ lotus, dicés: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsæ corruãt, in quibus Cerinthus lauat̃ veritatis inimicus. Idẽ etiã ipse Polycarpus Marcioni aliqñ cum occurrisset, dicẽti sibi: Agnosce nos, Respõdit: Agnosco primogenitũ Sathanæ. Tanta tũc Apostoli, atq̃ eorũ discipuli in religione cautela vtebant̃, vt ne verbi quidẽ cõmunionẽ, cum aliquo eorũ: qui a veritate deuiauerant, habere paterent̃. Sicut & Paul⁹ dicit. Hæreticũ hominẽ post vnã correctionẽ deuita. Hæc Irenæus. Et eadẽ fere verba citant̃ sub nomine Bedæ, in cap. omnis. 24. q. 1. Cũ igitur tam multis, vrgentissimisq̃ rationibus ostenderimus iustã esse hæreticorũ excõicationem, opus est, vt quicũq̃ se fidelẽ Catholicũ esse, & existimari optat, vitet cõsortia, & colloquia cuiuscũq̃ manifeste hæretici, ne cõtrariũ faciẽs, iustã aliis p̃beat suspicãdi occasionẽ, se etiã eodem crimine hæresis esse infectum quo ille, cum quo conuersatur.

Irenæus

Tim. 3.

AN HAERETICVS POSSIT post mortẽ excõicari. Cap. 19.

HOMINEM mortuum non posse excõmunicari, cuicũq̃ theologo, vel mediocriter sacrã scripturam intelligenti, est apertissimũ, qm̃ potestas iurisdictionis, q̃ ad excõicandũ aliquẽ est a Christo saluatore nostro p̃latis ecclesiæ cõcessa, ad solos viuos, & super terrã existẽtes cõcessa est, non autẽ mortuos, qui aut supra terrã, aut subtus terrã locati sunt. Nam potestatẽ hanc excõicandi incorrigibilẽ, aut contumacẽ (vt p̃xime præcedenti cap. sacrorum doctorũ testimonio docuim⁹) Christus saluator noster cõcessit per hæc verba, sic dicẽs: Si ecclesiã nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Illa autẽ verba, vt ex ipsius Euãgelij litera facillime cõstat, ad eos solos referunt̃, qui semel, & iterũ a fratre, & tertio a p̃lato correpti, emẽdari recusant tanq̃ cõtumaces, & rebelles. Ex quo Euãgelij processu, theologi oẽs concordi sentẽtia colligũt, nõ pro quolibet peccato etiã mortali posse dari sententiã excõicationis: sed oportet esse annexã contumaciã, sine qua sententia excõicationis ferri nõ posset. At mortuus cũ non possit semel admoneri, aut a fratre, aut ab ecclesia, nunquã post mortẽ poterit dici cõtumax, aut rebellis, quo fit, vt nec excõicari possit post mortẽ. Forte quis dicet mortuũ non excõmunicari propter contumaciam, quam post mortẽ habuerit: quia huiusmodi talis illi cõtingere non potest: sed propter contumaciam, quam habuit ante mortem, quæ quia ipso viuente non innotuit: sed post mortẽ, ideo mortuus excõmunicat̃. Sed hoc fieri non posse, verba, quæ Christus saluator noster statim post præcedentia, ad excõmunicationis cõfirmationem dixit, apertissime cõuincũt. Nam post illa verba, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, statim subdidit: Qđcũq̃ solueris super terram, erit solutum, & in cœlo, & quodcunq̃ ligaueris super terram, erit ligatũ & in cœlo. Per quæ verba (vt proxime præcedenti capitulo

Mat. 18.

tulo ex Hieronymi testimonio osten dimus) Saluator noster ipsam excommunicãdi potestaté ecclesiæ cócessam, amplius declarauit, & ratá, & firmá esse ostédit. Si quis tñ in hac re soli Hieronymo non fidit, nec solo illius testimonio est contentus, plures alios possem ex sacris doctoribus ad huius rei testimoniũ afferre. Ne tamen nimia prolixitate in re tá clara grauẽ Lectorem, solos duos alios ꝓbatissimos testes, omniq; (vt dicit) exceptione maiores proferam, qui per præfata Saluatoris nostri verba cóuincere nitunť potestaté excõmunicãdi datá esse ecclesiæ. Primus est Vrbanus Papa & martyr in epistola de cómuni vita, & oblatione fidelium, qui postq̃ inhibuit ne ecclesiæ facultates caperenť in alios vsus conuertendæ, & cuicunq; diripienti illas excõmunicationé minatus est, ne talem excõmunicationé aliquis cõtemnere auderet, ipsã excõmunicãdi potestatem per illa Saluatoris verba ꝓbat, quibus ait: Quodcunq; ligaueris super terrá, erit ligatũ, & in cœlo. Gelasius Papa in cap. legať. & in cap. Nec quisq;. per illa eadé verba probat potestatem excõmunicãdi datam esse ecclesiæ. Illa auté Saluatoris nostri verba, de solis illis loquunť, qui sunt sup terram, hoc est, de illis, qui vitam in hoc mundo degunt, non auté de mortuis qui aut supra terrá, aut subtus terram sunt. Solos ergo viuos ecclesia ligare, aut soluere potest, non auté mortuos. Et hanc sententiá tuenť non solũ theologi omnes: sed etiá iuris canonici periti. Aliqui tamen canonistæ ab hac lege excipiunt hæreticũ hominem, qui licet defunctus huic seculo sit, propter criminis tñ grauitaté dicũt illum posse etiam post morté excõmunicari. Nam Glossator Decretaliũ in cap. si quis Episcopus. de hæretic. in verbo, post morté, postq̃ ad suæ sentétiæ cõfirmationé citauit cap. sane. 24. q. 2. deinde sibi ipsi obiicit, & respódet per hæc verba. Contra, quia crimina morte extinguntur. 23. dist. quorundam. 24. q. 2. cap. 1. & crimen cum pœna fit extinctũ. C. si reus, vel accu. mor. fue. l. 2. Hoc tñ speciale est in crimine heresis ĩ criminis detestatioé: vt post mortem posit accusari, & excõmunicari. Hæc glossator decretaliũ. Abbas in expositione præfati cap. si quis Epũs. eidé subscribit sentétiæ, dicés etiá hoc esse speciale hæretico, vt post mortem posit excõmunicari. Sed re vera (vt ingenue loquar) misere errauit vterq;, qm̃ nec Pontificũ in hac re potestaté intellexit, nec virtuté excõmunicationis cõsyderauit, nec verba gratiani & quæ ille ex aliis autoribus ibidé citat, interius penetrauit. Post morté quidé dãnari põt aliqs de heresi, hoc est, dari sentétia, ꝑ quá declareť illũ fuisse hæreticũ, & in hæresi ex hoc seculo decessisse: qa nulla pœnitétiæ signa ante morté ostédit Non tñ cũ dãnatur hæreticus defunctus, tunc excõmunicať, sed declarať illũ tunc fuisse excõmunicatum, quum primo factus est hæreticus. Nam (vt præcedenti capit. diximus) hæreticus etiam ante iudicis declarationem, est ipso iure excommunicatus. Quoniá & si quis adeo occult9 fuerit hæreticus, vt nunquá ad notitiá iudicis peruenerit, si tamé hæresim suam exterius vtcunq; prodidedit, & nõ in solo corde celauerit, non tñ propter hoc ab excõmunicatione liberabitur, cum talis excõmunicatio non ab homine pendeat, vt vim suam habere posit: sed sit ab ipso iure inflicta. Qui ergo post morté de hæresi damnatur, non tunc excõmunicatur: sed declarať fuisse ante mortem excõmunicatus, & in excõmunicatione defunctus, vt

deinceps iá non pro illo sicut pro aliis, alicui orare liceat, & oẽs intelligant illum, qui pro hæretico damnatus est, non habere partẽ in orationib⁹, quas ecclesia facit pro defunctis. Neq; aliud dici posse, autoritate, & ratione vrgentissima id cõuincere volo. Leo Papa in epistola ad Rusticũ Narbonensem Episcopũ, quæ est. 60. in ordine epistolarũ suarũ, sic ait: De cõmunione priuatis, & ita defunctis horũ causa iudicio Dei reseruanda est, in cuius manibus fuit, vt taliũ obitus non vsq; ad cõmuniõis remedium differretur. Nos autẽ quibus viuẽtibus non communicamus, mortuis communicare possumus. Hæc Leo Papa, & habentur in volumine Decretorũ. 24. q. 2. De cõmuniõe. Ex quibus verbis constat Leonis Papę sententiá esse, neminẽ post mortẽ ab excõmunicatione, in qua decessit, posse post mortem absolui. Et inde deducitur, vt eodẽ modo nemo, qui sine excõmunicatiõe decessit, possit post mortẽ excommunicari. Hæc autẽ collectio probat̃ esse bona testimonio Vrbani Papæ in epistola ad Guillimundũ Episcopum, qui ex illis beati Leonis verbis eandem format consequentiá, sic inquiẽs: Inter cęteros quippe nostræ fidei patres Beatus Leo Papa doctor egregius. Quibus viuis (inquit) non cõicamus, nec mortuis cõicare debem⁹. Cõstat ergo q̃bus viuis (vt ex opposito loquamur) cõicamus, mortuis quoq; cõicare possumus. Hæc Vrbanus Papa, & habẽtur in cap. Sane quod super. 24. q. 2. Gelasius Papa in cap. legat̃. eadẽ causa, & quæstione, dicit apertissime nullum post mortẽ posse ab excõicatione in qua decessit, absolui, & in suæ sententiæ cõfirmationẽ adducit illa sæpe iam repetita verba, q̃ Saluator noster dixit beato Petro: Quodcũq; solueris

Leo Papa pmus

Vrban⁹ Papa.

Mat. 16.

sup terrá, erit solutũ & in cœlis, & qdcunq; ligaueris sup terrá, erit ligatum & in cœlis. Quæ verba doctissime annotás Gelasius ait: Super terrá (inqt) nã in ligatione defunctũ, nunq̃ dixit esse absoluẽdũ. Hæc Gelasius. Ex quibus verbis aptissime cõstat Gelasium Papá hac rõne moueri, vt dicat defunctũ non posse ligari, aut absolui: qa videlicet nõ est sup terrá. Hæc autẽ ratio æque vrget circa hæreticũ defunctũ, sicut circa oẽs alios defunctos: qm̃ hæreticus defunctus nõ magis est sup terrá, q̃ cæteri mortui. Cũ ergo eadẽ ratio sit circa hæreticũ defunctũ, q̃ circa alios mortuos, oportet, vt eadẽ lege iudicentur hæretici defuncti, qua circa excõmunicationẽ alij defuncti iudicantur. Qm̃ aut ratio illa a Gelasio data non bene de aliis defunctis probat, q̃ solui, aut ligari non possunt, aut etiá de hæretico sicut de aliis cõcludit. Pręterea Salomon ait: Si ceciderit lignũ ad Austrũ, aut ad Aquilonẽ, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Lignum de quo loco isto Salomon loquitur, tũc cadere dicitur (vt Hierony. ibidem interpretatur) quádo homo moritur. Sed in quocunq; loco ceciderit, ibi erit: quia sicut eum mors occupauit, ita post modũ reperietur. Ex qua Salomonis sentẽtia conuincit̃, vt qui non est in morte excõmunicatus, nec possit etiá post mortẽ excõmunicari. Hanc nostram argumentationẽ confirmat id, quod Gelasius Papa ait in cap. Nec quisq̃. 24. q. 2. vbi differens de mortuo an possit ab excõicatione absolui, aut ab ea ligari, hæc ait: Cæterũ de eo, qui in diuino iudicio est cõstitutus, nobis fas nõ est aliud decernere p̃ter id, in quo eũ dies suprem⁹ inuenit. Hæc Gelas. Quæ verba cũ illis, q̃ ex Salomone citauimus, manifestissime cõsonát. Rursum eodẽ modo põt

Gelasi⁹ Papa.

Eccl. 11

Papa

Papa aut quiuis alius Epũs hæreticum defunctum excõmunicare, ſicut poteſt iniuſte de hæreſi dãnatũ abſoluere, prout definitũ eſt in actione prima quintæ ſynodi, quã Gratianus citat in cap.ſane qđ' ferſ. 2 .q.2. At cũ abſoluit illũ, qui iniuſte de hæreſi dãnatus fuerat, non abſoluit ab excõmunicatione:qa conſtat nullã fuiſſe, neqꝫ in illam incidiſſe: ſed ſolũ declarat illũ non fuiſſe excõmunicatũ: ergo cum poſt mortem dãnat hæreticũ, aut excõmunicat, ſolũ declarat illũ fuiſſe hæreticum, & propter hæreſim fuiſſe excõmunicatũ, ac proinde non eſſe pro illo deinceps orandum. Deinde quod dicũt hoc eſſe ſpeciale hæreticis, vt propter criminis grauitatem poſsint poſt mortem excõmunicari, apertiſsime oſtendit eos ignorare, ad quos ſe extendit poteſtas excõicandi eccleſiæ cõceſſa. Nam ſi hoc bene introſpexiſſent, nunq̃ hoc dixiſſent. Quis vnq̃ diceret prætorẽ alicuius ciuitatis poſſe punire maleficos in alia ciuitate cõmorantes, in qua nullam prorſus habet iuriſdictionẽ, etiã ſi illi grauiſsime peccarẽt? Aperta quidẽ eſt regula iuris in.6.quę talem ſententiã, & punitionem dãnat & irritat. Sententia (inquit regula) nõ a ſuo iudice lata, nulla eſt. Si tamen Rex propter criminis grauitatem, quod in alia committitur ciuitate, nouam quandã pretori alterius ciuitatis concederet poteſtatẽ, vt maleficos, ſceleratiſsimosqꝫ homines, quos in ciuitate ſuæ iuriſdictioni alias non ſubiecta, nouerit, punire poſsit, tunc noua illi cõceſſa poteſtate poterit in illos ſententiam firmam dicere, contra quos antea nihil prorſus efficere valebat. Poteſtas excõicandi, quam ex Euangelio didicim⁹ eccleſiæ datã eſſe ad ſolos viuos ſe extẽdit, vt clariſsime conſtat ex verbis Euangelij, & ex interpretationibus ſacrorum doctorũ, quos ſupra citauimus. Si ergo aliquis Epiſcopus mortuum excõmunicare tentauerit, in eum, qui ſibi ſubditus non eſt, ſententiam dicet, fietqꝫ neceſſario, vt ſententia illa: quia non a ſuo iudice lata, iuxta regulam iuris, ſit nulla cenſenda. Si Deus vltra illam generalem poteſtatem ſupra viuos datam, ſpecialem aliquam aliam conceſsit eccleſiæ poteſtatem, vt hæreticos propter grauiſsimum hæreſis vitium, poſsit etiam poſt mortem excõmunicare, tunc cedam. Cum tamẽ nullam poſsint ſpecialem aliam, & latiorem poteſtatem oſtẽdere ſupra hæreticos fuiſſe a Deo cõceſſam, neſcio qua fronte dicere audent, hoc eſſe ſpeciale in hæretico, vt propter criminis grauitatem poſsit poſt mortem excommunicari. Eſt enim ſpeciale aliquid in crimine illo, per quod reliqua vitia ſuperat in malitia: ſed non eſt ſpeciale aliquid in poteſtate excommunicandi a Chriſto eccleſiæ conceſſa, ita vt latiorem ſupra hæreticos, quam ſupra alios illi conceſſerit poteſtatem. Hanc autem poteſtatem oportebat illos magis, q̃ criminis grauitatẽ inſpicere, vt recte de hac quæſtione definire potuiſſent: qm̃ excõmunicatio ipſa, vt firma ſit, magis ex poteſtate ſibi collata, q̃ ex criminis grauitate pendet. His igitur vrgentiſſimis rationib⁹ motus, dico hæreticũ hominẽ poſſe dãnari poſt mortẽ, hoc eſt, per ſententiã declarari fuiſſe hæreticum, & in hæreſi vſqꝫ ad mortẽ perſeueraſſe, & perconſequẽs fuiſſe in excõmunicatione defunctum, nego tamen illum poſt mortem poſſe tunc primo excõmunicari, cũ per mortem, ſit iam extra hominum iudicium conſtitutus. Neqꝫ aliud dicit Gratianus in 24. quæſt.2. parte ſecunda: quoniam illic dicit hominem poſſe de crimine

hæreseos accusari, & dánari post mortem, quod & nos fatemur, nunquam autem dicit illum, aut aliquem alium post mortem posse excommunicari. si quæras cur posſit quis post mortem de hęresi damnari, non autem excommunicari, respondeo hanc esse causam, ꝙ sententia damnans hęreticum mortuum, est velut declaratoria operum pręteritorũ, declarans illum hanc aut illam hæresim pertinaci animo fuisse amplexatũ, & per consequens fuisse eo ipso excõmunicatũ: quod (vt clarisſime constat) etiam post morté fieri potest. Excommunicatio vero non tam est sententia, q̃ sentétiæ executio. Sicut enim aliud est furem suspédio dignum cẽsere, & aliud furem suspendere, ita etiam aliud est decernere aliquem esse excõmunicatione dignum, aut illum iam fuisse excõmunicatum, & longe aliud est illum actu excõmunicare. Primus quidem dicitur sententia: secundus vero non est sententia: sed executio sentétiæ iampridem latæ. Esto, excõmunicatio sententia dicenda sit: non tamen solum illa erit præteriti operis declaratoria: sed præsentis pœnæ inflictiua. Per excõmunicationem siquidem non solum declaratur illum cui infertur excõmunicatio, aliquod læthale crimen commisisse, propter quod solum inferenda est excommunicatio: sed vltra hoc infligitur pœna, qua excluditur excommunicatus a participatione, & cõmunicatione fidelium. Hæc auté pœna non potest infligi defunctis, cum sint iam extra humanum iudicium constituti. Cum autem quis de hęresi dánatur, & hæreticus iudicatur, nulla illi spiritualis infligitur pœna: sed solum de opere iam olim dum viueret, facto, declaratoria quædam profertur sententia, quæ declarat illum fuisse hæreticum, & in hæresim fuisse defunctum. Quæ sententia non parui est momenti, nec frustra & inutiliter datur: sed ad multa, quæ inde iure faciẽda occurrũt, valde conducit: ad omnes scilicet pœnas corporales, quæ corpus hæretici contingere possunt: quoniá hoc, & quę illud contingunt, in terra sunt, & hominũ potestati subiecta. Primo quidem valet ad confiscationé bonorum ipsius hæretici faciendá. Nam bona illius, qui viués in hæresi latuit, si post mortem cóstat illum fuisse hæreticum, eo ipso sunt confiscata, vt decernit in cap. Accusatus. §. in eo. De hæreticis. libro. 6. Valet etiam talis sentétia, ad filiorum infamiam aliis innotescẽdam. Erant quidem filij parétis hæretici (vt supra docuimus) ipso iure infames: sed quia paternum crimen vnde ad filios infamia deriuatur, latebat: ideo aliis erat ignota filiorũ infamia. Vt autem defunctus damnatur de hæresi, eo ipso omnibus hanc damnationem scientibus, filiorũ infamia innotescit. Deinde dánatio hæretici defuncti hoc tertium efficit, manifestare videlicet aliis corpus illius indignum esse ecclesiastica sepultura, in qua reconditum est. Nam (vt præcedenti cap. ostẽdimus) hæreticus a iure priuatur ecclesiastica sepultura. Quo fit, vt postquá de illius hæresi post mortem constiterit, corpus illius si ab aliis fidelium corporibus posſit discerni, sit ab ipsa sepultura tanquá a re iniuste possessa separandum, & extra ecclesiam eiiciendũ. Sic enim concilium Constantiẽse de corpore Ioannis Vuiclef hæretici iá tunc defuncti, censuit esse faciendũ. Nam sesſione octaua postquá idem concilium declarauit illũ fuisse hæreticum, nec vnquá de illius pœnitentia constitisse, hæc addit verba: Decernitq́ꝫ, & ordinat hæc sancta synodus, corpus eius

Cõciliũ Cõstantiense.

eius, & ossa (si ab aliis fidelium corporibus discerni possunt) exhumari, & procul ab ecclesiæ sepultura iactari, secundum canonicas, & legitimas sanctiones. Hæc concilium. Demum valet hæc sentẽtia, qua aliquis post mortem de hæresi damnatur, vt omẽs, vel ex eo intelligant nefas esse, & impium pro illo, tanq̃ pro homine excõmunicato, & in excõmunitatione defuncto Deum orare. Ad hæc omnia valet sententia, qua aliquis post mortem damnatur de hæresi: non tamen valet ad excommunicationem illi inferẽdam.

RESPONDETVR OBIECTIONIBVS, quæ pro Abbatis, & Glossæ opiniõe afferri possunt Cap. 20.

HIC tamen fortasse aliquis Abbatis, aut Glossæ in hac parte patronus mihi obiiciet, hæreticos multos post mortem fuisse ab ecclesia anathematizatos. Nam concilium Constantiense sessione octaua anathematizauit Ioannem Vuiclef iam tunc defunctum. Et in quinta synodo actione prima, anathematizati sunt Dioscorus, & Eutyches, & alij multi hæretici, qui iam diu ante annos multos fuerant mortui. In sexta synodo actione vltima, anathematizati sunt Theodorus Faranita, Sergius, Pyrrhus, & Paulus, & Honorius, & multi alij hæretici, qui omnes iam erant mortui. Et in cap. si quis Episcopus, extra de hæreticis. præcipitur, vt anathema dicatur post mortem Episcopo, qui hæredes instituerit hæreticos, aut paganos. Fateor quidem post mortem posse aliquem anathematizari, nõ tamen excõmunicari. Non sunt enim idem prorsus anathematizare, & excõmunicare, aut anathema, & excommunicatio. Hoc autem ita esse, vel ex eo constare potest, q̄ multi sunt, qui hæreses & hæreticos anathematizant, qui nullam prorsus habent excommunicãdi potestatẽ. Nam omnis, qui hæresim, quam prius tenebat, deserit, cum ad ecclesiæ cõmunionem recipitur (vt supra docuimus) cogitur prius abiurare, & anathematizare hæresim, qua maculatus fuerat: sicut patet in cap. Ego Berengarius. quod habetur, de consecratione. dist. 2. Non tamen omnis talis hæreticus resipiscens, potestatẽ excommunicandi habet. Præterea sæpe ecclesia in suis sentẽtiis, post verbũ excommunicationis addit verbum anathematis, dicens: Excommunicamus, & anathematizamus, prout patet in cap. Excõmunicamus. primo, & secundo. extra de hæreticis. Et in cap. cum non ab homine. extra de iudiciis. Primo præcipit̄, vt clericus incorrigibilis excõmunicetur, ac deinde, vt anathematis mucrone feriatur. Ex quibus omnibus apertissime constat non esse idẽ prorsus excõmunicatio, & anathema: sed aliquid addere anathema supra excommunicationẽ, præsertim q̄ perpetuo, vbi ista duo coniunguntur, verbum anathematis semper ponit̄ post verbum excommunicationis, & nunquã ante illud collocat̄. Rursum cum petrus in atrio Principis sacerdotum se calefaceret, & tertio negaret se Christi discipulũ esse, dicit Marcus Euangelista de illo, q̄ cœpit anathematizare, & iurare: q̄a nescio hominẽ istum. Mar. 14 Certum autem est, Petrum tunc nullum excõmunicasse, quamuis anathematizauerit. Ex his omnibus luce clarius constat, aliquod esse discrimen inter has duas voces, anathematizare,

&

& excõmunicare. Oportet igitur harum vocum significationes explicare: quoniam inde tota huius quæstionis summa pendet, & ex illarum ignorantia multi occasionem erroris sumpserunt, putantes eandẽ prorsus vtriusque vocis significationem, cum tamen sit valde diuersa. Anathema Græca vox est, & significat donaria, quæ Deo, aut sanctis eius offeruntur, & in templis honoris gratia suspenduntur. Et iuxta hanc nudam vocis significationem, sæpissime in sacris literis præsertim in veteri testamento reperitur. Nam (vt alia omittam) illud est manifestissimum, quod in libro Iosue de expugnatione ciuitatis Iericho legitur, vbi hæc habentur: Cumque septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israel: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem: sitque ciuitas hęc anathema: & omnia, quæ in ea sunt, Domino. (Iosue. 6.) Ciuitatẽ, & omnia, quæ in illa erant, præcepit esse anathema Domino: quia omnia, quæ in illa erant, volebat Domino seruari, & illi in sacrificiũ offerri: ita vt ex illis nihil sibi ipsi aliquis seruare auderet. Cum autem de spoliis ciuitatis tulisset ac sibi seruasset Achã filius Charmi, iratus est Dominus, & dixit filiis Israel.: Anathema in medio tui Israel: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere. Anathema vocauit hoc loco spolia, quæ sibi seruauerat Acham filius Charmi: quoniã illa ad hoc destinata erant, vt Deo dicarentur. Sicut autem nefas est contingere ea, quæ Deo sunt oblata, ita etiam nefas est cõuersari cum his, qui ab ecclesia per excõmunicationẽ sunt præcisi. Et ob hanc causam similitudine per contrarium ducta is, qui excõmunicatus est, vocatur anathema. Sic accepit Paulus, cum in epistola ad Galatas ait: Si quis vobis Euangelizauerit, præter id, quod accepistis, anathema sit, hoc est, excõmunicatus, & a Deo separatus. (Galat. 1.) Hæc oĩa testimonio beati Chrysostomi comprobãtur, qui homilia sextadecima super epistolam ad Romanos ita inquit: Quemadmodũ anathema, donũque id, quod Deo oblatũ dedicatur, nemo est, qui temere manibus contingere audeat, neque ad id propius accedere: sic & eum, qui ab ecclesia separatur, ab omnibus abscindens, ac tanquam longissime abducens, hoc nomine a contrario scilicet appellat, magno cũ terrore omnibus interminatus, ab eo, vt separentur, ac pedem referant. (Chryso.) Anathemati enim honoris gratia appropinquare nemo audebat: ab eo autem, qui ab ecclesia abscisus erat, ex opposito omnes sententia separabantur. Quapropter separatio quidẽ tum hæc, tum illa: ex æquo a vulgo alienatio erat. Separationis vero modus non vnus: sed illi contrarius. Ab illo enim abstinebant, tanquam Deo dicato: ab hoc autem decedebãt, tanquam a Deo alienato, & ab ecclesia abscisso. Hactenus Chrysostomus. Et eadem post illũ dicit Theophilactus interpretãs illud Pauli ex epistola ad Romanos: Optabam ego anathema esse a Christo pro fratribus meis. (Rom. 9.) Et hoc idẽ asserit quinta synodus, cuius testimoniũ citatur a Gratiano in cap. Certum. 24. q.3. in quo hæc habẽtur verba. Nihil enĩ aliud significat anathema: nisi a Deo separationẽ. Quod intelligendum est, secundum illam significationem, secundum quam anathema applicatur excõmunicationi, & de illa sola loquebatur quinta synodus, vt patet ex literæ circumstantiis, quæ semper solent verum, & germanum literæ sensum aperire. Alias quidem

dem, iuxta plenariam illius vocis significationem, multo plura significat quã separationẽ a Deo, prout aperte constat ex testimoniis sacræ scripturæ & sanctorũ virorũ, quæ supra citauimus. Iuxta hunc modũ accipitur anathema, quoties in conciliorum definitionibus aut Pontificum decretis dicitur. Si quis hoc, aut illud dixerit, aut fecerit, anathema sit: hoc est maledictus, & ab ecclesiæ consortio alienus. Nam anathematis vox, vt per similitudinem ad excõmunicationem applicatur, non solam minorem excõmunicationem exprimit, sed etiam maiorem, per quam excommunicatus ab ecclesia abscinditur atq; separatur. Sic enim docetur expresse in capite. Engertrudam. 3. q. 4. Ab hoc nomine, anathema, deriuatur verbũ anathematizo, quod significat maledicere, detestari, deuouere. In cuius rei testimoniũ (vt prophanos omittam autores) solum beatũ Augustinũ profero, qui in quæstionib9 sup librum Numerorũ quæstione quadragesima prima hæc ait: Hinc dictum est anathema quod detestabile aliqd, & abominabile videatur. Vt enim nihil inde victor in vsus suos auferret, sed totum in pœnam luendam voueret, hoc erat anathemare, quod vulgo dicitur deuotare. Origo autẽ huius verbi est in Græca lingua, ab his rebus, q̃ votæ & psolutæ, hoc est, pmissæ & redditę, sursum ponebant in tẽplis: a vocib9 grȩcis, ano, tithesthe: hoc est, sursũ ponere, vel fingendo vel suspendẽdo. Hȩc August. Anathema ergo iuxta Augustinum, est idem quod abominabile & detestabile. Anathematizare autẽ vel (vt ille ait) anathemare, est abominari, maledicere, detestari. Et iuxta hanc significationem capitur hȩc vox, anathema, apud Marcum euangelistam loco superius citato, cum dixit, q̃ Petrus cœpit anathematizare & iurare: quia nõ noui hominẽ istũ. Iurauit enĩ tũc Petrus iuramento per execrationẽ, quod (vt Augustin9 super psalmo septimo docet) est omnium grauissimum iuramentum. Iurans Petrus maledicebat sibi ipsi, & maledictiones imprecabatur, vt maior suo iuramento adhiberetur fides: ac si dixisset: Maledictus ego sim a deo, & talia aut talia addat mihi Deus, hæc, aut illa super me veniat, si noui hominẽ istum. Hoc certe est iurare & anathematizare. Et hoc aut aliquod aliud simile credendum est Petrum negantem dixisse, propter quod dictus est anathematizare & iurare. Nam iurans non alium, sed se ipsum anathematizauit. Ex quibus omnib9 iam apertissime constat, aliquam esse differentiam inter anathematizare, & excõmunicare, eam scilicet quæ est inter maledicere aut detestari, et excõmunicare. Habent enim illa duo talem ordinẽ inter se ipsa, q̃ nec semper ab inuicem separantur, nec semper se necessario consequuntur, vt eidẽ semper conueniant. Nam quamuis idem possit excõmunicari et anathematizari, non tamen consequens est vt omnis quem anathematizamus aut maledicimus, sit eo ipso excõmunicatus: neq; e cõtrario consequens est, vt omnis excõmunicatus, sit eo ipso anathematizatus, aut maledictus. Et propter hanc causam ecclesia postquam aliquem publice & nominatim excõmunicauit, anathematizare consueuit. Tunc anathematizat, quãdo maledictionis verba & imprecationes quasdã contra excõmunicatũ profert, vt puta dicẽdo psalmũ. 108. maledictionibus plenũ, qui in aliquibus ecclesiis tunc legi solet. In aliis ecclesiis quædã cerimoniæ horroris plenæ, post datã excõmunicationẽ, fieri

August.

Mar. 14.

fieri solét. Candelæ accensæ, aqua desuper infusa, coram populo a sacerdote extinguntur, qui tunc hæc dicit verba. Sicut hæc candela extinguitur in hac aqua, ita anima huius excómunicati pereat in inferno. Deinde in signum tristitiæ pro anima sic pereunte, signũ crucis eleuatũ velamine nigro tegitur. Cum hæc aut alia similia ecclesia contra excómunicatum facit, tunc illũ anathematizat. Et hoc aut aliud simile quidquam fieri præcipit Pontifex cum clerico incorrigibili, quem in cap. Cum ab homine, extra de iudiciis, supra citato postquam excómunicatus fuerit, præcipit si emédari noluerit anathematis mucróe feriri. Ex quibus omnibus apertissime constat, in conciliorum aut Pontificum decretis non frustra & sine causa pôst verbum excómunicationis, additum esse verbũ anathematis. Nam post excómunicationem ad maioré horrorem & metũ aliis incutiendũ, placuit superaddere maledictioné, quæ anathematis nomine significatur. Vnde patet misere errasse Siluestrũ de Prierio, qui in sua summa, titulo excómunicatio primo, quæstione vltima, dicit idé prorsus esse anathema, & maioré excómunicatioñé, & idé anathematizare & excómunicare maiori excommunicatione. Ad cuius sentétiæ persuasioné profert illud cap. Engertrudá. 3. q. 4. Sed reuera (vt ingenue loquar) ille non intellexit textum: qm̃ si bene intellexisset, nouisset optime nihil prorsus illius fauere sententiæ. Nam textus ille dicit ꝙ anathema maioré explicat excómunicationé: quod intelligendũ est, quando iuxta illá significationem capitur, iuxta quá applicatur excómunicationi. Nunquá tamen textus ille dicit ꝙ anathema non significet aliud quam excommunicationem, aut quod anathematizare nó significet aliud, quam excómunicare. Deinde, id quod textus ille ait, anathema significare excómunicationé maioré, sic intelligendũ est, ꝙ maledictio quæ anathematis voce significatur, non datur nisi maiore excómunicatione præcedente. Ita ꝙ anathema maioré significat excommunicationé, quia cũ anathema dicitur, datur intelligi maioré iam præcessisse excómunicationé, postquá sola m dici solet anathema, id est, maledictio. Omitto quá bellá illius vocis anathema Syluester reddat ethymologiam. Non quidé miror ꝙ hæc ille ignorauerit, sed miror valde ꝙ tanta cũ autoritate docere non sit veritus quæ prorsus ignorabat. Et certe ista aduersus illũ non dixissem, si ille cũ aliis fuisset vel parũ modestus. Nam Angelũ de clauasio autorem summæ angelicæ, virum quidé, præter doctriná quam habuit non modicá, multis miraculis clarissimũ, sæpe iniuriose tractat: cum tamé multa frequenter nec vno mutato verbo, ab illo furatus sit: prout facile poterit illius tá multa furta deprehendere, quisquis illius summá cũ angelica summa conferre voluerit, quamuis ille ad hoc laborasse videtur, vt furta occultaret, quia quæ Angel⁹ sub vna dictione posuerat, ille in aliá dictioné transferre curauit, ne forte qui vtrãq; summá in eadé materia legeret, furtũ deprehédere posset. Fieri igit̃ oportuit cũ siluestro, vt cũ ille toties male loquutus fuerit, male etiam aliquando audiret. Fatemur itaq; defunctos nó solũ hæreticos sed etiá catholicos posse a viuentibus anathematizari, non tamen excómunicari. Nam sæpe numero videmus, vt filij viuentes parentib⁹ suis defunctis maledicát, & illos detestentur, & abominétur, male illis imprecantes, quia forte parentes dum

viuerent

viuerent, fuerunt suarũm rerũ prodigi, aut quia male cũ illis hæreditatem diuiserunt, aut propter aliá similé causam. Quo sic eueniente, filij parentes suos defunctos anathematizant, non tamẽ perinde eos excõmunicant, quia nõ omnes id facere possunt, cum excõmunicare sit actus potestatis & iurisdictionis, quá non omnes habere, apertissime cõstat. Ecclesia tamen non cõsueuit anathematizare, hoc est, maledicere, nisi illũ qui prius excõmunicatus fuisset. Quãuis igitur anathematis voce (vt diximus) ecclesia aliquando vtatur pro excõmunicatione, non tamẽ hoc semper facit. Conciliũ ergo Constantiense anathematizauit Ioanné Vuiclef defunctũ: quinta synodus plurimos hæresiarchas iam mortuos anathematizauit: sexta synodus anathematizauit alios multos hæreticos, hoc est, maledixit illis, & imprecationes in illos dixit, non tamen illos excõmunicauit. Neq; vnquá Concilium in suis definitionibus, aut Pontifex in suis decretis, vsus est verbo excõmunicatiõis cõtra illos hęreticos, sed solo verbo anathematis. Intelligebant siquidẽ optime tá concilia quã Summi Pontifices, se iam super illos potestaté aut iurisdictionem non habere: & sciebant non paruum esse discrimen inter anathema & excõmunicationẽ. Illud etiam quod ex concilio Africano citatur in cap. Si quis Episcopus, extra de hæreticis. ad eundẽ modũ est interpretandum, ita vt ibi anathema capiatur pro maledictione non pro excõmunicatione. Nam si pro excõmunicatione poneret̃, dixisset, sit anathema hoc est sit excõmunicatus, & non dixisset, dicatur illi anathema. Quoniam tale genus loquutionis inusicatũ est in ecclesia, vt pro eo quod est excõmunicare, ponatur, dicere alicui excõmunicationé. Iubet igitur conciliũ, vt Episcopo qui hæredes instituerit hæreticos aut paganos, dicatur anathema, hoc est, maledicatur ab omnib9, omẽs illi imprecentur omnesq; illũ maledictũ appellent. Esto etiam, illic anathema pro excõmunicatione ponatur, nihil tamẽ nostræ obuiabit sententiæ: quoniá (vt ex ipso verborũ contextu cõuincitur) sententia illa quæ illic contra talé Episcopũ profertur, est solum declaratoria pœnæ iam olim illatæ, & non executio nouæ excõmunicationis. Si dixisset concilium, sit anathema, videretur sensisse tunc primũ post mortem, excõmunicationem esse inferendá, quia præcipiẽs esse anathema aperte innuere videretur, ante non fuisse anathema. Cũ vero conciliũ præcipiat vt dicatur anathema, satis clare ostenditur sententiam esse declaratoriam. Quia quod ait, dicatur anathema, tantũ valet, ac si dixisset, appelletur excõmunicatus, vocetur maledictus. Et hũc esse verũ literæ sensum, verba quæ sequuntur apertissime declarant. Nam postquá dixerat conciliũ dicatur ei anathema, statim subdidit: atq; eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur. Erat quidẽ olim consuetudo vt cathalogus haberetur in ecclesia omniũ Episcoporũ defunctorũ, qui illius fuerát pastores, & talis cathalogus publice ante altare legebatur corá populo, vt populus illos domino cõmendaret. Præcipit igitur conciliũ Africanũ vt Episcopus qui hæredes instituit hęreticos aut paganos, non scribatur in cathalogo Episcoporum, nec nomen illius recitetũr inter nomina aliorum Episcoporum. Hanc fuisse olim ecclesiæ consuetudinem, & hanc esse concilij Africani sententiá, apertissime conuincitur per id quod beatus Leo Papa ait in quadá epistola ad Anatholiũ

Cóstátinopolitanú Epm, quæ est. 38. in ordine epistolarú suarú. In illa eni epistola idem beatus Leo Papa respódet ad quasdam questiones a prefato Anatholio propositas, & ad tertiam quæstioné respondens, sic ait. De nominibus autem Dioscori, Iuuenalis et Eustachij, ad sacrú altare non recitandis, dilectioné tuam hoc decet custodire, quod nostri ibidé constituti, faciendú esse dixerint: quodq; honorandæ sancti Flauiani memoriæ nó repugnet, & a gratia tua Christianæ plebis animos non auertat. Nam iniquú nimis est atq; incongruum, eos qui innocentes & Chatholicos sua persecutione vexarunt, sanctorú nominibus sine discretione misceri. Hæc Leo Papa hui9 nominis primus. Et alius etiá beatus Leo tertius huius nominis Papa, in epistola pro confirmatione sextæ synodi generalis ad Constantinú Imperatoré missa, quæ habetur in vltima actione eiusdé synodi, eandé ostédit consuetudiné, & textum illius capituli, si quis Episcopus, aperte declarat, cum ait. Anathematizamus præterea (inquit Leo tertius) proinde atq; execramur oñes hæreses, omnesq; earú autores, atque fautores, qui aduersus apostolicá et orthodoxá fidem diabolicis decepti fallaciis falsitatis errores in ecclesiá conati sunt introducere, id est Arriú, Sabelliú, Macedonium. Et multis hæreticorú nominibus recésitis, tandem subdit. Quos sancta Catholica atq; Apostolica ecclesia de cathalogo fideliú patrum, vtpote Zizania de area Dominicæ ecclesiæ gehennæ suplicio abdicanda per ventilabrú diuinæ discretionis abiecit. Hæc Leo tertius. Ex quibus duobus tam fidelissimis testibus aperte cóstat verus atq; german9 sensus illius capituli, si quis Episcopus, præcipit náq; concilių, vt ille talis Episcopus qui hæreticos aut paganos hæredes instituit, post morté non appelletur Episcop9 aut Dei sacerdos, sed dicatur anathema hoc est, maledictus, detestabilis, abominabilis, & nomé eius in cathalogo Episcoporú defunctorú non recitetur. Secúdo potest mihi aliquis obiicere, illud secundú cap. quod incipit, a nobis, extra de senté tia excómunicationis, vbi Papa Innocentius definit, post morté posse dari absolutioné defuncto in excómunicatione decedéti, & deinde dicit ecclesiam in certis casibus posse ligare mortuos & soluere. Hic textus in superficie sola inspectus, nostrá videtur prorsus destruere sententiam, sed bene cósideratus & acutius examinatus pro nobis sententiam dicet, tátum abest vt vel ex lóginquo nos oppugnare velit. Pro cuius clariori intelligentia admoneo lectoré, vt consideret, q; excómunicatio quæ in vná aliquam personá fertur, ad plures personas suos extendit effectus. Nam excómunicatio non solú pertingit ad excómuicatum, sed etiam ad alios: qm cum ecclesia aliquem excóicat, eo ipso alios obligat, ne pro illo publicas & solennes apud Deum effundere preces, aut eleemosynas publicas dare, aut sacrificia offerre, aut deniq; comerciú vllum cú illis habere audeát. Ipsummet excómunicatum nó vno tantú verbere percutit, sed multis: quorum aliqua ad corpus, aliqua ad animá pertinent. Excómunicatus siquidé tanquá mébrum putridú est, a corpore ecclesiæ abscisus & procul separatus: ob quá causam communes Ecclesiæ orationes, & alia illi9 bona opera, quæ sibi inuicem cómunicant reliqua mébra viua & capiti cóiuncta, nullo modo prosunt excómunicato. Et hoc est vulnus aut flagellú quod animæ per excómnnicationem

infligitur

Leo Papa pm9. *Leo papa terti9*

infligitur. Et circa hoc nihil prorsus potest ecclesia circa defunctū efficere, quoniā anima quæ hoc flagello percuti debet, iam post separationē a corpore, est omnino a iudicio ecclesiæ separata. Præter hoc animæ flagellum, sunt alia quæ ad corpus pertinēt, videlicet priuatio ecclesiasticæ sepulturæ: non posse legitimā & validā in iudicio sententiā dicere, & alia multa a iure contra excōmunicatos decreta. De his corporalibus pœnis nō dubito quin ecclesia illas possit inferre defuncto, quoniā corpus defuncti, & quæ illud contingere possunt, adhuc sunt ecclesiæ potestati subiecta. Potest igitur ecclesia propter aliquā iustam causam, non solū hæreticū, sed etiam quēlibet aliū sceleratū hominē defunctum, ad hūc finē excōmunicare, vt corpus illius extra ecclesiā iacteт tanquā ecclesiastica sepultura indignum. Potest etiam iusta causa vrgente, aliū in excōmunicatione defunctū ad hūc finem absoluere, vt ecclesiastica illi concedatur sepultura, qua ob excōmunicationē priuatus fuerat. Deinde, quia ecclesia (vt diximus) cum aliquē excōmunicat, alios ligat ne pro illo Deū publice orare valeant, aut alia quæ diximus pietatis opera pro illo facere. Quo facto quasi indirecte etiam illū lædit, dum illū priuat suffragiis tam corporis quam animæ quæ illi ab aliis prouenire possint. Et hoc ecclesiā facere posse circa defunctum ego nō dubito, quia licet defunctus ille sit extra ecclesiæ iudicium cōstitutus, tamen alij viuentes, ad quos tale dirigitur ecclesiæ mandatū, ecclesiæ potestati subduntur. Sed quia ex tali mandato nocumētū quodā infertur defuncto, ideo tunc ecclesia defunctum excōmunicare dicitur: cū tamen re vera non defuuctus sed viuentes tali excommunicatione ligentur. Et isto modo etiam fatendū est ecclesiā posse absoluere ab excōmunicatione defunctum, qui in illa decesserat. Qua absolutione si res bene aduertatur, nō tam defunctus, quā alij viuentes absoluūtur. Viuentes siquidem ligati erāt, ne pro illo, qui fuerat in excōmunicatione defunctus, possent orare. At concesso postmodū absolutionis beneficio, absoluunt viuentes, vt libere possint orare pro defuncto, & alia pietatis opera pro illo exercere. Quia tamen talis libertas viuentibus concessa, in vtilitatē cedit defuncti, ipse defunctus dicitur absolui. Et iuxta hunc modū ego intelligendū cēseo secundū cap. quod incipit, a nobis. extra de sententia excōmunicationis. vbi Papa decernit ecclesiā posse soluere et ligare defunctos. Nam (vt ex ipsius literæ contextu apertissime cōstat) Papa ibidē de solo illo absolutionis beneficio loquitur, quod dat viuētib9 libertatē vt possint impune pro defuncto Deū orare, & alia pietatis opera pro illo exercere. Et hoc ipsum apertius declarauit, cum dixit, aliquē esse apud Deū qui nō fallit absolutū, qui tamen apud ecclesiā est excōmunicatus. Quomodo posset esse apud ecclesiā ligatus, qui apud Deū est absolutus, nisi quia ille ob hoc solū ligatus dicitur, quia alij ab ecclesia ligati sunt ne pro illo orare possint, & ob hoc dicitur ille ligat9, quia in illius vertitur damnum talis aliorum ligatio. Nam alias illū defunctum qui apud Deum absolutus est, & per consequēs illi cōiunctus, nō potest ecclesia illū excōmunicare, vt a Deo separet & abscindat. Tam longam traxi de hac re disputationem, quia noui optime, esse summe necessaria ea omnia quæ dixi, vt hunc errorē radicitus euellere possem, & loco illius firmam plantare veritatem

AN

AN EPISCOPVS AVT quiuis alius sacerdos factus hæreticus amittat illam ecclesiasticā potestatem quæ a Theologis dicitur potestas ordinis. Cap. 21.

DVAS ESSE ECclesiasticas potestates, vnam quæ dicitur potestas ordinis siue sacramentalis, alteram quæ dicitur potestas iurisdictionis, vniuersa Theologorū schola docet, & multa sanctorum patrum testimonia confirmant. Potestatem ordinis, siue potestatē sacramentalē, quod idem est, diffinit Sanctus Thomas secūda secundæ. q.39. art.3. sic inquiēs. Sacramentalis potestas est quæ per aliquā consecrationem cōfertur. Dicitur autem sacramentalis a fine ad quē ordinatur: quia omnis talis potestas ordinatur ad confessionē & ordinationem sacramentorū. Posset etiā dici sacramētalis talis potestas, quia semper donatur alicui per collationē alicuius sacramenti, præsertim iuxta illorū opinionem, qui putāt Episcopatum esse aliū ordinem a sacerdotio distinctum. Nam qui contrariam tuentur sententiā, dicent Episcopum multas habere sacramētales potestates post consecrationē suam, quæ tamen non sunt illi per collationē alicuius sacramenti collate. Hæc potestas dicitur etiam potestas ordinis, quia nemo potest illā habere, nisi sit in aliquo certo gradu & ordine constitutus. Potestatē iurisdictionis dicit Sanctus Thomas esse illam quæ ex simplici iniunctione aut cōmissione hominis confertur, vt est potestas excōmunicandi aut absoluendi ab excōmunicatione, potestas definiendi in causis forensibus. Ioannes de Turrecremata libro primo de summa ecclesiæ. Cap. 96. dicit hanc iurisdictionis potestatē esse duplicem iuxta duplex forū, videlicet conscientię & causarum. Potestas in foro conscientiæ est illa quā habet omnis pastor animarū, per quā potest absoluere subditos a peccatis. Potestas in foro exteriori est potestas per quā aliquis in negociis et causis quę versantur inter homines habet ius definiendi, & sententiā etiam contra inuitū dicendi. Potestates ordinis variæ sunt, sicut etiam varij sunt ordines quibus cōpetunt. Quædā enim potestates ordinis siue sacramentales solis Episcopis conueniunt, vt sunt: posse ordines conferre, confirmare, consecrare ecclesias, aut altaria, aut calices, benedicere sacramētalia reliqua, vt sunt vestes sacerdotales, quæ omnia solus Episcopus potest facere. Aliæ sunt potestates ordinis, quæ omnibus sacerdotibus conueniunt. Potestas siquidem consecrandi Corpus Christi, & potestas absoluēdi a peccatis, sunt ptātes ordinis, quarū quælibet traditur sacerdoti, in consecratione illius, quando illū ordinat Episcopus. Potestatem consecrandi confert Episcopus quādo tradito calice dicit. Accipe ptātē offerendi sacrificiū deo, missasq; celebrandi tam pro viuis quā pro defunctis in nomine domini. Potestatem absoluendi tradit Episcopus his verbis. Accipe spiritum sanctum, quorū remiseris peccata remittuntur eis: quorū retinueris retenta sunt. Sed quia per hanc potestatē absoluendi, sacerdos non potest operari, nisi aliquā habeat iurisdictionē, ideo iuxta beati Thomæ sententiam necessario consequens est, vt duæ simul potestates ordinis et iurisdictionis in peccatoris absolutione concurrant, quarū si aliqua desit,

S. Tho.

desit, nihil prorsus effici valet. Alij tñ has duas ecclesiasticas ptátes aliter diuidũt, aliterq; diffiniũt. Nam Alfonsus Abulésis in illo lib. qué appellauit defensoriũ, part. 2. cap. 62. distinguit has duas ptátes, non per hoc, q̃ vna conferat̃ per cõsecratioñé, & alia sine cõsecratione: neq; per hoc, q̃ vna donet̃ a Deo immediate, alia ab homine: sed per diuersitaté rerũ, circa quas exercent̃, quę sunt duæ, videlicet corpus Christi verũ, & corpus Christi mysticũ. Potestaté ordinis dicit esse illam, quæ est supra corpus Christi verũ directe, aut indirecte. Ordiné sacerdotalé dicit directe respicere corp⁹ Christi verũ: quia primũ, ad qđ dirigit̃ talis ordo, est Eucharistiæ cõsecratio. Ordo diaconatus, & subdiaconatus, & cæteri ordines minores etiá ordinant̃ ad Eucharistiá: quia oẽs in aliqua re subministrát, vel deseruiunt sacerdoti conficiéti, vt manifestũ esse potest cuilibet cõsyderanti singulorũ ordinũ actus, quos describit Isidorus, vt habet̃ in cap. cleros, & clericos. dist. 21. Quæ ptás a Christo cõcedit̃ sacerdoti p ministeriũ Episcopi ordinátis. Potestas iurisdictionis scđm Abulésis sentétiá respicit corpus Christi mysticum, qđ iuxta Pauli doctriná, est Catholica fideliũ ecclesia. Et hanc potestaté Abulensis etiã duplicẽ esse docet, alterá in foro contẽtioso, alterá in foro cõscientiæ, prout nũc pxime ex sentẽtia Ioannis de Turre Cremata, eas diuisimus, atq; diffiniuimus. Hoc tñ est inter illos discriminis, q̃ Ioannes de Turre Cremata dicit ptãté iurisdictiõis in foro cõsciétiæ nõ cõferri sacerdoti p virtuté ordinatiõis, qñ ille ordinat̃ ab Epõ: sed cõferri postea ab homine, qñ Papa, aut Eps dat illi curá animarũ. Ex quo ille deducit simplices sacerdotes, q nullá prsus curá animarũ tenét, non habere vllá iurisdictiõis potestaté. Cõtrariá huic sentẽtiá tuet̃ Abulẽsis, qui docet potestaté iurisdictiõis ĩ foro cõsciẽtiæ cõferri cuilibet sacerdoti in ordinatiõe sua, qñ ordinatus fuit ab Epõ. Tunc enim dicit, q̃ ex cõditione ordinis, & institutiõe Christi, cõpetit cuilibet sacerdoti ptás iurisdictiõis in foro cõsciẽtiæ sup oẽs fideles totius orbis: ecclesia tñ, ob iustam cám, ad tollendũ schismata, & cõfusiões, q̃ inde oriri poterát, arctauit iurisdictioné istá, distinguẽdo subditos. Quapropter de simplici sacerdote, q nullá habet animarũ curá, dicit illũ habere ptáté iurisdictionis sup oẽs fideles: esse tñ p ecclesiá talé potestaté, nõ quidé ablatá: sed ligatá. Qñ igitur ordinator, vel ecclesia, aut quicunq; prælatus, dat alicui ordinato iurisdictioné in foro cõsciétiæ, aut in foro cõtentioso, dicit nihil tunc nouum illi cõcedi: sed tantũ remouere ecclesiá impedimentũ, aut tollere ligaturá, qua potestaté illi⁹ ligauerat: Sed re vera ego hác Abulésis sẽtétiá nequaq̃ probare possum: imo aliquib⁹ vrgẽtissimis rationibus cogor ab illa discedere. Prima est: quia potestas iurisdictionis est qđdam correlatiuũ nomé, quod nõ ad se solũ: sed ad alterũ respicit, ad illos, videlicet, sup quos est talis potestas. Sunt ergo correlatiua ista duo, potestas iurisdictiõis, & subdit⁹, sicut superior, & inferior. At correlatiuorũ natura, iuxta Aristot. doctriná, talis est, vt altero ex illis deficiéte, alterũ necessario intereat. Vt, gratia exẽpli, mortuo filio necessariũ est, vt qui illi⁹ ante pater erat, iam tũc pater nõ sit, qa nõ est ad qué iá posit referri. Ex quo apertisime conuicit̃, vt simplex sacerdos, qui nullam habet animarũ curá, nullá etiá habeat potestaté iurisdictionis: quia nõ habet subditũ aliqué, in quem illam exercere posit. Secunda

ratio est, quod ista potestas absoluendi a peccatis, non confertur sacerdoti ab homine: sed a Deo principaliter, quamuis in tali collatione potestatis Episcopus sit Dei minister, per cuius manus Deus tradit illam potestatē sacerdoti. Et hoc ipsum fatetur Abulensis in cap. 63. Ex quo aperte sequitur ecclesiā non posse tollere a sacerdote hanc potestatē iurisdictionis in foro conscientiæ, nec arctare, nec minuere, nec ligare. Quia quod a superiore concessum est, inferior non potest tollere, aut minuere. Ex quo vltra sequeretur simplicē sacerdotē vere posse absoluere quēlibet. Qui licet peccaret absoluēdo: alius tamen vere absolutus maneret. Hoc autē fateri, est contra omnium theologorum doctrinā. Quod autem inde sequatur, probatur manifeste ex illius doctrina. Quia in ca. 62. simili argumēto probat ecclesiā non posse tollere a sacerdote potestatē cōficiendi Eucharistiā: quia videlicet talis potestas nō est data sacerdoti ab ecclesia: sed a Deo, qui maior est ecclesia. At beatus Thomas, & qui illius sententiam sequūtur, facile ab his incōuenientibus liberantur. Nam simplex sacerdos, qui curam animarū non habet, & si habeat potestatē illā absoluendi, quæ, iuxta illorū sententiā, dicitur potestas ordinis: non tamen habet potestatem iurisdictionis, atque ideo neminem absoluere valet. Tertia ratio, quæ me nimiū vrget, est quia si cuilibet sacerdoti (vt Abulensis ait) ex institutione Christi cōpetit potestas iurisdictionis in foro conscientiæ, & potestas iurisdictionis in foro contentioso super oēs fideles totius orbis, sequuntur inde duo maxima, & prorsus intolerabilia incōueniētia. Primū est, quod ex institutione diuina oēs sacerdotes erunt pares in potestate iurisdictiōis, & ita Papa non esset cæteris oībus ex iure diuino: sed solū iure humano, superior. Hæc autē sentētia tanquam erronea, & hæretica est multorū conciliorū autoritate dānata. Alterū & non minus incōueniēs est: quia si ita res se haberet, cōuinceretur inde aptissime Christū male, atque pessime ordinasse rēpu. Christianā, cū in illa tot iudices, ex æquo potētes reliquisset, quorū quilibet æquā super oēs fideles potestatē haberet. Nā tanta iudicum sine vllo ordine multitudo plus posset (vt re ipsa manifestissimū est) ecclesiæ obesse, quam prodesse. Hoc autē fateri esset hæresis manifesta: quia scriptura sacra adeo ecclesiæ ordinē cōmendat, vt propter illius ordinē eximiū dicat illā esse hostibus formidabilē. Terribilis (inquit de illa) vt castrorū acies ordinata. Cant. 6. Quarta ratio est. Omnis potestas, quæ datur sacerdoti in sua ordinatione, est character sacerdotalis, aut illi characteri sic necessario cōnexa, vt separari ab illo nō possit: sed character sacerdotalis nō est potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis: ergo sacerdoti in sua ordinatione non confertur vlla potestas iurisdictiōis: sed solū potestas ordinis. Maiorē, & consequētiā non oportet probare: quoniam notæ sunt, minorē tamen ex qua tota argumentatiōis vis pendet, sic probo. Potestas iurisdictionis est limitabilis, quæ potest augeri, & minui, & prorsus tolli. Character autē nihil horū habere pōt: vt manifestū est ex ipsa ratione characteris: ergo character nō est potestas iurisdictionis. Quinta ratio cōtra Abulēsem est ista. Omnis potestas, quæ per aliquam ordinationem sacramentalem cōfertur est potestas ordinis: sed potestas absoluēdi data sacerdoti in sua ordinatione est huiusmodi: ergo illa est potestas ordinis & nō iurisdictionis. Consequētia, & minor sunt per se notæ, maior autē probatur: quia nō ob aliud dicitur potestas

ordinis

ordinis: nisi quia per ordinis collationem cõfertur. Præterea, talis potestas absoluendi a peccatis, quæ traditur sacerdoti in sua cõsecratione, ordinatur ad sacraméti administrationem: ergo potius dicenda est potestas sacramétalis, q̃ potestas iurisdictióis. Vltima ratio, quæ (mea quidé senténtia) vehementer Abulensem cõstringit, est, quod oĩm theologorũ consensu receptũ est, ad absolutioné sacramentalé faciendá requiri potestaté ordinis ita q̃ sola potestas iurisdictionis sine potestate ordinis nõ sufficeret ad hoc, vt quis posset alium a peccatis absoluere: sicut manifestum est in illo qui habet curá animarum, & non est sacerdos. Ille enim & si habeat potestatem iurisdictionis: quia tamen caret potestate ordinis, neminem absoluere potest. Nulla autem alia potestas ordinis requirit̃: nisi potestas absoluédi: ergo illa non est dicenda potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis. Et (vt hominem fortius constringamus) statuamus id euenisse, quod facillime euenire potest, vt videlicet Episcopus ordinans in sacerdotem talem curatum, aut Episcopum, postq̃ illi dedit potestaté supra corpus Christi verũ, statim moriatur, anteq̃ tradat eidem sacerdoti potestaté super corpus Christi mysticũ. In hoc euentu, nullus sanæ mentis dicet talé sacerdoté posse a peccatis absoluere. Quid igitur deest? Non quidé potestas iurisdictionis: quia illam habet ratione curæ sibi cõmissæ: deest ergo potestas ordinis: sed non deest potestas ordinis supra corpus Christi verum: quia illa iam data fuit ab Episcopo, antequam ille interiret: ergo deest potestas ordinis supra corpus Christi mysticum, quæ nõ est alia nisi potestas absoluendi a peccatis. Ex quo apertissime colligitur talem potestatem non esse potestaté iurisdictionis: sed ordinis: & inde p cõsequés sequit̃ non oém potestatem, quæ est supra corpus Christi mysticũ, esse cẽsendá potestaté iurisdictionis. Propter has rõnes, quę mihi vrgẽtissime vident̃, censeo has duas ecclesiæ ptátes, ordinis videlicet, & iurisdictionis, nõ esse eo mõ distinguendas, neq; diffiniédas, sicut Alfonsum Abulensem illas distinxisse diximus. Beatum igitur Thomá in hac parte imitatus, dico has duas ptátes distingui per hoc, q̃ potestas ordinis, siue (vt sanct9 Tho. ait) sacramẽtalis confert̃ per collationé alicuius ordinis ecclesiastici, siue illa sit supra corpus Christi verũ, siue supra corpus mysticũ. Potestas iurisdictionis est illa, q̃ supra alios dat̃ per iniunctioné, aut cõmissioné alicuius hominis. De his igit̃ potestatibus differre oportet, an qui illas habet: si fiat hæreticus, statim eas amittat. In hoc cap. de sola potestate ordinis differemus: & pximo cap. de potestate iurisdictionis inquiremus. Potestates ordinis, iuxta ordinum varietaté, varias esse diximus: quarũ aliquæ omnibus competunt sacerdotibus, aliquæ solis Episcopis conueniunt. Primo igitur de ptáte sacerdotali, mox vero de Episcopali ordinis ptáte disputabim9. De sacerdotali ordinis ptáte Petrus Lombardus, qui magister sententiarum dicitur, libro quarto dist. 13. docet illam potestaté, quæ est supra corpus Christi verum, non manere in eo, qui factus est hæreticus, neque in eo, qui est excõmunicatus. Et, vt illius mentem quisque facilius agnoscat, verba illius citabo, quæ loco præfato de hac re ait. Illi vero (inquit ille) qui excõmunicati sunt, vel de hæresi manifeste notati, non videntur hoc sacramentum posse conficere, licet sacerdotes sint: qa nemo dicit in ipsa cõsecratiõe, offero, Petrus Lõbard.

sed, offerimus, quasi ex persona ecclesię. Et ideo cū alia sacramenta extra ecclesiam possint celebrari, de hoc non videtur. Hæc margister sententiarū. Idem etiā mihi videtur sensisse Gratianus. Nā. 24. q. 1. secunda parte quęstionis, quæ post ca. Audiuimus. incipit ibi: Si autē ex corde suo nouā hæresim &c. Hæc verba dicit Gratian9. Quicūq; ergo ab vnitate ecclesię, quę per Petrū intelligitur: fuerit alienus, execrare potest, consecrare non valet: excōmunicationis, vel recōciliationis potestatem non habet. Hæc ille. Cuius errorē Glossa ibi aperte agnoscēs, illum corrigere decreuit. Nam in verbo illo, nō valet. Hæc ait Glossa. Cōficit tamen etiam extra ecclesiam, si formam obseruet: quia hoc ordinis est, quem retinet recedens ab vnitate ecclesiæ. 1. q. 1. quod quidam. Sed non potest excōmunicare: qa hoc iurisdictionis est quam amittit, qui recedit, vt. 1. q. 1. remissionē. Hæc in Glossa. Sed idem Glossator in cap. Accedēs. dist. 50. de sacerdote degradato, sentit oppositū dicens, ꝙ nō credit illum conficere: quia (vt ait) perdit omnē potestatem. Et certe miror, ꝙ viri tam docti, & tam boni in tam manifestum inciderint errorem. Sed (cōmuni prouerbio dicitur) quādoq; bonus dormitat Homerus. Falsitas huius doctrinæ inde apertissime cōuincit, ꝙ potestas consecrandi non est aliud: nisi character sacerdotalis, qui imprimitur sacerdoti a Deo, quum illum ordinat Episcopus, & dicit: Accipe potestatem offerre sacrificium Deo: Missasq; celebrādi tam pro viuis, q̄ pro defunctis &c. Quibus verbis finitis, Deus in anima sacerdotis imprimit characterē, & sacerdos per illū characterē accipit a Deo potestatem consecrandi Eucharistiam. Quo fit, vt tandiu duret in sacerdote potestas conficiendi Eucharistiā, q̄diu durauerat in eo sacerdotalis character. At talis character cum a solo Deo imprimatur, solus Deus illum ab anima delere potest. Consequens igitur est, vt etiam potestas consecrandi, nō possit per quoduis crimen quātumlibet graue, tolli a sacerdote, etiā si ille sit degradatus. Nam per talē degradationē, licet ecclesia auferat a sacerdote ordinis executionē, ita vt nō possit sine peccato Eucharistiam conficere, non tamen ab illo aufert, nec auferre potest ordinis potestatem, vt etiam attētans conficere non possit. Præterea ecclesia non dat sacerdoti potestatē consecrandi: sed solus Deus. Quoniā potestas illa cum sit tā magna, & tam excellens, vt omnium angelorum nedum hominū potestatē exuperet, non potest nisi a Deo cōferri, quamuis ad illius ordinis collationē Episcopus se habeat, vt minister, aliqua circa sacerdotē exercens, sine quibus Deus nunq̄ talē sacerdoti cōcedit potestatē. Necessariū igit͛ est, vt ecclesia non possit auferre a sacerdote potestatē consecrādi, quā constat solū Deum illi dedisse. Inferior siquiē non potest superioris donationē reuocare, aut irritū facere, qd quid superior fecerit. Rursū si doctrina magistri sententiarum vera esset, sequeret͛ inde sacerdotē, qui ab hæresi, in quā lapsus fuerat resipiscit, esse iterum ordinandum, vt corpus Christi in Eucharistia cōficere possit. Hoc autem fateri esset nimis erroneū, & contra vniuersalis ecclesiæ definitionem. Nam concilium Florentinū, tradens Armenis certissimam fidei regulam, quā tenere deberent, de sacramētis ecclesiæ differēs, hæc ait: Inter hæc sacramenta tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum a cæteris distinctiuum

Cōciliū Florentinum.

distinctiuum, imprimũt in anima indelebile. Vnde in eadem persona non reiterant̃. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt. Hæc concilium Florentinũ. In quibus verbis duo maxime aduertere oportet. Quę duo proxime adducta argumẽta fortissime cõfirmant. Primũ est, q͂d ait: Characterem esse indelebilem, & hoc deseruit superiori argumẽto. Alterũ est, quũ ait: Sacramentũ ordinis esse cõnumerandum inter illa sacramenta, quę reiterationẽ non admittũt. Dicim⁹ ergo iuxta totius Catholicæ ecclesię sententiá, sacerdotẽ oẽm recte ordinatũ, etiã si hæreticus fiat, & degradatus sit, posse Eucharistiã cõficere, quãuis hoc faciendo peccet. Vnde Augustinus lib. 2. contra Parmenianũ ait: Illi qui intra ecclesiã constituti, receperunt potestatem consecrandi Eucharistiã in ordinatione sacerdotis, recte quidẽ habent potestatẽ: sed non recte ea vtuntur, si postmodũ p hæresim, aut schisma, vel excõmunicationẽ ab ecclesia separentur. Hæc Augustinus. Forte contra ista, quis nobis obiiciet illud cap. Degradatio. quod habetur in titulo de pœnis. lib. 6. In illo enim cap. decernitur, vt Episcopus sacerdotem degradans, vtatur hac forma: Autoritate Dei omnipotentis patris, ac filij, & spirit⁹ sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Ex quibus verbis videtur colligi, degradatum nullam habere ordinis potestatem, & per consequens priuatum esse charactere sacerdotali. Alioqui forma degradationis falsitatem contineret, cum dicat: Exuimus te omni ordine. Et Glossa in illo cap. dicit inde sumi argumentũ cõtra eos, qui dicunt degradatũ posse conficere. Sed re vera Glossator ille deceptus est, nec vim illorum verborũ plene intellexit. Nã p illa verba intelligit Papa, degradatũ esse priuatũ, & spoliatum executione ordinis, nõ autẽ potestate ordinis. Quoniam hac priuari non posset, cum sit character indelebilis. Et huic nostræ expositioni fauet Cardinalis, qui in cap. Accedẽs. dist. 50. dicit: q̄ vbicunq; in iure habetur, q̄ depositus, seu degradatus amittit, vel non habet ordinẽ, intelligendũ est de executione, & priuilegio ordinis. Eandẽ sententiã docet dñs Adrianus Papa in. 4. sent. in quæstione de confirmatiõe, ar. 3. Et sic est necessario dicendum, ne dicamus Papam definiendo errasse. De potestate autem absoluendi a peccatis, nõ potest certa aliqua sine distinctione dari sententia: sed iuxta varietatẽ potestatis, varia etiã dabitur definitio. Nam (vt in principio huius cap. diximus) duplex est potestas absoluendi a peccatis. Vna dicit̃ potestas ordinis, & hæc est character sacerdotalis, siue alius a priori, siue ille idẽ maior effectus, parũ refert ad præsentem disputationẽ. Et hæc potestas traditur a Deo sacerdoti, q͂n Episcopus consecrans illũ, dicit: Accipe spiritum sanctum, quorum remiseris peccata, remittũtur eis, quorũ retinueris retenta sunt. Altera est potestas absoluẽdi a peccatis, q̃ dicit̃ potestas iurisdictiõis in foro cõscientiæ. Hæc non tradit̃ in cõsecratione sacerdotis: sed postea q͂n illi dat̃ cura animarũ, neq; tradit̃ a deo immediate: sed ab homine, qui illi cõmittit animarũ curã. Harũ duarum nulla sine altera pót (vt ante diximus) exercere actũ absolutionis peccatorũ: sed ambæ sunt necessario req̃sitæ. Nã sacerdos qui nullã habet animarũ curam, neq; ordinariã, neq; legatam ex

August.

tremæ necessitatis casu excepto) neminem absoluere potest. E cótrario qui curá animarũ habet, & sacerdos non est, neminem etiam absoluere potest. Sacerdos igiť, qui hæreticus effectus est: potestaté iurisdictióis amittere potest: qñ, cum illam (vt diximus) ab homine accipiat, etiá homo, q dedit, aut alius superior illá tollere poterit. At potestatem absoluédi, quæ dicitur ordinis, aut sacramétalis, sicut nó dedit sacerdoti homo, ita nec potest ab illo tollere aliquis homo. Est enim hæc potestas etiá indelebilis ab anima, quéadmodũ potestas cóficiédi Eucharistiá: quia vtraq; illarũ nihil aliud esse césetur, q̃ character sacerdotalis a Deo in anima sacerdotis impressus. Ex quo apertissime colligiť sacerdoté hæreticum: si curam animarũ, quá ante habebat, ecclesia illi non subtraheret, posse subditos suos a peccatis eorũ absoluere: quia ad id faciendum, vtranq; retineret potestaté ordinis, & iurisdictionis. Nunc auté quia ecclesia hæreticos omni beneficio priuat: ideo licet illi habeant potestaté ordinis, postq̃ tamen sunt priuati, absoluere non possunt: quia carent potestate iurisdictionis.

Tota igiť hæc nostra disputatio duabus certissimis regulis potest cóprehédi. Prima regula. Sacedos hæreticus effectus non amittit, neq; amittere potest vllam ordinis potestaté: quia illa est indelebilis, & a solo Deo datur. Secunda regula. Sacerdos hæreticus effectus amittere potest iurisdictionis potestaté: quia illá non accepit in cósecratione: sed postea ex hominis cómissione. Et quia istarũ duarũ potestatũ differentiá, non bene cósyderarũt magister sententiarũ, & Gratianus, decepti sunt putátes idé prorsus de vtraq; illarũ esse dicédũ, qđ tñ non ita dicendum esse facillime agnoscerét: si bene cósyderassent, latũ esse inter illas duas potestates discrimé, variasq; esse illarũ duarũ potestatum conditiones. Sed opus est iam, vt videamus quid magister sententiarũ pro suæ sentétiæ cófirmatione afferat. Non enim gratis, & sine vlla ratione, q̃uis fallaci: id tantus vir vnq̃ dixisse putádus est. Sacerdos cósecrás (inquit ille) in ꝑsona ecclesiæ hoc agit, & nó sua: quia cũ hostiá offert non dicit, offero: sed dicit, offerimus. At qui extra ecclesiá est, non pót aliquid nomine ecclesiæ facere. Hæreticus igiť, aut excóicatus cũ sit ab ecclesia separatus nó poterit nomine ecclesiæ cósecrare. Hæc ratio certe debilissima est, & quá facillime quiuis homo vel mediocriter doct⁹, nedũ magister sententiarũ reiicere posset: si bene consyderasset latá esse differentiá inter cósecrationé Eucharistiæ, & orationes, quæ illá in canone missę ꝓcedunt, aut sequunť. Oratiões illas sacerdos dicit in nomine ecclesiæ, in cui⁹ vnitate consistit, tanq̃ membrũ illius. In cósecratione auté, qñ cóficit Eucharistiá, nó in ꝑsona ecclesiæ: sed in ꝑsona Christi loquiť: Cuius vicé gerit ꝑ ordinis potestaté. Quod aũt in persona Christi loquať, ipse verborũ cótextus, qui proxime verba cósecrationis ꝑcedit, apertissime ostédit. Ná sacerdos iam consecrare paratus, de Christo saluatore nostro loquens hæc, quæ sequuntur, ait: Qui pridie quam pateretur accipiés panem in sanctas, ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cœlum ad te Deum patrem omnipotentem tibi gratias agens, benedixit, fregit, deditq; discipulis suis dicés: Accipite, & comedite ex eo omnes. Hoc est enim corpus meũ. Ex quo verborũ cótextu apertissime constat, sacerdoté in sola Christi ꝑsona verba cósecrationis ꝓferre, & nó in ꝑsona ꝓpria. Sacerdos

dos igitur excõicatus, aut hæreticus, aut alias quolibet ab ecclesiæ vnitate præcisus, si Missam celebret: quia potestaté ordinis indelebilem tenet, vere conficit corpus, & sanguinem domini: quia tñ est ab ecclesiæ vnitate separatus, orationes eius, quas nomine ecclesiæ offert, nullá prorsus habent virtutem, nullumq́ meritũ, ita vt nec ipsi hæretico, nec illis, pro quibus dicuntur, proficere possint.

AN EPISCOPVS FACTVS hæreticus, eo ipso amittat potestaté ordinis Episcopalis. Caput. 22.

DIXIMVS in præcedéti cap. varias esse ordinis potestates, quarũ aliquæ omnibus cópetunt sacerdotib9: & de istis tunc disseruim9, an propter hæresim amitterent̃. Aliæ solis Episcopis cõueniũt, & de istis nũc inquirendũ est, an Episcopus effectus hæreticus, eo ipso oés illas amittat, vel amittere possit. Vt auté hui9 quæstionis difficultaté plene absoluam9, opus est primo aliam quæstioné discutere, ex qua (vt opinor) tota huius questionis difficultas pendet. Quærendũ igitur est: an Papa, aut generale conciliũ possit ab Episcopo auferre eá ordinis potestaté, quæ illi per ordinationem concessa est. Nam si ecclesia hoc facere potest, credendũ est illam, iam talé potestaté hæreticis abstulisse: quia cũ illos summo, & iustissimo persequat̃ odio, pie credédũ est abstulisse ab illis quidquid potuit auferre. Si auté ecclesia non potest hanc ordinis potestaté auferre ab Episcopo, inde luce clarius cõstare poterit, Episcopũ non amittere talé potestaté, etiá si hæreticus fiat, præsertim cũ constet illá non esse iure diuino ꝓpter hæresim ab Epõ ablatá. Dñs Innocentius in cap. Quanto. de cõsuetudine, dicit fuisse quorundá opinioné dicentiũ Papá posse hoc Episcopis prohibere, vt nó administrent sacramentũ ordinis, aut confirmationis: qua prohibitione facta, si Episcopus talia sacraméta conficere tentaret, nihil illũ facere dicunt. Quia licet Papa nó possit tollere sacramentũ baptismi, vel alia necessaria, potest tñ (vt isti dicunt) circa illa disponere, vel dando formam, vel disponendo de personis, a quibus, & quibus sint conferenda, vt notat̃ in cap. 1. de baptismo. Nam Papæ secundũ istos est obediendũ in omnibus spũalibus, in concernẽtibus periculũ animæ: nisi illa reperiant̃ expresse interdicta, vel sint cõtra fidem. Postq̃ istorum opinioné retulit Innocẽtius, neq́ illá absolute probat, neq́ etiá in vniuersum reprehédit: sed quadam distinctione prius data, dicit q́ aut Papa facit legé, per quá tollit hanc potestaté Episcopis, & tunc dicit Episcopum nihil prorsus agere cóferendo tale sacramentũ contra prohibitioné: aut simpliciter Papa prohibet Episcopis ne faciant, & talis simplex prohibitio (vt ait) non impediret impressioné characteris. Panormitanus in eodem cap. Quanto. refert hanc Innocentii opinionem, & dicit optimá esse illius sententiam, tantum abest, vt illam reprehendat. Alexander de Ales in quarta parte, quæstio. 35. membro. 6. dicit etiam hanc fuisse aliquorum sententiam, illam tamen alia longe diuersissima nota signauit, asserens illam esse falsam, & erroneá. Nec solus Alexander Alensis: sed oẽs scholastici theologi, qui de hac re tractant, illam apertissime damnant. Quorum sententie

ego subscribẽs illam Innocentij, & Panormitani opinionẽ nõ solũ falsam: sed hæreticam esse censeo. Nec tamen ob hoc existimo illos esse hæreticos dicendos: quia non puto eos tam pertinaci animositate ita sensisse, vt contra Catholicæ ecclesiæ doctrinam, suam opinionem tueri voluissent: Imo contra firmissime credo illos, si fuissent de hac re (vt decebat admoniti, statim suam sententiã reuocasse. Deinde res ipsa non est de illis primis fidei principiis, in quibus fas non est Christiano viro aliquid ignorare: neq; res est per se tam aperta, vt non possit per ignorantiam excusari, præsertim cum illa magis ad theologorum, quam ad canonistarum examen pertineat. Vt autem nos certam, & indubitatã de hac re ostendamus sententiam, aliqua prius admonere oportet, quæ ad rei claritatem ostẽdendã multum iuuare possunt. Primum quidem consyderare oportet, q̃ (vt Augustinus lib. secundo contra Parmenianũ ait) aliud est aliquid omnino non habere: aliud autem non recte habere: & similiter etiã aliud est non dare, & aliud non recte dare. Consyderare etiam oportet varias esse in Episcopo sui ordinis potestates, quæ omnes non sunt æqua lance pensandæ. Habet siquidem Episcopus potestatem circa aliquorum sacramentorum collationem, vt sunt ordo, & cõfirmatio, quæ a solis Episcopis conferri possunt. Habet etiã potestatẽ ex ordine suo ad benedicẽdũ, & consecrandũ alia, quæ non sacramenta: sed sacramentalia dicuntur, vt sunt ecclesiæ, calices, vestimenta, & cætera, quæ a solis Episcopis consecrantur, & benedicuntur. Hæc omnia, & alia similia dicuntur sacramentalia: quia omnia illa ordinantur ad alicuius sacramenti consecrationẽ, vel illius administrationem. Nam consecratio, aut benedictio ecclesiæ, consecratio calicis, benedictio vestimẽtorum, aliaq; id genus multa, ad consecrationẽ Eucharistiæ cum debita deuotione, & reuerentia faciendã, ordinantur. Chrismatis cõsecratio, ad sacramentorum baptismi, & confirmationis, & extremæ vnctionis collationẽ diriguntur. Possunt etiã hæc omnia, & alia huiusmodi ob aliã rationẽ dici sacramẽtalia: quia videlicet aliquã habent cũ sacramentis similitudinem. Nam sacramentis omnibus Deus hanc contulit potestatẽ, vt gratiã digne recipiẽtibus conferãt. Et omnia illa, quæ sacramentalia dicuntur, & si non tanta sint potestate a Deo donata, vt sumentibus illa gratiam cõferre valeant, est tamen omnibus illis postquam sunt ab ecclesia consecrata, aut benedicta, particularis quædam a Deo virtus concessa, ad aliquid in deuote recipiente efficiendum, quod seclusa benedictione non effecissent: vt aqua benedicta, aut cineres benedicti, aut candelæ, aut rami, aut campanæ. Quorum omnium benedictio non est (vt impij Valdenses censuerunt) inanis putanda, & velut talis ridenda: sed iuxta totius Catholicę ecclesię doctrinã, aliquam rebus illis omnibus Deus propter ecclesiæ benedictiones, particularẽ concedit virtutem, quam illæ seclusa benedictione non haberent. De qua re olim me dixisse recolo in opere illo, quod aduersus omnes hæreses edidi, in titulo, aqua, hæresi secunda, & in titulo, Exorcismus. His igitur habitis consyderationibus, aliquas suo ordine proponam conclusiones, ex quibus quidquid ad hanc rẽ attinet, facillime intelligi potest. Prima conclusio. Papa non potest tollere ab Epõ potestatẽ conferendi illa sacramenta, quæ

sunt Episcopis reseruata, vt sunt confirmatio & ordo, ita vt illorum sacramentorũ collationẽ irritam & inanem Papa facere posit. Hanc conclusionẽ plurimis euidentissimisq; rationibus probare oportet, vt inde apertissime constet falsam & hæreticam esse Innocentij & Panormitani opinionẽ. Primo quidem hæc nostra cõclusio inde conuincitur esse vera, ꝙ potestas quá circa confirmationis & ordinis sacramentorũ collationẽ, Episcopus habet, est illi iure diuino, & a Deo concessa: ex quo euidentissime colligitur, Papam non posse illam ab Episcopo auferre: quoniá inferior non potest ab aliquo tollere, quod illi fuerit a superiore concessum. Assumptũ huius argumentationis, ex quo tota illius vis pendet, multiplici ratione probare volo. Nam si semel ostenderim potestatem illam esse a Deo Episcopo concessam, nõ est quod quis deinceps putare possit Papam posse illam ab Episcopo auferre. Hæc enim vna est ex præcipuis rationibus quibus Theologi conuincunt potestatẽ consecrandi nõ posse a sacerdote quáuis de gradato, auferri: quia cũ illá a Deo & nõ ab hominibꝰ acceperit, cõsequẽs est, vt nullꝰ homo illam a sacerdote tollere possit. Quod autẽ talis potestas presertim circa ordinis collationẽ sit a solo Deo Episcopis concessa, inde primo probatur, quod potestas cõficiendi Eucharistiá etiam ministerialiter superat totius Ecclesiæ propriá atq; natiuam virtutẽ, quia nisi Deus hanc dedisset sacerdotibus potestatẽ, vt tanquá ministri possent Eucharistiá conficere, tota Ecclesia non posset illá alicui tradere sacerdoti. Ex quo aperte cõuincitur, vt potestas quá habet Episcopus ad conferendũ sacerdotibus hác in illorũ ordinationibus potestatẽ, superet etiá totam ecclesiæ virtutem & potestatem. Vnde necessario consequitur, vt talem potestatem Episcopus non ab homine, qui dare non potuit, sed a solo Deo acceperit. Nam alioqui si potestas consecrandi sacerdotẽ posset ab homine iure diuino secluso, alicui dari, inde apertissime sequeretur, vt potestas cõficiendi Eucharistiá, quæ per illam priorẽ potestatẽ sacerdoti cõfertur, posset etiá secluso iure diuino alicui dari. Certum enim est ꝙ si ego virtute humana (non secludo generalẽ dei cõcursum) possum Petrum in aliquo ordine & dignitate cõstituere, quidquid per illũ ordinem & dignitatẽ Petrus fecerit, erit humana virtute factibile. Vulgata siquidẽ est philosophorũ regl'a quę ait. Quidquid est causa causæ, est causa causati. Si vero Petrus per talẽ ordinem, & dignitatem aliquid fecerit quod humana virtute effici nõ potest, euidentissime inde sequitur vt nullus humana virtute posit Petrũ in tali ordine et dignitate constituere. Cum ergo potestas sacerdotis superet omnẽ humaná virtutẽ, necessario consequens est, vt potestas efficiẽdi sacerdotes quam habet Episcopus, superet etiá omnem humaná virtutẽ. Quod ergo homo non potest Episcopo dare non potest etiá, ab Episcopo auferre. Et sicut Papa nõ potest a sacerdote tollere potestatẽ consecrandi, ita nec ab Episcopo potestatẽ ordinandi: quia vtrunq; humanam superat virtutem. Secundo probatur illud superius assumptũ videlicet, ꝙ potestas ordinis circa collationẽ sacramentorũ, quæ est in Episcopis, competat illis iure diuino. Quoniá nisi hoc ita esset, sequeretur inde Episcopos solo iure humano esse aliis sacerdotibus superiores, quo fieret, vt ex diuina sola institutione, Episcopi nullam maiorem potestatem haberent quam alij sacerdotes.

ſacerdotes. Nihil enim aliud habet Epiſcopus quod non poſsit habere alius ſacerdos, niſi ordinis & confirmationis ſacramentorum collationẽ. Sed ſi hæc poteſtas ſolo iure humano & non diuino cõpetit Epiſcopis, euidentiſſime ſequitur inde, nihil cõpetere ex iure diuino Epiſcopis, quod aliis ſacerdotibus non conueniat. Hoc autem fateri eſt hęreſis Aerij, quã Auguſtinus in libro de hæreſibus, Cap. 53. nomine hæreſis condẽnãt. Et beatus Epiphanius in libro octoginta hæreſum, hæreſi ſeptuageſima quinta de Aerio diſſerẽs, hãc inter illius hæreſes cõnumerat. Et nos in illo opere quod aduerſus omnes hæreſes ædidimus, in titu. Epiſcopus, multis, euidentiſsimiſque rationibus probauimus talem ſententiam eſſe hæreticã. Tertio adhuc probatur antecedens illud ſuperius in prima argumentatione aſſumptũ. Si poteſtas quã Epiſcopus habet circa ordinis & confirmationis collationẽ, non eſt ex iure diuino, ſed ex ſolo iure humano illi conceſſa, ſequitur ꝙ etiã Papa poterit talem poteſtatẽ aliis ſacerdotibus cõferre. Quoniã ſi ſolo iure humano illi cõceſſum eſt, ſicut de Epiſcopis ſtatuit eccleſia, ita de ſacerdotibus ſtatuere poſſet, vt illi etiã alios in ſacerdotes ordinare poſſent, Verũ hoc fateri Panormitanus nullũ putat eſſe incõuenięns, qm̃ in loco præfato ſponte & nullo argumento coactus, dicit Papam poſſe delegare hanc poteſtatẽ cuilibet ſacerdoti, vt ordines conferat. Si de minorib9 ordinibus qui ſacri non cenſentur, ille loqueretur, ego illi non contra dicerem, vt poſtea apertius declarabo. Sed quia de omni ordine abſolute loquitur, ideo nõ poſſum ab illo nõ diſcedere: cum illius ſententia ſit manifeſte erronea. Nã ſi hoc eclesia poteſt, ſequitur inde Eccleſiã poſſe ſacerdotes omnes pares facere Epiſcopis, quia poterit ſacerdotibus dare ordinandi, & per conſequens confirmandi poteſtatẽ, qua data erunt per omnia pares. Nam beatus Hieronymus in epiſtola ad Euagrium, ait: Quid facit, excepta ordinatione, Epiſcop9, quod preſbyter non faciat? Hæc ille. Si hoc ſolo Epiſcopus reliquos ſacerdotes excedit, conſequens eſt, vt data ſacerdotibus illa ptãte, ſint illi Epis pares. At ſicut nũc proxime diximus, ex Chatholica fide docemur, Epiſcopos ex iure diuino eſſe reliquis ſacerdotibus ſuperiores: ergo ex Chatolica fide credere tenemur Papã non poſſe ſacerdotibus delegare poteſtatẽ, ordines, præſertim ſacerdotiũ, conferendi. Præterea, Paulus in ea quæ ad hebreos eſt epiſtola, ait: Sine vlla contradictione: quod minus eſt, a meliore benedicit. Maior ergo eſt Epiſcopus qui ſacerdotẽ benedicit & conſecrat, quam ſacerdos qui ab illo conſecratur. Quo fit vt ſacerdos a ſolo ſacerdote effici non poſſit, quia illi ſunt inter ſe pares, Rurſum concilium Florentinum reddens Armenis certiſsimã fidei regulam, quam illos ſequi oportebat, quũ de ſacramento ordinis diſſerit, dicit verum illius miniſtrũ eſſe Epiſcopũ, ergo Eccleſia non poteſt aliũ miniſtrũ inſtituere, & per conſequens non poterit Papa hoc alij ſacerdoti delegare. Quia ſicut non poteſt aliã materiam aut formam ab illa quã Chriſtus inſtituit in ſacramentis inſtituere, ita nec poteſt aliũ miniſtrũ inſtituere quã Chriſtus inſtituit. Poteſtas ergo quam Epiſcop9 circa ſacramentorum collationẽ habet, eſt illi & non alteri iure diuino conceſſa, & ita nec ab illo per Eccleſiã auferibilis nec alicui alteri dõnabilis. Ex quo deducitur aperta reſponſio ad id, quod fuerat in hoc cap. primo. quæſitum. videlicet

Hieron. Heb. 7.

licet, an Episcopus haereticus effectus amittat potestaté ordinis Episcopalis. Cui quaestioni nos respódemus, Episcopũ, quáuis haereticus sit, aut degradatus, nunquá talé amittere potestaté. Quoniá talis potestas datur illi a Deo & non ab homine: datur etiá per suam consecrationé, quando ille cõsecratur. Omnis auté potestas ordinis siue sacramentalis (vt supra ex beato Thoma docuimus) quoniá datur per consecrationem, est indelebilis sicut & ipsa cõsecratio est indelebilis. Praeterea, ecclesia nó consueuit Episcopos haereticos, si resipiscant, iterũ consecrare: sed semper illos in sua dignitate recepit, vt patet ex actis septimae synodi, quae fuit secunda Nicaena. in qua multi Episcopi, qui ab ecclesia ꝓpter haeresim decesserant, postquá resipuerunt, misericordiá petentes fuerunt in suis gradibus & honoribꝰ sine noua ordinatione recepti, sicut habetur in Cap. cõuenientibus. 1. q. 7. Si tamen Episcopalem ordinem per haeresim amitterent, oporteret eos quum ad ecclesiam redirent, iterum consecrare. Rursum, ordinatos ab Episcopis haereticis qui verá ecclesiae formá in ordinatione seruauerant, ecclesia praecipit vt non iterũ ordinarentur, sed in suis persisterent gradibus: vt clarissime habetur in Cap. ordinationes. 9. q. 1. Et expressius hoc definitum fuit in septima generali synodo, cuius definitio habetur in Cap. conueniẽtibus. 1. q. 7. Non enim hoc censeret ecclesia, nisi illa sensisset Episcopũ quamuis obstinatissimꝰ fiat haereticus, suam semper retinere ordinis potestatem. Quia licet ritus ille consecrationis quo Episcopus consecratur, sit iure humano institutus, tamen potestas quae Episcopo in illa cõsecratione datur, a Deo solo & non ab homine illi donatur. Demũ, hoc probatur testimonio beati Augustini, qui libr. 2. contra Parmenianum de hac re disputans, sic ait. Nam si ex ipsa parte venientes, etiam praepositi qui pro bono pacis, correcto schismaticorũ errore, suscepti sunt, & si visum est opus esse vt eadem officia gererẽt quae agebãt, non sunt tamen rursus ordinandi: sed sicut baptismꝰ in eis, ita ordinatio mã sit integra: quia in praecisione fuerat vitium, quod vnitate pacis est correctũ: non in sacramentis quae vbicũq; sunt, vera sunt: & cum ipsi expedire videtur ecclesiae, vt praepositi earũ venientes ad Catholicá societaté, honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis sacramẽta detrahuntur, sed manent etiá super eos. Ideoq; non eis in populo manꝰ imponitur, ne nõ homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Haec Augustinus. Et citantur a Gratiano in Cap. Quod quiddam. 1. q. 1. Forte contra ista quis mihi obiiciet capitulũ illud. Daibertum, qđ habeť. 1. q. 7. in quo Vrbanus Papa dicit, Daibertũ a Nezelone haeretico Episcopo ordinatum, nihil recepisse, sed esse iterum ordinatũ. Et rationem reddés idem Papa ait. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Haec Vrbanus. Vnde aperte sequitur ꝙ Episcopꝰ ille Nezelo factus haereticus, amiserat Episcopalis ordinis potestaté. Huic argumento respõdet ibi glosa in principio capituli, hoc ideo Papá decreuisse, quia Daibertus ille non fuerat in forma ecclesiae baptizatus, & ideo merito censuit illum nihil recepisse, esseq; iterum ordinandũ. Per hanc responsionem licet glosa satisfacere videatur pro reiteratione ordinationis, non tamé satisfacit verbis illis, in quibus Papa reddit rationem illius reiterationis, sic inquiens. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui

August.

cui manus imposuit. Ex quibus verbis cōstat Papam sentire Nezelonem Episcopum hæreticum nō habere potestatē conferendi ordines. Qua propter dico Nezelonem illum hæreticū nunquā fuisse Episcopum, quia ab alio Episcopo heretico extra formā ecclesiæ fuerat consecratus. Et ita rem contigisse, narrat quisquis ille fuit, qui casum illius capituli ante verba glosatoris descripsit. Quo euentu, cōstat Nezelonē illum nihil ab alio Episcopo recepisse: ac proinde nihil habere quod Daiberto conferre potuisset. Secunda conclusio. Papa potest prohibere Episcopis executionem ordinis Episcopalis circa sacramenta: siue hoc faciat particulari prohibitione, siue generali lege omnibus Episcopis prohibens, ne ordines faciant, aut confirmationis sacramentum administrent. Qua facta prohibitione Episcopus contra illam prohibitionem ordinās aut cōfirmās, peccaret sic faciendo, quamuis ea quæ fecerit, sint pro ratis habēda, nec oporteat illa iterū facere. Ad huius conclusionis probationem valere potest ratio illa, quā supra ex Innocentio & Panormitano aduximus pro suæ opinionis cōfirmatione, quæ huic proposito valde seruire potest, cum tamen pro alio nihil efficiat. Papæ obediēdum est in omnibus quæ non sunt contra fidem & legē Dei: Episcopo esse interdictā executionē ordinis Episcopalis, nō est contra fidem, neque contra Dei leges. Quia licet de iure diuino sit (vt diximus) quod Episcopus recte ordinatus, habeat semper illam ordinis Episcopalis potestatem, non tamen est de iure diuino quod illam potestatem semper exerceat. Quo fit vt possit illi per superiorē prohiberi, ne illam exequatur. Ad probationem opinionis Innocentij & Panormitani, non potest hæc argumentatio vllo modo iuuare. Quia Episcopum conseruare potestatem ordinis semel acceptā, est fide Catholica tenendum, cum sit illi a Deo cōcessum: quapropter præceptū Papæ nihil in ea re efficere valet. Exercere autem semper potestatem illam, non est diuino iure mandatum, & ideo circa illud, quidquid voluerit Papa efficere poterit. Deinde, non est in potestate Episcopi situm, habere vel non habere, potestatē ordinis Episcopalis: quia hoc a voluntate Dei pendet qui sicut ille solus hāc potestatē dedit, ita solus auferre potest. Nihil ergo agit ad hanc rem Episcopi obediētia: quia sicut Papa non potest Episcopo præcipere quod non est in illius arbitrio situm, ita nec Episcopus tenetur obedire in his quæ suæ voluntatis Imperio non subsunt. At Episcopalem ordinis potestatem exercere vel non exercere in voluntate Episcopi situm est: quia cum vult potest exercere, & cum vult potest omittere. Et inde consequēs est, vt Papa possit hoc prohibere Episcopo, & Episcopus teneatur Papæ prohibenti obedire. In hoc tamen laudandus est Innocentius quod (vt de illo Panormitanus in præfato capitulo refert) dicit non esse tolerandam talem prohibitionē, si Papa sine magna causa legem vniuersalē facere vellet, qua omnibus Episcopis prohiberet sacramentorum ordinis et confirmationis executionem. Quia talis prohibitio esset incōmoda toti Christianæ rei publicæ, & totum illius statū turbaret, & in talibus quæ vniuersalem ecclesiæ statum perturbant, dicit Innocentius Papam non esse audiendum, sed resistendum esse illi per vniuersalē ecclesiam. Ex hac secunda conclusione deducitur hæreticum Episcopum non posse recte exequi Episcopalis ordinis potestatē circa administrationem

tionem ordinis aut confirmationis, quia est illi per ecclesiam interdictum vt patet in cap. Dicimus, & cap. Pudẽda. 24. q. 1. Si autem contra ecclesiæ prohibitionem, seruata tamen debita forma & recta adhibita intentione aliquem aut confirmaret, aut sacerdotio cõsecraret, quamuis rata esset ordinatio aut confirmatio per illum facta, ipse tamen peccaret & quidẽ grauissime talia sacramenta ministrando. Tertia principalis conclusio. Papa potest ab Episcopis eam potestatẽ ordinis quã habent circa sacramentalia, vt puta, cõsecrationes altarium, cõsecrationes calicum, benedictiones vestimẽtorũ necessariorũ ad missę celebrationẽ. Hęc omnia facere quamuis omnibus & solis Episcopis sit concessum, nõ tamen hoc illis iure diuino cõpetit, sed humano. Nihil enim horum Christus instituit, sed successu temporis sunt paulatim ab ecclesia instituta. Quod autẽ solo iure humano solidatur, ab hominibus qui ius ipsum condiderunt, aut ab illis qui in illorũ locum & potestatẽ successerũt, poterit tolli. Constat autẽ Papam, qui nunc est, non minorem in ecclesia habere potestatẽ, quam alij Summi Pontifices qui illũ præcesserunt. Ergo sicut Pontifices prædecessores, illa omnia ab Episcopis faciẽda esse decreuerunt, ita posteriores Põtifices poterunt decernere vt nihil illorũ Episcopi facere possint. Præterea, sicut ecclesia illas omnes cõsecrationes & benedictiones olim statuit, ita etiã nunc illas omnes posset in vniuersum abrogare, ita vt sine omnibus illis missa celebraretur. Quibus abrogatis, cõstat simul esse Episcoporum potestatẽ hac in re prorsus abrogatam. Quoniã tunc nihil magis efficeret Episcopus, quã quiuis ali⁹ sacerdos, si vterq; eadẽ super altare, aut calicem faceret & diceret. Nam Episcopus nunc consecrando aut benedicendo illa, hoc solũ efficit circa illa, ꝙ facit illa esse apta instrumenta ad aliquod opus efficiendũ per illa, sine qua consecratione aut benedictione illa non essent apta ad illud. Sed abrogatis illis consecrationibus & benedictionibus per ecclesiam, illa instrumẽta seclusis omnibus illis, essent ad illud opus efficiendum apta. Non plus ergo tũc faceret Episcopus illa consecrando aut benedicendo quã quiuis alius sacerdos. Ex hac eadem ratione conuincitur Papã posse hanc potestatẽ circa sacramentalia quæ nũc solis Episcopis reseruatur, omnibus aliis sacerdotibus concedere: ita vt ex cõcessione Papæ possint consecrare ecclesias, altaria, aras, calices, patenas, & reliqua huiusmodi quę sunt solis Episcopis reseruata. Quia cũ oĩa illa ex solo iure humano pẽdeãt, Papa qui supra totum ecclesię ius plenã habet potestatẽ poterit illud pro libito cui placuerit dispensare, quamuis male ageret, si tã inueteratam ecclesiæ consuetudinem prorsus tollere vellet. Ex eadem ratione etiã deducitur, vt (iuxta opinionẽ eorũ qui dicunt minores ordines non esse sacramenta nec diuino iure instituta) Papa possit illorũ ordinũ collationem et ab Episcopis auferre, et aliis sacerdotibus concedere. De hæreticis Episcopis quid sit in hac parte sentiendum ex dictis facillime cõstare potest. Certum quidẽ est ecclesiam posse ab illis hanc potestatẽ auferre: & iuxta potestatem quam habet, illam fecisse constat ex cap. Ecclesiis, & duobus sequẽtibus capitulis, de consec. dist. 1. Ibi enim præcipitur, ab Arrianis consecratas ecclesias iterũ consecrari. Attamen glosa ibi in cap. Eclesias, dicit hoc esse intelligendũ, si formam ecclesiæ non seruassent, quoniã si illam seruassent, dicit

dicit non esse iterũ consecrandas. Sed re vera fallitur glosa quia in cap. Ecclesiis, aperte dicit textus esse iterũ consecrandam ecclesiam, quæ consecrata esset ab eo qui non habet fidẽ Trinitatis. Credo certe Glossã inde fuisse deceptam, ꝙ putauit idem prorsus cẽsendum esse de sacramentalibus, quod de sacramentis, cũ tamen lata sit inter illa differẽtia. Quia consecrationes sacramentorum pendent ex iure diuino: & inde euenit vt potestas quam sacerdotes aut Episcopi super illas habẽt, nõ possit ab illis auferri. Potestas autem super sacramentalia ex solo pendet humano iure, et ideo ecclesia quę hoc ius statuit, poterit illã potestatem ab Episcopis auferre ita vt consecrantes nihil efficiant: præsertim ob tam graue crimen quale est hæresis. Et idem mihi videtur de aliis consecrationibus & benedictionibus aliorũ sacramentalium esse dicẽdum, vt sunt consecratio calicis benedictiones ornamentorum & vestimẽtorum. Nam de similibus idẽ est iudicium. Neq; huic sententiæ obstat quod dicitur in cap. A nobis, de sacramentis non iterandis. Illic enim Papa ideo decernit altaria non esse iterũ consecranda, aut vestimẽta iterũ benedicẽda, in quibus aut cũ quib⁹ presbyteri degradati celebrarunt, quia omnia illa vere consecrata aut benedicta erant, & ideo noluit vt iterum consecrarentur aut benedicerẽtur. At quod ab hæreticis circa illa sacramentalia factum est, ecclesia censet nullius esse roboris et momenti: & ideo necessarium est vt fiant ab eo, qui illa omnia exercere valeat. Sed tunc merito inquirere quis posset quo nomine sit censenda hæc Episcoporũ potestas, quam Episcopi habent circa sacramentalium consecrationem aut benedictionem. Nõ est certe dicenda potestas iurisdictionis: quia per illam nec aliquẽ punire, nec sententiam aliquam dicere potest. Si potestas ordinis dicitur, erit necessario fatendum, esse aliquã ordinis potestatem, quæ sit auferibilis per ecclesiam. Quod ergo beatus Thomas dicit in secunda secundę. q. 39. art. 3. Potestatem ordinis esse indelebilem, est interpretandum de sola potestate ordinis quæ est circa sacramenta, de qua solum in illa quæstione tractabat.

AN EPISCOPVS EFFECTVS hæreticus sit eo ipso priuatus omni potestate iurisdictionis, etiam si sit Papa. Cap. 25.

DE POTESTATE ecclesiastica inquirere & disputare cœpim⁹, an omnis talis sit per hæresim eo ipso ab hęretico ablata & de potestate ordinis iã satis ꝑ duo capitula disseruim⁹. Nũc superest de potestate iurisdictionis pertractare, an illam ipso iure amittat Episcopus aut Papa si fuerit hæreticus. Quæ quidẽ quæstio, vnum præsupponit & aliud quærit. Præsupponit quidẽ Episcopum et Papam posse effici hæreticum. De Episcopo nullus vnquam dubitauit, quoniam multa & certissima experientia compertũ est, plurimos Episcopos fuisse hæresiarchas, nedum hæreticos. De Papa vero an possit esse hæreticus, quæstio est inter Theologos controuersa, & pars quæq; Catholicos & doctissimos habet patronos. Quam quæstionẽ ego nũc pertractare nolo, neq; volo, de illa aliquid definire, præter id quod supra libro primo cap. 6. dixi Papam videlicet vt publica & cõmunis est persona in dãdis toti populo Christiano fidei

decretis non posse errare, vt tamen singularis & priuata est persona, posse in fide errare & effici hæreticum. Nam (vt cæteros omittamus) de Honorio huius nominis primo non potest ambigi illum fuisse hæreticū, cum fuerit in sexta generali synodo de hæresi manifesta damnatus, & hæreticus proclamatus. Ob quam causam eadē sexta synodus in qua legati Summi Pontificis aderāt Theodorus & Georgius presbyteri, & Ioannes Diaconus, pluries dixit illi anathema, vt cōstat ex vltima actione eiusdem sextæ synodi. Quam quidem sententiam Leo tertius huius nominis Pontifex ratā habuit, vt apertissime constat per epistolā eius quā de hac re rescripsit ad Constantinum Imperatorem, in qua non semel appellat eum hæreticum. Hanc qui legere volet, reperiet in secūdo Tomo conciliorum generalium, statim post vltimam sextę synodi actionem. Scio tamen esse aliquos, qui Honorij causam suscipientes illum excusare nituntur. Inter quos vnus, & præcipuus est Albertus Piglius Cāpensis, in suo illo magno prolixissimoq; opere, de ecclesiastica Hierarchia, & in quadā disputatione quam fecit de actis sexte synodi. Doctus certe vir, non hoc solum nostro, sed omni sæculo venerandus: verum (vt ingenue loquar) nihil aliud in defensionem Honorij agit, quam littus arare, aut laterem lauare. Supponam⁹ igitur Papam posse in hæresim labi & hæreticum esse. Tunc iam merito quæstio se offert diligenti examinatione digna, An Papa aut quiuis ali⁹ Episcopus effectus hæreticus, amittat omnem potestatē iurisdictionis, ita vt iam non sit Papa nec Episcopus cēsendus. Quæ quidem quæstio aliter definienda est secundum ius diuinum & aliter secundum ius humanum. Si iuxta humanum ius, quæstio hæc est pertractanda, aliter de Papa, & aliter de aliis Episcopis respondendum erit. Nam Papa non est eadem lege & mēsura, qua cæteri Episcopi, metiendus. Quoniam cæteri omnes Episcopi iuri humano subdūtur, & pœnas ab humano iure ob crimina aliqua decretas, si in illa inciderint crimina, perferre coguntur. Ex quo apertissime colligitur, omnē Episopum postquam effectus fuerit hæreticus, esse excōmunicatum. Et inde etiam colligeretur illum priuatum esse eo ipso suo Episcopatu, si ecclesia hāc pœnam hæretico Episcopo, decreto perpetuo irrogasset. Hoc tamē decretum nunquā (quod sciam) eclesia hucusq; statuit. Nam licet multi sint sancti viri, quorum testimonia inferius citabo, qui dicant nihil honoris aut dignitatis hæreticos habere, hoc tamen non dixerunt, tanquam legem statuentes. Quoniā cum illi non fuerint Summi Pontifices, certum est eos non potuisse leges præfigere, quæ vniuersos ligarent Episcopos. At, Papa cum sit totius ecclesiæ caput, quod in reliqua omnia membra influit, illis omnibus sensum ministrās, sicut omnes iudicare potest, ita a nemine iudicari valet, vt habetur in cap. Si Papa, dist. 40. & in cap. Nemo. 9. q. 3. & in cap, Oues, 2. q. 7. Ex qua ratione deducitur Papam non esse præceptis aliquibus humanis ligatū, quia non habet superiorē in terris a quo ligari possit, Ab inferiori autem aut a pari certū est neminē ligari posse: quia (vt comune est iuris peritorum prouerbiū par in parem nō habet Imperium. Et hinc nostri Theologi colligunt Papam nō esse obligatum ad suorum peccatorū auricularem confessionē annuatim faciendam. Quoniā cum talis confessio annua solo sit iure humano præcepta, per

per illud videlicet cap. Omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remissi. Conuincitur apertissime Papam qui supra omne ius Canonicum habet plenam potestatẽ, non esse ad illam obligatũ. Ex eadem radice oritur, vt Papa non possit incidere in alicuius ecclesiastici canonis cẽsuram, aut pœnam: vt sunt excomunicatio, interdictum, suspensio, irregularitas. Nam omnes istæ censuræ, cum sint solo humano iure decretæ, non possunt Papam ligare, quem certum est vel parem esse his a quibus fuerunt illi canones statuti. Ex quibus omnibus necessario sequitur vt Papa effectus hæreticus non sit ipso iure excommunicatus, ea excommunicationis specie quæ dicitur censura ecclesiastica. Dixi ex industria, de excommunicatione quæ est ecclesiastica censura, quoniam est quædã alia latior & benignior excommunicatio contra hæreticos, quæ iuxta multorum opinionem (vt supra capit. 18. Huius sc̃di libri diximus) est iure diuino inflicta. Verum hæc non est nisi quædam separatio ab exteriori fidelium conuersatione: ita vt fidelibus omnibus sit diuino iure interdictum, ne cum hæreticis conuersentur, iuxta illud Pauli. Hæreticum hominẽ post vnam & secundam correptionem deuita. Cui consonat Ioannes in sua secunda canonica epistola, sic inquiens. Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec, Aue, ei dixeritis. Et hac excõmunicatione Papa sicut quilibet alius christianus, si hæreticus fiat, erit statim eo ipso excõmunicatus. Quia postquam de illius hæresi constiterit, omnes christiani tenebuntur ab illius cõuersatione abstinere. Est tamen alia multo acerbior excommunicatio, quę non solũ ab exteriore separat conuersatione, sed etiã a spiritualiũ bonorum participatiõe sequestrat, & multa alia incõmoda infert, quæ nũc non est animus recẽsere. De hac igitur excõmunicatione, quę est ecclesiastica censura, et ab ecclesia inflicta, cẽseo Summũ Põtificem, etiam si fiat hæreticus, nõ esse hac excõmunicatione ipso iure excommunicatũ, nisi aliunde quã ex iure humano cõstaret illum eo ipso quod factus est hæreticus, esse dignitate Papali depositũ. Quoniã talis excõmunicatio cũ sit a iure humano inflicta, nõ potest ligare Papã, qui citra omnẽ cõtrouersiã est supra omne ius humanũ. Quæ quidẽ sentẽtia vsque adeo videtur vera Sancto Thomæ, vt in. 4. senten. dist. 19. art. 3. dicat, Papam non posse hanc potestatem alicui delegare, vt ipsum Papã possit excommunicare. Et idem docẽt Sanctus Bonauẽtura, & Albertus magnus, vt de illis refert Ioãnes de Turre cremata; qui istorũ omniũ sentẽtiam cõprobat. Male ergo opinãtur illi qui docẽt, oĩa iura quę de hæreticis aliquid decernũt, etiã Papã ligare si ille fiat hæreticus. Nã dũ Papa est, subiicitur depositioni, vt videlicet propter hæresim deponi possit, nõ tamen alicui alteri iuris censuræ. Postquam vero depositus fuerit, tunc iam erit omnibus ecclesiasticis pœnis, sicut reliqui oẽs, subiectus. Et hinc est quod Papa effectus hæreticus nisi ex iure diuino impediatur, adhuc antequã deponatur, omnẽ suam dignitatẽ & iurisdictionem cõseruare poterit. Quia cũ ille ligatus excõmunicatione nõ sit, nullũ aliud ius humanũ obstat quominus ille alios ligare et soluere possit. Contra ea quæ diximus forte quis mihi obiiciet quandã glossam super cap. Achatius. 24. q. 1. quæ talia refert. Hic est casus in quo Papa Papã ligare potest, in quo Papa in canonẽ latæ sententiæ incidit. Neque huic

Tit. 4.

huic obuiat regula: par parem solue-re, vel ligare non potest: quia si Papa hæreticus est, in eo, ꝙ hæreticus est, minor est quolibet Catholico. Hæc in illo capite, Glossa. Hanc obiectionem ego facillime reiicio, ingenue dicens non esse tátæ autoritatis Glossatorem illum, vt me sua autoritate premere valeat, præsertim cum alias tam multa doceat euidétissime falsa, & erronea: vt omnem merito propter illa amiserit autoritatem. Deinde verba ipsa, quæ nunc refert, si diligenter discutiamus, apertissime ostédent, quá parum solidæ doctrinæ in se continéant. Dicit enim, quod si Papa hæreticus est, minor est quolibet Catholico. Si Papa hæreticus minor est quolibet Catholico: ergo quilibet Catholicus maior est Papa hæretico. Collectio ista ex eo redditur manifesta, quod maior, & minor sunt correlatiua. Videamus ergo quõ hic maior, & ille minor censendi sunt. Et certum est eodé modo alterum dicendũ esse maioré, quo alter diceť minor: quia alias non erũt comparatiua, nec relatiue opposita. Si de maioritate, & minoritate iurisdictionis loquatur Glossa, cõstat verba illius esse falsa. Nam apertissime constat esse falsum, omnem Catholicum esse maioré in iurisdictione Papa hæretico. Quia multi sũt Catholici, qui nullam prorsus iurisdictioné habent supra Papam hæreticum, prout sunt omnes fere laici, ad quos non spectat Papæ hæresim examinare, neq; de illa censere, neq; illum ob hoc punire. Si vero de maioritate, & minoritate in meritis, aut in gratia, aut charitate loquatur, & si ita, vt ille ait, sit, nihil tamen inde colligere valebit, quod suo proposito fauere possit. Nam iuxta illũ sensum minoris, & maioris, etiam diceť, Papá peccatoré in peccato mortali existentem esse minorem quolibet viro Catholico, & iusto. Sed nũquid ideo sequitur, ut propterea par paré ligare, aut soluere possit, aut ꝙ Papa in canonem latæ sententiæ incidere debeat. Quia vt quis ligare, aut soluere possit, non maioritas sanctitatis requiritur: sed iurisdictionis. Male ergo respondetur ad obiectioné regulæ, quæ ait: Par parem soluere, aut ligare non potest, dicédo, ꝙ Papa hæreticus minor est quolibet Catholico. Dico ergo ꝙ omni iure diuino de hac re secluso, si secundũ solum ius humanum hæc quæstio definienda est, Papa effectus hæreticus licet sit merito ob hoc deponendus, non tamen est eo ipso depositus, nec eo ipso excõmunicatus. Quia quádiu est Papa, excõmunicari nõ potest, neq; alia quauis cẽsura ecclesiastica ligari: cum sit supra omẽ ius humanum, a quo censuræ illæ suam habét firmitatem suumq; vigorem. Erit autem ille (ex solo iure humano loquendo) tandiu Papa, q̃diu fuerit ab ecclesia tolerat⁹. Ecclesia vero haud dubie illum tolerabit, quousq; sibi constet illum iure diuino esse depositum, aut merito deponendũ. Quoniam Paulus tertius, qui nunc est, licet ab hominũ electione habeat, ꝙ sit Papa, postquá tamen electus est, non ab hominibus: sed a Deo habet plenam supra totam ecclesiam potestatem. Et inde euidentissime colligitur illum nõ posse ob qualecunq; crimen ab ecclesia deponi: nisi constet ex eodem iure diuino, ecclesiam propter tale crimen Papam deponere posse. Dimisso ergo iure humano, a quo nihil certum in hac quæstione discere possumus, ad ius diuinum, tanquá ad totius veritatis fontem recurramus, vt inde vbertim doceri valeamus. Perscrutemur igiť diuinas scripturas, & per illas inquira-

mus ea, quæ ad esse Papam sunt necessaria, & inde facile intelligemus, an Papa, si hæreticus fiat, sit statim dignitate Papali priuat⁹, an non. Nam certissima ratiõe philosophica scim⁹, tunc aliqd necessario perire, qñ illi desunt ea, quæ ad suum esse sunt necessaria. Si autẽ omnia, quæ ad alicuius rei existentiá sunt necessaria, adsũt, si res naturaliter, & nõ libere causat̃, illá deesse nõ est possibile. Quia eñ sanguis est necessarius ad hõis vitam: ideo sanguine deficiente homo viuere nõ potest. Alioq si sanguine secluso viueret homo, hoc vno argumẽto euidẽtissime probaret̃ sanguinẽ ad illius vitam non esse necessariũ. Calor est necessarius ad esse ignẽ, & inde cõsequẽs est, vt calore prorsus destructo, pereat etiá ignis. Hoc igit̃ semel præfixo fundamẽto, op⁹ est, vt ex ipsis scripturis diuinis diligenter inquiramus ea, quæ ad esse Papá sunt necessaria. Omitto hic alia quæ extra ipsum Papá sunt, vt puta, voluntaria electio ipsorũ electorũ, & habilitas in ipsis eligentibus, vt videlicet illi habiles sint ad eligendũ. Istis & aliis huiusmodi omissis: si de illis, quæ in ipso eligendo, aut electo sunt, loquamur, distinguere oportet. Quoniam quædá sunt necessaria ad simpliciter esse, alia sũt necessaria solũ ad bene esse. Quæ solũ ad bene esse exiguntur, talia sunt, vt illis seclusis Papa esse possit: sed nõ bon⁹ Papa: & hæc sunt scientia rerum diuinarũ, prudentia rerum gerẽdarũ, charitas feruẽtissima, & alia id genus aliqua, sine quib⁹, & si aliquis Papa esse possit, non tamen bonus erit Papa. Quæ autẽ sunt necessaria ad simpliciter esse Papá, sũt duo. Quorum alterum est solum necessarium ad fieri, & non post factum esse: & hoc est volũtas ipsius electi, per quá consentit electioni de se factæ. Hæc enim est necessaria ad hoc, vt quis fiat Papa: quia ipso inuito non potest fieri Papa. Postquam tamen iam semel consentit electioni, & factus est Papa, iam illius volũtas non est necessaria ad esse Papam: quia & si illum pœniteat voluntatis præteritæ, & nolit esse Papa, & renunciet Papatui, nihilomin⁹ adhuc est Papa, quousq; ab his, quibus competit, sit eius renunciatio acceptata, vt patet in cap. I. De renunciatione, libro. 6. Rationem horum si quis requirat, eam nunc libenter offerimus, quæ talis est. Quilibet potest renuntiare iuri suo, non tamen iuri alterius. Ecclesia eligens Paulum in Papam, nullũ adhuc ius propter hoc habet in Paulo quousq; cõsentiat. Postquam autem consensit electioni de se factæ, sicut ipse acquisiuit ius supra ecclesiam ad regendũ eam, ita illa acquisiuit ius supra ipsum, vt ab illo petere possit doctrinam, & reliqua, quæ ille ex officio Papali tenetur tribuere ecclesiæ. Est enim mutuus quidam contractus inter electores, & electum initus, quo mutuo se inuicẽ obligarunt. Electus quidem ad reddendũ ecclesiæ debitum pastoris officiũ ad quod solũ ecclesia illũ elegit. Ecclesia vero, quæ illum in prælatũ elegit, hoc ipso se ad debitam obedientiam illi exhibendá, obligauit. Et hinc euenit, vt cum primo electus est possit renũciare electioni de se factæ: quia tunc solum renunciaret iuri suo. Cum autem iam semel consensit electioni, & effectus est Papa, tunc iam non potest sine consensu ecclesiæ renũciare Papatui: quia si hoc faceret, non solum iuri suo: sed iuri ecclesiæ renũciaret, qđ facere nõ potest. Ex quibus apertissime cõstat, ꝙ volũtas electi in Papá licet sit necessaria ad fieri Papam, non tamen est necessaria ad conseruationem Papatus: quia

(vt

(vt dixi) inuitus potest esse Papa. Alterum est necessariũ ad esse Papã in fieri, & i facto esse, & hoc est fides. Neq; hic loquor de fide formata, de qua dicit Paulus, ꝙ per dilectioné operatur. Gala, 5. Quoniam hæc non est necessaria ad esse Papam. Cum posśit Papa in peccato mortali existens, in Papam eligi, & in Papatu pseuerare. Alioqui esset incidere in erroré Valdésium, & Ioannis Hus dicentium omnem ecclesiasticam dignitatem amitti per quodlibet peccatum mortale. Qui error dánatus est in concilio Constantiensi, sesśione decimaquinta. Fides ergo, quam dico esse necessariam ad esse Papam, est fides habitualis a spe, & charitate distincta, quæ datur in baptiśmo, & de qua Paulus dicit, ꝙ sine illa imposśibile est placere Deo. Hæc, inquam, fides est necessaria ad esse Papam, ita ꝙ sine illa non potest fieri Papa, nec in Papatu conseruari. Et quia hoc est præcipuum fundamentũ, super quod fere tota huius nostræ doctrinæ fabrica consistit, ideo pro illius firma stabilitate elaborãdum est, & multis rationibus illud probandum. Pro qua re maxime conducit diligenter perscrutari totum processum, quo Christus peruenit ad dandum Papatum Petro. Non enim statim, & sine vllis mediis illi hanc concesśit potestatem: sed primo illam promisit, ad aliud tẽpus hanc differẽs donationem. Deinde, anteq̃ daret, monuit de dignitate sibi promissa, vt intelligeret, quid sibi per illam iniungebatur. Demum cum promissam potestaté Christus Petro concesśit, tunc vim dignitatis, & quę ad illam necessario exigebantur apertius expressit. Quæ omnia si quis diligenter consyderare velit, vel ex eo clarisśime discet, quá necessariá ad Papatum voluit esse fidem Christus saluator noster. Singula igit̃ studiose perscrutemur. Primo quidem Christus saluator noster promisit hanc potestatem Petro, sic dicẽs: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunq; solueris sup terram, erit solutum & in cœlis. Mat. 16. Quo in loco Origenes more suo philosophatus, dicit Christum his verbis maiorem Petro promisisse ligandi, & soluendi potestatem, quam postea reliquis apostolis, aut dedit, aut promiserit. Nam quum aliis omnibus apostolis ligandi, & soluendi potestatem tribuit, in cœlo tantum singulari numero explicans, dixit fore soluta, aut ligata, quę illi soluerent, aut ligarent. Sic enim dixit: Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quęcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Mat. 18. At quum Petro claues commisit, non vsus est singulari numero cœli: sed plurali numero significauit in cœlis fore soluta, aut ligata, quæ ille in terris solueret, aut ligaret, vt vel hoc verborũ discrimine nos doceret, aliquid maius Petro, quá reliquis apostolis fore concedendũ. Sed iam videamus quid illam promisśionem præcederet. Anteq̃ Christus hoc Petro ꝓmitteret, interrogauit oẽs apostolos, quid de illo sentirẽt, & quá de illo haberent existimationé. Cui interrogationi (vt Matth. refert) Petrus solus respõdens, dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Quo loco Theophil. annotat verba illa ad maioré Petri fidẽ exprimẽdam, cum articulo emphasim quandam significãte, esse pronũcianda, sic enim ait Theop. Non dixit: Tu es Christus filius Dei viuẽtis, absq; articulo: sed cum artitulo, ille filius, hoc est, ille ipse, qui solus, & vnicus, non gratia filius: sed qui ex ipsa patris Theoph

X ij substantia

substātia genit9. Quia & multi Christi erant, sacerdotes, & Reges omnes: sed Christus cum articulo, vnus est. Hæc Theophilactus. Hac confessione fidei per Petrum facta, statim Christus dixit illi: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus, qui in cœlis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meā & portæ inferi non prẹualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum &c. Quæ verba remunerationem quandam Petro pro suæ fidei confessione exhibitam, aperte ostendūt. Quod clarissime docet Theophilactus sic inquiēs: Remunerat Petrum Dñs, mercedem illi dans magnam, ꝙ sup eum ædificabit ecclesiam. Quia enim confessus erat eum Dei filium Petrus, dixit, ꝙ hæc confessio, quam confessus est, fundamentū erit futurum credentium, ita vt omnis homo extructurus fidei domum hoc iacturus sit fundamentū. Nam licet innumeras cōdamus virtutes, nō habeamus autem fundamentū rectam confessionē, inutiliter ædificamus. Hæc ille. In quib9 verbis multa sunt notanda. Primum est, ꝙ per verba Christi, & non ex suo cerebro, nos docet, fidē esse fundamētum totius ecclesiasticæ structuræ. At, vbi fundamentū deest, nihil superædificari potest, & si quid ædificatum super illud fuerat, necesse est, vt illo fundamento sublato, ruat. Consequens igitur est, vt deficiēte in aliquo fide Catholica, quæ est totius ecclesiasticæ structurẹ fundamētum, non posit in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis, post fidem. Imo nulla alia ecclesiastica dignitas a Christo instituta, qualis est Episcopalis potestas poterit in illo, qui fidem Catholicam non habet fundari. Quoniā hẹc cū sit a Christo instituta, & instructura ecclesiæ ab eodē collocata, non poterit aliud fundamentū habere, q̄ illud, quod ab ipso Christo positū est, videlicet fides. Et inde etiā sequitur, vt hoc fidei fundamēto sublato, ab eo, qui Papa, aut Episcopus erat, eo ipso Papalis, aut Episcopalis dignitas, quæ ante in illo erat, cadat ab illo. Forte aliquis huius argumentationis potentiam effugere volens, dicet characterem baptismalem, qui dicitur sacramentum fidei, satis esse, vt in aliquo, qui fidem non tenet, posit Papalis dignitas collocari, & conseruari: sed hæc meræ nugæ sunt, vt facile patere potest, vel mediocriter rem consyderāti. Nam Theoph. verba Christi declarans, non dicit characterem baptismalem esse fundamentum: sed solā fidei confessionē. Quod & si Theophil. non interpretaretur, ex ipsis Christi verbis, & illorū circūstantiis apertissime constare poterat. Nulla enim ibi erat mētio de baptismate, nec de baptismali charactere, nec in illo poterat esse meritū, vt propter illud tanta mercede Petrum Christus donaret. At in confessione fidei, quam Petrus fecit, multum adfuit meriti, atq; ideo illa digna habita est a Christo, cui tantam promitteret mercedē, quātam nulli alteri, nisi Petro, quem totius ecclesiæ caput instituit, donare decreuit. Et quod fides sit fundamentum totius religionis, & totius ecclesiasticæ structuræ, ex aliis adhuc sacræ scripturæ locis, aperte cōuinci potest.

Nam Paulus Corinthiis scribens, ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere: præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Quæ verba interpretans Augustinus in libro de fide, & operibus, capit. 16. ait: Si Christus est fundamentum, procul

[Margin notes: Theoph; 1. Cor. 3; August.]

proculdubio, & fides Christi. Per fidẽ quippe habitat in cordibus nostris, sicut idẽ Paulus dicit. Hęc August. Et
Colos. 1. ad Colossenses Paulus scribẽs, iterũ ait: Recõciliauit vos Christus in corpore carnis suæ per mortẽ, vt exhiberet vos sanctos, & immaculatos, & irrephẽsibiles corã ipso, si tñ permanetis in fide fundati. In quibus verbis Paulus apertissime dixit fidem esse fundamentũ, vt inde colligit̃, vt fide sublata reliquũ totum corruat ædificium. Et certe (vt aperte loquar) hæc argumentatio, quæ nunc ex ratione fundamenti facta est, me multum vrget, vt existimem Papam, si hæretic9 fiat, eo ipso esse iure diuino priuatum dignitate Papali. Nam alia, quam aliqui faciunt ex ratione membrorum, quæ inuicem per fidem connectũtur, non est adeo efficax, vt per illam rationem quis conuincere posit Papam, si fiat hæreticus, iam non esse totius ecclesię caput: quia videlicet iam non est ecclesiæ membrum, cum careat fide. Hanc enim argumentationem facile soluit Thomas de Vio. Caietanus Cardinalis in opusculo de autoritate Papæ, & concilij, cap. 22. dicens quod Papa etiam si hæreticus fiat adhuc est membrum ecclesiæ. Quia licet careat fide, habeat tamen characterem baptismalem, per quem etiam sicut per fidem, quisq; effici potest membrum Christi, vt expresse docet Innocentius tertius in capite, Veniens. De presbytero non baptizato, cuius hæc sunt verba. Non solum per sacramentum fidei: sed per fidem etiã sacramenti quis efficitur proculdubio membrũ Christi. Hæc Innocentius. Forte quis mihi etiam ex verbis eiusdem capituli respondebit, dicens in eodem capitulo, baptismum etiam dici fundamẽtum. Fateor quidẽ in illo loco baptismum appellari fundamentum: sed diligenter inspiciendum est, respectu cuius dicatur fundamentum, & inuenietur dici fundamentum respectu aliorum sacramentorũ. Nam quæstio illius cap. erat de presbytero nõ baptizato an suscepisset ordinem sacerdotij, & vt persuaderet illum non suscepisse sacerdotium, dicit ꝙ deficiẽte baptismo, qui est fundamentum, aliorum vtiq; sacramentorum nullũ aliud sacramentum superædificari poterat. Quãquã hæc non definiendo: sed disputando Pontifex dixit, vt literam inspicienti facile constare potest. At ꝙ baptismus sit fundamentũ Papalis dignitatis, Pontifex ibi non dixit, nec de illa erat tunc sermo. Esto, etiam hoc dixisset, non tamen diceret baptipsmum esse sufficiens fundamentum, ita vt fides non esset etiam fundamentũ necessarium. Quia hoc esset aperte repugnare Christo, qui dixit se super fidei confesionem fundaturũ ecclesiam suam, & qui propter illam fidei confesionem promisit se daturum Petro in præmium claues regni cœlorum. Et hoc est alterum, quod in verbis Theophilacti vltimo citatis annotandũ erat, quum dixit, Christum remunerasse confessionem Petri, quando promisit illi se super illam confesionem ædificaturũ ecclesiam suã, & propter illam eandem daturũ illi claues regni cœlorũ. Nam quia aliis omnib9 apostolis tacẽtibus solus Petrus cõfessus est Christũ esse filiũ Dei, ideo illi soli claues regni cœlorum, & ligãdi, atq; soluẽdi potestatem supra oẽs promisit. Si propter fidei cõfesionẽ tanq̃ ꝑpter quoddã meritũ, Christus Pontificiã super oẽs dignitatẽ Petro ꝓmisit, hoc ipso declarauit eũ, qui fidẽ non haberet, indignũ esse, qui cæteris præemineret. Quis ergo tam demens erit, vt alicui sine fidei

 merito

merito Papatum tribuere velit, quem Christus Petro sine fidei confessione nec promittere voluit, ac proinde multo minus daret. Nec placet mihi illorum sententia, qui dicunt Petrum tūc pro omnibus respondisse, & sic suam, aliorumq; fidem expresisse. Non enim alij Apostoli Petro hāc prouinciam delegauerunt, vt pro omnibus responderet Neque Petrus tam arrogans erat, vt pro omnibus, non mandatus responderet, præsertim q̄ tunc non solum data non erat super Cæteros Apostolos potestas: sed nec erat adhuc promissa. Si quis autem dicat hoc Petrum facere potuisse: quia cæteris Apostolis senior erat, is attendat, obsecro, Andream in apostolatu seniorem esse Petro, quod multo magis æstimandum erat, quam quilibet ætatis excessus. Deinde suis ipse verbis Petrus testatur se non pro omnibus: sed pro se solo respondere. Non enim plurali numero (vt oportebat) sed singulari numero loquutus est, sic inquiens: Ego dico, quia tu es Christus &c. Si pro omnibus loqui voluisset, plurali numero loqui debuisset his verbis: Nos dicimus &c. Nam alias postquā iam supra omnes illum Christus instituerat prelatum, quum in die Penthecostes omnes Apostoli, eo quod recepto iam cœlitus spiritu omnibus loquerent̄ linguis, de ebrietate falso apud populum accusarentur. Petrus se omnium curam habere intelligens, ac proinde omnium causam suscipere volens, non singulari: sed plurali numero loquutus est, sic dicens: Viri Iudæi, & qui habitatis Ierusalem vniuersi, hoc vobis notū sit, & auribus percipite verba mea. Non em̄ sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia. Si pro se solo respondere voluisset, dixisset: Ego ebrius non sum. Sed quia tunc iam omnium curam gerebat, pro omnibus respondere decreuit, dicens: Hi ebrij non sunt. Non ergo pro omnibus: sed pro se solo respōdit, quum dixit: Ego dico, quia tu es Christus filius Dei viui. Ille Solus respōdit quāuis omnes fuissent interrogati: quia feruentior, quam in corde retinebat fides, nō potuit se intra cordis latebras retinere, quemadmodum cæterorum Apostolorum fides, quæ quoniam tepidior erat non prorupit in publicam confessionem. Sed de hoc, quia forte iam plus satis diximus, opus est, vt ad reliquum Petri processum inuestigandum pergamus. Christus saluator noster iam passioni proxim9, prævidens Apostolorum animos post suum discessum fore turbandos, Petro iniungit, vt illos in fide confirmet, sic dicens: Simon ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Ecce primum Papæ officium, quod Deus tunc Petro commisit, hoc est, confirmare reliquos omnes in fide. At qui infirmus est in fide, non est posibile, vt reliquos in eadem fide confirmet. Quo fit, vt Papa si hæreticus fiat, Papa amplius esse non posit: quia ad id, quod sibi primo ex officio suo competit, videlicet reliquos in fide confirmare, est prorsus ineptus. Demum, quando Christus dignitatem Papalem iam ante promissam, Petro concesit, sic dixit: Pasce oues meas. Quibus verbis concordi omnium Catholicorum doctorum sententia, omnes Christianos oues, & Petrum illarū omniū dixit esse pastorē, vt ipso officij nomine aptisime declararet, quid Petro, & cuilibet summo Pōtifici Petri successori facere

Actu. 2. Mat. 16. Luc. 22. Ioan. 21

facere ex officio incumbit, nempe pascere gregé sibi commissum spirituali quodá pabulo, doctrina videlicet Catholicæ fidei. Qui fidem Catholicam tenet, si est idiota, aut malis moribus vitiatus quamuis non suum bene exerceat officiū, adhuc tamen Papa est: quia nihil habet Papatui repugnans. At qui hæreticus est, habet hæresim, quæ prorsus Papatui repugnat. Non enim potest, qui hæreticus est, veram aliis præstare fidei doctrinā: & inde cósequés est, vt qui hæretic9 est, ecclesiæ pastor esse non posit. In cuius confirmationé est, quod Augu. ait in sermone de pastorib9, vbi exponit illud Canticorū: Pasce hœdos tuos, sic inquiés: Iam non oues: Manenti Petro dicit: Pasce oues meas, exeunti hæretico dicit: Pasce hœdos tuos. Et iterū in epistola ad Vincentiū Donatistam, pertractans eadé verba ait: Pasce hœdos tuos, non sicut Petrus, cui dicit: Pasce oues meas. In tabernaculis pastorū, non in tabernaculis pastoris, vbi est vnus grex, & vnus pastor. Hæc Augustinus. In quibus verbis apertissime docet August. eum, qui pastor est ouium Christi, si fiat hæreticus, iam non esse pastoré ouiū Christi: sed suorum hœdorū. Sunt adhuc aliæ multe argumétationes procedétes ab his conditionibus, & qualitatibus, que necessario cópetunt hæreticis, ex quibus nó minus euidenter conuincit Papam, si hæreticus fiat, esse statim iure diuino priuatū dignitate Papali. Nam omnis hæreticus est ab ecclesiæ corpore separatus, atq; præscisus: quoniá a fide, quá tota tenet ecclesia se diuidit, malens suæ inuiti prudétiæ, q̄ totius Catholicæ ecclesiæ subesse iudicio. Qui autem a fide ecclesiæ separatur, consequés est, vt etiam a corpore ipsius ecclesiæ sit separatus, qm̄ sicut iuxta dictū

Cant. 1. August.

Pauli, vna est fides: ita vna est ecclesia, & vnitas ecclesiæ ex vnitate fidei pendet, dicente Hugone de Sancto Victore. Per fidem accipimus vnionem, per charitatem viuificationem. At quicunq; est ab ecclesiæ corpore separatus iam non est caput eiusdem corporis, quia repugnat, vt quod a corpore separatum est, sit caput illius. Ex quibus necessario infertur, vt Papa si fiat hæreticus, iam non sit Papa: cum per hæresim sit a corpore ecclesiæ iure diuino separatus. Alia quæcunq; peccata quātumlibet grauia inficiunt Papam, & illum tanq̄ caput languidum reddunt. Solum auté peccatum hæresis caput a corpore abscindit, & per consequés solum illud Papam iure diuino sua Papali dignitate priuat. Præterea hæretici vocantur lupi a Saluatore nostro, qui monens nos, vt ab hæreticis caueremus, dicit illos tanq̄ lupos esse fugiédos, sic inquiés: Attendite a falsis prophetis, qui ueniūt ad vos in vestimentis ouium: intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ecce vides hereticos, qui falsi sunt prophete, non a quouis alio: sed a Christo ipso veritatis magistro, appellari lupos. Ne igitur lupus sit ouium pastor necesse est, vt Papa, & quiuis alius Episcopus factus hæreticus, statim desinat esse pastor: vnde necessario sequitur, vt nec sit Papa, nec Episcopus. Nec credibile est, vt Christus hæreticum hominem, quem certius certo sciebat esse lupum, suarum ouium voluerit esse pastoré, ne oues lupo (quod extremæ dementiæ reputatur indicium) commisisse dicatur. Prædatus igitur si ex pastore fiat lupus, necessario est etiam, vt eo ipso desinat esse prælatus, & pastor ne vel in paruo temporis momento, oues lupo commissas esse dicatur. Rursum, Omnis hæreticus iure diuino

Ephe. 4

Hugo.

Matt. 7.

X iiij est

est ab hominibus vitādus, prout iam supra, quum de excōmunicatione disseruimus, multis sacrę scripturæ testimoniis probauimus. Non est autem posibile, vt quis sit prælatus illorum, qui iure diuino tenentur se ab illo separare, illum fugere, cum illo minime conuersari, illum in domū suam non recipere, neq; illum salutare. Quoniam vero prælato etiam alioqui malo omnia istorum contraria tenentur subditi etiam cum reuerentia impendere. Nam Paulus docet obedientiam esse exhibendam præpositis, non tantum modestis: sed etiam dischołis. Demum plurima sunt sanctorum doctorum testimonia, quæ asserunt hominem hæreticum nullam prorsus habere in ecclesia potestatem iurisdictionis. Primum quidē beatū Thomam offero, tanquā recētiorem, qui in sua Secunda Secundæ: quæsti. 39. arti. 3. dicit potestatem iurisdictionis non esse in hæreticis, & inde deducit, ꝙ non possunt a peccatis absoluere, nec alios excommunicare, nec indulgentias dare. Hæc ille. Et Gratianus huic astipulatur sententiæ, qui vigesima quarta quæstione prima, parte secunda, quæ incipit in paragrapho: Si autē ex corde suo, & ponitur statim post cap. Audiuimus, sic in fine capit. ait: Quia sicut ille, qui benedicit, maior est eo, qui benedicitur: ita qui ex officio maledicit maior est eo, cui maledicitur: Liquido constat eum, qui ab integritate Catholicæ fidei recedit, maledicendi, vel benedicendi potestatē minime habere. Catholicū namq;, vt potè se superiorem maledicere non valet, in alienum a fide, tanquā in sibi æqualem, sententiam dare non potest. Hæc Gratianus. Et Beda super Matthæum ait: Quicunq; ab vnitate fidei, vel societatis Petri apostoli quomodolibet se ipsos segregant, tales nec a vinculis peccatorum absoluunt, nec ianuam possunt regni cœlestis ingredi. Beatus Ambrosius ait: Dominus par ius, & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrunq; pari conditione permisit: ergo qui soluendi ius non habet, nec ligādi habet. Et infra. Certum est, ꝙ ecclesiæ vtrunq; licet, hæresis vtrunq; non habet. Hæc Ambrosius. Et habentur in capitulo: Verbum Dei. de pœnitent. distinctione. 1. Et beatus Augustinus super Ioannem dicit, ꝙ claues ligandi, atque soluendi sunt datæ ecclesiæ in Petro, sic dicens. Petrus quando claues accepit, ecclesiam significauit. Ex quibus apertissime colligitur eum qui extra ecclesiam est, nullam habere ligandi, aut soluendi potestatem. Cyprianus in quadam epistola ait: Qui nec vnitatem spiritus, nec coniunctionem pacis obseruat, & se ab ecclesiæ vinculo, & sacerdotum collegio separat, Episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui Episcopatus, nec vnitatem voluit habere, nec pacem. Hæc ille. Et habentur in cap. Nouatianus. sexta. quæstione. prima. Et in alia Epistola, quæ est ad Magnum iterum sic ait: Dicimus omnes omnino hæreticos, & schismaticos nil habere potestatis, & iuris. Hæc ille. Et habentur in capite: Didicimus. vigesimaquarta. quæstiōe. prima. Accedit ad hæc omnia, quod nullum hucusque ecclesia condidit decretum, per quod expresse statuerit Papam hæreticum esse ipso iure depositum, aut per quod præceperit esse deponendum. Quod certe non euenisset: nisi quia Papā: qui hæretic⁹ fieret, iure diuino priuatum esse intellexit: & ideo noluit actum agere. Non est certe credendū ecclesiam, quæ tam sollicita semper fuit de separatione hæreticorum

[Margin notes: Hebr. 11. — Gratian — Beda. — Ambro. — August. — Cypria.]

ticorum facienda, ne sua cõmunione aliis nocere posſint, nihil hucuſq; de Papa hæretico faciendum decreuiſſe: cum ille tanto plus quam cæteri omnes hæretici eccleſię nocere poteſt, quãto ille maiorem haberet potentiam ad nocendum, & quanto cæteri Catholici minus illum reformidarẽt quippe quem debẽt habere fidei magiſtrum. Si quis mihi obiiciat cap. illud. Si Papa. diſt. 40. facillime reſpondebo, ꝙ textus illius capituli & ſi ſit ſancti viri & martyris, non eſt tamen hominis, qui leges toti eccleſiæ præſcribere potuiſſet. Quo fit, vt verba illius licet ſint velut quoddam hominis ſancti conſiliũ accipienda, non ſunt tamẽ pro decreto obligatorio tenẽda. Nec ṽba illa obligationem aliquam habere, putãdum eſt, quia ſunt in corpore decreti inſerta: niſi forte quis oſtendat totum gratiani decretum eſſe per ſedem Apoſtolicã approbatum, & omnia quæ in illo continentur, ſint obſeruari mãdata. Quod tamen nunquã factum eſt. Cum ergo ex his omnibus tam euidẽtiſsimis rationibus cõſtet Papam effectum hæreticum eſſe iure diuino priuatum dignitate Papali, inde etiam conſtat illum, qui depoſitus eſt, eſſe ſubiectum omni eccleſiaſticæ cenſuræ quæ contra hæreticos eſt a iure lata, ſicut quilibet alius hæreticus. Non tamẽ ob hoc fallit regula iuris quę dicit: Par parẽ ligare non poteſt. Non quidem propterea ꝙ Papa hæreticus ſit minor quolibet Catholico, vt ſupra retulimus gloſſam dicere, in capitu. Achatius. 24. q. 1. Sed inde hoc euenit quia effectus hæreticus iam deſinit eſſe Papa, ac proinde excommunicari poteſt, & alias pœnas ſubire cogetur, quæ ſunt a iure hæreticis decretæ. Si tamen Papa maneret, illis non eſſet ſubiectus. Propter quod merito ſupra diximus huius cauſæ definitionem eſſe a iure diuino, & non ab humano petendam.

RESPONDETVR RAtionibus quæ obiiciuntur ab his qui contrariam tuentur opinionem. Cap. 24.

QVAMVIS EVIdentibus (vt exiſtimo) argumẽtis probauerim in præcedẽti capitulo, Papam ſi hæretic⁹ fiat, eo ipſo eſſe dignitate Papali iure diuino priuatum, neceſſariũ tamẽ exiſtimaui, reſpondere argumẽtis eorum qui contrariam tuentur ſententiam, vt illorũ debilitate clariſsime oſtenſa, vel inde noſtræ ſententiæ veritas firmius roboretur, clariuſq; intelligatur. Et primum omnium argumẽtorum, velut totius aciei Anteſignarũ proponã, illud quod aduerſarij putant eſſe tam validũ atq; forte, vt nemo illi obſiſtere valeat. Sic enim argumentantur. Epiſcopus ſi hæreticus fiat, non eſt eo ipſo ex iure diuino ſua dignitate priuatus, ergo Papa quamuis hæreticus ſit, non eſt eo ipſo ex iure diuino dignitate Papali priuat⁹. Conſequentiam dicunt eſſe notam, quia (vt dicunt) Papa non eſt peioris cõditionis quam quiuis alius Epiſcopus. Antecedens probant de Epiſcopo qui in mente ſua habet hæreſim cui pertinaciter adhæret, & nunquã illam exterius manifeſtauit. Hic enim (vt aſſerunt) vere & proprie eſt hæreticus, & tamen nõ eſt eo ipſo priuatus Epiſcopatu. Quia illam Epiſcopalem poteſtatem (vt inquiunt) Epiſcopus habet ex ſola humana aut eccleſiaſtica cõmiſſione. Et hoc dicunt eſſe certiſsimũ ex

cōſenſu omnium Catholicorum doctorum, iuxta illud beatiſsimi Leonis Papæ, in cap. Ita dominus. Decima nona diſtinctione. Ita dominus huius muneris ſacramentum, ad omnium Apoſtolorum officium pertinere voluit, vt in beatiſsimo Petro omnium Apoſtolorum ſummo principaliter collocaret, vt ab ipſo quaſi a quodam capite, dona ſua velut in corpus omne diffunderet. Hæc ille. Et inde quaſi ex certiſſimo quodā aſſumpto colligunt Epiſcopum qui in hæreſim mentalē pertinaciter lapſus eſt, non eſſe priuatū Epiſcopatu: quia eccleſia nō poteſt actibus animę interioribus pœnā aliquā infligere. Thomas de Vio Caietanus cardinalis in ſuo illo opuſculo de autoritate Papæ & cōcilij cap. 19. multis prolixiſq; verbis hanc facit argumentationem, quam ille tanti facit, vt dicat intellectum ſuum per illā fuiſſe victum ad cenſendum Papam ſi labatur pertinaciter in hæreſim non eſſe ipſo iure diuino priuatū dignitate Papali. Sed miror certe ꝙ homo tātus, & qui multo fortioribus argumētis alioqui cedere non ſoleat, nunc a tam debili argumento cuius multa refellere poſſet, fateatur ſe victū. Crederē ego potius intellectū ſuum ab affectu magis quam ab hac argumētatione fuiſſe deuictum. Nam conſequentia illa eſt mala qua probat Papā hæreticū non eſſe iure diuino priuatum dignitate Papali, per hoc ꝙ Epiſcop9 hæreticus nō eſt iure diuino priuatus Epiſcopatu. Potuit quidem fieri vt Deus de Papa hoc ſtatueret, & nō de cæteris Epiſcopis, præſertim ꝙ cauſa tāti diſcriminis eſt notiſſima: quia videlicet Papa plus toti rei publicæ chriſtianæ nocere poterat, quā quiuis ali9 Epiſcopus, ſi vterq; illorū eſſet hæreticus. Ob quam cauſam recte potuiſſet Deus Papam hęricū priuare, alio quonis Epiſcopo hæretico non priuato. Neq; ob hoc cēſenda eſſet Papalis dignitas peioris conditionis, imo multo melioris, quoniā non permitteret ſecum hæreſim ſicut dignitas epiſcopalis. Deinde aſſumptū in illa conſequētia falſum eſt videlicet ꝙ Epiſcop9 hęreticus non ſit iure diuino priuatus dignitate Epiſcopali: quoniam idem de Epiſcopo cenſeo dicendum eſſe quod de Papa. Vt autē hoc ſuum aſſumptū probet, aliud aſſummit, quod certum eſſe putat, & ex omnium ſacrorū doctorū ſententia procedere dicit. Epiſcopalē videlicet poteſtatē aut iuriſdictionē eſſe ex hominis aut eccleſiæ cōmiſſione, & non a Deo: ſed hoc antecedēs ab illo aſſumptū falſum eſt, et ipſamet falſitate falſius, & cōtra omniū doctorū ſacrorum ſententiam, & contra verba illa Leonis quæ ex diſtinctio. 19. citat. Quoniā & ſi ritus cōſecrationis Epiſcopi ſit ab eccleſia ſtatutus, poteſtas tamen Epiſcopalis iuriſdictionis non ab homine ſed a Deo eſt illis conceſſa. Omnes enim ſacri doctores docēt Epiſcopos ſuccedere apoſtolis, pro qua re plurima potuiſſem afferre teſtimonia, quæ prudens omitto, ne prolixitate nimia grauarem lectorem. Si quis tamē ea videre deſiderat, reperiet in opere illo quod aduerſus om̄es hæreſes ædidi, in titulo, Epiſcopus, quo loco multa pro hac re ſanctorū doctorū teſtimonia coaceruaui, & ideo nolui hic repetere, ne actum agerē. Vnū tamen ex concilio Florentino hic citare non prætermittā, quod illic neſcio quo caſu fuit a me relictū. Concilium Florentinum certam fidei regulā Armenis deſcribens, quū de ſacramento confirmationis differit, hæc verba ait. Ordinarius miniſter eſt Epiſcopus. Et cum cæteras vnctiones ſimplex ſacerdos

Leo Papa pm9.

Cōciliū Florentinum.

cerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre: quia de solis apostolis legitur (quorũ vicem tenent Episcopi) ꝙ per manus impositionem spiritũ sanctum dabant. Hæc concilium Florentinum. Apostoli autem (vt apertissimum est) a Deo & nõ ab homine vllo, fuerunt ordinati apostoli & Episcopi, vt ex multis scripturæ sacræ locis constat.
Ioan.20 Sicut misit me pater (inquit Christus) & ego mitto vos. Et Matth.1. & Marc.3. & Luc.6. Expresse docetur Christũ illis tribuisse apostolatus officium. Et hoc ipsum post mortẽ iterum confirmauit, quando illis præcepit vt euntes in mũdum vniuersum prædicarẽt euangeliũ omni creaturæ. Deinde potestatem iurisdictionis omnibus apostolis cõcessit, quãdo omnibus illis simul iunctis dixit.
Mat.18. Quæcũq; alligaueritis super terrã, erunt ligata in cœlis, & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Nam per illa verba (vt omnes sacri doctores fatentur) Christus concessit apostolis potestatẽ excommunicandi, quæ sine aliqua iurisdictione esse non potest. Si Christus apostolis dedit potestatẽ prædicandi Euãgeliũ, & potestatẽ ligandi & soluẽdi, & Episcopi successerũt in locũ apostolorum, consequens est vt Episcopi etiam habeant a Deo & nõ ab homine has omnes potestates. Nam hac sola, & efficacissima ratione probamus contra hæreticos Episcopum Romanũ esse cęteris omnib9 Episcopis superiorẽ, quia Petrus apostolus fuit reliquis Apostolis superior, cuius Romanus Episcopus sucessor esse cõprobatur. Quo fit, vt necessariũ sit Romanũ Põtificem eadẽ autoritate super cæteros Episcopos pollere, qua Petrus supra reliquos polluit apostolos. Eadem igitur consequẽtia colligere oportet eandem potestatem, quãuis, non tam latam, ex iure diuino competere Episcopis quę fuit apostolis data: quia illi sunt istorum sucessores. Præterea Episcopis iure diuino cõpetit ecclesiæ regimen. Nã Paulus Mileti existẽs, conuocatis ad se ex Epheso Episcopis, dixit. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere ecclesiam Dei, quã acquisiuit sanguine suo. Acti.20. Ecce vides Episcopos ad regimen ecclesiæ datos, non ab homine sed a spiritu sancto. At regere non valet qui nullam habet potestatẽ iurisdictionis. Ergo Episcopi qui a Deo ad regimẽ ecclesiæ sunt instituti, ab illo etiam habent iurisdictionis potestatẽ. Fateor quidẽ hanc Episcopatuum diuisionem, qua quisq; Episcopus suos habet peculiares subditos, iure humano introductam esse: & merito ad eui tandam confusionẽ, & euitandas etiã dissensiones, quæ facile oriri poterant nisi talis diuisio facta fuisset, qua suas quisq; posset agnoscere oues, et ab alienis abstinere. At ꝙ Episcopus potestatem iurisdictionis habeat, ex solo diuino pendet iure, non humano. Ex iure diuino hanc habet potestatem factus Episcop9, sed iure humano fit illi hæc potestas determinata circa has aut illas oues sibi cõmissas, quæ aliquando est latior aliquãdo breuior, penes hoc solum ꝙ plures aut pauciores subditi illi tribuuntur. Et si contingat ob aliquod crimen Episcopum a Papa priuari Episcopatu suo, quod ille ob multa crimina recte facere posset tũc Episcopus erit priuatus subditis, in quos iurisdictionis potestatem exercere possit, sed non erit priuatus ea iurisdictionis potestate quam in sua consecratione accepit. Quemadmodũ diceremus de sacerdote habente beneficiũ, si priuetur beneficio, qui absoluere nõ potest, non

non propter defectum potestatis, sed quia non habet subditũ, supra quẽ illam exerceat. Accedit ad hæc omnia, ꝙ quando Episcopi eliguntur & confirmãtur, nulla fit illis ab ecclesia commissio iurisdictionis: quod quidẽ nõ omisisset ecclesia facere, si hanc ab illa iurisdictionẽ Episcopos habere putaret. Verum quia pro constante habet ecclesia Episcopos postquã electi & cõfirmati fuerint, ex iure diuino habere iurisdictionẽ super populũ illis cõmissum, ideo nunquã hoc illis committere curauit. Demum, verba Leonis Papæ quæ pro se Caietan⁹ citauit, discutiamus: & ex illis patebit clare, beatũ Leonem nostram confirmare sententiã, tantũ abest vt Caietano illi⁹ verba fauere possint. Sed vt clari⁹ verus illorũ verborũ sensus pateat, capituli illi⁹ initiũ repetere oportet, cuius hæc sunt verba. Ita dominus noster Iesus Christ⁹ humani generis saluator instituit, vt veritas quę antea legis & prophetarũ preconio continebatut, per apostolicã tubam in salutẽ vniuersitatis exiret, sicut scriptum est. In omnẽ terram
Psal. 18. exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ. Sed huius muneris sacramentum, ita dominus, ad omniũ apostolorũ officiũ, pertinere voluit, vt in beatissimo Petro omniũ apostolorum summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi a quodã capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exortẽ intelligeret se diuini ministerij esse, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere. Hæc Leo Papa. In quibus verbis id potissimũ annotãdum est, quod ait dominũ voluisse, vt illa dona ad omniũ apostolorũ officium pertinerent. Si ex domini volũtate habent, non ergõ ex sola Petri cõmissione. Deinde ait dominũ Iesum Christum, & non Petrum, hæc ministerij dona in totum ecclesiæ corpus diffundere: sed ordine quodã, ita vt ab ipso Petro quasi a quodã capite faceret initium. Quod ideo beatus Leo dixit, quia pri⁹ Christus saluator noster hęc dona Petro, & postea aliis apostolis concessit. Nam Petro facta concessio describitur Matth. 16. capite: quæ autẽ aliis apostolis data est, ab eodẽ Euangelista refertur. 18. capite. Ex quo ordine colligere vult beatus Leo aliorũ apostolorũ autoritatẽ quãuis datam a Christo, esse tamen subiectam Petro, & tandiu illos habere autoritatẽ illam, quã diu vniuntur illi capiti suo, & quã diu illi ecclesiastici ædificij fundamento innituntur, a quo si separentur, sicut non pertinẽt ad Christi ecclesiam quę super illud fundamentũ ædificata est, ita eo ipso amittunt omnem quã habebant ecclesiasticã iurisdictionẽ. Ioannes de Turre cremata licet in principali huius disputationis capite nobiscũ sentiat dicens Papam effectũ hæreticum esse ipso iure diuino priuatũ dignitate Papali, tamen in hac disputatione præsenti nobis repugnat dicens apostolos nõ a Christo, sed a Petro esse Episcos ordinatos. Pro qua re in libro secundo suæ summæ de ecclesia, capite. 32. multos citat ex iure canonico textus, qui nec tantillum suã possunt confirmare sententiã, ideo prolixitatẽ vitare cupiens illos omittere decreui, prętertim ꝙ res hæc non est hic a nobis primo intenta, sed obiter oblata. Sed opus est iã vt alias partes illi⁹ primæ & præcipuæ argumentationis a Caietano factæ, discutiamus & examinem⁹ quid veritatis illæ contineãt. Dicit eum qui hæresim mente concepit & illi pertinaciter adhæsit, quã nullo actu exteriori manifestauit, esse verũ hæreticũ. Hoc illi negare cõtendit Albertus Pighius lib. 6. Ecclesiasticæ

Hierarchiæ

Hierarchiæ cap. 16. Iniuste tamẽ id facit qm̃ & si hæresis ab electione voluntatis (vt ille dicit) procedat, nõ est ideo necessario consequens vt exterior oris prolatio requiratur ad perfectũ hæreticum efficiendum. Nam in alliis peccatis quæ magis a voluntate pendent quã hæresis, quæ in intellectu collocatur, sola voluntatis electio sine vlla exteriori operatione sufficit ad perfectã peccati rationẽ efficiendã. Quo fit, vt idem prorsus de hæresi & hæretico sit necessario dicendũ: quia non constat ꝙ hoc potius ad hæresim quã ad alia peccata requiratur. Propter quod illi qui dicũt Papã si in hæresim labatur, esse iure diuino priuatũ dignitate Papali, hoc idẽ dicendũ putãt, si in hæresim mentalẽ labatur, quia illũ non minus hæreticũ esse putãt quam alium. Nec ideo nos dubios futuros esse dicũt et incertos circa ea quę a Papa fiũt, quoniam & si illius fides interior non sit nobis nota, tamen quãdiu illius infidelitas nobis nõ patet, semper illum tenemur reputare fidelẽ. Quia (vt ait regula iuris) quilibet præsumendus est bonus, donec probetur cõtrarium. Negant etiam confusionẽ totius ecclesiæ inde gigni turbãdo totum ordinẽ ecclesiasticũ, reputãdo Episcopos aut presbyteros qui nõ essent: quoniam Deus qui ecclesiæ velut sponsæ suæ curã habet, illi prouideret de remedio. Sicut si aliquis nõ baptizatus ordinaretur presbyter, sicut aliquando contigisse cõstat ex titulo, qui de hac re inscribitur in decretalibus, & ille postea efficeretur Episcopus, & tandẽ Papa, & multos consecraret Episcopos, & ordinaret sacerdotes, tunc ille sicut non esset sacerdos: ita nec Episcopus, nec Papa, quamuis vt talis reputaretur. Quo euentu necessaria esset confusio ordinum ecclesiasticorũ. Credendum tamen est (vt beatus Thomas in. 4. sent. dist. 24. docet) Deum tunc subuenturũ ecclesiæ, daturumq; illi conueniens remediũ. Sicut olim quando mulier sexũ mentita masculinũ, in Papã electa & pro tali per aliquot annos reputata est. Ita etiam nihil obstare putant, vt Papa in hæresim mentalẽ lapsus, sit dignitate Papali priuatus, quãuis oporteret illum tunc velut Papam venerari. Quoniã ne ecclesia in huiusmodi Labyrinthos incideret, Deus illi de remedio prouideret. Ita respondet Turre cremata libr. 4. suæ summæ parte. 2. cap. 20. Posset tamen dici, & forte melius fatendo illum, qui in hæresim mentalẽ lapsus est, esse hęreticũ, sed non talẽ, vt propterea iure diuino sit eo ipso priuatus dignitate Papali. Dicetur enim fidẽ interiorem non esse necessario requisitã ad dignitatẽ Papalẽ, sed satis esse exteriorem fidei confessionẽ: quam qui habuerit, quamuis fide interiori careat, poterit dignitatem Pontificiã quam habebat conseruare. Et huic sentẽtiæ fauere videtur glossa super illa verba, super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam, quæ illam vocẽ, petram, exponit nõ per fidẽ, sed per fidei cõfessionẽ. Quibus verbis innuere videtur Pontificiam Petri & successorũ eius dignitatẽ, super solam fidei confessionem fundatam esse. Et si res ita se habet, oportebit necessario dicere, solum hæreticũ exteriorem siue manifestũ esse ex iure diuino priuatũ põtificia dignitate, & nõ hæreticũ occultum qui intra cordis sui latebras hæresim suam recludit. Et huius discriminis posset dari causa: quia hanc põtificiam dignitatẽ, non ad ipsorum Pontificum honorẽ, sed ad plebis vtilitatẽ Deus instituit. Et inde euenire necesse est vt quanto quisq; magis reipublicæ Christianæ nocere potest, tanto

magis

magis sit ille censendus indignus: & eo magis ecótrario sit tollerádus, quo minus poterit ecclesiæ incommodare. Cum igitur ille qui hæresim in corde suo retinet, & nullo exteriori signo manifestauit, nihil per illam solá possit ecclesiæ nocere, Deus illum sua dignitate non priuat. Illum vero qui publice suam hæresim loquitur, quia per illam multum Catholicæ ecclesiæ nocere posset, Deus voluit vt eo ipso esset sua dignitate priuat⁹, ne sermo illius,
2. Ti. 2. qui, teste Paulo, vt cancer serpit, a dignitate robur accipiens potentius grassaretur. Sed pergam⁹ adhuc vltra, & aliam partem illius argumentationis a Caietano factæ examinemus. Dicit enim ꝙ propter actum pure interiorẽ animæ, nũquam homo potest humanę iurisdictioni subesse: quia Deus solus est qui intuetur cor, homines autẽ ea sola quæ foris patẽt, atq; ideo de solis illis iudicare illi possunt, & per consequens illa sola punire. Hanc propositionẽ assumptam etiam illi negat Albertus Pighius, qui cum Adriano docet & pro constanti tenet actus animæ interiores subesse iudicio humano. Ego tamen Alberti aut Adriani opinionem amplecti nolo, sed hoc mihi cũ Caietano conuenit, vt supra quum de excõmunicatione dissererem, aperte expresſi. Ex his igitur omnibus partib⁹ iam examinatis & plene discussis, pessimá concinnauit Caietanus argumentationem. Nam & si omnes illas propositiones, quarum aliquas negauimus, illi gratis donemus, solum ex eis colligere licet, cæteros Episcopos propter solam mentalẽ hæresim, non esse eo ipso priuatos iurisdictionis potestate. Sed inde non sequitur Romanum Pontificem etiam non esse eo ipso priuatum sua dignitate Papali. Ná de cæteris Episcopis, etiam si omnia in argumentatione assumpta darentur, nihil probatum esset, nisi ꝙ illi ex iure humano ob solam hæresim mentalem non sunt priuati dignitate sua. Vt autẽ inde colligere valeret, Romanum Pontificem etiam propter solam hæresim mentalẽ non esse priuatũ potestate Papali, oporteret probare, Romanum Pontificem etiá habere suam potestatẽ excõmissione humana et nó a Deo. Tunc enim bene colligeretur vt idem de illo esset censendum quod de aliis, quia illius actus interior etiá non subiiceretur iudicio humano, a quo potestatẽ acceperat. Aut oporteret addere in argumentatione, Romanũ Pontificem non esse subiectum iudicio diuino secũdum actus interiores, quemadmodum alij Episcopi nó subduntur iudicio humano penes eosdẽ. Tunc etiam collectio illa esset bona. Quia sicut cæteri Episcopi per solá hæresim mẽtalẽ iure humano nó priuantur iurisdictionis potestate, eo ꝙ per illam non subduntur iuri humano: ita etiam oporteret Romanum Pontificem per solam hæresim mentalem nó esse iure diuino priuatũ potestate Papali, si ille per talem hæresim non esset subiectus iudicio diuino. Alioqui si hæc duo subtrahantur ex illa argumentatione, sicut necessario sunt subtrahenda: quoniam fide credere tenemur Romani Pontificis potestatem esse non ab hominibus, sed a Deo, & illum per actus interiores diuino iudicio subditum esse, argumentatio illa nullius prorsus erit roboris aut momẽti. Nam ex hoc ꝙ cæteri Episcopi ob solam hæresim mentalẽ non sunt priuati ex iure humano cui subesse non possunt, inferre ꝙ Romanus Pontifex ob solam etiam hæresim mẽtalem non sit priuatus ex iure diuino, cui est vere subiectus, tam mala est collectio,

vt nemo sit qui non intelligat. Tam exactam feci de Caietani argumentatione examinationem, vt plane ostenderem quam debilis fuerit argumentatio, a qua intellectum suum deuictũ fuisse fatetur. Hac igitur argumentatione, quam aduersarij præ omnibus æstimant, prorsus eneruata, reliquas quoniá debiliores sunt facile prosternemus. Secundo sic argumentantur, Rex aut Imperator si fiat hereticus nó est eo ipso ex iure diuino priuatus regno aut Imperio: quia constat multos in lege veteri fuisse Reges idololatras & multos etiá fidelibus imperasse Reges infideles, de quibus ipsemet Deus ait. Ipsi regnauerunt & non ex me. Et iterũ, dabo tibi Regé in furore meo. ergo eodem modo Papa aut quiuis alius Episcopus, quamuis hæreticus fiat, poterit fidelibus Catholicis præesse. Respódeo, non esse eandem omnium illorũ rationem, neq; Imperatores aut Reges aut alios dominos seculares esse eadem lege qua prælati ecclesiastici, Regendos. Quoniam temporale dominiũ aut secularis potestas nó habet pro fundamento suo cui innititur, fidem: & ob hanc causam etiam si fides desit, possunt illorũ dominia & potestates subsistere, siue fidelib9 siue infidelibus dominentur. Nihil enim obstat, vt infidelis homo in rebus pure secularibus posit fidelibus præesse & illis dominari. Et idem dicendum puto de sacerdotio veteris legis, quod licet circa spiritualia versaret, quia tamen non erat illi data fides pro fundamento, illa seclusa consistere illud valebat, ita vt quáuis hæreticus fieret, nó esse eo ipso sacerdotio priuatus. At lóge aliter se habet potestas ecclesiastica in lege Euágelica. Quoniam hæc fundata est super firmam petram, hoc est, Catholicam fidem, Hac igitur euersa, necesse est, vt tota ecclesiastica potestas, quæ illi innitebatur, corruat. Quo fit, vt, licet in téporalibus & corporalibus infidelis fidelibus præesse posit & dominari, in spiritualibus tamé infidelis supra fidelem nullam potest habere iurisdictionis potestatem. Tertio contra nos argumentantur ex facto Marcellini, qui in horribili illa sub Diocletiano feruente persequutione, carnificum violentia ad impia sacrificia pertractus succubuit, & Thura idolis adoleuit, arisq; iniecit: nec tamen ob hoc a Papatu deiectus est, sed in eo vsq; ad morté perseuerauit. Huic argumétationi facillime respondetur, negando Marcellinum Papam fuisse hæreticum, quia licet in confessione fidei aduersus parata & iam intétata tormenta satis constans non fuit, tamen fidem quam mente tenebat, non amisit. At opus exterius (vt supra capi. 1. huius operis diximus) non est hæresis: sed solus mentis assensus vel dissensus, quáuis ex ipso opere vehemés aliquando oriatur hæresis suspitio, vt ita illum méte credidisse merito putetur, sicut suum opus exterius demonstrat. Verum hæ suspitiones hominũ sunt, qui de occultis certam non possunt dicere sententiam. Quod vero Marcellinus veram non amiserit fidem, satis aperte conuincitur per id quod habetur in capite. Nunc autem, dist. 21. Ibi enim dicitur, q; compulsus a paganis grana thuris super prunas imposuit. Si compulsus, ergo non ex libera hoc fecit voluntate, sed vt tormenta vitaret. Tormenta autem satis vitabat per solum opus exterius, sine errore intellectus: quia gentiles quibus solis tunc placere curauit, non interiorem mentis fidem, sed opus exterius cernere poterát. Deinde, & si gratis daremus illum tũc perdidisse fidé, non

Oseæ. 8. 13.

non tamen ideo censendus est hæreticus: quoniã defuit illi pertinacia, quæ summe necessaria est, vt quis merito dicatur hæreticus, vt habetur ex capi. Dixit apostolus. 24. q. 3. Marcellinus siquidem ad cor reuersus, et sui delicti acerbissime pœnitens, in publico Episcoporum concilio suam inconstantiã confessus est, & libens iudicio se subdidit sacerdotum, qui humilem illius aspicientes confessionem, nullam in illum ausi sunt dicere sententiã. Quarto loco cõtra nostram sentẽtiam argumentantur aduersarij, per illud quod dicitur in cap. Cum ex iniũcto, de hæreticis, ad quem pertinet institutio alicuius, ad eundẽ spectat destitutio eiusdem. Ex quibus verbis colligere volũt Papam, si fiat hæreticus, esse ab hominibus deponendum, & non esse ex iure diuino depositũ: quia cũ ab hominib⁹ eligatur, oportet vt etiam ab illis deponatur. Hoc argumentum est tã debile, vt indignum sit cui debeat dari vlla responsio. Nam regulam illam, quæ ad coercendos temerarios hominum ausus a iure statuta est, ad diuinam potentiam accomodare volunt, tanquam si illa aliquid quod non liceret, intentaret, & ob id certis limitibus ab humano iudicio statutis, esset cohibenda. Quis quæso homo Catholicus est, qui hanc non irrideat consequentiam? Papa eligitur ab homine, ergo non potest deponi a Deo Et multo magis ridendus erit qui illã probare pergat per illam regulã iuris, ad quem pertinet institutio, pertinet destitutio. Deinde, & si gratis illis demus regulam esse vbiq; veram, non tamen eo sensu quo ab illis accipitur. Nam regula illa (vt ex decursu illius Capituli facile constare potest) in hũc sensum data est, ꝙ nullus inferior potest destituere illum qui a superiore institutus est: & inde argumentatur Papa ꝙ presbyter si malus fuerit, non est a plebe que supra illum nihil penitus habet potestatis, sed ab Episcopo qui illum instituit deponẽdus. Et ita concederẽ ego Papã, qui a Cardinalibus elect⁹ est, nõ posse ab alia potestate ipsis Cardinalib⁹ inferiore, deponi. Sed nũquid ex illa regula colligere licet, vt institut⁹ ab aliquo non possit a superiore destitui? Minime. Nam sacerdos ab Episcopo ad curã animarũ institutus, potest per Papã ab eadẽ cura deponi: imo etiam ab Archiepiscopo Metropolitano, si causa propter quã merito deponendus est, sit ad Archiepiscopum deuoluta. Cum igitur regula illa concedat institutori alicuius, potestatem deponẽdi illum, eo ipso eandem potestatẽ concessisse videtur cuicunq; habẽti plenam super institutorem potestatem. Et inde sequitur (volo quidem iuxta præfatam regulam loqui) vt Deus qui Cardinalibus & tota ecclesia superior est, possit voluntate sua & iure a se ædito destituere Papã quia Cardinalibus fuerit electus. Destituit autem ille hæreticum a Papatu, quando firmissimo decreto statuit ecclesiã suam fundari supra fidem, aut supra apertam fidei confessionem. Quinto argumentãtur aduersarij contra nos, per hoc ꝙ Episcopi in hæresim pertinaciter lapsi, si ad fidem redeunt, ad suas restituuntur dignitates: signum est ergo ꝙ non fuerãt illis priuati, alioqui oporteret nouam facere electionẽ. Antecedens probãt per cap. Maximũ. 1. q. 7. Et inde arguunt vt idem de Papa hæretico dicendum sit, quia si ille ad fidem rediret, non reeligeretur, sed in pristina dignitate conseruaretur. Et hanc etiam argumentationem magni æstimat Caietanus, quæ tamen (vt verum loquar) nihil me mouet.

Fateor

Fateor quidé hæreticos Episcopos qñ ad ecclesiæ vnitaté redeunt, solere recipi ad sedes suas: quanq̃ hoc male probat Caietanus p illud cap. Maximũ. 1. q. 7. Qm̃ Maximus ille, de quo ibi est sermo, postq̃ ab herefi Donatistarũ ad ecclesiá redierat, ordinatus fuit Episcopus: in quo gradu existens nó fuit lapsus in hæresim. Sed quia male, & contra ecclesiasticos canones, ex laico sine vllo téporis interuallo in minorib⁹ ordinibus seruato, ordinat⁹ fuerat Episcop⁹: ideo dubiũ erat, an in Episcopali dignitate manere deberet. Cui quæstioni Papa Leo respódet, ꝙ licet reprehensibiliter ordinatus, ab Episcopali tñ dignitate nó repellat̃, dũmodo libellum ad Papá mittat, quo Catholicũ se esse testet̃. Itaqꝫ cap. illud nullo pacto nr̃o seruit proposito. Quod facile cóstare poterit legéti epistolá Leonis 85. ex cuius cap. 3. sumptũ est illud cap. Maximũ & cap. Donatũ. Multũ certe interest, an ipsas origines legas, an cétones illarũ male dilaceratos. Hoc, qđ Caietanus ꝓbare vult, multo melius probasset per cap. cóuenientibus. 1. q. 7. quod ex actis septimæ synodi, quæ fuit secũda Nicæna, sumptũ est. Illic enĩ decretũ est, vt Episcopi, qui a fide Catholica defecerant, resipiscétes in suis sedibus tunc reciperent̃. Sed hoc non ex necessitate iuris: sed ex quadá misericordiæ dispésatione, factũ est, vt apertissime constat p cap. si quis hæreticæ. 1. q. 1. Nam & si Episcopi hæretici sint iure diuino sua Episcopali dignitate priuati, ecclesia tñ ex rationabili causa dispensat aliqñ, vt reuersis ad fidé dignitates pristinæ restituant̃. Et talis restitutio pro noua electione, aut noua prouisione habenda est. Nec mirari quisq̃ de hoc debet: qm̃ idem in aliis multis necessario dicendum est. Clericus enim homicida eo ipso, ꝙ cómisit homicidium, incurrit irregularitatem, & est priuat⁹ beneficio, quod habebat, si tñ ex quadá misericordia per Papá cum illo dispenset̃, & beneficiũ illi restituat̃, talis restitutio ꝓ noua collatione æstimáda est. Sexto nobis obiiciunt cap. Audiuimus. 24. q. 1. vbi de Episcopo hęc dicunt̃. Si auté in corde nouá hæresim confinxit, ex quo talia ꝑdicare cœpit, neminé dánare potuit. Ex quibus verbis inferre volũt, ꝙ anteq̃ Eps hæreticus ꝑdicet, aut doceat, excóicare, & dánare pót, & inde euidétissime colligit̃, vt nó eo ipso, quo factus est hæretic⁹, sit sua dignitate priuatus. Hic argumétádi modus est debilissimus: q̄a p hoc, ꝙ vnũ negat̃, nó est necessariũ, vt dicam⁹ aliud cócedi. Deinde verba illa mó citata nó sunt Alexádri secũdi, cui⁹ est illius ca. initiũ. Ná ab illo loco: Si auté ex corde suo &c. verba sunt Gratiani, & inde exordit̃ secundá parté illius quęstióis. Autoritas Gratiani nó est táti póderis, vt me premere valeat, & a sententia mea discedere me cogat: præsertim cũ tam multa ille alibi doceat, in quibus est ille ab omnibus necessario deserendus. Si tamen præfata Gratiani verba gratis recipere volumus, superiori illi sententiæ fauere poterunt, qua probabiliter diximus mentalé hæreticum non esse iure diuino depositũ: quia (vt in respósione primæ argumétationis probabile esse diximus) fundamentũ sup quod ecclesiastica potestas fundat̃, nó est sola fides interior: sed exterior fidei confessio. Sed quia per hoc oporteret dicere, illum, qui exteriori fidei confessione caret, esse ipso iure priuatum, quod nos aperte negauim⁹ cum de facto Marcellini Papæ disseruim⁹. Ideo melior mihi videt̃ sentétia, mentalem hæreticum esse etiam ipso iure priuatum. Si cui tamen magis probetur alia sententia, dicere poterit Marcellinũ quáuis fidem méte retinuerit,

propter exteriorem infidelitatem eo ipso fuisse ex iure diuino sua dignitate priuatum: cum tamen a toto concilio, coram quo suam culpã confessus est, toleratus fuit, eo ipso taciris suffragiis fuit iterũ in Põtificẽ summũ electus. Hæc sunt omnia, quæ ab aduersariis contra præfatam nostrã opinionẽ obiici solẽt: sunt tñ quædã alia p me excogitata, quæ paulo magis vrgere mihi videntur: quibus respõdere etiã decreui, vt inde nostræ sententiæ veritas clarius omnibus innotescat. Prima, quę mihi se offert argumẽtatio, oritur ab æstimatione duarum potestatũ ordinis, & iurisdictionis inter se cõparatarum. Multo enim præstãtior, atque nobilior est potestas ordinis, q̃ potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis nõ habet fidẽ pro fundamento, nec illam exigit ad sui cõsistentiã: ergo potestas iurisdictionis, quæ minor est, non habet etiã fidem pro fundamento, neque illã ad sui cõsistentiã necessario requirit. Et inde euidenter colligitur illã per hæresim minime perdi. Ex quo aperte sequitur nec Papam, nec Episcopũ, eo ipso, q̃ factus sit hæreticus, suam amittere dignitatẽ. Cõsequẽtia huius argumẽtationis videt̃ nota per locũ a maiori ad min⁹ negatiue. Minor etiã est manifesta ex his, q̃ supra diximus cap. 21. huius lib. qa potestas ordinis non fundat̃: nisi in charactere sacerdotali, & inde deducit̃, q̃ sacerdos etiã si fiat hæreticus, nunq̃ potest illã amittere. Maiorẽ istius argumẽtationis, quę forte alicui magis negãda videbit̃, pbo: quia ptãs ordinis est supra corpus Christi verũ, potestas autẽ iurisdictionis nõ est nisi supra corp⁹ Christi mysticũ. Præterea ptãs ordinis: qa tanta est non nisi a Deo dari potest, cũ tñ potestas iurisdictiõis sæpe ex hominũ pẽdeat volũtate. Et hinc alia orit̃ excellẽtia in potestate ordinis supra ptãtem iurisdictionis: qa potestas ordinis est indelebilis, & minime amissibilis, potestas vero iurisdictiõis sæpe deperdit̃. Accedit ad hęc, q̃ si qs nõ sacerdos habeat beneficiũ, cui est annexa animarũ cura, eo ipso habet ptãtem iurisdictionis, qua tñ non obstãte, ille dignitate minor cẽsendus est, q̃ quis alius sacerdos curã animarũ non habẽs. Quod nõ aliũde euenire potest: nisi qa ordinis potestas p̃stantior est, q̃ iurisdictionis. Respõdeo fatẽdo potestatẽ ordinis absolute nobiliorẽ, & digniorẽ esse potestate iurisdictiõis: qa circa multo præstãtius obiectũ versat̃, q̃ illa: qa (vt recte dictũ est in argumentatiõe) hæc circa corp⁹ Christi verũ: illa vero circa solũ corpus Christi mysticũ versat̃. Si tñ duæ illæ potestates ad populum, propter quẽ solũ a Deo institutæ sunt, referantur multo maior cognoscetur esse potestas iurisdictionis, q̃ ordinis: quia per illã multis de causis magis prouidetur populo, q̃ per aliã. Nã per illam docet̃ popul⁹ in fide, & moribus. Ab illa, qui ignorãs est doctrinam petere debet: prout Dominus per Malachiã prophetã testatur, sic inquiens: Labia sacerdotis custodiũt scientiam, & legẽ requirent de ore eius: qa Angelus Dñi exercituũ est. Per potestatem iurisdictionis conseruatur pax in populo, iustitia retinetur, suũ cuique ius datur, vitia coercent̃, mali populi mores corrigunt̃: quidquid denique boni in ecclesiastica repu. est sine hac potestate facile laberet̃, & si qd mali est, si ne illa facilius augeret̃. Nihil horũ ad ordinis potestatẽ spectat. Quo fit, vt per potestatẽ iurisdictiõis magis prodesse posit, qui illam habet, si sit bonus: & magis obesse si sit malus. Ob hanc igit̃ causam Christus saluator nr̃ potestatẽ iurisdictiõis statuit supra fundamentũ fidei, ne fide careret, cui ex officio incũbere debet, alios fidẽ do-

Mala. 2.

cere

cere, & errantes ad fidem reuocare. Potestatem vero ordinis: quia nulla illi ex necessitate iniungitur populi doctrina, aut disciplina, noluit idē Saluator noster supra fidē fundare, neq; fidē ad illius cōsistentiā exigere. Quia q̄d per istā faciendū est, etiā fide seclusa, citra vllum aliorū incōmodum fieri potest. Secūda argumentatio, quæ mihi (vt ingenue loquar) non paruū facessit negociū, est, quia hæreticus & si per hæresim perdat fidem, non tñ eo ipso est prorsus ab ecclesia separat⁹: sed adhuc est pars illi⁹ corporis, & mēbrum eius: ergo adhuc stāte hæresi poterit in se dignitatē Papalē cōseruare. Quia cum non sit eo ipso ab ecclesia præcisus, videtur, q̄ nō sit etiam eo ipso potestate iurisdictionis priuatus, siue Episcopalis illa sit, siue papalis. Quod autē hæreticus nō sit eo ipso prsus ab ecclesia præcisus: sed sit adhuc pars, & mēbrū illius, inde apertissime cōuincit, q̄ adhuc subest iudicio ecclesiæ: quia ab illa punit, & variis ab illa affligit poenis. Hoc autē ecclesia nō faceret: nisi intelligeret hæreticū esse intra illi⁹ gremiū, esseq; aliquā illius q̄uis putridā, partē.
1.Cor.5. Nam Paulus ait: Quid mihi de his, quæ foris sunt iudicare. Et iterū alibi:
Rom. 2. Tu quis es, qui iudicas seruū alienū? Fateor quidē, & (meo quidē iudicio) negari non pōt hæreticū esse partē ecclesiæ, & mēbrum illius, & nō esse omnino ab illa separatū: qa & si fidē non habeat, habet tñ characterē baptismalem per quē primo factus est membrū ecclesiæ, quo durante semper erit mēbrum illius, vt habetur in cap. veniēs. De presbytero non baptizato. Sed licet sit membrū ecclesiæ, non tñ potest esse caput: quia cū caput sit principalius totius corporis membrum, multo plura ad caput, q̄ ad cætera membra requiruntur. Papa igitur si hæreticus fiat, iam non (vt ante) caput erit: sed pes, aut si quod est aliud inferius, aut vilius membrū. Cæterum de punitione, qua ecclesia hæreticum punit, paululum discernere oportet, & causam illius inuestigare. Et certe oportet fateri hæreticum intra ecclesiam esse, ne dicamus illā de his, qui foris sunt, iudicare. Nec tamē ob id solum illam hæreticos punire, dicendum est: quia illi characterē baptismalem retinent. Nam hac ratione oporteret dicere hæreticum non posse, vita durāte, esse extra iudicium ecclesiæ. Cum semper habeat in se characterem baptismalem. Quo concesso, necessario etiam fatendum erit, vt postquam ecclesia hominem hæreticum tradidit seculari potestati ab illa puniendum, si potestas secularis illum punire nolit, & illum liberum dimittat, ecclesia nihilominus adhuc illum hæreticum punire possit, & idem esse dicendum de presbytero degradato. Hoc tamen non est dicendum: quia ecclesia per talem hæretici traditionem, & per degradationem, videtur iuri suo renunciare, vt ex verbis ipsius degradationis colligi potest, quæ habentur, in capite, Degradatio. de poenis. libro sexto. Vt autem causam huius punitionis ego aperte explicem, admoneo lectorem, vt consyderet, quod cum aliquis baptizatur tunc intrat ecclesiam, sicut nouus aliquis colonus, qui recipitur in ciuitate. Quando autē aliquis sic in aliqua republica admittit, ex ipsa natura receptionis initur quidā contractus inter ipsum colonū admissum, & rempublicam, ita vt colonus obligetur seruare leges, & statuta reipublicæ, illi obedire, illi periclitanti subuenire, illius iudicio stare, & respublica tenetur illum in ea illæsum seruare, & a calumniatoribus protegere. Vt autē hic cōtractus rescindatur, non satis est alteri⁹ illorū voluntas: sed vtraq; requirit: quia licet

quilibet possit iuri suo renũciare, non tñ iuri alterius, psertim iuri iam acquisito. Si tñ respu. & colonus cócordi voluntate postea cõuenirent, posset colonus intra ciuitaté manere sine aliqua mutua inter illos obligatióe, ita vt nec colonus obligaret̃ reipu. nec respu. colono. Inter baptizatũ, & ecclesiá, a die baptismi est init9 talis cõtractus: quia baptizatus ab illo die tenet̃ mores, leges, & statuta ecclesiæ seruare, illi obedire, illius si deliquerit subire iudiciũ: & ecclesia tenet̃ illũ docere, sacramétis pascere, illũ p sua potétia ptegere. Hæreticus se ab ecclesiæ vnione segregás, licet hoc ipso visus sit iuri suo renũciare: non tñ potest ecclesiá, cui in baptismo se subdidit, iure suo priuare. Et ob hác cám illũ punire pót: qa obtinet ius qd' sup illũ p illius baptismũ suscepit. Cũ ecclesia aliqué degradat, aut hæreticũ ptáti seculari tradit, tũc iuri suo renunciat. Quo fit, vt si ptás secularis illũ nó puniret, ecclesia iam illũ ampli9 punire nó possit, q̃uis sit intra ecclesiá & mébrũ illius rõne baptismalis characteris. Et si ille auxiliũ eccl'iæ post hoc imploraret, ecclesia hoc illi dare non teneretur: quia ille suo iuri renunciauit, & q̃uis non renũciasset, potest ecclesia illũ ,ppter peccatũ suo iure priuare.

An testis, qui nouit aliqué esse in hæresim lapsum teneatur, q̃uis non sit requisitus, illũ iudici manifestare, etiam ante fraternam illius correptionem.

Caput. 25.

DE pœnis, quæ cõtra hæreticos iure canonico, et ciuili decretæ sunt, p multa ca. huc usq; disseruim9. Sed qa illarũ aliquas iudex licet id anxie optet, nó pót hæretico infligere, ppterea, q illum esse hæreticũ nescit: ideo op9 est, vt testis, qui hæretici crimẽ nouit, illud iudici prodat, vt ille de crimine certior factus, possit malum de medio tollere. & sic totá rẽpu. seruare illæsam. Alioqui peccatũ semper maneret impunitũ: nisi esset testis, qui illud iudici reuelaret. Nam licet iudex per seipsum optime sciat alterius delictũ, vt puta, quia ipso vidente ille cõmisit, non potest tñ iuste illũ punire: nisi testis adsit, cuius testimonio illius peccatũ constare possit. Qm̃ iudex ipe nó potest duarum diuersarũ personarũ officio fungi: ita vt simul sit iudex, & testis. Verũ licet iudex peccatũ, qd' solus vidit, punire non possit, potest tñ inquirere an alius forte hoc idé sciat, qd' ipse vidit: vt si alios esse, qui illud optime sciant inuenerit, tũc illorũ testimóio adiutus poterit illũ punire. Sunt igitur ad iustitiæ executionem testes necessarij. Ná de ordine iudicij Deus loquẽs ait: Nó stabit testis vnus cõtra aliquẽ quidqd illud peccati, & facinoris fuerit: sed in ore duorũ, aut triũ testiũ stabit omne verbũ. Quá legẽ Saluator noster apud Ioá. approbasse videtur. Ex quib9 verbis aperte colligit̃ verbũ illud firmũ in iudicio stare nó posse, quod & si verissimũ sit: duorũ tñ testimonio caret. Cũ igitur testes ad iudicium recte ferendũ sint non minus necessarij, q̃ iudices: sequitur inde testes pari necessitate teneri ad testimoniũ præbendũ, vt iudices ad iudiciũ ferendum. Peccaret quidé iudex, si requisitus in aliqua causa iudiciũ, & iustitiá facere conténeret, & peccaret etiá testis qui requisitus, aut a iudice, aut a quouis alio, cui suo testimonio pdesse posset, testimoniũ dicere recusaret: præsertim de re minime occulta, & quá non ille solus nouit. Nec solũ peccat: sed si sua taciturnitate proximo nocet, tenetur ad recõpensationé damni, quod suo silentio intulit, proximo faciendá.

Deut. 19

Ioan. 8.

Nam

Nam eum, qui per taciturnitatẽ latronem occultat, Salomõ in Prouerbiis
Prou.29 reũ furti esse censet, sic inquiens: Qui cum fure participat, odit animã suam, adiurantẽ, audit, & nõ indicat. Quæ verba interpretãs beatus Hiero. in cõ-
Hieron. mẽtariis sup ꝓuerbia ait: Nõ fur solũ: sed ille reus furti tenet̃, qui furti cõsci⁹ quærẽte possessore nõ indicat. Hæc ille. Sed dubiũ est an testis nõ reqsitus ab aliquo teneat̃ peccatũ alterius, qđ nouit, iudici reuelare, aut testificãdo, aut denũciãdo? De hac re non põt certa aliqua, & vniuersalis dari sentẽtia: sed cõsyderãda pri⁹ est criminis qualitas. Nã si crimen tale est, ꝙ reipu. facile nocere potest, tenet̃ illud vel ꝑ se, vel per aliũ iudici reuelare, siue illud publice nouerit, siue in secreto fuerit illi cõmissum. Bonũ enim cõmune præferẽdũ est bono ꝑticulari, & inde euenit, vt potius quisq; ꝓspicere debeat populi incolumitati, q̃ vni⁹ hominis famę. Et de huiusmodi crimĩe intelligendũ
August. est id, quod Augu. ait: Qui veritatẽ occultat, & q prodit mendaciũ, vterq; reus est: ille quia prodesse nõ vult, iste qa nocere desyderat. Hæc ille. Et hanc meam sententiã confirmo testimonio beati Tho. qui in Scđa Scđæ. q. 70. arti. 1. in respõsiõe ad secundũ principa-
S. Tho. pale argu. sic ait: Circa ea quæ aliter q̃ per cõfessionẽ homini sub secreto cõmittunt̃, distinguendũ est. Quãdoq; enim sunt talia, ꝙ statim cum ad notitiã venerint, homo ea manifestare tenetur, puta, si ꝑtinẽt ad corruptionẽ multitudinis spirituale, vel corporalẽ, vel in graue dãnum alicuius ꝑsonę, vel si quid aliud est huiusmodi, qđ quis ꝓpalare tenetur, vel testificando, vel denunciando, & contra hoc debitũ obligari non potest per secreti cõmissum. Hæc sanctus Tho. Alia autẽ crimina, quæ nec multitudini nocent, nec graue incõmodũ particulari personæ inferunt, non tenetur aliquis reuelare præsertim si illa in secreto fuerant illi commissa. Ex his omnib⁹ apertissime colligitur eum, qui nouit aliquẽ esse hæreticum, teneri ad reuelandum illius crimen iudici competenti, etiam si de hoc non sit specialiter requisitus, & quamuis in secreto fuerit sibi alterius hæresis reuelata. Nam hæresis pestilẽtissimum est venenum, quod cito, & facile maximam quanq; potest inficere multitudinem. Propter hanc enim causam Paulus de hæreticis loquens dixit: Sermo illorum, vt cancer serpit. 2. Tim. 2.
Potest etiam ad huius sententiæ confirmationem non incongrue adduci id quod Dominus olim de homine seductore, & ad idololatriã persuadente fieri præcepit sic inquiẽs: Si tibi vo- Deut. 13.
luerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui cunctarum in circuitu gentiũ, quę iuxta, vel procul sunt ab initio vsq; ad finẽ terræ, non acquiescas ei, neq; audias, neq; parcat ei oculus tuus, vt miserearis, & occultes eum. In quibus verbis id maxime annotandum est, ꝙ & si talia seductionis verba clam, & secreto dicerẽtur a seductore, Dominus tamen præcepit non esse illi seruandum secretum: sed illius crimen esse reuelandum, vt postea a populo lapidibus obrueretur. Cum igitur tanta necessitate, & obligatione constringat̃ testis ad reuelandum hæreticũ, quamuis in secreto sibi notũ: si illum quis magis silentio suo tegere, quam reuelare voluerit, præsertim si de testimonio dicẽdo fuerat, aut ꝑ singulare mandatũ, aut per generale ædictum requisitus, merito erit ob hoc solũ de hæresi adeo suspectus, vt iure illi possit canonica

purgatio indici, in qua & si bene se ge rat punietur quidé, nó vt hæreticus: sed vt negligés in reuelãdo id, qđ reuelare tenebatur. Si uero in purgatione defe cerit: ego censeré illũ tanq̃ hæreticũ pu niendũ, quéadmodũ si ob aliquá aliá causam fuisset violéta suspitióe de hæ- resi notatus, & in purgatione illi a iu- dice, & iure indicta defecisset. Ná si is, qui latroné silétio occultat censet̃ furti re⁹, multo iustius est, vt qui hæreticũ silentio tegit, censeat̃ de heresi violéter suspectus. Error enim (vt beatus Leo Papa ait) cui nó contradicit̃, approba
Rom. 1. tur. Et beatus Paulus ait non solũ eos dignos esse morte, qui malũ faciũt: sed qui facientibus cósentiunt. Qué locũ Glossa, quæ dicit̃ ordinaria, interpre- tans dicit: Consentire est tacere, cũ pos sis arguere. Et sup illa verba Leuit. 20. Succidá oés qui cósenserũt ei, vt for- nicaret̃, ait Glossa. Consentiétes, qui possũt accusare, arguere, vel monere, & non faciunt, non effugiũt iudiciũ. Hæc Glos. Vna tñ non parui momé- ti quæstio de hac re superest discutien da, quæ talis est. An testis, q nouit ali- qué hæreticũ teneat̃ illũ fraterna, & se- creta correptione admonere, anteq̃ il- lius crimen iudici manifestet. Aliqua enim sunt, quæ vrgere vident̃, vt dica mus testé sub præcepto obligari ad he reticũ admonendũ, anteq̃ illius crimé iudici denunciet. Primo quidé: quia Saluator noster taléordiné circa om- nes sine vllo discrimine seruandũ esse
Mat. 18. præcepit, dicens: Si peccauerit in te fra ter tuus, vade, & corripe eũ inter te, & ipsum solũ: si te audierit, lucratus eris fratré tuũ. Si auté te non audierit, ad- hibe tecũ adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorũ, vel triũ testiũ stet oẽ verbũ. Qđ si nó audierit eos, dic eccl'iæ. Præ
Tit. 3. terea Paul. iubet hæreticũ hoĩem post vná & scđam correptioné esse deuitá- dũ. Quib⁹ ṽbis apte docuit hæreticũ hoĩem esse bis admonédũ, & inde col ligit̃, vt ante talé admonitioné nemini liceat illũ iudici reuelare. Rursũ, talis admonitio hæretici est op⁹ charitatis, & miæ: ergo testis cognoscés miseriá hæretici errãtis tenet̃ illi⁹ miseriẹ p suá correptioné subuenire. Collectio ista ĩde cóstat esse bona, qa (vt ait Sapiés)
cuilibet mádauit Deus de ꝓximo suo. Eccl. 17.
Et certe, q cõtrariũ licere putat, p̃sertim in casu magnæ necessitatis, similis est Caim, q interrogatus a Dño vbi esset
frater ei⁹ Abel, rñdit: Nunqd custos Gene. 4
ego sum fratris mei? Antecedés auté illius cósequétiæ, ꝓbat̃ testimonio bea
ti Iacobi dicétis: Fratres mei si qs erra- Iacob. 5.
uerit a veritate, & cõuerterit, qs eũ, sci- re debet, qꝓ q cõuerti fecerit pctórem ab errore viæ suæ, saluabit animá suam a morte, & operit multitudiné pctórũ. Et inter tria eleemosynarũ gñа, q̃ nu- merant̃ in cap. Tria. 45. dist. vnũ est de linquẽtes corrigere, & errãtes in viá ve ritatis reducere. Sunt etiá ex opposito rõnes aliquot nó min⁹ vrgẽtes, q̃ con trariæ fauẽt séntétiæ. Et primo quidé ꝓbat̃ nó esse necessariũ testi, q optime nouit aliqué esse hæreticũ, illũ secreto ante denuntiatioñé admonere. Quia inter alia, q̃ sacri doctores docent esse necessaria, vt qs teneat̃ frém peccátem corripere vnũ est spes emédæ ipsi⁹ pec- catoris. Ná ad hũc finé dirigitur tot⁹ il le ordo correctióis fraterne a Chro sal uatore nro in Euágelio assignat⁹, vt scilicet p illũ ordiné fratré p peccatũ p- ditũ lucrari possim⁹. Si te audierit (in qt ille) lucrat⁹ eris frém tuũ. Ob hanc igit̃ causam ille corripi p̃cipitur, vt per correptionem ille emendetur. Et inde sequitur, vt cũ aliquis merito desperat de emédatióe peccatoris nó teneat̃ illũ secreto corripere, aut fraterne admone re. Vana eñ, & inutilis est correptio, & admonitio, de qua null⁹ merito po test sperari fructus. Ad vana aũt, & in

utilia

utilia nullus obligat̃: qm̃ q arat (vt ait
1.Cor.9 Paul.) debet ĩ spe arare, & q triturat in spe fructus pcipiendi. De nullius autẽ pctõris hominis emẽdatione, iustius desperare licet, q̃ de emẽdatiõe hæretici: qm̃ hæretic⁹ habet ptinaciá crimini adiunctá, sine qua nullus dici põt hæreticus. Qui autẽ ptinax est, nõ est corrigi parat⁹: imo potius est parat⁹ cõtra dicere arguẽti, & corripiẽti. Eum igit̃, quẽ apte quis noscit esse hæreticũ, nõ tenet̃ secreto corripere, aut fraterne ad
Tit.3. monere: qa hic talis (vt ait Paul.) subuersus est, & suo ipsi⁹ iudicio dánat⁹. Táta siquidẽ est multorũ hæreticorũ ptinacia, vt quo magis corripiunt̃, eo peiores fiát: & quo magis de suo errore admonentur, eo tenacius suũ errorẽ tueri pcurent. Quo fit, vt ppter ipsius hæretici cõmodũ, etiá si nulla esset alia ratio, sit ab illi⁹ correptione, & admonitione cessandũ, ne videlicet corrept⁹ & admonit⁹ deterior fiat. Et hanc sententiá cõfirmo testimonio Augu. qui lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 9. sic ait: Si propterea quis obiurgádis, & increpádis male agentibus parcit: quia eisdẽ ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiant̃, consiliũ est charitatis. Hæc ille. Et iuxta hunc sensum intelligẽda sunt ver-
Prou. 9. ba illa Salomõis cũ ait: Noli arguere derisorẽ, ne oderit te. Ná Glossa, quæ dicit̃ ordinaria verba illa exponẽs ait: Non est timendũ, ne tibi derisor cũ arguitur, cõtumelias inferat: sed hoc potius puidendũ, ne tractus ad odiũ inde peior fiat. Hęc in Glossa. Pręterea Ordo ille correctiõis, aut fraternæ admonitiõis a saluatore nr̃o pręfixus (vt oẽs theologi simul et canonistę cõcorditer docẽt) nõ est seruád⁹ circa ptõres illos, q in pniciẽ reipu. peccát. Quorũ oĩm sñia inde apte cõstabit esse vera, si cõsyderet̃ cá ppter quá ille correptionis ordo seruari præcipit̃. Cá em̃ ppter quá illũ correptionis ordinẽ seruare oportet, est vt p̃mo fama pximi, si possibile est, seruet̃. Deinde si illa seruata, illi⁹ cõsciẽtia sanari nõ põt, p̃stat illi⁹ famá minui, q̃ cõscientiá illi⁹ manere læsam, aut ægrá: qa bonũ spũale p̃ferendũ est bono corporali. Sed tũc qñ illius famá ppter illi⁹ cõscientiá minuere est necesse, paulatim pcedere oportet, & tẽtare, vt si fieri possit, cũ pua famæ diminutiõe illi⁹ consciẽtiæ cõsulat̃. Et ideo ĩ scd'o gradu vnũ, vel duo iubent̃ testes adhiberi, vt corá illis, q peccatũ ignorabát pctõr corripiat̃, & sic illorũ p̃sentia cõfusus, forte ad resipiscẽtiá redeat. Si vero nec sic emẽdet̃, tũc iá nulla est famæ habẽda rõ, vt cõsciẽtiæ succurrat̃, q̃ multo p̃stantior est, q̃ fama. Et ob hanc cám in tertio gradu, fama pximi post habita, peccatũ illi⁹ iubet̃ ecclesiæ, hoc est p̃lato reuelari. Cũ igit̃ bonũ reipu. sit mai⁹, & p̃stanti⁹, q̃ fama vni⁹ hõis pticularis, sequit̃ inde famá pximi esse postponendá ppter bonũ cõe seruandũ, & inde cõuincit̃ peccatorẽ, qui in reipu. pniciẽ peccat non esse ante denũciationẽ corripiẽdũ, aut fraterna admonendũ. Ná (vt supra diximus) etiá si illd' esset alicui sub obligatiõe secreti cõmissum, teneret̃ illud iudici reuelare, vt sic dánũ reip. euitaret. Nullũ aũt est crimẽ, qd' graui⁹, & citius reip. nocere possit, q̃ hæresis: qa nocet in religiõe, q̃ cũctis reb⁹ corporalibus est multo p̃státior. Et qa operationes animæ multo veloci⁹, & citius fiunt, q̃ quæuis corporis actiones: ideo celeri⁹ etiá hoc crimẽ, q̃ quoduis aliud corporale malũ nocere põt. Ex quib⁹ oĩbus aptissime cõstat eũ, q secreto nouit aliquẽ hæreticũ, nõ teneri ad seruádum ordinẽ illum correptionis fraternæ a Christo saluatore nr̃o præfixũ. De hac q̃stione, vt certá pferam⁹ sentẽtiá, oportet pri⁹ cõsyderare latũ esse discrimẽ inter hæc duo, videlicet, hoĩem labi ĩ hæresim, et hoĩem esse hæreticũ.

Non enim omnis, qui labitur in hære sim eo ipso est hæretic⁹: sed oportet, vt habeat adiunctam pertinaciã, quæ si desit (vt supra lib. 1. cap. 7. documus) hæreticus dici non potest. Hoc igitur discrimine bene cõsyderato, iuxta illorum duorũ diuersitatem, duas põnã diuersas, certas tñ cõclusiões, per quas integre respondet̃ ad quęstionẽ ꝓpositam. Prima cõclusio. Testis, qui nouit secreto aliquẽ esse prefecte hæreticũ, vt puta quia scit illius pertinaciã, & scit illum nõ ex ignorãtia Catholicæ fidei: sed ex ꝓpria malitia errare: quia videlicet scit illũ suam sententiã præferre totius ecclesiæ sentẽtiæ: tenet̃ illius crimẽ denũciare anteq̃ illũ corripiat, aut fraterne admoneat. Hæc conclusio ꝓbatur per illa duo argumẽta, quæ nũc ꝓxime ꝓposuimus, quorũ primũ est de spe emendationis necessario requisita, vt quis sit necessario admonẽd⁹. Alterum est de bono cõi, quod est necessario præferendũ bono particulari. Hoc tñ, qđ diximus de dãno cõi vitãdo per denunciationem criminis particularis, beat⁹ Tho. tẽperat in scđa scđæ. q. 37. ar. 7. ꝑ hæc verba sic dicẽs: Nisi forte quis firmiter æstimaret, ꝙ statim ꝑ secretã admonitionẽ posset huiusmodi mala impedire. Quæ quidẽ limitatio prudẽtissime est addita, & oportet vt lector ne ex illa decipiat̃, singulas illius partes diligẽter circũspiciat. Nã quia rarissime cõtingere potest, vt priuatus homo possit huiusmodi malis mederi: ideo non assertiue: sed sub cõditiõe dixit: Nisi forte. Et quia nõ sufficit leuis æstimatio, ꝙ illum corrigere possit: ideo dixit, firmiter æstimaret. Et quia non sufficit firma æstimatio, ꝙ lõgo tẽporis progressu illũ ad resipiscentiã adducet: quia in illa lõga expectatione posset resp. damnũ pati: ideo prudẽter dixit. S. Tho. ꝙ statim per secretã admonitionẽ possit illũ a malo auertere. Et ideo nullus debet soli correptioni fraternæ secretæ, & priuatæ fidere, vt propter illã desinat hæreticum reuelare: nisi forte certo sciret se tãtæ autoritatis, & potẽtię esse apud hæreticũ illũ, vt per solã suam monitionẽ possit illum ab errore reuocare. Sed q̃a hæc rarissime hæreticis contingunt ideo securius esse censeo, vt in crimine hæresis statim sine vlla admonitione procedat̃ ad denunciationẽ, ꝑsertim si hæreticus non est quiuis homo plebeius, & idiota: sed doctor, qui ea, quæ sentit, alios docere procurat. Nam is nisi statim per publicã denũtiationẽ reprimatur, citissime hæresis suæ veneno multos clanculo, & latenter inficiet. Sunt enim multi, qui qm̃ reprehẽdi, & de sua doctrina accusari timent, in publicũ prodire non audẽt, & qm̃ male agũt, lucem oderũt, & nolũt super tecta iuxta præceptũ saluatoris: sed in angulis prædicare. Ne igitur tam potentes in tenebris sint, opus est, vt statim illorũ crimen publice denuncietur & sic respu. illæsa seruetur. Potest adhuc hæc nostra prima conclusio aliter probari ex ipsis verbis Saluatoris nostri, quibus nobis ordinẽ correptionis fraternæ præfixit. Nam fratrẽ peccantem, qui ecclesiã nõ audierit, Saluator noster non iubet amplius corripi, aut admoneri: sed haberi illum tanquam ethnicum, & publicanum. Hæreticus autem ecclesiam non audit: quia illius sententiam recipere contemnit, & suo tantum vult inniti iudicio. Alioqui si ecclesiam audiret, nequaquam hæreticus esset. Ex quo apertissime cõuincitur hæreticũ hominẽ non esse necessario secrete admonendũ anteq̃ publicæ denuncietur. Nam quũ primũ ille factus est hæreticus, trãsiliit totũ ordinẽ correptiõis fraternæ a Chrõ saluatore

tore nro institutũ, et constituit se in vltimo illi9 ordinis gradu quádo tá pertinaciter suá vult heresim tueri, vt propter illá totius Catholicæ ecclesiæ sententiá reiicere nó vereatur. Preterea ille ordo correptionis a Christo saluatore nro institutus, circa solos fratres seruari precipitur, ob quá causam ordo correptionis fraterne ab oñibus appellari solet. Si peccauerit in te frater tuus (inquit Saluator noster) corripe eũ inter te & ipsum solũ. Quibus verbis (vt apertissimũ est) non omné peccanté in nos sed solum fratrem corripere nobis præcepit. Hæretici auté non censentur fidelibus Christianis fratres sed extranei, quia suo arbitrio a domo Dei que est ecclesia recedentes iam nó filij Dei, quéadmodum Christiani, dicũtur & sunt: sed filij diaboli, qui pater mendacij ab ipsa summa veritate appellatur. Et certe qui bene Euágelia & apostolorũ epistolas circũspexerit, aperte intelliget solos Chrianos vocari inter se fres, quippe qui eundé patrem habét, videlicet Deum quem colunt, & eandem matrem, hoc est sanctam ecclesiá in qua per baptismum renati sunt. Et (vt alia multa testimonia omitam) illud est apertissimum quod in priore ad Corinthios epistola Paulus ait. Siquis frater nominatur, inquit ille, fornicator aut auarus, aut idolis seruiés, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax cum huiusmodi nec cibum sumere. Post quæ verba statim subiunxit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Quibus verbis omnes non Christianos expressit: quia omnes illi foris sunt extra ecclesiá. Et inde ex opposito sequitur illũ solos Christianos dixisse fratres: quoniam ad distinctioné fratrũ quos prius nominauerat, vt diceret eos qui Christiani nó sunt, nó esse inter Christianos recensendos, ad

Mat. 18.

Ioan. 8.

1. Cor. 5.

didit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Vnde Theophilactus prædicta Pauli verba interpretás ait. Recte auté dixit. Qui frater vocatur. Quippe cui fratis dũtaxat nomé sit reliquũ, nec in veritate est frater qui hisce sit malis obnoxius. Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Qui foris sunt gentiles dixit, & idolis deditos: qui vero interius Christianos, perinde ac si dicat. Neminé equidem nunc eorum qui exteriores sunt alloquor: id enim leges meas excederet. Superuacaneũ igitur Christi præcepta illis iniungere qui extra Christi aulam diuagantur. Quæcunq; enim lex differit, his qui sub lege sunt differit. Hæc ille. Cum igitur soli Christiani sint ipsis Christianis fratres, conuincitur inde vt ordo ille correptionis fraternæ quem circa fratrem in nos peccantem Saluator noster seruari præcepit, non sit necessario circa hæreticũ hominé seruandus. Quoniam cũ ille nó sit Christiani hominis frater, nó est necesse Christianũ hominé illi hanc impendere misericordiá, quá saluator noster fratrib9 peccátibus exhiberi præcepit. Nolo equidé dicere Christianum hominem non teneri ad correptioné vllam Iudæo aut gentili aut hæretico præstandá. Quoniá correptio peccatoris absolute & sine vlla circunstantia sumpta, est de lege naturæ, & inde necesse est vt oñes obliget, & circa omnes siue Christianos siue infideles. Nam sicut Christianus tenetur si potest infidelem a periculo corporalis mortis eripere, ita etiá tenetur illum si potest a periculo mortis spiritualis liberare. Omnes enim siue Christiani siue gentiles simus (vt ex parabola Samaritani cóiicitur) proximi inuicem censemur: & inde sequitur vt omnes se inuicem iuuare teneantur: quia vnicuiq; mandauit Deus de proximo

Theoph

Luc. 10.

proximo suo. Verũ & si ista correptio absolute sumpta omnes obliget quando magna vrget necessitas & spes profectus habetur: illum tamen correptionis ordinem quem saluator noster in Euãgelio expressit, nõ obligatur Christianus homo erga infideles seruare, quoniam illi fratres non sunt. Sed ne hæc ex meo tantũ cerebro me dixisse quis putet, testimonia aliquorũ sacrorum doctorũ non contẽnendæ autoritatis proferã qui hanc sententiam docuerunt. Theophilactus enĩ verba illa Christi saluatoris nostri quibus apud Matth. ordinẽ illum, fraternæ correptionis expressit interprætans ait. Sermonem contra offendiculum dantes valde extẽderat, nunc & eos qui offenduntur corrigit. Vt enim tu qui offenderis non omnino cadas, quia offendentẽ, *væ*, habiturum dixit, volo & te qui offenderis arguere eos qui te iniuria afficiunt, si fuerint Christani. Etenim si quis nõ baptizatus iniuria afficiat, tunc ab eo te subducas. Si autem frater, argue eũ. Hæc Theophilactus. Quibus verbis aperte dixit infideles non esse Christianorũ fratres, ac proinde nõ esse illo fraternæ correptionis ordine admonendos. Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorũ ait: Fides nostra obsequium apostolo debet, prohibẽti quæstiones inire, nouis vocibus aures accommodare, hæreticum post vnã correptionem conuenire, non post disputationẽ. Adeo interdixit disputationem, correptionem designans causa hæretici conueniẽdi. Et hoc vnam scilicet, quia nõ est Christianus. Ne more Christiani semel & iterum, & sub duobus aut tribus testibus castigandus videretur, cũ ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandum. Hęc Tertullianus. Et Augustinus sermone. 16. de verbis Domini, interpretãs illa verba saluatoris, si ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, ait. Noli illum deputare iam in numero fratrum tuorum, nec ideo tamẽ salus eius negligenda est. Nam & ipsos ethnicos, idest, gentiles & paganos in numero quidem fratrũ non deputamus, sed tamen eorum salutem inquirimus. Hæc Augustinus. Si ethnici (vt Augustinus censet) non cõputantur inter fratres, opus est vt nec hæretici inter fratres deputentur: quia hi etiam sunt extra ecclesiam sicut illi. Et inde necessario sequitur, vt ille correptionis ordo nõ sit circa hæreticos seruãdus quẽ circa solos fratres Christus seruari præcepit. Secunda conclusio. Testis qui secreto nouit aliquem lapsum esse in hæresim, & nescit an sit hæreticus, vt puta quia nescit an ex ignorãtia an ex malicia errauerit, nescit etiam an sit in errore suo pertinax aut forte si admoneatur errorẽ suum deseret, tenetur illum secreto corripere ante quã illum iudici denunciet. Hæc conclusio probatur. Si testi constaret illum ex ignorantia & non ex malitia errasse, teneretur illũ secreto corripere & admonere antequã denunciaret: quia nullus debet iudici denunciare illum ratione aut nomine criminis quem certo scit in opere non peccasse, aut de cuius peccato dubitat, donec certior fiat de illo nisi forte suspitio esset violenta, & ex taciturnitate posset imminere aliqd' reipublicæ dãnum. Tunc enim posset iudici denunciare suspitionẽ suam, & causas illius, vt ille re bene circumspecta posit reipublicæ vtilitati prospicere. Si tamen talis timor non est, iniuste ageret qui illum quẽ certo scit, in opere non peccasse aut de cuius peccato dubitat, coram iudice velut reum manifestaret. Oportet enim esse certum de crimine illius qui

Theoph

Tertulli.

qui accusandus aut denűciandus est. Eccle, 11. Nam sapiens ait. Priusquá interroges ne vituperes quéquam. Ex quo aperte colligitur iniuste agere qui denunciat iudici lapsum in hæresim si certo scit illum ex pura ignorantia & non ex malitia errasse, sed tenetur illum docere, vt ab errore illum auertat. Et inde vlterius sequitur vt idem prorsus facere teneatur testis quando prorsus ignorat an ex ignorantia an ex malitia errauerit. Ná regula Christiana & regula iuris docet nos, vt de quolibet proximo bonű semper & non malum præsumamus, donec nobis constet contrariű. Ille igit̃ qui lapsus est in hæresim præsertim si homo est idiota aut parű doctus, præsumendus est per ignorantiá errasse, & ideo secreto corripiendus & fraterne admonendus. Si correptioné admiserit, & se palá correxerit & erroré statim reuocauerit fatens prioré suam ignorátiam, lucratus erit testis animá illius quem ab errore auertit. Si vero correptionem neglexerit, & noluerit admonitioni obtéperare, tunc iam manifesta erit testi illius pertinacia & malitia, præsertim si heresis est manifesta & admonitio fuit sufficiens, iuxta ea quę superius libro. 1. cap. 10. diximus, vbi de legitima admonitione tractauimus. Cum igitur post admonitioné suam testis talem illum esse intellexerit, nó opus est vt testis ad secundum gradű fraternę correptionis procedat, adhibens vnű aut duos testes, sed statim illum iudici denűciabit. Quia cű pertinacem esse cóstet, simul etiam cóstare debet illum non esse paratum ecclesiæ obedire & inde sequitur vt deinceps non iam tanquá fratrem, sed tanquam ethnicum, & publicanű illum habere debeat. Probatur adhuc prædicta secunda conclusio. Omnia quæ ex cómuni theologorű sententia sunt ex parte corripientis requisita, vt correptio fraterna sit illi obligatoria conueniűt huiusmodi testi, ergo testis ille tenetur secreto corripere illum quem scit lapsum esse in hæresim, nesciens an ex malitia errauerit. Tria sunt quæ omńes theologi docent esse requisita ex parte corripiétis, vt correptio fraterna sit illi obligatoria, videlicet cognitio peccati, spes emendæ, & temporis oportunitas. Hæc omnia conueniunt illi testi. Primum patet, quia cognitio peccati quæ requiritur & sufficit est vt sciat illum esse in peccato aut in periculo peccati, & aliqui dicunt satis esse vt dubitet de peccato illius. Qualitercunq; se res habeat, talem cognitionem habet testis qui scit fratem lapsum esse in hæresim. Alterum quod est spes emendationis, certum est inesse testi: quia cű ille alterius pertinaciam ignoret, non est cur de illius emendatione desperet. Tertium deniq; quod est oportunitas, in ipsius testis arbitrio repositum est: quia si ipse corripere optat, facile poterit corripiédi oportunitatem captare. Ex quibus omnibus aperte conuincitur vt testis ille qui secreto nouit aliqué lapsum esse in hæresim nesciés an ex ignorantia an ex malitia errauerit, teneatur illű secreto corripere & admonere ante quá illű iudici denűciet. Sed hęc correptio et admonitio nó est diu prorogáda, sed quá citius cómode potuerit faciéda, ne si diu prorogetur dánum forte inde eueniat reipublicæ, vt puta si ille de quo testis ignorat verus esset hæretic9 & occulte & latéter (vt sępe illi facere solét) suas in populo effunderet hæreses.

An filius accusans aliquem parentum suorű de hæresi, sit ob hoc liberandus ab his pœnis quæ propter paréntis hæresim sunt illi a iure inflictæ.

Post

Cap. 26.

POSTQVAM totum hoc opus, de iusta hæreticorũ punitione, absoluerá, iuuenem quẽdam in sacramentali confessione peccata sua mihi referentem, audire contigit, quem cum de rebus ad fidem & Christianá religionem spectãtibus interrogarem, inuenissemq; rectam illum et Catholicam fidem tenere: quæsiui deinde ab illo an hæreticum aliquẽ latentem agnosceret, & an cũ aliquo huiusmodi conuersationem aliquam habuisset. Cui quæstioni respondens, aperte dixit se scire patrem suum esse hæreticũ, propterea q illum in fide adeo pertinaciter errare viderat, vt sæpe ab eo admonitus, nunquá ille voluerit errorẽ suum deserere: imo potius contra pater, nitebatur eundẽ filium in errorem suum trahere. Hoc ego audiens, hortabar filium, vt patris crimen quamlibet occultũ, inquisitoribus reuelaret, et quamuis id necessario esse faciendũ multis euidentibus rationibus conuincerem, nunquá tamen vt id facere vellet, illi persuadere potui. Nam hoc scuto se tuebatur, q non erat decens neq; ratio naturalis patiebatur, vt filius patrem ad mortẽ duceret. Deinde sibi ipsi nocere dicebat si patris crimen reuelasset, quia non poterat (vt dicebat) patris crimen reuelare quin sibi ipsi iniuriam inferret, & sic suo se gladio transfoderet. Omnia siquidẽ patris bona a fisco apprehendenda, & sic paterna hæreditate se priuandũ fore censebat. Infamiam quæ ex paterno crimine cõtrahenda erat, non in solo patre constituẽdá, sed vsq; ad se ipsum & filios & nepotes suos deducendam metuebat. Dicebat itaq; libẽti animo se patris hæresim reuelaturum, nisi hac via tá graue incõmodum sibi ipsi pararet. Ob hanc igitur causam, patris hæresim silẽtio suo tegere, se velle dicebat, vt suo honori prospiceret. Ego tamen contra nitebar, dicẽs, non esse vero simile, vt fili⁹ qui zelo fidei Christianæ accẽsus patrem de crimine hæresis coram iudice accusasset, eisdem plectatur pœnis, quibus si nullũ suæ fidei testimoniũ dedisset, plecteretur. Verum ille dictis meis minime fidẽs, in sua perstitit sententia dicẽs, se nunquá patris hæresim reuelaturum, nisi prius sibi constaret, se ob hanc causam ab omni infamia & ab omni incommodo liberandum. Occasione igitur accepta, ex tũc apud me metipsum statui, speciale huic operi addere capitulum, in quo de hac re, iuxta id quod possum, dissererẽ. Nam & si res hæc a iurisperitis, quibus plus quá theologis conuenit, discutiẽda foret, nil tamẽ obstat, vt ego homo theolog⁹ experiar quid in hac parte ex illorum lectione præstare possim. Circa quá rem, duo (vt censeo) dubia discutienda videntur. Primum est, an talis pater sic a filio iudici oblatus, sit eadẽ pœna puniẽdus, qua si a quolibet alio fuisset accusatus, puniretur. Alterum est an filius hic patrem de hæresi accusans & conuincens, sit ob hoc absoluẽdus ab omnibus pœnis, quæ filiis hæreticorũ sunt a iure inflictæ. Circa primi dubij responsionem, hoc ante omnia iaciendum est fundamẽtum, lege sancitum esse, vt filius qui ad mortem damnandus esset, si a patre offeratur iudici, nõ sit morte sed alia mitiori pœna puniendus. Nam hoc colligunt iurisperiti, ex illo quod Martianus Imperator ait, in.l. Milites agrum. §. desertorem. ff. de re militari, sic inquiens. Desertorem qui a patre suo fuerit oblatus,

tus, in deteriorem militiá diuus Pius dari iussit, ne videat (inquit) pater ad supplitium filium obtulisse. Hæc ille. Et idem dicitur in.l. Qui cum vno. §. Qui filium. ff. eodem titulo. Constat autem eum qui militiam tempore belli deserit, esse capitali sentétia puniendú: vt sancitum est, in.l. Non omnes. §. Desertor, eodé titulo. Ex quib9 omnibus colligunt iurisperiti, vt quoties filius ob crimen aliquod esset morte plectédus, si a patre iudici offeratur, nó sit morte, sed alia mitiori pœna puniendus, etiá si crimen quod filius cómisisset, fuisset crimé lęsæ maiestatis. Ita enim docet Salice. in.l. Propter insidias. C. Qui accusare nó possunt. Et Felinus in cap. accusasti, extra de accusatio. dicit, ꝙ si pater accusat filium de crimine læsæ maiestatis, princeps debet ei parcere. Quod Felini dictú est modeste interpretandum, ita vt princeps debeat illi parcere, mitiorem illi infligédo pœnam: non auté vniuersam ab illo pœná auferendo. Ideo cautius (vt ego censeo) Salicetus locutus est, dicens filium mitius esse puniendum. Eandem sententiá confirmat Barholomeus Cepola in suis cautelis, cautela.1. Eidem sentétiæ subscribit Hyppolitus de Marsiliis, in.l.1. §. Ad quæstionem. ff. de quæstio. Et hi duo vltimi citant Raimundum de Forliuio, & Pau. de Cast. in dicta.l. Propter insidias, eandé sententiam docere, & in diuersis casibus ita fieri oportere, illos consuluisse. Eandé sententiá docet Alciatus in tractatu de pręsumptionib9, præsumptione quarta. Hoc igitur iacto fundamento, ex eo (vt ego sentio) colligere oportet, vt idem etiá sit faciédum cum patre læsæ maiestatis reo, quem filius iudici offerret, ita vt pater sic a filio oblatus, non sit morte plectédus, sed alia mitiori pœna puniédus.

Hæc autem consequentia inde est manifesta quod eadé est ratio hic & ibi. Causa enim quę redditur in illo. §. De sertoré, vt sit filio parcendum, est ista: ne videatur pater ad suppliciú filium obtulisse. At ęque iusta imo iustior ratio est, vt filius non videatur patré ad supplicium obtulisse. Nam multo grauí9 est & durius vt filius patré ad supplicium offerat, quam pater filium. Filius quidem a patre recepit esse, & ob hác causam tenetur patrem tanquam principiú suæ existétiæ diligere: & illi cum indiguerit subuenire. Pater auté nihil quod ad sui cósistentiá pertineat, a filio recepit. Ob hanc causam filius tenetur obedire patri, pater autem nó tenetur obedire filio. Fateor quidé parentes ex quadá naturali inclinatione, quæ a sensualitate & non a naturali ratione procedit, magis diligere filios suos, quá parentes proprios, imo magis quá se ipsos: quia inclinatio naturalis cuiuscunq; rei est magis ad conseruationem speciei quá ad cóseruationem alterius indiuidui. Magis autem cóseruatur species humana per vitam filiorum, qui sunt magis apti ad generationé & longius viuere & generare possunt: quam per vitam parentú, qui iuxta communem vitæ decursum breuiorem sunt habituri vitam. Et hinc euenit, vt semper parentes longiorem optét vitam filiis quá parentibus suis, imo sæpe quá sibi ipsis. Et hoc est qđ dici solet, amoré magis descédere quá ascendere. Et ob hác causam pater (vt Paulus ait) thesaurizat filiis, quia diutius illi viuere præsumuntur, & vt si forte illis paruulis existétibus patrem mori cótingat, relinquat illis vnde alimenta habere possint. Filius auté non thesaurizat patri, quia non præsumitur illum longioré vitam quam filius habiturum, cui viuenti semper filius subuenire 2. Co. 12.

subuenire tenebitur. Quamuis autem quisq; magis inclinetur ad filij quam ad parêtis dilectionem, hoc tamen nô obstat, quin filius magis teneatur subuenire patri suo extremam necessitatê patiêti, quâ filio proprio qui eandem pateretur necessitatê. Nam & si maior sit inclinatio ad filiû: maior tamen est obligatio ad patrem. Quia obligationes præceptorû non mensurantur per inclinatiôes naturales ad res quæ præcipiuntur, ita vt ad rem illam sit quisque magis obligat⁹ ad quam magis a natura inclinatur, præsertim si est inclinatio a sensualitate & non a ratione procedens. Multa enim sunt ad quæ natura integra & non per peccatum vitiata nos inclinat, quæ tamen nulla obligatione facere tenemur, imo multo melius & beatius erit illa omittere. Nam (vt alia omittâ) natura integra & non vitiata inclinat ad coitum propter conseruationem speciei humanę, quæ naturaliter conseruari non potest nisi mares cum fœminis coeuntes generent alios homines. Ad hûc tamen coitum nô omnes obligantur, sed illi soli qui se matrimonio iungentes sibi inuicem ad hunc actû fidem dederût. Inclinatio etiâ naturalis est, vt quisq; suo proximo patienti compatiatur, & egenti subueniat. Nam (vt sapiens Ecclesiasticus ait) omne animal diligit sibi simile. Nullus tamen tenetur cuicûq; patienti côpati, aut cuicunq; egenti subuenire, nisi extremam aut saltê grauê proximus patiatur miseriâ, quæ alios merito cogat, vt, si possint illi subueniât, et si non possint, saltem compatiâtur. Merito igitur beatus Thomas in secunda secundæ. q. 26. arti. 9. Et si dicat patrem ob aliquas iustas causas magis diligere filium, quâ patrê proprium, tamen ob aliam multo maiorê causam censet quenq; magis teneri ad

Eccl'i. 13.

dilectionê patris quam ad dilectionê filij, & magis obligari propter beneficia a patre recepta ad subuentionê eiusdem patris, quam ad subuêtionem filij, si vterq; necessitatê patiatur. Propter quod non possum non mirari, q̃ Bartolus vir alioqui vtriusq; iuris peritissimus, in tam grauem fuerit lapsus errorê, vt dixerit filiû nô teneri ex iure naturali ad educationê parentû. Nam quia in. l. Si quis a liberis. §. Parês. ff. de lib. agnos. Vulpianus iurisconsultus censuit filium ratione naturali debere alere parentem, Bartolus hanc iurisconsulti sentêtiam explicans, distinguit rationê naturalê a iure naturali, & dicit filium non teneri ex iure naturali ad præstandum alimenta parenti, sed solum ex ratione naturali, hoc est, ex iure gentium: vt ille interpretatur. Ad hoc autê dicêdum inde mouetur, q̃ ratio (vt ille ait) non est in aliis animalibus. Per quæ verba aperte innuit illum sentire ius naturale nô esse naturalem rationem quæ solis hominibus competit, sed ius cômune, quod cæteris etiam animalibus côueniat, quasi possit aliquod esse sine ratione ius, aut penes bruta animalia possit aliquod esse ius sicut penes homines. Ius enim ideo dicitur naturale quia ex instinctu naturalis ratiôis procedit. Et in. l. Nô quemadmodum. ff. eodem titulo, eandem sententiam repetit, & confirmat, addês q̃ si quis egês habuerit patrem & filium diuites, potius a patre quam a filio alimenta petere debet. Quia (vt ait) quod pater alat filium est de iure naturali nô autem vt filius præstet alimenta patri. Quam longe a veritate hæc omnia distent, facile quisq; intelliget, si diligenter attêdat quartum decalogi præceptum, quod est de honore parentum: cuius vim & obligationem de subuentione parentum, potissimum

Bartol⁹.

simum intelligendá esse, beatus Hieronymus super decimũ quintũ Matthæi cap. docet. Cuius subuentionis obligationem, Christus saluator noster contra Pharisæos contrarium docentes, tantá esse declarauit, vt quum necessitas patris vrgeret, pro illius subuétione sit omnis oblatio, quam fili⁹ Deo libere offerre voluisset, necessario prætermittenda. Præcepta auté decalogi, et si nó omnia sint velut principia iuris naturalis notissima, omnia tamen sunt (vt cócorditer omnes theologi docent) de iure naturali, quorum aliqua sunt tanquá conclusiones iuris naturalis, ex primis illius principiis deriuatæ. Et inde aperte deducitur, vt filius qui ex præcepto decalogi tenetur subuenire patri egenti, sit ad illud faciendum ex iure naturali obligatus.

Matt. 15.

Argumentum auté quod pro suæ sententiæ confirmatione facit Bartolus, nullius est roboris. Ná ex eo qđ in illa predicta. l. Si quis a libe. §. parés. ff. de liber. agno. dicitur ex naturali æquitate descendere, vt filij parentes alere teneantur, arguit, vt ex eo non teneátur ex iure naturali. Si lex diceret illud ex sola naturali æquitate procedere, forte argumétatio illius aliquid valeret ad probandum illud non esse ex iure naturali. Cum tamen dicat ex æquitate naturali & non ex sola illa procedere, constat argumentũ illius non valere. Quia æquitas & ius non adeo distinguuntur, vt genere differant, sicut disparata quę eidé cópetere non possunt. Et forte inde Bartolus fuit deceptus, putans tantá esse inter ius & æquitaté differentiá, vt ex altero oppositum alterius inferre liceret. De qua re, quoniá longiore discussione indiget, & a nostro themate est valde aliena, nihil impresemtiarum disserere volo. Lectoré tamen admoneo, vt legat de hac re annotationes Guillelmi Budei in Pandectas capite primo, vbi hanc rem diffuse & eleganter tractat. Deinde quod ait Bartolus, maiore obligatione teneri hominem ad subuentionem filij, quá ad subuétioné patris, si nulla alia ratione intelligeret esse falsum, vel ex ea aperte cognoscere potuisset, ꝙ pater ad vitæ sustentationem consequédam, potest védere filium suum vt habetur in. l. 2. C. de par. qui fi. dist. Filio autem, quacunq; etiam necessitate vrgéte, nullatenus licet vendere patré suum. Quæ diuersitas nó aliunde oriri constat, nisi ꝙ maiore obligatione tenetur filius alere patrem, quá pater filium. Et hinc aperte conuincitur, falsum esse etiá illud quod in prędicta. l. Non quéadmodum, Bartolus dixit, hominé egenum potius a paréte diuite quá a filio diuite aliméta petere posse. Nam quisq; ab eo potius alimenta petere debet, qui magis tenetur illi subuenire. Omnis autem homo (vt diximus) magis tenetur patré egenté alere quá filiũ æque egenté. Omnis ergo homo egens plus a filio quá a patre alimenta petere debet, si vterq; illorũ habeat vnde illi subuenire possit. Hæc omnia per occasioné obiter diximus, vt inde constaret multo iustius esse, vt filius non videatur patré ad suppliciũ tradidisse, quam vt pater nó videatur filium ad idem supplicium obtulisse. Quia magis tenetur filius patrem, a quo id quod est receperat: quam pater filium diligere. Nam præceptum diuinum, a quo potius quam ab inclinatione naturali sumenda est vis obligationis, magis filium quá patrem obligat. Quod vel ex eo facile constare potest, ꝙ grauius punitur a Deo filius, qui ab obedientia aut pietate patri debita defecerit: quam pater qui nimiũ durus aut seuerus fuerit erga filium.

Qui

Exo. 21. Qui maledixerit patri suo aut matri (inquit dominus) morte moriatur. Quæ maledictio non solũ in verbis, sed etiam in operibus (vt Hieronym9 Deut. 21 ait, consyderanda est. Filius etiã proteruus & cõtumax, qui monita patris audire contempsisset, lapidibus obrui lege Mosayca iubebatur./Pater autẽ, & si filio maledixisset, aut nimium seuere & austere illũ tractasset, non tam acriter ob hoc a Deo punitur. Multo ergo grauius peccabit filius patrem occidens, quã pater filium. Et inde aperte cõsequitur, vt si remittẽda sit pœna mortis filio læsæ maiestatis reo, quem pater iudici obtulit, ne videatur pater filium ad supplicium obtulisse vt dicitur in præfato. §. Desertorem: eadem ratione sit etiam remittẽda pœna mortis patri læsæ maiestatis reo, quẽ filius iudici obtulerit. Quoniã (vt diximus) multo iustius est, vt filius non videatur obtulisse patrem quã pater filium ad suppliciũ./Occurit mihi alia ratio præter istam quæ assignatur in illo. §. Desertorẽ, quæ me multo fortius mouet, vt credam iustum esse, vt tam filio quàm patri læsæ maiestatis reo, pœna mortis remittatur, si alter alterum iudici offerat/Iustum quippe est, vt egregium cuiusque hominis meritum, non solum illi qui bonũ operatus est, sed etiã alteri pro quo illud obtulerit, opituletur. Nam Deus ipse totius iustitię fons & origo, sæpe propter vnius meritum multis nedũ vni parcit, mortẽ, quam meriti erant illis remittens/Nã propter decẽ viros qui fuissent in Sodoma boni, Deus pepercisset illi, vt nõ Gen. 18. prorsus deleret eã/Deinde cum subuerteret dominus ciuitates regionis illi9, Gen. 19. recordat9 est Abrahę, & liberauit Lot de subuersione vrbium, in quibus habitauerat. Rursum ad preces Moysi Exo. 32. pepercit Deus populo Israel, vt nõ perderet illum, aut mortẽ quam propter Idololatriæ peccatum meritus erat illi inferret/Paulus apostolus refert ducẽtas septuaginta sex animas fuisse a Act. 27 Deo sibi in naui condonatas, quæ omnes a sæua maris tẽpestate absortę fuissent, & propter meritum Pauli saluatæ sunt/Nec ad solam corporis vitã, sed ad vitam etiã animæ, quæ multo maioris est precij, alteri impetrandam alterius hominis meritũ apud deũ valet. Nam illi qui non ex malitia sed ex infirmitate quadam in peccato permãsit præsertim si ab illo discedere optat, et pro fragilitate sua se ad virtutem disponit, Deus sæpe ob alterius preces & merita parcit, & gratiam qua vitã possit assequi sempiternã, præstat/Quod aperte probatur, per id quod de quodam paralytico quem alij Christo saluatori nostro obtulerunt, Matthæus Matt. 9. ait. Videns autẽ Iesus fidem illorum dixit paralytico. Confide fili, remittũtur tibi peccata tua. Ecce vides paralytici peccata remissa propter offerentiũ fidem. An autem sola offerentium fides, an etiã ipsius paralytici fides fuerit in merito, ego nũc discutere nolo, quoniam satis est, ad id quod intẽdo comprobãdum, quod propter offerentiũ fidem Deus condonauerit paralytico peccatum/Deinde, Augustin9 refert, Sermõe. Paulũ Apostolum fuisse ad fidem cõ 1. & 4. uersum propter preces & merita beati de Sãcto Stephani pro illo Deum orantis. Et Stephano. de beato Augustino tũc hæretico Manichæo, pro quo, vt ad fidem Catholicã conuerteretur, mater eius assiduas faciebat orationes, & innumerabiles fundebat lachrymas, beatus Ambrosius dixisse fertur. Impossibile est, vt filius tantarum lachrymarum pereat. /Ad preces Chananęæ Deus filiã illius a demonio, a quo male vexabatur, li- Mat. 15. berauit, & perfectæ sanati reddidit.

Centurionis

Matt. 8. /Centurionis seruũ, qui in domo iacebat paralyticus & male torquebatur, ob domini preces & meritũ, Cristus Saluator noster pristinę incolumitati restituit./Qui omẽs (vt sacri doctores sentiũt) non solũ corpore sed anima a Christo sanati sunt ipsomet Saluatore testãte, qui dixit. Totũ hominẽ sanũ feci in sabato./ Si vnius hominis meritũ valet apud Deũ ad impetrãdum veniã pro alio,/iustũ est vt etiam valeat apud homines, pręsertim apud eos qui loco dei populis præsunt./Et si cuiusq; hominis meritũ pro alio qui culpã suã agnoscit valere potest, æquũ est vt meritum patris filio, & meritũ filij patri, prodesse possit ad veniã, cum illorum alter crimẽ læsæ maiestatis cõmiserit. /Nam Deus ipse, cuius exẽplo nũc agimus, sæpe ob parẽtum merita, non solum mercedes plurimas filiis confert: sed mortẽ & alias plurimas quas merebãtur pœnas remittit./Quod vel inde apertissime probatur, quod Deus qui dicit se visitaturũ iniquitatẽ patrũ in filios in tertiã & quartã generationẽ, ipsemet ait, propter parẽtum merita, se misericordiã facturũ in mille his qui diligũt eum./At nullus merito inficiari poterit, præclarum esse patris in principẽ meritũ, quum proprium filiũ qui ob eiusdem principis maiestatẽ læsam morte dignus erat, eidẽ principi offert vt pro arbitrio suo & illi⁹ merito si voluerit puniat./Talis enim pater re ipsa ostendit se magis erga principem quã erga proprium filium esse affectũ, & tanto zelo iustitię feruere, vt maluerit proprium filium ad punitionẽ tradere, q̃ vt iustitia, quæ sceleratos homines puniẽdos esse censet, aliqua ex parte pereat./Pater enim qui hoc agere audet, parum abest, vt Bruto libertatis Romanę cõditori æquetur, qui filios suos Tarquini dominationem a se expulsam reducere tentantes comprehensos, ac pro tribunali virgis cæsos, & ad palum religatos, summũ Imperiũ obtinens securi percuti iussit/Qua in re (vt elegãter de illo Valerius Maximus ait) exuit patrem vt consulem ageret, orbusq; viuere q̃ publicæ vindictę deesse maluit./Qui tam pręclarũ facinus pro rege aut republicã est aggressus, vt patris pietate postposita filium læsę maiestatis reum iudici offerre nõ dubitauerit, ab illo ꝑ suo arbitrio puniẽdũ, dignus certẽ est, vt pro filio intercedẽs exaudiatur, et vitã saltẽ impetret filio, qui pro suo crimine mortẽ merit⁹ erat. Et si iustũ est, vt pr̃ filiũ offerens, vitam filio impetret: multo iustius est vt fili⁹ ob eandẽ causam patrẽ offerẽs, vitam patris mereatur. Quoniã (vt ex dictis cõstat) multo præclarius est facinus multoq; maioris meriti, si fili⁹ zelo iustitiæ, aut regalis maiestatis affectu motus, patrem offerat quã si pater filium/Hanc autẽ sententiã de filio offerẽte patrẽ docet Angelus in. l. adulteriũ cũ incestu. §. liberto. ff. de adulter. /sed illam solum probat per rationẽ datam in illo sæpe dicto. §. Desertorẽ. Albericus tamen in præfacto. §. Desertorem, dicit q; licet hæc sit cõmunis opinio omniũ doctorum, ipse tamen dubius est an sic iudicaret./Quid igitur de necessitate & iuris ciuilis rigore agendum sit, ego homo theologus diffinire non audeo nec volo, sed ipsis iurisperitis diffiniẽdum relinquo./ Hoc tamen constanter assero, æquum & rationi cõsentaneum esse; vt filio quẽ pater, aut patri quẽ filius ob crimẽ læsę maiestatis offert, sit indulgẽtia mortis cõcedẽda, et vita misericorditer cõdonãda/Posset circa hoc moueri quæstio, an idẽ esset dicẽdũ si maritus vxorẽ aut vxor maritũ, ob idẽ lęsę maiestatis crimẽ iudici offerret. Cuius dubitationis

Ioan. 7.

Exo. 20.

Valerius Maxim. lib. 5. capi. 7.

tionis causa inde oritur, q̄ maritus & vxor pro vna carne censentur, ac proinde dubium est, an vterq; eorum alterum magis diligere debeat, quam patrem aut filium. Si quis dixerit, maritum magis teneri ad vxoris quam ad patris aut filij dilectionem, oportet, vt etiam fateatur grauius esse peccatum, si quis vxorem, q̄ si patrem aut filiũ occidat. Et inde aperte sequeretur, vt vxori quam maritus ob crimen læsæ maiestatis iudici obtulerit, sit mors quã illa merebatur remittenda. Quia iustius esset, iuxta hanc sentẽtiam, ne marit9 videatur vxorẽ ad supplicium obtulisse, quam pater filium aut filius patrem. De qua quæstione ego nihil in præsentiarum diffinio, sed aliis disputandam relinquo.

¶ Ad id igitur quod primo inquirebam, nostrã disputationẽ reducens, dico æquũ esse & iustũ, vt pater hæreticus quem filius ob crimen hæresis, in qd' ille relapsus fuerat iudici obtulit, sit mitius puniẽdus, quã si ab alio fuisset accusatus: & sit per cõsequẽs indulgẽtia mortis illi concedẽda, si ille veræ contritionis signa dederit. Quidã iurisperitus vir certe doctus, cũ quo rem hanc conferebã mihi obiecit, dicẽs nimiã esse iustitiæ remissionẽ, vt sententia illius prædicti. §. Desertorem extendatur etiam ad crimẽ hæresis, sicut ad crimen læsæ maiestatis. Quia multo grauius est diuinam quã humanã lædere maiestatem vt dicitur in cap. Vergentis, extra de hæreticis, & in cap. Sicut qui ecclesiã. 17. q. 4. Deinde, quia licet ius canonicũ & ciuile mutuo se iuuẽt, & sæpe vnũ alteri suffragetur, vt dicitur in cap. 1. extra de noui operis nunciatione tamẽ ecclesia nõ acceptauit leges Imperatorũ, vt per illas causę ecclesiasticæ definire debeãt, & inde sequitur, vt crimẽ hęresis quod ecclesiasticũ esse cõstat, p ecclesiasticas sanctiones et nõ p leges Imperatorũ decerni debeat. Respondeo cõcedens multo grauius esse diuinam, q̄ humanam lædere maiestatem, iura tamen non grauius imo sæpe leuius puniunt eos qui diuinã, quam qui humanam lædũt maiestatẽ: neq; grauius puniũt hæreticos, quam eos qui humanã maiestatẽ læserunt. Quod autẽ obiicitur, crimẽ hæresis quia est ecclesiasticũ, non esse per leges Imperatorum, sed per ecclesiasticas sanctiones decernẽdum, ex praua rerum intelligentia procedit. Constat enim in crimine hæresis, duo esse consyderanda. Primũ est ipsum crimẽ hæresis, alterũ est pœna quæ illi crimini debetur. De primo non est dubiũ, rem esse omnino ecclesiasticã, ac proinde (vt decernit in cap. Vt inquisitionis, de hęreticis. lib. 6.) nullus nisi iudex ecclesiasticus potest de illo crimine censere. Null9 iudex præter ecclesiasticũ potest aliquã assertionẽ diffinitiua sentẽtia pronũciare hæreticã, & pertinacem illius defensorẽ iudicare hæreticũ. De altero, hoc est, de pœna crimini imponẽda, varios constat esse iudices, iuxta varietatẽ pœnarũ, quæ hæreticis infligũtur. Sunt enim (vt supra per multa hui9 libri capitula ostẽdimus) quædã spirituales pœnæ hæreticis decretæ, vt puta excõmunicatio, priuatio ecclesiasticæ sepulturæ, indignitas ad ecclesiastica beneficia. Et de his aut aliis similib9, quoniã per solas ecclesiasticas sanctiones sunt decretæ, sol9 ecclesiastic9 iudex cẽsere potest. Sũt aliæ pœnæ corporales, e quibus aliquæ, tam a potestate laica quã ecclesiastica infligi possunt, vt sunt, infamia, bonorũ tẽporaliũ cõfiscatio. De talibus em̃ vtraq; potestas tã laica, quã eclesiastica potest leges statuere: et illas cõtra hęreticos: postquã de illorum pertinacia cõstiterit, executioni

executioni mãdare. In his & similibus pœnis infligẽdis, ius canonicũ & ciuile mutuose iuuãt, & alterũ alteri suffragatur, et supplet quod alteri deesse cõtingit. Est rursus alia pœna de qua nihil prorsus ecclesia hucusq; statuit, qa per ecclesiasticas sanctiones illã statui nõ cõueniebat. Talis est mors, que nũquã per ecclesiasticas sanctiones alicui inferre mandat̃, propterea q̃ viros sanguinũ Deus ab altari suo repellit. Nã
1. Par. 17. Dauidẽ virũ alioqui sanctissimũ, quia sanguinẽ humanum fuderat, prohibuit, ne tẽplum sibi ædificaret. Et ob hanc causam viri ecclesiastici, non solũ a sententia mortis pronuncianda, vel scribenda, sed etiam ne illius executioni intersint prohibentur, vt dicitur in cap. Sententiã, extra ne clerici vel monachi. Et si forte alicubi in iure canonico, mors alicui crimini imponitur. Abbas in cap. 1. de homici. dicit illam esse intelligendam de morte spirituali, hoc est de excommunicatione, aut de morte ciuili, aut depositione. Ex quibus omnibus constat, mortẽ quæ hæretico ob crimen hæresis infertur, rẽ esse prorsus ciuilẽ & laicã & nullo modo esse dicẽdam rem ecclesiasticã: quãuis ipsum crimẽ hæresis pro quo mors infertur, res ecclesiastica dicatur. Et ipsimet ecclesiastici iudices opere, quod dicimus fatẽtur. Quia postquam aliquẽ hæreticũ pertinacẽ esse censuerunt, tradũt eum curiæ seculari, tanquam qui nihil amplius habẽt, quod de illo iudicare possint, & rogant iudicẽ, vt misericorditer illum tractet, & sententiam mortis contra illum non pronunciet. Et inde apertissime conuincitur, vt in sentẽtia mortis cõtra hereticos dicẽda, inspiciẽdus sit etiã ille prædictus. §. Desertorẽ, sicut iuxta iurisperitorũ sententiam inspicitur in criminibus læsæ maiestatis. Quia sentẽtia mortis quæ contra hæreticũ dicitur, non a iudice ecclesiastico sed a laico pronũtiatur. Præterea & si in illa sententia mortis res esset mixta, vtpote quæ tam ad ecclesiasticã quã ad laicam spectaret potestatẽ, necessario inspiciẽdus esset ille. §. Desertorem, & iuxta illius decretum esset sentẽtia ferenda. Quia vbi ad causam aliquã, definiendã, ecclesiastici canones deficiũt, legib9 Imperialibus vti licet, & aliquando oportet, vt expresse decernitur in illo cap. 1. extra de noui operis nũcia. Et hæc de. 1. ar. dixisse sufficiat.

¶ Superest, vt de secũdo articulo, hoc est de filio accusante patrẽ an sit eximẽdus ab omnibus pœnis, quæ aduersus filios hæreticorũ iura decernũt, & an sint etiam bona paterna illi reddẽda. De qua re, quid ego sentiam, duabus conclusionibus explicabo.

¶ Prima conclusio sit hæc. Filius qui patrem ob crimen læsæ maiestatis aut hæresis, corã iudice accusauit, liberand9 est ab infamia, & aliis pœnis cõtentis in. l. Quisquis. §. Filij. C. ad. l. Iul. maiest. & in cap. Si quis cũ militibus. 6. q. 1. Qm̃ cessante ratione legis, necesse est vt mandatũ & dispositio ipsi9 legis etiã cesset. Nã (vt dicit Abb. in ca. finali de rescriptis) nihil aliud est lex, quã ratio legis quæ est velut inẽs illi9. Et citat Abb. ad huius sententiæ confirmationẽ, Baldum in. l. nõ dubium. C. de legibus. Et inde infert legis dispositionẽ esse extendẽdam ad illa omnia, in quibus ipsius legis ratio inuenitur. Et inde etiam necessario consequens est, vt legis ratione cessante, cesset etiam legis dispositio, præsetim cum lex ipsa exprimit rationem cui ipsa innititur. Nam vbi lex nullam sui mandati aut prohibitionis rationẽ exprimit & si ea quã nos putam9 esse legis rationẽ, in aliquo casu deficiat, nõ statim censere debemus legis dispositionem

tionem non valere. Quia forte alia, quã non putamus ratione fuit motus legislator, vt talem cõderet legem. At vbi ea quam legislator exprimit, ratio deest, ibi etiam illius legis dispositionem deesse cẽsendum est. Quia si alia legislatorem ratio mouisset, eam sicut aliam in ipsa lege expressisset. Ratio propter quam Imperatores Honori⁹ & Archadius, in illa prædicta. l. Quisquis, censet filios eorum qui regiam maiestatem læserunt, dignos esse infamia & aliis pœnis quæ ibi numerantur, est ista. Quia in illis paterni, hoc est, hereditarij criminis exẽpla metuũtur. At in filio, qui patrem propter crimen læsæ maiestatis, aut propter crimen hæresis, coram iudice accusat, nõ est cur paterni criminis exẽpla metuantur: quia ille patrem acccusans, apertissimo testimonio, & argumento euidẽtissimo probat & conuincit, se a paterno crimine lõgissime distare. Et inde apertissime consequitur, vt in tali filio dispositio illius. l. Quisquis, nõ sit exercenda, in quo ratio eiusdem legis deesse manifeste probatur. Forte hic aliquis respõdebit, verũ esse ꝙ cessante rõne legis cesset etiã eiusdem legis dispositio, sed hoc tunc solũ ita fieri oportere dicet quando effectus legis nõ est iam consummatus. Nam alias, si lex iam suum obtinuit effectum, etiam si ratio legis cesset, legis tamen dispositio cessare non debet, vt notat Philippus Deci⁹ in cap. Cum cessante, de appellatio. In hoc autem casu, antequam filius patrẽ de crimine accuset, iam illa prædicta. l. Quisquis, suum obtinuit effectum. Quia omnes illæ pœnæ in illa lege decretę, sola morte excepta, vt ex discursu literæ constat, sunt ipso iure inflictæ, & inde sequitur, vt a die quo pater crimen commisit, antequã filius illum accusaret, pœnę illę suum fuerint sortitæ effectum. Et inde vlterius sequitur, vt quamuis per filij accusationem ratio illius legis. Quisquis, cessare videatur, illius tamen legis dispositio cessare nõ debeat: quia effectus illius erat iam executioni mandatus. Sed hæc responsio non valet, quia id quod dicitur ꝙ effectu legis consummato, non debet cessare legis dispositio etiam si ratio legis cesset, tunc solũ verum erit, quando lex ex manifesta rei cognitione procedit ad executionẽ: non autem quando ex sola suspitione procedit. Tunc enim si constaret suspitionem esse falsam, & ex falsa suspitione fuisse processum ad legis effectum, necessario erit præceptum legis reuocãdum, & sic cessante ratione necessario debet cessare lex. In patre, qui manifeste probatur regiam læsisse maiestatẽ, etiam si postea sui sceleris aperte pœniteret, & manifestis argumentis suam fidelitatẽ probaret, nunquã ob hoc erit liber ab infamia & aliis pœnis quas ipso iure iam incurrerat. Quia & si tunc ratio legis cesset, ipsa tamen lex cessare non debet: propterea ꝙ per apertam sceleris cognitionem lex illa suum obtinuit effectum. At, non sic in filio, qui, & si a die quo pater crimen commisit, incidit in pœnas illas, nõ tamẽ ob manifestam sui criminis cognitionem, sed ob solam iuris suspitionem omnes illas passus est. Oportet igitur vt postquam ille patrem suum de eodem crimine accusans, manifesto argumento probauit ius in tali suspitione fuisse deceptum, declaretur esse ab illis pœnis immunis in quas ꝑpter solam suspitionem fuerat damnatus.

¶ De hac tamẽ re volui in hac parte admonere lectorem, vt non putet, idem prorsus vbiꝗ dicendum esse de infamia & aliis pœnis quæ filio propter crimen patris infliguntur. Nam in filiis

liis illius qui regiã læsit maiestatẽ, est hoc discrimẽ, ꝙ is qui ante delictũ patris cõmissum natus est, nullam ex crimine paterno trahit infamiam, nec aliquam ob illud a iure suscipit pœnam: sed om̃es illæ pœnæ a iure decretæ eos solum filios concernunt, qui post delictum commissum nati sunt, vt notatur in. l. 2. C. de libertis & eorum filiis. Nam ex illo loco Baldus colligit legem generalem, vt delictum patris nunquam noceat filio, qui ante illius delictum natus est, sed illi soli qui postea nascetur. Quia hic solus (vt ille ait) contrahit maculam ex radice patris iam infecta, alius autem non, sed a radice sana. Eadem sentẽtia apertius (vt ego cẽseo) colligi potest, ex. l. Emãcipato. §. finali. ff. de senatoribus. Et de hac re est in Hispania in regno Castellæ lex specialis. Nam in libro septẽ partitionum, qui vulgo dicitur, libro delas siete partidas, in secũda partitione, titu. 27. l. 6. circa finem, dicitur. Pero no se entiende. &c. Quæ litera (vt ego existimo) aut ex vitio scriptorum, aut errore impressorum, est aperte corrupta, quia prout illic habetur, nullũ protinus verũ sensum reddit Sed apertꝰ & verus illiꝰ sensus colligiť ex Glossa Montalui, illic in lingua latina adiũcta, quæ postquã de pœnis regis proditori infligendas, dixerat, continuo post de illius filiis loquens ait. Et eius descendẽtes ex filiis postea procreatis perpetuo exulent, filij autẽ ante habiti, ob hoc vel aliud paternũ delictum nõ puniũtur. Hæc Montaluus. Ex qua Glossa ego cõiicio literam illius legis supra citatę, quam corruptam esse constat, esse ad hunc modũ corrigendam. Pero no se entiende delos fijos q̃ ouiessem fecho ante q̃ errasen. Mas de los q̃ despues fiziessen, siẽdo ellos tã de mala vẽtura q̃ viuos fincassen. Ca los derechos que fallarõ los antiguos de España en todas las cosas alli do pusierõ pena alos fijos por razõ de sus padres, siempre guardaron esto q̃ no ouiessen pena los q̃ sus padres auian engendrado, ante que el fecho malo fiziessen. Et ꝙ sic corrigenda sit litera, aperte cõuinci potest per alterã legem quæ habetur in eodem libro, partitione. 7. titu. 31. l. vltima, vbi postquã lex præcepit mulierem prægnantem, & si pœnã mortis mereatur, non occidi quousq; pepererit, rationem reddẽs hæc verba subiũgit. Ca si el fijo que es nacido no deue recebir pena por el yerro del padre, mucho menos la merece el q̃ esta enel vientre por el yerro dela madre. Hæc ibi. Ex quibus om̃ibus cõstat latum esse discrimẽ inter filios eorũ qui crimine lęsæ maiestatis sunt maculati: ita vt illi soli qui post crimẽ cõmissum geniti sunt, infamiã & alias iuris pœnas incurrat, aliis, qui ante geniti fuerant, ab his omnibus pœnis exemptis. An autem idem etiam in filiis hæreticorum sit dicendum, ego dubito. Calderinus in consiliis suis, titulo de hæreticis consilio. 3. mouet hanc quæstionem & post multa hinc inde allegata, tandẽ dicit, Catholicos filios hęreticorũ, qui ante quã pater laberetur in hæresim, nati sunt, non esse puniendos illis pœnis quæ a iure cõtra filios hæreticorum statutæ sunt. Sed nõ obstãtibus om̃ibus illis, quæ pro hac sententia Calderinus affert, ego magis in hac sententiam propensus sum, vt credam nullum inter filios hæreticorum habendum esse discrimen, per hoc ꝙ ante hæresim patris, aut postea geniti sunt. Quia ius canonicũ, quod filiis hæreticorum infamiam et alias irrogat pœnas, nullũ prorsus inter eos ponit discrimen, vt aperte cõstat per capit. Statutum. §. Hoc sane. & per eu.

Montaluus. Lex Regni Castellæ. Calderi.

Filij, de hæret. lib. 6. Ná in illis duob9 locis, Papa de filiis hereticorú loqués nullá ponit inter illos distinctionem, per hoc ꝙ ante aut post nati sunt: sed solum per hoc ꝙ patres illorú, fuerunt vsqꝫ ad morté in sua heresi pertinaces, aut ante morté de suo errore correcti sunt, & vnitati ecclesiæ incorporati. Sed ad hoc argumentú respódet Calderinus dicens, ꝙ licet ius canonicum indistincte loquatur de filiis hæreticorum, quia tamen non est eadem ratio particularium contentorú sub illa vniuersali senté tia, distinguendi sunt filij ante nati ab illis qui postea nati sunt. Rationem autem diuersitatis ille dicit esse hác. Quia qui postea nascuntur, descendunt a sanguine reprobato: & ideo merito suspicandú est, tales illos fore, quales parétes eorum fuere. Filij vero qui ante nati sunt, quia non descendunt a sanguine infecto, ideo non est iustum vt in illis paterni, hoc est, hereditarij criminis exempla metuantur. Sed hæc responsio nullius prorsus est roboris. Primo, quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, vt dicitur in cap. Quod si dormierit. 31. q. 1. & in cap. Solitæ. §. nobis autem extra de maiorit. & obedi. & in. l. Imperator. ff. de postulan. & in. l. 3. ff. de officio præsidis. Et ideo licet in crimine læsæ maiestatis sit ponédum illud discrimen, non tamé in crimine hæresis. Quia leges Imperiales ad quas spectat de crimine illo censere, aliquod ponunt discrimen inter filios patris qui regiam aut Imperialem læsit maiestatem. Ius autem canonicum circa pœnas quas filiis hæreticorum irrogandas esse césuit, nullum posuit inter ipsos filios hæreticorum discrimen, per hoc quod ante, aut post crimen a patre commissum nati fuissent. Et per hoc aperte conuincitur, omnes illas leges, quas pro suę sententiæ confirmatione Calderinus citat, nihil illi suffragari posse. Quoniam & si in aliis criminibus, ita faciendum esse, ius ciuile aperte decernat, in crimine tñ hæresis, ius canonicú, ad qđ res hæc spectat, nihil tale fieri præcepit. Pręterea, ratio diuersitatis, quá inter filios hereticorú, qui ante, aut post crimé a patre commissum nati sunt, Calderinus assignat, nulla est. Quia & si sanguis patris infectus posſit vt cunqꝫ filiis nocere, vt inde ad aliqua peccata cómitenda illi inclinationé & quandam pronitatem habeant, hoc tamen verum non est in peccatis illis quæ pure spiritualia censentur, & nullum habent cum carne commercium, neqꝫ vllam a carne originem trahunt, vt sunt omnes inuidiæ, multæ superbiæ species, videlicet de suis meritis confidentia, suæ tantú prudentiæ inniti, alios omnes ad sui comparationem despicere. Hæ omnes superbiæ species, inter peccata spiritualia censentur, quę nullam a carne trahunt originem. Hæresis autem & si a carnalib9 vitiis aliquádo oriatur, præcipua tamen illius causa (vt libro sequenti dicemus) est superbia. Quoniam hæc est vera omniú hæresum parens, a qua potiſsimum omnes hæreses generantur. Quo fit, vt licet aliquæ sint hæreses, quæ a carnis concupiscentia quodámodo oriátur, multæ tamé sint aliæ quæ nihil cómune cú carne habent, nec ad illas carnis cócupiscétia solicitat, sed oñis illarú error a sola volútatis malitia procedit. Circa has igiť hæreses sanguis patris quálibet infect9, nihil pót nocere filio, vt in illo paternę hæreseos exépla metuátur: cú tales nó a carnis cócupiscentia (vt cætera crimina) sed ab ipsius animæ superbia oriátur. Et inde apertiſsime cóuincitur, nullum posse dari

certum

certum discrimen inter filios hæreticorum, per hoc solum ꝙ ante, aut post crimen a patre cõmissum, nati sunt. Sed forte quis mihi obiiciet per ea quæ supra cap. 9. huius libri, quũ de infamia loqueremur, diximꝰ. Eo enim loco de infamia hæreticorũ, quæ ad filios etiá Catholicos deriuatur tractantes, probauimus, iuste illam infamiá ad filios deduci, quia cõplexionem corporis, & inclinationes corporales sæpe filij a parentibus trahunt: & inde suspitio oritur, vt filij in eosdem labátur errores: in quos patres eorum lapsi fuerũt. Fateor in multis hæresibus, videlicet in illis quæ a carnis concupiscentia ortũ habent, hanc esse iustá suspitionis causam, quáuis non solam aut, præcipuá. Si pater hæreticus credit, non esse ieiunandũ certis diebus, vt Aeriꝰ docuit, aut ieiunia nullius esse virtutis, vt censet Lutherus, aut virginitaté non esse præstantiorem matrimonio, vt Iouinianus dixit, aut in aliá similem hæresim de carnis delitiis tractátem lapsus est, filius illius iuste ob hoc metuitur in similes errores qui a carne oriũtur, aliquando fore lapsurum. Si tamé pater in hæresim Arrij, aut Sabellij, aut Nestorij, aut Dioscorij & Eutychetis lapsus est, propter solá hanc causam, ꝙ patris cõplexionem suscepit, nó iuste metuitur, ꝙ filius in eandé labatur hæresim, in quá lapsus est pater. Quia hæreses istæ, non a carnis concupiscétia, vt aliæ, sed a sola mentis superbia, ortæ sunt. Filij auté, non animá rationalem, sed solá carnem a parétibus suscipiũt. Et ob hanc causam ego capite nono huius libri, quum de infamia hæreticorum, quæ vsq; ad filios eorum deriuatur, tractarem, non dixi hanc solam esse causam ꝙ illa vsq; ad filios deducatur, quia illi corporis cõplexioné, ac proinde inclinationes ad vitia a parétibus trahunt, sed aliá addidi rationé, quæ mihi potior videtur. Quia videlicet ex amore quo erga parentes suos afficiũtur, fere semper procurant esse parentum suorum imitatores. & sæpe ad eorum imitationé nitũtur vitam suam cõponere. Et ob hanc causam, cap. 8. huius libri probaui patriam potestatem, quam parentes in filiis suis habét, iuste ab hæreticis parentibus ablatá esse, ne filij ex amore quo erga parentes afficiuntur, & ex longa conuersatione cum parentibus habita criminis paterni fiát imitatores. Hæc auté parentũ imitatio, non distinguit in filiis per hoc ꝙ ante aut post, nati sunt, & inde cõuincitur, vt in crimine hæresis quod non semper a carne oritur, non sit ponédum discrimen inter filios hæreticorum, per hoc ꝙ ante aut post crimen a patre commissum nati sunt: præsertim, cum ius canonicum ad quod hæc rés spectat, nullum inter filios hæreticorum posuerit discrimé, sicut ius ciuile posuerat inter filios eorum qui regiam aut Imperialem læserũt maiestatem. Deinde constat, vltionem parentum sæpe in filios deriuari, propter solam sceleris grauitaté, ad incutiendũ aliis terrorem, vt in filio bastardo, qui absq; culpa sua, nó tamen sine causa a ministerio altaris prohibetur. Et hác puto esse potiorem causam propter quam filiis hæreticorum quáuis Catholicis, tot pœnę sunt a iure inflictæ: ad sceleris videlicet grauitatem denotádam, & aliis per hoc timorem incutiédũ. Quæ ratio cũ in omnibus hæreticorum filiis æque militet, conuincitur inde etiam nullum esse inter illos ponendum discrimen.

¶ Secunda conclusio. Filius qui patris hæresim iudici reuelauit, illius perfidiam aperte demonstrans, dignus est vt bona quæ ex patre iure hæredi-

tario illi competere poterant, non aufe rantur ab eo, sed omnia in mercedem suæ virtutis illi reddantur. An autẽ ex iuris scripti rigore & necessitate ita, vt hæc cõclusio dicit, faciendũ sit, mihi nõ cõstat, & ideo de sola cõgruẽtia & quadam naturali æquitate loquor: vt æquũ sit & rationi naturali congruũ, sic fieri quẽadmodũ in nostra cõclusio ne dicit. Aliquos iurisperitos legi qui ita faciendũ esse docent, nullus tamen illorum quos videre licuit, citat textũ per quẽ illa cõclusio aperte ex iure probari possit. Doctor Palacios ruuios in repetitiõe cap. Per vestras, extra de do natio. inter vi. & vxo. dicit bona patris esse reddẽda filio, qui patris delictum reuelauit, etiam si pater dãnetur per. l. Quisquis. C. ad. l. Iul. Maiest. Pro hu ius tamen sententiæ probatione, neq; vllam legẽ ex iure ciuili, neq; canonẽ ex iure canonico citat: sed solam quan dam constitutionẽ Federici Imperato ris. Repertoriũ inquisitionis eandem sentẽtiam docet, in verbo Filij. §. Sed circa supradicta. Et ad suæ sententiæ confirmationẽ, solum etiam citat illã Federici constitutionẽ. In qua, postquã varias contra hæreticos & eorum filios pœnas statuit, hæc tandem quæ sequuntur, adiungit. Nec quidẽ a mi sericordiæ finibus duximus excluden dũ, vt si qui paternæ hæresis nõ sequa ces, latẽtem patrũ perfidiam reuelauerint, quacũq; reatus illorum animaduersione plectantur, prędictæ punitio ni non subiaceat innocentia filiorum. Hæc sunt verba constitutionis Federici. Quæ constitutio, si aliquid vigoris habet, in illis tantum terris quæ Imperatori subduntur, vim suam habebit. Quod autem repertorium dicit, illam Federici constitutionem cõ firmatam esse per ecclesiam in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis, lib. 6. falsitur. Quoniam & si constitutio illa ibidem laudetur & confirmetur, non tamen absolute & vniuersaliter, sed cũ limitatione cõfirmatur per hæc verba. Quatenus (inquit Papa Bonifacius) Dei & ecclesiæ sancte suæ honorẽ promouẽt, & hæreticorum exterminium prosequũtur, & statutis canonicis nõ obsistunt. Ecce vides qua limitatione summus Pontifex illas Federici cõstitutiones confirmauit. Igitur vbi ea in constitutione Federici decernuntur, quæ aliis sacris canonibus sunt cõtraria, conuincitur ea non esse per Papã ibidẽ approbata. Filij autem hæretico rum, etiam si ipsi sint Catholici, absq; vllo discrimine sunt iure canonico ab hæreditate paternorũ bonorum exclu si: vt patet in cap. Vergẽtis, extra de hæ reticis. Quo fit, vt constitutio Federi ci pro ea parte qua iubet, bona paterna reddi filio, qui hęresim patris laten ter reuelauit, non sit per Papam confir mata: quia repugnat id quod dicitur in cap. Vergentis, vbi sine vlla limitatione, filij hæreticorum excluduntur ab hæreditate paterna. Cum itaq; ex iuris rigore & necessitate, non constet bona patris hæretici esse reddẽda filio Catholico, qui patris hæresim latentem reuelauit, ego solam huius rei æquitatem volo ostendere, & probare æquum & rationi congruum esse vt ita fieri præcipiatur. Nam æquum & iustum est, vt bene & studiose agenti, præmium reddatur, præsertim si in opere quod studiose agit, principi, aut reipublicæ seruit. Alioqui, pau ci essent, qui ad virtutis opera mouerẽ tur, si om̃is spes præmij ab operib9 bo nis tolleretur. Quoniam & si multo melius sit solo virtutis amore, quam per spem præmij, opera studiosa exercere, multo tamen plures sunt, qui per spem præmij, quam qui solo vir

tutis

tutis amore, mouentur ad bonum: Ideo Paulus talem hominum conditioné agnoscens, vt rarissimi sint, qui omni præmio secluso moueantur ad virtutem, dixit: Credere oportet accedenté ad Deum, quia est, & q inquirentibus se remunerator sit. Hoc ideo Paulum dixisse constat: quia nisi homines crederent Deum præstare mercedem his, qui seruiunt illi, nulli, aut q̃ rarissimi essent, qui gratis vellent illi seruire. Nam Dauid ille prophetarũ eximius, inclinauit cor suum ad faciẽdas iustificationes Dei, propter retributionem. Et Moyses ille, quem ob eximias illius virtutes Deus Israelitici populi ductorem, & legislatorem instituit, & cũ quo Deus quasi amicus cum amico loquebatur, aspiciebat (vt Paulus de illo refert) in remunerationem, vt magis eligeret affligi cũ populo Dei, quá temporalis peccati habere iocunditatem. Si isti tales, ac tanti viri Deo seruientes aspiciebant in retributionem, quam suis meritis dandam sperabant, quis iam tantus erit, vt omni spe remunerationis seclusa, Deo seruire, & illi per omnia obedire velit? Et inde apertissime conuincitur nullum Principem, nullamq; rempublicam, hoc sibi iuste arrogare posse, vt velit subditos suos sine vlla præmij spe de se bene meritos esse: sed oportet eos iuxta meritorum diuersitaté, benemerentibus diuersa polliceri præmia, vt quisq; ad tãto maius seruitiũ Principi exhibendũ anhelet, quãto maius inde sperat præmiũ. Vnde beatus Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano scribens, ait: Iustum namq; est, vt illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum cõmendare reperiuntur obsequium. Hæc Gregorius. Et citantur a Gratiano in cap. Charitatem, 12. q. 2. Et hoc ipsum agnoue-

Hebr. 11

Psal. 118

Hebr. 11

Gregor.

runt Honorius, & Archadius Imperatores in illa. l. Quisquis. §. Sane. C. ad. l. Iul. maiest. vbi illum, qui initam factionem prodiderit, premio ab illis, & honore decorandũ esse promittũt. Si is, qui alium hominem, nullo sanguinis vinculo sibi coniunctum, accusat, probans eum læsæ maiestatis reũ, dign⁹ est, vt præmio, & honore decoretur, multo certe dignior erit præmio & honore, qui zelo virtutis accensus proprium patrem de eodé crimine accusare non reformidat. Is enim desiit esse filius, vt fidelem subditũ ageret, & orphanus viuere q̃ Principis incolumitati deesse maluit. Præterea si is, qui studio veræ laudis accensus (vt illi Imperatores aiunt) proditoré reuelat, vt Regiam maiestatem seruet illæsam, præmio, & honore dignus est, multo iustius est, vt qui studio fidei Catholicæ accensus, hæreticum prodit: præmio, & honore decoreť, propterea q ecclesiam Catholicam, quæ cũctis Imperatoribus est maior, & melior, vult seruare illæsam, vt exclusa ab ea omni hæreticorũ veneno, nullum ex his membris, quæ sibi per fidé vniuntur, ab ea per hæresim abscindatur. Sicut enim multo grauius est diuinam, q̃ humanam lædere maiestaté, vt dicitur in cap. Vergétis. extra de heret. ita e cõtrario, multo melius est diuinæ, q̃ humanæ seruire maiestati, & diuinæ, q̃ humanæ maiestatis honoré zelare. Rursum is, qui reuelat coniurationem contra Romanum Pontificem initam, etiam si sit particeps criminis, non solũ purgatus a culpa: sed etiam remuneratione quæ non sit indigna subleuari præcipitur, in cap. Si quis Papa. 79. dist. Et hinc apertissime colligitur multo iustius esse, vt filius Catholicus patris hæresim reuelans præmio donetur, quum hic non sit

sit particeps criminis paterni, sicut ille. Si quis forte dicat maius, & grauius esse hæresis crimen, q̃ coniuratio contra Papam: ac proinde non esse æque iustum, vt hic præmio donetur, sicut ille: is certe sic dicens potius ex suo dicto nostrá colliget sentẽtiam, q̃ suam. Nam sicut grauius peccatum est hæresis, q̃ cõiuratio, aut quoduis aliud crimen læsæ maiestatis: ita ex opposito maius bonũ facit, qui resistit hæresi, q̃ qui resistit coniurationi: & ita maiori præmio est dignus. Forte quis dicet, fatẽdo dignum esse, vt talis filius præmio donetur, sed satis magno premio illum donatum esse dicet, per hoc ꝙ a pœnis, quæ illi ob patris delictum erant a iure inflictæ, sit liberatus, nec opus esse, vt bona paterna illi pro præmio reddantur. Sed qui sic dixerit, nimium a veritate errabit, & ostendet se non intelligere, quanta sit differentia inter declinare a malo, & facere bonũ. Sunt enim hæc duo valde diuersa, & a se inuicẽ separabilia, quibus alia duo etiam valde diuersa respondent: quæ sunt liberari a pœna, & donari præmio. Huic boni initio, quod est, declinare a malo, respondet alterum, quod est, liberari a pœna. Non enim per hoc solum, quis liberatur a pœna, ꝙ bene agit: sed per hoc, ꝙ declinat a malo. Nam alioqui, is qui nec bene, nec male agit: sicut est dormiens, non liberaretur a pena. Soli igitur bonæ operationi respondet præmium. Et inde constat aperte filium, qui patrem de hæresi accusat, per hoc solum liberari a pœnis, quæ alioqui fuissent sibi infligendæ, ꝙ cõstat eum non esse paterni criminis imitatorem, nec iuste in illo paternæ iniquitatis exempla esse metuenda. Sed quia non solum est liber a culpa paterna, verum etiam præclarum insuper facinus addidit patris hæresim reuelando: ideo opus est, vt non solum liber a pœna: sed præmio dignus censeatur. Et sic dignus esse conuincitur, vt illi bona paterna reddanẽ. Accedit ad hæc omnia, id quod concordi sentẽtia omnes theologi docent, iustum omnem in quouis bono opere, quod pro altero egerit, prius sibi, q̃ alteri mereri, nec alteri mereri posse, qui sibi ipsi nõ mereẽ. Et inde theologi colligũt eum, qui in peccato mortali, & cum volũtate peccãdi persistit, quamuis instantissime, & feruentissime pro alio peccatore Deũ oret, nihil illi ad animæ salutem mereri, propterea, ꝙ sic existens: nihil sibi ipsi mereri potest. Filius, qui patris crimen reuelauit (vt supra in. 1. arti. huius quæstionis ostendimus) meretur, vt pater ab eo oblatꝰ mitius puniatur, q̃ si ab alio proderetur: ergo iustũ est, vt sibi ipsi aliquid mereatur: quum multo facilius sit sibi ipsi, q̃ alteri mereri, & certũ sit, vt prius sibi quisqꝫ, q̃ alteri mereatur. Hæc sunt, quæ de hac re pro æquitate, & congruentia præfatæ secundæ conclusionis dici posse mihi vidẽtur: quamuis illa (vt dixi) nulló modo ex iuris rigore, & necessitate probari possit. Et inde infero, vt filius quantumlibet sit Catholicus, & quãuis patrem de hæresi conuicerit, non sit tutus in conscientia, bona patris, quæ illi iure hæreditario cõpetere poterant sibi ipsi capiendo, & retinẽdo. Quia cum hoc non sit illi a iure concessum, oportet illum iudicis sententiá expectare a quo hæreditas patris, aut similis alia res, pro suæ virtutis præmio concedatur, prout in alio casu fieri decernitur. in. l. prima. C. quibus causis ser. præ. lib. accipiunt. Ante iudicis ergo concessionem male ageret filius, qui patris crimen reuelauerat, bona patris retinendo.

Multa

MVLTA ALIA AD hæreticorũ pœnas pertinentia potuiſſem in hoc ſecundo libro pertractare, quæ omnia multiplici ratione motus prætermiſi. Nam eorum aliqua adeo ſunt aperta, vt vel mediocriter doctum latere non poſſent. Deinde ſi quæ forte difficilia, & recondita ſunt, de quibus nihil in hoc ſecundo lib. diſſerui, ea non ad pœnas (vt ego arbitror) ſpectant: ſed ad ſolos proceſſus per quos iudex ad ſententiam dicẽdam progreditur, ſpectare puto. Quæ cum ſint ab eo, quod a principio operis dicere ſtatui, longe diuerſa neceſſario ſunt a me omiſſa, ne longe ab ſcopo me diuertiſſe a multis accuſarer. Accedit ad hæc illarum rerũ qualitas, & cõditio. Nam ea, quæ omiſimꝰ talia ſunt, vt melius de illis iuriſperiti, q̃ theologi diſſerere poſsint, & ob eam potiſsimã cauſam illis neceſſario relinquẽda eſſe cenſui.

SECVNDI LIBRI
Finis.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM, IN TERtium Librũ de Iusta hæreticorum punitione,

PRAEFATIO.

QVISQVIS populi regendi curam habet, si iuste, & sancte suũ cupit exequi ministerium id præ omnibus optare, & pro illo assequendo nihil intẽtatũ relinquere debet, vt nulla perpetrent̃ scelera, quæ nisi remissus, & prorsus negligẽs haberi velit, sit necessario puniturus. Nam qui flagitia, quæ punire valeat in subditis suis optat, & quærit, is non Rex: sed tyrannus, nõ pastor: sed lupus, non iudex, sed carnifex merito censendus erit.

Nec satis est Regi, aut Episcopo, aut cuiuis alteri regiminis curam habenti, ꝙ crimina, aut scelera nulla cõmitti optet: sed opus est, vt diligenter procuret, & totos huic rei neruos impendat, vt hoc ipsum, qđ optat, eueniat.

Nam si ob illius negligentiã aliquod horum contigerit, id omne illi erit merito imputandũ, & de omni tali illum Deo rationẽ exactissimã reddere oportebit. Oportet enim, vt omnes mundi rectores quocunq; nomine illi censeantur, intelligant se non in hoc solũ a Deo positos esse, vt crimina puniãt: sed potius, vt id primum procurent, ne vlla scelera ꝑpetrent̃. Rector enim & populi gubernator bonũ, & pium medicum in hac parte imitari debet, qui si tuendæ alicuius hominis salutis curam suscepit, non solum nititur illũ postq̃ ægrotauerit, pristinæ restituere saluti: sed ne in morbum aliquem incidat omnem adhibet diligentiam. Si medicum imitari dedignantur Principes, aut Episcopi, aut quiuis alii orbis rectores, vel Deum ipsum, qui totius mundi sapientissimus est gubernator, & rector, non est cur imitari dedignentur. Inspiciant ergo illum omnes Christiani orbis rectores: & si recte, quæ illis commissa sunt administrare cupiunt, faciant iuxta diuinum exemplar, quod illis sacra ostendit scriptura. Deus siquidem (vt sacræ nos docent literæ) neminẽ perire cupit: sed vult omnes nos saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. (1. Tim. 2.) Neminem certe perire voluit, aut a recta iustitiæ linea, vel latũ pilum discedere: qui ne vllus vnquam (nisi vltroneꝰ & lubẽs) errare posset, certissimam omnibus, qua vitam possent assequi sempiternam viam ostendit, paratus præterea semper iuuare omnes, qui suo destituti auxilio frustra illã assequi conarentur. Docet Deus bonum, hortatur ad illud, promissis allicit, flagellis premẽtibus vrget, incipientes iuuat, progredientes comitatur, & fouet. De quouis peccato ne incauti in illud incidamus sæpissime admonet. Si nos peccato proximos videt, acerbissimis pœnarum minis nos ab illo deterret. Si iam collabẽtes conspicit, supponit manum suam, vt non collidamur. Quia

hostes

hostes nos circunstant, qui nos ad peccatum semper impellere conátur, amicos, ne dicá pedagogos, nobis angelos contulit, qui nos contra hostes iuuarét, & quà possent parte ab illis tuerentur. Tam feruentem deniq; voluntatem conseruandi nos in bonitate, & a malitia auertédi Deus habet, vt pro hac re nihil illum prætermisisse videatur. Fateamur ergo omnes cum propheta, atq; vt acceptum Deo feramus, necesse est: q nisi Dominus adiuuisset nos paulominus in omne peccaptum lapsi fuissemus. Hanc igitur immensam Dei misericordiam, & vigilantissimam, quá nostri perpetuam ille curam habeat, vel aliqua ex parte imitari deberent quotquot Dei loco præsunt, quos ille ad sui populi gubernationem varios instituit ministros, vt quemadmodum illum in prælatione imitantur, ita etiam imitentur in cura & diligentia, vt omnes, quas potuerint exerceant vires, vt subditos suos in virtute custodiant, & a vitiis auertant. Quod si tam exactam circa reliqua omnia scelera oportet rectores adhibere diligétiam, vt illis ne oriantur, occurrant: tanto iustius est, vt eam ipsam diligentiá ne hæreses nouæ oriantur, aut veteres reuocétur, adhibeant: quanto hæresis reliquis omnibus peccatis noscitur esse peior, atq; pestilentior. Si diligenter vigilare debent rectores, ne furta, homicidia, adulteria, aliaq; id genus crimina in populo fiant, multo iustius est, vt diligenter attendant, ne hæreses in populo oriantur, quæ multo plus nocumenti possunt toti populo inferre. Hæresis em̃ sola est quæ totius Christianæ religionis fundamentum, quod fides est, impetit, atq; prorsus euertit, quo sublato reliqua omnia, si quæ aderant bona, statim corruere est necesse. Cum igitur tanta necessitate Christiani orbis rectores non solum hæreses extinguere, sed illas ne insurgant impedire cogantur, ne solam nudá monitionem eisdem rectoribus præbuisse videar, decreui in hoc tertio Libro viam certam illis ostendere, quá, si volunt, facile possunt hæresibus, ne oriantur, occurrere.

MVLTAS ESSE VIAS docetur, quibus cómode possunt hæreses impediri, ne oriantur, & de vna illarum specialiter disseritur in hoc Capite. I.

QVONIAM NEcessarium est Principibus, & aliis omnibus totius reipublicæ Christianę rectoribus quocunq; nomine illi censeátur, vt diligenter omnes iuxta suæ prælationis obligationem, & potentiá inuigilent, atq; laborét, vt nullæ vnquam oriátur hæreses: ideo operæpreciũ me facturum existimaui, si vias aliquas, quibus hoc commode fieri possit, illis ostendero. Vias autem ad id faciendum, & si multas alij forte possent docere: ego tamen vnam latissimam, & certissimam viam ostendam, quæ tamen postea in varias diuiditur vias. Oportet enim omnes auferre occasiones, quæ possunt ansam hæresibꝰ præbere, euellere om̃es radices, ex quibus perspicuum est hæreses facile posse nasci. Hæc mihi re vera visa est certissima, & rectissima via, qua commode possunt hæreses, ne oriantur, impediri. Nam sublata causa necesse est etiá tolli effectus, qui ab illa ꝓdire debuissent. Nec melius res aliqua impediri potest

potest, ne oriatur, quam si causas omnes quæ illá ginere possent sustuleris. Hoc igitur cum sit adeo notissimum, vt nemo posit inficiari, superest hæresum radices ostendere, vt illis aperte ostensis, ad illas euellendas Principes omnes accingantur, & sic ne hæreses nascantur, efficiant. Radices, & causæ hæresum variæ sunt, & duplici nomine censentur. Quasdam dicere possumus intrinsecas eas videlicet, quæ latent, & fixæ sunt in animab⁹ eorum, qui hæreses tenent. Aliæ causæ, & radices dicentur extrinsecæ, aut si mauis externæ, & sunt illæ, quę foris sunt, & extra personam illam, quæ est in hæresim lapsa. De causis intrinsecis hoc solo cap. differemus: quoniam istarum ablatio magis ad singulas quasq; personas, quam ad principes, aut rectores, spectat. De aliis vero extrīsecis causis, quæ multę, & varię sunt, & facilius a Principibus possunt auferri, per multa cap. pertractabimus. A causis igitur intrinsecis incipiens: dico certissimam, & indubitatam, atq; præcipuam hæresum causam esse propriū hominis peccatum. Et hoc aperte declarauit Salomō, qui de puero ante tempus ex hac vita sublato loquens, ait:

Sapi. 4. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Quibus verbis nos docet malitiam esse tam potentem, vt intellectū hominis ex vno iudicio vero in aliud falsum, atq; peruersum mutare valeat. Nam voluntas (vt experientia nos docet) sæpe trahit ad se iudicium rationis, ita vt intellect⁹ ea iudicet bona, quæ videt voluntatē amare, & illa dicat esse mala, quæ scit volūtatē odisse. Propterea Aristoteles in Ethi. censet omnem malum esse ignorantem. Quod non ideo illum dixisse putandum est, q̧ existimauerit omnem malitiam voluntatis ab ignorantia oriri: sed potius e contrario: quia ex omni voluntatis malitia aliqua oritur ignorantia, quæ iuxta mensuram affectionis ipsius voluntatis crescit, aut minuitur. Licet voluntas (vt Augustinus ait) non posit velle, aut nolle, nisi id, quod est ab intellectu præcognitum, non tamē opus est, vt antequā voluntas velit aliquid, aut nolit, intellectus illud iudicet esse bonum, aut malum: sed satis est, vt simplici cognitione illud præcognouerit, nulla prorsus bonitatis, aut malitiæ habita ratione: prout quotidie contingit in his, qui sine consilio, & deliberatione operantur, non consyderātes, an bonum sit an malū id, quod facere decernūt. Post hāc volūtatis electionē, in intellectus sæpe iudicat iuxta voluntatis imperium, & inde oritur, vt homo sic iudicans peccet. Nam licet in intellectu non posit esse peccatum, propterea q̧ ille non libere operatur: est tamen peccatum in volūtate a cuius imperio, & affectione mouetur intellectus, vt hoc aut illud iudicet. Impotens siquidem, & effrenata affectio voluntatis prorsus euertit iudicium rationis. Et hoc est, quod ait Iob: Animæ esurienti etiam amara dulcia esse vidētur. Et hæc Iob. 6. est illa cæcitas animæ, quæ a malitia voluntatis causatur. Nam de Iudæis, qui odio, & inuidia moti Christum saluatorem nostrum occiderunt, Salomon loquens ait: Malitia eorum ex Sapi. 2. cæcauit eos. In principio quidē ex scripturis sacris, & temporū coniecturis, & ex mirabilibus per eum factis bene intellexerunt Christū saluatorem nostrum esse verum Mesiam in lege promissum, quū videlicet (iuxta parabolam Saluatoris) dicebant: Hic est hæres, venite, occidamus eum. Sed post- Mat. 21. ea quia illorū malos mores arguebat, & increpabat, irreconciliabili odio il-

lum

lum persequebant: & quia populum illi nimium affectum, atq; credulum videbant inuidia in illum exarserunt. Quæ adeo illorum mētes occupauit, vt illos prorsus excæcauerit, ne vera de illo iudicare possent, aut bene aliquid de illo sentire. Et iuxta hoc tempus ac
1. Cor. 2 cipiendum est, quod Paulus ait: Si cognouissent: nunquā Dominū gloriæ crucifixissent. Cognouerunt enim illum (vt dixi) sed quādo crucifixerūt, iam non cognoscebant: quia malitia illorū (vt dixit Sapiēs) excæcauit eos. Et hoc mihi significasse videntur philosophi, & poetæ: quum amorem pingere volētes cæcum illum pinxerunt. Qua pictura nos docere voluerunt affectus nostros causam esse aptissimā, q̄ sæpe in iudiciis nostris erramus, & cæcutimus. Ex qua mentis cæcitate facillime hæreses oriuntur. Ideo Anselmus exponens illud Pauli ex epistola
Ephes. 5 ad Ephesios: Vt non circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia ho-
Anselm. minum, ait: In nequitia hominum dixit: quia hæresis non est, nisi in anima subdita peccatis: quia peccata commissa sunt causæ, vt Deus pmittat eos errare in barathrum hæresis. Hæc ille. Ob hanc causam dæmones generis humani acerbissimi hostes volentes in varios errores, & hæreses homines protendere, prius illorum voluntates ad peccata solicitāt, vt illæ ardenter affectæ, intellectus suos postea in eandē sententiam venire faciant. Hoc enim optime intellexerat Dauid, quum dæ-
Psal. 118. mones ipsos alloquens dicebat: Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. Timebat quidē in scrutinio mandatorum Dei errare, si malignorum spirituum tētationes voluntatem suam in peccatum impulissent. Quod etiam in Palestinis illis figuratum esse cognoscimus, qui (vt sacra refert historia) puteos, quos Isaac fode- Gen. 29
rat, terræ congerie replebāt, ne vllam ex illis Isaac clarā posset haurire aquā. Putei illi profūda secreta sacræ scripturæ, aut mysteriorū diuinorum mihi figurasse videntur, propterea q̄ Salomon ait: Aqua profunda, sapientia in Prou. 18.
corde viri. Ille ergo cum Isaac puteos fodit, qui reconditos sacræ scripturæ sensus, & Dei profunda mysteria inquirit. Sed hos puteos occulte terra replēt Palestini: q̄a nobis diuina mysteria inquirentibus dæmones terrenas ingerunt cogitationes, quib9 nos ad peccata, si possint, aut allicere, aut impellere valeāt, vt amore terrenarū rerū repleti veræ doctrinæ aquā haurire non possimus. Cum igitur ex supradictis iam manifestum euadat, errorem intellectus ex peccato, & ex malitia voluntatis oriri: fit inde, vt quemadmodum varia sunt in hominibus vitia, & peccata, ita etiam variæ sint in eisdem radices variaq; semina, ex quibus variæ etiam possunt hæreses oriri. Aliquando hæreses oriuntur ex superbia, & ambitione, aliquando ab auaritia, aliquando a carnis illecebris. De superbia non oportebat longam protendere disputationem, vt illam ostendamus esse hæresum radicem, cum aperte dixerit Sapiens illam esse omnis peccati initiū. Sed licet su- Eccli. 10
perbia sit omniū peccatorum parēs, & origo: speciali tamen quadam ratione dici potest magis esse hæresum mater quam cæterorum omnium peccatorum, propterea q̄ hæreses omnes proximius oriuntur a superbia, quam reliqua omnia vitia. Nam superbia efficit, vt plura, quam par est homo de se sentiat, plura se scire putet, quam re vera scit, plura se posse existimet, quam potest, & inde euenit, vt suis viribus, suæq; prudentiæ nimium fidens facil-

lime

lime erret, putans se suis viribus difficillima quæque posse intelligere, & occulta sacræ scripturæ mysteria propria virtute posse penetrare. Contra tamen
Psal. 118 Dauid sentiebat, qui ait: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Et iterum: Reuela oculos meos, & consyderabo mirabilia de lege tua.
Gen. 11. Ideo viri illi, qui turrim Babel ædificantes cœlum conscendere voluerunt aliquibus sacris doctoribus hæreticos significasse sunt visi: qui cœlum etiam vt illi conscendere nituntur, quando proprio ingenio freti secreta cœlestia se posse rimari contendunt. Eucherius enim libro secundo super Genesim capite septimo, iuxta hunc sensum illam historiam interpretatur. Magna quidem superbia est ambulare in magnis, & in mirabilibus super se: aliorũ omnium iudicia, & sentẽtias contemnere, suo iudicio tantũ tribuere, vt illi soli plus quam cæteris omnibus fidat. In pœnam tantæ superbiæ Deus illos ignorãtiæ cæcitate percutit, vt nõ intelligant multa: sed pessime errent in illis, quæ si humiliter de se sentirẽt, facillime intelligere valerent. Nam de huiusmodi superbis, qui multa de se
Rom. 1. opinantur Paulus ait: Obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. Et Sa
Prou. 11 lomon in Prouerbiis ait: Vbi humilitas ibi erit, & sapientia. Quibus verbis ignorantiam, & errorem videtur ex opposito tribuisse superbiæ. Et bea
Gregor. tus Gregorius ait: Lumen veritatis elatis mentibus absconditur. Ideo hæreticis elatis, qui iudicium suum totius ecclesiæ iudicio preponere non verentur, Deus per Ezechielem prophe
Ezec. 13 tam minatur sic inquiens: Væ prophætis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Prophetas insipientes hic dixit hæreticos, quibus eo, quod spiritum suum, & non Dei sequuntur, datur cæcitas in pœnam, vt nihil videant. Nam beatus Hieronymus in commentariis super Ezechielem, præfata verba Ezechielis censet de hæreticis esse intelligenda sic inquiens: Cum propheta- Hieron.
rum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisque commune sit, in eo differunt: quod boni prophethæ dicuntur esse sapientes: mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad ecclesiasticos viros: alterum ad omẽs hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes sequuntur spiritum suum: quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde vaticinãtur: vnde & nihil vident. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertissime constat, inde hæreticorum omnium hæreses oriri: quia illi superbia elati spiritum suum sequi volunt. Nam si spiritum ecclesiæ, qui vtique est spiritus Dei, sequi voluissent nunquam aberrassent a recta fidei Catholicæ regula. Sed hæc de superbia in genere dicta sunt. Quapropter de quadam illius specie, quæ ambitio, seu immoderatus honoris appetitus dicitur, aliquid addere oportet, vt in specie ostendamus illam esse apertam hæresum causam.

Omnes ferme hæretici præsertim hæresiarchæ honores huius mundi appetunt, volunt ab omnibus æstimari, & in precio magno apud omnes haberi: quod cum alia via se assequi non sperent, hæreses nouas confingere procurant, vt per illas magistri dicantur, & populi duces. Præterea notissimum est ambitionem fuisse plurimorum schismatum causam: quia volentes multi præesse aliis, & nolentes subiici, discesserunt ab obedientia illorum, quibus subesse debebant, &

sic schisma fecerũt. At nullum est schisma (vt Hieronymi verbis vtar) quod nõ sibi aliquã hæresim cõfingat, vt recte ab ecclesia recessisse videatur. Hæc Hieronymus super epistolam ad Titum. Ex primo igitur ad vltimum gradatim progredientes euidenter colligemus ex ambitione sæpe hæreses nasci, quoniam ex ambitione oritur schisma, & ex schismate hæresis. Primam quæ, post Christi in cœlos ascensionem, orta est hæresis, ambitio peperit. Nam Simon ille Magus, cuius in

Act. 8. actib⁹ apostolorum Lucas meminit, fuit (vt Eusebius cesariensis refert) primæ hæresis inuentor, tam furiosa ambitione vexatus, vt conatus fuerit pro Deo a populo haberi, & vt talis adorari, quod postea dæmone solicitante, & Deo permitente assecutus est.

Iustinus Nam Iustinus martyr in Apologetico quem pro fide nostra ad Imperatorem Antoninũ scripsit, refert illum sub Claudio Cesare fuisse Romæ declaratum Deum, & velut talem simulacri honore donatum. Quod simulacrum (vt Iustinus ait) fuit in flumine Tiberis inter duos pontes collocatum habens titulum latinis literis scriptum. Simoni Deo Sancto. Quem omnes Samaritanos, & nonnullos ex cæteris gentibus tanquã summum Deum adorasse idem Iustinus refert. Ex hac tam effrenata atq; Luciferina Simonis ambitione orta est voluntas illa emendi (vt Lucas in actibus ait) donum Dei pecunia, & ex voluntate error intellectus, quo credidit id licite fieri posse. Ob hoc solum, potestatem communicandi spiritum sanctum Simon hic emere voluit, vt vel hac occasione certatim ad illum pro Dei dono ab illo impetrando populi confluerent, & sic visa tantæ rei nouitate illum populi tanquam Deum venerarentur, quod ardentissime affectabat. Ex hac etiam radice orta est hæresis Aerij dicentis simplicem sacerdotem esse prorsus æqualẽ Episcopo, nec aliquod esse inter illos discrimen. Nam Epiphanius in libro octoginta hæresum de hoc Aerio differens, ait: q̀ videns Eustachium quendam condiscipulum suum ad Episcopatũ peruenisse, quem ipse assequi non potuerat, cæpit inde perturbare omnia & dicere Episcopum non esse simplici sacerdoti superiorem, vt vel hac via parem se Episcopis faceret. Idem contigit Ioanni Vuiclef, qui (vt de illo refert Thom. Vualdeñ.) ambiuit in Anglia Episcopatum Vigorniẽsem, quẽ quia obtinere non potuit, in eundem Aerij errorẽ lapsus est, dicens nullum prorsus esse discrimen inter Episcopũ & quẽq; alium sacerdotem. Idem prorsus credo euenisse hoc nostro sæculo Luthero, & aliis multis qui post illum surrexerunt hæresiarchis, qui licet in aliis multis dogmatibus sint inter se diuisi, omnes tamen concorditer cum Aerio & Vuiclef sentiunt sacerdotes omnes esse pares, nullumq; Episcopum imo nec Papam agnoscunt potestate & ordine superiorem. Vellent quidem omnes illi se esse Episcopos imo & Summos Pontifices, quod si assequerentur non contemnerent nec se adeo submitterent, vt inferioris ordinis sacerdotes sibi ipsis pares facerent. Quia tamen id se posse assequi desperãt, ne illis quos irrecõciliabili odio prosequuntur, subiici videantur, in hanc pestilentissimam hæresim proruperunt dicẽtes nec Papam cæteris Episcopis, nec Episcopos aliis sacerdotibus esse superiores. Hos omnes hæreticos figurasse mihi videntur Dathan & Abiron, qui sacerdotium quod illis lege competere non Num. 16

poterat, ambierũnt: & ob hoc contra Moysen & Aarõ eleuati sunt, & schisma in populo fecerunt. Ad hunc modũ Lutherani & alij recentes hæretici, sanctæ ecclesię corpus disiungere nitũtur dum caput quod Deus huic corpori dedit, hoc est, Summũ Pontificẽ lacerare dedecorare impiis maledictis nõ cessant, & (qđ omniũ pessimũ est) a corpore tollere conantur. Neq; aliud ab istis hæreticis in Papã nunc fit quã a Dathã, & Abiron tunc in Moysen tẽtatum est. Iustus tamen Deus, qui, sicut illos tunc horrẽda & insueta morte puniuit, ita etiam istos om̃es miserrima morte de hac vita tollet, apertaq; terra in infernum coniiciet, perpetua obliuione sepeliẽdos. Altera hæresum radix est auaritia, prout apertissime docuit Paulus in priore ad Timotheũ epistola, sic dicens. Qui volũt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa & nociua quæ mergunt hominẽ in interitũ & perditionem. Radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidam appetẽtes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. In medio illius amphoræ, quam Zacharias propheta vidit egredientem, mulier sedebat, quę dicebatur impietas. Quod amphora illa auaritiam significet, angel⁹, qui loquebatur prophetæ, ex nomine, quo amphorã appellauit, apertissime demonstrauit. Hic est (inquit angelus ad Zachariam) oculus eorũ in vniuersa terra. Nihil autẽ est, quod magis homines aspiciant, quam auaritiam. A maximo vsq; ad minimum (ait Hieremias propheta) omnes auaritiæ student. In medio igitur amphoræ sedere impietatem, idem nobis significat, ac si apertius dixisset, q̃ in ipsis auaritiæ visceribus sedet defectus religionis, & fidei. Nam sicut pietas

auaritia.

I.Tim, 6.

Zach, 5.

Hiere. 6.

ad religionem pertinet, ita ex opposito impietas defectum religionis significat. Ex hac pessima radice videlicet auaritia nata est illa pharisæorum hæresis, qua docebant iudæos, melius esse aliquid in templo offerre, quã parentibus egentibus distribuere. Ex eadem pestilente radice orta est etiam hæresis Græcorum, qui (vt Guido Carmelita de illis refert) dixerunt vsuras esse licitas. Inde oritur etiam hæresis eorum qui putant simoniam esse licitam. Neq; hoc solo contenta est auaritia q̃ hæreses generat: sed tanquam bona mater illas nutrit et fouet, ne ob defectum nutrimenti necessario perire cogantur. Nam beatus Iob inter multa quæ subtiliter, figuratiua quadam (vt solet) locutione de hæreticis differit, hoc vnũ admiscet, q̃ radix iuniperorũ sit cibus eorum. Quæ verba interpretãs beatus Gregori⁹ in moralibus, ait: Quid per radicẽ iuniperi nisi auaritia designatur, ex qua peccatorũ omnium spinæ producuntur? De qua per Paulum dicitur. Radix omnium malorũ est cupiditas. Ipsa quippe latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omniũ patenter producit in opere. Quas videlicet punctiones ab hac radice surgẽtes statim prædicator egregius insinuat, quum subdit. Quam quidam appetẽtes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Qui enim multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice punctiones. In iuniperis ergo peccata, in radice vero iuniperorũ, quid aliud quam auaritiam, id est, materiã intelligimus peccatorũ? Quia igitur plerũq; hæretici sola in verbis suis exteriora lucra sectantur, nec ignorãt: quia peruersa astruũt, sed erroris prædicamenta non deserunt, dũ sumptus percipere quasi doctorum volũt, bene

Matt. 15.

Iob, 30.

Gregor.

I.Tim. 6.

de

de eis sancti viri nunc voce dicitur. Et radix iuniperorum erat cibus eorum. Quia dum totis mentis suæ sensibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento vescuntur, de quo nasci procul dubio peccatorũ sequentium pũctiones solent. Qui si quãdo in sacro eloquio quædam quasi prudenter inueniunt, quæ dum non intelligũt, pro suis esse assertionibus suspicãtur, mox miseris auditoribus suis quorũ non animas: sed substantias appetunt, hæc vociferãtes aspergũt. Hactenꝰ Gregorius. Et certe vt ex multis coniecturis suspicari licet, ego opinor multos ex istis recentibus hæresiarchis, qui modo in Germania versantur, a sola auaritia detineri, ne resipiscãt. Nam (vt audio) omnibus illis sunt stipẽdia publica, & non parua in ciuitatibus variis assignata. Et de aliquibꝰ eorũ legi hac sola ratione esse nimium ditatos, qui tamẽ antea nec ad victus sufficiẽtiam habebant. Ne igitur has, quas nimium appetunt diuitias amittant, ab hæresibus discedere nolunt, quamuis se errasse intus agnoscant. Et de hac radice non est mihi mens plura nunc dicere: quoniã supra quũ de pœnis hæreticorum disserui, longiorem de hac re sermonem feci.

¶ Tertia demum hæresum parens & origo est carnis voluptas, quę leni quadam, & suaui violentia intellectum ad affectum voluntatis trahit, quamuis ante ille vehementer repugnauerit voluntati. Solent enim esse multo potẽtiores in hac re carnis illecebræ, quam honores & diuitiæ. Quod carnis voluptas attenuet intellectus aciem, & illum sæpe obtenebret, ne secreta fidei mysteria carnalis homo intelligere valeat, aperte docet Esaias propheta, sic inquiens. Quem intelligere faciet auditum? Huic autẽ quæstioni ipsemet propheta respondẽs, ait: Ablactatos a lacte, auulsos ab vberibus, hoc est, a carnis delitiis separatos. Si hos solos Deus intelligere facit mysteria fidei, quæ illis dicũtur, necessario cõsequẽs est, vt qui non sunt ablactati a carnis illecebris, non intelligant, quæ audierint: quoniam ipsæ illecebræ hebetãt intellectum, & aliquando illum prorsus obscurant. Fascinatio nugacitatis (inqt Salomõ) obscurat bona: & incõstantia concupiscentiæ transuertit sensum sine malitia. Hinc igitur euenit vt qui carnis delitias nimium diligit, & post illas effrenatus currit, illas bonas esse dicat, & licitas esse putet, & sic in hæresim labatur. Ideo Paulus Romanis scribens ait: Rogo autẽ vos fratres vt obseruetis eos, qui dissensiones et offendicula pręter doctrinã quã vos didicistis, faciũt: & declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo dño nõ seruiũt, sed suo vẽtri. Quę verba Theophilactꝰ interpretãs in cõmentariis super epistolas Pauli, ait: Ex hac igitur vẽtris ingluuie et vitiorũ seruitute, omnes eruperũt hæreses. Hęc ille. Et iterũ in epistola ad Ephesios hoc ipsum iã nõ rogat Paulꝰ sed præcipit, sic inquiens: Hoc igitur dico et testificor in domino: vt iã non ambuletis sicut & gentes ambulãt in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habẽtes intellectũ, alienati a vita Dei per ignorantiã quæ est in illis propter cæcitatẽ cordis ipsorũ, qui desperantes semetipsos tradiderũt impudicitiæ, in operationẽ immũditiæ om̃is. Ecce vides Paulũ dicentẽ ab impudicitia et immũditia euenisse gẽtibꝰ ingnorãtiã, obscuritatẽ, tenebras, deniq; cæcitatẽ cordis. Ob q̃ causam Ephesios admonet & cõtestat̃ in dño, vt ab illis vitiis abstineãt, ne in similes tenebras & cordis cæcitatem incidant. Præterea, inter plurimas luxuriæ spe

Margin notes: Esa 28. — Sap. 4. — Rom. 16. — Theoph — Eph. 4.

cies quas enumerat beat⁹ Gregorius libro vigesimo primo moralium, vna est cæcitas mentis. Quod non fecisset nisi certo sciuisset mentis cæcitatem a carnis libidine tanquam ex certissima matre generari. Scelestissimi illi senes qui exarserunt in concupiscentiam Susannæ (vt sacra docet histo-
Dan.13. ria) euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, vt non viderent cœlum, neq; recordarentur iudi-
Iudi.16. ciorum iustorum. Sanson ille omniũ hominum fortissimus nunquam fuisset a Pphilisthæis excæcatus, nisi prius in brachiis Dalilæ suam amisisset fortitudinem. Sic etiam anima nostra, quæ per voluntatis arbitrium tam fortis a Deo effecta est, vt a nullo cogi posit, & nulli rei nisi volens succumbat, quia prius ad carnis delitias declinans, mollescit, & vires suas natiuas non exerit, ideo excæcatur ne vera a falsis discernere posit: sed illas carnis delitias non solum licitas: sed summe bonas esse putet. De hac re cum tam multa sint exempla, opus est aliqua in medium proferre, vt vel inde lectori persuadeamus verum esse quod dicimus. Ex hac nempe radice prodiit Basilides, qui obscænas quasq; libidines licitas esse docuit. Erat enim (vt de illo Epiphanius refert) homo libidinosus & omnem carnis turpitudinem amans. Inde etiam nata est cherinti hæresis, qui docuit carnis delitias in promissa beatitudine futuras, ex hac radice Adamitarum conuenticula prodierũt. Inde etiam Anabaptistæ hoc nostro seculo, qui cum aliis vetustioribus hæreticis promiscuum vagumq; cõcubitum omnibus permittunt. Hinc illa Aerij hæresis ieiuniorum obligationem, virtutem & meritum prorsus reiiciens. Ab eadem radice prodiit Iouinianus matrimoniũ æquans virginitati. Ex eadẽ nata est Begardorum & Beguinarum hæresis docens omnem coitum vrente carnis libidine esse licitũ. Inde etiã, vt omnibus notum esse potest, orta est maior pars hæresum, quæ hodie extant in Germania. Est enim fere tota illa prouincia compotationibus, voracitatibus, cæterisq; carnis voluptatibus nimium dedita. Et ideo Martinus Lutherus falsus illorum propheta, ab antiquo generis humani hoste suasus, illa prædicare & docere decreuit, quæ nouit illis esse amica, & ideo libentius ab illis suscipienda. Ecce iam ostẽdimus tres radices, a quibus sicut reliqua omia peccata (vt ait Ioannes) 1.Ioã.2.
ita etiam hæreses oriuntur. Hæ sunt honores, diuitiæ, & delitiæ. Adde q̃ hæc peccata non solum sunt causæ q̃ ipsi peccatores illorum perpetratores errent: sed etiam vt errent doctores alioqui boni a quib⁹ illi edoceri debẽt. Nã sicut propter peccata populi De⁹ malos rectores: ita etiam falsos doctores permittit. De malis rectoribus dicit̃ in li. Iob. Regnare facit hominẽ Iob.34.
hypochritam propter peccata populi. Quem locum interpretãs beatus Gregorius in moralibus ait: Pro qualita Gregor.
tibus subditorum disponuntur acta regentium, vt sæpe pro malo gregis, etiam vere boni delinquat vita Pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum cõscius David propheta, tumore repentinæ 2.Reg.
elationis inflatus populum numeran 24.
do peccauit: & tamẽ vindictam populus David peccante, suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundũ meritum plebiũ disponũtur corda rectorũ. Iustus vero iudex peccãtis vitiũ ex ipsorũ animaduersione corripuit, exquorũ causa peccauit. Hæc Gregorius: De malis doctoribus & falsis prophetis, q̃

propter

propter peccata populi illi mittantur a Deo, aperte satis docet Paul⁹ in posteriore ad Thessalonicenses epistola sic
2.The.2. dicens. Pro eo q charitatem veritatis non receperũt vt salui fierẽt. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Nec solos malos doctores Deus populo propter illius peccata mittit, sed quod magis mirandum est, doctores alioqui bonos & veros propter iniquitaté populi aut particularis hominis doctrinam quærentis, errare permittit. De qua re ipsemet Deus testimoniũ præbet per Ezechielem prophetam, sic dicens: Qui
Ezec.14. posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me, ego Dominus respondebo ei in multitudine immũditiarum suarum. Et post pauca addit. Et propheta quũ errauerit, & locutus fuerit verbum, ego dominus decepi prophetá illum. Et extendam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israel, et portabit iniquitatem suá. Iuxta iniquitatem interrogantis, iniquitas prophetæ erit. Hæc sunt verba Dei per Ezechielem prophetam. Et sicut voce cõminatus est Deus, ita etiá re ipsa illum comprobasse sacræ testantur literæ. Nam quum Achab rex Israel petiit a quadringentis circiter prophetis an ire deberet ad oppugnandũ Ramoth Galaad, deinde consuluit Michæam prophetam Domini de ea
3.Re.22. dem re, qui dixit Regi: Vidi Dominũ sedẽtem super solium suũ, & omnem exercitum cœli assistentem ei a dextris & a sinistris: Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israel, vt ascendat in Ramoth Galaad? Et dixit vn⁹ verba huiuscemodi, & alius aliter. Egressus est auté spiritus & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum: cui locutus est dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar & ero spiritus mẽdax in ore omnium prophetarũ eius. Et dixit dominus: Decipies & præualebis: Egredere & fac ita. Hactenus sacra Regum historia. Non potuit apertius & certius testimonium pro confirmatione eorum quæ diximus afferri. Erat quippe Achab Rex malus, & ideo iuxta illius iniquitatem similes illi prophetas qui illum deciperent Deus dedit. Qua propter ego censeo, Deum propter multa Germaniæ peccata siue publica siue occulta, quæ omnia ille optime nouit, tá multos hæresiarchas illi prouinciæ dedisse, qui illam tam peruerse docerent & in tam execrãdos errores perducerent. Neq; mihi aliud persuadere possum nisi q iuxta iniquitatem illius (vt per Ezechielem prophetam minatus fuerat) iniquos et fallaces doctores dedit. Ex omnibus istis tam apertis scripturæ sacræ testimoniis, euidentissimum esse cõstat præcipuam & certissimam omnium hæresum causam esse peccatum. Hanc tamen hæresum causam christiani orbis rectores siue ecclesiastici illi sint siue seculares, prorsus tollere nõ possunt. Quoniam peccatum cuiusque hominis cum a voluntate illius pendeat peccatum dici possit, non potest princeps aliquis quisquis ille sit & quamlibet potens, illud prorsus impedire, ne ab alio committatur: quia non potest alterius voluntatem cogere vt bonum prosequatur aut a malo discedat. Potest quidem ad bonum vocibus, & præmiis hortari, & malum rationibus multis dissuadere, & minis ab illo auocare: ad nihil tamen horum voluntatem cogere potest. Potest etiam cogere ne multa peccata exterius opere exerceant homines,

vt tamen illa exercere interius non appetant, id nullus princeps quamlibet potens efficere valet. Ipsi ergo homines omnes, quoniam sui arbitrij potestatem habent, hanc hæresum causam in seipsis cũ Dei adiutorio tollere possunt. Quisquis igitur ab hæresibus se illæsum seruare cupit, a vitiis primũ cauere conetur, ne peccatis excæcatus per deuios quosq; vagetur errores, & pedibus offendens in hæresũm foueá prolabatur. Quod si semel iam excæcatus est, & in hæresim lapsus, nulla illi alia patet ad visum recuperádum via, nisi vt cum cæco secus viam sedente,
Luc. 18. clamet ad dominum & dicat. Iesu fili Dauid miserere mei. Illum autem sic clamantem non deerunt hæretici qui increpẽt vt taceat, & dicant non esse illi opus oratione, quippe qui rectam teneat fidem, & in illa debere persistere. Sed illis sic increpantibus, ille multo magis (vt cæcus ille secus viam sedens faciebat) clamare ad dominum debet, & misericordiam illius supplex & importun9 implorare. Vt autẽ ille a Deo exaudiatur, op9 est vt vitia omnia præterita deserat, ambitionem fugiat, auaritiá deuitet, carnis voluptates táquam præsentaneum quoddam venenum procul a se abiiciat. Pro peccatis præteritis defleat, & per singulas noctes, regium prophetam imitatus, lectum suum lauet, & lachrymis suis stratum riget. Deinde, vitam pristiná in meliorem aliam commutet, vt deinceps diuina mandata ad vnum vsq; custodire nitatur. Quod si fecerit, benignus est Deus qui illum in cæcitate non dimittet, sed illuminabit oculos ei9, vt agnoscat suum pristinum errorem, & illo deserto, ad fidem Catholicam a qua ante discesserat, velocissime recurrat. Hoc enim Paulus docet,
Ephe. 5. sic inquiẽs. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Prius vt surgat, a peccatore exigit: & deinde illuminationem promittit. Hinc est q data lege filiis Israel, illisq; non intelligẽtibus miracula quæ Deus pro illis fecerat & quotidie faciebat, dixit illis Moyses. Custodite verba pacti huius, & implete ea, vt intelligatis vniuersaq; facitis. Deu. 29. Quib9 verbis satis aperte docuit Moyses, tráſgressionẽ mandatorũ Dei potissimá esse causam q Iudæi nõ intelligerẽt, nec viderent quáta fecisset illis Deus. Propter quod a tráſgressione ad impletionem mandatorũ dei illos reuocat, vt remota cæcitatis & ignorátiæ causa, ea quæ oportebat, intelligere possent. Hieremias propheta eruditũ se dicit, nõ proprio ingenio, sed igne de super a Deo misso in ossibus eius. Tren. 1. Igne inquá illo, quẽ dominus Iesus Christus venit in terrá mittere. Et Ioannes Euangelista 1. Ioá. 2. testatur vnctionem spiritus esse, quæ de omnib9 ad salutem necessariis nos edocet. Et Christ9 saluator noster, vt duobus illis discipulis in Emaus oppidum contendentibus, scripturas aperiret, prius illorum corda inflámauit. De qua re ipsimet testimonium perhibẽt, cũ dicebant. Nonne cor nostrũ ardẽs erat, quũ aperiret nobis scripturas? Luc. 24. Ardentẽ certe oportet esse & diuino amore inflámatum, qui diuinas scripturas penetrare cupit. Qui fit igitur vt peccatores multis vitiis irretiti, qui frigidam fecerunt malitiam suam sicut cisterna aquam, possint sine vlla diuini amoris scintilla, profunda sacræ scripturæ mysteria penetrare? De Ioanne illo baptista quo inter natos mulierũ nullus vnquam propheta maior surrexit, dicit Ioannes Euangelista, q erat Ioann. 1. lucerna ardens & lucens. Prius ardẽs, postea lucẽs. Ardebat affectu, lucebat intellectu. Sibi et intra se ardebat: aliis

&

& sibi lucebat. Nisi intra se arderet, neq̃ sibi neq̃ aliis lucere potuisset. Vos igitur omẽs Germanos qui Luthero et aliis eiusdẽ classis hominib⁹ nomina dedistis, & in illorũ verba iurastis, in visceribus charitatis exhortor, et p vulnera Christi saluatoris nostri adiuro, vt, si aliquã salutis vestrę rationem habetis, pœnitẽtiam agatis ab omnibus iniquitatib⁹ vestris, & rogetis Deũ si forte remittatur vobis hæc cogitatio cordiũ vestrorũ. In felle enim amaritudinis et obligatione iniquitatis video vos esse. Nã & hoc ipsum nos pro vobis Deum supplices oramus, vt vos tanquam oues errãtes dignetur ad ouile suũ reducere. Sed nisi vos ipsi vestræ salutis curã habeatis, & pro illa impetrãda laboretis, nos soli vestrã salutẽ a Deo impetrare diffidimus. Nã de aliis vobis simillimis De⁹ per Esaiam prophetã dixit: Me etenim de die in diem quærũt, & scire vias meas volũt, quasi gẽs quę iustitiã fecerit, & iudiciũ Dei sui nõ dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo volũt. Si vos igitur verã fidẽ a Deo scire vultis, pri⁹ vos iustitiã facere oportet, & Dei mandata seruare, & Deo per bonorũ operum gressus appropinquare oportet, alioqui subsannabit vos De⁹ & dicet. Rogãt me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo nolunt.

Esai. 58.

De prima extrinseca hæresum causa, quæ est defectus prædicationis verbi Dei, quæ si tollatur, multis hæresibus ne oriantur occurretur. cap. 2.

MVLTAE SVNT aliæ, præter cuiusq̃ peccatum, hæresum causæ, quas nos extrinsecas, aut, si mauis, externas dicere possum⁹, propterea q̃ nõ eisdem personis quibus insunt, sed aliis hæresis occasionem præbent. Quibus quia principes & Pontifices facilius & commodius occurrere possunt ideo de illis sigillatim disserere, & lõgiorem de vnaquaq̃ tractatum facere decreui. Prima ex istis externis, hæresum causa, est defectus prædicationis verbi Dei. Est enim summe necessaria verbi Dei prædicatio, sine qua nullus quãuis baptizatus poterit veram fidem Catholicam assequi, & in illa sine errore perseuerare. Ea enim ad quæ credẽda Deus nos cogit, tam alta sunt, vt omnem superent intellectus humani potentiam. Nam Paulus fidem diffiniens, hoc illi quasi proprium tribuit, vt ab intellectu propria eius virtute compræhendi nõ possint, quæ illa nobis credenda proponit. Sic enim ait: Fides est sperandarum rerum substantia, argumentum non apparẽtium. Quæ verba interpretans Theophilactus in commẽtariis super Epistolas Pauli, ait: Argumentum, id est, demonstratio & manifestatio quædam incertarum rerum, nec apparentium hoc est, in conspectũ non venientium, sed fides facit vt res eiusmodi mente spectemus tanquam præsentes. Si hanc igitur habet vim fides, quid ipsi hæc vultis re ipsa perspicere, quæ sunt omnino ventura vt excidatis a fide? Hæc ille. Pręterea, idem apostolus in priore ad Corinthios epistola hoc ipsum aliis verbis docet, sic inquiẽs: Sermo me⁹ & prędicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapiẽtiæ verbis: sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum: sed in virtute Dei. Si ea quæ fide credim⁹ propria & sola intellectus virtute assequi possemus, certe fides nostra in sapientia hominũ esset. Cum ergo Paulus dicat fidem

Hebr. 11.
Theoph
1. Cor. 2

nostram nō esse in sapientia hominū, hoc ipso aperte nos docuit, mysteria nostræ fidei superare omnē intellect9
Exo.7. humani virtutē. Virga Moysi deuorauit virgas magorū Aegiptiorū. Qua in re, hoc nobis per mysterium datur intelligi, ꝙ fides & doctrina Euāgelica superat omniū philosophorū scientias. Et hoc est ꝙ Deus per Abdiā pro
Abdiæ.1 phetam prædixit, sic dicens. Perdā sapientes: de Idumæa. Ex quibus euidētisime colligitur, vt quisquis sola naturali intellectus virtute fretus, secreta fidei mysteria penetrare voluerit, ne
Eccli.43 cessario erret. Sol enim refulgēs radiis suis (vt ait sapiens) excæcat oculos.
Exo.22. Hinc est ꝙ lege Mosayca cautū erat, vt nullus leuaret cultrum super altare, super quo offerenda erant holocausta Deo. Qua rerū figura (vt sacri doctores interpretātur) significatum est, nos non debere solo ingenij acumine velle penetrare mysteria fidei Catholicæ, quæ nomine altaris significata est, vt
Gregor. Gregorius docet, sic dicens. Altare de terra Deo facere est incarnationē Christi sperare. Tūc enim a Deo nostrū munus accipitur, quū in hoc altari nostra humilitas, id est, super dominicæ incarnationis fidem posuerit quidquid operatur. Hæc ille. Super hoc altare non est leuandum cultrū, alioqui polluetur altare, quia fides Catholica nō est solo naturali intellect9 acumine perscrutanda, alioqui contaminabitur fides illius qui illam sui ingenij acumine penetrare voluerit. Si tamē fide fuerit adiut9 intellectus, facile omnia quālibet occulta mysteria penetrabit, quia fides subleuat in sublime intellectum, & lucem illi tribuit qua illa videre et intelligere posit. Vnde Beatus Basilius
Basilius. interpretans psalmū. 115. ait. Fides supra omniū rationē sciētiarum disciplinarumue animam sublimem trahit. Fides deniꝗ non geometricis aut necessariis vtitur probationibus. In nomine domini Iesu Christi Nazareni Act.3.
surge, & ambula. Hāc enim vocē continuo per spiritū sanctum subsecutus est statim effectus. Ex prodigio nāꝗ diuinitatis vnigeniti, manifestatio necessaria videntibus est orta. Dic quæso quid ad fidem faciēdam, veritatemꝗ persuadendam vehementius? An dialecticæ propositiones secum symperasmata consequētia trahentes, an potius tale tantumꝗ ostentū ab omnibus clarisime visum, omnemꝗ virtutē excedens? Et aliquibus interpositis, ait. Theologiæ mysteriū ex fide minime rationibus probata ædificium quærit. Hæc Basilius. Et beatus Augustinus in libro. 55. homiliarum, homilia. 32. apertius eandem docet sententiam, sic dicēs. Arcana & secreta regni Dei pri9 Augusti
quærunt credentes, quo faciant intelligentes. Fides enim gradus est intelligendi, intellectus autem meritum fidei. Aperte hoc propheta dicit omnibus præpropere & præpostere intelligentiam requirētibus, & fidem negligentibus. Ait enim. Nisi credideritis Esa.7. iuxta. 70.
non intelligetis. Habet ergo & fides ipsa quoddam lumen suum in scripturis, in prophetia, in Euangelio, in apostolicis lectionibus. Et paucis interiectis subdit. Videtis ergo fratres quandiu sint peruersi, & properando vitiosi, qui tanquam immaturi cōceptus, ante ortum quærunt abortum: qui nobis dicunt, quid me iubes credere quod nō video? Videam ego aliquid vt credā. Iubes credendum quod non videam? Ego videre volo, & videndo credere, non audiēdo. Dicat propheta. Nisi credideritis, nō intelligetis. Ascēdere vis et grad9 obliuisceris. Vtiꝗ peruerse homo, si iā tibi possem ostēdere quid videres, nō hortarer, vt crederes.

Hactenus

Hactenus August. Verum hic admonere oportet lectorem, ne putet omni fidei tribuendam esse hanc virtutem, quod videlicet illa possit iuuare intellectũ ad secreta, & arcana regni Dei mysteria cognoscenda, prout nunc ex sanctorum doctorũ testimonio diximus fidei conuenire. Hoc enim de sola fide acquisita intelligendum esse censemus. Nam sola fides infusa, quæ per baptismum datur, sine viua voce alicuius doctoris exterius docẽtis, iuxta consonam omnium theologorũ sententiam, non sufficit ad intelligẽdum illa diuina mysteria, nec ad credendũ illa. Est enim necessaria verbi Dei prædicatio, per quã auditores de his, quæ credere tenentur, edoceantur. Fides autem infusa hoc solum auditori præstat, vt his, quæ a prædicatore, aut doctore audierit, facilius credat: non autem, vt sine doctore aliquo ꝑ se ipsum credere, & intelligere possit. Quomodo
Rom. 10 credent (ait Paulus) ei, quem non audierunt? Quomodo autem audiẽt sine prædicante? Sicut scriptum est:
Naum. 1 Quam speciosi pedes euangelizantiũ pacem, euangelizantiũ bona: sed non omnes obediunt Euangelio. Esaias
Esai. 53. enim dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. His verbis Paulus apertissime docet prædicationẽ verbi Dei esse necessariam ad fidem mysteriorum diuinorũ assequendam. Sapiẽter igitur dixisse merito censeo illum Candacis Reginæ Eunuchum, qui legens Esaiam prophetam, interrogatusq; a Philippo, an intelligeret, quæ legebat, respõdit:
Act. 18. Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Tam alta enim censuit esse illa mysteria, vt sine doctore neminem illa assequi posse existimauerit. Nec solum est necessaria prædicatio verbi Dei ad fidem primo suscipiendam: sed etiam ad illum postq̃ semel suscepta fuerit, nutriendã, & conseruãdam, præsertim in illis, qui sunt rudis ingenij, & nimium obliuiosi. Hi enim assidua prædicatione verbi dei, aut alia frequenti doctrina indigẽt, vt bene possint mysteria fidei discere, & quæ semel didicerunt retinere. Alioqui nec perfecte discent, nec plene retinebunt, & sic fides semel cœpta ob solum prædicationis defectum facile peribit. Hoc autem facile quisq; sibi persuadebit: si verbi Dei proprietates, & conditiones intellexerit. Est enĩ verbum Dei quidã animæ cibus, qui illam in fide, & cæteris virtutibus nutrit, & auget, & perficit. Nam ꝙ verbum Dei sit spiritualis quidã animæ cibus, ipsamet veritas nos docuit, qñ Sathanæ tentationem reiiciens dixit:
Non in solo pane viuit homo: sed in Matt. 4.
omni verbo, qd' procedit ex ore Dei. In quibus verbis Saluator cibos hominis varios esse ostendit iuxta varietatem partiũ, ex quibus idem homo componitur. Constat enim homo ex anima, & corpore: corporis cibus est panis materialis, & corporeus: animæ vero cibus est verbum Dei. Ob hanc causam plurimi ex sacris doctoribus, verbum Dei figuratum esse cẽsent in manna, quod Deus filiis Israel in deserto esurientibus dedit. Illius enim cibi natura talis, & tantæ virtutis erat,
vt omnem suppleret indigentiam, & Sapi. 16.
omnium satisfaceret appetitui, præbens vnicuiq; talem, qualem optasset saporem, siue carnes, siue pisces, siue oua, siue fructus concupiuisset. Sic etiam verbum Dei omnium virtutum saporem habet, & omnium subuenit indigentiæ. Nam superbis, elatis, iracundis, voracibus, epulonibus, libidinosis, auaris, & omnibus aliis peccatoribus

ribus quocunque nomine censeantur, verbũ Dei necessaria præbet remedia, quib⁹ animas suas illi saluare possint. Erat etiá manna illud suaue, & dulce, & verbum Dei his, qui recte sapiunt dulcissimum videtur. Propheta siquidem Regius qui rectum tenebat gu-
Psal. 118. stum, dicebat: Quá dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Aliam insuper inter hæc duo similitudinem assignat Origenes homilia tertia super librum Numerorũ sic inqui-
Origen. ens: Scriptum est de manna: quia secundũ tempus illud si quis id ita sumpsisset, nutriretur ex eo: si quis vero contra præceptum Dei, & contra statutum diuinitus modum voluisset assumere, non frueretur eo, vt vitali cibo: sed vermes ebullirent ex eo. Et ita fiebat, vt vna, atque eadem species mannæ aliis vermes, & putredines generaret: aliis vero salubrem cibum conferret, & vitæ necessarium. Igitur & nostrum manna verbũ Dei est, & apud nos ergo sermo Dei aliis efficitur ad salutem, aliis ad pœnam. Hæc Origenes. Plures adhuc alias similitudines inter verbum Dei, & manna ostendit beatus Ambrosius lib. octauo epistolarum suarum: epistola. 62. quas omnes prudẽs omitto, causa prolixitatis vitandæ, satis me fecisse existimans, quod locum indicauerim lectori: vnde illas si velit sumere possit. Nec solum cibi nomine sacra scriptura appellat verbum Dei: sed etiá nomine potus, vt vel his duobus nominibus ostenderet illud esse completũ animæ nutrimentum, cum non minus potus, quam cibus sit ad nutritionem necessarius.

Nam quod verbũ Dei sit potus, apertissime ostendit Christus saluator noster quum plebi prædicans, & omnes ad doctrinam suam vocás, clamauit
Ioan. 7. dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Sitire dixit eos, qui Saluatoris doctrinę cupidi essent, & hos ad potũ inuitat, hoc est ad auditionem verbi, quod ipse prædicabat: vnde abunde doceri quisque poterat. Deinde quod Christum audierant prædicantem, postea (vt idem Saluator refert) dicturi sunt illi. Mãducauimus, et bibimus coram Lucæ. 13
te. Vt autem exprimerent illi, quem cibum manducassent, & potum bibissent, statim subiungunt: In plateis nos docuisti. Quibus verbis aperte declarant, verbum Dei prædicatum esse animæ cibum, esse etiam & potum. Nec tamen abs re, & frustra: sed ob maximá causam verbum Dei appellatum est animæ cibus, & potus. Nempe, vt inde intelligamus verbi Dei prædicationẽ esse ad salutem animæ adeo necessariá, quẽadmodũ cibus, & potus corporeus est necessarius ad corporis vitam seruandam. Hanc enim causam beatus Chrysostomus expressit, qui homilia. 12. super priorem epistolam Pauli ad Timotheum sic ait: Chrisost.
Quemadmodum carnales cibos diebus singulis ex necessitate requirim⁹, ita fidei, pietatisque doctrinam semper accipimus, eaque iugiter enutrimur. Hæc Chrysostomus. Si cibus, & potus animæ censetur esse verbum Dei, consequens est, vt illius prædicatione his, qui aliunde doctriná sumere non possunt, deficiente: deficiat etiá illis fides Catholica, quá (vt Paulus supra dixit) sine verbi Dei prædicatione nullus per se assequi potest. Potest adhuc alia esse verbi Dei cõsyderatio ex qua etiam facile conuinci potest illius subtractionem esse certissimá hæresum causam. Est enim verbum Dei, lumẽ quo mediante quisque, quæ agere & quo gressus dirigere velit, facile videre possit. Lucerna pedibus meis (inquit Psal. 118
Regius propheta) verbum tuum, &

lumen

lumen semitis meis. Et iterum in eodem Psalmo: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo, qui in tenebris ambulat lucernam, qua illuminabatur, subtraxeris, illa luminis absentia efficiet, vt ambulans tertio quoque gressu offendat: quéadmodú Aristoteles dicit, absentiá nautæ causam esse, q̃ nauis patiatur naufragiú: quia ille si præsens fuisset, sua industria potuisset nauem integrá seruare. Ad eundem modum dicendum est de verbo Dei, qd' si prædicatum fuisset, illuminasset audientes, ne offenderét pedibus, aut errarent a via. Ex quo necessario sequitur q̃ prædicatione illius sublata, facile viatores oés, qui sunt in hoc mundo a via salutis declinabút. Ideo Paulus hanc necessitaté prædicationis verbi Dei optime intelligens, Timotheo Episcopo, & discipulo suo scribit, adhortans, & vrgens ad frequenté Dei
2.tim.4. prædicationem, sic inquiens: Testificor coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos, & mortuos, per aduentum ipsius, & regnú eius: prędica verbum. Insta opportune, importune. Cur auté in prædicatione verbi Dei instare, & importune agere præcaperit, paucis interpositis expressit, sic inquiens: Erit enim tempus, quú sanam doctriná non sustinebút: sed ad sua desyderia coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & a veritate quidé auditú auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ. Nouerat quippe Paulus multos futuros esse, qui in fide errarent: ideo monet Timotheum, vt a prædicatione non cesset: sed frequétissime Euangelium prædicet, quo melius possent hæreses impediri, ne excitarent. Idem etiá præcepit Deus olim Esaiæ prophetæ, sic dicens: Clama, ne cesses: quasi Esai.58.
tuba exalta vocé tuam, annúcia populo meo scelera eorum. Sunt enim prædicatores velut quidá Dei canes, qui latratu suo gregem Dei, qui est ecclesia, custodire debent. Si canes vehementer latrant, lupi reformidant inuadere gregem: si vero canes dormiunt, aut silent, lupi tunc ex canum silentio audaciores fiunt, & gregé tanto maiori cum fiducia inuadunt, quanto securius se nocere posse existimant. Idé prorsus dicendum censeo de prædicatoribus verbi Dei, qui si iugiter, & ex affectu (vt decet) cótra hæreses, & alia vitia clamarét, suo latratu non solum hæreticos, & hæreses: sed reliqua omnia vitia, quæ gregem Dominicú deuastant, facile propellerent: si tamen tacuerint, & p̃dicare noluerint, sua taciturnitate Dominicis ouibus nocebunt. Nam tunc dæmones, & hæretici illorum ministri audacius illas aggrediuntur, & illi tanto facilius nocere possunt, quanto magis deest, qui illos exterreat, aut illas de fuga moneat, vt vel ipsæ sibi ipsis prouideant. Et hanc fuisse etiam olim potissimá malorú synagogę causam ipse Deus apertissime expressit per Esaiam prophetham, sic dicens: Vniuersi canes mu- Esai.56.
ti non valentes latrare Quæ verba interpretans Hieronymus in cómentariis super Esaiam, sic ait: Isti, de qui- Hieron.
bus propheta nunc loquitur, non solú speculatores cæci: sed & canes muti appellant, non valentes latrare. Qui enim gregem Domini custodire debebant, & lupos abigere, & latrare pro Domino, diligunt somnia, & dæmoniacis visionibus delectantur. Hæc ille. De hac re, quam credo esse apertissimam, non videt mihi esse opus multa exempla proferre: quoniá & si res esset dubia, & ab exemplis probanda esset,

set, tã multa suppetere possent, vt nullum sit regnum, quod pro hac re non posśit exempla præstare. Nam ego, qui multas, & varias Christiani orbis prouincias peragraui, & longam in aliquibus illarũ traxi moram, hoc experientia docente cognoui, eos homines, qui montana, & deserta loca incolunt, & rarisśime prædicationẽ verbi Dei audiunt, pluribus erroribus, & superstitionib9 infectos esse, q̃ alios, quibus frequenter Dei verbum prædicatur. Ex quo euidentisśime colligitur, prædicationis verbi Dei defectum, illis potisśimam esse causam, q̃ in tales errores labantur: quia si edocerentur, vt alij, etiam illis erroribus carerent, quẽadmodũ carent, hi, qui frequentes audiunt verbi Dei cõciones. Huic tam manifestæ hæresum causæ, iustũ esset, vt Principes vtriusq; ordinis, hoc est, ecclesiastici, & seculares diligentisśime subuenirent. Verum hoc magis prælatis ecclesiasticis incũbit, quibus animarũ cura est a Deo data. Hi enĩ sunt, qui populum Dei docere tenentur, & a quibus populus Dei doctrinã iure pe̅tere potest, dicẽte Domino per Malachiam prophetam: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirũt de ore eius: quia angelus Domini exercituũ est. Et ideo nullus (vt postea in alio huius tertij libri cap. dicam) deberet institui animarũ pastor: nisi qui vel mediocri esset literarũ notitia instructus, vt populũ posset rectã fidem, & bonos mores docere, & ad illos hortari. Verũ tanta est huius seculi infelicitas, vt pastores docti ad alios indoctos, & prorsus idiotas relati, sint velut gẽmæ ad aliorũ vilium lapidum numerum, comparati. Et si aliqui sunt pastores docti, q bene possent gregem sibi cõmissum in fide, & moribus instituere, magna tamen eorum pars tanta, & tam cæca superbia ducuntur, vt id facere dedignẽtur, tan quási prædicationis officium esset vile aliquid, & ignominiosum. Nõ est quidẽ altius, & honestius in ecclesia Dei officium, q̃ officiũ prędicationis, per quod prædicator: si recte illud munus exercet, magis Deum repræsentat. Est enim illud verũ Apostolorũ officium, quibus Christus saluator noster ex hoc mundo ad patrem ascendens nihil aliud æque mandauit, ac Euangelij prædicationẽ. Euntes (inquit ille) in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ.

Mala. 2.

Mar. vl.

Quod in hac parte ego faciendũ censeo, vt tam late grassanti morbo, vel aliqua ex parte occurratur, breuib9 exponam. Episcopi cogant animarũ pastores si qui docti sunt, vt ipsi per se ipsos gregem sibi cõmissum pascant, illum de agendis, & credẽdis doceant, & ad illa semper hortentur, & moneant. Si pastores animarum indocti fuerint, cogant illos, vt ex redditibus suis conducant prædicatores, qui illorum suppleant defectum. Si Episcopi in hoc (prout plurimi illorum facere solẽt) negligẽtes fuerint, tunc Principes seculares huic tam crassæ Episcoporum negligentiæ succurrere debẽt. Debẽt enim Episcopos hortari, vt bonos instituant pastores, qui gregem sibi cõmissum pascere posśint, vt prædicatores distribuant, & cuiq; populo iuxta necesśitatem prouideant: si Episcopi hoc facere neglexerint, non vltra progrediendũ esse censerem, ne forte si coacti, & non ex affectu id faciant, tales populo exhibeant prædicatores, vt illis carere forte melius esset, q̃ illos habere. Non enim quærerent (prout aliis in rebus plurimos eorum facere videmus) doctiores, & meliores, & q plus populo possent prodesse: sed eos,

quos

quos minori mercede conducere possent. Nec tamen propter Episcoporũ, & aliorum pastorum negligentiam, rem hanc prorsus desperatam esse censeo, & velut talem relinquendã. Tunc enim (vt ego existimo) Principes, & alij Domini seculares huius rei curam sumere deberent, ne hi, quibus imperant, a fide Catholica, & Christianis moribus deficiant. Manus enim manum alteram iuuat, & brachium alterum alteri subuenire oportet. Mutuo se iuuare debent membra, quum eorum alterum altero indiget. Si brachium dextrum non posset, aut forte nollet, pro corporis vita seruanda ori cibum porrigere, nonne brachium sinistrum deberet hunc sumere laborem? Deberet certe, ne totum corpus, & simul cũ corpore brachium ipsum ob cibi defectum periret. Quasi enim duo corporis brachia sunt, duæ Christiani orbis potestates, altera ecclesiastica, altera secularis, & laica. Si igitur ecclesiastica potestas, prout illi ex officio facere incumbit, cibum verbi Dei populo porrigere neglexerit, tũc seculares Principes, & alij Domini, & populorum rectores tantæ indigentiæ ea, qua poterunt parte subuenire debent, ne ob defectum spiritualis cibi animas perire permittant. Bonos, & doctos viros, & si possibile foret, q gratiã verbi habeant, perquirere faciant, quib9 ex publico ciuitatis, aut oppidi ærario, iuxta personæ, & laboris meritum, stipendia statuant, vt illi populum statutis aliquot anni dieb9 in fide, & moribus erudiant. Et quod maxime procurandũ esse censeo, est vt pueris pedagogi cõmunes ex publico ærario conducti assignẽtur, qui illos in fide, & moribus recte instituant.

Prou. 22 Nam (vt ait Salomon) adolescens iuxta viam suam etiam quum senuerit, non recedet ab ea. Et egregius poeta dixit:

Quo semel est ĩbuta recẽs seruabit odorẽ Horati9
Testa diu.

Quæ omnia si potestas secularis exequatur, illud Esaiæ prophetæ ecclesiasticæ potestati merito dicere poterit. Esa. 24.
Erubesce Sidon, ait mare. Erubescendum certe est ecclesiasticæ potestati, si ob illius negligẽtiã, eam animarũ curam seculares Dñi suscipiant, quã illa ex iure diuino habere tenebatᷓ. De prælatorum tamẽ negligẽtia: quia alio integro cap. disserere decreui, vbi ostendam illam esse potissimã hæresum causam: ideo nolo nũc longiorem de hac re facere sermonem. De solo enim prædicationis defectu in præsentiarum tractamus, ostendentes, quod ille sit multarum hæresum causa. In quos autem sit huius defectus culpa reiicienda, nunc non inquirimus: sed in aliud capitulum, in quo de prælatorum negligentia, & indignitate agemus, rem istam differimus. Verum circa ea, quæ in hoc capitulo diximus, lectorẽ admonere decreui, ne putet me defectum prædicationis tanti facere, vt existimem illum esse primam hæresum causam, aut quod tantam, tamque potentem illam esse censeam, vt ipsimet, qui prædicationis verbi Dei indigentiam patiũtur, non possint impedire, ne in se ipsis aliquas hæreses gignat. Nam & si ipsi sine prædicatione verbi dei (vt diximus) non possint veram fidem Catholicam adipisci: si tamen ipsi a vitiis omnibus abstinerẽt, vt vnum Deum (prout naturalis ratio ostẽdit) adorarent, & illi se totos fiderent, Deus illos non permitteret in hæresim aliquam labi: sed aut Deus ipse interius illos doceret, aut prædicatores, & doctores ad illos mitteret, qui illos in fide Catholica,

lica, & aliis omnibus ad vitã æternam assequendam necessariis institueret. Pro cuius rei confirmatione satis esse potest Cornelij Centurionis exemplum, qui cum Gentilis homo esset: quia tamen a vitiis gentium alienus, ob illius eleemosynas, & orationes exauditus est, & missus est ad illum Petrus apostolus, qui illum erudiret. Si tamen illi sunt peccatis variis immersi, non est mirũ, quod Deus illis non det prædicatores, cum sæpe eos, quos habebant, peccatis suis id exigentibus, a populis subtrahat. Nam Ezechieli prophetæ ad populum in transmigratione Babylonica positum misso, Dominus verbum prædicationis propter peccata populi subtraxit, ne illis prædicaret. Hæc enim verba (vt ipsemet propheta testatur) Deus dixit ad eum: Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, & nõ egredieris de medio eorum, & linguam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est. Quæ verba interpretãs Hieronymus in commentariis super Ezechielem prophetam, ait: Quod lingua prophetæ palato, vel gutturi cohæret, & mutus effectus autoritatem non habet increpantis, causa perspicua est: quia, inquit, domus exasperans est. Et est sensus. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus Deum contentiones, vt obiurgantem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, vbi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccatores, qui a Domino corrigantur. Hæc Hierony. Ex quibus verbis constat peccatum non solum (vt proxime præcedenti capitulo diximus) esse causam, quod Deus falsos doctores, & peruersos prædicatores populo permittat: sed etiam, ꝙ

Actu. 10.

Ezec. 3.

Hieron.

bonos, quos populus habet, ab illo subtrahat, ne habeat, qui illos docere possit. Hi igitur, qui prædicatione verbi Dei carent, si illam esuriunt, & edoceri desyderant, a vitiis abstinere, & Deum amare & timere procurent: Et Deus, qui neminem vnquam ad eum confugientem contempsit, non deseret illos: sed mittet illis doctores, a quibus doceri possint, aut ipsemet interius eos docebit: Non vidi iustũ derelictum (inquit propheta Regius) nec semen eius quærens panem. Quæ verba non de pane materiali, quo pascitur corpus: sed de spiritali pane, qui est verbum Dei, intelligenda esse, Cassiodorus in commentariis super Psalmos optime conuincit, sic dicens: Legimus famis causa Abraham, Isaac, & Iacob mutasse prouincias. Vnde dubium non est eguisse pane, quod propter penuriam loci costat exteras expetisse regiones. Sed redeamus ad interiorem hominem, & vera nobis sententia salutariter apparebit. Semen vniuscuiusq; hominis operam esse diximus, quam seminat, & metit, siue bonam, siue malam. Ergo opera iusti pane non indiget, hoc est verbi Dei, quo satiatur, quo reficitˢ, quo intus re vera viuit, & pascitˢ. Hæc Cassiodorus. Et sapiens Ecclesiasticus veram sapientiam promittit illi, qui Deum timuerit, & iustitiam sectatus fuerit. Qui timet Deum (inquit ille) faciet bona: & qui continens est iustitiæ apprehendet illam: & obuiabit ei quasi mater honorificata: & quasi mulier a virginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane vitæ, & intellectus, & aqua sapiẽtiæ salutaris potabit illum. Ex quibus verbis euidentissime colligitur, eos, qui verbi Dei prædicatoribus, a quibus edoceri possent, carent, nec iustos esse, nec Deum timentes:

Psal. 36.

Cassiod.

Eccli. 15

quoniam

quoniam si Deum timerent: tandiu illos in tenebris, & sine vllo doctoris lumine permanere Deus non permitteret: sed cibaret illos (vt dixit Sapiēs) pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potaret illos. Nec tamen ista in excusationem Episcoporum, & aliorum pastorum dicimus: quoniá illos nihilominus peccare censeo propterea, ꝙ verbo Dei non pascunt oues suas: nisi forte specialem de hac re prohibitionē a Deo haberent, quemadmodum Ezechieli prophetæ datam fuisse, supra ostēdimus. Deus enim licet, peccatis populi exigētibus, permittat, vt pastores animarum non pascant verbo Dei oues suas, non tamen ipsis pastoribus præcipit, vt a prædicatione verbi Dei abstineant.

DE SECVNDA CAVSA, EX qua hæreses oriuntur, quæ est indifferens prædicatio verbi Dei per quoscunq; sine vllo discrimine, & sine vlla examinatione.

Caput. 5.

MVLTA CERTE est in toto orbe Christiano prędicationis verbi Dei penuria: quoniam (vt Saluator noster prædixit) messis quidem multa, operarij autem pauci. Matt.9. Messis multa, vt beatus Hieronymus interpretatur, omnis turba credētium est: Operarij autem pauci, & Apostoli, & imitatores eorum, hoc est, prædicatores, qui mittuntur ad messem. Ex quorum paucitate euenit, vt aliqua pars messis pereat: quia tam multæ messi tam pauci operarij non sufficiunt. Quæ res non paruam doloris ansam præbet his, qui aliquam Christianæ reipublicæ rationem habēt. Sed id maxime dolendum, vt istorum paucorum prædicatorum maior pars tam indigna sit ad prædicationis officium, exercendum, vt ipsum officium, quod est mire honorificum, indignitate sua dehonestent, & dedecore afficiant. Nam cum duo sint, omnium sanctorum testimonio, ad mun⁹ prædicationis recte obeundum, maxime necessaria: bonitas videlicet, & doctrina. Multi tamē sunt verbi Dei prædicatores, quibus horū alterum deest, multi etiam, quibus deest vtrūq;. Est enim maxime necessaria in prædicatore doctrina qm̄ primus scopus ad quē tendere debet ipsa prædicatio, est auditores docere. At qui doctus non est, alios docere non potest. Fons qui aqua caret, alios potare non valet. Corpus quod lucidum non est, alios illuminare nequit. Necesse igitur est, vt prædicator sit doctus, qui aliorū docendorum suscipit curam. Nec satis est prædicatori, vt recte suum exequatur officium, ipsum esse doctum: nisi etiá sit bonus, & virtutis amator, vt non solū verbo: sed etiá exemplo prodesse auditoribus posit. Sæpe enim potentiora sunt exēpla, q̄ verba. Plato, & Aristoteles, & omnis in diuersum abiens philosophorū turba, plus ex moribus, q̄ ex verbis Socratis accepit. Plus etiam apostoli, cęteriq; Christi saluatoris nostri discipuli, ex illius exēplis, quá ex illius verbis ad virtutem capessendam profecerunt. Ob quam causam Christus supremus omnium Magister, qui suorum discipulorum profectum summe cupiebat, primum (vt Lucas refert) studuit, vt faceret, deinde, vt doceret. Actuū. I Ad Christi igitur exēplum, cuius locum in prædicatione tenent, oporteret prædicatores vitam suam optime componere, vt opere simul, & verbo prædicare procurarent. Nam

qui

qui alios mundare debet, oportet, vt prius ipse sit mũdus. Qui alios ardentes, & Dei amore feruentes efficere optat, necesse est, vt ignem cœlestem in se habeat, quo auditores inflãmare possit. Fieri enim non potest, vt qui frigidus est, aut tepidus, alios calefaciat. Si ad carbones extinctos quis alios eiusdem conditionis carbones iunxerit, nunquã accendentur: si tñ aliis ardentibus carbonibus illos admouerit, facile ardebunt. Sic etiam, qui prædicatorem, quem nouit esse vitiis infectũ audit: nisi Deus adsit, qui illum intus ardentẽ faciat, nunquã ab illo prædicatore accendetur. Hinc est, ꝙ de Christo summo prædicatore omniũ q; prædicatorũ magistro, propheta Regius
Psal. 17 dixit: Ignis a facie eius exarsit, carbones succensi sunt ab eo. Esaias propheta quoniam labia habebat immunda (vt ipsemet dolẽs, & gemens fatetur) purificari debuit anteq̃ ad prædicandum mitteretur. Ad quam purifica-
Esaiæ, 6 tionem faciendã missus est angelus, qui tollens carbonem ignis de medio altaris, tetigit labia illius, & linguam, & sic purgauit eam, qua purgata statim missus est ad prædicandũ. Quandiu labia immũda habuit, non est iniunctum Esaiæ prædicationis onus, vt autẽ mundata fuerunt labia, e vestigio dignus habitus est, cui merito posset prædicatio demandari. Ascendens Christus saluator noster ad cœlos: vnde pro nobis descenderat: Apo-
Mar, vl. stolos in mundum vniuersum mittit, vt prædicarent Euangeliũ omni creaturæ. Nec tamen eos statim abire, & mandatũ adimplere permisit: sed præ
Actu. I. cepit eis (vt Lucas ait) ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarẽt promissionem patris, vt priusq̃ abirent induerentur virtute ex alto, & inflãmarentur igne spiritus sancti, quo alios in amore Dei feruẽtes efficere possent Hinc est, ꝙ Dauid, vt vias Dei alios recte docere posset, triplicẽ prius postulauit sibi dari spiritum, videlicet rectũ, & sanctum, & principalem. Spiritũ rectum (inquit ille) innoua in visceribus meis. Et iterum: Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Et postea: Spiritu principali, siue (vt Hieronymus transtulit) potenti, confirma me. Et postq̃ hunc triplicẽ petiit spiritũ, statim subdidit: Docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur. Quo petitionũ ordine ostendit triplicem illum spiritum necessarium esse, vt quis vias Dei recte docere possit. Est quidẽ necessarius spiritus rectus, vt auditores recta via ad cœlestem patriã ire doceat: spiritus sanctus, vt auditores sanctos, & Dei amore feruentes efficere valeat. Spiritus principalis siue potens, & aduersus omnes tentationum incursus constantem, & infractum semper habeat animũ: ita vt nec minis terreatur, nec muneribus flectatur: nec deiiciatur aduersis, nec prosperis erigatur, & insolescat. Sunt enim hæ duæ validissimæ machinæ: quib9 semper oppugnantur prædicatores, & expugnantur sæpe, blanditiæ scilicet, & terrores. Hi timore concutiunt animum, illæ spe inuadunt. Hi dolorum grauitate mentem absorbent, & in desperationis barathrum sæpe iniiciunt, illæ falsa quadam dulcedine male securos nos reddunt, quo facilius interficere possint. Aduersus vtranq; machinam spiritum potentem adesse oportet, qui prædicatorem docens, sic illũ in bono confirmet, & constantem reddat: vt nec minis terreatur: nec blanditiis seducatur: sed semper officium prędicationis sibi cõmissum recte exequatur intrepidus. Duo igitur ista, bonitas scilicet, & doctrina (vt satis ex his, quæ

Psal. 50.

quæ diximus constat) summe necessaria sunt omni prædicatori, vt ille recte suũ exequatur officium. Quæ duo in cœlesti illo igne qui in die pẽthecostes super apostolos descẽdit, aperte designata sunt. Est enim ignis natura lucidus & calidus, & ideo in figura ignis spiritui sancto super apostolos venire placuit, vt hoc ipso nos doceret, illis suo aduentu & lumẽ doctrinę & amoris Dei ardorem dedisse. Rari tamen sunt (vt ingenue loquar) qui illa duo habeant, quo fit vt rari sint prædicatores qui prædicationis officiũ pro illius dignitate & merito tractent. Nam aliqui sunt male morigerati, qui & si docti sint, suis tamen moribus prædicationis vires impediunt. Alij sunt, saltẽ in his quæ foris videntur, vere studiosi & virtutis cultores, sunt tamen adeo indocti, vt potius illos doceri, q̃ docere oporteret. Ob quã rem nõ paruam præbent ambitionis suspitionem, propterea ꝙ onus suscipere non verentur, quod notissimum est vires suas longe superare. Quæ res nõ paruum, vt ostẽdemus, fidei Catholicæ dispendiũ efficere solet. Sunt rursum alij tam impudentes, vt cum nec docti nec boni sint, quadam tamẽ effronti temeritate prædicare nõ dubitant. Horum omnium non est opus paucula quædã exempla proferre: quia plura q̃ vellemus quotidie & passim omnes videmus. Sunt enim aliqui prædicatores tã rudes, vt vix Grãmaticã degustauerint, Latini sermonis prorsus nescij, qui nec Euãgelij quod in missa legitur solã superficiem intelligere valẽt. Tales quidem multos, testor Deum, ego noui, qui habentes aliquos sermones in linguã vulgarem ab aliis trãslatos, eos tanta cum audacia & maiestate populo referebant, vt qui illos non agnouisset, putasset eos doctissimos viros esse. Quia tamen aliena lingua more psitacorum loquuntur, statim se produnt, quia eandem sæpe repetunt cantilenam, & si de his quæ dixerunt, interroges, non magis quam psitaci respondebunt. Si vero vt de re alia differant, petieris, obmutescent tanquam prorsus ignari, aut forte ne coram populo apud quem sapientes videri volunt, se nescire fateantur, non dubitabunt mille ineptias effutire. Et sic inpudenti audacia loquentes suam produnt inscitiam, qui tacentes potuissent docti existimari. Ad hoc genus hominum pertinent fere omnes quæstuarij indulgentiarum prædicatores, ex quibus vix vnum aut alterum inuenies virum doctum, qui sciat de re, quam prædicat vel mediocrem reddedere rationem. Nunquam aut fidem aut mores sua prædicatione docere intendunt, sed is solus prædicationis suæ scopus est, plures ab auditoribus non solum haurire sed extorquere pecunias. Quod vt assequantur, indulgentias quas populo prædicant, plus debito exagerant, quaqua versum se vertunt, plangunt, lamentantur, minantur, rident, nihil denique pro pecuniis extorquendis intentatum relinquunt, etiam si cum fidei periculo id faciant. Nam sæpe indulgentias quas prædicant adeo extollere cupiũt, vt pro illarum laude execrandas ex ore suo hæreses effundant. Quantum autem nocumentum ex hoc genere hominum fuerit Christianæ reipublicæ illatum, tota Germania potest esse testis. Quoniam hæc prima radix fuit, vnde tota hæc Lutheranorum pestis orta fuit. Nam cum rabulas quosdam indulgentiarum prædicatores Lutherus audisset, qui plura quam par erat, de indulgentiis dixerunt, adeo horrenda illi sunt visa,

vt impium, inicumq; existimauerit tacere, & illis non obuiare, neq; impedire. Zelo igitur & nō secundū discretionē motus in publicū prodiit, & contra hos omnes prædicauit non veram indulgētiarum intelligentiá (vt oportebat) edocens, sed eas prorsus euertens, & dicens eas nullius prorsus esse vtilitatis. Cui cum aliqui viri docti repugnarent, suaderētq; vt palinodiam cantaret, tantum abfuit vt id facere vellet, vt multo peiora quam prius effundere non dubitauerit. Ab istis igitur quæstuariis indulgentiarum prædicatoribus primá ansam hæresis suæ Lutherus accepit. Quod nomen in tantam iam abiit infamiam apud probos & cordatos viros, vt nullus, aut rarus sit vir bonus, & doctus, qui indulgentias prædicare dignetur, non propter ipsas indulgentias, sed propter illarum prædicatores qui officium prædicationis illarum dehonestarunt & reddiderunt infame. Ego quidem indulgentias, si recte dispensentur, sanctas & valde æstimandas esse censeo, illarum tamen prædicatores, vt quædam Christianæ reipublicæ monstra abominor. Consulerem quidem principibus vt eas non nisi per probos & doctos viros prædicari permitterét, & sic primum religioni, deinde quæstui bene prospicerent. Ná plus (vt existimo) & libētius bonis & doctis viris tribueret populus, quam his blateronibus, quibus raro aliquis nisi inuitus aliquid pro indulgentia confert, quippe quia semper putat eos esse mēdaces. Sunt alij prædicatores non tam ignorantes vt isti, de quibus nūc diximus, sed mediocriter docti, qui si sua sorte vellent esse contenti, possent pro sua mediocritate populo satisfacere, & illū in fide & moribus instituere. Sed quia supra meritum suum æstimari a populo appetūt, ideo altiores & grauiores sentētias, quá ipsi interpretari valeant, populo prædicare contendunt: Quorum prædicatio sæpe nocere populo magis quá prodesse potest. Nam cum ipsi prædicant quæ non bene intelligunt, necesse est vt peruerse interpretētur, aut obscura sine vlla interpretatione relinquant. Quod cum euenerit, & si multi ex auditoribus propter mysterij reuerentiam ab illius scrutinio intellectū suum auertát, multi tamē qui audaciores sunt, et min⁹ mysteria reuerentur, pro suo arbitratu interpretabuntur & errabūt. Et hūc prædicatorum defectū Hieremias propheta deplorat, dicēs: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Nō dicit paruulos petiisse lac: sed panem, Quia nō solis apertissimis legis præceptis erant contenti: sed velut iam grádiores effecti panem, hoc est, occulta aliqua mysteria illis reuelari petebant. Nō dicit, non esse qui panē daret: sed qui frágeret eis. Erant enim qui panē, hoc est, sentētias graues porrigerent, sed nō erat qui frágeret, hoc est, qui interpretaretur & bene illas declararet. Vnde Hieronymus in cōmētariis super lamentationes Hieremię, præfata verba interpretás ait: Iuxta allegoriá significat, q̄ hi qui infirmi ad huc sunt intellectu, & minus validi ad percipiēdum fortiorem cibū, qualibus ait apostolus: Lac vobis potū dedi, propter inertiam & desidiam doctorum, spiritualis intelligentiæ carent alimonia. Paruuli, inquit, petierunt panem & non erat qui frangeret eis: id est, infirmi quiq; scripturæ sacræ fortiores sententias petierunt sibi exponendo comminui: sed qui exponere studeat, non valet inueniri. Hæc Hieronymus. Sūt iterum alii prædicatores, viri quidem eruditi & vere docti, qui ea quæ

Tren. 4.
Hieron.
1. Cor. 3.

quæ populo prædicant quãuis sint sublimia & occulta mysteria, optime interpretãtur & exponunt, carent tamen discretione & prudentia, qua iuxta capacitatem auditorũ sciant tẽperare sermones, sed semper etiam coram rudi populo dicere res grandes affectant. Quibus recte dici posset id, quod poeta Satyricus ait.

Persius satyra. I. Dicere res grandes nostro dat musa poetæ.

Qua intentione id faciant ego diuinare non possum, quia illorum corda intueri non valeo. Si tamen aliquis hic conceditur suspicioni locus, suspicarer ego eos, res tam sublimes coram populo rudi prædicare, vt a populo pro doctis habeantur, & in magna sint apud illũ admiratione. Non Dei gloriã aut populi vtilitatem, sed suam tãtum existimationem quærunt, & ideo non vt populum doceant, sed vt ab illo existimentur, prædicant. Nec tamen hoc de omnibus huiusmodi prædicatoribus sentio: sed credo aliquos esse, qui ideo semper de rebus sublimibus prædicantes tractare volunt: quia ingenia sua talis sunt conditionis, vt minima quæq; & aperta illis vilescant, & ideo de illis differere dedignantur. Quacunq; illi moueantur causa ego non curo, nec nostra aliquid interesse puto: hoc tamen certo scio, & ideo cõstanter asseuerare non erubescam, eos omnes lõge a scopo prædicationis aberrare, & quamuis docti illi sint, officio prædicationis esse indignos, qui iuxta capacitatem audientium nesciũt temperare sermonem. Quis enim nõ censeat insanum esse eum qui in paruum aliquod vas immensam aquæ aut vini mensuram infundere conaretur? Sic mea quidem sententia indiscretus saltem aut imprudens censendus est prædicator, qui sublimia et occulta fidei mysteria prædicat populo rudi, & tantorum mysteriorum prorsus incapaci. Natura enim ipsa aliter agendum esse docet, quæ cuiq; animali proprium & sibi connaturalem & cõmensuratum creauit cibum. Aliis cibis vescitur Leo, aliis vrsus, aliis vulpes, aliis deniq; aues vescuntur. Et homines ipsi non eundem omnes appetunt cibũ: sed pro sua quisq; complexione & corporis ætate & habitudine aptum sibi & competentem viribus suis expetit cibum. Ab his igitur rerum corporalium exemplis, intelligentiam spiritualium summamus. Omnis natura rationalis propriis & competentibus debet nutriri cibis. Verus autem animæ cibus (vt præcedẽti cap. ostendimus) verbum Dei est. Sed sicut in nutrimẽtis corporis multæ sunt differẽtiæ: ita & homo cuius anima verbo Dei pascitur, nõ omnis vno atq; eodẽ verbo nutritur. Nam aliqui solo verbi Dei lacte potantur, hoc est, doctrina simpliciore & clariore, vt de moribus esse solet, quæ præberi consueuit his qui prima rudimẽta in diuinis studiis suscipiũt. Alij vero qui fortiores sunt, & in doctrina prouectiores, fortiori indigẽt cibo quo vescãtur, hoc est, declaratione sublimiũ aliquorũ nostræ fidei mysteriorum. Siquis autem prædicator ordinem hũc peruerterit, ita vt paruulis quibus solum lac satis esse debuisset, fortiorem porrigat cibũ, hoc est, mysteria sublimia proposuerit, nõ solum non poterit eum enutrire: sed nimia cibi potentia illum occidet, quia hoc ipso nõ paruam erroris ansam illi præbebit. Ne igitur prædicator sua prædicatione noceat, oportet vt iuxta auditorũ capacitatem dispenset verbum Dei. Et hoc est quod Beatus Iob mystica quadam (vt solet) eloquutione de deo loquẽs, dixit: Qui ligat aq̃s (inquit) in nubibus suis, vt nõ erumpant Iob. 26.

pariter deorſum. Quæ verba interpretans beatus Gregorius in moralibus, multa præclara noſtro huic propoſito conducētia dicit, e quib9 aliqua nūc citabo. Vt auditores rudes (inquit Gregorius) non inundatione ſcientiæ ſed moderata prædicationis diſtillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubibus vt non erūpant pariter deorſum: quia doctorū prædicationem temperat, vt auditorū infirmitas doctorum rore nutrita conualeſcat. Et aliquibus interpoſitis ſubdit. Aqua itaq; ligatur in nubibus, quia prædicatorum ſcientia infirmorū mentibus loquēs, quantum ſentire valet, docere prohibetur. Nam plerumq; ſi auditorū cor verbi immēſitate corrumpitur, lingua docētium indiſcretionis pœna mulctatur. Vnde ſcriptū eſt: Si quis aperuerit ciſternā & foderit, & nō operuerit eam, cecideritq; bos vel Aſinus in eam, dominus ciſternæ reddet precium iumētorū. Quid eſt enim aperire ciſternā, niſi intellectu valido ſcripturæ ſacræ arcana penetrare? Quid autem per bouem & aſinum, mundum ſcilicet & immundum animal, niſi fidelis quiſq; & infidelis accipitur? Qui ergo ciſternam fodit, cooperiat, ne illuc bos vel aſinus ruat, id eſt, qui in ſacro eloquio iam alta intelligit ſublimes ſenſus coram non capientibus per ſilentium tegat, ne per ſcandalum mentis aut fidelem paruulū aut infidelē, qui credere potuiſſet, interimat. Ex morte enim iumentorū debet precium, quia illud ſcilicet admiſiſſe conuincitur, vnde ad agendam pœnitentiam reus tenetur. Quiſquis nāq; ad alta ſcientiæ fluenta perueniēs, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnæ reus addicitur, ſi per verba eius in ſcandalum ſiue munda ſeu mens immunda capiatur. Operienda eſt ita q; ciſterna, quia coram paruulis mentibus tegenda eſt alta ſcientia, ne vnde cor docentium ad ſumma attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Hactenus Gregorius, qui multa alia de hac re ibidem dicit, ſed hæc citaſſe ſat eſt. Diximus huc uſq; de nocumentis quæ prædicatores inferunt reipublicę Chriſtianæ ob defectum doctrinæ, aut propter indiſcretam verbi Dei diſpenſationem, nūc ſupereſt diſſerere de nocumētis quę inferunt ratione malæ ſuæ vitæ quam populo vēditant. Nam aliqui eorum ſunt peſsimis moribus imbuti, qui ſiue vera prædicent ſiue falſa, ſæpiſsime nocere auditoribus ſolēt. Ex mala ēnī vita eorū oriri poteſt (vt ſup̄ diximus) vt intellectus eorum excæcentur, illa putantes bona, in qua ſunt affecti, & illa mala quę abominantur. Et quē admodum ipſi ſentiunt, ita populum docent: & inde neceſſarium eſt euenire quod ſaluator noſter ait: Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Si prædicator qui aliorum eſt dux excæcatur, mirum erit ſi populus qui illum audit, non erret: præſertim ſi populus erga illum afficitur, & in magna habet illum æſtimatione. Tunc enim omnia illius dicta velut oracula quædam recipit populus, nec eſt qui ab illius doctrina vel latum pilum diſcedere audeat. Hæc res eſt adeo aperta, vt ſuperuacaneum ſit illam velle rationibus comprobare. Quærere enim rationem (vt Ariſtoteles ait) vbi viget ſenſus, infirmitas eſt intellectus. Nec opus eſt paucula quædam exempla proferre, cum tam multa nunc ſint toti orbi notiſſima. Quanta hæreſum colluuies ſit ex prædicatione Lutheri, Zuinglij, Carolſtadij, Martini Butzeri, cæterorūq; eiuſdem claſſis per totum orbem Chriſtianum

Gregor.

Exo. 21.

Mat. 15.

stianũ effusa, nemo est qui ignoret. Quæ omnes hæreses fuissent prorsus sublatæ, si vt primum illi insanire cœperũt fuissetillis prorsus inhabita prædicatio. Pricipum tamen negligentia qui illos coercere noluerũt cũ possent, illis tantam nocendi audaciam dedit, vt certatim inter se contendisse videantur, quis eorum plus ecclesiæ noceret, et qui plus nocuit illustrior apud eos est habit⁹. Omnis igitur princeps qui rempublicam suam ab hæresibus saluam esse optat, nemine qui vel minimam dederit hæresis suspitionem, in illa prædicare permittat. De fide prędicatoris constare oportet, antequam ille populo prædicare permittatur. Damasus Papa in vita Euaristi Papæ & martyris refert illum statuisse, vt septé diacones custodirent Episcopũ prædicantem propter stitulum veritatis. O sanctũ & tali martyre dignũ statutũ. Si hæc diligentia in perscrutandis verbis prædicatoris, in hũc vsq; dié apud omnes seruata fuisset, facile itum esset obuiam tantæ hæresum turbæ quantam nũc (proh dolor) videmus. Et certe timeo ne hæc facilis permissio prędicatorum, nisi illi citissime occurratur, causa sit, vt tota fere Christiana respublica cito ruat. Nec abs re, sed maxima mot⁹ causa & quidem notissima, hoc timeo, quippe q̧ sciam, multos in variis prouinciis prædicatores, qui semel & iterum in prædicationibus suis scandalum hæresis non paruũ populo dederunt, & tamen modica & leui excusatione per eos data, permissi sunt iterum atq; iterum prædicare, & sic aliquos seduxerũt, & omnibus quos potuerũt, scádalũ dederũt. Quales tamé illi ante fuissent, cũ se excusauerunt, ipse rei exitus docuit, quoniá tandé se publicos ostendere hæreticos, non dubitarunt. Nec mirarer si apud solos Principes hæreticos hæc permitterétur: sed hoc valde miror q̧ apud eos Prĩcipes, cæterasq; potestates quę Cristiano nomine censentur tam facilis sit prædicatorum suspectorum permissio. Obsecro igitur eos omnes, & per Cristi vulnera obtestor, vt nullum qui vel leuẽ dedit hęresis suspitionem, populo prædicare permittant, donec plenam fecerit apud populum quem scádalizauerat, suspitionis purgationem. Præter hos anté tam reprobos & noxios prædicatores sunt alij, qui & si mali sunt eorum tamen non tanta est malitia, vt affectus corrumpat intellectum. Et hi quidem bifariam ad huc contingere solent. Nam sunt aliqui eorum, qui optime credunt, & bene de rebus agendis sentiunt, aliter tamẽ quá sentiunt docét, aut spe præmij allecti, aut timore pœnæ deterriti. Vtrunq; enim horũ solet prædicatores & alios doctores a veritatis prędicatione deflectere: præsertim in curiis et aulis principum, qui præmiis allicere, et cruciatib⁹ deterrere possunt. Ná quod pœnæ timore multi dicant contra quam sentiunt, testis est Petrus apostol⁹ qui in domo principis sacerdotum ad vocé ancillę requisitus, negauit se esse Christi saluatoris nostri discipulum. Et certe credo multo plures nunc esse in aulis principum, qui Petrum in hac re imittẽtur, quam qui posterioris illius vitæ exépla sequátur, audacter dicétes regib⁹. Obedire oportet Deo magis q̃ hominib⁹. Spe præmij qđ vehemẽter optát, alliciũtur alij: vt aliter q̃ sentiũt docẽat & prædicét. Bene quidé sentiũt: sed vt regib⁹, aut principib⁹, aut deniq; populo placeant, ea docẽt, & prædicant: quæ illis placita esse cognoscunt. Tales fuerũt illi quadringenti falsi prophetæ, qui consulerũt Regi Achab, vt iret ad oppugnandum ciuitaté Ramot Galaat.

Damas⁹. Matt. 26 Actu. 5. 3. Re. 22

Illud quidem respondebant quod magis regi placere intelligebant, cum tamen nec vnum nec alterum plene sciebant. Qua in re licet ipsi prędicatores falsa annunciátes grauiter peccēt, maior tamē culpa (vt ego sentio) in ipsos reges & principes reiiciēda est, qui nolunt nisi ea quæ sibi placita sunt audire, & si quis bonus & fidelis verbi Dei prædicator vera docuerit, illum odio habent, & audire recusant. De qua re idem Rex Achab plenū poterit nobis præbere testimonium, qui rogatus a Iosaphat Rege Iuda, vt dimissis illis quadringentis falsis prophetis aliquē verum domini prophetam de bello faciēdo consuleret, respondit. Remásit vir vnius per quem possumus interrogare dominū: sed ego odi eum: quia non prophetat mihi bonū sed malum. Micheas filius Iemla. Hi adulatores, in fide & moribus vehementer nocere solent: quoniam dicentibus illis malū bonum, & tenebras esse lucem, alij credūt, et ex hac fide oritur in auditorib9 quidam amor, & appetit9 illius mali, quod ab adulatore laudatū est. Et si opere fecerit malū illud, tāto minus ab illo recedet, quanto magis credit esse bonum quod facit. Quo fit, vt nunquam ille ad veram animæ salutē perueniré possit. Quoniam (vt beatus Gregorius ait) curari vulnus negligitur, quod dignum laudis præmio inuenitur. Primus gradus ad salutē recuperádam est agnoscere se esse ægrū. Difficillime enim poterit æger ad sanitatem peruenire qui se ęgrotare nescit: quia nec medicum ad se vocabit: nec si ille sponte se offerat, medicinas ab eo oblatas accipiet: quippe ꝙ firmiter credat se illis minime indigere. Prædicator dicens principi aut cuiuis alteri malum quod fecit bonum esse, hoc agit sua adulatione, vt princeps se male fecisse nunquā pœniteat, & inde consequēs est vt nūquā ad salutē perueniat. Et hæc adulatorum prædicatorum pestis omni tempore fuit noxia. Nam hanc fuisse olim in synagoga multorum errorum causam, Hieremias propheta deplorat, sic dicēs. Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. Quæ verba interpretans beatus Hieronymus ait: Qui enim peccāti & iniquis operib9 attendēti promittit impunitatis securitatem, propheticæ maledictioni subiacebit. Hæc Hieronymus. Et ipsemet Deus de istis blādis prędicatorib9, ꝙ valde populo suo nocuerint, cóqueritur per eundē Hieremiá prophetá sic inquiēs: Curabant contritionē filiæ populi mei cū ignominia dicētes: Pax, pax: et nō erat pax. Contritionē curat prædicator, qui peccāti & non pœnitēti cito securitatē promittit. Et per Ezechielē prophetam iterū Deus ait: Principes eius in medio illius quasi lupi rapiētes prædá ad effundendū sanguinē, & ad perdendas animas, & auare sectando lucra. Prophetæ autē eius liniebant eos absq; temperamēto, videntes vana, & diuinantes ei mēdacium, dicentes: Hæc dicit dn̄s Deus, cum dominus non sit loquutus. Et quæ tunc contigerunt populo Israel, eadem etiam nunc in populo Christiano contingere videmus. Isti enim falsi prophetæ, hoc est, adulatores prædicatores & doctores, sunt causæ potissimæ vt Reges & Principes intolerabilia tributa suis subditis imponant, & alia multa mala faciant, quæ nisi ab illis laudarentur, nequaquam facerent. Applaudunt enim illis, & dicunt omnia licere quæ velint. Sunt denique alii prædicatores

Marginal notes: Ibidem. Gregor. Tren. 2. Hieron. Hiere. 6. Ezec. 22

res mali qui bene credunt, & optime de moribus sentiunt, & vt sentiunt docent: sed moribus discrepant ab eo quod docent, quia bene docentes male coram populo viuunt. Et horum doctrina & si vera sit, non solum non prodest populo, sed valde nocet.

Gregor. Nam (vt ait Gregorius cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Sua enim mala vita hic talis prædicator multum fidei detrahit doctrinæ quá prædicat. Eadem enim agit quæ damnat: & sic ansam suspitionis non paruam auditoribus præbet, vera non esse quæ ab illo fuerunt edocti. Ad quod credendum, hoc argumento persuadebunt, quod videlicet non est verisimile aliquem esse suæ salutis adeo immemorem, vt sibi ipsi male consulat, aliis autem bene. Si bona sunt quæ docet, cur non ea facit? Si bona sunt quæ facit, cur non ea docet? Itaq; quocunq; se vertat, malus esse conuincitur, aut maledocens aut male viuens. Sed quia magis semper homines oculis quam auribus credunt, hinc est q male viuentis doctrina quamlibet bona contemnitur. Deinde iustum est vt credatur quemlibet hominem maiorem suæ salutis quam aliorum curam habere, & inde necesse est euenire vt quisq; magis exemplis, quá verbis credat. Quá magnum malum sit, cum vita prædicatoris doctrinæ suæ non consentit, beat9 Iob mysticis verbis nos docuit, quum ad cófirmationem eorum quæ dicebat, execrationis iuramento vtés, hoc malum sibi ipsi tanquam maximum imprecatur, nisi vera sint quæ

Iob, 31. dicit. Si in manibus meis (inquit ille) adhæsit macula: seram & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Quæ verba interpretans Gregorius

Gregor. in moralibus ait: More sacri eloquij serere dicimus, verba vitæ prædicare. Et aliquibus interpositis subdit. Comedere auté est bonus operibus satiari. Vnde per semetipsam veritas dicit: Ioann, 3. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me: Si ergo ea quæ protulit, facere prætermisit, ait: Seram & alius comedat. Ac si aperte dicat: Quod os meum loquitur, nó ego sed alter operetur. Prædicator quippe qui a suis vocibus moribus discrepat, ieiunus serit quod alius manducet: quia suo semine ipse non pascitur, quando a verbi sui rectitudine praua actione vacuatur. Et quia plerunq; discipuli in cassum bona audiút, cum ex magistri vita operum exemplo destruuntur, recte subiungitur. Et progenies mea eradicetur. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is, qui per verbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua vigilans gignit, vitæ negligentia occidit. Huc usq; Gregorius. Nec solis viris est docendi & prædicandi munus permissum: sed ipsis etiam fœminis: quod est omnium absurdissimum. Multas ego in variis Christiani orbis prouinciis vidi & audiui fœminas, quæ & si in ecclesia super cathedram non prædicabant, in domibus tamen suis & alienis publicos faciebant de rebus sublimibus sermones: & quotquot venire & audire volebant docere non verebantur. Ex his tamé prædicationibus multi sunt orti errores, vt exitus docuit. Et quia particularia sunt diuersarum nationum exempla, & quæ ego vidi punita & correcta fuere ab his quibus imcumbebat, ideo nolo nunc ea in præsentiarú prodere. Ego quidé 1. Tim. 2. a Paulo edoct9 céseo nulli mulieri permittédú esse vt doceat, sed præcipiédú vt discat. Qm̄ postquá Eua fuit a serpéte seducta, merito suspecta esse debet

omnis doctrina ab ore mulieris prolata, timendum est enim ne mulier sit a dæmone decepta, quia illa est vas ad deceptioné paratum, quo dæmó alios decipere solet. Cum igitur prædicatio verbi Dei per viros tanto officio indignos ministrata, multorum errorum multarũq; hæresum (vt ex dictis constat) sit notissima causa, oporteret vt nullus populo prædicare permitteretur, nisi prius fuisset de fide & morib⁹ plene a suo superiore examinat⁹ & approbatus. Non enim negocium hoc, quod tanti est momẽti, omnibus sine discrimine cõmitti debet, sed solis dignis. Nam Paulus Timotheo scribens,
2. Tim. 2 de hac re, admonet illũ, sic dicẽs: Quæ audisti a me per multos testes, hæc cõmenda fidelibus hominibus qui idonei erunt alios docere. Et beatus Franciscus omniũ fratrum minorũ primus institutor et pater, apostoli Pauli vestigia sequutus hoc idem in sua regula omnibus fratribus præcepit, sic dicẽs:
Sanctus Frãcisc⁹ Nullus fratrũ populo penitus audeat prædicare, nisi a ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo officium sibi prædicationis cõcessum. Hæc beatus Frãciscus, sub cuius instituto ego quamuis indignus milito. Et cõciliũ generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, speciale de hac re statuit decretum, quo vniuersis Christi fidelibus idem prohibetur, quod sanctus Franciscus fratribus suis prohibuit.
Cõciliũ Lateranense. Nam in capite tertio decretorum eiusdẽ concilij hæc habentur verba. Quia vero nonnulli sub specie pietatis, virtutem eius (iuxta quod apostolus ait)
2. timo. 3 abnegantes, autoritatem sibi vendicant prædicandi: cum idem apostolus
Rom. 10. dicat: Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Omnes qui prohibiti vel non missi præter autoritaté ab apostolica sede vel Catholico Episcopo loci susceptam, publice vel priuatim prædicationis officiũ vsurpare præsumpserint, excõicationis vinculo innodenť: & nisi quam citius resipuerint, alia cõpetenti pœna plectãtur. Hæc conciliũ lateranense. Quæ verba habentur in cap. Excommunicamus. §. Quia vero, De hæreticis. Et in alio generali cõcilio lateranensi, quod sub Leone. 10. celebratum est, idem statutum est renouatum, et multo copiosius factum. Nam in sessione vndecima eiusdem concilij sequens continetur decretum. Leo. 10.
Leo Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio, supernæ maiestatis præsidio, per cuius ineffabilem prouidentiã cœlestia simul & terrena dirigũtur. &c. Et post multa quæ in prohemio illius decreti referuntur, hæc tandem subduntur. Sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, vt nullus tam clericus secularis quam cuiuscunq; etiam mendicantium ordinis regularis, aut quiuis alius ad qué facultas prędicandi tam de iure quam de consuetudine, vel priuilegio aut alias pertinet, ad huiusmodi officiũ exercendum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectiue diligenter examinatus: in qua re conscientiã ipsius superioris oneramus, ac morũ honestate, ætate, doctrina, probitate, prudẽtia, & vitæ exẽplaritate ad illud aptus, et idone⁹ reperiatur. Et hic quocunq; postea prædicaturus accesserit, de huiusmodi examine, & idoneitate sua, per literas authenticas seu alias sui examinatoris approbatorisq;, Episcopis & aliis locorum ordinariis fidẽ legitime faciat. Hæc concilium Lateranẽse sub Leone decimo. O vere sanctum decretum, & generali concilio dignum: in quo nihil quod ad hanc

rem

rem poterat censeri necessarium, fuit prætermissum. Præcepit enim, vt prædicatores examinentur, & quales sint approbandi declarat, & testimonium approbationis dari statuit, vt nullus se approbatũ esse possit impune mentiri. Vnum tamen solum ab omnibus adhuc desyderatur, & est tam sancti decreti executio. Non enim scio illud, vel semel fuisse executioni mandatum, nec audiui ab aliquo, qui hoc aliquando fieri vidisset. Sed hoc Episcoporum negligentiæ imputandum est, sicut & multa alia illorum desidiæ tribuuntur, de qua sequenti capitulo disseremus, & ibidem ostendemus eorũ pessimam negligentiã esse multorum malorũ causam.

DE TERTIA HAERESVM causa, quæ est negligentia Episcoporum, & aliorum ecclesiæ pastorum. Cap. 4.

TERTIAM aggredimur explicare hæresum causã, cuius vim, & potentiã si plene (vt decet) perscrutati fuerimꝰ, dicemus illã esse præcipuam, & omnium primã, ex qua alias omnes oriri constat. Hæc est nimia prælatorum negligentia, quorũ multi non magis de suis subditis curant, q̃ de rebus nihil ad eos spectantibus: & ita oues sibi cõmissas deserũt, ac si nullam de illis essent Deo reddituri rationem. Et certe illa omnia, quæ supra per duo cap. digessimus, de penuria verbi Dei, & de malitia prædicatorum, in prælatos reiicienda sunt, ad quos spectat illis omnibus prouidere. Sunt aliqui Episcopi: qui possent optime, si vellent, suo respondere officio: sed aliis multis a suo statu, & ordine alienis nimiũ intenti, id, quod debent reddere nolunt. De istorum igitur negligentia dicamus, & postea ostendemus quot, quantasq; hæreses illorum negligentia pepererit, & vsq; in hodiernũ diem pariat. Sed prius necessariũ erit ostendere, q̃ sint illa, quæ ab Episcopis, & aliis animarũ pastoribus diuina exigit lex, & sic lapidẽ (vt dicitur) ad filum referentes, palã omnibus faciemꝰ multos ex illis esse, qui nunc minimã partem eorũ, quæ iuxta suum officiũ tenẽtur, præstant. Quæ autem sint illa, quæ Episcopi præstare tenentur, si quis scire desyderat, a nomine officij, quod illis cõmissum est, facile, discet: si illius virtutẽ, & proprietatem exacte consyderauerit. Episcopi enim, & cæteri, quibus est animarũ cura cõmissa, pastores animarũ dicuntur, & sunt. Nam cum Christus saluator noster Petrum cæteris omnibꝰ præfecit Christianis, pastorem ouium suarum illum instituit, dicens illi: Pasce oues meas. Ioan. 21 Quibus verbis Christianos omnes suas esse oues declarauit, & Petrum illarum omniũ pastorem constituit, quũ pascendarum illarum curam illi dedit. Et ipsemet Christus redemptor noster, vt nobis ostenderet, quo nos diligebat amore, & quanta cũ solicitudine omniũ nostrũ gerebat curam, pastorem se appellauit dicens: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animã suã ponit pro ouibus suis. Ioan. 10. Videamus igitur, quæ sunt illa, quæ pastores ouiũ circa oues sibi cõmissas agere tenentur: quoniã Episcopi, & alij curam animarũ habentes eadem animabus sibi cõmissis præstare debebunt, cum sint illarũ pastores. Tenentur primo pastores ouibus suis pastum præbere, ne fame, & inedia pereant. Et Episcopi, & cæteri omnes, qui

qui animarũ curã susceperũnt, tenétur pascere animas eorũ, quibus præsunt. Quo auté pastu animas pascere debeant, ipsemet Deus, qui illos instituit pastores, aperte expressit per Hieremi-
Hiere.3. am prophetã dicens: Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina. Tenentur igitur Episcopi, & cæteri animarũ pastores docere eos omnes, quorũ retinent curam. Hinc est, q̃ Christus saluator noster mittens apostolos suos in mun-
Mat.vlt. dum vniuersum dixit illis: Docete omnes gentes. Apostoli siquidé fuerunt pastores illi, quos Deus ante se daturum promiserat, iuxta cor suũ, & ideo vt promissioni suæ satisfaceret, præcepit illis, vt omnes gẽtes pascerẽt scientia, & doctrina. Vt auté tanto essent
Act.1. muneri idonei, spiritus sanctus in linguis igneis super eos de cœlo descendit. Non in manibus, quibus mundum debellare possent, neque in pedibus, quorum agilitate tyrannorũ persecutiones effugerent: sed in linguis, quibus alios ignorantes docerent. Alia corporis organa ad hoc dedit nobis natura, vt illis multarũ rerũ, quas ignorabamus cognitioné ab ipsis rebus haurire possimus. Lingua tamé nostra nullius rei cognitionem nobis præbet: sed quæ nos ante cognoscebamus, aliis per linguã manifestamus. Itaq; lingua non ad discendũ: sed potius ad docendũ nobis donata est. Et ob hanc causam spiritus sanctus super apostolos descendens, non in oculis, aut auribus, quæ sunt organa ad discendum apta: sed in linguis igneis descendit, vt eos ad docendũ idoneos efficeret, qui iam totius mundi erant instituti magistri, & pastores. Ex his igitur discant Episcopi quanta obligatione populos sibi subditos docere teneantur, & apostolorũ imitentur exempla, quorũ ob solam dignitaté Episcopalem merito glorientur se esse successores. Alioqui rei apud Deum habebuntur debiti male soluti, & suæ taciturnitatis dignas sustinebũt pœnas. Et hoc mihi significasse videntur tintĩnabula illa, quæ mixta malis punicis olim Deus præcepit poni in veste sacerdotis, quibus sub pœna mortis sonitum facere tenebatur sacerdos ingre-
diens. Et vestietur (inquit textus Exodi) Aaron ea in officio ministerij, vt Exo. 28
audiatur sonitus, quádo ingreditur, & egreditur Sanctuariũ in conspectu Domini, & non moriatur. In quibus verbis non solá literæ superficié, vt Iudæi faciunt, inspicere debemus: quoni-
am (vt Paulus ait) litera occidit: spiritus est, qui viuificat. Opus est igitur 2.Cor.3
vt mysterium sub illo duro literæ cortice latés inquiramus, præsertim cum
dicat Paulus omnia in figura cótigisse Iudæis, & legem habuisse vmbram Heb.10.
futurorũ. Vestis illa sacerdotalis perfectam sacerdotis vitam significabat, propheta Regio id nobis interpretan-
te, q̃ ait: Sacerdotes tui induátur iusti Psal.131.
tia. Tintinnabula vesti inserta significant prædicationis vocem cum operatione cóiunctam. Sonitus tintinnabulorum audiri debet, quando ingreditur, & egreditur sanctuariũ, vt non moriatur. Quia mortem damnationis incurrit Episcopus, si absq; vllo prædicatiõis sonitu incedit. Vnde Be-
da locum illum exponẽs ait: Sacerdos Beda.
ingrediens, & egrediẽs moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis prouocat, si sine prædicationis sonitu incedit. Hæc ille. Qualis auté debeat esse sacerdotis prẽdicatio, innuitur per hoc, q̃ tintinnabulis mala punica misceri præcipiũtur, in quib⁹ fidei vnitas designatur. Nam sicut in malo punico, multa inte-

rius

rius grana sub vno exterius cortice cõtinētur, sic innumeros sanctæ ecclesiæ populos vnitas fidei contegit, quos intus diuersitas morum tenet. Mala igitur punica tintinnabulis iũgi mãdantur, vt in omnibus, quæ sacerdos prædicat, & docet: vnitaté fidei cauta obseruatione tenere procuret. Ideo Paulus optime intelligẽs prædicationem verbi Dei esse Episcopo summe necessariam Timotheo, quem Episcopum, & pastorem animarũ instituerat, scribit adhortans, & vehementer vrgens illum ad frequentem verbi Dei prædi-
2. Ti. 4. cationẽ, his verbis. Testificor coram Deo, & Christo Iesu, qui iudicaturus est viuos, & mortuos per aduẽtum ipsius, & regnũ eius: Prædica verbum, insta opportune. Illa terribilia adiurationis verba, quibus Paulus Timotheum adiurauit, indicant ardentissimum illius affectũ, quo voluit exprimere Espiscopum maxima obligatione teneri ad prædicandũ verbum Dei, non vno, aut altero die tantum: sed sæpe. Ideo dixit: Prædica verbum, insta oportune. Quæ verba exponẽs Theo-
Theoph philactus ait: Quod ipse testificor, vt verbum prædices, ne gratiã in occulto teneas. Quid vero nobiscum agetur, qui nihil prædicamus? Insta oportune, & importune. Hoc est, instando, & iubendo eloquere. Nec intercisa: sed perpetua vtere oratione, & cõtinenti, ita vt nullum tibi ad prædicãdum, præfinitum sit tempus: sed oportune insta, id est, in pace, & ocio, cum in ecclesia pacifice nullo turbante versaris. Et importune, id est, cum in discrimine fueris, vel extra ecclesiam loquere, & Euangeliũ ipsum edissere. Oportunitatem vero, & importunitaté ad multorũ dixit opinionẽ, existimantiũ oportunitaté quietem esse, importunitatem tẽpora periculosa, & intempestiua. Hæc Theophilactus. Qui quia Bulgariæ Episcopus erat, nomine suo omnium Episcoporum deplorauit negligentiam dicens: Quid nobiscum agetur, qui nil prædicamus? Demum vt intelligant Episcopi quantum sit illis necessaria verbi Dei prædicatio, aspiciant illum omniũ animarũ pastorem Christum saluatorem nostrum, quanta diligentia oues, ad quas solas se missum fuisse testatur, pauerit scientia, & doctrina. Ille enim in exẽplum omnibus propositus est, vt quisq; ex factis illi⁹ id, quod ad se attinet, discere posit. Nam (vt Augustinus ait) omnis Christi actio nostra est instructio. De ipso autẽ Saluatore nostro refert Matthæus, q̃ circũibat totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans Euangeliũ regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitaté in populo. Et iterũ idem Matthæus ait: Et circũibat Iesus omnes ciuitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitaté. Hoc attendát Episcopi, & exemplo Christi circumeant omnia oppida, & castella, siue diocœsis, docentes in templis eorum, & prædicantes Euangeliũ regni, & procurent curare animarũ languores, & infirmitates, quibus populus vbiq; laborat. Et certe nisi Episcopi, & alij animarũ pastores populũ docere teneãtur, cum nullus alius sit, cui hoc docendi munus Deus mandauerit, erit per consequẽs necessario dicendum, male Christum redemptoré nostrum ecclesiæ suæ ꝓspexisse, si illi de re omnium maxime necessaria qualis est fidei, & morum doctrina, minime prouidit. Absit tamen a fidelium cordibus tam impia cogitatio. Nam pastores animarũ, qui ita sentirent, dum culpas

Matt. 15.
Matt. 4.
Matt. 9.

culpas a se reiicere vellent, Deum iniustum facerent, dicentes illum familiæ suæ de cibo minime puidisse, & oues suas sine vllo pastu reliquisse. Ipse enim per Esaiam prophetam dicit, se nihil potuisse facere vineæ suæ, quod non fecerit. Vnde consequens est, vt dicatur illũ de pastu ouibus suis prouidisse: quia hoc facillime ille facere potuit. Neq; alios ad hoc agẽdum instituit, q̃ sacerdotes, quos animarũ pastores instituit, quib9 hoc solo nomine præcepisse videtur, vt pascerent oues suas scientia, & doctrina. Pauci tamẽ sunt Episcopi, aut cæteri animarũ pastores: qui oues suas pascant sciẽtia, & doctrina. Nolo dicere nullos esse, cũ ego aliquos nouerim, tũ ex Episcopis, tũ ex aliis inferioribus sacerdotib9, qui populos sibi subditos frequenti prædicatione docebant. Verum hi omẽs tam rari sunt, vt ad aliã innumerã multitudinẽ relati, sint velut sol, & luna aliis omnibus stellis cõparati. Fateor etiã esse alios animarum pastores, qui et si ipsi nõ prędicent, curant tñ diligenter suũ defectum per alios idoneos prædicatores supplere, ne oues suæ fame verbi Dei pereant. Et certe si Episcopi, aut alij curã animarũ habẽtes prędicare nesciunt, integre (vt ego existimo) suo satisfaciunt officio si id per alios idoneos prædicatores fieri, diligẽter procurent. Sed re vera (vt ingenue loquar) paucissimi sunt, qui hæc faciant. Et ideo nisi per monachos hæc pastorũ fuisset suppleta negligentia, ob solam verbi Dei penuriã fere tota iam periisset respu. Christiana. Verum & si isti pro viribus Episcopos, & alios animarũ pastores iuuare conẽtur, non tñ poterunt eorũ omnẽ supplere defectum: quia messis multa est (vt saluator noster ait) operarij autẽ pauci. Quo fit, vt multa oppida, & castella, quibus monachi prædicationibus suis subuenire non possunt, perpetuo careãt prædicatione verbi Dei, aut necesse sit illis, propriis expensis conducere prædicatores, a quibus verbum Dei audire possint. Bis itaque pastum doctrinæ oues soluere coguntur. Primum quidem quum decimas suorũ fructuum sacerdotibus dederunt, ob quas iure diuino pastũ doctrinæ illis debebãt. Deinde iterũ soluunt, quũ aliorũ prædicatorũ operas, suis conducũt expensis. Et (qd' peius est) nolũt sępe Episcopi, aut alij pastores pmittere aliquos quãuis a populo conductos prædicare: nisi qui illis placuerint. Si hoc Episcopi facerent, vt vel sic melius populo consuleretur indignos reiiciendo, & dignos acceptando, non possem hac in parte eorũ nõ laudare diligẽtiam. Sæpe tñ id non faciunt, vt populo bene cõsulãt: sed vt prædicatori alicui faueant. Ob quã causam sæpe cõtigisse scio, vt populus indigniorẽ fuerit coactus propriis expensis conductũ suscipere prædicatorem. Hi tales & si vere Episcopi sint, indigni tñ sunt, qui hoc nomine censeantur, cum illos non a Deo: sed ab hominibus super familiam Dei positos esse constet. Nam seruus, quem Dominus super familiam suam constituit, fidelis est, & prudens, qui reddit familiæ cibũ in tempore. Hi igitur, qui super familiam Dei sunt positi Episcopi, & cibum verbi Dei familiæ non reddunt, a Domino non sunt super illam constituti. Et quia tam aperta erat pastorum omnium prę sertim Episcoporum, huius rei negligentia, ideo concilium generale Lateranense sub Innocentio tertio venerabiliter celebratum, speciale de hac re condidit decretum decimo capite collocatum, quo præcepit omnibus Episcopis, vt viros idoneos ad

Marginal notes: Esaiæ. 5. — Matt. 9. — Mat. 24 — Cõcil iũ Lateriensé.

ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendũ assumant, potentes in opere, & sermone, qui plebes sibi cõmissas vice ipsorum, quũ per se idẽ nequeunt, verbo ædificent, & exẽplo. Habetur autẽ hoc decretum in cap. inter cætera. de offi. iud. ord. Sed huiusmodi decreta multis huius temporis Episcopis proferre, est surdo canere fabulam. Quanta autẽ errorum, & hæresum multitudo oriatur ex hac verbi Dei penuria, quæ propter Episcoporum negligentiam cõtingit, iam proxime pręcedenti cap. demõstrauimus. Alterum pastoris officium est custodire oues a lupis, qui sępe illas inuadũt, & nisi esset pastor, qui eos deterreret, & coerceret, omnes oues occiderent, & deuorarent, neq; vnam relinquerẽt saluam. Ne igitur lupi nocere ouibus possint, illarũ tutela est pastoribus cõmissa. Lupi sunt tyranni, qui subditos suos supra debitũ spoliant, & plura quã possint portare, ab illis exigũt tributa, & illis non cum mansuetudine & lenitate: sed austere nimis, & crudeliter imperant. Ideo de malis Iudęæ Principibus Deus loquẽs per Ezechielem prophetam ait: Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam: ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auare sectanda lucra. Lupi etiã sunt omnes, qui iustos viros persequũtur, quãuis nec Reges, nec Principes illi sint. Hi sunt lupi illi, de quibus Saluator apostolis loquens ait: Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporũ. Non enim inter solos Principes, aut Reges, suos apostolos misit, nec a solis illis apostoli sustinuerunt persequutiones: sed a multis aliis, quos omnes luporũ nomine saluator appellauit. His omnib⁹ crudeliores lupi sunt hæretici: quoniam sub specie pietatis, & religionis, aliorum animas sæpissime occidunt. Isti sunt lupi illi, a quibus, vt caueam⁹ Saluator noster nos omẽs admonet, dicens: Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimẽtis ouium: intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ab his omnibus lupis debẽt Episcopi suas oues tueri, ne ab illis lædantur. A tyrannis, & aliis persequutoribus debent illas defendere, non permittentes illis, vt subditos suos iniuste vexent, aut illis importabilia onera imponant, aut immoderata exigant tributa, aut quascunq; iniustas inferant molestias. Et si Reges, aut Principes, aut alij quicunq; Domini, horũ aliquid facere tentauerint, Episcopi illis resistere tenentur, eorum audaciã reprimere, & duris illorum conatibus obsistere debent, arguendo, obsecrando, increpando (vt ait Paulus) in omni patientia, & doctrina. Ab hæreticis etiam defendere debent oues sibi commissas, ne ab illis seductæ in errores, & hæreses varias ducantur. Ob hanc enim causam Paulus docet oportere Episcopum esse doctum, vt potens sit exhortari in sana doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Oportet, vt populum exhortetur in veritate fidei manere, & hæreticos contradicentes apertis rationibus conuincat. Quotus tamen nunc est Episcopus, qui id nunc facere audeat? Tam rarus est quisquis talis est Episcopus, vt merito de illo posset illud Satyrici poetæ dici.

Rara auis ĩ terris, nigroq; simillima cygno.

Reliquis igitur omnibus, qui id facere, aut negligunt, aut timẽt, dici potest id, quod Dominus malis sacerdotibus exprobrauit olim per Ezechielẽ prophetam dicens: Non ascendistis ex aduerso, neq; opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini. Quæ verba interpretans

Ezec. 22 — Mat. 10 — Matt. 7 — 2. tim. 4 — Titi. 1 — Ezec. 13

tans beatus Gregorius lib. 2. Pastora
Gregor. lis, cap. 4. ait: Ex aduerso quippe ascen dere, est pro defensione gregis voce libera huius mundi potestatibus cõtra ire. Et in die Domini in prælio stare, est prauis decertantibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid est aliud, q̃ tacendo terga prębuisse? Qui nimirũ si pro grege se obiicit, murum pro domo Israel hostibus opponit. Hæc ille. Huius temporis prȩlati non ascendunt ex aduerso, nec se opponũt pro muro domus Israel: quia pro grægis defensione non audent mundi huius potestatibus contradicere. Non audeo dicere nullum esse nunc Episcopũ, qui Principes redarguere, & eorũ malis conatibus publice resistere audeat, ne forte id mihi Deus dicat, quod olim, quũ res erant nimiũ desperatæ, Heliæ prophe
3. Re. 19 tæ dixit: Derelinquã mihi in Israel septẽ milia virorũ, quorũ genua nõ sunt incuruata ante Baal. Hoc tamẽ intrepidus dicam, rarum nunc esse Episco
Ambro. pum similẽ beato Ambrosio, qui quũ
Theodo esset Mediolanensis Episcopus Theodosium potentissimum Orientis, & Occidentis Imperatorem non est veritus excõmunicare propter stragẽ Thessalonicæ factam. Nec breuis temporis excõmunicatione illum ligauit: sed oc
Libro. 9. Cap. 30. to mensium spatio (vt historia Cassiodori tripartita refert) illum in excõmunicatione continuit. Quo tẽpore transacto quum Imperator se excõmunicatum vehementer doleret, & ingemisceret, adiit Ambrosium Ruffinus vir Imperatori gratissimus, & rogat illũ, vt Imperatorem ab excõmunicatione absoluat, & templi fores illi aperiat, & illius ingressum permittat. Hoc tamẽ ambrosius facere nolens ipsum Ruffinum acriter reprehendit q̄ talia ab eo petere auderet. Cumq; Ruffinus supplicaret, & Imperatorẽ diceret esse venturum, superno zelo accẽsus Ambrosius dixit illi: Ego vero Ruffine prædico tibi, q̄ eum ingredi sacra limina prohibebo: Si vero Imperium in tyrãnidem mutare voluerit, necem ego libenter suscipiam. Post Ruffinum aduenit Imperator, & inuenit Ambrosium pro foribus templi residentem, expectantemq; Imperatorem. Qui postquã accessit, supplicauit Ambrosium, vt excõmunicationis vinculum soluere vellet. Multis igitur verbis vltro, citroq; dictis: nunquã tamen illum soluere voluit, quousq; plenã sui delicti dedisset emendationẽ. Quæ Ambrosij tã seuera increpatio adeo Theodosio Imperatori profuit vt postea Constantinopoli existens Imperator Ambrosium ob hæc, & alia impẽse laudauerit dicens: Vix inueni veritatis magistrum. Ambrosium nãq; solum noui digne vocari Pontificem. Certe si multi nunc essent Ambrosio similes Episcopi, non tanta, tamq; frequentia essent inter Principes Christianos bella, non tot fierent Christianorum strages, non tantis tota respub. Christiana agitaretur tumultibus, nec tot quotidie in ea excitarentur tragediæ, nec tot in ea ortæ fuissent hæreses, quot nunc videmus. Earum enim maxima pars ab Episcoporum negligentia, & timiditate orta est, qui hæresum tempestate oborta nõ se opposuerunt pro muro domus Israel, vt regib9, & Principibus, aliisq; Dominis, qui huius tẽporis hæresiachis fauent, libera voce contradicere auderent. Imo quod pessimum est, in aliquibus regnis omnes Episcopi præter vnum, aut alterum, hæreticæ suorum Regum subscripsere sententiæ. Quod autem omnes illius regni Episcopi in eandem venerint sententiam hæreticam, hoc argu-

mento

Roffẽsis Eps. mento conuincitur, ꝙ vnus, qui Regi contradixit, publice decollatus est, & verus Dei martyr effectus. Si alij omnes Episcopi hunc vere martyrem Episcopũ imitari voluissent, non dubito quin Regem alioqui bonum in fide Catholica continuissent. Non enim est verosimile Regẽ alioqui bonum omnibus Episcopis sua pruden tia sola cõtradicere voluisse. Sed quia ab aliquo, aut aliquib⁹ Episcopis primo ad hæreses excitatus est, & deinde aliis Episcopis tacẽtibus & permitten tibus, heresis adeo in Rege confirma ta est, vt inde ad totum fere regnum processerit. Cuius tanti mali constat Episcoporum negligentiam primam fuisse causam. Aliud etiam audio esse in Germania superiori regnũ, quod cum totum fere sit Lutheri hæresi infectum, nullũ tamen Episcopum pro fide Catholica hucusq; mortuum esse intellexi, ꝙ omẽs Regiæ iussioni magis, q̃ Deo obtemperare voluerunt. Regnũ Gothiæ. Et idem aliis Germaniæ Principibus qui Lutheri hæresim susceperunt, & hucusq; tuentur, contigisse constat. Quoniam si illis Episcopi (vt teneban tur) restitissent, & libera voce pro fide Catholica clamassent, verisimile est illos non tam faciles Lutheri hæresibus subscripsisse, & post illum præcipites iuisse. De Husitarũ hæresi olim apud Bohemos orta, Pragensis cuiusdam Archiepiscopi negligentiã fuisse causam, ꝙ illa non cito perierit, testatur Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, cap. 35. Nam cum primo illa oriretur, Subinco Pragensis Archiepiscopus diligentissime contra Ioannẽ Hus pro negotio fidei egit. Sed illo intempestiue mortuo, Albicus illi sufficit, vnicum extremæ auariciæ barathrum, de quo inter alia idẽ Aeneas Syluius hæc refert. Interroga tus aliquando, sonorũ omnium, quẽ molestius audiret, maxillarũ (inquit) ossa frangentium. Idoneus profecto Pontifex, qui surgenti fomentũ hære si daret. Hæc ille. Et tandem dicit ob mortem prioris Archiepiscopi, & desi diam, ignauiãq; successoris, Husitarum hæresim perstitisse. Quæ ab Episcopis exacta esse hactenus diximus, ex sola pastoris ratiõe collegimus. Est aliud insuper illis inditum in sacris literis nomen, ex cuius ratione alium illis incumbere laborẽ apertissime constat. Vocantur enim Episcopi a Paulo dispensatores. Nam Tito describens vir tutes, quibus oportet Episcopum præ ditum esse ait: Oportet Episcopum irreprehensibilibilẽ esse sicut Dei dispen satorẽ. Tit. 1. Et in priore ad Corinthios de se, & aliis apostolis, qui omẽs Episcopi erant, ait: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. 1. Cor. 4 Mysteria Dei sunt non solum illa, quæ ad doctrinam fidei pertinent: sed sacramenta omnia: quia sub illis rebus, & signis, quæ foris videmus, diuinam aliquam intus latentem continent gratiã, merito dicũtur mysteria. Nam matrimonium quod vnum est ex illis septẽ sacramen tis, quæ Catholica celebrat ecclesia, cũ illud laudare vellet Paulus, illud mysterium esse dixit. Ephes. 5 Nam illo loco vbi nos Latine legimus sacramentũ hoc magnum est, litera Græca loco illius vocis sacramẽtum, habet mysterium, sic dicẽs: To mystirion touto mega estin. Latinus autem interpres optime intelligens sacramẽta omnia interius aliquid multo maioris momenti con tinere, q̃ sint ea, quæ foris ostendunt, mysteria illa esse merito cẽsuit, ac proinde pro mysterio transtulit sacramen tum. Horum omnium mysteriorum solus Episcopus est dispensator. Quoniam

niam et si alij inferiores sacerdotes possint aliqua ex sacramentis ministrare, vt sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Matrimoniũ, extrema Vnctio: alia tamen duo non, nisi per Episcopos ministrari possunt, Confirmatio videlicet, & Ordo. Incumbit ergo hic labor Episcopis, vt sacramenta illa quæ non nisi per Episcopos ministrari possunt, suis subditis pro necessitate, & cuiusq; merito dispẽsent. Hic tamen quæritur (vt Paulus ait) inter dispẽsatores, vt fidelis quis inueniatur. 1. Cor. 4
Multi enim ex illis sunt, qui & si multo tempore fuerunt Episcopi, nunquã tamen aliquod horum sacramentorũ suis subditis dispensauerunt, nec per alios Episcopos (qđ multo peius est) dispensare curarunt. Ob quã causam plurimos puectæ ætatis viros, & mulieres in multis diœcesibus esse scio, q nunq̃ confirmationis sacramentũ susceperunt, plurimos etiam, qui sine illo in prouecta ætate ex hac vita decesserunt. Et re vera, cum certum sit ex sanctorum testimonio, sacramẽtum hoc fortitudinem quandam præstare his, qui illud digne suscipiunt, quo fortiores effecti, possint facilius diaboli tentationibus resistere: non est dubitandum multos ob impotentiam, & fragilitatem in vitia multa insuper, & hæreses fuisse lapsos, qui si confirmationis sacramento fuissent roborati, viriliter restitissent, & fuissent ab his omnibus liberi. Quorum omniũ culpam & interitum quisquis bene senserit, in Episcoporum neglıgentiam reiiciet, qui si fideles dispẽsatores fuissent, eos omnes a morte perpetua liberassent. De sacramẽto ordinis, q̃ fideliter multi Episcopi illud dispensent, non est opus longum facere sermonem, cum ex opposito illud profusissime distribuant. Confirmationis igitur sunt auari, & ordinis prodigi. Nam omnes sine vllo discrimine hodie ad sacerdotium promouentur. Nec vidi vnquã, aut audiui vllum tam rudem, & indoctum, pessimisq; moribus infectum, qui si sacerdotium ambiret, non assequeretur. Quoniam si ab Episcopo suo ob indignitatem repellitur, non deest illi (vt est in prouerbio dignum patella operculum, alius videlicet Episcopus, qui illum ex Papæ dispensatione ad sacerdotium promoueat. Quanta sit hæresum occasio, hæc multorum sacerdotũ indignitas, proxime sequenti cap. Deo adiutore ostendem9. Quibus autem sint hæc mala imputanda, non est opus multum inquirere, cum ex Pauli doctrina apertissime constet, ea om̃ia Episcopis, qui indignos promouerũt, esse tribuẽda. Nam Timotheum discipulũ, & Episcopum admonens, vt ecclesiasticos ordines non leuiter conferat, dicit. Manus cito nemini imposueris, neq; cõmunicaueris peccatis alienis. Quæ verba exponens Theophilactus in cõmentariis super Paulum ait: Haud quaq̃ cito, id est, temere, vel cumprimũ quempiã fueris secundoue, aut tertio periclitatus: sed sæpe, vt diligenter om̃ibus inuestigatis, manus cuiq̃ imposueris. Neq; eñ expers periculi ea res est. Quale autem hoc periculum sit, ex his, quæ subsequuntur, intellige. Neq; cõmunicaueris peccatis alienis. Es namq; (inquit) alienis delictis obnoxius, his scilicet, quæ ille in futurum cõmiserit, cui manus imposuisti. Quo fit, vt virtutum illius particeps sis futurus, si recte vixeris: sic peccatorũ non immunis si praue. Eiusdem, & prauis eo obstringeris facinoribus: quia nulla horum habita ratione, tenebras lucem effeceris. Hæc Theophilact. Ex cuius verbis apertissime constat, peccata indignorum

1. Tim. 5. — Theoph.

gnorum sacerdotũ, iuxta Pauli sententiam, in Episcopos esse reiicieda, qui illos temere ad sacerdotiũ pmouerũt. Ex his omnibus præfatis cõstat tria esse omnibus Episcopis summe necessaria, vt recte suum peragãt ministeriũ, quæ oĩa suis subditis ministrare tenẽtur. Hæc sunt doctrinæ pastus, ouiũ diligens tutela, dispẽsatio sacramentorũ. Vt autẽ hæc oĩa integre Episcop9 pficere valeat, op9 est, vt ipsas oues cognoscat, & perpetuã cũ illis habeat cõuersationẽ, & circa illas semper inuigilet, ne aliquid illis desit ex omnibus, q̃ illis præstare tenetur. Oportet primũ vt eas cognoscat, vt sciat, quas pascere debeat. Nam si eas non cognouerit, fieri non potest, vt illas oportune pascere, & viriliter tueri possit. Ideo sapiens ait: Diligẽter agnosce vultũ pecoris tui, & greges tuos consydera. Pro. 27.

Quę verba interptans Hierony. in cõmẽtariis sup Prouerbia ait: Pastori dicitur ecclesię. Diligẽter adhibe curã eis quibus te præesse cõtigerit, agnosce animos, actusq; singulorũ, & si qd in eis vitij sordidãtis inueneris citius castigare memẽto. Non enim tu semper oues Dominicas pascẽdi potestatẽ habebis: sed æterna est corona, quã percipies si cõmissũ tibi gradũ tuo tẽpore bene ministraueris. Hæc Hieronym. Hieron.

Est etiã necessariũ, vt oues suũ agnoscant pastorẽ, vt illæ sciant, quẽ sequi debeant, & a quo pastũ secure suscipere possint. Hæc duo vno cõtextu Saluator noster expressit, qui cũ dixisset se esse pastorem bonũ, ad hoc cõprobandum statim boni pastoris qualitates adiecit, dicens: Ego cognosco oues meas, & cognoscũt me meæ. Qui bus verbis aperte nos docuit illũ non esse bonum pastorem, qui oues suas non cognoscit, & quem oues non agnoscunt. Tenentur etiã Episcopi super gregẽ sibi cõmissum vigilare, & illius insistere curæ, ne aliqd ad salutẽ necessariũ illi desit. Nam hoc ipsum significat hæc vox Episcopus, q̃ Græca vox est, & Latine versa, idẽ dicit, ac sup intendẽs. Ipsum ergo nomen, quo se appellari gaudẽt, docet illos sup subditorum custodiã intẽdere, & vigilare debere. Ob quam causam Paulus cẽset subditos teneri ad obedientiã suis præpositis præstandã. Obedite (inquit) præpositis vestris, ipsi enĩ vigilãt pvobis reddituri rõnẽ. Et hinc est, q Christo vero, & optimo oĩm pastore nascẽte, pastores erãt (vt Lucas refert) vigilãtes, & custodiẽtes vigilias noctis super gregẽ suum. Tunc enim nascẽs pastores ecclesiæ instruxit, vt vigilarent, & custodirent vigilias noctis sup gregem sibi cõmissum. Et Sapiẽs Ecclesiasticus hãc diligentiã cõmendat omni rectori, tanq̃ rem illi maxime necessariam, sic dicens: Rectorem te posuerũt, noli extoli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorũ habe, & sic consydera, & omni cura tua explicita recũbe, vt leteris propter illos. Non statim post modicã adhibitã curam: sed omni explicita cura recũbere, & lætari permittit. Et re vera si tam diligentẽ curã ab omni rectore sapiens exegit, multo maiorem certe credendũ est Episcopis esse necessariã, qui multo plura, q̃ alij rectores pro suorũ salute populorũ facere tenentur. Multi tamen sunt Episcopi, qui sui nominis prorsus obliti, ouium sibi cõmissarum nõ maiorem curam habent, q̃ si de illis non essent Deo reddituri rationem. Vt lac ab illis sugant, & lanam euellant, diligentissime laborant, illis autem prospicere prorsus contemnunt. Non se putant, ad hoc, eos esse institutos pastores, vt curam ouium habeant: sed vt fructus ex illis colligere possint.

Ioan. 10. Heb. 13. Lucæ. 2. Eccl'i. 32

Et ideo hoc diligétissime faciunt, ad illud vero mirum, quá sint negligentes, & ignaui. Cum per decem, & per viginti, & triginta annos fructus ab ouibus extorserint, multi ex illis non cognoscũt oues suas, nec cognoscuntur ab eis. Nam in cũriis Principum versantes, & multis, quæ a suo instituto longissime absunt intendétes, oues suas visitare, & quæ illis debét, præstare contemnunt. Huiusmodi Episcopi indigni sunt, qui Episcopi dici debeant: qm̃ hos tales Christus saluator noster non pastores: sed mercenarios dicit esse appellandos. Mercenarius
Ioan. 10 (inquit ille) & qui non est pastor, cuiꝰ non sunt oues propriæ, videt lupum venienté, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit: quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Multis rationibus hic a Christo saluatore nostro assignatis conuincuntur Episcopi, & alij animarum rectores, qui extra ouile ouium suarum resident, & ꝑpetuo, aut diu extra suas dioeceses morantur, non esse pastores: sed mercenarios dicendos. Dimittunt enim oues, quandiu illarum conuersationem non habent. Fugiunt, quádo a cura, & officio, quod præstare tenentur, recedunt. Deniqꝫ putant nihil ad eos pertinere de ouibus. Ideo hi mihi videntur similes esse struthionibus,
Iob. 39. quorum, teste Iob, talis est natura, vt derelinquant oua sua in terra, & obliuiscantur, ꝙ pes conculcet ea, aut bestia agri conterat, & durétur ad filios quasi non sint sui. Quid auté ex hac pastoris absentia & crassissima negligentia sequatur, saluator in verbis supradictis expressit dicés: Lupus rapit,
Ioan. 10. & dispergit oues. Siue lupi nomine tyrannum, siue hæreticum intelligere velis, quisqꝫ illorum tanto audacius oues inuadet, & tanto securius eas occidet, quanto viderit pastoré longius abesse, qui ouibus subuenire possit. Sed germanior mihi videt̃ literæ sensus, si hoc loco per lupũ, hæreticũ intellexerimꝰ, ob id solũ, quod dixit illum dispergere oues. Nullus enim est aliꝰ, qui æque oues dispergat, ac hæreticꝰ, qui sua falsa doctrina eas decipiés, ab vnico illo ecclesiæ ouili separat, & per errorũ deuia vagari cogit. Ex quibus apertissime cóstat, sæpe Episcoporum & aliorũ rectorũ absentiam, & nimiá negligentiam, potissimam causam esse, ꝙ aliquæ in populo versentur hæreses, & populus ab hæreticis seducatur. Nam illis absentibꝰ, facile est inde euenire, vt quisqꝫ pro suo libito sentiat, & quæ senserit impune doceat. Simile enim ob solum rectoris defectum olim contigisse in lib. Iudicum legimus, vbi hæc habentur verba: In diebus illis nó erat Rex in Israel: sed vnusquisqꝫ quod rectum videbatur, hoc faciebat. Huc em̃ tendit parabola illa hoīs seminantis bonum semé in agro suo in quo inimicus homo, occasione accepta, ꝙ homines agri custodes dormirent, superseminauit zizania. Dæmon enim, qui totius humani generis apertus est hostis, vidés rectorum negligentiá talem, vt dormire videantur, superseminat sæpe hæresum zizania in ecclesia Dei, quæ ager est eius, in quo ille prius semen bonũ, hoc est, veram fidei doctriná seminauerat. Et cũ Paulus dicat omnia patribus in figura cótigisse, non erit absurdũ, si dicamus, hoc ipsum nobis significasse mulieré illá, de qua in tertio Regum lib. legitur, ꝙ filiũ suum, quem vigilans lactabat, nocte dormiens oppressit, & interemit. Nam dum pastores animarum vigilant, et curam illarum quam tenétur, habent: tunc subditos suos

Iudi. vl.
Matt. 13.
1. Co. 10
3. Reg. 3.

suos, quos, vt filios diligere debent, vera doctrina lactant, & bonis exéplis nutriunt. Si tñ somno negligentiæ, & torporis dormiunt, sua ignauia, & desidia eosdé occidunt. Verũ ne quis mihi obiiciat, ex sensu parabolico, aut mystico non esse sumendũ argumentum ad doctrinam aliquam probandam, & stabiliendam, apertum volo pro hac re scripturæ sacræ testimoniũ
Prou.11. proferre. Vbi non est gubernator (inquit Salomon) populus corruet. Et ipse Deus per Ezechielem prophetam de pastoribus loqués, hoc apertius ex
Eze.34. presit, sic dicens: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges a pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meũ non pascebatis. Qđ infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis. Quod confractũ est non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potétia. Et dispersæ sunt oues meæ, eo q̃ non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omniũ bestiarum agri, & dispersæ sunt. Cum ergo ouium dispersio, quæ discesioné a fide significat, ex pastorum negligentia oriatur, constat illarũ omniũ culpam non solum ipsis ouibus, quæ dispersæ sunt, & errauerunt: sed earũ pastoribus ob eorũ negligentiá esse imputandam. Nam vtrorũq;, populorũ scilicet, & rectorũ damnum, vno verborum contextu, Hieremias propheta deplorat, sic in-
Tren. 1. quiens: Egressus est a filia Sion omnis decor eius: facti sunt Principes ei9 velut arietes non inuenientes pascua, & abierunt absq; fortitudine in facié subsequentis. Dicés omné decorem a filia Sion recessisse, peccata populi indicauit. Dicens vero Principes abiisse absque fortitudine, prælatorum negligentiam, a qua totius populi malum est ortum, expresit. Nam beatus Hieronymus hæc Hieremiæ verba in commentariis super Lamentationes exponens ait: Hac sententia arguuntur negligentes rectores eccle- Hieron.
siæ Dei, ob quorum incuriá perit omnis decor populi Christiani, cum nec meditatione legis diuinæ, nec in cultu pietatis, neq; in sacrarum virtutum exercitio laborare conantur: sed in luxu voluptatum per varia scelera, iuxta suggestionem hostis cogentis abducuntur. Cuius periculi malum, illos maxime respicit, qui in loco regiminis constituti, potius secularia desyderia, quam mandatorum Dei sequi vestigia, elegerunt. Vnde cœlestis regni gloriam cum sanctis doctoribus non merentur accipere: sed cum diabolo, & angelis eius, pœnam gehennæ coguntur recipere. Hæc Hieronymus. Sed apertius hanc nos docet sententiam Deus, qui postquam per Ezechielem prophetam dixerat oues suas dispersas esse, & in deuorationé bestiarũ venisse, pœnam deinde ipsis pastoribus ob hanc causam minatur grauissimá, sic per eundé prophetá inquiens: Viuo ego dicit Dñs Deus: quia ꝓ eo q̃ facti Eze. 34
sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationé omnium bestiarum agri, eo q̃ non esset pastor &c. Et paucis interpositis subdit. Propterea pastores audite verbum Domini. Hæc dicit Dñs Deus: Ecce ego ipse super pastores, & requirá gregem meum de manu eorum. Et post pauca iterum subdit: Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas. Sicut visitat pastor gregem suum, in die quando fuerit in medio ouium suarum dissipatarum, sic omnes visitabo oues meas,

& liberabo eas de omibus locis, in qui bus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis. Nihil certe durius, & apertius contra pastores Deus dicere potuit, quá q requisiturus erat oues perditas, de manibus eorum, vt pro illis rationem reddát, quam cum bonam reddere non valeant, necesse erit, vt pro illorum peccato puniantur. Et hoc ipsum nó solum verbo: sed etiam opere nos docere voluit Dominus, vt intelligerent pastores, & rectores non inanem esse cóminationé, quam iam vel semel executioni mandatá esse scirent. Nam quum olim populus Israel fornicatus fuisset cum filiabus Moab, & illarũ deos adorasset, iratus Do

Num.25 minus dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auferatur furor meus ab Israel. Quæ verba interpretans Origenes homilia vigesima super librum Numerorum ait:

Origen. Hæc si cogitarent homines, nunquá cuperent, nec ambirent ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis propriis argui delictis, sufficit mihi pro me metipso, & peccatis meis reddere rationem. Quid mihi necesse est etiam pro populi peccatis ostentari? & ostentari contra solé, ante quem nihil potest abscondi, nihil obscurari? Hæc Origenes. Quisquis igitur curam animarum suscepit, si Deum non vult habere cótra se iratum, oportet, vt semper illarum regimini intendat, semper cum illis conuersetur, diligéter consyderet, quæ sunt illis necessaria, nunquam nisi magna coactus necessitate, a conspectu, & conuersatione ouium suarũ discedat: sed cum

Esai.21. Esaia propheta dicat: Super speculá Domini ego sum stans iugiter per diem: & super custodiá meam ego sum, stans totis noctibus. Ex his omnibus præfatis, euidentissime constat prælatorum, & aliorũ rectorũ negligẽtiam & absentiam, multorũ malorum insuper, & hæresum esse causam. Quę omnia in ipsos rectores reiicienda sunt ex quorũ negligẽtia processerunt. Sunt tamen multi, quorũ ora declinauerũt in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Nam quidá eorum hac excusatione suas absentias ab Episcopatibus, vel parrochiis defendere volunt, q personas alias bonas, & tanto officio idoneas pro se substituunt, per quos omnia, quæ tenẽtur, faciũt: & hoc satis esse dicunt: qa (vt aiunt) dñs ouium non per se ipsum semp pascit oues: imo aliorũ pastorum vtitur opera, quibus illas cómendat. Et inde colligunt se optime suo officio satis fecisse, quũ bonos pro se vicarios substituũt. Sed hæc illorũ excusatio nihil illis prodesse potest: imo poti9 in maius illis cedit peccatũ, cũ plura, q̃ oportet, per illá sibi arrogare videant. Putant enim se ouium dños esse, cum tñ non sint. Deus enim illarũ est Dominus, qui ait: Oés animæ meę sunt. Et ipsæ Ezec.18

met oues hoc ipsũ fatent dicẽtes: Nos Psal.94.

auté populus eius, & oues pascuæ ei9. Episcopi auté, & alij animarum rectores, pastores sunt, quibus Deus eas cómisit, vt illas pascere, & tueri curarent, stipendio laboris pollicito, si id recte egissent. Alioqui si Deus dominos illos esse censeret, nullam ab illis de ouibus rationem peteret, neq; de manu prælatorum oues perditas requireret, prout ipsemet se facturum fore per Ezechielem prophetam minatus est. Ezec.34

Nullus est autem ouium dominus, qui oues suas alicui pastori commendet, vt pro se alium substituere possit, nisi forte hac conditione, vt ille de omnibus teneatur reddere rationem. Nec Deus oues suas Epis, aut aliis pastoribus

ribus commisit, ut illi pro se vicarios subrogarēt, quibus oues commendarent. Et si contra Dei voluntatē oues Dei alteri cōmiserit, nihilominus eas, quæ ob vicarij negligentiā perierint, Deus a pastore cui ipse eas cōmisit, requiret. Neq; suā poterit ille hac ratione defendere culpam, q ipso nesciente oues perierint: qm̄ (vt habetur in capitu. Quamuis. de regulis iuris) non potest esse excusatio pastoris, si lupus oues comedit, & pastor nescit. Deinde & si gratis daremus pastores animarum esse censendos velut ouium dominos: non tamen sic, vt cōtra voluntatem Dei, qui est illarum supremus Dominus, aliquid de illis disponere possint. Deus autem non vult, vt rectores animarū illas aliis cōmittant, propterea, q alij non æquæ illarū curā gerūt, ac si illarū essent Dn̄i. Nam mer-
Ioan. 10. cenarius (inquit Christus saluator noster) fugit, quia mercenarius est, & nō pertinet ad eum de ouibus. Raro alienæ res tam bene curantur, ac propriæ. Laudata est Manlij Torquati sententia apud Titum Liuium, qua dixit, nunq̄ prospere succedere, quæ oculis quis egerit alienis. Et ita censeo ego vix vnq̄ bene ouiū succedere posse curam, quæ per vicarios exercetur: qm̄ illi sæpe non sunt tales, quales oportebat: sed qui plus inuigilent (vt Bernardi verbis vtar) subditorū euacuandis marsupiis, q̄ extirpandis vitiis. Tales sæpe sunt, vt de illorum quolibet dici possit id quod Virgilianus opilio al-
Virgili9 Aeglo. 3 teri pastori exprobrans dixit:

Hic alien9 oueis custos bis mulget in hora,
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Deinde ipsi subditi minus reuerentur vicarios, & minus timent illos, q̄ Episcopos: vnde consequens est, vt minus possint vicarij illos in virtute continere: & a vitiis deterrere. Moyses primus synagogæ prælatus, coactus populum relinquere satis paruam moram cum Domino facturus, ne populus Acephal9 ipso absente maneret, vicarium pro se substituit virum quidem probū, Aaron videlicet fratrem eius. Hic tamen non potuit populum deterrere, quin faceret vitulū aureum, & adoraret: quod tamen nunquam Moyse præsente facere attentarunt. Populus igitur, qui Moyse præsente fidelis fuerat, illo absente ad idololatriam defecit. Exo. 32. Præterea quamuis optimus vir sit is, quem suo loco vicarium instituit Episcopus, multo tamen melius, & diligentius ministeriū suum exequetur Episcopo præsente, quam illo absente. Et ideo indignum puto, vt res tanti momenti, qualis est animarum cura per solos Vicarios peragatur, quoniam in magnum hoc cederet animarum periculum, quum (vt diximus) vix vnquam bene succedūt, quæ alienis oculis fiunt. Samaritanus ille (apud Lucam) qui hominem Luc. 10. a latronibus vulneratum imposuit in iumentū suum, & duxit ad stabulum, ipse curam illius egit, quandiu mansit in stabulo. Quum autem illum recedere fuit necesse, commendauit stabulario, q ipse adesse non posset. Et (vt aliquid apertius dicamus) ipse saluator, & magister noster, nunq̄ dum super terram vixit, oues suas Petro, aut alteri alicui cōmendauit, ne alicui pastori exemplo suo ansam præberet, vt per alios ouiū curam gereret, quā ipse habere tenebatur. Postq̄ a mortuis resurrexit, & nō ante dixit Petro: Pasce oues meas. Quāuis ante mortē ꝓmisit se daturū claues Petro: eas tn̄ non Ioan. 21. Mat. 16. nisi post mortem dedit, quando iam prope erat, vt corporali, & visibili forma a nobis ad patrem recessurus esset. Matrem suā nunq̄ viuens aut Ioanni,

Ioan. 19 aut alteri commēdauit: sed solum pro-
pinquus morti, quando illi ministra-
re, aut suppetias aliquas ferre non po-
terat. Alioqui dum vixit, & potuit,
alteri eam commendare noluit. Suo
igitur exemplo Christus saluator no-
ster docuit Episcopos, vt non prorsus
vicariis fiderent: sed quod per se præ-
stare possent, aliis non committerent.
Sunt adhuc alij animarum rectores,
qui hac ratione excusatos se esse pu-
tant, ꝙ in suis parrochiis non trahant
moram, nec cum ouibus suis conuer-
sentur: quia (vt dicunt) dispensationē
a summo Pontifice obtinuerunt, qua
liberam illis cōcedit Pontifex faculta-
tem, vt a suis parrochiis quādiu volue-
rint, abesse possint, & vbicunqꝫ libue-
rit morari. Sed hæc excusatio adeo fu-
tilis est, & inanis, vt non solū a gehen-
næ incendio: sed nec a tenuissimo fla-
tu, aut leui calore defendere valeat.
Nam cū residentia pastorū inter oues
suas, sit iure diuino pastoribus præce-
pta, non potest Papa sine vrgēte neces-
sitate, hoc est, alicui⁹ maioris boni cau-
sa, in illa dispēsare. Alioqui si absqꝫ si-
mili causa id fecerit, nō dispēsatio: sed
dissipatio dicēda erit. Nam & si ille su-
premus sit ecclesiæ pastor, est tñ data
2. Co. 10 illi potestas (vt Paulus ait) in ædifica-
tionem, non in destructionem. Cum
igitur apertissimā iam hanc sententiā
relinquamus, multa mala insuper, &
hæreses ex pastorum negligentia ori-
ri, necessarium esset hanc causam tolle-
re, & hanc tantorum malorū radicem
protinus euellere, ne rami pestilentes
ex illa oriantur. Cogantur Episcopi
in suis dioecesibus perpetuo morari,
ita vt ab illis, nisi magna vrgēte neces-
sitate discedere non possint. Alij ani-
marum rectores idem facere arctissi-
me constringantur, quod si facere ne-
glexerint, suis beneficiis oportebit il-
los priuare, vt saltem pœnæ metus co-
gat, quos virtutis amor non allicit ad
bonum. Quæ omnia si recte sine vlla
dispensatione peragant, spero, vt Deo
adiutore multa mala insuper, & hære-
ses vitentur, quæ istis remediis subtra-
ctis iam alias sæpe orta esse conspici-
mus.

DE QVARTA HAERESVM causa, quę est multorum Episcoporum, & aliorum sacerdotum indignitas. Cap. 5.

EPISCOPI, & alij
animarum rectores
non solū sunt negli-
gentes ad pascendū,
& tuendum oues si-
bi commissas, et alia
præstanda quæ illis
iure debentur: sed multi ex illis tam de-
sides sunt, & ignaui, vt nec suarum a-
nimarum curam habere videantur.
Quo fit, vt indigni censendi sint, qui-
bus tam sublime munus merito de-
buisset conferri. Nam (vt Ecclesiasti-
cus ait) qui sibi nequam est, cui vn- Eccli. 14
quam bonus erit? Non hoc dixit:
quia illud impossibile esse censuerit:
sed quia difficile esse, & raro contin-
gens existimauit, vt qui sibi est ne-
quam aliis bonus sit. Sunt enim hæc
duo, videlicet sibi, & aliis bonum esse
inter se sic diuersa, vt eorum alterum
ab altero separari possit, & ambo ei-
dem conuenire non repugnet, imo ali-
quando sit necessarium. Ab Episco-
pis enim, & aliis inferioris ordinis sa-
cerdotibus, duo illa exiguntur: quo-
rum si alterum, quod libuerit eis de-
sit, multorum malorum causa esse po-
test. De negligentia pastorum, & a-
liorum rectorum proxime præceden-
ti capitu. disseruimus, vbi apertissime
multis

multis rationibus ostẽdimus illã multarũ hæresum fuisse causam. Nunc superest, vt etiã ostẽdamus Episcoporũ, & aliorũ sacerdotũ indignitatẽ, etiã si alias illi circa oues sibi commissas debitã adhibeant curã, apertissimã esse causam, quæ multas hucusque produxerit hæreses, & multo plures, nisi illi tẽpestiue occurrat, producere possit. Vt autẽ hoc melius efficere valeamus, necessariũ est prius ex sacris literis ostendere, quales oporteat esse Episcopos, & alios inferioris ordinis sacerdotes, vt digni merito cẽseri debeãt, qui tale munus recte possit obire. De qua re non est opus aliũ, quàm Paulũ consulere, qui Episcopos, & alios sacerdotes, quales oporteat esse, Timotheo, & Tito scribẽs optime deliniauit. Oportet inquit ille Episcopũ sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbũ, non iracundũ, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidũ: sed hospitalẽ, benignũ, prudentẽ, sobrium, iustum, sanctum, continentẽ, amplectentẽ eum, qui secundũ doctrinam est, fidelẽ sermonẽ, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicũt arguere. Hæc Paulus ad Titum scribit, qui eadẽ fere scripsit ad Timotheum. Singulas illius oportet breuiter perscrutari partes, & postea inde constabit, quàm multos esse sacerdotes, quibus illarum aliquę, multos etiam, quibus omnes desunt. Primam Episcopi partem, quę reliquas fere omnes in se cõplectitur, Paulus dicit esse, vt Episcopus sit ab omni crimine liber. Non exigit, vt sit sine peccato: quia hoc esset fere homini impossibile, prout Ioannes Euangelista docet. Si dixerimus (inquit ille) quia peccatũ non habemus: nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Dicit igitur Paulus oportere, vt Episcopus sit sine crimine

Tit. I.

I. Tim. 3.

I. Ioan. I

quod non qualecunque: sed graue, & mortale est peccatũ. Hoc quod nunc Paulus dicit esse Episcopo necessariũ, olim in figura, & sub velamine quodã Deus mandauit in veteri lege, Aaron sacerdoti dicens: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculã non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministeriũ eius. Quæ verba interpretans Glossa, quæ dicitur ordinaria, sic ait: Hæc secundũ literã accipere, nimis videtur absurdũ esse. Tales maculæ non sunt in hominũ potestate, vel voluntate. Per maculas ergo corporum vitia animorum describit. Cum enim causam populi præsul suscipit quasi ad ægrum medicus accedit. Qui si æger est, qua præsumptione vult mederi? Ille ergo ad exẽplũ debet pertrahi, qui cunctis passionibus mortuus spiritualiter viuit; cuius intentioni corpus, nec omnino per imbecillitatẽ, nec valde per cõtumeliã refragatur. Hactenus Glossa ord. Ex cuius verbis constat causa vna, propter quã oportet sacerdotẽ sine crimine, & sine macula esse: quia videlicet ille est in exemplũ propositus populo. Ne igitur populus illũ imitari cõtendẽs in vitia post illũ labatur, oportet, vt ille sit totus mũdus, & crimine carens. Sed alia potest esse illius præcepti non minor causa, ne videlicet Episcopus minus valeat peccantẽ subditum redarguere: si ipse sit eodem crimine, de quo alium arguit, infectus. Propter quod Timotheo Paulus scribens dixit: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. Quod non sic est intelligendũ, vt Paulus censeat oportere Episcopum talẽ esse, vt nihil prorsus habeat reprehensibile. Sed vt non sit alicui publico peccato obnoxius, & addictus, de quo merito possit ab aliis reprehendi, ne dicatur illi. Hypochrita eiice primo trabem de oculo

Leuit. 21

Glossa ordinar.

tuo, & deinde festucam de oculo alieno eiicies. Indignũ quippe est, vt quis in alio reprehendat, quod ipse aliis sci entibus fecit. Hunc enim talem meri
Roma.2 to arguit Paulus dicens: In quo enim iudicas alterum te ipsum condemnas. Et iterum: Qui ergo alium doces: te ipsum non doces? Qui prædicas non furandũ, furaris? Qui dicis non mœchãdum, mœcharis? Ob hanc causam Saluator noster Iudæis adulterã mu-
Ioan. 8. lierem accusantibus dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Quibus verbis innue re voluit, eum, qui peccatis esset obnoxius, indignum esse, qui alios, aut pu nire, aut reprehendere posit. Lapides enim contra peccãtem mittit, qui illũ pro peccato punit, aut de peccato repre hendit. Sed hos lapides nullus, nisi qui est a crimine liber, in alium mittere debet. Explicata iam in genere, & in vniuersali Episcopi pfectione, opus est, vt in specie reliquas Episcopi partes, quas Paulus enumerauit, breuiter discutiamus. Nam postquã Paulus dixit oportere Episcopum sine crimine esse, particularia quædã deinde explicat crimina, a quibus potißimũ illum abstinere oportet, & primo dicit: Non superbum. Superbiæ vitiũ, & si omnibus sit vetitũ, multo tamen magis rectori ecclesiastico est interdictum, a quo omnis superbiæ fastus, & omnis imperandi libido longißime debet abesse. Primos enim ecclesię Episcopos Christus saluator noster in
Mat.20. struens dixit illis: Scitis, quia Principes gentiũ dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatẽ exercẽt in eos. Non ita erit inter vos: sed quicũq; voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari: sed ministrare. Et beatus Petrus alios Episcopos iuxsta id, qđ a Christo totius veritatis magistro didicerat, docet idẽ sic dicẽs: Pascite, qui in vobis est Gre- I.Petr.5.
gem Dei, prouidentes non coacte: sed spõtanee secundũ Deũ: neq; turpis lucri gratia: sed voluntarie: neq; dominantes in clero: sed forma facti gregis ex animo. Deinde addit Paulus: Non iracundũ. Iracundus est non, qui semel, aut iterũ irascit: sed qui frequenter ira agitatur, & qui leuißima data occasione semp in iram cõcitat. Quo vitio nullũ peius potest cõtingere Episcopo, qui alios docere, & regere debet. Nam per iram adeo turbatur aliquando iudicium rationis, vt prorsus nesciat, quid tunc agat, nec postea (vt ebriis contingere solet) eorũ, quæ tũc fecerat, recordetur. Turbatus est, in- Psal. 6.
quit Dauid, a furore oculus meus. Et quidam Sapiens dixit:
Impedit ira animũ, ne posit cernere verũ. Cato.
Præterea viri iracundi conuersationẽ omnes refugiunt. Quod & Salomõ omnibus ita faciendũ esse consulit, sic Prou.22
dicẽs: Noli esse amic9 homini iracundo: neq; ambules cũ viro furioso, ne forte discas semitas eius, et sumas scandalũ animæ tuæ. Non est autẽ iustũ, vt Episcopus id vitiũ habeat, propter qđ sit merito ab omnibus fugiendus. Dicit postea Paulus: Non vinolentũ. Vinolẽtus est (vt de iracũdo dixim9) non qui modico vino vtit: sed qui nimio indulget vino. Et hoc etiã malũ aciẽ ingenij destruit, & carnis ardores irritat, qui sæpe homines in multa per trahunt vitia. Vinum, & mulieres (in quit Ecclesiasticus) apostatare faciunt Eccli.19
Sapientes. Sequitur deinde in Pauli verbis. Non percussorem, hoc est, ne in obiurgando, & reprehendendo sit tam sæuus, & asper, vt obiurgatio trãseat in contumeliam. Nam Græca dictio

dictio ibidem posita. mi pliktin. (vt Hieronymus annotauit) non significat percussoré manuum: sed linguæ, est igitur idem, ac si dixisset. Non contumeliosum, aut nó mordacem. Aut, si ad manus percusionem vocem illá extédere velis, prout Theophilactus extendere videtur, non percusorem, id est qui nec verbis nec verberibus grauiter percutiat, sed cum mansuetudine & lenitate subditos puniat. Nó turpis lucri cupidum, oportere Episcopú esse dicit Paulus. Quo nomine nó solum lucrum illud quod est omnibus illicitnm, sed omnem prorsus negociationem intellexit Paulus, vt illam etiá ab Episcopo abesse velit, quæ aliis est secularibus permissa. Fœda enim est sacerdoti omnis lucri temporalis negociatio. Enarratis criminibus, quibus oportet Episcopú carere, deinde enarrat virtutes quibus illum præditú esse oportet: quoniam (vt Gregorius ait) minus est mala non agere, nisi etiam quisq; studeat bonis operibus insudare. Ait ergo Paulus. Sed hospitalem, hoc est non solum aliena nó appetere, quod faciunt hi qui lucris inhiant, sed etiá propria indigétibus elargiri oportet. Ob quam causam doctores sacri dixerunt Episcoporum & aliorum sacerdotum bona, esse bona peregrinorum cæterorumq; pauperum, quibus illi necessario subuenire tenentur. Postea dicit benignum, hoc est, non inuidum, sed (vt Theophilactus ait) modestia preditum: vel (vt Hieronymus interpretatur) bonorum operum amatorem. Deinde addit, prudentem, & merito, quia ipse veritatis magister dixit:
Mat.24. Fidelis seruus & prudens quem cóstituit dominus super familiam suam.
Prou.28. Et Salomon ait: Dux indigens prudentia multos oprimet per calumniá. Postea subdit Paulus, continentem, quæ vox (iuxta Hieronymi sententiam) non ad solam refertur libidiné, sed ad omnes pertinet affectus, iram, ambitionem, inuidiam, timorem, vt hos omnes vincat Episcopus. Deniq; ait: Amplectétem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui cótradicunt arguere. In quibus verbis, proprium Episcopi mun⁹ expresit. Ná quæ hactenus recensuit, etiá a subditis exiguntur, vt ab Episcopis. Oportet enim Episcopum & quélibet alium animarú rectorem esse doctú, vt sciat optime ea quæ ad fidem, & quæ ad mores pertinét. Et istarum rerum eloquutio est fidelis sermo qué Episcopus amplecti debet. Alioqui si hæc necessaria ignorauerit, eueniet necessario quod Salomon ait: Rex insipiens perdet populum suum. Ideo beatus Gregori⁹ libro primo pastoralis, capite primo ait: Ab imperitis pastoribus magisterium pastorale suscipitur in magna temeritate, quoniam ars est artium regimen animarum. Quis autem cogitationum vulnera occultiora esse negat vulneribus viscerum? Et tamen sæpe qui nequaquam spiritualia præcepta cognouerunt, cordis se medicos profiteri nó metuunt, dum qui pigmétorum vim nesciunt, videri medici carnis erubescút. Hęc Gregorius. Hinc est q; domin⁹ in veteri lege eum qui cæcus esset, aut lippus, aut albuginem in oculo habens non permittebat, vt ad sacerdotale accederet ministerium: Ex hac enim vmbra & rerú imagine veritaté perscrutátes, edocemur, nullum prorsus ignorantem aut infime doctum dignum esse, qui Episcopale munus suscipiat. Doctrinam autem qua pollere debet Episcopus, non dubiam aut vacillantem, sed firmá & constantem oportet esse, præsertim in

Eccli. 10

Gregor.

Leui. 21.

rebus

rebus fidei in quibus nihil hæsitare licet: sed omnia pro certissimis habere. Et hoc insinuauit Paulus, quum dixit: Amplectentem eum qui secũdum doctrinã est fidelem sermonem. Non enim omnia quæ vel leuiter apprehendim⁹, amplecti dicimur: sed ea solum quæ vtraq; vlna comprehendimus & fortiter constringimus. Ideo Beatus Ambrosius quo maiorẽ doctrinæ firmitatem & constantiam exprimeret, non transtulit, apprehẽdentem sed tenacem, vt doctrinam fidei firmissime teneat, & nullo pacto ab illa se sinat auelli. Nec satis est Paulo, vt Episcopus fidei doctrinam cõstantissime retineat, nisi talis illa sit ac tanta vt per illam potẽs sit exhortari, & eos qui cõtradicunt arguere. Non enim ad hoc solum requiritur ab Episcopo doctrina, vt suæ soli personæ consulat, sed vt subditis suis prospiciat, non solum ignorantes docendo: sed etiam afflictos consolando. Et hoc ipsum Græca vox magis significare videtur, vt ex Hieronymi testimonio constare potest, qui pro eo quod nos habemus exhortari, vertit, consolari. Nec satis est hoc: sed insuper oportet tantam esse Episcopi doctrinam, vt per illam eos qui contradicunt possit arguere. Hoc est, possit hæreticos testimoniis scripturæ sacræ & aliis rationibus ad hanc rem pertinentibus conuincere, & illorum argutiis resistere. Hi enim ex his qui Christo nomina ĩ baptismo dederunt, soli sunt qui fideli sermoni & sanæ doctrinę contradicerẽ solent. Et q̃ de hæreticis intellexerit Paul⁹, ipse verborum ordo apertissime docet. Nam postquã dixit, oportere vt Episcopus potens sit arguere eos qui cõtradicũt, statim rationem dictorum verborum reddens, subiunxit: Sunt enim multi etiam inobediẽtes, vaniloqui, & seductores maxime qui de circumcisione sunt, quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertũt, docẽtes quæ non oportet turpis lucri gratia. Ecce omnia quæ beatus Paulus ab Episcopis requirit, quæ omnia aliis etiam inferioris ordinis sacerdotibus esse necessaria, præsertim his qui animarum curam susceperunt, ex dictis Pauli intelligere oportet. Nam de hac re nos aperte admonuit Chrysostomus, qui homilia vndecima super priore Pauli ad Timotheum epistola, sic ait: Postq̃ de Episcopis dixit, eosq; formauit, q̃d nam illos habere coueniat, a quo item abstinere necesse sit dictans omisso interim p̃sbyterorũ ordine, ad diaconos transit. Cur id quæso? Quia scilicet inter Episcopum atq; presbyterum inter est ferme nihil. Quippe & presbyteris ecclesiæ cura permissa est: & quæ de Episcopis dixit, ea etiam presbyteris congrunt. Hæc Chrysostomus. Chryso.

Sed iam opus est vt videamus an omnes Episcopi & sacerdotes tales sint, quales Paulus censuit oportere illos esse. De hac re cupiebam nihil dicere, ne in maledictionẽ Cham incurrisse videar, propterea q̃ verenda patrũ omnibus palam facere velim. Sed quia multorum Episcoporum et sacerdotũ indignitas est tam aperta, vt quamuis ego tacerem, silentio meo illam tegere non possem, ideo necessarium mihi fuit, aliqua ex nimium publicis proferre, vt postea clare ostendere possim, id quod a principio huius capitis dicere statui, illorum indignitatem multarum hæresum fuisse causam. Multi sunt Episcopi & alij rectores animarũ iuuenes, & multi tam modicæ ætatis, vt vix pueritiam excesserint. Quæ res tam aperte est mala, vt non solum sanctorum virorum: sed gentilium philosophorum testimonio dãnetur. Nam

Aristoteles

Aristot. Aristoteles dicit: Nemo eligit iuuēes duces, quia nō constat eos esse prudē tes. Est enim prudentia summe necessaria illi qui alios regere, & corrigere debet. Iuuenes autem nedum adolescētes & pueri (vt Aristoteles dixit) prudentes esse non possunt, quia nullam prorsus aut minimam habent rerum experientiam, sine qua vix vlla potest
Eccli 34 haberi prudētia: Qui non est tentatus (inquit Ecclesiasticus) quid scit? Vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit enarrabit intellectū. Qui non est expertus pauca recognoscit. Cum igitur constet, adolescētes & pueros minimam rerum experiētiam habere, cōstare etiam oportet illos nō
Iob, 12. esse prudētes. In antiquis (inquit Iob) est sapientia, & in multo tempore prudentia. Ex quo aperte colligitur, vt in modico puerorū & adolescētum tempore, prudentia esse non possit. Hinc est ꝙ quū Deus decreuit cōferre Moysi adiutores, qui illum ad immensum regiminis onus portandum iuuarēt, non pueros, nec adolescentes, neqꝫ iuuenes, sed senes illos pręcepit esse, sic di
Num, II cens: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti ꝙ senes populi sunt ac magistri. Dicens, quos tu nosti quia senes populi sunt, expressit non solum ætatis senectutē esse necessariam: sed oportere, vt senectus mentis sit illi coniuncta. Si enim sola corporis senectus in illis quæreretur, tot illam noscere poterāt, quot poterant illos videre. Dum vero dicitur, quos tu nosti ꝙ senes populi sunt, profecto liquet ꝙ nō solum corporis senectus, sed simul cum ea senectus mentis eligenda nunciatur. Et certe mōstruosa quædam res est & nimium deplorāda, vt is qui ad regimen aliorum constitutus est, alio rectore vel (vt aperti⁹ loquar) pedagogo indigeat. Nā qui se ipsum regere nescit, qui fit vt alios regere valeat? Ideo sapiēs compatitur terræ, quę puerum regem habet, sic dicens. Væ tibi terra cuius Rex est puer. Ecl's, 10.
Quā magnū malū sit, pueros in regimine cōstituere, vel ex eo facile intelligi potest, qđ dominus hoc pro maxima pœna minatur populo Iuda, per Esaiam prophetam dicens: Dabo pueros Pricipes eorum, & effœminati dominabūtur eis. Verū & si res apertissima sit, valde malum & nimis perniciosum esse, pueros aut adolescentes in regimine animarum constituere, qui tamen illos constituerunt, aut illos constitui procurarunt, hac excusatione illam defendere nituntur, ꝙ bona de illis pueris aut adolescentibus habetur spes, illos in optimos & perfectos viros euasuros. Ridenda quippe excusatio, quæ tam multis nominibus conuincitur esse vana. Nam huiusmodi spes nihil certum promittere potest, cū tam multos quotidie videamus iuuenes & senes multis & variis criminib⁹ irretitos, qui bonam de se spem dederunt in pueritia. Prudentis igitur viri erit, non fidere pueris quos sæpe fefellisse constat. Deinde & si spes certa esset, illos bonæ indoli suæ postea respōsuros, non tamē ideo tam graue onus esset illis cōmittendum, quando sola habetur spes: sed expectandi sunt quousqꝫ tales illos, quales sperabātur, euasisse intelligāt. Alioqui impone alicui mulo aut asino duorum mēsium grauissimam aliquam sarcinam nimium vires illius excedētem, propterea ꝙ optima de illo habetur spes, optimū aliquando futurum iumentū quod multo grauiori sarcinæ portādæ sufficiet. Si hoc non audes paruulo mulo, aut asino committere propter solam spem futuri, cur audes regimē animarum, quod mille sarcinis est multo graui⁹, Esaiæ, 3.

puero

puero propter solam futurorum spem cõmittere? Nunquid pluris facis iumẽtum tuũ quam animá pueri, cui tam immensum pondus imponere non reformidas? Quámuis nouitius aliquis sartor aut sutor optimá de se præbeat spem optimum aliquando artificẽ futurum, non tamen illi cõmittes vt vestes aut calceos tibi conficiat, quousq; talem qualẽ sperabas illũ euasisse sciat: & vis puero propter solá bonam, quá de illo habes spem, tot animarũ millia cõmittere. O in fœlices aminæ quæ in tátam deuenistis miseriá, vt vobis vestes & calcei præferantur. Quas Christus saluator noster tanti fecit, vt pro illis sanguinem fundere non recusauerit, nunc infra vestes & calceos a multis Pontificibus æstimatæ sunt. Sed aliam adhuc proferunt non multo meliorem excusatioñẽ, dicentes, ex Papæ dispẽsatione puerũ institutũ esse Episcopum, aut alicuius beneficij curati rectorẽ, ac proinde omnẽ scrupuli occasionem esse sublatam. Qualis sit ista excusatio, aut quanti momenti, si ego dixero mihi non credent, propterea q; talis non sum vt virgam in colubrum verterim, aut colubrũ in virgam reformauerim, aut aliquod aliud simile doctrinæ meæ signũ dederim. Audiant igitur beatũ Bernardum, virũ & miraculis clarũ, & doctrina refertum, qui libro tertio de cõsideratione, ad eugeniũ Papam scribens, ait: Non sum tá rudis, vt ignorẽ vos positos dispensatores: sed in ædificationẽ nõ in destructionem. Deniq; quæritur inter dispẽsatores vt fidelis quis inueniatur. Vbi necessitas vrget excusabilis dispẽsatio est, vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est. Vtilitas dico cõmunis nõ propria. Nam cũ nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Hæc Bernardus.

Bernar. 1. Co. 10. 1. Cor. 4.

Et in epistola ad Theobaldũ Comitẽ, quæ est in ordine. 271. iterũ ait: Offendo proculdubio si facio quod requiritis. Nam honores & dignitates ecclesiasticas nõ ignoro deberi his qui eas digne aut secundũ Deum administrare et velint & possint. Porro eas acquiri paruulo filio vestro precib9 meis vel vestris, nec vobis iustum, nec mihi tutum esse noueritis. Hæc Bernardus. Doctrinam autẽ siquis ab Episcopis & aliis sacerdotibus requirat, pauci sunt qui possint debito & obligationi respondere. Nam & si aliqui sint Episcopi docti, multo tamen plures sunt adeo indocti, vt vix Latine sciant loqui, & (quod multo peius est) eorũ aliqui nec bene Latine legere nouerunt. Cuius Rei nullum (vt vera loquar) in Hispania, vbi natus sum, exemplum vidi: sed in aliis prouinciis, præsertim in illa quæ se Latinæ elocutionis parẽtem gloriatur. Nam in Hispania, procurante id Catholico illius Rege & Christianissimo Imperatore Carolo, nullus hodie extat Episcopus qui nõ sit vel medioctiter doct9, & multi sunt vere doctissimi. De aliorũ sacerdotum ignorantia non est opus longũ facere sermonẽ cum tam frequẽtes vbiq; sint sacerdotes indocti & prorsus ignorántes, etiam ex his qui animarũ susceperunt curam, vt rarus sit & velut gẽma quædá existimetur sacerdos doctus, qui animarũ curæ inseruiat. Tam mult9 est indoctorũ sacerdotũ numerus, vt iam possit ecclesię exprobrari, quod domin9 olim per Esaiam prophetam exprobrauit synagogæ dicens. Speculatores eius cæci omnes. Hi qui animarũ curam tenẽt, speculatores populi sunt, qui pro illo (vt ait Paulus) vigilare debent, tanquá pro re de qua sunt Deo reddituri rationem. Hos tamen omnes dicit fuisse cæcos, hoc est, ignorantes

Esa. 56. Hebr. 13.

rantes. Quoniam & si aliqui fuissent tunc docti apud Iudeos, hi tamé rarissimi erant. Quotus est nūc Episcopus aut sacerdos alius animarum rector, qui iuxta Pauli præceptum potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere? Quantum autem malū ex hac sacerdotū ignorātia oriatur, vel ex eo cōstare potest quod
Mat. 15. Crist⁹ saluator noster ait: Si cæcus cæco ducatum præstet ambo in foueam cadūt. Et beatus Gregorius in primo capite pastoralis exponés illud psalmi-
Psal. 68. stæ: Obscurētur oculi eorū ne videát: & dorsum eorum semper incurua, ait:
Gregor. Oculi quippe sunt qui in ipsa honoris summi facie positi, prouidédi itineris curam suscipiunt, quibus hi nimirū qui subsequenter inhærent, dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis dorsum flectitur: quia cū lumen scientiæ perdūt qui præeunt, profecto cuncti ad portanda peccatorū onera curuātur qui sequuntur. Hæc Gregorius.
Si ad sacerdotū mores examinandos accedere volum⁹, plus in eis quod dánemus, quá quod probare posimus, inueniemus. Vix enim aliquid in eis reperietur, quod non lōgissime distet ab his, quæ illis sunt a iure præcepta. Scio aliquos esse Episcopos & sacerdotes optimis moribus imbutos, qui iuxta humanam fragilitaté ea quæ tenentur, præstare conantur. Sed hi rarissimi sunt, & digito a populo monstrati, de quibus præsentem non facimus disputationem: sed de aliis in præsentiarum loquimur, qui ab his moribus qui sacerdotali dignitati cōueniebant, lōgissime recesserunt: & horum maximus numerus. Quales illi interius sint, Deus nouit qui intuetur eorum corda: nos exteriora iudicamus, quæ tam mala sunt, vt nulli homini prudéti, & bene de Christiana religione sentienti, placere posint. Si ex vestibus quibus induuntur, illos iudicare oportet, multos illorū non sacerdotes neq; clericos: sed prophanos seculares & milites existimabimus. Illorum iumenta tanto excessu ornantur & tanta curiositate cōponuntur, vt de illis merito iam dici posit quod propheta re
gius de filiabus gentilium dixit: Filiæ illorum cōpositæ: & circumornatæ velut similitudo tépli. Vtinam tanta illis cura esset cōponendi & ornandi templa, quanta illos vexat sollicitudo ornádi mulas quib⁹ insidere debent. Tátus est a multis annis eorū in hac re luxus, vt beatus Bernardus exasperatus dixerit illis: Dicite Pontifices in freno quid facit aurum? Apparatus mensæ illorum opulentissimus, conuiuia nimiū excessiua, cum tamen multi pauperes quibus debitores sunt, fame pereant. Venationib⁹ & aucupiis multi eorū inseruiunt, accipitres alunt, & canes pauperibus desertis nutriunt quæ omīa multi seculares domini ob solū Dei timoré facere reformidant, cum tamen non laicis hominibus: sed ipsis Episcopis & sacerdotibus sint hæc iure prohibita. Ludos multi sacerdotes publice exercent, & aleæ frequentius quá orationi aut lectioni student. Istorum aliqui tam viles sibi sunt, & tam paruá de sua sacerdotali dignitate æstimationé habent, vt non vereātur multi de inferioris ordinis sacerdotibus domib⁹ propriis desertis, tabernas publicas ad cōpotationes exercendas ingredi, & ibidé cum aliis de maiori vini haustu cōtédere, & victoriá ob maiorem potū ambire. De castitate illorū non est quod loq̄mur, cū tá aperta sit omnibus illorū incontinétia, vt si nos velimus tacere, illorū filij clament. Publicas multi ex illis in magnum Christianę religionis dedecus retinent con

Psal. 143 Bernar.

cubinas

cubinas, a quorum amplexibus sæpe ad eucharistiæ susceptionem, nec homines nec Deum reuerentes accedũt. Et, vt nihil malitiæ aliquibus illorum desit, ad publica prostibula accedere non verentur. Tam freques est iam sacerdotũ incontinẽtia, & tam publica, vt si quis illorũ castus esse sciatur, quãuis multa alia necessaria illi desint, ob hoc solũ sanctus a populo censeatur. Hæc autem omnia vitia arguũt, illos qui talia agunt indignos esse honore sacerdotali. Nec soli seculares sacerdotes sed etiã monachi qui multo arctiori obligatione ad virtutem tenẽtur, a suo instituto longissime absunt. Multi enim illorũ adeo a patribus a quib9 instituti sunt degenerarunt, vt fere nihil quod suæ respõdeat professioni habeãt, præter exteriores vestes, quibus a cæteris discernũtur. In his autem necessarium est euenire, quod Augustinus ait, nullos videlicet peiores esse q̃ qui in religione defecerunt. Et re vera (vt ingenue loquar) quãuis multi ex monachis hodie sint, qui sui instituti regulam quã promiserunt, obseruent, rari tamen ex illis sunt qui non declinauerunt ab eo perfectionis culmine, in quo patres illorũ fuere. Ex hac omnium sacerdotũ indignitate, tãquam ex potentissima malorum causa multa mala insuper & hæreses, olim orta sunt, et nũc, proh dolor, quotidie oriũtur & nutriũtur. Nam hoc aperte nos docuit Deus per Hieremiam prophetam, dicens: Quia stulte egerũt pastores, & dominũ non quæsierunt, propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. Super quem locũ Hieronymus hæc quæ sequũtur, ait: Per translationẽ pastorum atq; ouiũ, Principũ culpa & dispersio populi describitur. Quia enim Principes stulte egerũt, nec quæsierunt dominũ, quẽ toto debuerant corde perquirere, idcirco & mala venientia non viderũt, siue non intellexerunt dominũ, & omnis multitudo Hierusalem huc illucq; dispersa est. Hæc Hieronymus. Et iterũ eãdem sententiã apertius per Ezechielem prophetam Deus docet sic dicens: Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Quę verba exponens beatus Gregorius libro primo pastoralis capite secũdo, sic ait: Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quã qui peruerse agens nomen vel ordinẽ sanctitatis habet. Delinquentem namq; hunc nemo redarguere pręsumit, & in exẽplum culpa vehementer extenditur, quãdo pro reuerentia ordinis, peccator honoratur. Hæc Gregori9. Nec illorum dumtaxat peccatorũ quæ ad mores pertinent: sed etiam hæresum multarũ fuit causa, malitia & indignitas sacerdotũ. Nam Hussitarum hæresis initia, enarrans Aeneas Syluius libro de origine Bohemorũ capite. 35. ait: Sequebantur Ioannem Hus clerici fere omnes, ære alieno grauati, sceleribus ac seditionibus insignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & non nulli doctrina celebres iuncti erant, qui cum in ecclesia consequi dignitatem non potuissent, iniquo animo ferebant, sacerdotia maiorum censuũ his cõmitti, qui quãuis nobilitate præirent, scientia tamen viderentur inferiores. Et capi. 36. referẽs ea quæ cum Ioanne Hus & Hieronymo de Praga Bohemus, in Constantiensi concilio acta sunt, ait: Stetere in proposito pertinaces Bohemorum animi, neq; victi rationibus, vinci voluere. Se veraces, se sancti Euãgelij æmulatores, se Christi discipulos esse. Romanã ecclesiam, cæterasq; per orbem dispersas, lõge a traditionibus apostolorũ abiisse, quæ opes ac delitias sectarentur,

Marginalia: Hier. 10. — Hieron. — Eze. 44 — Gregor. — Aeneas Syluius.

rentur, dominatum in populos, & primos in conuiuiis accubitus exquirerent, canes, equos alerent, ecclesiarum bona quæ Christi pauperibus deberétur, per lasciuiam luxumq; cósummerent: aut nescire prorsus diuina mandata, aut, scientes contẽnere. Hæc Bohemos dixisse, & in illis ad igné vsq; perseuerasse refert Aeneas Syluius. Ex quibus satis aperte constat, malos sacerdotũ mores Hussitis ansam hæresis præbuisse, qua ab obedientia Romani Pontificis decesserũt. Idem hoc nostro seculo Lutheranis contingit, quorum hæreses, indignitas, & scelerata sacerdotũ vita táquam prima mater genuit, & nunc tanquá nutrix eas alit, fouet, & nutrit. Videntes enim nimiá sacerdotum multitudiné, illorum indignitaté, sceleratáq; illorum vitá, in sacerdotes, & Episcopos, & in Romanũ, hoc est, supremum totius ecclesiæ Pontificem, debachari cœperunt, & quod in personas iuste forte dicere potuissent, in ipsam sacerdotalem dignitatem, et in Hierarchicos illius ordines retorserunt. Tanquá si personæ indignitas & vita quálibet scelerata vel tantillum posset detrahere sacerdotali dignitati, aut cuiuis alteri potestati. Si illi recte sapuissent, pro personarũ emédatione, et morũ reformatione laborare debuissent, non in vniuersum pontificiam tollere dignitatem. Male quidem medetur qui iugulat. Alioqui si hæc illis sana videntur remedia, tollát eadem ratione matrimonia, quia multi coniuges fidé matrimonij non seruant. Tollant omnes rerũ publicarum ministros & rectores, quia multi ex illis ministeriũ suum iniuste exercent. Tolant deniq; sartores sutores, metallarios aurifabros, latomos, & reliquos oẽs artifices, propterea q̃ multi ex illis mille faciunt fraudes, milleq; confingunt sæpe mendacia. Si has artes prorsus tollere nó licet, quáuis illarum artifices iniuste eas exerceát, multo minus decebat propter sacerdotũ aut Pontificum indignitaté & quamlibet sceleratam illorũ vitam, dignitatem Pontificiá prorsus abrogare, præsertim cum non ab hominibus: sed a Deo illa instituta sit, ac proinde nó ex hominũ arbitrio: sed ex Dei voluntate pẽdeat. Sed re vera odio & inuidia Episcoporũ, præsertim Ronani Pontificis ducti, excæcati sunt vt rem non intelligerent: nec modo, etiam si veritas illis apertissime ostendatur, intelligant. Nam si quid illis pro Summi Pontificis aut aliorum Episcorum autoritate obiicitur, cum nesciant quid vere respódere possint, statim clamát: Videte Pontificis exactiones, considerate Episcoporũ mores. Expertus quidem loquor, & nó quæ ex aliorũ relatu didici: sed quæ propriis oculis vidi & auribus meis audiui refero. Et certe difficile est, nisi Deus ipse custodiat, táta sacerdotũ indignitate, & tam scelerata illorum vita existente, Christianá religionem esse vbiq; integrá. Nam diuina lex, & religio, verusq; Dei cult9, habent quandá cum sacerdotio cónexionem, quæ ex Pauli testimonio facile conuinci potest, qui ait: Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. Hebr. 7. Si sacerdotium & lex non essent sibi inuicem connexa, quæ obsecro esset hæc Pauli collectio, ex tráslatione sacerdotij legis traslationem inferre? Sed quia Paulus censuit, non posse sacerdotium esse sine lege, nec legem sine sacerdotio, ita vt cuiq; sacerdotio sua respondeat lex, & religio, & cuiq; legi siue religioni suum conueniat sacerdotium, ideo visum est illi ex translatione sacerdotij, optime posse colligi translationé legis. Si hæc duo

tam

tam connexa & a se inuicē dependentia sunt, eadem ratione & consequentia; ex contēptu & vili pēsione sacerdotii, necessario sequetur legis & religionis cōtemptus. Nam apud omnes orbis terrarum nationes, apud quas aliqua aut vera, aut falsa unquā religio viguit, tāta fuit semper sacerdotij dignitas, tantaq; apud populū sacerdotū æstimatio & reuerentia, quanta ipsius religionis fuit dignitas, æstimatio atq; reuerentia: & ecōtrario. Non est igitur mirū, si his seculis in quibus Christianæ religionis sacerdotiū est neglectum & tam parū æstimatum, vt omnibus passim sine vllis iustis meritis cōferatur, etiam diuina lex, diuinusq; cultus, ipsa deniq; tota Christiana religio contemnātur, pessumq; eat. Cum igitur hanc omniū præsentis seculi hęresum potissimā esse radicem constet, quisquis hæresibus occurrere & illas prorsus tollere optat, summe pro viribꝰ suis laborare debet, vt hæc pessima radix euellatur, & sacerdotiū suæ dignitati restituatur. Hoc autē facile fiet, si primum tollantur causæ, a quibus totus hic sacerdotum contēptus est ortus. Notissimū est sacerdotū contemptū ex nimia illorum multitudine primū, deinde ex ignorantia, postremo ex scelerata illorū vita, esse ortum. Nimia siquidem cuiuslibet rei multitudo cōtemptū vilipensionēq; parit: quēadmodū ecōtrario, cuiuslibet rei raritas preciū æstimationēq; gignit. Deinde sacerdotū contemptum auxit magna illorum indignitas multis nominibus manifesta. Quoniā multi propter ætatis defectum, alij ob imprudentiā, alij ob ignorantiā, alij ob sceleratā illorum vitam omnibus manifestam, indigni sunt, qui ad tam sublimem dignitatē fuissent promoti & inde illorū oritur contēptus. Hac igitur via sacerdotiū quod iam in magnā vilitatem, magnūq; cōtemptū abierat, facile suo pristino restituetur precio & honori, si nullus ad illum nisi dignus promoueatur. Nullus nisi prouecta iam ætate instituatur Episcopus aut sacerdos, & qui prudens sit ad tale munus obeūdum, & vir doctus qui alios docere valeat, & bonus virtutisq; studiosus, qui alios suo exemplo ad virtutē capessendam hortetur. Si tales sint Episcopi & sacerdotes, nō dubito quin reliquꝰ populus breui ad verā Christianæ religionis obseruantiā redibit. Si hæc sacerdotij reformatio fieri negligitur, necesse est vt hi quibꝰ hoc facere incūbit patienter ferant eiusdem sacerdotij cōtēptum, & per consequēs legis diuinæ & Christianæ religionis iacturam.

De quinta hæresūm causa quæ est sacræ scripturæ trāslatio in linguā vulgarem. Cap. 6.

TRanslationem sacræ scripturæ in linguā, vulgarē multarū hæresum posse esse causam multis rationibus multisq; irrefragabilibus testimoniis persuadetur, & res ipsa aperte demonstrat. Vt autē hoc apertius probare valeamus: illud ante oīa statuere oportet: primā & potentissimā omniū hæresum radicem esse prauā scripturæ sacræ inteligentiā. Nam quia in sacris literis contenta nō iuxta Catholicam fidei doctrinam: sed iuxta sensum a Catholica fide longissime distātem intelligendam esse aliqui putant, ideo suas sententias quamuis Catholicæ fidei repugnantes, ac si diuina essent oracula firmissime tuentur. Quia ea quæ sentiūt testimoniis sacræ scrip-

turæ

turæ munita, & roborata esse putant, & ideo tam constãti, & firmo animo ea tenent, ac reliqua, quæ vere in sacris literis continentur. Vnde Hilarius in
Hilarius lib. de Trinitate ait: Extiterunt plures, qui cœlestiũ verborũ simplicitatẽ, nõ veritatis ipsius absolutionẽ susceperũt aliter interpretãtes: quã dictorũ virtus postularet. De intelligẽtia enim hæresis, non de scriptura est, & sensus non sermo, fit crimen. Hæc Hilar. Et beatus August. in lib. 83. quæstionũ quæ
August. stione. 69. ait: Non põt error oriri palliatus nomine Christiano: nisi de scripturis non intellectis. Hæc ille. Si ex praua sacræ scripturæ intelligẽtia hæreses oriunt, cõsequẽs est inde, vt vulg⁹ indoctũ sacras scripturas legẽs magnã inde sumat occasionẽ in varias incidẽdi hæreses: qm̃ legit id, quod minime intelligere potest. Qđ autẽ multa sint in sacris literis, quæ a vulgo minime intelligi possunt: adeo est manifestũ, vt nulla egeret ꝓbatiõe: nisi Lutherus & alij eiusdẽ farinæ homines qui notissima alia negare solẽt, hoc etiam negassent dicentes sacrã scripturã præsertim nouũ Testamẽtũ, esse intellectu facillimã, ita vt ab omnib⁹ intelligi possit, & ob eã causam in eam linguã esse vertendã, in qua posit ab omnibus legi. Lutherũ tñ, & quotquot illi in hac parte fauent, pessime errare inde aperte cõuincit: ꝙ multa sunt ad sacræ scripturæ intelligentiã maxime necessaria quibus omnibus cõstat vulgus indoctum carere. Oẽs enim sciẽtiæ naturales, teste Augusti. sunt valde necessariæ ad verã, & exactam sacræ scripturæ intelligentiã. Nam (vt ille ait lib. 2. de doctrina Christiana, capit. 40.) sicut olim tabernaculũ Dei, constructum
Exo. 35. est, Deo præcipiente, ex auro, & argento, qđ filij Israel ab Aegytijs acceperãt: sic modo theologiæ structura, ex gentiliũ sciẽtiis, quæ velut quodã illorũ argentũ, & aurũ sunt, cõsurgit. Historiarũ variarũ cognitionẽ esse ad verum sacræ scripturæ intellectũ consequendũ, testatur idẽ August. qui lib. 2. de doctrina Christiana ostendit aliquos ob solã historiæ ignorantiã circa scripturã sacrã errasse. Neq; ad solas res leues, & parui momenti: sed ad prima totius Euangelicæ fidei fundamẽta stabiliẽda, est historiæ cognitio necessaria. Primũ eñ totius Euangelicæ doctrinæ fundamentũ est Iesum filiũ Mariæ virginis fuisse Mesiã in lege ꝓmissum, & a ꝓphetis prædictũ. Pro cuius fidei cõfirmatione multa ex præcipuis, quæ possunt ex sacra scriptura afferri testimonia, nequaq̃ possunt sine historiæ cognitiõe intelligi. Primũ est ex lib. Geneseos, vbi Iacob benedicens filiũ suum Iudã hæc ait: Non auferet sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius: donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentiũ. Vt Gen. 49
autẽ hæc aduentui Christi in carnem adaptentur, necessarium est scire ex historiis quando fuit ablatum sceptrum de Iuda, & quando defecit Dux de femore eius. Alterum est de prophetia Balam, qui postquam dixit, orituram esse stellam ex Iacob, & consurrecturam virgam de Israel, quæ percuteret Duces Moab, vt tempus, quo hæc prophetia implẽda esset, designaret, Hæc dixit: Heu quis victurus est quando ista faciet Deus? Venient in trieribus Nu. 24.
de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntq; Hebræos, & ad extremum ipsi peribunt. Qui hanc prophetiam in Christo saluatore nostro impletam esse, probare voluerit, oportet: vt sciat quando Romani Assyrios superauerint, vastauerintq; Hebræos. Multo maior historiæ cognitio exigitur pro vera intelligentia prophetiæ Danielis

Dani. 9. de septuaginta hebdomadis abreuiatis, post quas mox vngēdus erat sanctus sanctorū. Qui historiarū est prorsus ignarus, vt multi ex vulgo esse solent, nequaq̃ poterit has, quas diximꝰ pphetias, Christo, de quo illæ prædictæ sunt adaptare. Deinde Augu. lib. 2. eiusdē operis de doctrina Christiana, cap. 29. docet troporum, & figurarum cognitionem esse prorsus ad scripturarū cognitionē necessariam, quæ a grāmaticis, & rhetoricis petenda est. Ex huius rei ignorantia constat multas posse hæreses oriri, propterea ꝙ figurata loquutio non agnoscitur, & creditur esse non figurata. Ex hac em̄ radice orta est olim in Aegypto Anthropomorphitarū hæresis, putantiū Deum esse corporeū, propterea ꝙ sępe sacræ literæ Deo membra tribuūt humana. Si em̄ methaphoræ vim intellexissent, non fuessent illi in talē hæresim lapsi. Ex eadē ignorantia prodiit hæresis Cherinti, & aliorū docentiū delitias carnis futuras esse in cœlesti beatitudine. Decepti em̄ sunt hi ex eo, quod Saluator apud Lucā ait: Ego
Luc. 22. dispono vobis mēsam, sicut disposuit mihi pater, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Sunt & alia id genus multa in sacris literis, de quibus omnibus non est posibile hoc loco disserere. Certum est plebem indoctam nescire discernere figuratas loquutiones, a non figuratis, & inde necesse est, vt in plurimos labatur errores, si eas sine vlla figura, & sine vllo tropo intelligere velit. Multa sunt in Euāgeliis a Christo saluatore nostro, & deinde ab Apostolis in epistolis suis per hyperbolem dicta. Sæpe vtunt̃ Apostoli, & Euangelistæ, synecdoche figura, q̃ qui nō intellexerit, necesse est, vt erret. Nam qui hanc ignorauerit necesse est, vt in tempore mortis, & resurrectionis Christi erret, putans Christū non vere dixisse se futurū in Mat. 12. corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Eadem ratione deridebit literam Exodi, vbi dicitur, virgam Moysi deuorasse virgas Magorum. Dicet enim apud se: Qui fit, vt virga, quæ nec os nec dentes, nec gulam, nec ventrem, nec deniq; sensum habet aliquid deuorare posit? Paulum etiam neces- Rom. 8. sario dicet mendacem, qui ait spiritū sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Si spiritus sanctus gemere nequit, quomodo poterit gemitibꝰ inenarrabilibꝰ postulare? Vulgaris itaq; homo illud legens, & minime intelligens, aut Paulum errasse dicet, aut male de spiritu sancto censebit, putans illū gemere, aut quomodolibet tristari. Sunt aliæ multæ, & frequētissimæ figuræ in sacris literis, pro quarum declaratione extat libellus Bedæ, qui inscribitur de schematibus, & tropis sacræ scripturæ. Sunt pręterea multa in sacris codicibꝰ, quæ minime iuxta solā literæ superficiem sunt capiēda: sed iuxta mysticum sensum sub ea latentem sunt interpretanda. De his dicit Paulus: Idoneos nos 2. Cor. 5 fecit ministros noui Testamenti, non literæ: sed spiritus: Litera enim occidit, spiritus est, qui viuificat. Si hæc omnia quis velit, iuxta literā, & non iuxta mysterium recōditum interpretari, non est dubium illum in multas hęreses labi. Talia sunt multa, quæ de Christo prophetæ prædixerunt. Tale est illud, qđ Iacob Patriarcha de Christi pasione prophetico spiritu prædi- Gen. 49 xit: Lauabit in vino stolā suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Et illud Esaię. 9. apud Esaiam: Multiplicabit̃ eius imperium, & pacis non erit finis: Sup solliū Dauid, & sup regnū eius sedebit, vt cōfirmet illud, & corroboret in iudicio,

cio,

cio, & iustitia ammodo, et vsq; in sempiternum, & regni eius non erit finis. Cum domus Iacob æterna nõ sit: sed tẽporalis, dubitare quis merito poterit, quõ Christus in illa sit regnaturus in æternũ, præsertim cũ ipse Christus postea dixerit regnũ suum non esse ex hoc mũdo. Sunt alia multa eiusdẽ notæ, quæ si iuxta solam literam intelligantur, non est dubium multas inde nasci hæreses, vt puta de regno Christi in hoc mundo, de huius regni perpetuitate. Et non est etiam dubium, quin vulgus indoctum propterea qđ mysteria penetrare nescit, omnia hæc putet esse iuxta nudam literam intelligenda, ob quã causam necesse est, vt in multos incidat inextricabiles errores. Rursum sæpissime contingit in sacris literis subita, sine vlla expressione, vnius personæ in aliam personam mutatio, ita vt modo de Christo, qui caput est corporis mystici, loquatur scriptura, & statim sine vlla personæ expressione loquat̃ de corpore eius, quod est ecclesia, aut de particularibus illius membris, quæ sunt omnes fideles. Quæ omnia si quis eidem tribuere velit, vt puta omnia capiti, aut omnia corpori, aut membris accõmodare, sæpe sine manifesta hæresi id facere non potest. Quia sæpe ea, quæ capiti conueniũt, repugnant corpori, & mẽbris eius, & quæ cæterorum membrorum sunt propria sæpe non possunt capiti conuenire. Talia sunt, quæ Oseas propheta de Christo loquẽs ait: Puer

Oseas. Israel, & dilexi eum, & ex Aegypto vocaui filiũ meum. Vocauerũt eos, sicut abierunt a facie eorũ Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant. Primam horũ verborũ partẽ de Christo

Matt. 2. esse intelligendã, testatur Matthæus, qui illã exponit de Christo ab Aegypto in Iudæã reuertẽte. Reliqua tñ q̃uis sub nomine eiusdẽ populi Israelitici dicta sint, nõ possunt Christo conuenire: sed soli corpori illius, siue vero, siue ficto, hoc est, ecclesiæ p̃mixtæ quæ bonos, malosq; intra se cõtinet. Certũ est vulgarẽ hominẽ nõ posse discernere diuersitatẽ p̃sonarũ, de quib9 quasi de vna illæ literæ cõtextus loquit̃: sed omnia eidẽ personæ accõmodabit, præsertim in Psalmo. 21. qui tot9 est Christo tribuendus, & fere nulla est in illo pars, quæ posit eidẽ Psalmistę cõpetere. Et Esaias propheta de Christo loquens sub nomine suo. Spiritus Domini super me, eo q; vnxerit me. Ad annunciandũ mansuetis misit me, vt mederer cõtritis corde. Et alia multa ibi Esaias nomine suo dicit, q̃ tñ non sibi: sed Christo cõuenire possunt. Nã (vt Lucas refert) Christ9 saluator noster illa Esaiæ verba in se ipso ad impleta esse docuit. Vulgaris tñ homo, & idiota hæc legens, putabit illa non de Christo: sed de eodẽ propheta, qui nomine suo illa dixit, esse intelligẽda, & sic in p̃niciosissimas incidet hæreses. Omitto alia multa necessaria ad sacrę scripturæ intelligentiã, de quibus beatus Augustinus in libris de doctrina Christiana longã facit disputationẽ, & ea omnia non possent in hoc capit. cõprehendi. Quæ omnia quũ popul9 ignoret, necessariũ est vt in mille locis erret, perperã scripturam sacram intelligens. Sunt præter hæc omnia parabolæ frequentissimæ in sacris literis, quarum intelligentia (vt beatus Thomas, & alij doctores theologi docent) non ex prima vocum significatione petenda est: sed ex significatione rerum per voces illas signatarum, hoc est, per similitudinem vnius rei ad alteram.

Esai. 61.

Lucę. 4.

Certum est populum has non posse adaptare similitudines, & ignorare alteram præter primam vocum

Dd ij significa-

significationē. Vnde necessarium est euenire, vt nesciat parabolas intelligere: imo vt nesciat inter parabolas, & aptas eloquutiones distinguere. Quo fiet necessario, vt quæ parabolice dicta sint, simpliciter, & iuxta primā vocū significationē putet esse intelligenda. Quæ res quot, quātasq; hæreses gignere posit, prudēti lectori cōsyderandū cōmitto. Quid dicā de multis scripturæ locis, q sibi inuicē repugnare videntur, in quib9 conciliādis doctissimo, atq; diligēte, & peracuto est opus interprete? Horū facialē cōtra pugnantiā cū vulgaris, & idiota legerit nesciēns illa in cōcordiā redigere, cogetur, aut mendaciū ad sacras literas admittere, aut alterū illorū locorū a sacris codicibus relegare, dicēs illa verba nō pertinere ad sacrā scripturā. Quorū neutrū potest quis sine manifesta hæresis nota efficere. Deniq; qa beatus Hierony. tā multas intellexit esse difficultates circa intelligentiā sacrarū scripturarū: ideo in epistola quadā ad Paulinū quæ est de omnibus sacræ scripturæ libris post multa, quæ illic de hac re dixerat, tandē propositū cōcludēs, sic ait:
Hieron. Hæc a me pstricta sunt breuiter (neq; enim epistolaris angustia euagari longius patiebat̄) vt intelligeres te in scripturis sacris sine præuio, & monstrante semitā nō posse īgredi. Hæc ille. Et certe ex ipsamet scriptura sacra constat fuisse olim speciales aliquos eiusdem scripturę interpretes, quorū mun9 erat sacras literas interpretari. Nā Paulus
Act. 22. dicit se legē didicisse ad pedes Gamalielis, & Timotheū laudat, φ ab infan
2 Tim. 3. tia literas sacras didicisset. Ex his omnibus apertissime cōstat, lōgissime Lutherum aberrasse a veritate dicentē scripturā sacram esse facillimā intellectu, vt a quouis vulgari homine posit intelligi. Non potest enim vere aliquid facile dici, ad quod assequendū multa difficilia sunt necessaria. Præterea ipsemet Lutherus velit, nolit fateri debet se pluries deceptū fuisse interpretatiōe sacrarū literarū: qm̄ sæpe circa fidei, & morū dogmata mutauit sententiam, nunc aliquā probās sententiā nūc eandē reiiciēs, & illius contradictoriā admittēs. Idē etiā Erasmo Roterodamo contigisse cōstat, qui tñ etiā cū Luthero sentit sacras literas esse ī linguā vulgarē vertēdas. Hic enim sæpe sententiā suā mutauit in annotationib9 super nouū Testamentū, in posteriorib9 æditionib9 recantās, quæ in priori docuerat. Consequēs igitur est, vt toties vterq; istorū fateatur se fuisse deceptū, quoties ab vna aliqua in oppositū, & illi repugnantē trāsiit sententiā. Si scriptura sacra facillima erat intellectu (vt Lutherus, & Erasmus dicunt) interrogare illos oportet, quo pacto in re facillima errauerūt. Non credo aliud ab eis responderi posse, quā φ sic excęcati tunc erant, vt res apertissimas videre non possent. Et sic etiā credo illos tūc excæcatos fuisse quando dixerunt scripturam sacram esse adeo facilem, vt a nullo non posset intelligi. Rursum doctissimi viri sæpe circa scripturæ sacræ interpretationē errarūt, vt illorū tam multæ inter se dissonantiæ apertissime conuincunt. Nam cū illi circa sacræ scripturæ intelligentiā pugnātes sępe & irreconciliabiles ferant sententias, eorum alterum errare est necesse. Si illi doctissimi viri, quos Deus introduxit in cellaria sua post longam, & diuturnā examinationē, post feruētem, & prolixā orationē errauerunt in multis, qui fieri potest, vt vulgus indoctū carni, & sanguini deditū, multisq; sæpe vitiis mancipatum sine vlla examinatione passim non erret in mille? Si tā facile potest vulgaris homo,

&

& idiota errare in interpretatióe sacræ scripturæ, & ex falsa illius intelligétia (vt ex testimoniis Hilarij, & Augustini supra citatis constat) hæreses oriuntur, apertissime cóuincitur, translationem sacræ scripturæ in linguá vulgarem maximá præbere idiotis hominibus hæresum occasionem. Nam illi legentes, q̃ minime intelligere possunt, pro suo arbitratu, & nó iuxta regulas sanctorũ doctorum, quod nunq̃ legerunt, scripturá sacram interpretabuntur, & sic in mille incident errores. Et pro hac re plura, q̃ vellemus, habemus exempla multarũ videlicet hæresum, quæ ab hominibus idiotis suscitatæ sunt, propterea quod sacras literas in linguá vulgarem legerunt, & non intellexerunt. E quibus aliquas in medium proferam, quarũ testimonia satis erunt ad rem hanc cóprobandam. Albigenses hæretici surrexerunt olim tempore Innocencij Papæ huius nominis tertij, multis, & nefandis impliciti erroribus. Sunt auté sic appellati: quia ex comitatu Albigensi prope Tolosam in Gallia orti sunt, qui has errores suscitarunt. Hi omnes fuerunt idiotæ, & quia legebant, quæ non intelligebant: ideo in plurimos execrandos errores lapsi sunt. Post istos paucis aliquot transactis annis surrexerũt etiá in Gallia pauperes de Lugduno, a quibus maior harũ hæresum pars, quæ nunc ecclesiá oppugnát, originé traxit. Nam Valdo illorũ Princeps, a quo nomen sortiti, Valdenses etiã dicti sunt, omnib⁹ suis bonis distractis paupertaté pl⁹ iusto dilexit, & q̃a idiota erat aliquot libros tũ sacros, tũ etiá ex aliis in linguá vulgaré sibi fecit trásferri, quos legens, & non intelligés in pestilétissimos lapsus est errores: quos postea Vuiclefitæ, & deinde Husitæ tutati sunt, & nunc tandé Lutherani tutant̃. Post istos eodé fere seculo Begardi, & Beguinæ hoíes oés idiotæ, orti sunt, quorũ octo hæreses in cócilio Vienési sub Clemétequinto dánatæ sunt. Deinde successere in Bohemia Thaboritarũ, & Orebitarũ, & Adamitarũ hæreses pnitiosissimæ, quarũ omniũ historiá enarrat Aeneas Syluius in lib. de horigine Bohemorũ, dicitq; illarum autores, & tutores fuisse hoíes idiotas, q̃q̃ nó dicit illos habuisse literas sacras in linguá vulgaré tráslatas, tñ verisimile est illas habuisse: qm̃ alias non patet via qũo homines idiotę illas suscitare potuissét, aut qũo illas iá ortas, tot hoíes suscepissent. Tandé Lutheranorũ hæresis, & si nó fuerit ab hac causa orta, constat tñ per illá fuisse dilatatá, & vires maiores, vt populũ pderet inde sumpsisse. Ná populus legés in sacris codicibus Germanicæ linguæ redditis, ea testimonia, quibus Lutherus suas hæreses pbare cótédit, facile psuasus est, vt Luthero cósentiret. Deinde ex consona omniũ sacrorũ doctorũ sentétia docemur, nó esse populo rudi tradéda ea mysteria alta, & profunda, quæ ille intelligere non potest, ne hac occasióe labatur in erroré: sed iuxta capacitaté audientiũ temperandũ esse sermoné. Nam Paulus Corinthiis scribens ait: Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus. Tanq̃ paruulis in Christo lac vobis in potũ dedi non escam. Nondũ enim poteratis: sed nec nunc quidé potestis: adhuc enim carnales estis. Quæ verba interpretans Anselmus in cómentariis sup epistolas Pauli ait: Non em̃ audiétiũ animi sunt vltra vires tradendi: sed alta quæq;, & eminétia debét multis auditoribus contegi, & vix paucis aperiri, & incohátib⁹ q̃dé, vel infirmis non alta, & mystica: sed quædá quæ capere

I. Cor. 3.

Anselm.

posſint, prędicāda ſunt, perfectis vero ꝓfunda, & myſtica ſunt dicēda. Hæc Anſelmus. Et beatus Chryſoſt. homi-
Chryſo. lia. 51. ſuper Matth. ait: Sicut infantibus eſca mutatur ſecundū ætatē, ſic in populo ſecundū virtutē doctrina tēperatur. Hæc ille: Et Origenes homilia 27. ſuper lib. Numer. ait. Sicut in nutrimentis corporis multas paulo ante dedim⁹ differētias, ita & natura rationabilis, quæ ratione, & verbo dei (vt diximus) paſcit̄, non oīs vno, atq; eodem nutrit̄. Vnde ad ſimilitudinē corporalis exēpli eſt aliqbus in verbo Dei cibus lactis apertior ſcilicet, & ſimplicior doctrina, vt de moralib⁹ eſſe ſolet, quæ præberi cōſueuit iis, qui initia habent in diuinis ſtudiis, & prima eruditiōis rationabilis rudimēta ſuſcipiūt. Hæc. Orig. Idē etiā docet multo apertius, atq; vberius beatus Greg. in mo-
Iob. 26. ralibus exponēs illud Iob: Qui ligat aquas in nubib⁹ ſuis, vt nō erūpāt pariter deorſum. Quæ Gregorij verba: qa ſuperius cap. 3. huius lib. a nobis citata ſunt: ideo nunc repetere nō fuit opus. Ex his oībus teſtimoniis colligimus populo rudi nō eſſe alta, & profunda myſteria prædicāda, quæ ille intelligere nō pōt. Et inde apertiſsime cōuincitur ſacrā ſcripturā nō eſſe populo rudi, vt ab eo legat̄ tradendā. Nihil enim refert verbo, an ſcripto aliquid tradat̄: ſi neutro modo illud intelligere valet. Si populo rudi nō eſt tradendū verbum id, qd' auditū intelligere non poterit: conſequēs eſt, vt eidē populo non ſit ſcriptura illa ſacra tradēda, quā certū eſt illū ītelligere nō poſſe. Et certe hæc collectio, & argumentatio adeo (mea ſentētia) vrget, vt non ſit, qd' vere illi reſponderi poſsit. Nullū enim poteſt inter verbū, & ſcripturā dari verū, & euidens diſcrimen, per quod innoteſſcat, malū eſſe, vt verbū obſcurū, & difficile intellectu populo prædicet̄, & ecōtrario bonū eſſe, vt ſcriptura obſcura, & intellectu difficilima eidē populo legēda tradatur. Et hæc ratio ipſoſmet lectores coget, vt ſi idiotæ ſunt, abſtineant a lectione illorū libr. ſacræ ſcripturæ, quos intelligere nō poſſūt. Nam hoc ipſum ſi recte illi intelligere volūt, illis præcipit beatus Petrus dicens, vt rebus intellectu facillimis ſint contenti. Sicut modo geniti infantes I. Pet. 2.
(inquit ille) rationales, & ſine dolo lac concupiſcite: vt in eo creſcatis in ſalutem. Nomine lactis claram, & intellectu facilē doctrinā ſiue illa verbo, ſiue per ſcripturā tradatur, ſignificauit, & hāc ſolā cōcupiſcere, rudibus, & incipientibus præcepit Petrus, vt per illā creſcere poſsint ad ſalutē. Vt enim doctrina aliqua nomine lactis ſignificetur, nihil refert, an illa ſcripta ſit, an prolata: ſed hoc ſolū cōſyderandū eſt, an illa ſit facilis, an difficilis intellectu. Sacra igitur ſcriptura in illis locis, vbi difficulter intelligit̄, nō lac: ſed ſolidus cibus cenſeri debet, & inde ſequitur, vt idiotæ, qui illā legere contendūt, contra præceptū beati Petri agāt, qui præcipit illis, ut ſint lacte contenti, & fortiores non appetant cibos. Nam dicens illis, vt lac concupiſcant, hoc ipſo videtur illis præcipere, vt ab aliis ſolidis cibis abſtineāt, qm̄ (vt Paulus ait) Hebr. 5.
Omnis, qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ: paruulus enim eſt. Perfectorū autē eſt ſolidus cibus eorū: q pro habitu, et cōſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni, & mali. Quæ Pauli verba de lectione librorum ſacrę ſcripturæ eſſe intelligenda, docet Theophilactus, qui illa in cōmentariis ſup Paulū exponēs hæc ait: Vt enim eſt moribus quiſq; Theoph
& habitu ſtabilit⁹, ſic & animi ſenſus habet in ſacris literis exercitatos, ita,

vt

vt dogmatũ celsitudinẽ queat, & humilitatẽ discernere, & sana a corruptis diiudicare. Non enim de vita hoc loco differit. Nã bona discernere quisq; valet, nouitq; malũ esse nequitiã, probam vero virtutẽ. Aduerte autẽ quem admodũ exercitatione, & experientia scripturarũ sit opus, si nobis, quæ hæresim sapiant, & quæ minus, sunt dissserenda. Neq; enim omnibus adhibẽdæ sunt aures, guttur em̃ cibos degustat: anima vero ꝓbat sermones. Hæc Theophilac. Est adhuc aliud in verbis Petri cõsyderatiõe dignũ, vbi causam reddens, ꝑpter quã imperfecti, & infirmi debent sicut modo geniti infantes lac cõcupiscere. Vt in eo crescatis (inqt ille) in salutẽ. Quibus verbis aperte innuit, solidum cibũ non in salutẽ: sed in ægritudinẽ modo genitis infantibus dari. Ex quibus aperte conuincit̃, eos, qui sacrã scripturã in linguam vulgarem translatã populo rudi legendã tradũt, non prospicere saluti animarũ populi: sed illarũ potius ægritudinẽ ꝓcurare. Quia tradunt illis cibum, qui illarũ exuperat vires. Accedit ad hæc omnia, quædã ecclesiæ ꝓhibitio qua laicis hominibus interdicit̃ ne de fide Catholica qũolibet disputare audeãt. Nam in cap. Quicũq;. §. inhibemus. de hæreticis. lib. 6. Alexãder Papa sub excõmunicationis pœna prohibet omnibus laicis ꝑsonis ne publice, aut priuatim de fide Catholica disputare audeant. Et merito quidẽ hoc inhibuit summus Põtifex: qa perpẽdit quãti periculi res sit talẽ disputationẽ laicis ꝑsonis sine vllo discrimine permittere. Nã licet sint aliq laici viri docti, q bene, & sine fidei periculo possint cũ hæreticis disputare, iura tñ, & decreta nunq̃ de his, quę raro cõtingũt: sed semp de his quæ frequẽtius eueniũt, disponũt. Raro autẽ cõtingit, vt viri laici sint de altioribus fidei mysteriis plene edocti & ad disputandũ de illis diserti, & ideo ne laici indocti in disputatiõe succumbentes sibi ruinę occasionẽ assumerẽt, aut aliis audiẽtibus ꝓberẽt: merito illis oĩbus fuit talis disputatio interdicta. Vt autẽ hoc tam sanctũ, et piũ decretũ id, qđ intẽdit efficere valeat, opus est, vt a laicis idiotis sacra auferat̃ scriptura, ne eã legẽtes, de secretioribus fidei mysteriis cũ magno religionis periculo eorũ qlibet audiat disputare. Qui enim aliqd suis subditis ꝓhibet, nisi illis laqueũ parare velit, oportet, vt id etiam ꝓhibeat, qđ magnã præbet agendi ꝓhibitũ occasionẽ. Quãta autẽ laicis indoctis disputãdi de fide ꝓstet̃ occasio, cũ illis in linguã vulgarẽ trãslata tradit̃ sacra scriptura, ipsa rerũ experiẽtia aptissime docet. Nã in illis ꝓuinciis, in qbus sacra scriptura in linguã vulgarẽ trãslata passim oĩbus laicis legẽda cõcedit̃, vt sunt Gallia, Germania, Italia nõ solũ idoctissimi viri: sed etiã fœminę passim de fide Catholica disputãt, & cũ doctissimis viris de secretiorib⁹ fidei mysteriis contẽdere nõ verent̃. Quã ꝑuersitatẽ summopere reprehẽdit Hieron. in epist. ad Paulinũ quæ est de oĩbus sacræ scrituræ lib. sic dicẽs: Qđ medicorũ est, ꝓmittunt medici, tractãt fabrilia fabri. Sola scripturarũ ars est, quã sibi passim oẽs vendicãt. Scribim⁹ indocti, doctiq; poemata passim. Hãc garrula anus, hãc delirus senex, hãc sophista verbosus, hãc vniuersi ꝓsumũt, lacerãt, docẽt anteq̃ discãt. Alij adducto supercilio grãdia verba trutinãtes, inter mulierculas de sacris literis philosophant̃. Alij discũt, proh pudor, a fœminis, qđ viros doceãt. Et ne parũ hoc sit, quadã facilitate verborũ: imo audacia edisserũt aliis quod ipsi non intelligũt. Hæc ille. Et certe id, quod Hierony. suo tempore Hieron.

fieri testat̃, & dolet, in multis prouin- ciis (vt diximus) nunc fieri videmus. Qui abusus nisi citissime ab illis ꝓuinciis tollat̃ nõ dubito, quin ille magnũ fidei Catholicæ dispẽdiũ sit præfatis ꝓuinciis allatur⁹, præsertim cũ iam tã magna huius rei initia in his ꝓuinciis videamus, vt iã quasi oriri videamus id malũ, qđ nunc prædixim⁹: & timemus. Est adhuc alia vrgẽtissima ratio quæ ecclesiæ ꝑsules cogere deberet: vt translationẽ sacræ scripturæ in linguã vulgarẽ nullo modo facere, aut iam factam euulgari ꝑmitterẽt, ipsius videlicet sacræ scripturæ reuerẽtia, & æstimatio, quã quotidie minui si passim omnibus legẽda tradatur, nemo est, qui dubitet. Nihil enim est, quod magis alicuius rei precium, & ęstimationem augeat, q̃ illi⁹ raritas, & occultatio, & nihil ecõtrario magis illa oĩa minuit, q̃ eiusdem rei multitudo, & nimia illius manifestatio. Et hæc est causa (vt omnes sacri doctores docent) propter quas Deus veteris legis cerimonialia mysteria occulta populo esse voluit, & non passim omnibus manifestari, ne ex facili eorum conspectu omnibus vi-
Num. 4. lescerent. Nam ea, quæ in tabernaculo fœderis erant, cum castra mouebãtur, ab Aaron, & ab his, qui in tabernaculo seruiebant, inuoluebãtur, nec videbant̃ a populo, nec ab his etiã, qui in propriis humeris deferebãt. Ob velãdi necessitas tũc erat nõ modica, met⁹ videlicet mortis. Si tãta reuerẽtia tunc est adhibita vmbræ, multo magis eã decet exhibere corpori, vt sacra scriptura, in qua multo aperti⁹, q̃ illis cerimoniis nostræ fidei secretiora mysteria cõtinent̃, non passim toti populo legẽda tradat̃. Alioqui ipsa scriptura, quæ esset in maximo precio ab omnib⁹ habenda, cito erit in cõtemptũ, & vilipendiũ. Propter hãc causam Grego. septim⁹ hui⁹ nominis Põtifex scribẽs Vratislao Bohemorũ duci (tunc em̃ Bohemia non Regẽ, vt nũc: sed Ducẽ habebat) ĩ quadã epistola, quæ est in lib. 6. epistolarũ suarũ, noluit illi concedere, vt diuinũ officiũ posset in lingua sclauonica celebrari. Sic em̃ post aliqua præfatus Gregori. in illa epistola ait: Grego. septim⁹.
Quia vero nobilitas tua postulauit, quo secundũ Sclauonicã linguam apud vos diuinũ celebrare annuerem⁹ officium, scias nos huic petitioni tuæ nequaq̃ posse fauere. Ex hoc nẽpe sæpe voluentibus liquet, non immerito sacrã scripturã omnipotẽte Deo placuisse quibusdam locis esse occultã, ne si ad liquidũ cunctis pateret, forte vilesceret, & subiaceret despectui, aut praue intellecta a mediocribus in errorẽ induceret. Neq; enim ad excusationẽ iuuat, quod quidã religiosi viri hoc, qđ simpliciter populus q̃rit, patiẽter tulerunt, seu incorrectũ dimiserũt, cũ primitiua ecclesia multa dissimulauerit, q̃ a sanctis patrib⁹ postmodũ firmata charitate, & religiõe crescẽte subtili examinatiõe correcta sunt. Vnde ne id fiat, qđ a vestris imprudẽter exposcit̃ auctoritate beati Petri inhibem⁹, teq; ad honorẽ oĩpotẽtis Dei huic vanæ temeritati viribus omnibus resistere ꝑcipimus. Hactenus Greg. 7. Qui & si de officio diuino tantũmodo loquat̃ expresse, idẽ tñ de aliis scripturis diuinis esse dicendũ, satis innuit aperte. Et certe necessariũ est, vt idẽ sit de vtroq; dicẽdũ: qm̃ maior pars eorũ, quę in diuino officio dicunt̃, ex sacris codicibus sumpta est, reliqua autẽ, quæ inde nõ sumunt̃, & si sancta sint, et debite reuerenda, non sunt tñ maiori reuerentia habẽda, q̃ illa, quæ a sacra scriptura assumpta sunt. Et inde aptissime cõuincit̃, vt si sacra scriptura ĩ linguã vulgarẽ sit trãsferẽda eadẽ etiã ratiõe officiũ

diuinum

diuinũ sit ĩ lingua vulgari celebrãdũ. Et si hoc de officio diuino denegatur: prout Gregorius septimus denegat: consequens est vt idem etiam sit de sacra scriptura denegandum. Quoniá nõ minoris æstimationis & precij est sacra scriptura quá ea omnia quę in officio diuino dicuntur: & ideo non minor sacrę scripturę quá officio diuino est reuerẽtia exhibẽda vt non in ea lingua tradatur in qua passim possit ab oĩbus sine vllo discrimine legi. Et certe valde timendũ est ne si sacra scriptura in linguam vulgarẽ traslata populo rudi tradatur legenda, populus inde insolentior factus petat missam & reliqua officia diuina: in lingua vulgari celebrari, prout nũc apud Lutheranos in Germania fieri scim9. Quod si eis concederetur in magnũ cederet, haud dubie, totius Cristianæ religionis contemptũ. Præterea Innocentius Pontifex huius nominis terti9 in quadá epistola quá scripsit vniuersis Christi fidelibus tam in vrbe Metensi quá eius diœcesi cõstitutis, qui scripturam sacrá in Gallicum sermonem sibi trásferri fecerant, & ob hanc causam conuenticula occulta faciebant, in quibus homines vulgares eam interpretabantur & docebant, postquá illos de præfatis occultis conuenticulis reprehendit, & aliqua scripturæ sacræ aperta & clara illis permittit, hæc quæ sequũtur

Innocẽ. tertius. ait: Arcana vero fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponẽda, cum non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tantũ qui ea fideli possunt cõcipere intellectu. Propter quod sim

I. Cor, 3. plicioribus inquit apostolus: Quasi paruulis in Christo lac potum dedi vobis non escam. Maiorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat. Sa

I. Cor, 2. pientiá loquimur inter perfectos: inter vos autem nihil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Tanta est enim diuinæ scripturæ profunditas, vt nõ solum simplices & illiterati sed etiam prudẽtes & docti non plene sufficiát ad ipsius intelligẽtiam indagandá. Propter quod dicit scrip

tura. Quia multi defecerunt scrutantes scrutinium. Psal, 63.

Vnde recte fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia quę montẽ tetigisset, lapidaretur, ne videlicet simplex aliquis et indoctus præsumat ad sublimitatẽ sacræ scripturæ pertingere, vel eam aliis prædicare. Scrip

tum est enim: Altiora te ne quæsieris. Eccli. 3.

Propter quod dicit apostolus: Non Rom. 12.

plus sapere quam oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Hactenus Innocencius tertius. Qui apertissime docet non esse laicis & idiotis plus de scriptura sacra tradẽdum quam illi possint intelligere. Deniq; cum Erasmus Roterodamus contrariũ huic sententiæ sæpe docuisset, facultas theologię vniuersitatis Parisiensis illum in hac parte errasse per publicas censuras declarauit. Erasmus siquidem in quadá præfatione super Matthæum dicit hęc verba: Sacras literas cupiá in omnes verti linguas. De qua assertione vniuersitas parisiensis suam dedit cẽsuram per hæc verba. Quamuis in quácunq; linguam vertantur sacræ literæ suapte natura sanctæ sint & bonæ, quáti tamen sit periculi permittere passim lectionẽ earum in linguam vulgarẽ traductarum absq; vlla explicatione idiotis & simplicibus eis abutẽtibus, nec eas pie & humiliter legentibus, quales plurimi nunc reperiuntur, satis indicarunt Valdenses, Albigenses, Turrelupini, qui inde occasione sumpta multos errores disseminauerũt. Quare hac tempestate perspecta hominũ malitia, periculosa ac perniciosa existit huiusmodi traductio, loquendo de omnibus

scripturæ

ſcripturæ libris indifferenter. Nec ſicubi paucis eſſet vtilis, propterea temere eſſet omnibus permittenda. In re nanq; ad ſalutẽ non neceſſaria, potius conſulẽdum eſt multorũ profectui ipſam interdicendo, quam paucorũ vtilitati eam permittendo cum graui multitudinis incõmodo. Vnde & iure dãnata eſt huiuſmodi translatio. Hacten9 cenſura pariſienſis: Deinde in eadem præfatione in Matthæum, hanc addidit propoſitionẽ Eraſmus. Exclamãt indignum facinus, ſi mulier vel coriarius loquatur de ſacris literis. De hac etiam propoſitione ſuam dedit cenſuram vniuerſitas Pariſienſis, ſic dicẽs: Recte perpenſa multorum huius temporis impudenti temeritate, indignũ facinus exiſtimandũ eſt, quod idiotæ & ſimplicices ſuo iudicio ſacras literas legant in ſuam linguam conuerſas, & de illis diſſerant, aut diſceptãtes de earum facultatibus tractent. Nec tamen prohibetur per hoc eis conferre inter ſe de iis quæ in concionibus publicis audierunt ad morũ correctionẽ, & ad cõpunctionis & deuotionis excitationẽ: vt magis ac magis in ipſis charitas accreſcat, humilitas ſolidetur, atq; opera carnis mortificentur. Hactenus cenſura vniuerſitatis Pariſienſis: Scio tamẽ nonnullos eſſe qui ſibi plus iuſto arrogãtes, has Pariſienſes cenſuras ſubſannent dicẽtes, articuli Pariſienſes non trãſeunt montes. Quibus verbis hoc dicere volunt ſe non eſſe addictos cenſuræ Pariſiẽſi, quin liberum ſit illis aliter quam illi cenſuerunt ſentire. Fateor quidem nos non iuraſſe in verba vniuerſitatis Pariſienſis atq; ſub gehenæ pœna ad ſuſcipienda illius decreta minime eſſe obligatos: hoc tamen nõ diffiteor, quod etiam nullus ſanæ mentis negare poterit, multo pluris æſtimãdam eſſe illius vniuerſitatis ſententiã ad quã fere centũ cõuenere ſacræ theologiæ doctores, qui rem plene (vt decebat) lõga & exacta diſcuſſione examinarunt, quam alterius cuiuſuis doctiſſimi hominis de eadem re iudicium. Et ob hanc cauſam prudentius quęq; facturum cenſeo, illorum in hac parte amplecti ſentẽtiam quam tot viris doctiſsimis ſpretis, ſuæ tantum velle inniti prudentiæ.

RESPONDETVR OBIECTIONIBVS QVAE FIVNT AB IIS QVI CONTENDVNT SACRAM SCRIPTVRAM ESSE IN LINGVAM VVLGAREM TRANSFERENDAM. Cap. 7.

QVI SENTENtiam aliquam tutari, & illam firmo veritatis robore conſtãtem eſſe, aliis palam facere cupit, nõ ſatis eſt illi rationes aliquot quibus illam perſuadeat proferre: ſed opus eſt vt etiam his quæ cõtra illam obiiciũtur reſpõdeat. Quod ſi recte (vt oportet) fecerit, tãto fortius veritatẽ ſententiæ quam tuetur confirmabit, quanto ea quæ cõtra illam obiiciuntur nullius prorſus roboris eſſe apertius oſtenderit. Vix enim eſt aliqua tam certa & aperta veritas de his quæ ad fidem aut mores ſpectant, cui hoſtes deſint qui illam multis variiſq; argumentationibus oppugnare conẽtur. Nam pater ille mendacij, qui (vt ſaluator noſter ait) in veritate non ſtetit (Ioan. 8.): ſed ab humanæ condicionis initio mendax fuit, tam exoſam habuit veritatem, et bello irreconciliabili adeo illã inſectatur, vt ſemper milites cõtra illã perquirat & variis illos argumentationibus armet quibus illi veritatem oppugnare poſsint. Hoc enim, & aliis in

rebus & in hac de qua in præcedēti capitulo disseruimus, ipsa experiētia docente verum esse cognoscimus. Nam & si re ipsa cōpertum sit malum esse sacram scripturā in linguam vulgarem transferri, vt a populo rudi posit sine vllo discrimine legi, non desunt tamē etiam Christiani & Catholici viri qui hoc bonum esse contendant & varias pro hac re proferant rationes quibus Lutheri, Erasmiq; in hac parte sententiā persuadere conentur. Quibus omnibus sigillatim respondere decreui vt ostensa illarū omnium debilitate, vel inde nostræ sentētiæ veritas clarior & firmior appareat. Primo quidam obiiciunt nobis defectum pabuli spiritualis, hoc est verbi Dei quem totus populus Christianus non sine magno suo incōmodo patitur. Nam pastores animarū quibus Deus præcepit vt oues suas scientia & doctrina pascāt, aut docere nesciunt, aut id facere negligunt. Cum igitur pastores tam desides sint vt oues, hoc est, animas, suæ curæ commissas verbo Dei pascere contemnant necessarium aut saltem expediens esse videtur aliquibus, sacrā scripturam in linguam vulgarē traductam populo præberi, vt in ea populus legēs cibum animæ suæ capiat ne ille inedia pereat, aut summe periclitet. Huic obiectioni nos respondemus fatentes pessimā esse pastorū in hac parte neglīgētiam qui oues, hoc est, animas illis commissas tam segniter curant, vt balantes & pabulū verbi Dei petentes negligant: et quamuis illas fame perire intelligāt, nequaquā illarū miseræ necessitati cōpatiantur. Nam & hanc pastorū desidiam supra cap. 2. huius libri ostendimus: et quantū in nobis fuit super illarum miseria doluimus. Huic igitur tātæ verbi Dei penuriæ subuenire oportet, non tamen ideo dandus est omnibus omnis cibus: sed ille solus qui est cuiq; necessarius, & qui nullum poterit sumenti damnū inferre: sed potius contra poterit illum ad vitā spiritualē nutriēdam & fouendā iuuare. Nā (vt ex his, quæ proxime præce. cap. ex Origene & Chrysostomo & Anselmo citauimus, constat) iuxta qualitatem eorum qui sunt docendi temperanda est doctrina siue illa verbo siue scripto tradatur. Sicut enim infanti quantūlibet esurienti nō est tradēdus cibus durus quem ille comminuere nō posit, aut fortis quē virtute sua digerere non valeat, ita non sunt auditores aut lectores supra vires instruendi: sed illa tantum sunt illis tradenda quæ capere & intelligere possunt. Ob quam causam ego bonā esse existimo vt in qualibet orbis Christiani prouincia aliquis haberetur in lingua vulgari illius prouinciæ cathecismus, qui breui quadam & aperta methodo optime explicaret omnia quæ ad fidem Catholicam & mores Christianos pertinent, vt inde populus vel lectione sua disceret ea quæ sunt illi ad uitam æternā assequendā necessaria. Nec indignum facin9 esse cēserem, si etiam populo in lingua vulgari traderentur illæ Euangeliorum partes quæ per anni circulum dominicis dieb9 & aliis festis sancta mater ecclesia in missarum sacrificiis dicenda proponit. Hac tamen cōditione, hoc licitum esse puto vt Euangeliorum illorum in linguā vulgarē translatio sit prius per viros doctos & Catholicos recte (vt decet) ad vltimum vsq; verbū examinata, ne ex praua traductione aliquis posit legentibus subrepere error. Nam multos scio in variis prouinciis seminatos errores ex literis sacris perperam & infideliter in linguā vulgarē versis. Deinde hæc ipsa Euangelia non sunt illis nuda tradenda: sed

adhibere illis oportet aliquam breuē & claram expositionem quæ nodos Euangeliorū siqui occurrerint dissoluat, & locos obscuros fideliter & apertissime explicet, vt omnis dubitatio quę idiotæ lectori ex litera suboriri possit per illam expositionem tollatur. In rebus apertis & quæ ad mores condu cere possunt prout libuerit spatietur & excurrat: in rebus vero difficilib9 & minime necessariis breuiter & succincte agat. E hæc satis erunt, vt populus inde pasci posit, & scire ea, q̄ ad vitā æternam assequendā sunt necessaria. De epistolis vero Pauli apostoli non idē mihi licere videtur: qm̄ (vt beatus
2.Pet.3. Petrus ait multa sunt in illis intellectu difficilia. De Apocalypsi vero Ioānis apostoli, nō video quo pacto possit in linguam vulgarē translata populo tradi, quū viri doctisimi circa illi9 intelligentiā sæpe ob illius occulta mysteria hallucinentur. Testamētum autem vetus constantissime assero non esse in linguā vulgarem trasferēdum vt populo rudi legendū tradatur quia hæc ipsa traditio nulli populi necessitati: sed soli illi9 curiositati deseruire potest Nā ea q̄ ad fidē & mores spectāt, et ad beatitudinē adipiscendā sunt necessaria, multo apertius & vberi9 sunt in nouo testamento expressa quam in veteri, reliqua vero quæ ad iudicia & ceremonias in illa veteri lege pertinebāt, omnia sunt per Cristi mortē abrogata. Quo fit vt veteris testamenti lectio populo rudi & idiotæ ad nullam posit seruire necessitatem: sed ad solā curiositatem. Ex qua lectione cū multarum posit populus hæresum occasionem sumere, legens id quod minime intelligere valet, merito dicimus hāc ipsam veteris testamenti lectionē non esse populo rudi permittendam, præsertim cum nō sit illi ad vitam æternam assequendam necessaria.

¶ Secundo sic argumentantur vt probent sacras literas in linguam vulgarē esse tradendas. Sacra scriptura toti populo prędicatur, pari igitur ratione poterit illi tradi legenda. Nam parum refert an verbo an scripto illa populo tradatur. Huic argumentationi facillime respōdere quisq; poterit per ea quæ in responsione ad proxime præcedentem obiectionem diximus. Et vt clari9 pateat quam parū hæc argumentatio vrgeat, in eos ipsos, qui illam contra nos mouēt, retorquere illam decreui. Scriptura sacra pro ea tantū parte licite potest in linguā vulgarem trasferri, vt populo legenda tradatur, quæ licite posset eidem populo verbo prædicari. Nō sunt autem omnia quę in sacra scriptura continētur, populo rudi prædicāda vt testimoniis, Origenis, Chrysostomi, Gregorij, Anselmi præcedenti capitulo probauimus. Et inde euidentissime colligitur non omnia quæ in sacra scriptura continētur esse in linguā vulgarem trasferenda, vt populo rudi sine vllo discrimine legēda tradantur.

¶ Tertio nobis obiiciunt sacrarū literarū bonitatē, quæ (vt illi sentiūt) aperte conuincit literas ipsas non esse populo denegādas. Iniustum enim est (vt illi aiūt) ea quæ bona sunt in vniuersum populo denegare. Huic obiectioni nos respondemus multa esse quæ absolute & in se considerata bona & vtilia sunt quæ tamen ad vnum aliquem particularem relata, illi non bona: sed mala, non comoda: sed in comoda esse noscuntur. Bonum quidem est homicidas, siccarios, adulteros, fures, maleficos, & reliquos id genus homines punire. At homini priuato qui gladij potestatē nō habet, nō est bonū huiusmodi homines quāuis sceleratissimos punire. Homo enim priuatus nō est

est Dei minister vindex in iram, ei qui malum agit: & ideo nec occidendi nec alio modo puniẽdi potestatem habet.
Rom.13. Om̃is enim potestas (vt ait Paulus) a Deo est, vnde sequitur vt potestas quę a Deo nõ est tyrãnis potius quam potestas dicenda sit. Priuato igitur homini & hac potestate carenti qui sceleratum hominem puniret, merito dici
Rom.14 posset id quod Paulus ait: Tu quis es qui iudicas seruum alienũ? Multi etiã sunt cibi optimi et corporis naturę maxime conuenientes, vt sunt capones, perdices, vituli, hœdi, arietes, qui tamẽ infantibus nondum ablactatis boni non sunt, propterea quod virtus puerorum tenuis illos cõcoquere non valet. Bonus quidem est gladius propter multas bonas operationes suas quib⁹ humanę seruit naturæ, pręsertim in diuisione earũ rerum quibus homo vesci solet, quæ sine gladio vix diuidi possunt, vt sint esui apta. Est etiã gladius ad punitionem malorum bonus. Nã
Rom.13. ob hanc causam dicit Paulus non sine causa gladium portat. Non tamen est huiusmodi gladi⁹ pueris bonus, proterea quod illi nescientes illo vti sibi ipsis facile nocere possunt, nec est etiam dementibus & furiosis bonus quia illi furia agitati multis per gladiũ mortẽ inferre possunt. Ad hũc modũ de sacris literis dicendũ esse cẽseo. Nam & si illæ in quancũq; linguã vertantur, bonæ & sanctæ sint, hominibus tamẽ idiotis, & rudibus & qui malis moribus sunt imbuti bonæ non sunt, quia cum multa in illis sint intellectu difficillima, certum est illas nõ posse a talibus hominibus intelligi: sed quisq; illorum iuxta id quod diligit intellectu obediẽte voluntati, sacras interprætabitur scripturas & iuxta illum sensum intelligendas esse pertinacissime contendet. Sicut gladius in manu pueri aut furiosi, ita sacræ literæ in manibus hominis idiotæ præsertim male morigerati mihi esse videntur.

¶ Quarto loco nobis obiiciunt multorum bonorum hominũ profectum qui sacras literas in linguam vulgarẽ versas legentes, non modicã inde vtilitatem hauserunt, quotidie in melius per illas ad salutem animæ proficiẽtes. Quod quum re ipsa cõpertum sit, inde colligere volũt, vt propter illos qui scripturis sacris abutũtur, bonis & humilibus qui ex illis proficere possent, non sint illæ prorsus denegandæ: sed potius econtrario ne tollatur bonorũ profectus, expediret eas omnibus concedere. Hæc argumentatio, nullius prorsus est roboris, et ex mera procedit ignorantia. Nam vt argumentatio illa alicuius esset momenti, hoc oportebat prius assumere, quod in omnibus rebus sine vllo prorsus illarũ discrimine semper aliquorũ paucorum profectus sit potius inspiciendus, quam vt euitetur aliorum multorum incõmodũ. Alioqui eñ si hæc vniuersalis propositio ab illa argumentatione tollatur nihil per illam colligi poterit. Hæc autẽ vniuersalis propositio quantũ a veritate absit, nemo est qui nõ videat. Quoniã & si res ad salutem animæ necessarias nullus omittere debeat, vt euitet per hoc aliorũ multorum damnũ, tamẽ ex concordi omnium theologorum sententia, res quæ ad salutem animæ nõ sunt necessariæ quisq; tenetur omittere vt per hoc euitet damnũ spirituale quod illæ aliis inferre possent. Nã Alexander de Ales in secunda parte suæ summæ theologicæ quęstione. 189. mẽbro. 6. dicit omnem hominem esse obligatum ad dimittendũ quancunq; rem quantumlibet bonam si nõ est ad salutẽ animæ suæ necessaria, vt euitet scandalum quod proueniet in

proximo

proximo ex illi infirmitate, aut ignorantia. Idem docet beatus Thomas secunda secundæ quæstione quadragesima tertia, articulo. 7. Eidem sententiæ subscribit Richard9 de media villa in quarto sententiarũ distin. 38. arti. 10. Videamus igitur an sit cuicunq; vulgari & priuato homini res ad salutem aīæ eius necessaria legere sacras literas. Nullũ puto esse adeo insipientẽ vt hãc necessitatem oĩbus imponere velit. Nam sic sentiẽs omnes rusticos & omnes qui prorsus literas ignorant damnaret. Si res hæc non est sic omnibus necessaria: ergo quilibet homo bon9, ex plebe quamuis magnum ex traductione sacrarum literarũ in linguã vulgarẽ profectum hauriret, tenetur velle vt sacræ literæ in linguam vulgarem non trasferãtur, & ab illarum lectione abstinere, si conspicit alios multos ex illarum translatione & lectione scãdalum animarũ suarum sumere: Si quisq; in re hac ad salutem animæ suæ nõ necessaria tenetur suũ postponere profectum vt per hoc euitet spirituale proximi nocumentum, aperte colligitur inde, vt is cui toti9 populi moderatio imcũbit, possit iuste imo teneatur impedire particularẽ aliquorum profectũ talem traductionem in linguã vulgarẽ prohibẽdo, vt per talem prohibitionẽ euitet spirituale nocumentũ quod multis aliis ex tali trãslatione prouenire posset. Deinde considerandum est etiam quod multorũ cõmodum semper est præferẽdum paucorũ vtilitati. Constat autem multo plures esse illos quibus trãslatio sacræ scripturæ in linguam vulgarẽ nocere potest, quã sint illi qui ex ea proficiunt. Stultorũ siquidẽ multo maior est numerus q̃ prudentiũ, & peccatorũ etiam maior numer9 q̃ iustorũ. Consequens igitur est vt potius consulendũ sit multorũ cõmodis huiusmodi traductionẽ sacræ scripturæ in linguã vulgarẽ prohibẽdo: quã paucorũ profectui eam omnibus sine vllo discrimine cũ multorum incõmodo permittẽdo. Quinto loco obiiciũt hæreticorũ multitudinem intra ecclesiam nũc existentiũ qui viros Catholicos et fideles quotidie variis rationib9 oppugnant, & viros simplices & idiotas diuersis argumẽtationibus fallacissimisq; suasionib9 ad se trahere nitũtur. Ex quo loco hi qui partẽ oppositã tuẽtur, colligere volũt, vt saltẽ hoc misero tempore in quo tanta est hæreticorũ inundatio, bonũ sit imo necessariũ sacrã scripturã in linguã vulgarẽ vertere, vt populus ipsas literas legens inde discat quid hæreticis respõdere possit. Hæc argumẽtatio tam parum nos vrget, vt fortius nos contra eos illã retorquere possimus his verbis. Nõ est bonũ vt popul9 habeat scripturã sacrã in linguã vulgarẽ trãslatã ne in illa legẽs arma inde sumat quib9 possit cũ hæreticis de fide certare. Nam (vt proxime præcedẽti capitulo dixim9) huiusmodi disputatio est laicis & vulgarib9 hominib9 a iure interdicta in cap. Quicũq;. §. Inhib. de hæret. lib. 6. Si illis disputatio de fide interdicitur, iustũ est vt non permittatur illis id q̃d maximã poterit disputationis occasionẽ præbere. Ne igit, tot9 sine discrimine popul9 cũ hæreticis possit de fide certare necessariũ est vt sacra scriptura ex qua disputatiõis arma sumẽda sunt, ab illo prorsus tollatur. Sexto et vltimo loco cõtra nos sic argumentantur. Scriptura sacra olim fuit tradita in lingua vulgari. Nã linguã hebræã in qua testamentũ vetus cõditũ est, oĩs popul9 Hebræus cui soli lex illa data est, optime intelligebat: quoniam lingua illa erat qua totus ille populus tunc vtebatur. Lingua etiam Greca, in qua totũ testamẽ-

tum

tũ nouũ, præter Euangeliũ Matthæi & epistolã ad hebræos scriptũ est, vulgaris tũc erat, quippe q̃ omẽs ex vulgo intelligebãt. Si tũc in eis linguis sacræ literę traditæ sunt in quibus ab omni populo possent legi & intelligi, videtur iis qui oppositam partem tuentur, inde euidẽter colligi, iustum esse imo necessarium vt cuiq; populo in ea lingua sacræ literæ tradantur in qua possit illas legere & intelligere. Hanc argumentationem tanti faciunt nostri aduersarij, vt per illam solam de nobis se triumphare putẽt. Sed nos Deo adiutore ostẽdemus illam nihilo plus roboris habere quam reliquæ omnes illorum argumentationes. Si hæc argumẽtatio aliquam vim haberet, eodem argumẽtationis modo probaretur nõ esse lege naturæ prohibitũ vt aliquis sororem suam sibi matrimonio copularet. Nam quum genus humanum, a Deo cõditum est, tale ab illo factum est, vt viri sorores suas in coniuges acciperent. Cain enim sororẽ suam in cõiugem accepit. Si in tali statu, a Deo cõditum est genus humanum in quo illi hoc non solũ licebat: sed facere fuit necessarium: ergo idem etiam nũc hominibus licebit, præsertim his qui nõ sunt ad leges ecclesiæ adstricti, vt sunt Pagani, & Sarraceni, & Iudæi. His enim omnia illa matrimonia sunt licita quæ lege naturæ non sunt prohibita. Si quis autem concedat tale matrimoniũ fratis cum sorore esse legitimũ inter Paganos, oportebit illum fateri, vt si aliquis Paganus qui cum sorore sua matrimonium contraxerat, ad fidem Catholicam conuerteretur nõ sit ab eadem sorore per matrimonij dissolutionem postea separandus. Quoniã matrimoniũ quod semel legitimo fœdere fuit contractum, non potest ab ecclesia dissolui. Nam ipse Deus hoc illi prohibuit dicens: Quos Deus cõiungit, homo non separet. Ecclesia tamẽ, huiusmodi matrimonia ante baptismũ contracta, postea baptismo suscepto dissoluenda esse censet, vt patet in capi. Gaudemus, de diuortiis. In illo enim cap. Pontifex decernit vt infideles ad fidem Catholicam conuersi in solis illis matrimoniis manere permittantur quæ in secundo aut tertio gradu ante cõuersionem suam illi contraxerãt. Si quis autem quærat quare matrimoniũ fratris cum sorore sit nunc, oĩ lege humana seclusa, detestabile, quod tamen olim quando Deus genus humanũ instituit, fuit licitũ: huic quæstioni respondet beatus Augustinus, lib. 15. de ciuitate Dei cap. 16. sic inquiẽs: Cum genus humanum post primam copulã viri facti ex puluere, & cõiugis eius ex viri latere, marium fœminarumq; coniunctione opus haberet, vt gignẽdo multiplicaretur, nec essent vlli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent viri sorores suas coniuges acceperũt. Quod profecto quãto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factũ est damnabilius religione prohibẽte. Et paucis interiectis per quæ docet, alias a sororibus accipiendas esse vxores, postea subdit. Sed vnde hoc fieret tũc non erat, quãdo nisi fratres & sorores ex illis duob9 primis, nulli homines erant. Fieri, ergo debuit quando potuit, vt existẽte copia vnde ducerent vxores quæ non erant iam sorores, & non solũ illud vt fieret nulla necessitas esset, verum etiã si fieret nefas esset. Hæc Augustinus. Ad eundem modũ nos etiam respõdemus superiori argumentationi nobis obiectæ, pro translatione sacræ scripturæ in linguã vulgarem. Quando sacra scriptura condita fuit, in lingua vulgari fuit tradita: quia non erat tunc alia

Mat. 19.

August.

lingua

lingua in populo illo in qua tradi posset. Ná & si post constructioné turris Babylonis, linguæ fuerint iuxta diuersitatem prouinciarũ diuisæ, non tamé fuit in eodé populo diuersitas linguarum ita vt altera esset vulgaris quá totus populus intelligeret, & qua totus populus vteretur, altera esset quam soli viri docti intelligerét. Hæc enim lingua Latina: quæ nũc arte a paucis discitur (vt doctorũ virorum concors tenet sentétia) olim toti populo Romano erat cómunis nec alia tũc populus ille vtebatur. Sed quia populus ille variis imperauit prouinciis, quibus omnibus suam curauit tradere linguam, & variæ etiá nationes Italiam postea occuparunt: ex harũ mixtione linguarum, illa Romanæ linguæ puritas & proprietas paulatim corrũpi cœpit, & ex tali corruptione diuersæ emersérũt apud Latinos populos linguæ: quæ omnes ab illa antiqua lingua Latina quæ olim erat populo cómunis & nũc arte discitur, longissime distant. Idé etiam cótigit populis Græcis, quibus omnib⁹ olim notus erat ille Græcanicus sermo qui nunc arte a paucis discitur, a quo longe distat sermo ille quo nunc Græcorum populi vtuntur. Tũc igitur datum fuit testamentum nouũ in lingua vulgari, quia nulla erat tũc in eodé populo linguarúm distinctio, ita vt altera toti populo esset cómunis altera solis viris doctis esset nota. Sacram ergo scripturam tradi in lingua vulgari (vt Augustinus de matrimonio inter fratres contracto dicit) quanto est antiquius necessitate compellente, tanto postea factum est damnabilius, experiétia ipsa docente. Siquis autem obiiciat Deum potuisse tũc aliam condere linguam, quæ solis viris doctis esset nota, in qua sacrá traderet scripturá, vt non esset toti populo cómunis. Fateor Deũ hoc potuisse: sed cur non fecerit, non est nostrũ inquirere. Nam alias idem etiam posset obiici cótra Augustini sentétiam de matrimonio fratris cum sorore, quod ille olim necessitate cogente licitum esse dixit: quum tamen illud modo dicat esse dánatum. Poterat enim De⁹ a principio aliũ maré & aliá fœminam pro creare præter Adá & Euá, qui filios generarent quos filiæ Adam acciperent maritos, & filias quas filij Adam acciperét vxores. Quo facto nulla fratres compelleret necessitas vt sorores suas acciperent vxores. Quis tamen de hac re Deum reprehendere audebit, aut illũ interrogare cur ita fecerit? Iustius quidé est vt humiliter & reueréter quisq; fateatur ignorátiam suam, & dicat cũ ꝓpheta, iudicia Dei esse abyssum multá. Psal.35. Sed hac dimissa præfatæ argumentationis principalis responsione, aliter adhuc eidem argumentationi respondere decreui: vt vel inde palá omnib⁹ fiat debilissimam esse argumentationem illam per quam aduersarij nostri de nobis triumphare se putát. Fateor scripturam sacram in ea lingua primũ conditam esse quæ tunc erat vulgaris et materna. Ipsa tamé scriptura nó omnibus patebat, vt ab omnibus sine vllo discrimine legi posset: sed soli sacerdotes & legis periti eam apud se tenebát. Ná (vt habet̃ in deuteronomio) postquam scripsit Moyses verba legis in volumine atq; compleuit, præcepit leuitis qui portabant arcam fœderis domini dicens: Tollite librum fœderis & Deut.31. ponite eum in latere arcæ fœderis domini Dei vestri: vt sit ibi contra te in testimonium. Et certe non est credendũ literas sacras esse tunc omnibus tam communes vt modo sunt, quod vel ex eo facile conuinci potest quod in quarto libro regum, tempore Iosiæ Regis contigisse

contigisse sacra narrat historia. Nam vigesimo secundo illius libri capite refertur, Helchiam sacerdotem inuenisse librum legis in domo Domini, quem per Saphan Scribam idē sacerdos misit ad Regem Iosiam. Hunc autem librum legis cum legisset Saphan corā Rege, & audisset Rex verba libri legis Domini scidit vestimenta sua: quia videlicet libro legis audito apertissime conspexit nihil eorū, quae Deus in lege sua praeceperat, obseruari. Hoc autem Rex non bene intelligebat antequam liber legis inueniretur ab Helchia sacerdote: propterea ꝙ non erat liber alius, per quem Rex fidelissimus, & sanctissimus de lege Domini doceri potuisset. Si liber legis, hoc est, Penthateucus tunc esset toti populo cōmunis: ita vt quilibet vulgaris homo illum penes se habere posset, vix cōtingere potuisset, vt liber legis apud omnes, etiam apud Regem periret, & nemo esset, qui illū haberet, aut de illo rationem reddere posset. Sed quia soli sacerdotes Leuitici generis, & scribae totam Domini legem penes se habebāt, inde factum est, vt sacerdotibꝰ, & scribis a vero Dei cultu ad idololatriā deficientibus, & legē Domini contēnentibus liber legis nullibi inueniretur: nisi in templo Domini, in eo forte loco vbi Moyses illum reponi, mandauerat. Epistolas Pauli, quas ad ciuitates ille scripsit, credendū est illos non toti populo: sed Episcopo soli, & clero illius ciuitatis datas esse vt illi postea populo manifestarēt ea, quę Paulus illis per epistolas suggesserat. Hoc autē vel ex eo facile conijci potest, quod ipse Paulus in priori ad Thessalonicenses epistola, capite vltimo ait: Adiuro vos (inquit ille) per Dominū, vt epistola haec legatur coram om̄ibus fratribus. Si epistola toti populo dabatur, quos ergo Paulus adiurat? Episcopum certe, & clerum, cui illa dabatur, adiurat, vt illam coram omnibus fratribus, hoc est corā omnibus Christianis, qui in illo populo erant, legeretur. Verum hoc speciale fuit in hac epistola, vt coram omnibus illam legi praeceperit: quoniam quae in illa scripsit Paulus clarissima erant, & quae ab omnibus intelligi poterant. De epistolis ad Romanos, & ad Galatas, & ad Hebraeos nihil tale praecepit Paulus, vt coram omnibus legerentur: quia multa in illis difficilia erant, quae non nisi a viris doctis intelligi poterant.

I.Thes.5

Si ꝑ certo, & īdubitato habuisset Paulus epistolas suas, quas ad ciuitates mittebat, esse coram toto populo legendas, non erat opus, vt speciale de hac re daret Thessalonicensibus mandatum. Sed quia optime ille nouerat epistolas illas, quae ad ciuitates mittuntur, solis ciuitatum Principatibus solitas esse dari: ideo speciale de illa voluit facere mandatum, vt coram omnibus legeretur. Deinde & si scriptura sacra tunc per omnium manus, vt nunc, volitaret, non tamen adeo populus de illius intelligentia tūc praesumat, vt nūc, neque tam temere, & procaciter de illa populus disputare audebat: sed plebs a sacerdotibus docebatur iuxta id, quod Dominus per Malachiam prophetam ait: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legē requirent de manu eius: quia angelus Dn̄i exercituū est. Si dubitatio aliqua oriebať, sacerdotes interrogare oportebat quorū responsis oēs obedire tenebātur, iuxta praeceptū Dn̄i quod de hac re ꝑ Moysen in Deuteronomio dederat. Nūc vero ꝑcaci temeritate populus sacrae scripturae intelligentiā sibi vēdicat, & de illa cū doctissimis viris cōtendere nō vereť. Et ob hāc causam, et si olim sacras literas toti populo traditas esse cōstaret, vt a quolibet vulgari

Mala.2.

Deu.17.

gari homine sine vllo discrimine legi possent, quod ego cóstátissime nego, nunc tñ aliter fieri expediret, ꝓpter impudenté populi temeritaté, atq; arrogátiam. Multa enim scimus olim fuisse licita, quę nunc minime expédiunt, & si quis ea nunc facere tétaret, non solũ, vt cunq; malus: sed impius, & infidelis céseretur. Olim enim corpus Dñi dabat̃ cuiq; petéti in manus, qđ quisq; secum domũ portabat, vt cũ ei libuisset domi suæ accipere posset. Quę res ex lib.6. historiæ Ecclesiasticæ Eusebij, cap.35. facillime colligi potest. Quod tñ olim licuit, hoc seculo facere non expediret: qa experientia docéte merito timetur, vt aliqui sint, qui tractent indigne, & ad magicas artes abutantur. Non igitur omnia, quæ olim licuisse constat, nunc licere, aut expedire est necesse. Nó est igitur cósequens, vt literæ sacræ in linguam vulgaré translatæ nunc populo legédæ tradantur, q̃uis illas olim in lingua vulgari toti populo traditas esse constaret. Hæc sunt quæ cótra nostrá sententiá ab aliquibus obiici intelligo, quibus omnibus abũde satis respódisse me puto. Cætera vero si quæ sunt, indigna esse opinor, vt in illarũ respõsióe tépus teramus, & cartas impleamus.

DE VLTIMA HAERESVM causa, quæ est assidua, & incauta in libris gentilium hominum lectio. Caput. 8.

VLTIMA SE MIhi iam offert (ex his, quas Principes facile tollere possunt) hæresum causa: quæ est assidua, & indiscreta, siue incauta lectio librorum hominum gentilium, præsertim si a teneris annis quis illorũ lectioni studuit, & totam in illis expendit operam. Nam q̃ hæc res sit potens ad hæreses varias procreandas, inde constare potest, q̃ quidq̃d ad Christianá spectat religioné, siue ad mores, siue ad credédorũ fidé referatur, id totũ apud gentiles autores reiicitur, & deridetur. Quoniam & si eorum aliqui virtutes doceant, hi tamen, qui rarissimi apud illos sunt, ea firmissime sentiunt, & totis viribus persuadere conantur, quæ cum fide Catholica velut ex diametro pugnant. Et circa ipsarũ virtutũ, quarum se amatores profitentur, doctrinam præstandam, hi, quos pro miraculo ipsa gentilitas suspicit, & quasi sapientiæ fontes veneratur, miserrime errarunt, ea docentes, quæ iuxta veritatem Euangelicam ab assecutione fœlicitatis æternæ, quá illi cæcutientes quærebant, omnino auertunt Multi enim ex illis virtuté, & hominis vltimá fœlicitatem ex suo affectu statuerunt, id docentes esse virtutem, & fœlicitatem, quod ardentissime appetebant. Nam Epicurus pecora imitari volens, bonorum omnium finem dixit esse voluptatem, hac sola ratione ductus, q̃ illam solam (vt ille ait) appetant belluæ. Alij diuitias, alij honores, summũ bonum esse dixerunt. Aristoteles, quem tota recentium philosophorum schola tanq̃ magistrum recepit: & si multo melius, quam illi sapuit, non parum tamé hac in parte errauit. Nam licet fœlicitatem ille in cognitione constituit, hanc tamen in præsenti vita dicit habendam, nihil alteri vitæ relinquens, in qua nullam putat esse operationem. Qua in re adeo errauit, vt Paulus censeat nos 1.Cor.15 miserabiliores omnibus hominibus, si in hac tantum vita fœlicitatem assequi speramus. Quis enim non videt neminem sine miseria aliqua, aut indigentia, aut infœlicitate in hac vita vnq̃ vixisse,

vixisse, aut viuere posse? At eũ, q miseriá patit̃, aut aliquo indiget bono, Aristoteles pluribus in locis fateť non esse fœlicẽ. Et inde argumẽtationẽ colligentes facile Aristotelem suo ipsius gladio configemus, probãtes neminẽ in hac vita posse esse fœlicẽ: ac proinde supremá fœlicitatẽ non in hac vita: sed in alia esse expectandá. Sic enim argumentari possumus. Fœlicitatẽ oẽs appetunt: est ergo naturalis hic appetitus, & inde sequiť talẽ appetitũ non esse inanẽ, & frustra. Nulli autẽ (vt res ipsa docet in hac vita, quá cõstat esse mille miseriis plená fœlicitatẽ assequunť: in alia igitur vita est illa sperãda. Deinde multa ad fœlicitatẽ pertinere dixit, quæ ad illá minime spectant, vt sunt nobilitas, diuitiæ, boni liberi, senectus cõmoda, & corporis bona, vt sanitas, pulchritudo, vires, pceritas, robur ad certandũ, gloria, honor, prosperitas, potentia, & fortuna. Hæc autẽ omnia (vt sacræ nos docent literæ a vera illa, & plena, quam speramus, fœlicitate longissime absunt. Et si hic philosophorũ omniũ maximus tam misere circa fœlicitatẽ errauit, quid de aliis multo minoribus sperandum erit? Ideo merito Salomon de philoso-

Ecls.10. phis loquẽs ait: Labor stultorum affliget eos, qui nesciũt in vrbem pergere.

Hieron. Quæ verba interpretãs Hieronymus in cõmentariis super Ecclesiastẽ ait: Lege Platonẽ: Aristotelis reuolue versutias: Zenonẽ, & Carneadẽ diligẽtius intuere, & pbabis verũ esse, qd' diciť: Labor stultorũ affliget eos. Veritatẽ qdẽ illi oĩ studio q̃sierũt: sed qa nõ habuerunt ducẽ, & præuiũ itineris, & humanis sensib⁹ rati sunt se cõprehẽdere posse sapientiá, ad ciuitatẽ minime peruenerunt: de qua in Psalmo diciť: Dñe in

Psal.72. ciuitate tua imaginẽ ipsorũ dissipabis. Oẽs enim vmbras, & diuersas imagines, atq; psonas, quas sibi in variis dogmatib⁹ induerũt: in vrbe sua Dñs dis-

sipabit, de qua & alibi scribiť: Fluminis impetus lætificat ciuitatẽ dei. Hæc Hierony. Præter hunc cõmunẽ illorũ oĩm errorẽ, quo tam falso de fœlicitate disseruerũt, de virtutibus, & vitiis tractãtes multos alios docuerũt errores. Ná fornicationẽ simplicẽ nullus illorũ dánauit. Honores appetẽdos esse, & non fugiendos, oẽs illi docuerũt. Diuitias eorũ aliqui adeo æstimarũt, vt in illis fœlicitatẽ cõstituerẽt de quib⁹ ppheta Regius ait: Beatũ dixerũt populũ, cui hęc sunt. Alij (ex quibus est Aristoteles & si fœlicitatẽ in diuitiis nõ cõstituerunt, illas tñ pluris fecerunt, q̃ paupertatẽ, & plus ad virtutẽ pdesse posse q̃ paupertatem, dixerũt. Et credo certe, inde suá hęresim traxisse, vigilãtiũ Ioannem Vuiclef, & Ioannes Hus dicentes paupertatem voluntariam nullius prorsus esse apud Deum meriti: quum tamen ipse veritatis magister Saluator noster dixerit: Si vis perfectus esse: vade, & vende omnia, quæ habes, & sequere me. Alij videlicet Stoici (e quorũ numero est noster Seneca, & quibus in hac parte se connumerari voluit in Paradoxis Cicero) docẽt oĩa peccata esse paria, nec vnũ altero esse grauius. Sed philosophis dimissis, q et si in multis errauerũt, multa tñ alia vera, & honesta de virtutibus docuerũt, ad poetas eorũ veniam⁹ publicos oĩm virtutũ hostes & oĩm vitiorũ acutissimos diligẽtissimosq; subornatores. Vix enim vllũ est vitiũ, qd' non fuerit summopere a poetis laudatũ. Qm̃ nulla maior potuit dari vitiis laus, quá illa diis suis tribuere, quos oportebat esse summe bonos, & omnium virtutũ parẽtes, & alumnos. Nam cum gesta illorũ, quos populus pro diis colebat, narrant, illorũ describũt tyrannides, parricidia, adulteria, incest⁹, rapt⁹, fraudes, mẽdacia, & scelera nefanda: adeo vt inter honores reputẽt puerũ Ganymedẽ a Ioue deorũ maxi-

Psal.45.

Psal.145

Mat.19.

mo ad amplex⁹ nefandos fuisse raptũ. Illa deniq; suis diis tribuũt vitia: q̃ nullus homo sapiẽs pateret de se dici. Quũ autem hæc diis inesse dicũt, eo ipso hominibus psuadent, vt eadẽ faciant, quę Deos fecisse audiũt. Nam exempla maiorum, multũ ad persuasionẽ valent, vt elegãter Claudianus docet sic inquiẽs:

Claudia. *Scilicet in vulgus maneant exẽpla regentũ.*
Vtq; ducum lituos, sic mores castra sequunt.

Si exẽpla hominũ mouere possunt aliorum animos ad vitia, aut virtutes, luce clarius est, id posse multo facili⁹ præstare exẽpla deorũ. Nec solis exẽplis ad voluptates, & lasciuias lectorũ animos ꝓuocant poetæ: sed etiã verbis, quæ tanto animo affectant esse obscæna, & turpia, vt poeta ab illis non censeatur, qui verba pudica habet. De qua re vnũ ex illis, Catullum videlicet, qui hanc tulit de carminibus poetarũ legem, profero.

Catull⁹. Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est
Qui tum deniq; habent salem, & leporem,
Si sunt molliculi, & parum pudici.

Ridenda quidẽ est hæc Catulli sententia, & ab om̃i viro prudẽte merito exibilãda, & explodẽda. Quis non rideat castum dici poetã, qui de libidine cogitat obscœna meditat, lasciuias, & impudicias scribit, loquit, atq; cãtillat? Qualis quisq; est, talia loquit, & scribit. Propter hæc malorũ ĩcitamẽta, quę poetæ auditoribus, & lectoribus præbẽt. Plato grauissimus philosophus censuit illos esse, pcul a bona ciuitate abigẽdos, ne suo cõmercio totã prorsus inficerent ciuitatẽ. De morib⁹ hacten⁹ dixim⁹ illos apud gẽtiles scriptores esse vitiatos: sed opus est, vt pgamus dicere, q̃ male de his, quæ credere oportet, illi sentiãt, & q̃ apte fidẽ Catholicã illi oppugnẽt. Omnia, q̃ credere tenemur duas Christi naturas respiciũt, diuinã videlicet, et humanã: ea oĩa gentibus non solũ oppugnant: sed rident, & subsannãt. Deũ trinũ, & vnũ nõ agnoscũt: sed multos secũq; pugnãtes deos adorãt. Deũ oĩm creatorẽ non intelligũt: qa ex nihilo nil fieri posse credũt, & ita mũdũ sine principio fuisse, & sine fine futurũ esse docẽt. Deũ esse bonorũ remuneratorem, malorũq; punitorẽ, maior eorũ pars ignorat, nihil post hanc vitã reliquũ esse: sed animã simul cum corpore perire credit. Et si qui illorũ animã immortalem esse credunt, ea de præmiis bonorũ, & malorũ suppliciis dicũt, quæ longissime a Christiana pietate absunt. Humani generis casum, & perditionẽ, illiusq; originẽ: neq; vnq̃ cogitarũt, ac proinde illius reparationẽ per Christum saluatorẽ nostrum factã intelligere nõ valent. Deũ pro nobis e cœlo descẽdisse, humanãq; sumpsisse naturã, & in illa pro nobis famẽ, sitim, dolores, variosq; corporis cruciatus, mortẽ deniq; in ligno crucis pro nostris peccatis pertulisse, non solũ non credunt: sed eos, qui talia docent, & prędicãt, stultos esse putant: Prædicamus (inqt Paulus) Christum crucifixũ, Iudæis quidẽ scandalum, gentibus autem stultitiam. I. Cor. I.

¶ Ecce totã Christianæ religionis summam a gentilibus, & prophanis scriptoribus ignoratã, & a multis illorũ oppugnatã, & irrisam. Et inde apertissime conuincit, assiduã illorũ lectionẽ valde nocere posse viris Christianis psertim incautis, & infirmis. Ideo Paulus optime cognoscẽs plurimũ veneni esse ĩ his pphanis scriptorib⁹, admonet, vt circa illorũ lectionẽ cauti simus: Videte, inquit, ne qs vos seducat p philosophiã, & inanem fallaciã secundũ traditionẽ hominum, secundũ elementa mundi. Colos. 2

Quæ verba interpretãs Ambrosius in commentariis super epistola Pauli ait: Philosophiam dicit terrenam, per quã solent seduci, qui cupiunt prudentes iudicari in mundo. Et aliquibus interpositis subdit: Detinetur enim verisimilibus causis, & commentitiis rebus nihil Ambro.

nihil tam verũ estimans, q̃ conspicit & intelligit in elemétis. Et qa quæ ad præsens sunt & cernuntur oculis, suauia & oblectabilia vident, aliquãtos seducũt, qui spiritualé rationé despiciendá, & ridendá putant desperatione futuri, oém vim astris asignátes, carnali rationi obnoxij, ne grauia credéda sint sustolli in cœlũ posse, neue leuia venire ad terras, aut aliqd corporeũ sine rerũ admixtione generari, repugnátes potétię, ac prouidétiæ Dei. Sciunt em̃ legi in diuinis veterib9 Hebræorũ voluminib9, multa gesta p Moysen, q̃ humana ratio nõ capit, similimodo, & in nouis libris facta a Dño, aut p apostolos, q̃ tractatus carnalis phibet credi. Hanc ergo traditioné, vel philosophiá fallacé, & inané appellat: qa non a potétia Dei ordinata est: sed ab imbecillitate ratiocinationis humanæ, quæ potétiá Dei intra sciétiá dei coarctat, ne aliter credat facere, q̃ carnalis se cõtinet ratio: qa singulis elemétis diuinitatis diuersitaté deputát ad culturá, vt obligét animos imperitorũ ne se ad Deũ verũ extendát. Quá ob rem cauendá monet traditioné istá: qa mũdi cultrix est, nõ Dei q vnus est, nec ad Christũ: sed a Christo abstrahit, ĩ quo pfectio diuinitatis est. Hacten9 Amb.

¶ Est adhuc in libris gentiliũ, & aliorũ prophanorũ hominũ aliqd aliud falsæ illorũ doctrinæ adiunctũ, eloquétia scilicet, q̃ illis magnas ad nocédum vires pstat. Ná ea, de qbus disserũt, nõ ruditer, & impolite tractát: sed magno artificio poliũt, magna verborũ elegantia exornát, adeo vt si res ipsæ, q̃s tractát, animos legétiũ forte deterreát: ipse splédor orationis, & verborũ ornat9 allicere valeat. Et inde euenit, vt doctrinæ venenũ tanta verborũ dulcedine pmixtũ, táto facilius incautis nocere posit, quáto libētius ab illis bibet, cũ illi nõ qd intus lateat: sed solá exterioré verborũ dulcediné consyderét. Quáta auté sit eloquentiæ vis & potestas: si quis forte ignorat, legat Valeriũ Maxim. lib. 8. cap. 9. vbi multis, uariisq; exéplis probat tátam esse illi9 potentiá, vt sæpe hominũ animos quálibet distátes ad se trahere, & duros flectere, et mollire posit. Ideo Paulus hác eloquétiæ vim, & potestaté optime agnoscens: admonet fideles, vt diligéter attédant, ne incauti ab illa decipiant. Videte (inqt ille) ne quis vos seducat in sublimitate sermõis. Nouerat qppe Paulus illá sermonis sublimitaté esse potétisimá ad qduis persuadédũ. Ne quis igit causetur se p sublimitaté sermonis a Christo saluatore nostro, aut apostolis eius fuisse deceptũ: ideo Christus saluator noster, noluit doctrinam Euangelicá in multo orationis ornatu cõstituere: sed thesaurũ suũ (vt alibi Paulus ait) in vasis fictilib9 posuit, vt sublimitas sit virtus Dei. Hinc est, q Christ9 ipse, q est Dei sapiétia, recés natus inter duo animalia positus est, & vilibus est pánis inuolutus. Ponit Dei sapientia inter boué & asinũ: vt erudiret rudé, moueret tardũ. Qui auté viribus pánis inuolui pmisit, idé etiá humilib9 uerbis a suis prædicari voluit. Et ideo non politos oratores, aut artificiosos rhetores, aut vehementes disputatores in apostolos assumpsit: sed quæ stulta sunt mũdi (vt idé Paulus ait) elegit, vt sapiétes cõfunderet. Quantũ posit gétilium scriptorũ eloquentia, viro Christiano nocere occasione sumpta ex figura veteris Testaméti, aperte declarat Origenes homilia. 2. super Hieremiam, vbi exponens illud eiusdé Hieremiæ: Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram, sic ait: Nabuchodonosor volens decipere homines per calicé Babylonis dolosum, non miscuit in vase fictili, quod parabat potari: sed neq; in paulo meliore, & æreo vase, vel stagno, & qd ista pcellit argéteo: verũ eligés vas aureũ, ĩ eo poculum

Colo. 2.

2. Cor. 4

moneret

1. Cor. 1

Hiere. 5

Origen.

lum tẽperauit, vt qs vidẽs decorẽ auri, dum radiãtis metalli pulchritudine delectaṫ, & totus oculis hęret in specie, nõ cõsyderet qd intrinsecus latitet, & accipiens calicẽ bibat, nesciẽs calicẽ Nabuchodonosor. Intelliges autẽ calicẽ aureum in p̃senti nominatũ, si animaduertas pessimorũ dogmatũ verba mortifera qualẽ habeãt cõpositionẽ, qualẽ decorẽ eloquẽtię, qualẽ rerũ diuisionẽ, cognosces quõ vnusquisq; poetarũ, qui putanṫ apud nos disertissimi calicẽ aureũ tẽperauit, & in calicẽ aureũ venenũ iniecerit idololatriæ, & venenũ turpiloquij, venenũ eorũ, quæ animã hois interimũt dogmatũ, venenũ falsi nominis sciẽtiæ. Et aliq̃bus interpositis post ea subdit: Sæpe vidi aureũ calicẽ in pulchro sermonis ornatu, & dogmatũ venena cõsyderãs deprehẽdi calicẽ Babylonis. Hactenus Origenes. Et beatus Hieron. in cõmentariis sup Ionã pphetam circa finẽ. 3. cap. de eloquẽtia gentiliũ loquẽs hæc ait: Quid valeat apud homines seculi eloquẽtia, & sapiẽtia seculi: testes sunt Demosthenes, Tullius, Plato, Xenophon, Theophrastus, Aristoteles, & cæteri oratores, ac philosophi, q velut Reges habenṫ hominũ, & præcepta eorũ, non vt p̃cepta mortaliũ: sed quasi oracula accipiũtur deorũ. Et multis interpositis postea subdit. Vnde & de Babylone in Hieremia diciṫ: Calix aure⁹ Babylon inebriãs oẽm terram. Quẽ nõ inebriabit eloquẽtia secularis? cuius nõ animos cõpositiõe verborũ, & disertitudinis suæ fulgore pstrinxit? Hæc Hiero. Ex his iã aptissime cõuincitur, vnã ex potissimis causis vnde hæreses orinnṫ esse assiduã, & incautã gentiliũ scriptorũ lectionẽ. Nã si quæ illi docẽt aperte fidẽ Catholicã oppugnant, & ad psuadendũ ea, q̃ docẽt, magnã (vt diximus) habet vim eorũ eloquẽtia, nõ est cur merito aliqs dubitare possit assiduã, & indiscretã illorũ lectionẽ valde posse nocere Christianis, pręsertim si a pueritia sine magna discretione illis incũbant. Tũc em̃ ætas illa tenera est velut cera ad facile recipiendũ cuiuslibet rei impressionẽ: & quæ tunc recipit diuti⁹ retinet, & difficile omittit. Optime enim dixit Horatius:

Hieron.

Quo semel est imbuta recẽs seruabit odorẽ
Testa diu. Horati⁹

Cui cõsonat, qđ Salomon in pṽerbiis ait: Adolescẽs iuxta viã suam etiã cũ senuerit, nõ recedet ab ea. Et certe re ipsa cõpertũ est multos ex illis, q libris gentiliũ a teneris annis dediti sunt, in varias hæreses incidisse, aut magnã hæresis suspitionẽ dedisse. Et vt hãc meã sentẽtiã certiorẽ, & firmiorẽ reddã, aliqua volo impresentiarũ exẽpla tũ antiqua, tũ noua referre, q̃bus apte probaṫ assiduã gentiliũ scriptorũ lectionẽ multarũ hæresum fuisse parentẽ. Hæreticorũ oĩm primus, qui post Euãgelij prædicationem ortus est, fuit Simon ille Magus, de quo in Actib⁹ apostolorũ fit mẽtio. Hunc a Philistione quodã vetustissimo poeta comico suarũ hæresum figmẽta desumpsisse testaṫ Epiphani⁹ in suo illo ope, qđ fecit cõtra oẽs hæreses. Idẽ etiã de gnosticis hæreticis refert, illos ad imitationẽ eiusdẽ Philistiõis poetæ suarũ hæresum fabulas cõposuisse. De Valẽtino idẽ Epiphani⁹ refert illũ fabulosa gentiũ poesi fuisse deceptũ, vt ad Hesiodi imitationẽ triginta cœlos, totidẽq; deos esse diceret. Deniq; Tertullianus in lib. de p̃scriptionib⁹ hæreticorũ, multos ex illis vetustissimis hæreticis refert, q a gẽtilib⁹ philosophis suas hæreses hauserũt sic inq̃ẽs: Ipsę hæreses a philosophia subornanṫ. Inde æones, et formę nescio q̃, & trinitas hois apud Valentinum, Platonicus fuerat. Inde Martiõis Deus de trãquillitate, a Stoicis venerat. Et vti anima interire dicaṫ, ab Epicureis obseruaṫ. Et vt carnis restitutio negeṫ, de vna oĩm philosopho

Pro. 22.

Tertulli.

rum

rum schola sumitur. Et vbi materia cũ Deo æquat̃, Zenõis disciplina est. Et vbi aliqd de igneo Deo allegat̃, Heraclitus interuenit. Eædẽ materiæ apud hæreticos, & philosophos volutant̃: iidẽ tractatus implicant̃. Hæc Tertull. Sed ꝓgamus vltra, & aliorũ hæreticorũ, qui post Tertul. fluxere, exẽpla proferamus. Priscilliani hæresis docẽs homines esse fatalibus stellis alligatos, a philosophorũ gẽtiliũ errore descẽdit. Nã (vt Greg. Nissenus in lib. de Fato refert) Chrysipp9, & Philopator Stoici, et multi alij ꝓclari philosophi, nihil aliud demõstrãt, q̃ oĩa scd'm Fatũ fieri. Quũ Iouinianus dicit oĩa peccata esse paria Stoicos philosophos, q hæc docẽt, est imitatus. Quũ autẽ ieiunia nullius esse meriti dicit, & nuptias matrimonio æquat, Epicurei discipulũ (vt beat9 Hiero. illi exprobrat) apte se esse demõstat. Iulianus ille Cæsar, qui ob fidẽ Catholicã a se oĩno reiectã, Apostatæ nomẽ vsq; hodie sustinet, ex lectione, & cõuersatione, quã habuit assiduã cũ Paganis philosophis venenũ hausit, quo infectus fuit, vt nõ solũ hæretic9: sed apostata fieret, & Christianorũ ꝑsecutor acerrim9. Plurimũ nocuisse Apollinari Laodiceno artis rhetoricæ ꝑitia, & lõga deinde cõuersatio cũ Epiphanio Sophista, cõstat ex lib. 5. historiæ Ecclesiast. tripartitę cap. 44. Ioãnes Vuiclef, & quotquot illũ in hac parte sunt imitati dicentes nihil cõtingẽter euenire: sed oĩa ex absoluta necessitate ꝓcedere, ita vt q̃ facta sunt, aliter fieri non possint, vnde, quæso, hãc traxerũt hæresim? Nõne ex Aristotelis, et aliorũ philosophorũ doctrina? Nã hi oẽs ignorãtes Dei potentiã ex cuius arbitrio oĩa pendẽt, & solũ ordinem causarũ naturaliũ cõsyderãtes, nihil volũtati diuinæ: sed oĩa necessitati tribuerũt. Qui autẽ apertius ostẽdit a philosophorũ doctrina se fuisse deceptũ fuit Petrus Abailardus, q dixit nihil esse credendũ, quod ratione naturali ꝓbari nõ possit. Et vnde hoc nisi a philosophis orit̃? Nã hi oẽm doctrinã ex sola sui intellectus capacitate metiri volũt, & quæ suo iudicio nõ cõueniunt, statim reiiciũt: nil deniq; recipere volũt, qd' intellectus ratiõe naturali cõprehẽdere nõ possit. Et inde euenit tãta inter philosophos diuersitas: q a cũ nullus alterius iudicio se subdere, neq; aliqd admittere velit, qd' suo iudicio nõ cõueniat: fuit necesse euenire, vt tãta esset doctrinarũ quãta iudiciorũ varietas. Hæc autẽ cẽsendi libertas, & inde deducta varietas apte repugnãt fidei Catholicæ, quã oportet esse oĩm vnã, & in qua (vt Paulus ait) oportet captiuare intellectũ in obsequiũ Christi. De Martino Luthero, q hac nostra ætate prodiit, nõ est, cur putemus eum a lectione gentilium scriptorum suæ hæreseos venenũ hausisse. Nam quũ primum ille suas hæreses, aut verbo, aut scripto effundere cœpit: nihil prorsus Græce nouerat, Latine parũ, vt priora illius scripta indicãt. Et suas hæreses non linguarũ peritia: sed dialectica, & sophisticis quibusdam argumentationibus, tuebatur: cum tamen ipse omnibus scholasticis theologis hoc exprobret crimen, eos omnes sophistas appellans. Multi tamen alij se Lutheranæ familiæ inseruerũt, quos non dubito multum nocumenti ex lectione gentiliũ scriptorum sum ꝑsisse ad hæreses facile sucipiendas. Certe Philippus Melancton vir est vtriusq; linguæ Græcæ, & Latinæ callentissimus, & in literis, quas vocant humanas, valde eruditus, & longa gentilium philosophorum lectione (vt scripta illius indicãt) valde occupatus. Vnum tamen in illo valde admiror,

Priscilli. Iouinia. Iulianus Apostat. Ioannes Vuiclef. Petrus Abailar. 2. Co. 10 Luther9

ror, quo potuit arbitrij libertaté negare, cũ tantá in se ipso experiaẽ dicẽdi libertaté, vt quidquid libuerit, nunq̃ reformidet docere, et qđ semel placuit, a deo sibi postea displicere senserit, vt nõ fuerit veritus reuocare. Alij sunt apud Lutheranos paucissimi tñ, siľes Philippo Meláctõ. q ex lectiõe poetarũ, & aliorũ gẽtiliũ oratorũ, & philosophorũ plurimũ veneni (vt ille) sumpserũt. ¶ Ecce q̃ multa protulimus exẽpla, qbus aperte probaẽ assiduá, & incautá prophanorũ scriptorũ lectioné multis occasioné multarũ hæresum ꝑbuisse. Sunt adhuc ꝑter hos oẽs, multi alij, q &si non sint tanq̃ hæretici declarati, & velut tales ab omnibus æstimati, non modicá tñ de se dederunt hæreseos suspicioné, propter multa, q̃ iuxta doctriná gentiliũ scriptorũ, quibus nimiũ a pueritia dediti fuerunt, locuti sunt, & scripserunt. Põponius Lætus, Domitius Calderin⁹, Codrus Vrceus, & qdá alij eiusdẽ farinæ, q nũc sunt supstites, a multis male audiunt eo ꝙ magná dederint hæreseos suspitioné. Quá tam dederit hoc nostro seculo hæreseos suspitioné Erasmus Roterodá. vir quidẽ Græce, & Latine lõge doctissimus nõ est opus nũc referre, cũ sit toti orbi notissimũ. Ná & si nõ sit hacten⁹ ab aliquo idoneo iudice de hæresi dánatus, & velut hæretic⁹ declarat⁹, multi tñ scriptores ipso viuente illũ de hoc crimine notarũt. Et vniuersitas Parisiensis, multas illi⁹ assertiones ꝑ censurá publicá dánauit, quarũ aliquas hæreticas, alias de hæresi suspectas, alias scádalosas esse cẽsuit. Cuius cẽsuræ Erasmus respõdens q̃uis, in multis ostẽdat se Catholicũ animũ habuisse, in qbusdam tñ aliis suspitioné, q̃ de illo habebaẽ, non plene (vt multi existimát) purgauit. Quod malum inde illi euenisse cõstat, ꝙ a teneris annis fuit circa poetas, & oratores Græcos, & Latinos diu versat⁹, a qbus tantá dicẽdi libertaté accepit, vt quidqd placeret statim in publicũ effudisset. Quis nõ agnoscit in illo Luciani libertaté oĩm irrisioné, & subsanationé? Adeo Luciani menté et stylũ imbibit, vt a multis etiá suę nationis hominib⁹ atheos, hoc est, sine Deo quẽadmodũ Lucianus appellatus sit. Vir quidẽ fuit optimo ingenio a Deo donatus, ac ꝑinde fœlix, si sua sorte cõtentus fuisset, & ea sola tẽtasset, q̃ suis virib⁹ erát paria. Sed post virilẽ ætaté, quá ferme totá poetis, & oratoribus dederat, ad sacras literas, quas sine magistro præuio didicerat, interꝑtandas accessit. Et in illarũ interpretationibus, & annotationib⁹ multa inseruit, q̃ si præteriisset, multo consultius egisset. Deniq; in cõfirmationé eorũ, quæ diximus, profero testimoniũ beati Hieron. q in cõmentariis super Ioná prophetá, circa finé. 5. cap. de seculari eloquẽtia disserẽs, hæc ait: Difficile homines potentes, & nobiles, & diuites, & multo his difficili⁹ eloquẽtes credũt Deo: obcœcaẽ enim mẽs eorum diuitiis, & opibus, atq; luxuria, & circũdati vitiis non possunt videre virtutes: simplicitatemq; scripturæ sanctæ non ex maiestate sensuum: sed ex verborũ iudicát vilitate. Hæc Hiero. Hieron.

DE REMEDIO CONTRA præfatam hęresum causam. Caput. 9.

Mvltis rationib⁹, multisq; exẽplis manifeste iá (vt existimo) ꝓbauimus, assiduá, & incautá prophanorũ scriptorũ lectioné esse apertá multarũ hęresum causam. Sed op⁹ est, vt huic occurram⁹, & antidotũ tam potẽti veneno

no paremus: caute tñ, ne forte hác causam prorsus tollere volétes aliá multo pluriũ malorũ causam suscitemus. Ná sicut assidua, & indiscreta ꝓphanorũ libr. lectio, multarũ pót esse hæresum causa: ita ecótrario, omnino a libris gẽtiliũ abstinere, multas poterit hæreses generare. Qm̃ scientiæ liberales, q̃ vix ab aliis, q̃ a gẽtilibus scriptoribus disci possunt, sunt ad sacrę scripturæ intelligentiá adeo necessariæ, vt illarũ ignorantia multas valeat hæreses ꝓcreare, sicut re ipsa cóprobatũ est plerasq; hæreses ab illa ꝓcessisse. Est em̃ imprimis necessaria grámaticæ cognitio, & nó leuis: sed plena, & cósummata, vt sciat plená vocũ significationé, & illorũ cópositioné, & structurá. Ex cuius rei ignorátia cóstat multos ĩ varias hæreses fuisse lapsos. Et ne ob defectũ exéplorũ, verbis meis qs deroget fidé, volo aliqua impræsentiarũ exépla ꝓferre: vnde cóstet verũ esse, qđ dico. Eluidi⁹ eo ꝙ ignorauit, vim et potestaté harũ vocũ, primogenit⁹, anteq̃, donec, aduersus puritaté sacratissimæ Virginis blaterauit dicés illá nó fuisse ꝑpetuo Virginé: sed post Christũ natũ fuisse a Ioseph spóso cognitá. Manichæi oés ex ignorátia diuersitatis istarũ ꝓpositionũ, ex, &, de, dixerũt Deũ de substátia sua ꝓduxisse animas nostras. Dialectica sæpe est in sacris literis necessaria. Qm̃ illa est, q̃ diffinitionũ, diuisionũ consequentiarũ formá præscribit, sine quarũ rerũ notitia vix vlla pót grauis scriptura plene intelligi. Ex ignorátia aut forte inaduertétia hui⁹ disciplinæ multi magni nominis viri ĩ vera sacræ scripturæ intelligétia errarunt. Origenes nó bene aduertens qũo sint intelligendæ multæ vniuersales elocutiones q̃ sunt in sacra scriptura, dixit oés homines tandé fore saluos, motus ex aliquib⁹ locis sacræ scripturæ, male ab eo intellectis. Effundá (inqt Deus p Ioelé prophetá) de spũ meo supra oém carné. Et Paul. ad Rom. Cóclusit Deus oĩa in incredulitate, vt oĩm misereaṫ. Quæ oĩa & si q̃ sunt alia, nó ideo sunt dicta, qđ Deus oĩbus hominib⁹ tandé parcet, & neminé ꝑpetuo dánabit: sed p oés intelligit oĩs generis hoíes, vniuersæ ætatis, vniuersi grad⁹, & dignitatis, tá ex gẽtilib⁹, q̃ ex Iudæis. In quib⁹ locis illud nomé vniuersalitatis oés (vt dialecticorũ more loq̃mur) nó distribuit ꝓ singulis generũ: sed ꝓ generibus singulorũ. Erasmus Roter. nó intelligés vim argumétatiõis, & discursum illius, per quá Christus saluator noster aduersus Iudæos ꝓbare nitiṫ, neminé posse rapere oues suas de manu sua, per hoc, ꝙ nemo pót rapere de manu patris sui, & p hoc, ꝙ ille, & pater vnũ sũt: errauit dicés ĩ illis Christi verbis illá vocé, vnũ, posse solá animorum vnitaté significare. Quæ vox si iuxta, illá significationé (vt Erasm⁹ ait) illic capereṫ, male Christus colligeret, & argumétatio nullius prorsus esset valoris, ꝓut ego in illo opere, qđ aduersus oés hæreses ædidi, in titulo de Deo: hæresi 6. aduersus Erasmũ aperte ꝓbaui. Gentiliũ historiarũ notitiá esse sũme necessariá ad sacræ scripturæ intelligentiá testatur August. lib. 2. de doctrina Christia. cap. 28. vbi ostédit aliquos ex illarũ ignorátia circa sacras scripturas errasse. Rerũ ꝓprietates, & ꝟtutes cognoscere oportet, vt inde mysticũ sacræ scripturæ sensum q p similitudines illarũ inuestigádus est, capere possimus. Harum tñ rerũ notitiá soli phisici docét, ꝓut sunt Aristot. Theophrastus, Plinius, Dioscorides. Habent ergo libri gentilium sicut multa noxia, ita etiam multa vtilia, & necessaria ad plenam sacrarũ scripturarum intelligentiá. Non est igitur bonum,

Marginal notes: Eluidi⁹. — Ioelis. 2. — Rom. 2. — Ioan. 10

vt om̃es gentiliũ libri ab om̃ibus Christianis reiiciātur, quum multis sint necessarij, & possint, quotquod velint, multũ ꝓficere ex illis. Deinde ille splendor oratiõis, & verborũ ornatus, qui ab illis capi põt, & si non sit viro Christiano necessarius: ad multa tamẽ vtilis est, his præsertim, q verbo, aut scripto alios docent. Est enim eloquentia ex numero earum rerum, quæ ex se nec bonæ nec malæ sunt: sed ex bono, aut malo earum vsu bonæ, aut malæ redduntur. Sicut enim eloquẽtia viro gentili, aut hæretico mala est, propter ea ꝙ per illam vterq; istorum facilius suos errores audientibus, aut legentibus persuadebit: ita etiam Catholico doctori, aut prædicatori bona est: qa per illam vterq; potẽtior fit ad flectendos animos auditorũ, aut lectorum. Sunt tamen aliqui tam malignantis naturæ, vt omne, quod assequi non possunt, damnent: & inde euenit, vt eloquentiã, a qua longissime absunt & quam se assequi desperant, abhorreant, & tanq̃ hostem insectẽtur. Quid graculo cum fidibus, aut sui cum amsbra, vel musco? Propter hos igiť, qui me forte arguere tentabunt, propterea ꝙ eloquentiã non sim (vt illi) execratus, Augustinus in meæ sententiæ testimonium profero, qui libro primo contra Cresconium Grammaticum, cap. 1. hæc ait: Eloquentia facultas dicendi est, congruenter explicans, quæ sentimus, qua tunc vtendum est, cum recta sentimus. Hoc modo ea non vsi sunt hæretici. Nam vtiq; si recta sensissent, non solum nihil mali, verum & boni aliquid esset, quod eloquẽter explicare potuissent. Frustra igiť istorum exemplorum commemoratione accusasti eloquentiã. Neq; enim pro patria non est miles armãdus: quia cõtra patriã nonnulli arma sumpserunt. Aut ideo vti non debẽt boni, doctiq; medici ferramentis medicinalibus ad salutem: quia his ad perniciẽ etiam indocti, pessimiq; abutunť. Quis enim nescit sicuti vtilia, vel inutilia fuerint ea, quæ quæruntur, ita eloquentiam, hoc est peritiam, facultatemq; dicendi sic esse vtilem, vel inutilem, vt fuerint vtilia, vel nõ vtilia, quæ dicũť? Quod nec te arbitror ignorare. Hæc Augustinus. Et libro. 2. de doctrina Christiana cap. 37. idẽ docet. Ex cuius verbis satis aperte conuincitur, longissime a veritate distare eos, qui eloquentiam expresse accusant, quam constat non ex se: sed ex male vtentium vitio malam esse, quippe quæ ad multa vtilis esse possit, si quis ea bene vti velit. Potest adhuc ad aliam non contemnendam vtilitatem Christianis viris præsertim doctis prodesse gentilium scriptorum lectio, vt videlicet eorum secreta rimãtes facilius eos disputatione vincere possimus. Et sic suo ipsorũ gladio illos cõfigemus, prout Dauid fecit contra superbum Goliath ꝓprio illius gladio illũ interficiens. Nam ita fieri præcipit beatus Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa, cap. 18. sic inquiens: Si autẽ ab iis, qui foris sunt decerpare quippiã vtile valuerimus, non aspernabile est. Efficiamur probati trapezitæ, legitimum, & purum aurum aceruantes, adulteratũ autem refutantes. Sumamus sermones optimos, deos autẽ ridiculos, & fabulas alienas canibus ꝓiciamus. Nam plurimã ex ipsis cõtra se ipsos fortitudinem habere valebim9. Hæc Damascenus. Ex propriis enim gentiliũ sententiis, quas de diis suis asserunt, fortissima sumuntur cõtra ipsos argumẽta ad cõuincendum vanum illorum errorum. Nam cum de Ioue illo, quem Virgilius Deorum, patrum, hominumq; Regem appellat

August. 1. Re. 17 Damasc. virgilius libro. I. Aeneid.

appellat, talia referũt stupra, adulteria, raptus, fraudes, mẽdacia, qualia quæuis respublica bene instituta abhorret, prohibet & punit, facile inde colligere possumus, illum nõ Deum: sed flagitiosissimũ hominem fuisse. Deinde Mercurij furta, technæ, doli: Iunonis præpterea iniq̃ in Troianos ira: Deorum insuper inter se pugnãtium rixæ, quorum aliqui Troianis, alij Græcis fauisse dicuntur, aperte arguũt, nihil illos veri numinis habuisse, cũ huiusmodi mores, nõ modo Socrates, aut Pythagoras, aut Diogenes: sed quicũq; alius homo prudẽs & virtutis amator respueret, & abominaretur. Cum autem vir Christianus & doctus contra Gentiles Philosophos & Poetas disputans, armis ab illis sumptis, eos deuicerit, magnam inde gloriam ad Dei honorem reportabit. Pulchra quidem victoria est, contrariam partem testimoniorum suorum vocibus confutare, & hostem suis armis vincere, & disputatoris argumenta probare tuæ potius, quam illius sententiæ fauere. His namq; armis aduersus gentiles pugnarunt, & de illis triumpharunt multi ex illustribus illis vetustissimis scriptoribus. Iustinus philosophus & Christi martyr, librũ pro fide Catholica contra gentes scripsit, quem admonitorium appellauit, in quo ex dictis ipsorum gentilium conuincit falsum & vanum esse illorum errorem. Hoc idem fecit Tertullianus in suo Apologetico contra gentes. Idem fecit Origenes contra Celsum. Eisdem armis pro fide Catholica certat Eusebius Cęsariẽsis Episcopus, in opere illo quod fecit de præparatione Euangelica, & in alio cui titulus est, de demonstratione Euangelica. Ad eundem modum pugnat Cyrillus Alexandrinus Episcopus in decem libris, quibus Iuliani apostatæ blasphemias quas cõtra christi saluatoris nostri Euangelium ille effuderat, confutat & conuincit. Eodẽ modo cùm agit pro fide Catholica contra gentes Theodoritus Cyrensis Episcopus in opere illo cui titulum præfixit de curatione Græcarum affectionum. Deniq; Lactantius Firmianus qui in libris diuinarum institutionũ huiusmodi armis pro Christiana religione contra gentes pugnauerat, tandem in libro de opificio Dei capite vltimo, hæc ait: Statui enim quã multa potero, literis tradere, quæ ad vitæ beatæ statum spectent: & quidem contra philosophos, quoniam sunt ad perturbandũ veritatem perniciosi & graues. Incredibilis enim est vis eloquentiæ, & argumentãdi differendiq; subtilitas quemuis facile deceperit, quos partim nostris armis, partim vero ex ipsorum inter se concertatione sumptis reuincemus, vt appareat eos induxisse potius errorem quam sustulisse. Hæc Lactantius. Ob hanc causam, Iulianus Cæsar apostata (vt Eutropius in vita illius refert) studens paganitatem in omni sua dictione dilatari, & Christianitatem exterminari, primũ quidẽ Christianis præcepit, ne poetarum, aut philosophorum legerent disciplinas. Propriis (dicebat ille) pennis vulneramur, secundum prouerbium: ex nostris enim armati conscriptionibus, cõtra nos bella suscipiunt. Ex his omnibus aperte constat, valde noxiũ esse posse, si omnes gentium scriptores ab ecclesia relegentur & omnes viri Catholici, ab illorum lectione abstineant, cum illi sæpe (vt probauimus) ad sacræ scripturæ intelligentiam sint necessarij. Verũ, quia illos alia ex parte plurimũ nocere posse diximus, præsertim in cautis & infirmis, opus est vt cautelam aliquam ostendamus, quo citra

Iustin9. Tertulli. Origen. Eusebi9. Cyrill9. Theodo Lactãti9 Iulianus apostata

citra omne nocumentum, ex lectione gentilium scriptorum proficere possimus. Hæc autem cautela in duplici cõsyderatione (vt ego existimo) cõsistit, quarum altera est de ipsis libris qui legendi sunt, altera de rebus quæ in eisdem libris continentur. Et quantum ad libros attinet, non puto eos omnes esse legendos, multoq; minus pueris esse tradendos: sed eorum aliquos censerem ex toto orbe Christiano esse relegandos, ita vt a nemine legi possent, quoniam vix prodesse possunt, & sæpe legentibus tam facile & cito obesse solent: vt præsentaneum videantur in se continere venenum. Tales sunt aliquorum poetarum libri tam obscæni, tam lasciui, tam mollia verba in se continentes, vt legentium præsertim puerorum teneros animos, facile ad libidines & lasciuias flectant. Talis est catullus ille cuius censuram de versibus cõponendis proxime præcedenti capite citauimus. Tales sunt per omnia Tibullus & Properius. Talis est Ouidius in multis operibus suis, omnium poetarum lasciuissimus. Nec ego illi iniuriam facio, talem illum existimans, cũ ipse propria conscientia vrgente idem de se ipso censuerit, sic dicens:

Ouidius lib. I. de remedio amoris.

Eloquar inuitus, teneros ne tange poetas,
Submoueo dotes impius ipse meas.
Callimachũ fugito, nõ est inimicus amori.
Et cum Callimacho tu quoq; cohe noces
Me certe Sapho meliorem fecit amori.
Nec rigidos mores Teia musa dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli?
Vel tua cuius opus Cinthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
Et mea nescio quid carmina tale sonat.

Si hoc gentilis & lasciuissimus poeta sentit & suadet, erubescere deberent Christiani puerorũ præceptores, qui tales lib. pueris legendos tradũt, quorum mollib9 verbis & obscænis sentẽtiis imbuti, facile ad lasciuias & turpitudines appetẽdas, eorũ animi flectũtur. Neq; aliud de Terentio, quẽm ferme omnes præceptores pueris tradũt, dicẽdum censeo: Nam apud hunc nil aliud inuenies nisi amatorias quasdã narrationes, & his admixtas parẽtum obiurgationes, filiorum inobedientias, seruorum fraudes, meretricũ blanditias. Quid autem aliud sunt cordi adolescentis amatoriæ narrationes, q̃ flãma stupis proxima? Hæc sunt vere colloquia illa de quibus Menãder versiculo illo a Paulo apostolo consecrato, dixit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. I. Cor. 15 Res ipsæ sine verbis puerorum animos inuitassent, et attraxissent: verba sine rebus ad se pellexissent: eloquentia ergo istorum talibus rebus accommodata, nihil aliud est, quam dulci veneno dulce additum cõdimentum. Inter multa lacedæmonũ instituta, quę illi optima ad suam rem publicam bene regendam statuerunt, hoc vnũ (vt Plutarch9 refert) est, quo tragœdiarũ, & comœdiarũ actiones districte prohibuerũt, vt nec serio nec ioco quidquam repugnãs legibus eorum ciues audirent. Leges enim prohibent stupra, incestus, adulteria, raptus: prohibent dolos, iniurias, publicas inimicias, rupta fœdera furta, quę omnia poetæ suis Diis tribuere solent. Ob hanc causam Archilochum poetã quum in lacedæmoniam venisset, eadem hora expulerunt, quia acceperãt illum in carminibus scripsisse, melius esse abiicere arma, quam mori. Si tanta diligentia lacedæmoniæ Principes gẽtiles curarunt a sua repuplica comedias, & tragedias, abigere, ne suis pranis verbis bonos ciuium mores peruerterent, multo iustius esset, vt Christiani Principes, quibus maior debet esse bonorum morum cura, non solum comediarum & tragediarum actiones: sed ipsarum etiam lectiones, prorsus

sus

ſus inhiberent, potiſsimum ne teneris puerorum animis traderentur. Forte aliquis iſtorum poetarum aduocatus, illos tueri cupiens, dicet propter linguæ latinæ notitiam & vocum proprietatem diſcendam tales libros pueris eſſe tradendos. Sed qui ſic dicet, nimium falletur. Quoniam, illa verborum proprietas, plus ab oratoribus & aliis qui ſoluta oratione ſcripſerunt, ſumenda eſt: quam a poetis, qui vt legibus carminum plene ſatisfaciant: ſæpe ipſis vocibus, aliter quam oportet, vtũtur. Et ita leges Grammaticæ prætereunt: ne leges carminum dimittant. Deinde, ſi poetas pueris tradere neceſſarium eſſet, alios multo meliores qui minus moribus & religioni obeſſe poterant, tradere oportebat. Habent illi Virgilium poetarum principem, qui & ſi multa de Diis nefanda referat, in reliquis tamen, non eſt adeo peſtilens vt alij. Habent Lucanum, potius oratoribus (vt Quintilianus ait) quam poetis imitandus. Habent Horatium poetarum caſtiſsimum. Habent Perſium & Iuuenalem vitiorum obiurgatores. Habem9 & nos etiam Chriſtianos poetas, viros eloquentiſsimos, Iuuencum, Sedulium, Prudẽtium, Aratorem, Lactãtium, Victorinum, Paulinum: qui multorum virorum doctorum iudicio, in multis rebus cum gentilibus poetis certant, & in aliquibus eos vincunt. Habemus etiam ex recentioribus Baptiſtam Mãtuanum, Syncerum Sannazarium, Antonium Flaminium, qui nuper pleroſq; Dauidis pſalmos carmine Heroico digeſsit. Hos Chriſtianos poetas pueris imprimis tradendos cenſeo, a quibus illi linguæ Latinæ peritiam, pietati religioniq; coniunctam, diſcere poterunt. Reliquos vero gentiles poetas, ſi quãdo illi legendi ſunt, ab illis ſolum, qui iam in virtute & religione profecerũt, legendos eſſe puto. Et quod de laſciuis poetis dixi, de aliis qui ſoluta orõne ſimiles laſciuias & obſcænitates ſcripſerunt, qualis eſt in ſuo Aſino aureo Apuleius, idem prorſus dicẽdum eſſe puto. Neq; ab hac lege & cẽſura excludo eos libros qui de mendaciis, & falſis amorib9 in linguis vulgaribus ſcripti ſunt, qui adeo legentibus placent, vt illos multis rerum ſeriarum & verarum ſcriptoribus præferãt. In quibus id nunc eueniſſe videmus, quod Paulus longe ante futurum prædixerat. A veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. 2.Tim.4 Parũ quidem refert, quo idiomate ſit liber ſcriptus, ſi in vno æque vt in altero ea ſcribantur, quæ nec ad mores nec ad ad religionem conducere poſſunt. Circa reliquos omnes gentilium ſcriptores, hanc cenſeo habendam eſſe diſcretionem, vt illi potiſsimum eligantur, quos conſtat minus religioni Chriſtianæ & bonis moribus repugnare. Quapropter ex gentilibus omnibus Ciceronem potiſsimum vellem, illis qui linguam Latinam diſcunt tradi. Quoniam ſicut eſt Romani eloquij maximus autor: ita eſt ad animos hominũ in bonis moribus inſtituendos, valde proficuus. Poſt Ciceronẽ ſecundũ locum tribuo Plinio Iuniori. Sed ante hos omnes vellem, vt pueris traderentur aliqua opuſcula Chriſtianorum virorum, qui in lingua Latina fuerunt eloquentiſsimi, vt fuerunt, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus, Ambroſius, Paulinus. Ab his enim pueri eruditi, ea quæ ad religionem Chriſtianam et bonos mores ſpectant, ſimul cum recta dicendi ſcribendiq; ratione, diſcere poterunt. Cum iã pueri adoleuerint, & fuerint in fide fundati, & De Chriſtianis moribus ſatis

ſatis inſtructi, tunc expediret illis libe ram concedere per gentiles oratores & hiſtoriographos ſpaciandi licentiam, vt ab illis vberius de lingua Latina doceantur. Quod ad philoſophos at tinet, bene actum eſſe puto, vt Ariſto telem quem potiſsimum velut Princi pem imitaretur: tota recentium philo ſophorũ ſcola ſuſceperit. Is enim pau ciora continet quam cæteri, quæ Chri ſtianæ religioni repugnent, & melius quam alij ea, quæ ad mores & ciuilem politiam pertinent, docet. Plato nam q; & ſi plus (vt Auguſtinus ait) Chri ſtianæ religioni approximet, ea tamẽ quæ tradit, non ita aperte & diſtincte (vt Ariſtoteles) ſed per quaſdam figu ras & ænigmata quæ vix intelligi poſ ſunt, diſſerit. Deinde, per dialogos diſputat. Quæ res non paruæ difficul tatis cauſam præbet: quia ſæpe neſci tur quam duorum diſputantium par tem tenere velit. Ob quã cauſam ego cenſeo illum non a pueris: ſed a ſolis vi ris doctis eſſe legendũ. De Mathemati cis ſcriptoribus eos in vniuerſũ reiiciẽ dos eſſe puto, qui de Aſtronomia præ ſertim iudiciaria diſſerunt. Nam eorũ ferme omnia ſunt plena mendaciis & multa docent, quæ a viro Chriſtiano longiſsime abeſſe oportet. Alios Ma thematicos qui Ariſmeticã, aut Geo metriam, aut perſpectiuam, aut coſmo graphiam, docẽt: legendos eſſe puto. Quoniam multa continẽt, valde hu manis vſibus proficua, & nihil in illis docetur, quod cum fide Catholica pu gnet. Hoc remediũ contra hæreſes ne oriãtur, facile Chriſtiani principes præ ſtare poſſunt, præcipiendo in terris ſi bi ſubiectis, vt puerorũ præceptores, eos ſolũ gentilium libros illis tradant, qui minus illis lædere & magis ad pie tatẽ et mores prodeſſe poſſint. Habita iam circa libros gentiliũ neceſſaria diſ cretione, ita vt illi eligantur qui mi nus nocere et magis prodeſſe poſſunt, altera ſupereſt circa ipſos libros iã ſele ctos habenda de rebus conſyderatio, ita vt falſis dogmatibus reiectis, ea ſo lum probemus, et in noſtrum vſum re cipiamus, quæ Chriſtianæ religioni magis ſeruire poſſunt, aut quæ illi nõ ſunt contraria. Cui electioni, vt recte fiat, duo genera perſonarũ ſeruire poſ ſunt, videlicet præceptores qui alios do cent, & ipſi qui a magiſtris audiunt, aut per ſe ipſos ſine præceptore diſcũt. Primi qui fauere debent & poſſunt, ſunt præceptores & magiſtri, qui gẽti liũ libros aliis interpretãtur. Hi enim quotiẽs aliquid fidei Catholicæ repu gnãs inuenerint in lib. quẽ interpretã dũ ſuſceperũt, debent velut cæcorũ du ctores, diligenter & docte diſcipulos ſuos admonere: vt ab illo tanq̃ a pericu loſiſsimo lapſu abſtineãt. De qua re ex tat neceſſariũ & vere Chriſtianũ decre tũ æditũ in cõcilio lateranẽſi ſub Leo ne. 10. ſeſsione. 8. cui9 verba ſunt hæc. Cõciliũ Lateranenſe. Inſuper oĩbus et ſingulis philoſophis in vniuerſitatibus ſtudiorũ generaliũ & alibi publice legẽtibus diſtricte præ cipiẽdo mãdamus, vt quũ philoſopho rũ principia, aut cõcluſiones, in quib9 a recta fide deuiare noſcũtur, auditori b9 ſuis legerit, ſeu explanauerint, qua le hoc de mortalitate animæ: aut vnita te, aut mũdi æternitate, ac alia huiuſ modi teneãtur eiſdẽ veritatẽ religiõis Chriſtianę omni conatu manifeſtam facere, & perſuadendo pro poſſe doce re: ac omni ſtudio huiuſmodi philoſo phorum argumenta, cum omnia ſo lubilia exiſtant, pro viribus excludere, atq; reſoluere. Hæc ex cõcilio lateranẽ ſi. Deinde, poſt præceptoris diligentes ad monitiones oportet vt ipſimet qui præceptores audiũt, aut qui p ſe ipſos ſine magiſtro præuio gẽtiliũ libros le gunt

gūt, sibi ipsis consulát aperta et diligé ter attédát, vt errores deuitét, et sola ea sunt aperta & religioni Christianæ cõuenientia, recipiant, a reliquis autem tanquam a veneno abstineant. Vnde Basilius nepotes suos edocens, quo pacto gétilium libri sint legendi, ait: Velut enim apes non omnibus floribus insidunt, neq; ex eis ad quos accedunt omnia auferre conantur: sed quãtum ipsis ad opus necessarium fuerit comprendentes reliquum dimittũt: Nos etiam vt sobrij sapientesq;, quantum congruum nobis propinquumq; veritati ex ipsis fuerit, persequamur: reliquum prætereamus. Et sicut in legendis rosis sentes vitamus: sic in talibus sermonibus quidquid est vtile capiẽtes, noxium vitemus. Hęc Basilius. Vt autem hoc Basilij cõsilium lectores recte exequi possint: tria (vt ego existimo) illos facere oportet. Primum est: vt cũ ad gentiliũ libros legendos accedunt, firmi & stabiles in fide Catholica accedant, & illam semper præ oculis habeant: & plus sacræ scripturæ & ecclesiæ Catholicæ credere proponant: quã bis mille philosophis oppositam sententiam docentibus. Nam ob hoc solum animi propositum, sperandum est in Deo, quod non permittet illos, a gentilium librorum lectione decipi. Si autem quis nutans, aut dubius, ad illorum lectionem accesserit: facile ab eis ad suum errorem trahetur. Alterũ illis necessarium est humilitas, qua nolit soli suæ prudentiæ inniti: sed agnoscat se hominem esse, qui facile decipi possit, & si aliqua argumenta fidé Catholicam pugnãtia, quæ ipse forte soluere nescit, apud illos legerit, suam nõ vereatur ignorantiam fateri, potius q̃ scripturam dicere mendacem, aut ecclesiam errare. Et sic scripturam sacram et ecclesiæ sententiam semper suo iudicio præferens, quamuis validissimis argumentis ex gentilium lectione oppugnetur, nũquam succumbet. Nam (vt Salomon ait) vbi humilitas ibi sapiétia. Tertium deniq; necessarium est, vt cum gentilium libros legerit, plus sensus quam verba cõsyderet, plus quid, quam quomodo dicatur, attendat. Nam qui solum verborum ornatum & non res ipsas consyderauerit: facile a gentilibus, qui nimio verborũ splendore fulgent, decipietur. Qui hæc omnia recte peregerit, facile Deo adiutore verum a falso discernet, speciosum a vili, & sanctum a prophano separabit, & sic tutus ad gentilium lectionem accedet, vt ex illa proficiat, erroribus illorum reiectis veritatem fidei Catholicæ couenientem in suum vsum cõuertens: quemadmodum olim vir Israelita mulierem ex gentibus captam, quæ sibi pulcha videretur, lege permittente matrimonio sibi copulare poterat: Si egressus fueris (inquit lex Mosayca) ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos dominus Deus tuus in manu tua, captiuosq; duxeris, & videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisq; habere vxorem, introduces eam in domum tuam, quę radet cæsariem, & circumcidet vngues, & deponet vestem in qua capta est: sedensq; in domo tua flebit patrem & matrem vno mense: et postea intrabis ad eam: dormiesq; cũ illa, & erit vxor tua. Ad hunc modum ego de gentiliũ doctrina, si eá vir Christianus sibi copulare voluerit: faciendũ esse céseo. Nam beatus Hieronymus in Epistola quam scripsit Magno oratori Romano: cuius initium est. Sebesium nostrum: de eadem gẽtilium doctrina interpretatur ea quæ de muliere gentili capta lex Moysi facere præcepit, antequam illa caperetur in vxoré. Nam

Basilius. Preu. II. Deu. 21.

Nam cũ argueretur, ꝙ libris ecclesiasticis admisceret literas Ethnicorum, & sacra prophanis contaminaret, ostendere volens id sibi licere, & multorum sanctorũ exemplo id fecisse, Paulum inter alios in exemplum producit, qui aliquoties Graecorũ poetarum versus ad suae sententiae cõfirmationem citauit. Et tandẽ de eodem Paulo loquẽs,
Hieron. haec ait: Ac ne parum hoc esset, ductor Christiani exercitus & orator inuict⁹ pro Christo causam agẽs etiam inscriptionem fortuitam, arte torquet in ar
1. Re. 17. gumentum fidei. Didicerat enim a vero Dauid, extorquere de manibus hostium gladiũ, & Goliae superbissimi caput proprio mucrone truncare. Le
Deu. 21. gerat in Deuteronomio voce domini praeceptum, mulieris captiuae radendũ caput, supercilia, omnes pilos et vngues corporis amputandos, & sic eam habendã in coniugio. Quid ergo mirum, si & ego sapientiam secularẽ, propter eloquij venustatem, & mẽbrorũ pulchritudinem, de ancilla atq; captiua Israelitidem facere cupio? Et si quicquid in ea mortuum est, Idololatriae, voluptatis, erroris, libidinũ vel praecido vel rado, & mixtos purissimo corpori vernaculos ex ea genero domino Sabaoth? Hactenus Hieronymus, qui illam Deuteronomij legẽ de sapiẽtia seculari, aut de veritate inter gentiles nata & nutrita, et a Christianis capta, nõ tam interpretatur, quam innuit posse de illa interpretari. Ideo ego operaeprecium me facturum existimaui, si illius legis singulas partes explicans, huic proposito accommodarem, vt inde aliqua ex parte discamus quatenus liceat gẽtilium libros legere. Ad pugnã cõtra inimicos suos egressi sũt doctores ecclesiastici, quando ad subuertenda mundanae sapientiȩ dogmata processerũt. Arma quibus instructi sunt ad pugnam, inter alia Paulus dicit esse gladiũ spiritus, quod est verbũ
Dei. Huiusmodi gladiis armati erant Ephe. 6.
sancti illi, de quibus regius propheta
ait: Gladij ancipites in manibus eorũ, Psal. 148
ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. In hoc bello, aliq̃ndo capitur mulier pulchra: quia viri docti & fideles gentilium libros perscrutantes, inter falsa illorum dogmata quae subuertere conãtur, pulchram aliquam veritatem, et decoram sententiam reperiunt, quae illis mirum in modũ placet. Et hanc siquis in domum ecclesiae Catholicae traiicere, & eã sibi velut vxorẽ marito copulare voluerit, non prohibetur: hac tamen conditione vt prius puellae caesariẽ radat, vngues abscindat, vestẽq; in qua capta fuerat deponat, et sedens apud nos, fleat patrem & matrẽ suam vno mẽse. Capilli & vngues, nõ sunt necessarij ad corporis humani vitam, nec ad perfectam illius subsistẽtiam costituẽdã: sed sunt illi omnino superflui. Radere ergo puellȩ caesariẽ, vnguesq; illius circuncidere, hoc significat, vt quidquid in illa pulchra veritate apud gentiles reperta superfluum fuerit, & nulli⁹ prorsus vtilitatis, resecetur. Et quia vestes saepius ad iactantiam & vanam gloriam, quam ad tegumentum seruiũt, hinc est ꝙ vestis depositio, in qua puella capta fuerat, significat vt veritas illa inter gentiles reperta, inflatione nudetur & tumoris superficie qua apud gentiles vestita inuenitur qui dicentes se esse sapientes & apud semetipsos prudentes, nunquam humiliter loqui nouerunt: sed cum fastu & gloriae ambitione. Sub alia ergo veste est nobis mulier ista coiũ gẽda: quia eam ipsam quam ab illis didicimus veritatem non cum ea põpa eoq; fastu, quo illi: sed cũ sobria grauitate & sine vllo

supercilio

supercilio scribere & proferre debem9. Illa tamen apud nos sedens flere debet patrem & matrem suam, eos videlicet a quibus genita est. Flere illa dicitur, non quia ipsa fleat: sed quia eos qui illam apud gentiles legunt, prouocat vt tantorum virorum, qui talia scribere potuerunt, perditionem doleant. Hac enim locutionis figura in cõmuni prouerbio vti solem9, lætam epistolam dicentes quæ lætos facit legentes, & domum tristem quæ habitatores illius prouocat ad tristitiam. Eadé etiam figura sæpe sacræ vtũtur literæ.

Rom. 8. Nam Paulus ait: Spiritum sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilib9. Postulare dicitur & gemere: quia quos ipse sua gratia repleuerit, postulare facit & gemere. Et beat9 Petrus de Iuda Scharioth in actib9 apostolorum loquens inter alia dicit: Et possedit agrum de mercede iniquita-

Actu. 1. tis. Possedisse illũ dicit: quia fuit causa vt possideretur ager ille, quãdo proiectis ab illo argenteis in templo, sacerdotes præceperunt, vt illa pecunia emeretur ager figuli; in sepulturã peregri-

Matt. 27 norum. Nam q ipse Iudas non posse derit, constat ex Matthæo, qui refert agrum illum fuisse emptum postquã Iudas se laqueo suspenderat. Nihil igitur obstat vt nos eadem locutionis figura vtentes, dicamus veritatem a Christianis apud gentiles repertam, flere parentes suos: quia nos prouocat, vt pro illis qui illam scripserunt dolentes ploremus. Nam ea prouocãte sæpe quorum miramur ingeniũ dolemus perditionem. Sed hunc fletum mẽse vno complendum esse præcipit lex: quia scriptores illi gentiles, cum nihil boni in vita sua egerint per quod iram Dei sempiternã euadere possent: tota vita sua illos fuisse bonorum operum steriles, dolere oportet. Quis nõ merito compatiatur Socrati, Platoni, Aristoteli, Plutarcho, Ciceroni, Senecæ, Plinio Iuniori, quos omnes constat multa ad virtutem spectantia dixisse, plurimasq; sententias grauissimas scripsisse: Dolendum certe est, eos qui tanto ingenio valuerunt, & tam grauissimas sententias ad aliorũ profectum scripserunt, nescisse viam inuenire, qua a gehenna declinantes: ad gloriam peruenirent sempiternam.

Hanc rerum gerendarum imaginem & vmbram in Deuteronomio scriptã, placuit tam late explicare, vt sub illo literæ cortice latentem veritatem manifestaré, quæ docet nos, quo pacto veras sententias in gentilium libris repertas nostris vsibus acommodare debemus. Iuxta hunc modum, multi doctissimi viri & sancti, tam Græci, quã Latini, quorum cathalogum Hieronymus texit in epistola supra citata ad magnum oratorem, ex lectione gentilium scriptorum profecerunt: & multas inde grauissimas sentẽtias in vsum fidei Catholicæ transtulerunt. Nec soli homines isti, qui & si docti et sancti, vt homines tamen scripserunt: sed illi qui spiritu sancto inspirante loquuti sunt, quorum lingua fuit calamus scribæ velociter scribentis, ex gentilium libris aliqua tanquã male ab illis retenta, in suos vsus conuerterunt. Nã beatus Hieronymus testatur, quædam esse in prophetarum voluminibus de libris gentilium sumpta, & Salomonem philosophis Tyri non nulla proposuisse & aliqua respõdisse. Sed his dimissis, de quibus nõ tã aperte, quod dicimus cõstat, ad Paulum veniamus mirificũ Euangelij præconem, de quo negari non potest illum gentiliũ poetarũ versibus fuisse vsum. Nã in priore ad Corinthios epistola, hunc Menandri versum adducit: Corrumpũt

bonos

1.Co.17. bonos mores colloquia praua. Et in epistola ad Titum, Epimenidis poetæ, quem gentilium prophetam appellat, versiculum citat, sic dicentem: Tit.1. Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Et apud Athenienses disputans, partem versiculi examemetri ex Arato citat, his verbis, Ipsius em̄ Actu.17 & genus sumus. Hos igitur viros sanctitate & doctrina clarissimos imitantes, a gentilium libris non omnino abstineamus: sed quod satis, & quandiu licet, illos legamus, nō tamen omnes: sed eos solū qui nimiū nocere nō possunt, nec præsentaneum valēt propinare venenum, & a quibus aliquam possumus capere vtilitatem. Quos si caute (vt oportet) legerimus, illorum auxilio facilius sacras intelligemus scripturas, & sic tanquam veri Israelitæ, ex auro & argento ab Aegyptiis, tanquam ab iniustis possessoribus, ablato, Theologiæ tabernaculum construemus, in quo veri Dei notitiam assequuti, illum (vt tenemur) colam9, fide & spe & charitate in illum tendentes.

ADHORTATIO AVTORis ad Principes Christianos.

HAEC SVNT ANTIdota omnia, q̄ contra hæresum venena, ego toti Christianæ reipublicæ consulere optans, magna cum solicitudine excogitare potui. Forte aliis maiori ingenij acumine præditis, plura occurrent remedia, his tamen, quæ per me nunc enarrata atq; digesta sunt, non puto fore meliora. Ego hacten9 quod potui præstiti, & vt talentum mihi creditum Deo a quo acceperam cum vsuris redderem, Ecclesiæ Catholicæ ruinam minanti ea qua potui parte manum dare tentaui, omnes hæresum radices prodens, vt illis sublatis facile omnibus hæresibus eatur obuiam, ne amplius illæ oriantur. Reliquum est, vt vos omnes Christiani orbis rectores, quocunq; dignitatis aut magistratus nomine censeamini, diligentissime curetis has quas nunc ostendimus hæresum radices prorsus euellere, & sic facile Deo adiutore poteritis populum vobis commissum ab omni hæreseos veneno illæsum seruare. Si vero hoc onus in solos Episcopos & alios Ecclesiasticos rectores reiicere velitis, dicentes hác curam illis solis fuisse iniunctam: audite quid de vobis & de sancta matre Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, Deus per Esaiam prophetam dicat: Erunt (inquit ille) Reges nutritij tui. Esa 49. Nutrix Infantem lacte nutrit, pannis inuoluit, ablactatum cibo fortiori alit, blandiciis fouet, canticis demulcet. Quæ tamen sunt necessaria alimenta, & si nutrix porrigit atq; ministrat, ea nutritius puero prouidet atq; perquirit, perinde ac illius nutrici. Si quis puerum offendere, aut quouis modo illi nocere tentauerit, illius tutela est nutritio commissa, propterea q; ille puerum fortius protegere valet atq; defendere. Si nutrix eam quam tenetur pueri curam habere neglexerit, nutritio incumbit illam adhortari, obsecrare, increpare, vicariam deniq; puero operam impendere. Fateor quidem Episcoporum et aliorum Ecclesiasticorum rectorum proprium munus esse, vt tanquam communes populi Christiani nutrices illum lacte verbi Dei nutriant, & fortiori, quum opus fuerit, cibo alant. Imperatoribus autem, & regibus, aliisq; omnibus seculi principibus incumbit: vt populum sibi cōmissum a publicis fidei hostibus pro viribus defendere, & ipsos

hostes

hostes, qui populo nocere tentant, punire conentur: vt pœnarum metu illi coerciti, sibi & aliis sapere discant. Agnoscite igitur seculi Principes vos ministros Dei esse, in hoc ipsum (vt Paulus ait) illi seruientes, vt qui male egerit, potestatem timeat. Aliud præterea vos o Reges & Principes agere oportet, vt vos veros ecclesiæ nutricios iuxta Dei præceptũ exhibeatis. Hoc est, vt apertissimæ nutricũm socordiæ & ignauiæ mature subueniatis, illas adhortando, obsecrando, in omni patientia, sicut decet ministros Dei, increpando, vt ea quæ populo Christiano debent: diligenter illæ præstare conentur. Id deniq; potissimum curare debetis, in quo huius rei pupis (vt dicitur) & prora costituta est, vt eos solos patiamini institui animarum rectores, quos sciueritis posse optime suo respondere officio. Alioqui Deus animas pereuntes de manibus vestris requiret, propterea ꝙ oues his, quos noueratis esse lupos, commisistis, aut commiti permisistis.

Rom.13.

FINIS TOTIVS OPERIS DE IVSTA hæreticorum punitione, quod industria, & opera Ioannis de Giunta impressum est Salmanticæ, anno Domini. 1547. Die. 18. Mensis Octobris.

ALPHO

de Castro

justa hæ

ticorum pu

itione lib

tom. 2.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm